DE
BELLO BELGICO
DECAS SECVNDA.

FAMIA
STRA
ROM
E SOC.
DE B
BELGI
S

FAMIANI STRADAE ROMANI E SOCIETATE IESV

DE BELLO BELGICO DECAS SECVNDA

Ab initio Præfecturæ

ALEXANDRI FARNESII

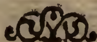
Parmæ Placentiæque Ducis III.

AN. MDLXXVIII.

Vsque ad An. MDXC.

Additis hominum illustrium ad historiam præcipuè spectantium imaginibus ad viuum expressis.

CVM PRIVILEGIIS.

R O M A E,
Typis Dominici Manelphij. M. DC. L.

Sumptibus Blasij Diuersini & Zanobi Majotti.
Superiorum permissu.

P.FAMIANVS STRADA ROM.SOC.IESV
obijt in Coll.Rom.6.Septembris 1649
ætat.78.

LECTORI.

ECVNDA hac de bello Belgico Decas P. Famiani Stradæ duodecies iam intra biennium impressa à varijs per Europam latinè est, diuersis alijs linguis, quod sciam, quinquies. Vnum tamen ex tanta Authoris commendatione accidit incommodi, quod à multis vel incuria, vel peruerso aliquo affectu opus ipsum sit deprauatum. Licet enim Antuerpiensis & Moguntina impressio præter communes Typographicos alijs non scateat erroribus, non desunt tamen alia, quæ sicut falsò apposuerunt Romæ, & Francisci Corbelletti Typographi nomen cum Imagine Elisabethæ Reginæ Anglicanæ aliorumque suum ad sensum, ita subtraxerunt, addideruntque de suo aliqua, immo versio Gallica suppressit Authoris nomen, versio Hollandica quædam vertit, quæ hæreticum sapiunt interpretem. Quare intelligas velim ab Authore solum profectam primam Romanam in folio apud Corbellettum anno 1647. cum nouem supra decem Imaginibus præliorum, & hanc itidem Romanam apud Manelphum in 16. anno 1650. cum

Imaginibus Ducum vigintiquinque, in qua pauca quædam inuenies à prima illa mutata atque addita ab ipso adhuc viuente Authore, qui propterea maximè optabat, vt hanc vltimam impreßionem omninò sequantur; si qui imposterum Secundam hanc Decadem iterum typis subijcient. Hæc te scire amice Lector expediebat: Vale & fruere Authoris Imagine; quando ingenti litteratorum sensu, nec minori litterarum damno ipsum nobis mors ab oculis nuper eripuit; parantem Decadem tertiam.

S E.

SERENISS. PRINCIPI

RANVTIO II.

FARNESIO

PARMÆ AC PLACENTIÆ

DVCI SEXTO.

FAMIANVS STRADA FEL.

ON magnoperè mihi verendum arbitror SERENISSIME DVX, ne hanc Belgicæ historiæ partem non libenter accipias. Offert eam tibi Odoardus parens tuus; quàm diù expetitam, & antequam in lucem ederetur, inſpectam, &, qua erat facilitate, probatam, tibi cum reliqua Imperij hæreditate reliquit. Immò ipſe mihi videtur proauus tuus Alexander offerre illam tibi, in quo quaſi agnoſcat generoſos illos primæ ætatis ſuæ ſpiritus: &, quam ipſe præliarem indolem iam tum oſtendit, quum puer vndecennis in Belgico apud S. Quintinum exercitu, de

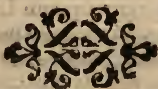
auun-

auunculo Rege queſtus eſt, quòd inter aggreſſores non admiſſus, relinqueretur otioſus in caſtris; eamdem obſeruauerit in te indolem, ac martiales impetus, dum eiuſdem ferè ætatis puer auditus es indoluiſſe, quòd in militari expeditione parentem ſequi armatus prohiberere. hæc inquam in te rudimenta magnorum operum Alexander agnoſcens, indeque te ad hæc ipſa opera domeſtico hortamento deducturus, hic tibi in Belgici martis campo ſpectandum imitandumque ſe præbet. Et verò tu, qui priſcorum belli Ducum, in primiſque Macedonis Alexandri res geſtas, itinerum interualla, loca ſituſque præliorum obſeruare in eorum hiſtorijs, ac digito monſtrare adhuc puer, non ſine omnium admiratione, conſueueras; quanto iucundius hic Alexandri tui facta percurrens, nunc Antuerpiam cum Tyro committes: nunc foſſas hinc Druſianam & Corbuloniam, inde Farneſianam ſiue Parmam metieris: nunc Rhenano ponti pontem Scaldicum oppones: & vbique exempla relegens veterum Quiritium, expugnatos iterum Ambiuarites, Aduaticos in fidem receptos, Batauos potentià exutos, ſubactos Vbios, Neruios, Sicambros: iterata Cæſaris, Druſi, Germanici ad

Mo-

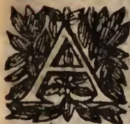
Mosam, Rhenumque prælia, atque victorias vno in Alexandro pariter agnoscens: tanto quidem solidiore voluptate, quanto hæc remotiora sunt ab antiquitate plerumque obnoxià suspicionibus fabularum, inque suorum laudes, nullo facilè redarguente, licentius effusa. Vnum subuereri in mentem venit, ne meis hisce scriptus anlibus Alexander minus à te agnoscatur, vt infra eum Alexandrum, cuius ipse speciem altè conceptam animo geris, virtutemque, & palmas inhians meditaris. Ac forte, vt olim Macedo ad Achillis tumulum ingemuisse dicitur, ac beatum illum prædicasse, quòd Homerum suarum laudum præconem nactus esset; tu quoque res vtriusque Alexandri componens, quantum à scriptoris eloquentia fortunatum illum dices, tantum pro tuo suspirabis, quòd à pari tuba præconium non habuerit. Sed securus est gloriæ suæ Alexander. vtque nullius magniloquentià ambit assurgere, ita nec timet cuiusquam styli humilitate iacere. Quin potius attollet ille secum præcones suos, in eumdemque, qui vehitur ipse, currum immortalitatis assumet. Inde mihi spes oborta, in commentatione gloriosi Principis aspergendum me parte aliqua glo-

gloriæ, posteris inuidendæ, quòd talem ad dicendum Achillem sortitus sim, qui non modò fabulatori poëtæ debere nihil velit, sed etiam vltrò possit, à rerum non dubiè gestarum magnitudine, conciliare scriptori suo fidem pariter, ac famam. E Collegio Romano, Kal. Nouembribus AN. DOM. MDCXLVII.

L E-

LECTORI

LLOCVTVS iam te, amice Lector, in primæ Decadis meæ vestibulo, necesse non habebam hic te rursum remorari, nisi tua me humanitas cogeret, qua lucubrationes meas & editas legi abste assiduè, & edendas expeti auidè ad legendum passim audio: nulla interim gloriatione mea, quando hanc qualemcumque famam, operis materia mihi conciliat, & tuus fauor. cui grates debere me sicuti sentio, ita profiteri palàm volui. Hac præfatus, vnum alterumque habeo, quod te rogem. Primum, vt si qua Belgij loca non eo, quo nunc visuntur, situ positique à me relata hic leges, non continuò inscitiæ, aut incuriæ sctiptorem accuses, memor à me scribi, vti res tunc erant superiore seculo, à quo nostra dein tempora variarunt, cùm alibi sæpè, tùm præsertim in Belgio, cuius vrbes non magis assidua armorum iactatione Dominos subinde mutant, quàm hostili aquarum accessu recessuue, nunc terræ, nunc amnium, iuris fiunt. Steemberga quantum hodie distat à mari! quæ tamen ante annos sexaginta mari adsidebat, portusque percelebris habebatur. Alterum est, vt idem ferre iudicium velis de

vrbium

vrbium arciumque munitionibus: quarum si fortè nonnullas, quæ multus oppugnantium exercituum labor ac mora olim fuere, mutilatis nunc turribus ac molibus, expositas iniurijs hostium vides; cogita, vt hominum, ita & vrbium secari interdum brachia, artusque comminui. At verò, (vt hoc quoque tecum communicem) in ijs, quæ inter narrandum, aliorum comparatione superaddo, quæ tamen superaddo quàm rarissimè, nullius patrocinium anxiè mihi fatigandum existimaui, magnis videlicet exemplis à culpæ suspicione absolutus. Sanè Corn. Tacitus postquàm scelus gregarij equitis enarrasset, professi occisum à se fuisse in acie fratrem suum, ausique propterea præmium à belli Ducibus flagitare: non solùm id pari cum facinore comparauit, quum Pompeianus miles in pugna ad Ianiculum commissa aduersus Cinnam, fratrem interemit, &, agnito scelere, sibi mortem consciuit, sed etiam post collatum expensumque vtriusque factum, addidit; Hæc, aliaque ex veteri memoria repetita, quoties res, locusque exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurdè memorabimus. *vti memoratum ab eo, atque ab alijs non rarò scriptoribus ostendere, in promptu fuerit, nisi te festinantem diuitius proloquendo sistere, importunum arbitrarer.*

SERIES ICONVM
Secundæ Decadis

PARTIS PRIMÆ.

PARTIS ALTERIVS.

VINCENTIVS CARAFA SOC. IESV *Præpositus Generalis*.

CVM Secundam Decadem Historiarum de Bello Belgico P. Famiani Stradæ, nostræ Societatis Sacerdotis, tres eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita Illustriss. & Reuerendiss. D. Vicesgerenti, ac Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij videbitur. Datum Romæ 21. Martij 1647.

Vincentius Carafa.

Loco † Sigilli.

SEcundum Decadem de Bello Belgico, à R. P. Famiano Strada Societ. Iesu non minus prudenter quàm eleganter scriptam legi, ita iubente Reuerendiss. P. F. Vincentio Candido Sac. Apost. Pal. Magistro cum autem nihil in ea sit Fidei, aut moribus contrarium, publica luce dignissimam esse iudicio. Romæ ij. Nouembris 1646.

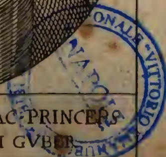
Valentinus Mangionius eiusd. Societ. manu propria

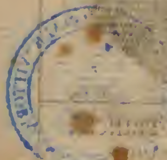
Imprimatur, Si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacri Palatij Apostolici.

A. Sacratus Episc. Comacl. Vicesg.

Imprimatur, Fr. Vincentius Candidus, Sacri & Apostolici Palatij Magister, Ordinis Prædicatorum.

ALEX·FARNESIVS PAR·ET PLAC·PRINCEPS
CAR·V·NEPOS BELGII GVBER.

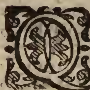

DE BELLO BELGICO

DECADIS SECVNDAE

LIBER PRIMVS.

1578

V A tempestate Belgij præfecturam inijt Alexander Farnesius, Parmæ Placentiæque Princeps, fœderatorumOrdinum potentia perquàm ingens erat. Nam è septendecim prouincijs fermè tres, eæque non magnæ, Hispano parebant. Et eorum exercitus, gliscente in dies militum numero, formidandus habebatur. Auxerant illum magna Ducum nomina, Matthias Archidux Austriæ, frater Rodulphi Cæsaris, ad regendas prouincias nuper accitus, expuncto, Fœderatorum calculis, Ioanne Austriaco: & Ioannes Casimirus, Palatini Septemuiri filius, qui & suo in Catholicos odio, & aliena armatus ope, Belgis obtulerat se:& Franciscus Hercules Alenconii Dux, Galliarum Regis frater paulò ante mortem Austriaci, Belgium ingressus glorioso cum titulo, *Defensoris Belgarum* aduersus iniurias externorum. In hoc autem, quem postremo dixi loco, momenti plus inerat, quòd vicinior à Gallis timor: & ipse tanto incitatiùs expeditionem inibat, quanto aduersa omnia expertus in Gallia

Namurcum, Lucemburgũ, Limburgum.

Frider. Elector:

Angliæ Reginæ

STATVS fœderatarum prouinciarum, auctus ab Archiduce Matthia, & à Casimiro, et ab Alẽconio: et ab hoc maximè.

spes denique suas in belgico, quod offe- 1578
ob spē belgici Principatus: rebatur, imperio certiùs reponebat. Etenim euolutus spe, qua sibi persuaserat, euocato ad Poloniæ regnum Henrico fratre, se eâdem regni præfecturâ per Galliam potiturum, quam administrauerat *Comestabilatu &c:* Henricus; accensus ignominiâ, facilè à *& ob aduersa in Gallia.* Politicis actus est in Carolum Regem: ac *Carol. IX.* modò reconciliatus Henrico à Polonia ad Galliæ regnū reuerso, erectusq. in spē, Hērico in Poloniæ regimine, succedendi: *Hēricus Rex* modò hac spe euanescente offensus fratri, cuius potentiā ferre nō poterat; diù propterea fluctuauit, nec sibi, nec partibus cōstans. donec aductu Mōduceti ex Belgio, atq. operâ Margaritæ Valesiæ sororis, ducem se Belgis imperium offerentibus *Vxor Henrici Nauarræ.* tandem præbuit. Id qua ratione cœptum, perfectumque fit, ego in præsentia, quoniam historiæ interest, in medium dabo.

NEGOTIVM tradendi prouincias Regis in Alēconii manus: cæptum a legato gallico, & propositum Alenconio, OBSERVAVERAT in legatione sua belgica Monducetus, aliquotum Procerum, ciuitatumque belgarum animos gallici imperij perquàm cupidos. Id Henrico Regi referens, adiecit, Sibi certum videri, si qua à Gallis ope iuuarentur Belgæ, in prouincijs præsertim Galliæ finitimis; eos, excusso penitus Hispanorum iugo, in partes auidè transituros. Verùm ad hæc immoto Rege, satis domi suæ turbis Hugonotorum implicito, Alenconim aggreditur Monducetus, iuuenique ad omnem rumoris auram vota sua circumagenti facilè persuadet. Quippè ADVERSIS cum fluctibus colluctantes, quidquid offertur, ne hauriantur, arripiunt. Consultantibus, vnde prima telæ fila

1578 filia ducerentur, obtulit se Margarita soror, ordiendo operi peropportuna. Hæc enim occasionem circumspiciens abeūdi è Gallia, ne bello, quod inter Nauarræum Regem maritum, & Regem Galliæ fratrem mouebatur, interesset; decreuerat per speciē curationis, ad Spadanas aquas in Belgium ire: facili ad sororem dimittendam Rege, ne aulæ secreta per eam ad maritum deferrentur. Igitur commodum Alenconio visum, si in eo itinere exploraret illa Belgarum mentes, aditumque fratri in eorum animos, simul & in prouincias adornaret. Erat profectò Margarita imposito oneri vnicé facta. Nam & Alenconium flagrantissimè amabat, proque illo à Carolo, & Henrico fratribus diffidente, perpetuò steterat: & ingenium illi vt experrectum & solers, ita promptum atque audax, inque aliorum familiaritatem plus interdum, quàm modestiam eius addeceret, blandè se, ac prælicenter insinuans. certè in conciliandis sibi hominum animis non alia facundior, ac violentior. Et ostendit illa quidem in ea profectione quantum agendi dexteritate, dicendique vi posset: deuinctis sibi, quòcunque diuerteret, belgarum Procerum voluntatibus, in easque semper aliquo amoris igniculo in Galliæ nomen dissimulanter iniecto. Sed Montibus, vrbe Hannoniæ, dissimulationem deposuit. explorato Philippi Comitis Lalinii, qui Hannoniæ præerat, animo Hispanis infenso, atque in Gallos iampridem verso: eiusque vxore Margarita Liguya (quam viro concordem reperit) si-

Henr. III. *Spà* *Mons*

Ministram se offert Alenconio Margarita soror, *rei tentandæ aptissima.* *Et tentat per Belgium.* *præsertim apud Lalinium,*

gnya (quam virò concordem reperit) ſi-
bi amantiſſimè adiuncta, & loco ſororis
adſtricta. Quos inter crebris, arcaniſque
colloquijs, ea demum iacta ſunt funda-
menta, quæ poſtea, euocato in Belgium
et Inchi- Alenconio, patuere. Nuſquam tamen,
um. quàm Cameraci, confidentius apertiuſ-
que tranſactum eſt, Moderabatur arci à *Cābrai*
Carolo V. Cameraco olim impoſitæ, fœ-
deratis Ordinibus addictus, Balduinus
Gaurius Inchij Dominus, pulſo inde per 1543
dolum Philippo Recourto Domino Lic- *Baron*
quij, regiarum partium. Hic veritus, ne ab *de Lic-*
Hiſpanis, ſi vires aliquando reſumerent: *ques.*
aut fortè à Fœderatis ipſis, obſoleſcente,
vti fit, apud multitudinem beneficiorum
memoria, loco pelleretur; occupandam ſi-
bi duxit noui Principis gratiam; quam
Margarita prolixè obtulit, longè maiora *Alécon*
à fratre, ac propiora promittens, quàm
quæ à Fœderatis expectare in commune
poſſet: quibus ſimul omnibus ægrè ſatis-
fieri, & PLVS plerunque timendum
ab vno, quem læſeris, quàm ſperandum à
multis, quorum commodo inſeruieris. ip-
ſum certè nunquam ſibi melius conſultu-
rum aduerſus Hiſpanos, quàm patrocinio
cum vtro- Gallorum. Nec pluribus opus fuit; Inchio
que rem de arce, quæ curæ ſuæ erat, deque vrbe per
conficit. ſeſe in Gallos propenſa, omnia pollicente.
Sic illa incendium latè fundens, nulli tunc
miniſtrorum Regis intellecta Belgium
peragrabat: maiorenè dicam Galli ſoler-
tia, ea vtentis peregrinatione blandæ ſub-
dolæque feminæ, ad motus in Belgio ſe-
curius excitandos: an minore cura belgici *Io. An-*
Gubernatoris, cuius erat, nimiam illam *ſtriacus,*
ſo-

1578 sororis galli Regis, cum dubijs præsertim nutantibusque Belgis familiaritatem subuereri, ac per speciem honorifici comitatus explorare? Sed hunc priuata nempè discrimina tunc auertebant ab obseruandis vnius feminæ tentamentis: & illa inde confidentior vrgere destinata per Belgium satagebat. Donec audita reconciliatione mariti; Regisque, epotis cursim Spadanis aquis, in Galliam, post menses omnino duos, reuersa est, obuio Alenconio fratre: qui lætus Margaritæ operâ, atque aggrediendæ rei auidus, inuitauit ad se Emmanuelem Montinij Dominum, Comitis Lalinij fratrem conferendis consilijs, firmandisque. Et is præsto fuit, quatuor Hannoniæ Nobilibus comitatus, quorum vnus, ex Inchij litteris mandatisque, Cameracensem arcem Alenconio obtulit: Montinius autem repetitis, quæ cum Valesia sorore agitassent, spopondisse ferebatur, Comitem fratrem breui effecturum, vt in manus eius Hannonia traderetur. quos ille humanissimè complexus, spe facta, quamprimùm se satisfacturum eorum votis, ac munificentiæ in eos suæ, donatos singulos aureo numismate, suam ac sororis effigiem præferente, in Belgium remisit, omnia ad expeditionem quàm celerrimè paraturus. Et celeritatem iuuit Fœderatorum in Belgio discordia, suspectis inter se Ducibus, diuersaque ope fultis.

Baron de Montigni.

Læto Alēconio.

qui cũ Belgis telao orditur.

prõpta occessione à discordijs Belgarum

PRINCIPIVM à Gandauensibus factum. Hi Philippum Croyum Arschoti Ducem vix acceperant Flandriæ Præfe-

Discordiarum initium à Gandauensibus.

ctum, quum omnia sibi de viri facilitate polliciti, petere institerunt veterum priuilegiorum restitutionem, quibus eos exuerat Carolus Cæsar: negantem postquam variis insidiis appetiuere, in custodiam tradunt, causantes, illum hostilia meditari: re vera obsequentes Orangio, qui offensus Areschoto pridem erat, ob Archiducem Matthiam, operâ potissimum Areschoti, ad prouinciarum regimen euocatum. Inde ad prædas conuersi, templis sacra suppellectili spoliatis, ac Sacerdotibus vrbe eiectis, Casimirum caluinianum Principem sibi Gubernatorem asciscunt, euocántque. Et is non iam auxiliaris miles, sed partes quoque suas in partitione Belgii habiturus, properè accurrit, præsertim pecunia destitutus, quâ statim ex Gandauensium sacerdotijs instructus est. Displicebat Hannoniæ nobilitati, Vvallonicisque prouincijs mutata Gandauensium, Flandrorumque Religio: verebanturque, ne Angliæ Regina, cuius ope nitebantur Casimiri arma, per speciem auxilii, Belgio inhiaret. Vt verò hanc iniuriam acrius sentirent, multa privatim euenere. Nempè TVNC veris lacrymis defletur clades publica, vbi cum domestico funere coniuncta est. Nam Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, detectis insidiis, quibus ab Orãgio, submisso percussore, petebatur: & Vvallonum tribunatu exauthorati ab Ordinibus Odoardus Borneuillius, & Gulielmus Hornius, hic Hesius, ille Caprius à dominatu dicti: & Montinius, & Raminguerius, & alii priuatis rationibus prouocati, Arte-

qui Gubernatorē suum in custodiā tradunt.

Templa spoliant. Casimirū sibi Ducem eligunt.

Opponunt se illis Vvallones, ob causas publicas, & priuatas.

1578

Car. V.

siam,

IO: CASIMIRVS PALAT SEPTEMVIR FIL.
DVX ELECTVS A GANDAVEN

Status Hollãdi

Mox ſeparant ſe a Fœderatis.

1578 ſiam,Hãnoniam,ac dein Flandriam Gal-
licanam à partibus,vt in loco dicam,ab-
duxere: nouáque factione ab vtraque Hi-
ſpanorum , Ordinumque diuerſa,ſeſe ,
1574 quòd neutram probarent, *Malecontentos*
appellauere, Gallorum imitatione.com-
miſſiſque ſæpenumero prælijs cum Flan-
dris,ac præcipuè cum Gandauenſibus ,
apud quos multi Vvallonum Procerum
capti detinebantur,dolo,ſicuti ferebant ,
Orangii;in Galliam misère ad Ducem
Alenconium, vti inter eos conuenerat ,
accerſendum : quem præterea ſcirent à
Caſimiro alienum, eòque firmandæ ido-
neum factioni aduerſum Flandros Caſi
miro præſidentes. Nec verò Alençonius
deliberandum putauit , an fortunam ſe-
queretur, redditur am fortaſſe in Belgio,
quod in Gallia,naſcendi ordine,ipſa præ-
ripuerat.pręſertim quòd,qui ad eum euo-
candum Pariſios miſſi fuerant.Vvallones
(vt Hiſpanus Prolegatus,obſeruatis eo-
rum conſiliis , ſcripſit ad Alexandrum)
ſpem ei feciſſe dicebantur Hannonię Co-
mitatus. ſiue illi ad iuuenem alliciendũ ,
ex Lalinij Hannoniæ Præfecti deſigna-
tione prouinciam obtulerint , ſiue ipſe
famam,& pretium ſui auxerit, quo acci-
tus honorificentius crederetur. Sed ne-
que is Hannoniam obtinuit, neque diu
in Belgio hæſit:Carolo Andegauenſi,Re-
gis quoque Galliæ fratri non diſſimilis ,
qui olim ad opem Belgis ferendam, pari
cum promiſſo euocatus,re pariter infe-
cta,redire coactus eſt.Interim euulgata
1254 Alenconii profectione, quoniam conſen-
ſus Henrici Regis ſuſpectabatur, non ſo-

ac tertiã Malecontentorum factionem componunt.

Tum euocant Alençonium è Gallia;

magnis promiſſis.

I. Vargas Mexia. 31. Octobr.

Carolus Dux Andegauenſis.

1578

lium hiſpanus apud Henricum Orator, ſed feſtinatus à Romano Pontifice Nuncius cum Rege, ipſoque cum Alenconio, de turbata prouinciarum pace queſti erant. Quibus tamen Henricus, quamuis graui conſtantique reſponſo, ſeparare ſe conatus eſſet à conſilio fratris, cum quo nunquam ſibi benè conueniſſet; non magnoperè perſuaſerat, reputantibus, haud dubiè gratum eſſe Regi, iuuenem turbulentorum ducem procul habere, corruptiſque regnum humoribus per eam occaſionem exonerare. Quin & alii pro certo habebant, eam expeditionem adiuuari à Medicea Regis matre, clàm quidem inter initia, vti dubia, & culpæ obnoxia: ceterùm, ſi res procederet, VICTORIS nomen non erubeſcendum. At verò Alenconius, relictā iam Galliā, profectus cum paucis, in Hannoniā, ac Montibus primaria Hannoniæ vrbe perquàm magnificè exceptus à Comite Lalinio prouinciæ Præfecto, atque ab Areſchoto Duce, è cuſtodia Gandauenſium elapſo: quum primùm aduenere ex Gallia, quas tum deſignauerat, copiæ, captis aliquot Hiſpanorum oppidis, agere ſuſceptas Defenſoris partes aggreſſus eſt. Atque hic erat rerum ſtatus, admoto Belgarum ad regimen Alexandro.

Fabius Myrtus Ep. Nazaren.

De ea Alenconij profectione queruntur apud Henricum hiſpanus legatus, & Pontificis Nuncius.

Conatur Rex ſatisfacere. non perſuadet ipſe, necmater.

Alenconius in Belgium venit. & excipitur ab Vvallonibus in Hānonia.

CONTINEBAT is, veluti obſeſſus, in caſtris apud Namurcum copias ſuas: circumſtante Fœderatorum exercitu non minore, vti vulgo ferebatur, duobus & quadraginta peditum millibus, equitum verò ſeptendecim; ipſe infra dimidium impar erat. nondum enim è

STATVS Regiorum

Chi-

1578 Colonelli. Trinceę Ridotti. Sambra. Alex. ipse scribit ad Patrem 18 Decem. Gébluts

Chiliarchis germanicarum legionum Polluillerius aduenerat: & Annibal Altempsius in Burgundiæ Comitatu subsistere iussus erat; reprimendis Alenconiano-rum excursionibus. Et quamquam castrorum eius munitio erat huiusmodi, quæ & militari vndique sepe, & internis receptibus, & promptis per interualla castellis, videretur impenetrabilis, contracto præsertim aggeris ambitu ad mille ac quingentos passus, vt à paucioribus statiōnarijs defenderetur; angebat tamen Alexandrum ea maximè sollicitudo, quòd videret; si hostium copiæ Sabis ac Mosæ ripas occupassent, commeatumque per eos amnes interclusissent; haud dubiè aut suos intra munimenta clausos fame perituros: aut in aleam belli, potius indecoræ mortis fugâ, quàm spe victoriæ pertrahendos. Sed ingens ille, & campi dominus exercitus, auersa per discordias mente, dein adempta per hiemem immodicè sæuam pestilentemque facultate, nulla re memorabili peracta, nisi militum ardore, & sui famâ, quibus maximè constant bella, consumptis; Nouembri mense, motis castris, Gemblacum versus accessit. magnâ vtique populorum querimoniâ aduersus Orangium, à quo tantum pecuniæ imperatum esset ad Hispanos Belgio eijciendos, qui ne prælio quidem lacessiti fuissent. Sed maiore hispani exercitus gaudio: quale videlicet obsessæ ciuitatis esse solet, hoste à mœnibus recedente: in primisque Alexandri Principis, qui dum Liberatori Deo persoluit publica supplicatione gratias, co-

Alexandri copiæ hostium longè inferiores eius castra obsessa ab hostibus. quos discordia et pestis a castris abstrahit

cum magno populorum querela, & exercitus catholici gaudio

eodem tempore quindecim auctus est electorum militum signis à Germania deportatis à Poluilierio: lætisque nunciis simul acceptis è Burgundia; vnde Altempsius eiecerat Alenconianos. Erant hi fermè tria millia, impetuque in Burgundiam delati, loca ibi obtinuerant aliqua: quibus inde fugandis Maynæum Ducem miserat Henricus Galliæ Rex, in speciem, vti credebatur, & vt querelis Alexandri satisfaceret: nam serò contractis copiis Maynæus Dux aduenit, reperitque Gallos iam eiectos ab Altempsio. In eo tamen iuuit, quòd alios per Gallicam Burgundiam in Comitatum transgressuros, ipse armatis popularibus absterruit, dissipauitque; prouinciæ siue intentus suæ, siue alienæ auxiliator. At Fœderatorum copiæ apud Gemblacum nouis inter supremos Duces suspicionibus exortis, paulatim dissoluebantur. Nempè non commune auxilium, sed priuatum imperium agitantes animo, ac veluti possessionem Domino vacuam, non alio quàm titulo anticipationis adituros, metus (vt assolet) mutuus, atque æmulatio distrahebat: audito præsertim, quod recens addiderant Ordines, promissio: *Se, si fortè mutandus sibi foret Belgij Princeps, Alenconium ceteris prælaturos.* Quod altè pupugit & Archiducem Matthiam, quasi imperio spoliaretur; & Reginam Anglam, ægrè passuram Gallorum, veterum hostium, dominationem proferri per Belgium. Quin & ipsos Malecontentos, quamuis Alenconij euocatores, tam liberalis Ordinum promissio sollicitos habuit.

ob rem etiam bene gestam in Burgundia.

Fœderatorum copiæ dissoluuntur.

has ob causas.

1578

Domitus Burgundiæ.

Ducat. Burgũdici Gubernator

Elisabetha.

1578 buit, intentosque in eius consilia, quæ nondum regimine certis conditionibus firmato, iam ad absolutum Hannoniæ dominatum spectare videbantur. Etenim Montes reuersum, per occasionem conuiuij, molitum aliquid esse, suspicio fuerat. Sed capti eâ causâ complures à Montensium Magistratu, ceu conspirati, aut conscii; vtrum aliquid prodiderint, ex litteris Alexandri Principis incertum habeo. Illud palàm fuit: profecto Bossutium, vicinum oppidum (vti solebat) Alençonio, quum eius aulici, qui Montibus relicti erant, in porta vrbis, veluti opperientes reditu rum vesperi Dominum, conferti consisterent; admonitos ab excubiis, vt importunum loco temporique ob sequium omitterent; recusantes, accursu multitudinis loco pulsos fuisse: illorumque aliquos interfectos, multos sauciatos.

Alenconius Belgis suspectus, quasi absolutũ ad imperium aspiraret.

Mons vrbs.

Ad Anton. Perez 1. Decem.

Huius indicia.

Scribit Petrus Arcantus ad Alexã. 6. Decẽ.

HANC porrò populi suspicionem offensionemque posse in rem esse Hispanis ad eam vrbem inuadendam, nobilis Auenionensis, qui fortè tunc Montibus adfuerat, Parisios reuersus, cum Ioanne Varga Mexia, hispani Regis Prolegato communicauit, ac post aliquot congressus, rem ita conficiendam aperuit: vti ego in præsentia ex ipsius Auenionensis descriptione commemorabo. Principio in vicina Montibus nemora, insidiis perquàm idonea, inducendi erunt equites circiter mille, qui totidem sclopetarios post se in equos tollant: Præterea ex audacioribus seligendi milites minimùm viginti, imberbes, muliebrique facie, quam

STRATAGEM AMonstratum Alexandro ad expellendos Montibus Alenconium, & Gallos.

quam & vestitu muliebri, sed rudi neglectoque mentiantur. Hos grandiores natu aliqui comitentur, agresti milites vultu aspectuque, crassa ipsi quoque veste ac rusticana, nempè vt hi pagani, illæ paganorum vxores, aut filiæ habeantur. ideoque ex his Vvallones esse oportebit aliquos, quo patriâ vtentes linguâ, portarum custodibus facilius imponant. Hi autem omnes intus militariter armati, foris onusti frugibus, alijsque rebus, quæ in Vrbem afferri solent ex agris, plaustrum in comitatu habeant, huiusmodi quoque venalitijs mercibus refertum, quod tamen seorsim ab alijs vnus, aut alter eorum ducat. Tum se in turbam agant aliorum agrestium, gregatim, ante lucem properantium ad Montensem mercatum: (nam is deligendus est dies) quibus immissi ad portam, dum illa recluditur, cum cetera multitudine, primum pontis aditum insideant. Ergo patefacto iam omnibus ingressu hoc primo, pars cum plaustro tendat ad alteram, quæ interior est vrbis, portam: cuius in medio excussâ, de industria, plaustri rotâ, dum eam reponere non solùm plaustrarius, sed alij quasi opitulantes sollicitè satagunt, occupatique & ipsi interea aditum occupant; tunc, qui ad primam adhuc portam substiterant, viso, quod condixerant, fracti vehiculi signo, exertis illicò telis, excubias (octo decemue illic agitare consueuerant) aggrediantur, ac victricem Galliam, Gallosque conclament. simul qui interiacente plaustro portam, ne subitò claudatur, impediunt;

1578 diu'nt;in loci custodes momento insilientes,idem Galliæ nomen,sublato clamore, congeminent. Enimuerò Montenses proditionem haud dubiè à Gallis rati, quorum insidias præoccupatis iam animis sæpè suspectauerint,rapta vndecunque arma in eos conuertent. dumque hostem credendo, facient, ac mutuis se se cædibus conficient; in veros vtique recentesque hostes incident, qui è nemorum latebris superuenientes,vrbe nouo terrore perculsa,ac penè iam capta facillimè potientur. Hoc autem inuadendæ consilium vrbis ad Parmensem Principem transmittit Vargas,positu locorum,figurisque perpictum:

1. Nou. additque, venturum,si videatur, ipsum operis architectum:atque, vt artificium, ac fidem Alexandro probet, consilio periculum suum adiecturum. Sed Alexander, siue quòd Auenionensis animum suspectum haberet: siue quòd sciret, Alenconium non diù Montibus posse subsistere, ideòque speraret, illo eiecto, se vrbem amicius, atque adeò stabilius habiturum; monstratis insidijs vti noluit. Nec putauit,asperiora, & dubia ægro admouenda, nondum spe salutis amissa.

Spernitur id ab Alexandro.

ET VERO, paucis pòst diebus, tentatum ab Duce Alenconio, per eadem doli vestigia, Montes occupandi facinus, dubiam hominis fidem reiicit: & festinatus eiusdem. Ducis ex vrbe, atque ex Hannonia discessus,aut potius fuga, consilium Alexandri commendauit. Etenim Alenconius,deficiente ad stipendia militum pecunia: pro qua etiam oppignoranda sibi duxit aliqua suæ ditionis oppida; diu-

Tentatur sim le quid ab Alenconio ad imitatem Montensem vi subigendam.

fluctuabat animo in dies magis, incertus quid consilii demum caperet. Quod ex vna parte ægrè spem exueret; iuuenisque ingenio vanus scenâ illâ caperetur Hannoniæ nobilitatis: atque (vt aulicus eius enarrabat) mærorem omnem detergeret, quoties aspiceret, abluenti sibi manus mantile porrigi ab Areschoti Duce, Comiteque Lalinio, Flandriæ, atque Hannoniæ Præfectis. Ex altera verò, quum neque sibi certa prouinciæ pars attribueretur, vti promissum aiebat; neque eam astu capere, redimendis sumptibus, contigeret: suique interea milites stipendio prædâque destituti, aut passim dilaberentur, aut noxijs per agros excursionibus, hostium haberentur loco: atque adeò videret, verso in se populorum odio, magnis se suspicionibus obseruari, pompamque illam belgicæ nobilitatis, custodiam esse non obsequium; statuit in Galliam quamprimùm redire, prætexto cum Angliæ Regina connubio, de quo quidem agi cæptum erat: reuersusque Semierij Dominus ex Anglia, quò eum Alenconius allegauerat, noua nuptiarum spe iuuenem impleerat, ignarum, (vt Londino scribit ad Parmensem Principem Bernardinus Mendozza) *Reginam singulis annis Sponsam esse, numquam verò Nuptam.* Ergo parte militum Montibus relicta, parte præire iussa, (quam tamen rustici Belgæ Piccardique aggressi consumpsere omnem) ipse cum reliqua in Galliam mouens, Condæi substitit, destinata moderaturus è propinquo. Ibi acceptâ ab Rege pecuniâ, Montesque missâ, oppi-

1578

Bersii dominus Petro Arcanto, & hic Alexandro scribit 1. Non.

a qua offensus discedit,

Ber. Mendoz Regis Hisp. Legat. 11. Non.

Condæũ opp.

1578 sâ, oppigneratum argentum, ac vestem redimi iussit: eaque opportunitate, ita rem composuit, vt dum supellex vehiculis imposita extrahebatur ex Vrbis porta, illa eadem machina capiendæ vrbis attentaretur, quæ Parmensi monstrata fuerat. sic se existimationis, atque opum impendio, receptis in potestatem Montibus consulturum. Sed re per exploratores delata ad Prolegatum Vargã, ab eoque, atq. ab Alexandro Principe admonitis properè Montensibus, ea quoque spes Alenconio frustrà fuit. Ideòque Condæo absens Andegauum, inde Parisios se contulit ad Regem, fratris aduentu minimè lætum, quòd tumultuanti tum maximè Galliæ Ducem timeret: satis expertus, hoc FVLMEN ipsis, quibus conceptum est, nubibus haud parcere. Paulo post Alenconij discessum, abiit è Belgio Casimirus in Angliam, turbatus improsperis quotidie magis Gandauensium successibus. Accedebat pecuniæ difficultas: quippè ad eum diem ex imperato prouinciis tributo, nouies centena florenûm millia singulis mensibus in stipendia soluebantur. Et Flandris, Vvalloniisque prouinciis, ob priuatas armorum discordias, nihil in communeconferentibus, tributum haud parùm imminutum erat. Nec sufficiebat Gandauensium pecunia alendis Casimiri copiis, quarum vis in equitatu erat non pauciore tribus equitum millibus, intra vrbem admissis. Maturauitque Casimiri discessum Anglæ Reginæ nuncius, repetentis centum viginti millia Angelotorum,

& dolum capiendæ vrbis iam compositũ peragi iubet.

Quo detecto,

in Galliã redit.

Et Casimirus pecunia deficiente in Angliam abit.

Iacobus Spinola negotio impositus affirmabat Arcanto & hic Alex. scribit 1. Non.

rum,

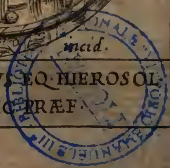
rum, quos pro delectu Casimiriano rum 1576
militum ipsa prouincijs commodauerat:
In hunc igitur modum profectis Alenconio in Galliam, in Angliam Casimiro, explicare Farnesius non minus animum, quàm exercitum cœpit ex ijs, quibus claudebatur angustijs Namurcensibus: lustratoque, numerauit in eo pedites quatuor & viginti millia; (namque Comes Altempsius sua cum legione recens aduenerat è Burgundia) & equites septem circiter millia, plerosque Germanos: quorum tria millia fermè Raitrum Franciscus è Saxoniæ Ducibus, mille Viltius, paulò plures Samblemontius: totidem Billius ducebant: præter eos milites, qui in præsidijs agitabant. Obtinebat in vniuerso exercitu præfecturam castrorum Petrus Ernestus Comes Mansfeldius. Equitatum Octauius Gonzaga regebat: vicarium locum tenente Ioanne Baptista è Marchionibus à Monte: & Antonio Oliuera commissorum in equestri quoque militia curatore, seu (recepto iam vocabulo) equitum Commissario. Militum causas generalis earum Quæsitor Ferdinandus Salinas iudicabat. Rei tormentariæ nuper impositus erat Ægidius Comes Barlamontius: aderatque illi ad bellicas machinationes, quarum apprimè vsus in Belgio, Gabriel Serbellonius Hungariæ Prior: habebantque sub se Centuriones tres machinali scientia claros, Scipionem Campium, Bartholomæi illius filium, cuius militaria inuenta sæpè suspexit Gallia, & mortem in Harlemensi obsidione Hispani luxere: & Ioannem Baptistam

Alexander exercitum lustrat.

Angeloti Angli canæ moneta. singuli binos aureos æquant.

Auditore generale.

Ingegnieri Camp. Pisaur.

Ioseph Greut. *incid.*

GABRIEL SERBELLONIVS EQ·HIEROSOL·
MACHIN·BELLIC·PRÆF·

1588 Platum Mediolanensem: & Propertium Baroccium, Vignolæ nobilis architecti filium. Hisce autem copijs non iam expectare hostem, sed vltrò inferre arma, consilium erat. Quamuis enim inclinaret animus Regis ad pacem, ad quam ineundam Carolum Aragonium, Terranouæ Ducem allegauerat ad Cæsarem, vt postea memorabo; id ipsum tamen multo honorificentius, maiorique regiarum partium compendio posse confieri sentiebat Alexander, si exercitum Regis audentem, ac validum videret hostis. Nec minus Malecontentorum reductio ad Regis obsequium, (quam Alexander intentissimâ moliebatur operâ) momentum siue ad pacem, siue ad bellum allatura videbatur. Itaque tria hæc eodem tempore ita moderanda sibi statuit, vt vni ab altero, & huic à tertio præsidium quæreret. Qua ratione non vires distrahuntur in plura, sed plurium virtus in promouendis singulis opportunè conspirat.

& educere in hostem cogitat.

Pax, & Bellum, & Vvallonum reductio.

ET AB armis quidem exordiri Farnesio certum erat. Quam tamen illa in partem principio destinaret, sollicito versabat animo, haud ignarus, PRIMA expeditione Ducem æstmari: nec magis ex inspectis, cuiusque in ortu, sideribus, tenorem vitæ præcinere coniectores; quàm ex fortuna primùm prodeuntis in aciem Imperatoris, reliquæ cursum militiæ præsentire hostes. Aduocato igitur bellico, regioque senatu, in quo adnumerabantur Comes Manfeldius, & Octauius Gonzaga, & Ioannes Croyus Reu-

magnum aliquid prima expeditione tentaturus.

Consultatur de armis inferendis.

Com. Roeulx

 jsi

1578.

tii Comes,& Ægidius Comes Barlamontius, & Gabriel Serbellonius, & Gaspar Roblæus Billius, & Adrianus Noiellus Roffignolius, & Ioannes Baptista Tassius, & Tribuni nationis Hispanæ admissi tunc omnes; visum est horum audire Procerum sententias: qui, vti comperio, tres in partes abiere. Alii, *cruda hiemis incommoda, corruptas assiduis imbribus vias, minimè aptum apertæ vrbium obsidioni tempus memorabant, satis habere se, qui munitis operosè castris hibernare, atque inde pabulatum exire latè possent; cadente donec hieme, validior ad pugnam miles emittatur.* Contrà tamen plerisque cum Duce sentientibus, quò arma verterentur, acrius disceptatum est. Cur autem Traiectensis expeditio prælata sit, contra Philippi Regis votum, ego ex ipso intimi senatus consulto, hic aperiam. Etenim ab Hispania Philippus, quamquam rem Alexandro integram volebat, ire tamen exercitum in Flandriam, atque in primis Aloftum aggredi, aut Teneramundam, satius existimabat. Idque cum aliis multis, Mansfeldius suadebat, plures ob causas: *Aloftum veteri munitione infirmum, Teneramundam modico præsidio seruatam, nec diu obsidentibus restituram. Et Teneramunda quidem si caperetur, quippe ad ostium sita Teneræ in Scaldim influentis, posse regium exercitum, facili commeatu per vtrumque amnem, tuto ali: atque è Scaldi potissimum in aque vicinos Antuerpienses, & Gandauensem agros; sparso Bruxellas vsque, ac Mechliniam terrore, dominari. Præterea*

Rossignol. postea Comes de Marles.

Negant aliqui tempus esse.

Plerique affirmant

Ma-strich.

& prævalent.

Rursum consultatur, quò arma inferenda. Aloftum aut Teneramundam aiunt aliqui.

tem gratum Vvallonibus futurum, peti
1578 *Flandriam, inimicam prouinciam: ac viso ad Hannonia fines tanto Regis exercitu, sumpturos animum Malecontentos, auctaque fama nostri, eo pronius ad partes accessuros. Denique conatum ipsum tam longinqua inuadendi incussurum haud dubiè timorem hostibus, quasi aggressione contemptis. Videlicet HVMANA omnia opinione constare. NEQVE credi aggressurum, qui non sit superior.* At Alexander multa verè dici non inficiatus, multa tamen dictis obijciebat: *Iter in Flandriam infessum hostibus, per Brabantiam, Flandriamque praualidis: vehiculorum curruumque penuriam, quorum multis profectò millibus opus esset, ad importanda procul alimenta, murales machinas, ceteraque obsidionem molientibus necessaria. Ibi verò non nisi centum ac quinquaginta huiusmodi plaustra esse, neque licere alia aut è Lotharingia deferri, aut alibi, pecunia deficiente, fabricari.* Addebat, *abducendum quam longissimè ab Vallonum finibus regium militem, licentiâ plus nimio corruptum, & prædas nullo amicorum hostiumue discrimine, pro stipendijs habiturum: magna vtique iactura concordiæ, quæ cum ijs prouincijs ad Regis partes attrahendis, agitaretur. Itaque considerarent, num consultius videretur, si in Geldriam, ac in primis Traiectum destinarentur arma. Multa illuc inuitare: Mosam amnem à Namurco Traiectum vsque, prono alueo, curruum loco, futurum, commeatus, tormenta, arborum fasces, quæque alia alendo armandoque*

Dissentit Alexander.

Ma- strich

& Traiectũ ad Mosam properãt

que militi, aut expugnando hosti designantur, prompto inde paratu capessenda. Limburgum, fidam prouinciam, iuxta esse. In ipsa hostili Geldria reconciliatum a se Regi (ne nescirent) Comitem Batemburgicum, non leue partibus momentum: motis eo exemplo compluribus, atque obsequio restitutis. Quod si trans Mosam (quod nec lentum, nec arduum) in Brabantiam deportetur exercitus, posse ab ea parte obsidionem Traiecto circumduci, non fallente successu; quippe obuijs ex amni munitionibus, & patentibus circùm campis, per quos latè spargi equitatus, atque ali abundè queat. Capta verò vrbe, Mosæ Domina, & Germaniæ claustris, quantam hosti cladem, quanta victori commoda, & gloriam accessura? Et profecto egère non vulgari accessione, Catholicorum statum. Nec magis opus esse mensario ad auertendam decoctoris opinionem, subita splendidaque grandis expositione pecuniæ; quàm insolita, at magnifica virium ostentatione militi famam reparaturo. Hæc autem ipsa, subiecit Alexander, credo, ne destinatam animo expeditionem penitus denudaret; solitus illud fando identidem vsurpare, CONSILIA omnia, & præcipuè bellica, tandiu tuta, quandiu tecta, non eo à se dicta, quasi decretum fixumque sibi in Flandriam non ire, aut Traiectum petere: sed vt, communicatis consilijs, sententias audiret aliorum, & aperiret alijs ipse suam; quo secum omnia deinde conferret, & comparatione deligeret. In præsens enim satis esse negotij, quod

consilium tamen suum non plene aperit.

1578 *agerent, Comite Barlamontio, qui liberandæ Dauentriæ missus fuerat, improuiso hostium aduentu à Rhen traiectione deterrito.*

ETENIM aliquot iam mensibus Dauentriam acriter obsessam à Georgio Lalinio Comite Rennebergio, defendebat perquàm strenuè, cum Germanis cohortibus, legatus Poluillerij, Ad eius subsidium, quo maxime tunc egebat, obtulerat Alexandro Principi operam suam Comes Barlamontius. Sed dum cunctatur, hostes cognito Comitis consilio, alteram Rheni partem, quà ei transeundum, occupauerant. Itaque Alexander, quòd videret vrbem Transisselaniæ principem, si in fide retineretur, referre sanè plurimum ad ea, quæ in Frisia, Geldriaque moliebatur: non contentus eò præmisisse Beillium, cum expeditis aliquot turmis, auxilio Barlamontio futurum; ipse relictis in Namurcensi munitione, sex peditum signis ex legione Poluillerij, vniuersum Namurco exercitum mouit, exeunte Nouembri mense: perque Marcham in Famna, prouinciæ Lucemburgensis oppidum, quinto pòst die Limburgum venit, copias eò deportaturus, vnde animum, opemque Rhenum traiecturis Barlamontio, Billioque afferre posset. Sed abitum inde festinanti nunciatur ab Oliuera equitum Commissario, Dauentriam vsque explorando itineri præmisso; vrbem, certis conditionibus, Rennebergio iam redditam; Poluillerij legato in cunctationem Barlamontij culpam transferente, Barlamontio festinatam à legato deditionem accusante, Alexan-

Locotenente, *Ouer Issel.* *Anton. Oliuera*

DAVENTRIAE obsidio a federatis. *Ad eam liberandam mittit suos Alexander.* *& ipse cum exercitu mouet.* *Sed vrbem non expectato auxilio dedunt Germani*

xandro neutrum absoluente. Ipse verò Poluillerius in epistola, quam super hac re Philippo Regi dedit, exemplumque Alexandro misit, non modò liberare culpa conatus est milites suos, qui vrbem summa cibariorum, munitionumque caritate laborantem tandiù defendissent, aduersus hostium vires simul, ac perfidiam ciuium non pauciorum duodecim millibus, à quibus perinde atque ab hoste timerent præsidiarii Germani: sed etiam legati sui fidem Regi magnificè commendauit; quòd tertio ante deditionem mense, oblata ei ab hoste triginta nummûm aureorum millia, ac militibus stipendia trium mensium, si vrbem traderet; conditione illicò reiecta, negauerit, se, aut Poluillerianos milites ab alio quàm cui adhuc militauerant, stipem accepturos. Qua occasione Poluillerius arrepta, enixè institit Regem obsecrare, vt legionem, cui septem continenter annos pro Rege bellum gerenti, pecunia non nisi ad vnius stipendium mensis enumerata sit; (cuiusmodi tolerantiam negat ipse in cuiusquam historia consignatam legi) non patiatur, ære tandiù debito, cum omnium admiratione fraudari. Et sanè pro Poluillerio ea scribente, duæ in primis res, quibus rarò maius aliquid reperias in aliis obsidionibus, faciebant. Quum enim Rennebergiani obsessores, præter apertas aggressiones, cuniculis actis in ipsam interdum vrbem improuisò emergerent: obsessique Regij transuersis cuniculis cuniculos hostium excipientes, præsente vbique animo ob-

Excusati a suo Tribuno.

immo & magnopere commendati.

Forum virtus

1579 10. Ian. 1579.

1578 uiam irent: versâ sub terram pugnâ; illic, quasi ex condicto, dimicari cœptum est. Eratque perquam atrox, si vnquam aliàs, cruentumque pugnæ genus, intra eas angustias, ac subterrâneos specus, repentè occurrere sibi milites cunicularijs immistos, atque oblongis hastilibus, mox cominus gladiis, non fallente ictu, inferre vulnera, & coaceruatis impedito cæcoque in loco cadaueribus, nec fugæ spatium reperire, nec quid quam reliqui habere, præter effossa iam humo sepulturam. Quibus in congressibus nec illud omissum est, quod olim ad Ambraciam, inter Ætolos, ac Romanos mirè excogitatum legimus. Non enim magis Ambracienses fumo ex leui pluma cuniculum opplentes, nidore fœdo Romanos expulere; quàm Germani ad ceteras artes, excitato è pestilente venenataque materia intra eas latebras fumo, simulque obstructo cuniculorum aditu, hostem inde sæpius fugarunt, ac propè iam ad desperationem potiundæ vrbis redegerunt. Id autem tanto maiori regiorum militum virtuti adscribendum erat, quanto minus ipsi à Dauentrianis ciuibus iuuabantur: inter quos eò iam creuerat diffidentia, vt quoties hoste muros subeunte, aut sub terram mouente, ad arma conclamaretur; per præconis vocem compellerentur ciues intra domos: reperti per vias, aut in mœnibus, illico à militibus sternerentur. donec inter ciuitatis, & militiæ primores, certis conditionibus, datis etiam obsidibus vti cum hoste solet, conuentum est. Quæ

In mira intra cuniculos pugna.

T. Liu. l. 38.

Præsertim non adiuta à ciuibus.

omnia quamuis excusare haud modicè videantur deditionem à Polullerianis factam, attamen Alexander, dum Regi scribens, rescisse se affirma, vrbem redditam adhuc validam, & re cibaria ad viginti adhuc dies suffectura; satis ostendit, constantiam magis, quàm alimenta præsidiarijs defuisse. Vtcunque res fuerit: Alexander nihil inde turbatus, quòd videret exercitum eò admotum, quo sua potissimum de Traiectensi expeditione consilia respiciebant; procedere militem iussit: spatiumque a Dalemio Traiectum vsque, castris cepit, ac muniuit: ipse Visetum ad Mosam petijt, inter Leodium Traiectumque: ac deportatis sex a Namurco maioribus tormentis, statuit oppida, quæ circa erant, Cherpenam in primis, ac Hereulanum hosti eripere: quo commeatum, ac subuectiones ex Aquisgrano, Colonia, & Clinia simul suis pacefaceret, simul Traiecto ex ea tunc parte praecluderet: postea idem trans Mosam ex Brabantia curaturus.

Alexander tamen non excusat. 1578 12. Dec.

Per Traiectensem agrum spargit exercitum Alexander Traiecto intentus.

Cerpen. *Erchlen*

ET MONDRAGONIVS quidem sub ipsum anni exordium, Alexandri iussu, Cherpense aggressus est oppidum, & vicinam arcem, munitione, & Domini ferociá præsidentem. Hanc Beilius Vltraiectinus; pulsis haud multò ante Regijs: Præfectoque Bloëmo in laqueum acto; iuris sui fecerat, sed Ordinibus vectigalem, atque, vt TIMIDA est omnis recens dominatio, oppidum, atque arcem anxiè, crudeliterque continebat. Sed Mondragonius, admotis illuc tormentis, apertisque latè mœnibus, quarto post

CHERPENSIS opp. expugnatio. 1579.

Mondragonius obsidet illud. *Vtrech.*

capit: 6. Ian.

guam

1579. quàm venerat die, arcem intrat. Ac plerisque præsidiariorum ad vicinas arbores suspensis, vti latronibus finitima circum oppida assiduè grassantibus, paulò post de Beilio ipso in eodem patibulo, quod ille pontis in aditu superstruxerat, pœnas sumit: eiusque loco Ferdinandum Lopesium, Alexandri iussu, Gubernatorem imponit. magna vtique vicinorum, & Coloniensium in primis gratulatione, quorum ad vrbis portas, cædes, prædasque nuper agitantes, excurrerant. Sunt qui referant, à Bloemo, quum is, iubente Beilio in suspendium raperetur, prouocatum illum fuisse intra eum annum ad supremi Iudicis tribunal: obseruatumque, audita à Deo prouocatione, Beilium eodem vertentis anni die, eadem mortis infamiâ, eodem in loco, pependisse. Illud ego exploratius habeo; Antuerpienses, audita Cherpensis oppidi, arcisque iacturâ, mox & Herculani deditione (nam hoc quoque Geldriæ oppidum eodem tempore, non expectata aggressione, se dederat Mondragonio) vsque adeò commotos, quòd viderent obsessam Rheni nauigationem, transitumque in Coloniensem agrum interclusum, vt aggregata in foro plebe, non tam curâ publicæ rei, quàm odio in Magistratum, à quo pecunia ad bellum imperabatur; rectà in Curiam conclamauerint, furiosè comminantes, quem ibi cumque reperissent, illicò sese è fenestris præcipites acturos. Fecissentque; ni protinus occlusi ædium aditus, deinde potentiorum au-

de loci Domino supplicium sumit.

Lopez de Villanoua.

Michael Isselt in hist. & alij.

non sine obseruata Dei prouidentia.

& Antuerpiensium tumultu, præsertim addita Herculani iacturâ.

13. Ian.

thoritas inualidam sine duce multitudinem retardassent. Nec ideò Ordinum copiæ magnoperè obsistebant nouis in dies progressibus Catholici exercitus. Nam Mondragonius, victore per Geldriam milite, post cæsos apud Vvilebechium pedites fermè quadringentos, equites quinquaginta, quos audierat ex eo pago, ductore quodam Stupero, Venlonam' ingressuros; Stralam præteruectus, oppidum eius prouinciæ non contemnendum, misso tubicine deditionem loci postulauerat, obtinueratque, emissis Ordinum præsidiariis: quorum loco, rogante Alexandrum Magistratu, vt non ex alia, quàm ex Germanorum natione, imponeretur Stralæ præsidium; Alexander ne Germanico quidem imposito, satis sibi præsidii collocatum in eorum fido respondit: fidelissimos inde expertus, quos clementissimè habuit. Nec minus prosperè ductor equitum Petrus Tassius coniunctis cum Croyo Reusii Comite copiis, percurrebat eundem prouinciæ tractum. Auditoque, auxiliares aliquot hostium cohortes Venlonam properare, præmissis cum Saluago Centurione antecursoribus, ipse cum expedito equitatu Reusium anteuertit. At Saluagum Venlonam vsque progressum erumpentes inde oppidani, præsidiariique circiter septingenti, pedites ferè omnes, aliquanto licentius, contempta videlicet equitum paucitate, aggressi sunt. quem Saluagus occursum modò sustinens, modò fugitans, insequentes eò abduxit, vt iam superueniens cum omni

1578

Mondragonius hostes cædit. 15. Ian.

Stralam capit. 18. Ian.

Alios ad Venlonam vincit Tassius.

Tassius

1578 Tassius equitatu, in hostes temerè prouectos incurrerint, ac circumductis equis trecentos ab alijs abstraxerint. reliquos per impedita sepibus loca, atque equis inuia, dilabentes; Tassius ipse cum plerisque suorum equo desiliens insecutus, ad portas vsque Venlonæ compulit, maiore vtique suorum gloria quàm hostium damno. Ex alijs verò seiunctis, plerique interempti, multi cum præsidiariorum duce capti, pauci nota per effugia, quà cuique proximum, euasere. Quin & Petrus Toletanus, nobilis sclopetariorum ductor, quem paulò ante submiserat Alexander ad Blienbecani castri præsidium, Toparchæ rogatu regijs partibus adiuncti; ausus cum paucis suorum Mosam noctu traijcere, Raitrum, centuriam in cœnobio statiuis proximo agentium improuisus inuasit: confectisque eorum fermè sexaginta, ac prædâ, quam referre nequiuerat ob occursum è vicinis stationibus, incensâ; vexillum Alexandro misit, magnanimæ excursionis argumentum.

ex litt. Pet. Tas. ad Alex. 3. Febr.

Garsiæ Siciliæ Proregis Filius Insubriæ postea Gubernator.

8. Febr.

Toletanus audacter rem gerit apud hostium statiua.

SED nemo per eos dies præsentiore animo rem gessit Ioanne Baptista Marchione à Monte. Iussus enim ab Alexandro ex Louaniensi agro, vbi is & Louanij, & aliorum circà oppidorum Gubernator agitabat, Traiectum vsque, crebris hostem discursibus sollicitum habere; exploratum fortè exierat, cum quinquaginta lancearijs equitibus, ac vigintiquinque sclopetariorum turmâ: quum circa Leuiam oppidum, in hostem incidit, sub quinque vexillis septingen-

Montius in Raitrum turmas incidit.

Mastrich.

tos ferme equites trahentem. Trepidatum initio ad subitum inferentis se equitatus aspectum: sed Montius, quamquam non eò iam processerat, vt expedire inde se, ac fuga occurrentes eludere omnino non posset; id tamen vtcunque tutum, certè indecorum arbitratus, stare suos iussit: atque, vt VETERANO Duci, repentinus magis quàm improuisus occurrit hostis, illico rem quasi iam meditatus in hunc modum componit. Tumulus erat modicè assurgens, vnde in hostium conspectum venerant primi equites Montiani sclopis armati, nam lancearij ponè sequentes nondum locum ascenderant. Ergo sclopetarijs, vbi conspecti fuerant, consistentibus, lancearios in plures decurias ipse partitur, ac pluribus in partibus locatos iubet, audito signo, subire tumulum, atque in fronte latè dispositos apparere hosti, ac promittere secuturos. Tum imperat è triplici loco tubas simul occanere: atque vno omnes impetu in hostes deferuntur, qui specie illa plurium ordinum capti, (vt fermè OCVLI in bello vincuntur primi) nec tales aggredientium animos à paucorum viribus interpretari, conuersis equis fugam effusè capessunt, insequentibus illos cædentibusque Montianis. tanto tunc audacius, quanto omni iam pauore ab se in hostem excusso, non de sua amplius securitate, sed de illorum cæde, ac præda cogitabant. Sesquihoræ spatio, septingenti equites profligati, plerique cæsi, ac spoliati; relata tria vexilla.

1573

à Montianis.

Astu numerum mentitur,

cum hoste congreditur;

illum fugat,

cædit;

1579 xilla, nam duo arserant: capti milites fermè centum, equi supra ducentos; quum,qui ceperant,atque ante se captiuos agebant,octoginta non essent. Adeò FACILE veniunt in potestatem alienam, qui præ timore semel exiere de sua. *prædam & gloriam refert.*

AT VERO Alexander,quando ex rebus in Transmosana regione prosperè inceptis,satis iam sibi consultum à tergo videbatur,exercitum in Brabantiam transducere,atque in hostico alere festinauit,aggressurus inde,qua data occasione,Traiectum. Igitur ad auertendos hostes,iusso Marchione à Monte,cum Burgundis,Germanisque, quos Louanij habebat,& cum parte præsidiariorum Diestemij,Leuiæ,atque Areschotj,haud procul ab hostium castris circumferre arma,ipse Boornâ Echtam progressus (qui sunt iuxta Mosam pagi) Ruram fluuium, quamuis per eos dies immodicè auctum, ponte iniecto transmisit paulùm supra Ruremundam, vrbem ostio Ruræ (vnde ei nomen) impositam. Inde secundis castris Beseuiam venit, vicum ei loco proximum,vbi pontem Mosæ imponendum fabricari, iunctis contabulatisque ratibus, imperauerat. Quò inspecto, probatoque, (erat enim talium operum apprimè intelligens) primùm vt traijcientibus præsidio essent, expeditam equitum, peditumque manum præire voluit, sistereque apud eas in aduersa ripa domos,quas paucis ante diebus insederat, atque munierat sclopetariorum centuria, ne fabros, operasque pontem moli-

TRANSMISSIO regii exercitus in Brabantiam.

Diest Boorn. Eche.

Alexander Ruram traijcit.

Bessel

Postea pontem super Mosam designat.

molientes interturbaret hostis. deinde 1578
Franciscum Valdesium Tribunum, cum
hispana legione sequi iussit, admonitum,
vt transgressus rectà Vvertam, Hornani
Comitis olim oppidum contenderet, inuaderetque: quòd circa ea potissimùm
loca distribuere exercitum cogitaret.
Tum verò transmittere primum agmen,
cum parte tormentorum cœpit, ostensis
trans pontem hostium castris, quo miles
intelligeret, non iter illud esse, sed prælium: continuauitque diem illum, ac
noctem, non intermissa traiectione, donec sub finem sequentis diei, orta repentè perquàm atroci ventorum niuiumque
vi, ratibusque assidua vndarum verberatione laxatis, vnâque ex eis impetu
haustâ, atque adeò intercisa contabulatione, subsistere coactum est medium,
quod cum tormentis impedimentisque
transibat, agmen: quod tamen refectò
quamprimùm ponte transgressum, reliquæ demum vltimi agminis copiæ, cum
suis quæque munitionibus plaustrisque,
consecutæ sunt. Atque in hunc modum,
tertio postquam cœperat die, vniuersus
exercitus, præter Mondragonii legionem, ad locorum præsidia in Transmosano tractu relictam, vlteriorem Mosæ
ripam tenuit: haud parua cum Alexandri laude, ausi in hostium oculis tantum
exercitum per vtrumque amnem, aduersa anni tempestate, ne vno quidem amisso, deportare: castrisque, quem designauerat, locum iuxta Vvertam capere, atque hostium castris opponere. At fœderatarum Duces copiarum ex ijs, qui non
procul

Ter illum pars copiarum transmittit.

pons interrumpitur.

illicò reficitur.

Alex. scribit ad Regem & ad patrem. 7. Febr.

exercitus reliquus transit:

& in Brabantia astra locat. hostibus non opinantibus

Rura & Mosa.

1578 procul Traiecto consistentes, conatum tranandi ea tempestate fluminis non processurum Hispano crediderant; lentè nimium, securèque consultauerant, paucis affirmantibus, occurrendum hosti transmittere paranti: pluribus peruincentibus, permittendum potius temeritate illum sua vti, tanto facilius post transmissionem concludendum, quanto à suis longius prouinciis abstractus effugium sibi omne praecluserit. Vbi verò exercitum aquarum difficultates eluctatum tranasse vniuersum audiunt: nulloque hostium adiacentium metu, per oppida impetu capta militiam distributam, ac praesidiis cuncta firmata animaduertunt; mutatâ nempè sententiâ, consilia ipsi sua alteri alteris infensi damnabant, amissamque occasionem tàm facilè è tuto riparum arcendi ab ingressu Brabantiae subeuntem exercitum, serò querebantur. Inde territi, veritique, ne auctis nouo sub Duce animis Hispanorum, praecipuae quaeque Brabantiae vrbes armis attentarentur; diuisis statim copiis, alii Traiectum, pars Mechliniam, alii Bredam recessere: relictis non paucis inter Bindouiam, Campiniae oppidum, & Buscoducum, hostium consilia propiùs inspecturis.

& lentè consultantibus.

mox securitatem suam damnantibus.

Malines

Bolduc

ALEXANDER, postquàm traductum, auctumque eodem tempore nouis Altempsii copiis lustrauit exercitum, millibus peditum vigintiquinque ac paulum supra octo equitum millia constantem, praeter eos, qui alibi Mondragonio aderant, Montioque: ex eo nume-

LVSTRAT exercitum Alexander.

I. Bapt.

numero partem exauthoraturus aliquam, præsertim ex equitibus, quorum minor tunc vsus, & maius impendium; à Germanis cœpit, quòd horum natio non iam membrum, sicuti cautis belli Ducibus esse solent externi, sed corpus pænè conficeret. Accedebat Poluilleriæ in primis legionis licentia, & aduersus disciplinam contumacia; quòd enim auri vicies centena millia Tribunis Poluillerio, ac Fronsbergio deberentur, dum ea Rex sæpè admonitus non soluebat, mollius interim habebantur, quo indulgentia Ducis pro stipendio militi foret. Verùm per eos dies Alexander acceptis ab Hispania litteris, quibus ei annuum stipendium statuebatur à Rege triginta sex auri millia, vti Præfectis Belgij consueuit: simul auctus haud leui pecuniæ summa in milites eroganda; numerato statim ære, multa Raitrum signa libens dimisit, præsertim quòd eodem tempore cohortes aliquot aduenerant è Germania, Heluetiaque, iussu Regis donatæ iam trium mensium stipendio ad Altempsium præmisso. Hanc autem recentem militiam, cum eius Chiliarcho, destinauit illicò Alexander absoluendæ Vvertanæ obsidioni, reuocatis ad se Valdesio, Hispanisque: quòd & horum celeritate opus haberet ad eam rem, quam parabat: & illorum alacritas accommodata nouo labori videretur. Dediderat iam se Vverta Valdesio, sed arcem milites obtinebant, clausi mœnibus in speciem magis, quàm contra vim firmis, itaque illam Altempsiu

1579

duo millionis

atque accepta pro se, ac pro exercitu pecunia,

stipendia militibus soluit:

& eorum partem dimittit:

partem ad obsidendam arcem Vvertanam designat; quæ breui expugnatur.

vbis

1579 vbi nuncios contemptim suos reiectos
vidit, maioribus machinis aggressus,
2. Feb. atque alicubi non ægrè ad terram demolitus, spretis, quas deditiones serò deposcebant, conditionibus, expugnauit, militesque suspendit.

HÆC dum agebantur, Alexander comperta hostium digressione, discor-
10. Feb. des animis, ac disiunctos viribus aggredi quamprimùm statuit. Ac præmisso Octauio Gonzaga equitum Magistro, qui cum duobus sclopetariorum, quatuor lanceariorum signis præcurreret Eindouiam, vbi plerique Raitrum substitisse ferebantur: ipse postero die secutus est, cum delectis equitum turmis, & Valdesia legione. Iamque Raitres fermè quadringenti Eindouia egressi occurrerant primis sclopetariorum Gonzagæ turmis, ignari proximè sequi lancearios. quibus conspectis, numero, atque animis impares, omissâ pugnâ Orischotum fugam arripuêre, instantibus à tergo ad oppidum vsque sclopetarijs, Schiaffinato primæ turmę ductore. Sed inde promptissimi equitum emissi, paulùm supra trecentos, non represſêre modò sociorum fugam, sed restituêre dubiam aliquandiù pugnam: donec & ipsi, multis è suo numero cadentibus, atque inuitante proximo effugio, Orischotum seruatis militariter ordinibus recedentes, intra munimenta recepti sunt. Desideratus in pugna Attilij Comitis Martinenghi Subcenturio, tresque alij eiusdem turmæ; quin & Claudius Comes Landus

RAITRES aggredi statuit Alexander, præmisso Gonzaga,

qui cum aliquot eorum turmis confligit & vincit non sine aliqua iactura.

 pilâ

pilâ traiectus pro mortuo est habitus: 1579
conualuit tamen haud multò post atque
arma repetiit. At ex hostibus non pau-
ciores ducentis occubuisse, captos fer-
mè quinquaginta, saucios sanè cõplu-
Alexander contra Raitrum copias contendit. res, satis compertum est. Alexander
instandum ratus, audito ab explorato-
ribus, hostium exercitum è vicinis lo-
cis Tornhoutum (quod est oppidum in-
ter Buschoducum, & Antuerpiam) con- *Bolduc*
uenisse; assumptis Marchionis à Mon-
te, ac Petri Tassij cohortibus, ac tur-
mis, cum Altempsianis hastatis omninò
mille, illuc festinatò contendit, iusso
reliquo exercitu ponè sequi, modicis
eorum numerus. prçsidijs ad statiua relictis. Et Tornhou-
tum quidem duo ac triginta conuene-
rant Raitrum vexilla: quorum singula
ducẽtos minimùm equites numerabãt:
eratque ea pars hostilis equitatus, quæ
per absentiam Casimiri, ab vno è Saxo-
Dux eorumdem Casimirus in Anglia negotia fœderatarum prouinciarum agit apud Reginam. num Ducibus regebatur. Nam Casimi- *Mauritius.*
rus Reginæ spe vanus, adhuc in Anglia
morabatur; si quo modo eam flecteret
ad publicas Belgicorum Ordinum, pri-
uataſque necessitates, præsente pecunia
subleuandas, obtuleratque ei recens ac-
ceptas ab Orangio Principe litteras, in
queîs Hollandia, Zelandiaque, & Flan- *ex litteris Bernardini Mendoz. ad Alexand. 18. Feb.*
dria, atque Brabantia decem librarum
sterlingarum millia eam orabant in se-
quentem mensem: pollicentes, dum
hæc pecunia, aliaque, quam dudũ ab
eadem multam acceperant, non redde-
retur; se se Neuportum, Dunquercam,
& reliquam maris oram ad Grauelin-
gam vsque, in eius manus, pignoris
loco,

1579 loco, tradituros. Illa tamen offensa pridem Belgis, præsertim quòd multis ea res conditionibus extenuaretur; dubijs responsis moram trahebat, pronior in Casimirum, quem conuiuijs, ac venationibus oblectabat, atque à bellicis interim curis auertebat, oblitũ penè militũ suorum, quos in Belgio reliquerat æris inanes, ac vicario sub Duce licentius per agros atque oppida prædabundos, eoq; suis, quã hosti grauiores. Hos collatis signis aggressurus, Tornhoutum Farnesius properabat. Sed illi exploratis Hispanorum viribus, nec satis Tornhouto fidentes, quippè oppido magis ad delicias olim exculto ab Hungariæ Regina loci domina, quàm ad belli aduersa prēmunito, Buschoducum iam mouerant, ex ea vrbe hostem tutius excepturi. Verũ negato à Buschoducensibus aditu, veritis, opinor, ne vrbem ingressi stipendiorum loco retinerent: offensi Ordinum Magistratibus, simul à Casimiro deserti, habito concilio Germaniam repetere decernũt. Erat in Hispano exercitu cum mille ac quingentis equitibus Regi militans Franciscus è Saxonum Ducibus, eius Mauritij frater, quem Raitrum pro Casimiro ductorem memoraui. Ad illum Mauritius mittit: oratque, agat cum Parmensi Principe, deberi Germanis sex mensium stipēdia, ea si à Parmensi soluantur, abituros sese protinus in Germaniam, Ordinum partibus tanto equitatu denudatis. Risit ad huiusmodi postulatum Alexander: & Chiliarcum intuens à Saxone

Belgis offensam.

& in priuata Casimiri commoda proniorem.

Mauritius.

Huius equitatum inuadere properat Alexander,

Maria

Bolduc

sed illi pugnam detrectant,

Reliqui ex tribus mil. lib. exauthorati erant

& promittunt se Belgium deserturos, si pecuniam accipiãt ab Alexandro, qui pactiones minax reijcit.

Colonello.

 mis-

missum, *sani ne,* inquit, *estis Germani, qui pecuniam petitis à me, vt de prouincia decedatis? atqui ego, vt liberam vobis potestatem faciam in patriam redeūdi, pecuniam à vobis efflagito. An putatis, quādo ab ipsis socijs vestris exclusi in manu nunc mea estis, omissurum me occasionem vlciscendi damna, quæ vos rebellium incentores, Regis partibus inferre, nulla lacessiti iniuria, conati estis? Redi ad exercitum, atque, vt ad supremam se se comparēt belli aleam, meo nomine denuncia, nam in procinctu est cursor, nihil opperiens aliud, quā vt numerum cæsorum, cum victoriæ nuncio ad Regem perferat in Hispaniam.* Hæc palàm Alexander. seorsim verò Franciscū Ducem pro fratre solicitatum benignè accipiens, pollicetur præstiturum se, ob eius in Regem fidem atq; operam, liberum securumque Germanis in patriam commeatum. Eiusq; rei litteras conficit in hunc modum: *Quum Mauritius Saxonum Dux, atque alij sub illo Raitrum ductores, eorumque turmæ, ac peditum cohortes Germanæ nationis, gesto contra ius fasque, aduersus Catholicam Maiestatem, atque eius exercitum bello, malè ab ipsis habiti, quorum adiuuère causam, reditum in Germaniam vna decreuerint; Ego vti Belgij vniuersi Gubernator, armorumque Dux pro Maiestate Catholica, à Francisco Saxonū Duce rogatus, vt Mauritio fratri, eiusque copijs securum per hasce prouincias præstarem in patriam iter: quamuis non modò negare id iure potuissem, sed etiam prompta mihi esset occasio armis vlciscendi eos, qui rebellibus*

1579

Et illi sine are abeunt in Germaniam, contenti hisce securitatis litteris.

ab

1579 *ab Rege suo prouincijs opem tulissent; habita tamen ratione meritorum Francisci Ducis, atque honori totius Germanæ nationis hoc tribuẽs, eidem Francisco potestatem feci, omnes belli Duces, equitesque ac pedites in Germaniam cogitantes colligendi, atq; ad Mosam vsque comitandi, tegẽdique ne quid detrimenti noxaque à Regiis militibus, subditisque capiant. dummodo ipsi pacatè, ac sine maleficio, iniuriaq; per Belgicas prouincias incedant: à quarum finibus intra dies omninò quatuordecim absistant: nec citra Regias partes, per tres insequentes menses, quidquam armis moueant. Quæ omnia, Mauritius, exercitusque eius promisso, ac scripto sanciãt, scriptumque in Francisci manus tradant. Ego autem Maiestatis Catholicæ nomine ac meo, pro ea, quam Principis viri dicto haberi decet, fide spondeo quidquid Francisco Duce hac super re transactum cum fratre fuerit, id à me ratum fixumque habitum iri*. Quibus cõditionibus acceptis, abire Germani equites cœpêre, Frãcisco Duce cum suo Raitrum equitatu, & cũ ducentis Marchionis à Monte hastatis equitibus comitante ad Mosam vsque, quo super amne sterni pontem iuxta Chessenam imperauerat Alexander: edixeratque, Ne quis suorum Casimiriano militi fide publica Germaniam repetẽti, facto dictóue negotiũ facesseret. Idque seriò seruatum; Nam, quum aliquibus eorum ab reliquo agmine paulùm seiunctis equos abstulisset Hispanorum manipulus, qui recens illuc aduenerat Farnesiani ignarus edicti; eodemque

Casimirianis.

quibus Alexander addit edictum, punitis edicti violatoribus

tempore miles vnius circa Mosam pagi 1579
præsidiarius; in Germanum equitem, explosâ contemptim pilâ, collineasset; hic quidem, Alexandro imperante, sclopetorum ictibus à sua legione extemplo traiectus est; illi verò properare post abeūtes, & excusata ignoratione liberi commeatus, equos cuique suos reddere iussi sunt. Profectionem suorum vbi rescijt in Anglia Casimirus, rescijt autem eo ipso die, quo splēdido exceptus conuiuio; inter Georgianos adlectus est equites, Regina ipsa fasciam cruri incassum adstringēte; exercitu iam dissoluto; turbatus animo, nec vltrà cūctatus; maximè quòd apud Reginam nihil publicæ rei conficeret, Regijs in Belgiū nauibus est reuectus. Ac multa aduersus Ordines palàm questus, minatusq; homo superbus, ac præceps, insalutatis Archiduce, atque Orangio, Germaniam vnde pulcherrimi ductor equitatus exierat; solus, ingloriusque repetijt. Auctâ interim Alexandri famâ, plus claritudinis adepti, (vt ei gratulatus scribit Româ Granuellanus) emisso eâ ratione è prouincijs hostili equitatu, quàm si eū armis eiecisset. quum citra suorum sanguinem hostes coëgisset supplices agere & beneficium ducere, quòd sic vincerentur.

Discessum suorum audit in Anglia Casimirus, reditque in Belgium, vnde iratus abit in Germaniam. aucta interim Alexandri fama

Gartiera. *Granuell. Card. 7. Apr.*

BVRGERHOVTI pagi expugnatio.

TVM VERO an inuadendus hostium peditatus, cuius pars apud Burgerhoutum, Antuerpiæ vicum, hiberna posuerat, in Catholico exercitu disceptatum est. Namque, vt retulerant exploratores, sex & viginti peditum signa

ibi

1579 ibi substiterant ex Gallis, Scotis, Anglisque, quos constabat exercitus robur esse, Orangiusque appellare Fortes suos consueuerat. Accedebat Ducum, qui eis præerant, experientia, & fama; præsertim Ioannis Norritij Anglorum Tribuni, ac Francisci Lanuæ, castrorum Præfecti, atque huius in primis, cuius consilio, pagum à mœnibus inualidum, domibus aggesta humo firmatis cõmunierant; foris vallo, ac riuo, intus transuersis passim trabibus obijcibusq; præsepserant. Denique ipsa Antuerpiæ vicinitas, cui veluti suburbium inhærebat Burgerhoutum, pro monumẽto habebatur. Quæ reputantibus nonnullis, temeraria propemodum videbatur ea, qua de ageretur, aggressio. Sed longè aliter differebat Alexander, ac plerique in bellico senatu Proceres. *Venisse se in eũ locum deliberata pugna, vel si Germanus eques adfuisset: nunc à tanto liberos equitatu pugnam detrectaturos cum hostium copijs maiore sui parte diminutis? Iis autem, quantumuis Martiales suos, ac Martes appellet Orangius, quantum animi demum sit, in Mosæ traiectione paulò ante monstratum. Neque pagi munitionem spontè fuisse delectam ab ijs, quos non loci securitas, sed latebrarum necessitas ideò incluserit, quòd prodire in campum ab equite improtecti non audeant. Inspexisse se, atque æstimasse locum: quaque adiri atque intra ipsa penetrari latibula possit, expendisse. Nam si ad egrediendum è vallo furor, aut suæ illos noxæ pertraherent; haud dubitandum, quin conclusis ab regio equi-*

numerus peditum fœderatorum. Duces.

Case terrapienate.

Consulitur in castris regijs, an inuadendus pagus.

Negant aliqui.

Alexander, ac plures aiunt.

equitatu, conculcatisque peditum cohortibus, momento debellatum esset. Vrbis verò vicinitatem, quò plùs spei ad effugium, eò minùs animi ad resistendum allaturam hostibus. sibi certè spectaculum fore optatissimum, dum è mœnibus suis Antuerpienses ardorem ac vires Catholici exercitus, contra quam illis imposuerit buccinator Orangius, inopinata aggressione metiantur. Secùs autem si progressus in hostium conspectum tantus exercitus, retrò arma conuerterit, non ausus conserere cum iis manus, quorum singulis opponere ipse queat minimùm denos; haud dubiè confessionem timoris visum iri. at MINOREM *se fateri, quisquis timeat.* 1579

Aggressio decernitur,

Hæc memoranti, ab vniuerso senatu, duceret quò vellet, acclamatum est: exceptamque pari alacritate ab exercitu, quam decreuerant, aggressionem Alexander in hunc modum ordinauit.

& ordinatur.

Inter Ranstam, & Burgerhoutum haud modica planities intererat. in ea explicatis non ad vsum modò, sed etiam ad speciem ordinibus, (nam res agebatur in oculis Antuerpiæ) campi medium quadrato agmine ex legionibus Altepsij, Fronsbergijque firmauit: affusis vtrinque Hispanis sclopetarijs, quos equitum alis hinc Raitrum sub Francisco Saxone, inde loricatorum sub Petro Tassio circumdedit: iusso Octauio Gonzaga, cum parte equitatus, agminis extrema tegere. Ante hanc aciem, quæ in subsidijs erat, tres legiones, modicas quidem illas, quippè singulas signorum decem, summùm duodecim, *Corazze*

sed

1579 sed ex pugnacissimis delectas, Burgerhouti vallo propius admouit. Ad læuam, quæ arcem Antuerpiæ respiciebat, Hispanos duce Lopesio Figueroa: in medio veteranas Belgarum cohortes Francisco Valdesio parere iussas: in dextera, sed aliquantum sepositos, Claudij Altapennij Vvallones collocauit. Singulis hisce legionibus centuriam maiorũ sclopetariorũ, & aliquos securibus armatos adiũxit. Tres præterea ligneos, quos fabricari imperauerat, pontes tradidit; cuique legioni suum: quos super riuum pago circumductum proijcerẽt, aditumque sibi ad domorum munimẽta præstruerent. Inter has verò in fronte legiones & dispositã retrò aciem, stare medios voluit expeditas aliquot leuis armaturæ turmas; quas Commissarius Oliuera, vbi vallum pontibus coniunctum esset, subsidiarias promoueret. Ergo factã iam à cãpestribus aliquot tormentis viã, audito signo, è tribus simul partibus procurritur in vallum: adnitentibus legionum Ducibus, prò veteri nationum æmulatione, in proijciendo ante alios ponte, agmini suo palmare decus asserere. Sed præuisum id hostibus, illuc propterea confertim accurrẽtibus, vbi plus periculi à propioribus intendebatur, donec Vvallones suos Camillus Sacchinus legionis Instructor aliquanto longius circũductos, in pagi latus admouit, ibique repetito impetu cohærentes, dum sclopetarij cõtinenti explosione grandium tuborum, hostem ex aduerso fatigant; firmato

Claud. Barlamont.

Moschettieri.

Inuaditur Burgerhoutum.

Sergente maggiore.

Moschettieri.

inte-

interim ponte, Altapennij Ducis adhortatione, & Camilli præeuntis exemplo primi subiere vallum. Eodemq; fere tempore Figueroa suos, mox & suos Valdesius, iniectis certatim pontibus promouerant. Tunc verò in ipso pago, fractis viarum claustris, intraque contubernia certari cœptum, vndarum ritu accedentium recedentiumque; adeò se se inuicem loco pellebant, ac pellebantur. Sed recentes subinde alios atque alios Alexandro vndique submittente, nutare primum hostes, &, nisi quòd terga non vertebant, cæterum respectare honestè fugam videbantur: mox Oliuera, cum expeditis equitibus, per Figueroæ, ac Valdesij pontes subeunte, inque trepidos, ac pugnæ dubios incumbente, enimuerò tot impares copijs, per vicina suburbia, Antuerpiam versus, cursum arripiunt, insequentibus Regijs, eâ quidem ferociâ, vt neque pilarum tempestate, quâ è mœnibus Antuerpiæ petebantur: neque signo à Tribunis receptui dato, remoueri possent, quin intra ipsas Antuerpiæ fossas hostem mordicus aggrederentur. Donec Alexandri iussu, flammis pago admotis, partim prædarum spe, partim insidiarum metu, omnes reuocati sunt. Cæsos ex victis circiter mille, & quadraginta retulere aliqui: Alexander longè pauciores, ac paulùm infra sexcentos ad Octauium patrem scripsit: vti è suis victoribus non plures octo, saucios omnino quadraginta.

Intratur pugnaturque intus

victoribus Regijs.

VVALLONVM prouinciarum reconciliatio.

1579

4. Maij

ATQVE hic demum successus, extenua-

1579 nuato simul exercitu hostium, ob secessionem turmarum in Germaniam, simul bello ad Antuerpiæ mœnia, succensis suburbijs, deportato; magnum vtique incitamentum fuit Vvallonũ prouincijs ad Regis obsequium redeundi. Id, quo peractum sit modo, ego retractis paulò altius in hunc locum rebus, haud indiligenter expediam. Valentinus Pardiæus Mottę Dominus, Grauelingę Gubernator, vnus è Malecontẽtorum Ducibus, perspectis iam satis Orangij consilijs, per speciem publicæ libertatis, vtilitati demum propriæ inseruiẽtibus; partibus palàm relictis, non rediturum modò se ad Regis obedientiam, sed etiam quamplures secum tracturum, iã pridem significârat Ioanni Austriaco, ac deìn Alexandro Parmensi Principi confirmauerat. Vtque erat apprimè gratus apud Vvallonicam nobilitatem, militię ac Religionis antiquæ perquàm retinẽtem, ita eorum sanè complures si non Regi tũc addixit, certè abduxit ab Orãgio, quem patria sacra perditum ire querebatur. Primus omniũ Manuynus fuit, Audomarĩ Præfectus, cũ quo Mottæus apud Hannoium congressus, quæ arx est inter Grauelingam, & Audomarum, post arcana colloquia, eò hominẽ pertraxit, vt sicut ipse Grauelingæ iam fecerat, sic Manuynus remoto ex Hannoia primùm arce, tũ ex alijs suæ ditionis oppidis, Ordinum præsidio; Catholicos ex Audomaro ciues in ea loca trãstulerit, militiam iuratos aduersus Orãgium, Casimirum, aliosque Catholicæ

Mottaus rem orditur.

sequitur Gubernator Audomari

S. Omer Mottaus.

Religionis hostes. Neque post multo, 1579 audita huiusmodi Vvallonũ cõspiratione, eius nationis milites ferè quinque millia, quorum pleriq; sub Emmanuele Montinio aduersus Gãdauenses militauerãt, secessionem fecêre ab exercitu Orangij: Meninamque oppidum Lisæ impositum, haud procul Cortraco, duce Francisco Pipino, repentè aggressi, pulsis Ordinum præsidiarijs, obtinuêre. Atque hæ sunt legiones illæ, quæ, quòd Catholicæ Fidei defensionem sibi afferentes, Coronã piacularibus plexã globulis collo gestarẽt; milites à Pater noster, seu Coronarij vulgò appellabãtur. Hi autem, qui quartam effecturi classẽ videbantur, à Malecontentis, à fœderatis prouincijs, atque à Regio exercitu diuersam; quâ ratione adiungi facilè possent Nobilibus Malecontentis, cum quibus natione, Religioneq; consentiebant; Mottæus edocuerat, vti solebat, Alexandrũ. Atq; hic, misso in Hispaniã Andrea Ayala, Mottæi consilia relaturo de Nobilium Vvallonum, ac militum animis ad partes attrahendis; Regem orauit, vt patentes Mottæo litteras quãprimùm mitteret: queîs ille posset ad Maiestatis eius obsequium redeũtibus offerre Principis gratiam, & præteritorum veniam, obliuionemque. Nec ab Hispania tardatum: datisque indè ad Mottæum litteris, perquàm honorificis: proq; nauatã ad eam diem opera, oblatis ei Diui Iacobi de Estepa insignibus, cum equestri eius ordinis censu; potestatem Rex homini fecit in eas cõditiones,

Secedunt ab Orangij partibus Vvallones numero quinque millia,

dicti per iocum milites à Pater noster.

Lisa fluuius

20. Nouembr. 1578

Eques S. Iacobi.

1579 nes, quas obtulerat Alexander. Et valuit ea in tempore liberalitas, vt quum milites Coronarij, quorum secessio angebat Orangium, ab Ordinum nuncijs ad partes reuocarentur, oblatis aliquot mensium stipendijs illicò numerandis; non modò non acquieuerint, sed eorũ nomine Pipinus (Montinio haud dubiè consentiente) Grauelingam profectus, cum Mottæo consociationem exercituum, conspirationemque transegerit, pollicitus, se Malecontentis adiunctũ, Meninam arcem, ac vicina oppida pro Religione, ac Rege defensurum: modò militare æs viginti mensium, certum intra tempus, vti postea factum est, persolueretur.

qui demum Malecontentis adiunguntur.

per Alphonsum Curielem Quæstorem.

MAIORE adhuc accessione Vvallonum partium, abstraxêre se, præfecturasque suas à fœderatis prouincijs Emmanuel ipse Montinius, Odoardus Caprius, Raminguerius, Floyecus, Berafleus, alijq; non pauci ex Artesia potissimùm, Hannoniaque nobilitate. Hi omnes in Raminguerij domo, magnâ animorũ alacritate congressi, ac Mottæi oratione animati, quum multa de tuẽda in Vvallonum prouincijs auita Religione disseruissent, postremò decreuêre; Ante alia nitendum, vt ex Artesię ciuitatibus hæretici seditiosiq; edicto publico pellerentur, Catholicis in Magistratuũ hæreticorum locum subiectis, sumpto ab Audomarẽsi ciuitate principio. præterea missis aliquot subsidiarijs cohortibus Meninã, sollicitarẽtur eius loci milites ad eam, quam designauerant

Aucti Vvallones de tuenda catholica religione consultant.

24. Nouembr. 1578.

& hæreticos eijcere incipiunt.

S.Omer

rant

rant Vvinocibergæ oppugnationem. Et hæretici quidem quãplures, Caprij Artesiæ Præfecti operâ, eiecti sunt: summã tamen rerum haud parùm remoratus est aduentus, vti mox dicam, Vicecomitis Gandauensis. At verò expeditionem Vvinocibergę maturauit Floyechi, eiusq; militum cædes. Missus hic fuerat à Mottæo ad Montinium arcanorum, quæ tunc agitabantur, interpres: trahebatq; secum equites omninò ducentos quadraginta septem. In reditu per agrũ Bergensem, eius territorij incolæ, Caluiniani ferè omnes, rati prædabundos illuc excurrisse Gallos, (namque id incerto rumore percrebuerat) ad æris cãpani sonum è vicinis pagis numero propemodũ infiniti, telis agrestibus armati in vnum confluunt: equitesque inter arbusta, loco inequitabili, conclusos, venatoria velut indagine circumsistũt: trucique clamore, ac rabie vndiq; procurrentes, Floyecum, reliquosque, præter septem, qui ex ea carnificina subterfugêre, confodiunt, conficiuntque. Sanè mouit ea cædes non Mottæũ modò legationis authorem, sed Montinium etiã, cuius assertorijs litteris, Floyecus iniuriæ securus in viam se dederat, iunctisque propterea copijs, atque additis Manuyni cohortibus ad eandem rẽ Audomaro missis, Mottæus ipse iræ, & iniuriæ propior iam Vvinocibergam properabat, Coronarijs Meninâ secuturis. Quum statim Bergenses, præuiso armorum apparatu, anteuertêre, missis oratoribus, qui facti ignorationem excusarent,

Vvallonum equites, cum Floyeco ductore cæduntur à rusticis Bergensibus.

Quos vltum eunt Mottæus & alij Vvallones.

1579

15. Dec.

Saluo-cyndot-to.

1579 rent, pœnas ex reorum capitibus sumẽdas promitterent, viduæ à Floyeco relictæ subsidium par nobilitati eius offerrent, & ciuitatem Bergensem ad Vvallonum partes accessuram, fide publica, datisque, si exigerentur, obsidibus, pollicerentur. Quod iram, exercitumque dissoluit: ac Vvallonum nomen & fœdus, animaduerso eorum consensu, magnopere amplificauit.

Bergenses placāt illos, & ad partes Vvallonum accedunt.

HVC paulatim excreuerat Vvallonum factio, militiâ, nobilitate, vrbibusque iam valida: magna vtique prouinciarum reliquarum expectatione, in quam illa partem (quoniam eodem tẽpore à Parmensi Principe, atque ab Ordinibus sollicitabatur) inclinatura demum esset. Nam licet Vvallones maiorum Religionem, & Regis obsequium præferrent: atque adeò se se ab Ordinũ prouincijs Religioni, ac Regi aduersis abstraxissent; nihil tamen sibi esse cum Hispanis, nec se Alexandri Principis exercitui adiungendos palàm contestabantur, nisi in eam præcipuè conditionem, vt Belgio amouerẽtur externi milites. Indè & Orangio spes, illos immodica petentes non audiendos, atque adeò spretos ad reliquas prouincias aliquando reuocandos; & Alexandro cura in præsens dissimulandi, quasi cõditionum iniquitatem nõ abnueret, dùm factionem eam ab Orangio abeuntem interim confirmaret, confirmatamq; sibi multo facilius adiungeret. Et sanè nũquam arx vlla maiore astu, & cuniculis appetita est, quàm hæc factio occultis indu-

Vvallonum factio, sollicitatur simul ab Alexandro, simul ab Orangio.

magnis vtrimque artibus.

industriæ machinis oppugnata, patuitque, Imperatorias artes non eas tantū esse, quibus acies instruitur, & pugna conseritur: sed quibus etiam mente ac ratione concurritur, consiliorum dexteritate confligitur, & collatis non signis sed ingenijs, citra cruorem cædesque, decernitur. Etenim Orangius apud Rodulphum Cæsarem primò egit, instititque, ne de Vvallonum reconciliatione alibi, quàm Coloniæ ageretur: in quam vrbem ipse Cæsar à Philippo Rege arbiter Belgicæ pacificationi datus, conuentum, de quo pòst dicemus, indixerat. Deindè per Ioannem fratrem Geldriæ Gubernatorem colligatis Vltraiectinâ, vti vocabant, vnione aliquot prouincijs: nempè vt nouo Malecontentorum fœderi nouum fœdus opponeret, eosque à priuatis conspirationibus deterreret; vbi animaduertit, Vvallones nihil inde in commune motos, seorsim aggreditur factionis primarios, exorsus à Caprio Artesiæ Præfecto: quem si attraheret, haud dubiè ludificaturum se sperabat Farnesij operam per Mottæum, infensum hominem, eò loci perductam. Obierat paucis antè diebus Maximilianus Henninius Bossuuij Comes, sinistro hominum rumore aduersus Orangium. Nam Bossuuius victus olim captusque maritimo prælio ab Ordinum Ducibus, desperatâ redemptione, quàm calidè Orangius immensi pretij fecerat, vt nullam faceret, ad extremum adhæsit Ordinum partibus, proque ijs non minorem se

Orangius apud Cæsarem disturbare reconciliationem conatur. Nouum fœdus init contra Malecontentos. Caprium attrahere studet offerendo munia Comitis Bossuuij qui tunc obierat,

1579

28. Ian. Geldria, Zutphania, Hollandia, Zelandia Vltraiecti &c. 21. Dec. 1578.

Regi

1579 Regi hostem præstitit, quàm antea contra Regis hostes strenuè militasset. Non diù tamen stetit, quin, siue pertæsus Orangij dominatum, facilitate Belgarum aduersus Principem suum abutentis: siue captus Alexandri famâ, à quo nobiles complures, præsertim ex Vvallonibus prouincialibus suis, ad Regis obsequium per honorificis conditionibus inuitarentur; de reditu cogitare simul cœpit simul morbo correptus, paulò post operâ (vt multis creditum) Orangii, cui consilium eius suboluerat, veneno propinato extinctus est. Quod, *non sine suspicione doli ab Orangio.*

1. Ian. Alexander ad Antonium Peresium scribens, de festinato quidem Comitis obitu meminit, at mentionem authoris nullam fecit. fecit tamèn Bernardinus Mendoza, Hispani Regis in Anglia legatus, litteris ad Alexandrum Londino scriptis, affirmauitque, cer-

26. Feb. tiorem se factum, Comitem Bossuuium, quòd Vvallonum successu lætus addere se ijs decreuisset, ab Orangio veneno sublatum. Et ego inter priuata Farnesiani tunc aulici commentaria legi, *Eq. Rinaldus.* Comitem morti proximum Orangius quum inuiseret, quumque superueniente sacerdote, cæleste Viaticum impertituro, contemptim percontaretur, quid cæremoniarum illud esset, Bossuuium importunam impiamque hominis vocem auersatum non abstinuisse; quin amissam pariter rem, decus, vitam, ei palàm exprobraret, adijciens, se certè animam, quæ sola superesset, à quoquam sibi eripi non passurum.

D Qui-

missum, *Sani ne*, inquit, *estis Germani, qui pecuniam petitis à me, vt de prouincia decedatis? atqui ego, vt liberam vobis potestatem faciam in patriam redeũdi, pecuniam à vobis efflagito. An putatis, quãdo ab ipsis socijs vestris exclusi in manu nunc mea estis, omissurum me occasionem vlciscendi damna, quæ vos rebellium incentores, Regis partibus inferre, nulla lacessiti iniuria, conati estis? Redi ad exercitum, atque, vt ad supremam se se comparẽt belli aleam, meo nomine denuncia, nam in procinctu est cursor, nihil opperiens aliud, quã vt numerum cæsorum, cum victoriæ nuncio ad Regem perferat in Hispaniam.* Hæc palàm Alexander. seorsim verò Franciscũ Ducem pro fratre solicitatum benignè accipiens, pollicetur præstiturum se, ob eius in Regem fidem atq; operam, liberum securumque Germanis in patriam commeatum. Eiusq; rei litteras conficit in hunc modum: *Quum Mauritius Saxonum Dux, atque alij sub illo Raitrum ductores, eorumque turmæ, ac peditum cohortes Germanæ nationis, gesto contra ius fasque, aduersus Catholicam Maiestatem, atque eius exercitum bello, malè ab ipsis habiti, quorum adiuuère causam, reditum in Germaniam vna decreuerint; Ego vti Belgij vniuersi Gubernator, armorumque Dux pro Maiestate Catholica, à Francisco Saxonũ Duce rogatus, vt Mauritio fratri, eiusque copijs securum per hasce prouincias præstarem in patriam iter: quamuis non modò negare id iure potuissem, sed etiam prompta mihi esset occasio armis vlciscendi eos, qui rebellibus*

1579

Et illi sine are abeunt in Germaniam, contenti hisce securitatis litteris.

1579 *ab Rege suo prouincijs opem tulissent; habita tamen ratione meritorum Francisci Ducis, atque honori totius Germanæ nationis hoc tribuẽs, eidem Francisco potestatem feci, omnes belli Duces, equitesque ac pedites in Germaniam cogitantes colligendi, atq; ad Mosam vsque comitandi, tegẽdique ne quid detrimenti noxaque à Regiis militibus, subditisque capiant. dummodo ipsi pacatè, ac sine maleficio, iniuriaq; per Belgicas prouincias incedant: à quarum finibus intra dies omninò quatuordecim absistant: nec citra Regias partes, per tres insequentes menses, quidquam armis moueant. Quæ omnia, Mauritius, exercitusque eius promisso, ac scripto sanciãt, scriptumque in Francisci manus tradant. Ego autem Maiestatis Catholicæ nomine ac meo, pro ea, quam Principis viri dicto haberi decet, fide spondeo quidquid Francisco Duce hac super re transactum cum fratre fuerit, id à me ratum fixumque habitum iri.* Quibus cõditionibus acceptis, abire Germani equites cœpêre, Frãcisco Duce cum suo Raitrum equitatu, & cũ ducentis Marchionis à Monte hastatis equitibus comitante ad Mosam vsque, quo super amne sterni pontem iuxta Chessélam imperauerat Alexander: edixeratque, Ne quis suorum Casimiriano militi fide publica Germaniam repetẽti, facto dicto'ue negotiũ facesseret. Idque seriò seruatum; Nam, quum aliquibus eorum ab reliquo agmine paulùm seiunctis equos abstulisset Hispanorum manipulus, qui recens illuc aduenerat Farnesiani ignarus edicti; eodemque

Casimirianis.

quibus Alexander addidit edictum, punitis edicti violatoribus

tempore miles vnius circa Mosam pagi præsidiarius, in Germanum equitem, explosâ contemptim pilâ, collineasset; hic quidem, Alexandro imperante, sclo- porum ictibus à sua legione extemplo traiectus est, illi verò properare post abeũtes, & excusata ignoratione liberi commeatus, equos cuique suos reddere iussi sunt. Profectionem suorum vbi re- sciit in Anglia Casimirus, resciit autem eo ipso die, quo splẽdido exceptus con- uiuio; inter Georgianos adlectus est equites, Regina ipsa fasciam cruri in- cassum adstringẽte, exercitu iam disso- luto; turbatus animo, nec vltrà cũcta- tus, maximè quòd apud Reginam nihil publicæ rei conficeret, Regiis in Belgiũ nauibus est reuectus. Ac multa aduer- sus Ordines palàm questus, minatusq; homo superbus, ac præceps, insalutatis Archiduce, atque Orangio, Germaniam vnde pulcherrimi ductor equitatus exie rat, solus, ingloriusque repetiit. Auctâ interim Alexandri famâ, plus claritudi- nis adepti, (vt ei gratulatus scribit Ro- mâ Granuellanus) emisso eâ ratione è prouinciis hostili equitatu, quàm si eũ armis eiecisset. quum citra suorum san- guinem hostes coëgisset supplices agere & beneficium ducere, quòd sic vince- rentur.

Discessum suorum audit in Anglia Casimirus, *reditque in Belgium,* *vnde iratus abit in Germaniam.* *aucta interim Alexandri fama* — 1579 — *Gartiera.* — *Granuell. Card. 7. Apr.*

BVRGERHOVTI pagi expugnatio.

TVM VERO an inuadendus ho- stium peditatus, cuius pars apud Bur- gerhoutum, Antuerpiæ vicum, hiberna posuerat, in Catholico exercitu disce- ptatum est. Namque, vt retulerant ex- ploratores, sex & viginti peditum signa

ibi

ibi substiterant ex Gallis, Scotis, Anglisque, quos constabat exercitus robur esse, Orangiusque appellare Fortes suos consueuerat. Accedebat Ducum, qui eis præerant, experientia, & fama; præsertim Ioannis Norritij Anglorum Tribuni, ac Francisci Lanuæ, castrorum Præfecti, atque huius in primis, cuius consilio, pagum à mœnibus inualidum, domibus aggesta humo firmatis cōmunierant; foris vallo, ac riuo, intus transuersis passim trabibus obijcibusq; præsepserant. Denique ipsa Antuerpiæ vicinitas; cui veluti suburbium inhærebat Burgerhoutum, pro monumēto habebatur. Quæ reputantibus nonnullis, temeraria propemodum videbatur ea, qua de ageretur, aggressio. Sed longè aliter disserebat Alexander, ac plerique in bellico senatu Proceres. *Venisse se in eū locum deliberata pugna, vel si Germanus eques adfuisset: nunc à tanto liberos equitatu pugnam detrectaturos cum hostium copijs maiore sui parte diminutis? Iis autem, quantumuis Martiales suos, ac Martes appellet Orangius, quantum animi demum sit, in Mosæ traiectione paulò ante monstratum. Neque pagi munitionem spontè fuisse delectam ab ijs, quos non loci securitas, sed latebrarum necessitas ideò incluserit, quòd prodire in campum ab equite improtecti non audeant. Inspexisse se, atque æstimasse locum: quaque adiri atque intra ipsa penetrari latibula possit, expendisse. Nam si ad egrediendum è vallo furor, aut suæ illos noxæ pertraherent; haud dubitandum, quin conclusis ab regio*

numerus peditum fœderatorum. Duces.

Case terrapienate.

Consulitur in castris regijs, an inuadendus pagus. Negant aliqui.

Alexander, ac plures aiunt.

equitatu, conculcatisque peditum cohortibus, momento debellatum esset. Vrbis verò vicinitatem, quò plùs spei ad effugium, eò minus animi ad resistendum allaturam hostibus. sibi certè spectaculum fore optatissimum, dum è mœnibus suis Antuerpienses ardorem ac vires Catholici exercitus, contra quam illis imposuerit buccinator Orangius, inopinata aggressione metiantur. Secùs autem si progressus in hostium conspectum tantus exercitus, retrò arma conuerterit, non ausus conserere cum iis manus, quorum singulis opponere ipse queat minimùm denos; haud dubiè confessionem timoris visum iri. at MINOREM se fateri, quisquis timeat. 1579

Aggressio decernitur, Hæc memoranti, ab vniuerso senatu, duceret quò vellet, acclamatum est: exceptamque pari alacritate ab exercitu, quam decreuerant, aggressionem Alexander in hunc modum ordinauit.

& ordinatur. Inter Ranstam, & Burgerhoutum haud modica planities intererat. in ea explicatis non ad vsum modò, sed etiam ad speciem ordinibus, (nam res agebatur in oculis Antuerpiæ) campi medium quadrato agmine ex legionibus Altępsij, Fronsbergijque firmauit: affusis vtrinque Hispanis sclopetarijs, quos equitum alis hinc Raitrum sub Francisco Saxone, inde loricatorum sub Petro Tassio circumdedit: iusso Octauio Gonzaga, cum parte equitatus, agminis extrema tegere. Ante hanc aciem, quæ in subsidijs erat, tres legiones, modicas quidem illas, quippè singulas signorum decem, summùm duodecim, *Corazze*

sed

1579 sed ex pugnacissimis delectas, Burgerhouti vallo propius admouit. Ad læuam, quæ arcem Antuerpiæ respiciebat, Hispanos duce Lopesio Figueroa: in medio veteranas Belgarum cohortes Francisco Valdesio parere iussas: in dextera, sed aliquantum sepositos, Claudij Altapennij Vvallones collocauit. Singulis hisce legionibus centuriam maiorũ sclopetariorũ, & aliquos securibus armatos adiũxit. Tres præterea ligneos, quos fabricari imperauerat, pontes tradidit; cuique legioni suum: quos super riuum pago circumductum proijceret, aditumque sibi ad domorum munimẽta præstruerent. Inter has verò in fronte legiones & dispositã retrò aciem, stare medios voluit expeditas aliquot leuis armaturæ turmas; quas Commissarius Oliuera, vbi vallum pontibus coniunctum esset, subsidiarias promoueret. Ergo factâ iam à cãpestribus aliquot tormentis viã, audito signo, è tribus simul partibus procurritur in vallum: adnitentibus legionum Ducibus, prò veteri nationum æmulatione, in proijciendo ante alios ponte, agmini suo palmare decus asserere. Sed præuisum id hostibus, illuc propterea confertim accurrẽtibus, vbi plus periculi à propioribus intendebatur, donec Vvallones suos Camillus Sacchinus legionis Instructor aliquanto longius circũductos, in pagi latus admouit, ibique repetito impetu cohærentes, dum sclopetarij cõtinenti explosione grandium tuborum, hostem ex aduerso fatigant; firmato inte-

Claud. Barlamont.

Moschettieri.

Inuaditur Burgerhoutum.

Sergente maggiore: Moschetti.

1579 nuato simul exercitu hostium, ob secessionem turmarum in Germaniam, simul bello ad Antuerpiæ mœnia, succensis suburbijs, deportato; magnum vtique incitamentum fuit Vvallonũ prouincijs ad Regis obsequium redeundi. Id, quo peractum sit modo, ego retractis paulò altius in hunc locum rebus, haud indiligenter expediam. Valentinus Pardiæus Mottę Dominus, Grauelingę Gubernator, vnus è Malecontẽtorum Ducibus, perspectis iam satis Orangij consilijs, per speciem publicæ libertatis, vtilitati demum propriæ inseruiẽtibus, partibus palàm relictis, non rediturum modò se ad Regis obedientiam, sed etiam quamplures secum tracturum, iã pridem significârat Ioanni Austriaco, ac deìn Alexandro Parmensi Principi confirmauerat. Vtque erat apprimè gratus apud Vvallonicam nobilitatem, militię ac Religionis antiquæ perquàm retinẽtem, ita eorum sanè complures si non Regi tũc addixit, certè abduxit ab Orãgio, quem patria sacra perditum ire querebatur. Primus omniũ Manuynus fuit, Audomari Præfectus, cũ quo Mottæus apud Hannoium congressus, quæ arx est inter Grauelingam, & Audomarum, post arcana colloquia, eò hominẽ pertraxit, vt sicut ipse Grauelingæ iam fecerat; sic Manuynus remoto ex Hannoia primùm arce, tũ ex alijs suæ ditionis oppidis, Ordinum præsidio; Catholicos ex Audomaro ciues in ea loca trãstulerit, militiam iuratos aduersus Orãgium, Casimirum, aliosque Catholicæ

Mottæus rem orditur.

S. Omer Mottæus.

sequitur Gubernator Audomari

Reli-

Religionis hostes. Neque post multo, 1579 audita huiusmodi Vvallonũ cõspiratione, eius nationis milites ferè quinque millia, quorum pleriq; sub Emmanuele Montinio aduersus Gãdauenses militauerãt, secessionem fecêre ab exercitu Orangij: Meninamque oppidum Lisæ impositum, haud procul Cortraco, duce Francisco Pipino, repentè aggressi, pulsis Ordinum præsidiarijs, obtinuêre. Atque hæ sunt legiones illæ, quæ, quòd Catholicæ Fidei defensionem sibi afferentes, Coronã piacularibus plexã globulis collo gestarẽt; milites à Pater noster, seu Coronarij vulgò appellabãtur. Hi autem, qui quartam effecturi classẽ videbantur, à Malecontentis, à fœderatis prouincijs, atque à Regio exercitu diuersam; quâ ratione adiungi facilè possent Nobilibus Malecontentis, cum quibus natione, Religioneq; consentiebant; Mottæus edocuerat, vti solebat, Alexandrũ. Atq; hic, misso in Hispaniã Andrea Ayala, Mottæi consilia relaturo de Nobilium Vvallonum, ac militum animis ad partes attrahendis; Regem orauit, vt patentes Mottæo litteras quãprimùm mitteret: queîs ille posset ad Maiestatis eius obsequium redeũtibus offerre Principis gratiam, & præteritorum veniam, obliuionemque. Nec ab Hispania tardatum: datisque indè ad Mottæum litteris, perquàm honorificis: proq; nauatã ad eam diem opera, oblatis ei Diui Iacobi de Estepa insignibus, cum equestri eius ordinis censu; potestatem Rex homini fecit in eas cõditiones,

Secedunt ab Orangij partibus Vvallones numero quinque millia,

dicti per iocum milites à Pater noster.

Lisa fluuius

20. Nouembr. 1578

Eques S. Iacobi.

1579 nes, quas obtulerat Alexander. Et valuit ea in tempore liberalitas, vt quum milites Coronarij, quorum seceſſio angebat Orangium, ab Ordinum nuncijs ad partes reuocarentur, oblatis aliquot menſium ſtipendijs illicò numerandis; non modò non acquieuerint, ſed eorũ nomine Pipinus (Montinio haud dubiè conſentiente) Grauelingam profectus, cum Mottæo conſociationem exercituum, conſpirationemque tranſegerit, pollicitus, ſe Malecontentis adiunctũ, Meninam arcem; ac vicina oppida pro Religione, ac Rege defenſurum: modò militare æs viginti menſium, certum intra tempus, vti poſtea factum eſt, perſolueretur.

qui demum Malecontentis adiunguntur.

per Alphonſum Curielem Quæſtorem.

MAIORE adhuc acceſſione Vvallonum partium, abſtraxêre ſe, præfecturaſque ſuas à fœderatis prouincijs Emmanuel ipſe Montinius, Odoardus Caprius, Raminguerius, Floyecus, Beraſleus, alijq; non pauci ex Arteſia potiſſimùm, Hannoniaque nobilitate. Hi omnes in Raminguerij domo, magnâ animorũ alacritate congreſſi, ac Mottæi oratione animati, quum multa de tuẽda in Vvallonum prouincijs auita Religione diſſeruiſſent, poſtremò decreuêre; Ante alia nitendum, vt ex Arteſię ciuitatibus hæretici ſeditioſiq; edicto publico pellerentur, Catholicis in Magiſtratuũ hæreticorum locum ſubiectis, ſumpto ab Audomarẽſi ciuitate principio. præterea miſſis aliquot ſubſidiarijs cohortibus Meninã, ſollicitarẽtur eius loci milites ad eam, quam deſignauerant

Aucti Vvallones de tuenda catholica religione conſultant.

24. Nouembr. 1578.

& hæreticos eijcere incipiunt.

S.Omer

rant Vvinocibergæ oppugnationem. Et hæretici quidem quāplures, Caprij Artesiæ Præfecti operâ, eiecti sunt: summā tamen rerum haud parùm remoratus est aduentus, vti mox dicam, Vicecomitis Gandauensis. At verò expeditionem Vvinocibergę maturauit Floyechi, eiusq;militum cædes. Missus hic fuerat à Mottæo ad Montinium arcanorum, quæ tunc agitabantur, interpres: trahebatq; secum equites omninò ducentos quadraginta septem. In reditu per agrū Bergensem, eius territorij incolæ, Caluiniani ferè omnes, rati prædabundos illuc excurrisse Gallos, (namque id incerto rumore percrebuerat) ad æris cāpani sonum è vicinis pagis numero propemodū infiniti, telis agrestibus armati in vnum confluunt: equitesque inter arbusta, loco inequitabili, conclusos, venatoria velut indagine circumsistūt: trucique clamore, ac rabie vndiq; procurrentes, Floyecum, reliquosque, præter septem, qui ex ea carnificina subterfugêre, confodiunt, conficiuntque. Sanè mouit ea cædes non Mottæū modò legationis authorem, sed Montinium etiā, cuius assertorijs litteris, Floyecus iniuriæ securus in viam se dederat, iunctisque propterea copijs, atque additis Manuyni cohortibus ad eandem rē Audomaro missis, Mottæus ipse iræ, & iniuriæ propior iam Vvinocibergam properabat, Coronarijs Meninā secuturis. Quum statim Bergenses, præuiso armorum apparatu, anteuertêre, missis oratoribus, qui facti ignorationem excusarent,

1579

Vvallonum equites, cum Floyeco ductore cæduntur à rusticis Bergensibus.

15. Dec.

Quos vltum eunt Mottæus & alij Vvallones.

Saluo condoto.

rent,

1579 rent, pœnas ex reorum capitibus sumerdas promitterent, viduæ à Floyeco relictæ subsidium par nobilitati eius offerrent, & ciuitatem Bergensem ad Vvallonum partes accessuram, fide publica, datisque, si exigerentur, obsidibus, pollicerentur. Quod iram, exercitumque dissoluit: ac Vvallonum nomen & fœdus, animaduerso eorum consensu, magnopere amplificauit.

Bergenses placãt illos, & ad partes Vvallonum accedunt.

HVC paulatim excreuerat Vvallonum factio, militiâ, nobilitate, vrbibusque iam valida: magna vtique prouinciarum reliquarum expectatione, in quam illa partem (quoniam eodem tēpore à Parmensi Principe, atque ab Ordinibus sollicitabatur) inclinatura demum esset. Nam licet Vvallones maiorum Religionem, & Regis obsequium præferrent: atque adeò se se ab Ordinū prouincijs Religioni, ac Regi aduersis abstraxissent; nihil tamen sibi esse cum Hispanis, nec se Alexandri Principis exercitui adiungendos palàm contestabantur, nisi in eam præcipuè conditionem, vt Belgio amouerētur externi milites. Indè & Orangio spes, illos immodica petentes non audiendos, atque adeò spretos ad reliquas prouincias aliquando reuocandos; & Alexandro cura in præsens dissimulandi, quasi cōditionum iniquitatem nō abnueret, dùm factionem, eam ab Orangio abeuntem interim confirmaret, confirmatamq; sibi multo facilius adiungeret. Et sanè nūquam arx vlla maiore astu, & cuniculis appetita est, quàm hæc factio occultis

Vvallonum factio, sollicitatur simul ab Alexandro, simul ab Orangio.

magnis vtrimque artibus.

indu-

industriæ machinis oppugnata, patuitque, Imperatorias artes non eas tantũ esse, quibus acies instruitur, & pugna conseritur: sed quibus etiam mente ac ratione concurritur, consiliorum dexteritate confligitur, & collatis non signis sed ingenijs, citra cruorem cædesque, decernitur. Etenim Orangius apud Rodulphum Cæsarem primò egit, instititque, ne de Vvallonum reconciliatione alibi, quàm Coloniæ ageretur: in quam vrbem ipse Cæsar à Philippo Rege arbiter Belgicæ pacificationi datus, conuentum, de quo pòst dicemus, indixerat. Deindè per Ioannem fratrem Geldriæ Gubernatorem colligatis Vltraiectinâ, vti vocabant, vnione aliquot prouincijs: nempè vt nouo Malecontentorum fœderi nouum fœdus opponeret, eosque à priuatis conspirationibus deterreret; vbi animaduertit, Vvallones nihil inde in commune motos, seorsim aggreditur factionis primarios, exorsus à Caprio Artesiæ Præfecto: quem si attraheret, haud dubiè ludificaturum se sperabat Farnesij operam per Mottæum, infensum hominem, eò loci perductam. Obierat paucis antè diebus Maximilianus Henninius Bossuulij Comes, sinistro hominum rumore aduersus Orangium. Nam Bossuuius victus olim captusque maritimo prælio ab Ordinum Ducibus, desperatâ redemptione, quàm calidè Orangius immensi pretij fecerat, vt nullam faceret, ad extremum adhæsit Ordinum partibus, proque ijs non minorem se

Orangius apud Cæsarem disturbare reconciliationem conatur.

Nouum fœdus init contra Malecontentos.

Caprium attrahere studet

offerendo omnia Comitis Bossuuij qui tunc obierat,

1579

28. Ian. Geldria Zutphania, Hollandia, Zelandia Vltraiecti &c. 21. Dec. 1578.

1579 Regi hostem præstitit, quàm antea contra Regis hostes strenuè militasset. Non diù] tamen stetit, quin, siue pertæsus Orangij dominatum, facilitate Belgarum aduersus Principem suum abutentis: siue captus Alexandri famâ, à quo nobiles complures, præsertim ex Vvallonibus prouincialibus suis, ad Regis obsequium per honorificis conditionibus inuitarentur; de reditu cogitare simul cœpit simul morbo correptus, paulò post operâ (vt multis creditum) Orangii, cui consilium eius suboluerat, veneno propinato extinctus est. Quod, Alexander ad Antonium Peresium scribens, de festinato quidem Comitis obitu meminit, at mentionem authoris nullam fecit. fecit tamèn Bernardinus Mendoza, Hispani Regis in Anglia legatus, litteris ad Alexandrum Londino scriptis, affirmauitque, certiorem se factum, Comitem Bossuuium, quòd Vvallonum successu lætus addere se ijs decreuisset, ab Orangio veneno sublatum. Et ego inter priuata Farnesiani tunc aulici commentaria legi, Comitem morti proximum Orangius quum inuiseret, quumque superueniente sacerdote, cæleste Viaticum impertituro, contemptim percontaretur, quid cæremoniarum illud esset, Bossuuium importunam impiamque hominis vocem auersatum non abstinuisse, quin amissam pariter rem, decus, vitam, ei palàm exprobraret, adijciens, se certè animam, quæ sola superesset, à quoquam sibi eripi non passurum.

non sine suspicione doli ab Orangio.

1. Ian.

26. Feb.

Eq. Rinaldas.

Quibus quamquam vulgatis, traditisque, equidem ipse neque fidem addiderim, neque dempserim: haud ignarus, sæpè incerta spargi, & plerunque atrociora credi. Iam verò quoniam Comes Bossuuius, superiore æstate, exercitum contra Ioannem Austria cum duxerat Imperator: regebatque tunc magni Oeconomi appellatione, Archiducis familiam; viri mors opportuna Orangio visa, quo honoribus eius, reditibusque alios ad partes alliceret. Et militare quidem munus, annuumque muneris censum offert Caprio, si communem prouinciarum consensum is sequi velit. Frustratus hac spe, (namque Caprius, & sua sponte, & matris religiosissimæ monitis in sententia perstabat) vertit se in aliam partem: & ab Archiduce Matthia, atque ab Ordinibus, qui tunc generales Anterpiæ conuentus adornabant, demandari curat Roberto Melunio Vicecomiti Gandauensi Artesiam prouinciam eiusque fratri Principi Espinoio, Hannoniæ Siniscalco supremam in Archiducis aula Præfecturam. Vicecomes, nouus Artesiæ Gubernator, multo stipatus milite, vnà cum Carolo Croyo Marchione Heuræo, in prouinciam opinione celerius venit, Caprium loco mouet, cuncta more noui Imperij statim mutat: atque Artesiæ Magistratus, Vvallonumque Præfectos seriò admonet, Ne publicum Belgii consensum vana spe turbarent: dumque ceteræ prouinciæ, indictis Ordinum comitiis, de

1579

Sed Caprius recusat oblata.

Felicius Orangio res succedit cum Vicecomite Gandauensi & eius fratre. Vicecomes reducere conatur Artesios ad Ordinum partes.

Maggiordomo.

1579 de pace cum Rege agitarent, ob eamque rem Parmensis Princeps arma interim deponere iuberetur ab Hispania; ne ipsi consilia ab aliis vnicè separarent, conditionumque, quas ab Rege prælargas, Cæsaris operâ, propediem consecuturæ erant prouinciæ, soli expertes fierent: atque adeò exclusi à fœdere, Hispanorum iniuriis expositi atque impares, frustrà aliquando prouinciarum opem implorarent. Hæc Vicecomes iterando, eò rem adduxerat, vt iam Vvallonum factio Atrebati nutare videretur. Ad hanc impressionem eludendam, reparandumque hunc quasi hiatum in Vvallonum animis factum, Alexander opponendum properè duxit Gandauensi Vicecomiti Atrebatensem Antistitem Matthæum Moulartum, fidum hominem, Religionisque ac facundiæ præclarum: atque aduocatum ad se, in Arteſiam immittit, qui prouinciales doceat, Sibi nec animum esse ab armis cessare, nec eorum cessationem imperatam à Rege potestatem tantummodo factam prouincias ad Regis obsequium reduces, Regi sine aliarum respectu, reconciliare. idque neque reconciliatis fraudi, nec aliis, ne idem peragant, impedimento futurum. Quod Episcopus, vt accuratius exequeretur, instituta Atrebati supplicatione, circumlatoque sacrosancto Christi Corpore vrbem ante lustrauit; tum rem aggressus, ostensoque, quàm lenta spes esset, aut potius nulla, fœderatas prouincias cum Religione ac Rege in gra-

ac propè modum reducit.

Arras

Sed Alexander Vicecomiti opponit Atrebatensem Episcopum.

qui Artesios sustentat:

tiam redituras; res vt ipsi suas Vvallones agerent, cœptæque cum Principe reconciliationi constanter insisterent, cohortatus est. Atque, vt ANIMI dum suspensi hærent, perleui pulsu huc illuc transferuntur, non minus quàm quidquid pendet, versatile est; non modò factionem in integrum restituit, sed Gandauensem ipsum Vicecomitem in colloquium aliquoties attractum, multa de Alexandri propensa in eum voluntate pollicitus, consilii dubium reliquit. Tum verò maioribus copiis vtendum rati fœderatarum Procuratores prouinciarum, qui Antuerpiæ conuenerant; ad Vvallones communi Ordinnm nomine, monita minasque miscentes scribunt: eorumque rogatu Archidux ipse Matthias ad Artesios epistolam componit, queriturque, *Quòd admissis Atrebatense Antistite & Gulielmo de Vasseur Vvalhuonij Domino, à Parmensi Principe delegatis; concordiam cum Rege* Hispano *agitassent, se, Ordinibusque, qui tum Antuerpiæ cogebantur, inconsultus: tanto maiore quidem culpa, quanto minus ignorarent; negotium pacificandi in commune prouincias a Cæsare ipso (vti eum Rex orauera) fuisse susceptum. cui non leuiter iniuriam fieri, dum causam Belgarum accuratè comp'exo subtraherent soli se s cessione illa operam beneuolentissimi Principis aut negligerent, aut interturbarent*. *Proinde hortari eos, pro ea, quam patriæ debeant caritate, ne Farnesii postulatis antea respondeant, quàm ipse, Ordinesque*

1579

& Vicecomitem ipsum emolit.

Matthias ad Artesios litteras scribit, & querelas

28. Ian.

1579 *illa expenderint, probauerintque. Sic enim futurum, vt concordibus inter se cohærentibusque prouinciis, nullus pateat aditus hosti ad Belgij dominatum, per huiusmodi discordiarum scissuras, irrepere contendenti: nempè satis gnaro, expertoque, Belgas, modò maneat concordia, insuperabiles esse.* Hisce Matthiæ litteris litteras Philippi Regis ad eosdem Artesios opposuit Alexander. quas, sicut per eos dies acceperat ab Hispania, ita ad illos opportunè transmisit. Summa earum hæc erat. *Rem sibi gratam fuisse, ac salutarem ipsis futuram, quòd publico edicto, hæreticos seditiosque prouinciæ monuissent, nec aliud sibi armato fuisse propositum ad eam diem, quàm vt huiusmodi pestem Belgio exigeret, populosque in fraudem ab Orangio inductos Catholicæ Religioni, Principique suo, ac pristinæ tranquillitati restitueret. Et quando iam ipsi per se id occœpissent; eorum armis opem additurum se: ac transmissis obliuione præteritis illorum culpis oblataque clementia & gratia in eos sua, polliceri, dempturum se nihil ex antiquis Artesiæ priuilegijs: externaque militia prouinciam liberaturum; dummodo in domestico milite tantum habeant ipsi virium, quantum aduersus Orangium, coniuratasque prouincias tueri se possint. Quod si forte aliquos seu partium Gallicarum studio, seu quouis alio arcano consilio, oblata hac paterna clementia nihil mouerit; testari se Deum hominesque, calamitatum innumera, quas secum importare bellum solet, illis vtique impu-*

12. Feb.

Alexander ad eosdem Artesios mittit Regis epistolam, et hortamenta.

tanda, non autem sibi, qui videlicet inuitus arma sumpserit, quo patrimonium à Deo per maiores suos sibi traditum, aduersus inuadentium vim, ac fraudes asseueret. Addiderat ad peculiares aliquot Proceres ex eadem nobilitate Rex litteras. Blangeluallio quidem, (qui regios inter ephebos aliquandiu fuerat in Hispania) ob studium eius in Vvallonum reconciliatione non modò grates egit, sed eum accuratè Alexandro commendatum voluit, facta eorum mentione, quæ ille Regis causâ, non sine fortunarum iactura passus esset. Caprio autem, laudata eius affatim operâ, præfecturam Artesiæ, quâ proturbatus fuerat à Gandauensi Vicecomite, restituebat. Sed Alexandro, quamquam hasce ab Rege litteras impetrauerat ipse pro Caprio, eas tamen homini tradere nec integrum iam erat, nec ex vsu præsenti videbatur: Etenim in reuocando ad partes Vicecomite totus is erat: quòd in eo viro, cui super claritudinem generis, ac pares opes, militiæ decora abundè aderant; momentum sanè maximum attrahendis Vvallonibus reponebat. Et quamquam is ingenio habebatur vario, & inobseruabili, tamen (vt NEMO adeò intractabilis est, cui suum denique manubrium non sit, quo capi, ac teneri posit) exploratum erat Alexandro, si homini paulò quidem officiosius compellato præfecturam Artesiæ obtulisset, vti ab Rege decretam, facilè illum à fœderatis prouinciis abstrahendum, ideò inter alia beneuolentiæ signa

Rex ad alios Vvallones scribit.

& præfecturam Artesiæ Caprio restituit. Sed Alexander eam Vicecomiti ab Rege offert.

Philip. du Chastelet.

Vicecomes

1579 signa, epistolam ad eum composuerat, qua peramicè hortabatur ad tuendas Principis sui partes, pollicitus, se illi, Regis nomine, præfecturam Artesiæ firmaturum. Ne tamen ea mutatione Caprium offenderet, atque adeò veterem amitteret amicum, dum pararet nouum Atrebatensi Episcopo mandauerat, (is enim delectus erat) vt non antè Vicecomiti epistolam traderet, quàm conuento Caprio disertè consilium aperiret, persuaderetque, nihil esse in præsens publicæ rei conducibilius, & priuatim ei apud Regem plurimum profectò gratiæ accessurum. Et Caprius, qui inanem Præfecti personam sustineret, haud grauatè remisit id, quod habere ægrè posset: præsertim quod videret, magno inde præsidio augeri Vvallonum factionem, atque adeò securitatem suam: respondit que perquàm liberaliter Atrebatensi, Probari admodum sibi Parmensis consilium Principis: ac modò ad Regis obsequium seriò rediret Vicecomes, libenter ei cessurum se præfecturam, in quam non alio intenderat nomine, nisi vt maiore cum imperio prouinciam in Regis potestatem reuocaret. Ita in rem feliciter ingressus Atrebatensis, post aliquot cum Vicecomite congresiones, eò hominem adegit, vt renunciaturum se fœderatis prouinciis, proque Religione, ac Rege moriturum persanctè promitteret. De conditionibus verò, in quas paciscerentur Vvallonum prouinciæ, se cum Montinio, ac Mottæo disserturum: in-

Caprio antè admonito & consentiente

Vicecomes fœderatis prouinciis renunciat.

terim expectaturum diploma Regis pro Artesiæ præfectura. Et Rex quidem ab Alexandro, & ab ipso etiam Caprio rogatus, eas illicò litteras transmisit, quibus Artesiam Vicecomiti demandabat: admonito Alexandro, vt epistolam alteram eidem traderet, qua gentilitio eiusdem oppido (Richeburgum Belgæ uocant) Marchionatus insignia deferebat; id quod ipse magnoperè concupierat. Eodem tempore Rex, suadente pariter Alexandro, ad Emmanuelem Lalinium Montinii Dominum, quem penes erat arbitrium Vvallonicæ militiæ, litteras addidit amoris in illum, ac spei plenas. Quibus effectum, vt vterque beneuolentiâ Regis apprimè capti ad Alexandrum miserint, consociaturi cum eo arma: postulantesque, vt quando conuentum Artesiæ, multarumque ex Flandrica prouincia ciuitatum celebraturi mox erant, videret ipse, quò vtrinque delegatis conueniendum esset. Nec distulit Alexander; missusque Sellij Dominus Ioannes Norcarmius, certis cum mandatis: additusque Moulartus Atrebatensis Antistes, & Vasseur Vvalhuonij Dominus è Regis parte; ex Vvallonum verò Montinius Malecontentorum princeps, Vicecomes Gandauensis Artesiæ Præfectus, Mottæus, & Caprius, ille Grauelingæ, hic Atrebatum Gubernator, de conditionibus firmandæ concordiæ agitare seriò cœpere. Erat legatis regijs imperatum ab Alexandro, vt in quæstione de Gandauensi pacificatione, edictoque perpetuo,

1579

Eidem regimen Artesiæ demandatur. & Marchionatus titulus. *Patente* *28. Feb.*

Montinius quoque attrahitur

Artesiæ conuentus indicitur:

Quo mittuntur legati ab Alexandro, & ab Vuallonibus.

Mot. Capr.

caput. 3

1579 tuo, (cuius inter capita, missio Hispanorum continebatur) nihil certi firmarent, si verò vrgerentur, spe tantummodo illius ostensa, reliqua antè conficerent. Et verò vbi obfirmatis in externorum missionem Vvallonibus, ea demum facta spes est, cuncta inde procliuius transigebantur. Quum ecce superueniunt ab Archiduce Matthia festinati (instigatu scilicet Orangij) Marchio Hauræus, & Diui Bernardi Abbas,

7. Mar. & Adolphus Meetcherchius consiliarius, cum minacibus litteris. *Quòd spreto se Belgii vniuersi Præfecto, belgicorumque armorum Duce: spreta Maiestate, & cura Cæsaris in communem prouinciarum concordiam insudantis: spreta generalium Ordinum, qui in id sedulò incumberent, consensione; priuatos ipsi sibi cœtus, priuatum sibi Belgiam facerent, extenuantes interim illa discessione non minus vires suas, quàm prouinciarum reliquarum: atque adeò non eas reportaturi ab Hispano conditiones, in quas illum cogere, si coniunctim agerent, procul dubio potuissent. Quin potius resumerent caritatem patriam, omissisque priuatim hisce consiliis, atque ad generalium Ordinum comitia Antuerpiæ, exeunte Martio celebranda, delegatis ex sua prouincia viris legitimè instructis, capesserent ipsi quoque publicum regimen: atque vna cum aliis, aut de pace, quam sperarent, aut de bello, quod non timerent, in commune consulerent.* Enimuerò perincommodè accidit Vvallonum conuentui hæc ab Archiduce interpellatio: orta videlicet æmulatione

Conuentum disturbare Matthias conatur minacibus litteris.

Turbat factionem æmulatio inter Vvallonum proceres.

ne inter factionis primores; dum singuli, quo propius aderat reconciliationis maturandæ spes, eo ardentius occupare facti gratiam apud Regem, atque adeò alter alterum posthabere satagebant. Ægrè ferebat Caprius, immissum Attrebatensem fuisse in rem ab se penè confectam, haud ignarus (vti scribebat ad Alexandrum Alphonsus Curielius) dum Antistes compositæ controuersiæ relationem apud Alexandrum faceret, atque Alexander ad Regem scriberet, non modicam gratiæ partem deperituram sibi. Nimirum vt pecunia per manus multorum translata decrescit, ita operis gratiam inter manus decerpentium aliquid ex ea sibi, haud dubiè deteri, ac propè consumi. Et Vicecomes Gandauensis vitabundus, Mottæi colloquium abnuebat, adempturus homini occasionem gloriarum, quasi ipse reconciliationis author extitisset. Turbauit super hæc multorum animos rumor depositurum Cæsarem reconciliationis arbitrium, nisi à priuatis conuentibus absisterent Vvallonum prouinciæ. Sed Alexandro promptum erat, Vicecomitem quidem (quod plurimum intererat) in partibus continere, missâ ad illum, quod fecit, Regis epistolâ, additâque suâ, cuius in fronte, grata illum appellatione, Marchionem Richeburgium salutauit. Ceteris verò aperuit factam sibi denique ab Rege potestatem; Gandauensem pacificationem, cum edicto perpetuo (quod ex eorum postulatis vnum supererat) confirmandi. Quibus anima-

1579

Episc. Atreb. 2. Mar.

Alphon. Curiel. ad Alex.

et rumor de Cæsaris indignatione

Sed Alexander firmat Vicecomitem,

1579 ti, vnum adhuc rogandum esse Parmensem Principem decernunt, Ne grauaretur ad Ordines scribere Antuerpiæ coactos, atque ad concordiam ijsdem illos conditionibus inuitare, quibus ipse transigeret cum Vvallonibus: quas si Antuerpienses acciperent, futuros ab exemplo tutos Vvallones, si respuerent peruicaciam nouo documento prætentatam æquius auersaturos. Alexander quamquam non ignorabat, Antuerpienses, ob acceptas ijs diebus clades, hostili erga ipsum animo esse; turbatis tamen Vvallonum rebus remedium vndecunque facturus; de eorum petitione ad senatum ius imperij expendentem, haud grauatè retulit. In eo duodecemuirali concilio aderant tunc Comes Mansfeldius, Christophorus Assonuillius, Octauius Gonzaga, Gaspar Roblæus, Gabriel Serbellonius, Ioannes Funcquius & Io. Baptista Tassius. Ab his variè disceptatum: negantibus nonnullis id attentari posse, quin eo grauius irritaretur Cæsar, quòd non iam huius aut alterius, sed omnium prouinciarum reconciliatio præriperetur sibi è manibus. præterquàm quòd verendum esse, ne nimia hæc facilitas annuendi postulatis Vvallonum, confessio imbecillitatis aliqua videretur. Sed alij transmittendum affirmabant huiusmodi respectum rerum: causæque, quam eò iam perduxerant, complemento insistendum: atque adeò vnicè curandum, ne qua Vvallonibus aliunde commotis occasio præberetur ab incæpto, si spernerentur vlti-

à quibus rogatur, vt Antuerpienses ad concordiam inuitet. ipse dubitat, & refert ad senatum

Concil. fiat.

in quo alii pergant id attentandum

affirmant alii,

vltimæ eorum preces, recedendi. Idque vnum pertimescebat Alexander, Cæsaris aliquanto securior. Quam enim fieri aiebat (quod ad Vvallones quidem attinet) aut Cæsari, aut reliquis prouinciis iniuriam, si, quandiù harum Procuratores Coloniam destinati, facultatem disceptandi ab Ordinibus non acceperint, partes ipsæ inter se se concordent? præsertim quum huiusmodi concordia tum expeditior futura sit, non expectato Germanornm arbitrio in capiendis consilijs infinitè cunctantium; tum etiam partibus honestior, dum sapientiâ suâ, non externorum ope, componantur. Immo neque secus sentire Cæsarem, exploratum sibi esse. aliquot enim antè diebus, ob hanc præcipuè causam, misisse se in Germaniam Adrianum Gomicurtium, bellici consilij senatorem, prudentiæ fideique conspicuum: ab eoque accepisse litteras affirmantes, audito Vvallonum negotio, Cæsarem non modò non offensum, sed vltrò etiam gauisum, quòd, vti aiebat, reconciliatis aliquot prouinciis dimidium iam viæ confectum esset. quin & gauisurum se, si exemplum reliquæ prouinciæ sequerentur. Quod autem spectet ad inuitandos Antuerpienses, ita se litteras moraturum, vt & Vvallonum postularis (quod magnoperè velit) satisfaciat, & regii exercitus existimationi (quod apprimè nolit) haud detrahat. Consilio Alexandri probato, ipse ad Ordines Antuerpiam aduocatos epistolam composuit in hæc verba. *Iniecto nu-*

Cum quibus sentit Alexander ob has causas.

Pacificatores Germani designati a Cæsare.

Eques S. Iacobi.

per.

1579 26. Martii *per sermone cum aliquibus prouinciis de earum ad Regem suum reuocatione, num eas ad id serio propensas inuenissemus (quamuis huiusmodi reconciliationem, non seorsim, sed coniunctim cum aliis prouinciis confieri illæ praoptassent vt & Regis est votum) visum est nobis, quid actum sit; vos interim nostris hisce litteris condocere: vt & ipsi animum hac de re vestrum, in isto, quem habetis conuentu, nobis aperire possitis. Ne vos autem, quos fidei sinceritatisque nostræ certos esse volumus; quidquam a nobis desideretis; pollicemur Regiæ Maiestatis nomine, ratam sanctamque nos habituros Gandauensem pacificationem, edictumque perpetuum, nullo ex eis capitibus prætermisso. Vnus modò Religionis Catholicæ cultus integrè seruetur, cum obedientia Principi vestro debita: sicuti & Caroli V. tempore factum scitis, & vos pro solenni sacramento debetis, & leges humanæ iuxta, ac diuinæ fidem vestram obligant. Id, quod tanquam vnicum afflictæ nimium patriæ vestræ remedium non expectare à vobis, profectò non possumus. Quid ergo consilii super hac re in commune cœperitis, quæue prouinciæ complexæ fuerint significationem hanc nostram; admoneri quamprimùm cupimus.* Excepère tubicinem litteras perferentem Procuratores prouinciarum, qui Antuerpiam vndique confluxerant, verbis initio quidem minacibus superbisque: more videlicet eorum, qui semel nacti occasionem exercendæ temporariæ potestatis, immodicè illam,

Et scribit ad Ordines Antuerpiæ coactos:

Ad has litteras superbe se gerunt Procuratores Ordinum.

atque impotenter vsurpant. Sed placatiores deinde facti, reputata melius iniuriâ, quam in victorem non satis opportunè conferrent; retentum aliquot dies tubicinem ad Parmensem Principem remittunt, prolixa cum epistola, sed in qua, præter querimonias, & contestationes, nihil certi expediebant. Itaque Parmensis, misso ad Vvallones exemplari eius epistolæ, quo animo erga pacem reliquæ prouinciæ essent, ostendit. Vtque altius Antuerpiensium mentem Vvallones introspicerent, non omisit exponere, Ad fœdus illud inter quasdam prouincias Traiecti ad Rhenum nuper ictum, inseruisse nunc demum se se Antuerpienses. in quo tamen fœdere (quod nullo Vvallonum respectu compositum esset) inter alia, promiscuus non Lutherianæ modò, aut Caluinianæ, sed quarumcumque hæresum vsus admittitur, contra quàm vndecimo capite edicti perpetui ad Gandauensem pacificationem additi, iuratum esset ab Ordinibus, nempè *Se Catholicam Romanamque Religionem integram conseruaturos, nulla re aduersus illam vnquam permissa*. Viderent propterea Vvallones, quàm alieni sint illi à pacificatione Gandauensi, atque adeò quàm malè conuenire possint ipsi vnius Catholicæ Religionis assertores, ac vindices cum huiusmodi hominibus nihil certi in cultu diuino præhabentibus, sed obuia quæque, atque vnde vnde accersita pro cuiusque arbitrio consectantibus. Quamobrem hortari impensè, illos, vt

quan-

Postea mitius respondent, litteris tamen nihil concludentibus

Quas Alexander mittit ad Vvallones. ostenditque iniuriam illis factam.

1579

29. *Martii*

Vnio Vltraiecti na. Vtrecht

1579 quando nihil eorum, quæ ipsi flagitauerint à Rege, negatum sit; præcidant semel istam nimis iam diuturnam ac similem negantibus moram: missisque quos destinauerant, Procuratoribus, Principi demum suo animos, atque arma, ante alias prouincias adiugant. relaturi ex huiusmodi anticipatione parem gratiæ prærogatiuam apud Regem, à quo seu soli, carius habebuntur: seu primi, ceteris præferentur. Nec pluribus opus iam erat, vt Vvallones aliquando manus darent, securi, nequaquam sibi vitio tribuendum, si ad pacificationem Gandauensem retinendam ab ijs descisceret, qui eam pacificationem antea fregissent. Quum trepidus ad eos nuncius perfertur, pagos Vvallonicarum partium in Flandria gallicana vastari armis Francisci Lanuæ castrorum Præfecti: qui submissius ab Orangio, cui hoc vnum nempè restabat, post crebas interpellationes, ac minas) & sexcentos fermè pedites trahens plerosque Gallos, Scotis, Anglisque permistos, leuia aliquot prælia commiserat, primùm haud procul Dunquerca cum Mottæi militibus, quibus Mansuillius præerat Mottæi loco: deinde cum Manuyno Audomari Præfecto, circa Vvactenem, vtrobique superior. Verùm leuior hic ictus fuit, quàm vt Vvallones deijceret. QVOS autem vrges, nisi prosternas, à te repulsos adiunges ex aduerso stantibus. Scilicet externus hic timor inclinatos iam in regias partes animos Vvallonum planè coniunxit.

Atque eos hortatur ad reconciliationis complementum

Vvallones dant demque manus

Et audita clade sociorum

S. Omer.

arctius coniunguntur.

statim-

Et fœdus priuatim inter se feriunt Montinio hæc promittente ex vna parte.

statimque ipsi inter se, antequàm Parmensem Principem adirent, fœdus priuatim feriunt, Montinio, pro Malecontentorum copiis, sacramentum præeunte, Mottæo Regis partes, vti in mandatis ad hanc rem habebat, exhibente. Promisit ille, se militesque suos, (erant hi, qui Montinio in Flandria à septem iam mensibus militauerant, pedites supra septem millia, equites omnino quadringenti) perpetuo retenturos Religionis Catholicæ Romanæ fidem cultumque, Regi debitam obedientiam, Pacificationis Gandauensis cum vnione, edictoque subsecutis, obseruantiam: atque hæc ipsa aduersus quoscunque repugnantes, armis regio exercitui adscriptis, asserturos. denique Meninam, Casletum, aliasque circà munitiones ab iis obtentas, cum omni bellico apparatu, tradituros Regi, dummodo is externo milite prouincias liberatas velit. Mottæus verò regiæ Maiestatis nomine, soluturum se Montinio pollicitus est ducenta & quinque florenûm millia in milites diuideuda: quos rursum Montinius promisit, ad Iunias Kalendas habiturum se sub signis; eosque ad nouam pro Rege militiam lustraturum. Adstantibus fœderi apud Sancti Eligii in Atrebatensibus percusso, præter Conciliatores, Atrebatensem Episcopum, Sellium, & Vvalhuonium; Vicecomite Gandauensi, Caprio, atque Halenio Tribuno. Mouit Artesiorum, Hannoniorumque exemplum Flandriam Gallicanam, vt hæc prouincia (Tornaco con-

Montinius.

& hæc Mottæo ex altera.

Accedit tertia Prouincia ad hoc fœdus.

S. Eloy

1579 exceptô, ac Tornacensio) in easdem
28 Maii conditiones cum legatis regiis conueniret. Quin iisdem quoque diebus, ortus Antuerpiæ tumultus aduersum Catholicos, non parum iuuit. Percelebrem sacri Ordinis supplicationem, in solenni gratulatione ascendentis in Cælum Domini, comitabatur ingens cum ipso Archiduce, Catholicorum multitudo: quum conglobati aliquot Caluiniani, assumpta secum sclopetariorum manu, primùm incedentibus viam obstruunt: tum Catholicos submouere obstantium turbam, ac vi aditum aperire connitentes, sclopis in pectus intentatis, mox & explosis, ac duobus illicò stratis, alios aliò fugant, agmen supplicantium dissipant, plerosque in templum cum Archiduce compellunt, concluduntque. Postsemo gliscente, vti fit, ex successu licentia, partim templi fores armati obsident, partim per vrbem, atque apud Orangium, ac Magistratum dissonis vocibus, pellendos vrbe sacrificulos conclamant; atque Archiduce, magni veluti beneficii loco, ex æde abire permisso, reliquos non antè egredi patiuntur, quàm Canonicorum, Monachorumque, ac sacrorum hominum, qui non pauciores ducentis suppiicationem instituerant, exilium, paucis retentis, à Magistratu impetrauerint. Mirantibus interea bonis tantam Caluinianarum partium in ea vrbe potentiam, exulemque clerum, & cum eo proscriptam pietatem lamentantibus: offenso in primis Archiduce, palàm iurato, Si in

In solenni suppli catione, quam Caluiniani interturbant vi ac cæde.

nec quiescunt; donec ex sacro ordine complures vrbe expellunt. offenso Matthia.

eum insanire modum porrò pergerent, fixum iam sibi, relicta impotente adeò multitudine, ad Cæsarem fratrem ea pariter irreuerentiâ neglectum quamprimùm ire. Verùm ex homine seruilis quidem imperii impatiente, sed priuatæ simul vitæ intolerante, nihil ea iniuria præter inanes querimonias expressit. Valuit tamen indignum facinus tum ad inuidiam odiumque Ordinibus creandum, quibus inspectantibus annuentibusque, impune quotidie peccaretur aduersus eius cultum Religionis, cui tam magnificè in Gandauensi fœdere ipsi cauissent: tum etiam ad Malecontentorum, ac Vvallonum causam magis magisque apud multos nobilium probandam, ac promouendam. certè & Comes Philippus Egmontius Lamoralii filius, & Carolus Gaurius Fresini Dominus, & Boursius, & Villerualius, & postremò Comes ipse Lalinius Hannoniæ, ac Valencenæ Gubernator, relictis Ordinum partibus, nouo se cum regiis legatis fœdere consociauere: insertis ad alias conditionibus, de exercitu pro Religione, ac Rege, ex reconciliatis prouinciis, post emissionem externorum, conflando: deque Belgii Præfecto non nisi regii sanguinis asciscendo.

Sed nihil contra ausо.

Plures hinc Pro cerescum Vvalloni bus fœdus coniugunt & augent.

art. 4.

Philippus

ERGO non vltrà cunctati Vvallonum Ordines, legationem instituunt: principes nominant Ioannem Saracenum S. Vedasti Abbatem, & Caprium Atrebatum Gubernatorem: eosque cum selecto Nobilium comitatu, mittunt ad Alex-

LEGATIO Vvallonum prouinciarum ad Alex.

postea Cameracensis Archiepiscopus.

1579 Alexandrum Traiectum ad Mosam obsidentem, in eius manus redditurí prouincias suas. Et Alexander legationis, & conditionum pridem admonitus, quarum aliquas quoniam minimè ipse probabat, eoque moderaturus, statuit omni officiorum genere legatorum animos demereri. Eius itaque iussu, Ioannes Noyellus Rossignolij Dominus, Farnesiæ aulæ Magister, qui & Ioannis Austriaci domum rexerat, obuiàm processit Bellomontium vsque, Areschoti Ducis oppidum: vbi Vvallonum Proceres, quos Atrebatensis Antistes, Sellius, & Valhuonius comitabantur, Principis Alexandri nomine salutauit, deduxitque Visetum, illorum hospitio destinatum. Inde in campum altera die venientibus occurrit cum octo equitum signis, Raitrum quatuor, totidem hastatorum; Comes Fauchembergius prætorianorum militum Præfectus, insequente aulicorum globo, multisque Nobilium honoraria Regis stipe attineri solitis. Nec post multo, duobus ferè passuum millibus à castris progressus Petrus Ernestus Comes Mansfeldius, cum Principalis concilii Proceribus, legatos excepit ducturus ad Alexandrum. Tabernaculum tetenderat is in editiore campi loco, eminabatque Prætorium eius non situ modò, ex quo suorum munitiones ipse conspicere, conspicique ab iis posset; sed etiam laxitate, atque intestini operis dimensione: cuius ad speciem facilè agnosceres in castrensi illa vrbe sedem Principis.

Maggiordomo.

Quibus ipse obuiam mittit aliquos ex suis

28. *Apr.*

mox alios.

Gentilhuomini intrattenuti.

post alios

Consilium Status.

a quibus deducuntur in Alexandri tentorium.

Eò accedentibus legatis, subeuntibusque tentorii aditum, vbi equites turmæ Principis, ad eiusque custodiam corporis attributæ cohortes excubabant; præstò fuere intimi aulici, eosque cum reliquo comitatu introduxere ad Alexandrum. Quem Vedastinus Abbas, Vvallonicarum prouinciarum, adiunctarumque ciuitatum nomine veneratus, gallico appositoque sermone aliquandiu tenuit audientem in publica illa Nobilium corona, generatim exponens causam aduentus sui, & consilium prouinciarum, post agnitas, in quas inductæ fuissent fraudes, ad Regem Dominumque suum redeuntium, Maiestatique eius, ac regio per Belgium Vicario obedientiam ex animo pollicentium. Cui Alexander, quum lætum se eorum aduentu, & aduentus causâ, strictim patria oratione respondisset: eorumque consilium Regi debitum, sibi exoptatum, ipsis honorificum laudasset; interrogauit. An extra publicum haberent, quæ specialiter referrent; Affirmantes, in intimum contubernium adduxit: ibique remotis arbitris, singulos humanissimè, Caprium in primis amplexatus, regium illuc senatum aduocauit. eoque præsente Vedastinus rursum dicere aggressus est. orationis eius, paulò quidem, quàm prior fuerat, prolixioris, summa hæc demum fuit. BELLVM, *hoc quoque nomine iram Dei esse, quòd sæpè in eo necessitate peccetur, Reliquisse Vvallones regias partes; sed inde abstractos regiorum militum*

1579

Abbas S. Vedasti legationis Princeps. Alexandrum alloquitur.

& ab Alexandro benignè excipitur.

Vedastinus legationem exponit.

1579 *litum iniuriis: de'atos aliò, quam parerat: nempè quò commune prouinciarum naufragium deferebat: deceptos patriæ libertate, cuius vocabulum serò cognitum sit in speciem prælatum ab ijs, quæ Belgium Religioni ac Regi ereptum irent, vt uacuum Dominis occuparent. Illos per contemptam desertamque Religionem struxisse sibi viam ad defectionem à Rege: Vuallones per eandem animis retentam, atque armis propugnatam, ad Regem sibi reditum parare. Nec dubitasse, quin tam bona interprete & conciliatrice, aditum inuenirent apud Principem, Religione omnia metientem. Dedisse iam se longum profectò constantiæ documentum, separatis iampridem consiliis armisque ab iis prouinciis, quæ ab Religione animos separassent. Et quamquam non inde transgressos illicò ad Regem, sed medios aliquandiu constitisse, ceu permæsos vtrumque statum, ac planè Malecontentos; propiores tamen fuisse Regi, à quo in propugnanda Religione nunquam abscesserint. Nunc damnata hac quoque morâ, quam præter Regis clementiam, eius Celsitudinis humanitas grauiorem faceret, dato ad pœnitentiam, atque ad gratiam regressu; adesse se Oratores ab Artesiis, Hannoniisque, à Duacensibus, Insulanis, Orchiensibus, ac uicinis populis allegatos, ut Prouincias suas nouo sacramento, in eas leges, quas cum regiis Triumuiris antè firmauerant, (modo eius Celsitudo ratas uelit) Principi suo uo-*

 lentes

lentes libente sque restituant. Ad hæc Alexandrum expectatione parcius respondisse obseruatum est: sic, opinor, melius consulturum disceptationi, quæ de moderandis conditionibus insedebat animo. Nempè, ne à pompa venientibus exhibita quæsitam illorum gratiam appareret: atque adeò ne, quemadmodum PERCVPIDVS emptor fastidiosum venditorem facit, sic ipse difficiliores haberet illos, cum quibus transigeret; facta verbis temperanda duxit. ex quo fieret, vt & illi habitum sibi honorem externa significatione à liberalitate Principis intelligerent: & tectam sub parsimonia verborum reconciliationis absoluendæ cupidinem non agnoscerent. In hæc enim verba, Legatorum orationi responsum tulit. *Nec se falsum animi fuisse in regressu eorum; nec eos in suscepto consilio ab* Regis *benignitate fallendos. Quidquid erratum ab illis, deserto* Princ*i*pe*, condonari haud illibenter à Maiestate eius, quæ malit* Vuallon*ibus olim fidis ignoscere, quàm rebellioni recens immistis irasci. Interim fidei ab Rege pignus acciperent dexteram, quam ipse porrigeret, quamque in scribenda firmandaque ex communi uoto reconciliatione, adhibiturum se breui speraret*.

Eius responsio.

Egressos inde oratores, comitante Principis familia, deduxit in vicinum tentorium Rossignolius: vbi regiis epulis, quas, extenuato ad superbiam vocabulo, pomeridianam gustationem appellabant, excepti sunt; assidentibus vnà

Legati Vuallonum epulis excipiuntur.

Merenda

cum illis, præter Regios Legatos, Co- 1579
mitibus Mansfeldio, Barlamontio, ac Fauchembergio. Post hosce primos congressus officiosæ hilaritati datos, Legati Visetum reuersi, adiecère animum stabiliendæ reconcialitioni. Cuius inter conditiones, quoniam ambiguas Alexander aiebat aliquas, alias liberalius admissas à conciliatoribus querebatur: atque illam in primis non ferebat, quæ militiam externam à prouinciis omnibus amandabat; idcircò super iis expendendis explicandisque, præter Atrebatensem Episcopum, Sellium, & Vvalhuonium, veteres legatos, imposuit Comites Mansfeldium, ac Barlamontium, quorum authoritas, momenti fideique plus adderet eorum dictis. His modò Visetum ad Vvallones, modò Vvallonibus in castra commeantibus, Maius omninò mensis ac Iunii se pars magna circumegit. Disceptandi campus mensæ plerunque erant, & conuiuia, ad quæ illi modo à Sellio, interdum à Barlamontio, sæpius à Mansfeldio euocabantur: retento hic quoque priscis à Belgis more deligendi ad consultationes ea maximè tempora, in quibus conuiuæ non magis epulas secum, quàm sermones læti apertique communicant; & multa inuicem remittunt, loci lætitiam ne contristent. Et sanè apparebat, eâ consuetudine, & comitate Regiorum, quotidie magis cohærere animos, & consentire. Idque præcipuè visum nouissimo in epulo, quod Gaspar Roblæus Billii Dominus, sub ca-

Disceptatores super conditionibus reconciliationis.

Disceptandi locus.

Conuiuium Bil

strensi tecto illis instruxit, longè aliis magnificentius, & numero, & delectu conuiuarum. Non enim modò plerosque bellici & regii consilii Proceres, & primarias aliquot matronarum discumbentes habuit; sed paulò ante conuiuii finem, ipse improuisus affuit Alexander: ac blandè questus, quod, inscio se, manus consererentur à suis; primo in ea pugna loco, vti Ducem decebat, assumpto, mirum quantum, instaurato repentè conuiuio, exhilararit omnium animos, ac Vvallonum in primis facilè reputantium, sibi hoc dari à Principe, qui grauissimæ obsidionis curas posthaberet hospitum honori, ac voluptati. præsertim quum pro conuiuij appendice saltatione instituta, aspexere Alexandrum choreas agentibus immistum, eo quidem decore ac venustate, siue gentis more pensile corpus modulatè vibraret, siue gradarius pompamque sui traducens, attemperata ad numeros specie, & (quæ ordinario eius incessui inerat) maiestate grandesceret. vt profectò admirati supra omnes Vvallonum Legati, emptique obuia illa comitate Principis, auditi sint, quum dicerent: Agrestes se plus nimio visum iri, nisi adeò benigni amabilisque ingenij viro manus darent. Patuitque seriò dictum. quum sequuto postridiè congressu, molliores illos remissioresque solito compererint conciliatores Regij. Sed nihil æquè apud illos valuit, ac prosperi per eos dies in Traiectensi obsidione successus aggredientium Hispano-

1579

Alexander ipse affuit.

eiusque comitate capiuntur Vvallonum legati.

Mastrich

proniores inde ad reconciliationem

Plus tamen momenti habebant apud eos res hispanorum prosperæ ad Traiectum.

1579 ſpanorum: ſpeſque in caſtris firma, Traiectum propediem caſurum. Id videlicet Vvallonum animos hærentes ſubinde nutanteſque, ad eam, quæ ſecuta eſt conditionum moderationem, conſtanter inflexit. Etenim obſeruatum eſt, Vvallones intentis in obſidionis euentum oculis, conſultare ſolitos: haud dubiè nihil ad extremum remiſſuros ex iis, quæ in Atrebatibus ante decreuerant, ſi ab Hiſpanis infeliciter, vt initio cœptum erat, pugnaretur apud Traiectum, omiſſaque ſpe obſidio ſolueretur. at vbi animaduertère, breui vrbem expugnandam, & ipſi expugnati ſunt. Nimirum PROPRIO ex vſu quæque præhabentur: nec fœdera ſocietateſue res alia ſtringit, aut laxat magis, quàm vtilitas. vtque ad nouæ felicitatis opinionem continuò, quaſi cæli iudicium ſequentes, obuoluimur, ac certatim in partem currimus; ita FACILE deſerimus, quos à fortuna deſerendos ſubtimemus. Id nempè iam præſenſerat Alexander, qui poſt Auſtriaci obitum, ſicut ab armis reconciliationem Vvallonum aggreſſus, oſtentato per Brabantiam victore exercitu, illos ad conſilia coëundæ ſocietatis attraxit: ſic in præſentia omnem ſibi curàm putauerat adhibendam in Traiecti expugnatione, cùius à ruina dubitandum nòn eſſet, quin velut à magni ædificii caſu, multorum adhærentium ſpes animique frangerentur. Et verò Vvallones Alexandri ſiue comitate deliniti, ſiue fortuna deterriti, pleraque reconciliationis capita ad

Quo illi reſpiciebant.

& conſilia de moderandis conditionibus attemperabant.

1579

Vnam tamen hispanorum missionem constanter volunt.

ad eius votum attemperauerant: non tamen adducti, vt de Hispanorum missione quidquam immutarent; quum dicerent, id sibi iam datum à Rege, ipsoque ab Alexandro, ostensis vtriusque litteris, quibus prouincias perpetuò liberas ab externis futuras promittebatur. Quod licet Alexander de Vuallonum prouinciis interpretaretur, quibus Regi reconciliatis ea prærogatiua debebatur: non neganda ceteris, si exemplum aliquando sequerentur; interim (vt ille differebat) quæ ratio persuaderet, exarmandum esse Regem Hispanorum missione, dum rebelles Regi prouinciæ nouis militum delectibus armarentur? Immo nec ipsis priuatim Vuallonibus expedire, aduersum communes iam hostes auxilio nudari veteranarum legionum, communem denique causam propugnantium. Nihil tamen agebatur, affirmantibus, aduersum hæc satis iam cautum esse, nouo exercitu ex Vuallonum prouinciis conscribendo: quem, si se, hostesque nossent, haud dubitarent, bello non solùm arcendo, sed etiam inferendo parem fore. cæterùm nec posse aut à se, aut à Rege seruari Gandauensem pacificationem, in quam tamen vtrinque consensum esset, nisi ex omni Belgio, vti in ea sancitum, emitterentur externi. Sed altius suberat dissentiendi causa. Plerique Nobilium, inprimisque Hannoniæ, Artesiæque Præfecti, & Montinius, & Hesius, & Egmontius, conscii quid aduersus Regem moliti essent, adeòque rati, non fidendum ei, quem læsis-

contra disserit Alexander.

Alexander.

Sed illi non mouentur,

ob causas tum publicas,

tum priuatas.

1579 læsissent; Hispanos non iam belli socios considerabant, sed vti Regis vltores pertimescebant. Rebus igitur in hunc modum aliquandiù agitatis, Alexandro rem trahente, dum certi aliquid præscriberetur ab Hispania; visum est Regi, concordiam, quam eò loci adductam magnoperè probaret, non intermitti ob externæ militiæ è prouinciis omnibus missionem: addebatque, starent modò Religio in Deum, obedientia ergà Principem, cetera eius se prudentiæ relinquere. Tunc Alexander euocatis Vvallonum legatis, ac præsente regio bellicoque senatu, Regis nomine in eas iurat, in quas consenserant leges: spondentibus simul legatis, earum moderationem in proximo prouinciarum suarum conuentu comprobandam. id quod postea factum, quum reconciliationis capita, vti in loco proferam, prodiere. Dum interim Alexandri iussu multis è locis, læto grandium tormentorum sonitu, spargeretur reconciliationis fama: quo Antuerpienses, quibus persuaserat Orangius infectum negotium, ac ludificatos Hispanos; ex ea Catholici exercitus gratulatione initam iam partium concordiam interpretarentur. Et sanè haud facilè dictu est, quantum ea reconciliatio, perculsis Ordinum prouinciis, catholicos erexerit. Nec quidquam magis per id tempus, aut sermonibus hominum, (quippe intentis iam diu in expectationem Belgis, finitimisque populis) aut editis libellis, immo & datis alicubi fa-

Alexander expectat sententiam Regis.

qui missionem hispanorum admittit.

Et reconciliatio Vvallonum stabilitur.

Septembri mense.

non sine lætitia signis in Catholicis castris,

sic Alexander scribit ad Terranona Ducem vltima Iunij.

& cum magna Ordinum consternatione.

Fabula super hac re Parisiis data. fabulis, celebeatum est. Certè Parisiis 1579 in nobili Dramate captatum hinc quoque risum, Alexandro retulere. Namque bos in scenam præpinguis immissa est, multis circum desudantibus. Ducebat eam Philippus Rex tenui laxoque filo, quod subinde fractum illicò nectebat Parmensis Princeps. Dorso insessam, arreptamque cornibus continebant Ordinum Proceres, opemque ad eam sistendam vndique implorabant. Dux Alenconius in auxilium euocatus, caudâ impetu apprehensa, belluam retrahebat ab Rege, intentiore tamen cura, quàm auxiliares solent. Interea inclinati ad vbera hinc Casimirus Dux, inde Princeps Orangius, grandi vterque subiecto vase illam certatim emungebant. spectantibus, præter prouinciales Belgas, compluribus Gallis, Germanis, Anglis: horumque Reginâ modò his, modò illis annuente. Quum ecce ad obiectum nescio quid à Parmensi, excitata repentè bos, caudam ex Alenconii manu vi retrahit, insessores excutit ad terram, calce vno abiicit Casimirum, altero repellit Orangium, atque huic sæpè redeunti cornua obuertit, mulctram lactis plenam proruit, spem omnibus præcidit, ad Regem saltu se proripit. Sic restituta Hispano Regi Vvallonum natio celebrabatur in Gallia. Sed extra iocum & scenam, partes suas agebat alibi Angliæ Regina: egeratque Orangius, nec quiescebant hæretici. Et Angla quidem, quæ paulò antè, inclinante per Belgium Hispano-

Offenditur ea reconciliatione Reg. Angliæ:

rum

1579 rum fortuna, opem suam Regis hostibus subtraxerat: nunc eâdem resurgente non satis habuit, edicto vetare, ne quid munitionis, aut rei cibariæ asportaretur in Vvallonum, Hispanorumue prouincias: neue Anglorum aliquis ad eas militatum iret; sed Mottæo, vti primo reconciliationis authori implacabiliter infensa, Grauelingam, illius præfecturæ arcem ac regiam astu aggredi constituit, aggressione Valsigano, secretioris scrinii Magistro imperata. Et is in hunc modum facinus ordinauit. *præsertim contra Mottæum.*

Londra Agebat Londini Paschasius quidam Belga, Religionis Catholicæ desertor, eâ gratiâ Valsingano conciliatus: erat que ei soror Grauelingæ, nupta homini eadem hæresi imbuto, ideóque pronius in consilium attrahendo. cum hoc Londinum accito Paschasius, ac Valsinganus ita conuenerant, vt è Flissingano portu naues aliquot maiores minoresque Grauelingam soluant, admotisque ad oppidum minoribus, exscensionem attentent. haud dubiè conclamaturos ad arma milites Grauelingæ, inter quos esse oportebit aliquos rei conscios, eoque pecuniâ antè comparatos, nempè ex Anglis loci præsidiariis, nationis ac sectæ vinculo non ægrè consociandos. Porrò in ea oppidanorum trepidatione, ac militum accursu exscensionem inhibentium, nihil facilius futurum, quàm vt Mottæus, homo promptus ac præceps, dum eò progressus pugnam ciet, destinato inobseruabilique sclopi ictu à consciis impunè sternatur. Tunc verò ab *cuius præfecturam Grauelingam dolo aggreditur in hunc modum.*

iisdem

 1579

ijsdem, præeunte Paschasii affine, acclamatis Ordinum partibus, successuros è nauibus Orangianos milites, atque intra oppidum à conspiratis exceptos, propugnaculis, ac munitione potituros. Rei ita compositæ dictus dies ab eo duodecimus, atque data à Paschasio non modica auri summa affini suo, ad corrumpendam militum fidem, ipso pecunia & spe maiore corrupto. Hæc quamquam arcanò agitata, rescierat omnia Legatus Hispani Regis Bernardinus Mendozza; obseruatoque, è præsidiariis Grauelingæ, Anglos identidem aliquos Londinum clanculum aduentare, cum Valsingano sermonem habere, mox Grauelingam ad præsidium redire; proditionis haud iam dubius, festinato nuncio Alexandrum monet, hic Mottæum: à quo exauthoratâ, emissâque Anglorum centuriâ, ac nonnullis præterea dubiæ fidei militibus; detecta proditione, hîc quoque bos iam iam mactanda, elusis victimariis, effugit. Atque in hunc tandem modum, tres vno tempore prouincias, & quidem militares, & Galliæ obiectas, atque adeò Belgii veluti claustra, subiecit Hispaniæ Regi Alexander, nulla hominum aut locorum strage, sed expugnatis dexteritate animis, hoc est victoriæ genere innoxio pariter, & mansuro. Nempè vt VICTI rarò victores amant, ita REGEM quasi elegerint, diligunt, qui regi ab eo voluere. Sed nos vltrà excurrimus, dum reconciliationem Vvallonum simul exponere visum est. Nunc enarrationem eò, vnde deduximus, referemus.

Dolus frustra fuit. & tres Belgij prouinciæ Regi reconciliantur.

Artesia, Hannonia, et gallicæ Flandriæ pars.

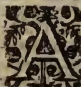
LI-

DE BELLO BELGICO

DECADIS SECVNDAE

LIBER SECVNDVS

1579 | TRAIECTI obsidio

LEXANDER, post reuocatum, ab Antuerpiæ vsque suburbiis, victorem exercitum, VIII. Idus Martias in Traiecti conspectum venit. Percelebris eo die mercatus Traiecti erat sparsâque inibi famâ, aduenisse hispanum hostem, ac loca foris omnia milite iam teneri; non ea modò agrestium multitudo in urbe substitit, sed territi per vicinos pagos coloni gregatim cum vxoribus, liberisque, pars Leodium, plures Traiectum aufugère. Quin & re audita, Franciscus Lanua, in Ordinum exercitu summus castrorum Præfectus, illuc Gallorum trahens manipulum properauerat: vt, quam defendendam in se susceperat vrbem, Gubernator intraret. sed frustra fuit; quòd Alexander de aduentu eius præmonitus, nec ignarus quantum ab hominis ingenio experientiaque, præsidium accessurum esset vrbi, iusserat Marchionem Montium, cum equitatu vias omnes circa Herentaliam, quò iam Lanua ab Antuerpia venerat, obsidere.

8. Mart.

Liegi

Lanua intrare vrbem festinat.

frustrà.

I. Bapti sta de Monte.

Vrbis nomen. obsidere. Traiectum extremæ Brabantiæ vrbs, vulgò Mastricht, à Mosa fluuio, qui illam interfluit geminatque, atque *Situs.* ibi arcuato decies ponte traiicitur, nomen accepit. Situm, ob eam transmittendi opportunitatem, veteribus memoratum legimus: habitumque inter exercituum munimenta. Creuit deinde loco celebritas à Diui Seruatii Traiectensium Patroni sanctimonia, miraculis ac prodigiis contestata. Ad cuius venerationem institutæ statim sub eius obitum longissimæ multarum nationum peregrinationes auxere hospitiis vrbem; insitâ, Belgarum maximè populis opinione, affinem illum Christi, eiusque supparem temporibus extitisse, atque inde tertiam expleuisse hominum ætatem: siue ita fuerit, neque enim desunt, affirmare hoc ausi: seu potius ex longissima Episcopatus sui præfectura, nam vltra septuaginta annos illam extendit; prodigialiter annoxum, ac triseclisenem planè crediderint. Vt hinc suspicari fortè quis possit, Ludouicum Vndecimum Galliæ Regem ideò sibi ornandum delegisse Seruatii templum, vt ab eo inter Diuos maximè longæuo, longam ipse vitam, cuius erat producendæ cupientissimus, impetraret. Ex his, ac potissimum ex opportuno mercatorum nundinarumque commercio, aucta frequenti populo vrbs, & mœnibus, fossâ, turribus, aduersus hostium vires perquàm egregiè communita. Sed multò eam operosius, vbi primùm de Alexandri consilio addubitari cœptum est,

Margin notes (left): *Amplitudo eius à S. Seruatio.* — *Incrementa.*

Margin notes (right): 1579 — *Tac. l. 4. hist.* — *Anno Dom. 383. an. 300. Sigib. in cron. & Pet. de Nat. in vita, & Iac. Bonfer. in Ruth.*

1579 est, muniendam properauit Orangius, misso illuc ante mensem Sebastiano Tapino Lotaringo, viro militiæ impigro, atque in primis audente: quippè qui sæpè inter obsessarum tempestates vrbium deprehensus, CREBRA inter pericula, metum exuerat periclitandi. Defenderat hic olim cum Lanua Rupellam: ideòque ab eo Ducum pari parem Traiecto fortunam prouisurus Orangius, Lanuæ Gubernatori secuturo, Sebastianum præmiserat, substitueratque. Sed irrito illius in vrbem ingressu, iussus hic est vicarius adesse Suartzembergio Heerlensi, qui tunc pro Lanuâ designato vrbem regebat, rerum militarium incallidus, eoque veterani militis operâ necessario vsurus. Incolebant ea tempestare Traiectum quatuor & triginta hominum millia. superuenerant præsidiarii mille ac ducenti, Galli fermè, Anglique, & Scoti, sub duce Lanua militare soliti. ad quos è ciuibus adiuncti circiter sex millia, totidem confluxerant ex agris: retenti omnes à Traiectensibus quàm libenter, quòd ciuitati ab annona in menses complures haud laboraturæ, multum opis allaturi essent inter propugnatores fossoresque. Et horum præsertim, atque vxorum, aliarumque feminarum operâ Tapinus à principio statim vsus, mœnia turresque resarciit, atque humo congestiti firmauit: repurgauit fossam, depresitque moles ante portam continuatâ fossa præstruxit; imas ad propugnaculorum latera cryptas occuluit: sub fossæ labro

Rupellæ Allensii & alibi.

Vicarius

Gubernator: Numerus habitantium, & militum.

Giorgio Basta nel Mastro di Campo. cap. 4.

Terrapieni.

Vicarius vrbem egregiè munit.

Riuelli ni.

mœnibus aduersò furnulos, rudimenta cuniculorum, excauauit, inclusis belli ci pulueris vasculis, quæ subterraneâ dein viâ prorepens ignis accenderet, ac fossæ marginem supernè disrumperet; in ipsa planitie ora seu portulas aperuit contexitque, vnde inopinatis eruptionibus armati ciues, in medios hostes prosilirent; intra vrbem noua excitauit receptacula, transuersa sepimenta, semilunaria valla, atque alia munitionum genera, quibus homo futuri prudens, aduersus inuadentium vim artesque in vtraque, quæ cis Mosam, quæque trans Mosam est, vrbe præcauebat. Hisce curis intentos reperit Traiectenses Alexander; atque audito, manipulos aliquot hostium, incendia pagatim spargere, quo regijs copijs hospitia præriperent, ac solitudinem facerent; misso statim Lopesio Figueroa cum sua legione, ac turma Raitrum, incendiarios inhibuit, repulitque. Tum distributo per vicos pagosque Traiectum circumstantes, exercitu, quem sæuienti adhuc hiemi expositum nequaquam volebat; partem Christophoro Mondragonio attribuit, iusso Mosam traijcere, atque Vviccam (sic Traiectum, Coloniam versus appellant) circumsedere: partem, eamque maiorem tenuit ipse in Traiectensi agro intra Brabantiam, delecto sibi Petersemio, Merodiorum castro, non longiùs ab vrbe sesquimilliari: exhilarata inibi exercitus parte ex loci præda. Nam quum illius arcis præsidiarij obsistere primùm ausi, non nisi audita suspendij commi-

natio-

1579

Case matte

Contra scarpa

Sortite cieche

Ritirate Traverse

Mezze lune.

Alexander post submotos ab agris incendiarios, exercitum circa vrbem distribuit.

Ipse Petersemij subsistit.

Petreschen.

1579 natione cessissent: ac fama esset, rem ibi cibariam in annos plures asseruari; Alexander, quòd loci Dominus Regis partes deseruisset, hispanis cohortibus ad sui corporis custodiam illuc ingressuris, pagum arcemque permisit: tanta vini, ceruisiæ, & præsentis vsus alimentorum copiâ, præter equos, vestem, ac domesticam supellectilem, repertâ, vt fidem excesserit, ex pago sanè modico prædam suffecisse, quæ captâ à paucis, in aliquot hominum millia partim dono, partim emptione spargeretur. lætis inde quoque militibus, quasi ex insperata illa copia, (VT IN SPEM pronæ sunt hominum mentes) futuræ mox Traiectensis depopulationis omen acciperent.

Pagumque in prædam militibus tradit.

I A M veró, vt distractus vltra citraque Mosam exercitus mutuo sibi auxilio foret, Alexander ratibus in latera commissis ac nexis, asseribusque superiectis, ac perpetuo textu solidatis, pontes strauit duos, alterum supra Traiectum, infra alterum: extra ictum tamen vtrunque, sed vtrunque tantæ firmitudinis, vt super eis non pedites modò equitesque, sed plaustra etiam & curulia tormenta deportari tutò possent. Quum interim fabris operisque armati adessent milites aduersus Traiectenses eruptionibus aliquot interturbare opus frustrà conatos: relicto ob eamdem causam, ne interciderentur pontes, aut incenderentur, ad eorum capita in vtraque ripa præsidio. sic & copiis suis hinc atque inde commeantibus viam aperuit, & externis ad Traiectum auxiliis per Mosam

CIRCVM obsidere vrbem incipit Alexander. Mosæ ripis supra intraque vrbem ponte iunctis: ad commercium suorum, & ad arcendum hostibus auxilium per Mosam.

sam quidem clausit. Idque ipsum, quod aquis fecerat, vt terrâ perficeret, qua parte Traiectum Brabantiæ obuersum est, castella quatuor designauit: primum versus Hunnorum montem, quà in vrbem tendit riuus Iecora: alterum in tumulo aduersus Tungrensem portam: tertium contra S. Seruatii propugnaculum: vltimum in desinente vrbe ad cœnobium equitum Teutonicorum. Et quamuis fossores, quos è Lucemburgensi agro venturos in se receperat Comes Mansfeldius, nondum aduenissent: neque rustici, qui ad opus compelli possent, in Traiectensi territorio, nisi quam paucissimi reperirentur, ob eorum, vti dicebam, Leodium Traiectumque fugam; tamen haud vltrà cunctatus est Alexander, quòd videret, ni propiùs admoueretur exercitus, frustrà aditum in vrbem intercludi. Quare animatis militum alijs stipendij amplioris spe, alijs exemplo; primus, sumpto ipse ligone moliri humum, & comportare humeris fasces: simul sequi Principem aulici, sequi primores quique præsertim hispani duces, sequi omnis certatim exercitus (quis enim non posset, aut nollet cum Alexandro fossorem agere?) tanta ex æmulatione nationum alacritate, dum glebam alij conuehunt, alij cespitem aggregant, stipites alij ac sudes figunt firmantque: vt intra biduum castella quatuor, plurium centuriarum capacia, fossâ ac vallo præmunita, quadrato ambitu, lateribus in propugnaculi formam proiectis, suggestis tormentarijs,

1579

eundem accessum hostibus arcet per agros, castellis quatuor. Fossorum inopia

ipse supplet:

& sequuntur exemplum milites.

batteria gabbionata

1579 rijs, loricis vimineis, contra vim siue ab obsessis, siue ab auxiliaribus ingruentem instructa, ijs quibus designauerant locis, imposita sint: curatoribus operum I. Baptista Plato, & Propertio Baroccio, militaris architecturæ laude præstantibus. Atque in hasce munitiones translata exercitus parte, qui vicatim pagatimque in contubernijs agitabat: simul castellis duobus, in altera Mosæ ad Coloniam ripa, erectis à Mondragonio, inque ea stationibus militum inductis, atque adeò obsessa vtrinque vrbe; visum est nouis ad eam aggeribus propiùs accedere, atque inde consilium oppugnandi capere. Namque Alexander, ne à Procerum conuentu, qui pro Bèlgii pacificatione Coloniam indictus erat, adigeretur ad armorum inducias, quas illi suasuri dicebantur, & ipse tunc quidem conducibiles Regi non putabat; omissâ obsidionali morá, festinata per aggressum expugnatione, anteuertere iam statuerat. Itaque primò contra Bruxellensem portam iter aperiri cœptum est obliquum tectumque: iussò Lopesio Figueroa, qui cum parte hispanæ legionis non procul ab eo loco castellum insederat, fossoribus adesse, si illuc erumperent Traiectenses. Qui sæpius vrbe inter tenebras egressi, & quidem bis terue vna eademque nocte, prælia magis infesta quàm noxia inferebant, luce ac palàm quiescentes, quasi differerent: & consilium erat æstimari impares, nec palàm ausuros. id quod securitatem simul, ac perniciem Figueroæ non leuem attu-

quartiere

corpi di guardia

Approcci

In castella stationarios inducit.

Idem præstante circum Vvicam Mondragonio.

Alexander vrbem inuadere festinat.

Propriotibus accessibus.

quos nocturnu disturbare astu conituntur hostes.

lit. Namque paulò post, & mediò planè die, quo tempore INSIDIÆ quò magis in aperto fiunt, eò minus creduntur posse fieri, præsertim ab hostibus timeri in luce iam desitis; erumpentes è porta S. Crucis pedites sexcenti, simul è Buscoducensi equites sexaginta, Sebastiano ipso ductore, tanta pernicitate impetuque intulere se in Figueroæ stationem, positis paulùm armis interquiescentem, vt disiecto corruptoque aggere ad centum quinquaginta passus, cæsis Hispanorum octo & quadraginta, sauciis supra quinquaginta, quum ipsi ne vnum quidem amisissent, vrbem repetierint: a ctâ ex successu hinc confidentiâ, illinc cautione. Nam & Figueroæ legio refectum protinus aggerem, ad vrbis vsque fossam, magno hostium contemptu, produxit: & Traiectenses modò palàm in operas, & præsidia: modò cimbis per Mosam in stationarios pontium clàm inuecti, non sine clade semper aliqua recessere: tunc minimè noxij, quum nocere posse crediti sunt.

1579

& die di sturbare.

Bolduc

Tapino ductore.

trincea

cum aggerum & Hispanorum clade.

INTEREA in militari senatu consultabat Alexander, quæ pars oppugnanda vrbis videretur. Itumque in sententiam Francisci Montesdochæ: qui, vt Traiectum Gubernator administrauerat, ita quæ locorum valida, quæue infirma, explorata ante alios habebat. Author hic erat, vt propugnaculum ante ædem Teutonicorum equitum, ad Buscoducensem portam, machinis peteretur, quippe non satis firmum, nec procul ab amne, per quem auxilia transmitterentur

CONSULTATUR in castris regijs, quæ pars murorum inuadenda. Buscoducensem portam censet Montesdoca.

Hoocste poore

1579 tur ab altera ripa; Alexandro, qui iam cum Serbellonio, & Vidone Comite Sangeorgio talium peritis, vrbem æstimauerat, haud dissentiente: nihil tamen aggressuro ante aduentum Comitis Barlamontij, tormentorum Magistri, cuius apprimè sententiam audire, ac sequi par erat. Is autem vbi Namurco aduènit, tormentis, lignorumque fascibus, ac reliquis ad oppugnationem necessarijs Mosâ deportatis, illicò negauit, captum antè consilium sibi quidem posse probari. *Tractum illum à Buscoducensi porta ad Mosam vsque, depressiorem esse: ideoque si, vt assolet, intenderent se se pluuiæ, tardum ac operosum fore, per loca aquis stagnantibus impedita, conuehere murales machinas. Accedere, quòd latus illud nimium sub vrbis altè dominantis aspectu sit, atque adeò sub ictu. Satius itaque sibi videri, si oppugnatio ad Tungrensem portam transferretur. Esse ibi propugnaculum peracutè proiectum, post illud extare veterem turrim, inde murum in cubiti formam abscedere. sperare autem, ex deciso propugnaculi rostro, casuque vel paruo turris, & versura cubiti, tantum ruderum ac ruinarum edi posse, quantum complanata fossa, gradus militi fiat ad inuadendum.* Alexander, quamquam id haud satis probabat, concessit tamen in Barlamontij sententiam, motus & veterani Ducis experientiâ, & quòd ad ipsum vti rei tormentariæ præfectum, spectaret designatæ oppugnationis executio: MVLTVM autem in bello referat, vt consilii actor sit, qui author fuerit. Accedebat oppor-

Improbat id Barlamontius,

& Tungrensem portam præfert.

opportunitas viarum, quæ ad eam partem latæ profundæque, aggerum propemodum loco, subeuntem militem occultare possent. Ergo per hasce vias promoto Tungrensem ad portam accessu, atque inde ad dexteram, Leodium versus circumducto, proxima insumpta nox est in munienda tormentorum sede, obiectu corbium seu cistarum. Hæ partim ipso in aggere, ex viridibus, ac sequacis lentitiæ ramis virgultisque, circa palos humi fixos in orbem intortis, decempedali fermè altitudine contexebantur, humentique maximè terra constipabantur: partim iam antè contextæ in aggerem aduoluebantur, inque ad tormenta ex occulto in hostem libranda statuebantur. Mox, dispositis huiusmodi loricis, iussæ sunt è pagis, vbi earum pars degebat, prodire legiones. quibus, vnà cum stationariis ad aggerum tormentorumque tutelam à Mansfeldio castrorum Præfecto per agmina distributis: Alexandro à Petersemio castro hùc antè digresso, tormenta è nauigijs educta sunt, atque in præmunitas eorum sedes comportata. Ea ne opus obsessi distraherent: simul ne partem, quæ impetenda parabatur, noua munitione firmarent; colubrinis quatuor ex edito colle vrbem ferientibus, pridie iam prouisum. Non ideò tamen absterritis defensoribus, ne illuc, quò dirigi oppugnationem prospectabant, operosius accurrerent: operarum præfecto Manzano, (Moncadam aliqui perperam vocant) hispano Centurione, hispanarum partium defer-

Decernitur oppugnatio ad Tungrensem portam. Illuc contextæ corbes ad libratorum munimenta comportantur.

tormenta illic statuuntur & alia alibi locantur ad absterrendos hostes. qui non absterrentur Manzano curante,

1578

Approcci Gabbionate

Haræus in Ann. belg. & Thuan. l. 58. & alii non Hispani

1579 desertore: tanto propterea infensiore hoste, quanto QVIS QVIS à suis transfugit, nouis semper argumentis peracti se mel sceleris opus habet, quo se constanter improbum persuadeat. Ad hæc admonito Gonzaga equitum Magistro, qui vias Traiectum ferentes insederat, vt turmas aliquot expeditas haberet aduersus hostem; qui auxilio adfuturus obsessis ferebatur; nulla iam interiecta mora, vrbs

25. Martij quati cœpit tormentis muralibus quadraginta sex: quorum alia in propugnaculum portæ, alia in cubiti flexum, alia in turrim, alia in murorum partem inter cubitum portamque, dirigebantur. Non cessantibus interim & leuis armaturæ equitibus, fasces ramalium virgultorumque a flumine comportare: & plaustris saccos lana, ac stramento refertos aduehere ad oppugnationis locum, vt pedites illis in fossam vrbis subinde proiectis, vna cum mœnium ruinis fossam exæquarent, excæcarentque. Verùm quamuis eo, ac sequenti die, concussa continenter vrbs fuerit, explosis sexies millies tormentis: ac pars non exigua lateritij muri corruisset; tamen quum, & edita mœnium hæc strages tanta non esset, quanta subituris viam sterneret: & per aditum pluribus in locis apertum appareret intus terrea munitio, fossâ ac vallo circundata, ægrè tormentis interim attentanda; conuenere omnes in eam sententiam, esse illam vrbis partem longè aliis firmiorem, munitioremque atque adeò ad Buscoducensem portam, vti primò decreuerant, dirigendam oppu-

cum leui clade murorum.

Terrapieno

pu-

Ideò dirigitur oppugnatio ad Buscoducensem portam. Tungrensi non omissa.

1579

pugnationem: non tamen ab incœpta desistendum, quòd & famæ interesset & effectum iam aliquid in ea foret, speraretur que melius, duobus simul in locis fatigata, distractaque vrbe. Nec consilii pœnituit. Nam dum nouam oppugnationem Mansfeldius, cui commissa erat, adornat, auertitque illuc hostium partem; Alexander primæ insistens, quoniam partem aggeris iam fossam intrantis, obsessi accensis eruptisque subinde furnulis subruebant; iussit mutata inde fossione irruptionem aliò ostentari, atque hostem illa in parte, accessu aggeris, actoque cuniculo, distineri. Sed neque ibi fossio, cuniculusque processit. quippè hostes eodem sub terram loco, transuerso tramite occurrentes, vbi animaduertere se Hispanis patuisse, quasi detecti cederent, non procul ab ore cuniculi, ligneo obtu ramento interposito abiere. mox effusa è doliis feruenti aqua aliaque vrente materia, oppleuere cuniculum ab eius ore ad interiectum vsque lignum: quod Hispani dum læti pergentes, ceu victoriæ obicem spiculis perfringunt, repentino ardentique fluuio inundati, multi manus, ac pedes ambusti, eoque, sustinendis armis inualidi, omnes ab rei nouitate magis quàm ab re fugati, cuniculum deseruere. Alexander haud passurus ea ratione suos impunè ludificatos, selegit ex Gasparis Ortizii, & Alphonsi Peræ centuriis Hispanos decem, fistulis armatos, traditque singulis eorum paribus scutum ligneum crassitudine palmari, minutis fenestellis per-

Trincea Fornelli

Cuniculo hispanorum occurrunt miro cuniculo Traiectenses,

& hispanos astu fugant.

Hispani nouo Alexandri inuento cuniculum repetunt,

Pistole

1579 perterebratum, addito pedamento, cui ſcutum inſiſteret, militemque de genu ſclopeto vtentem latè contegeret. Ita munitos iubet ſilentio cuniculum repetere, proſpectiſque hoſtibus ſimul ad arma conclamare, ſimul per ſcutorum ora pilas explodere. adiunctis ad ſingula illorum paria militibus quatuor haſtatis, qui ea Traiectenſes impreſſione turbatos ſauciosque conficerent. Et res voto reſpondit. Namque dum hoſtes cuniculum victores obtinent, in eumque comportatos virides ramos accenſuri, eòdem inferunt prægrandes folles, è muſico templi organo abſtractos, vt Hiſpanos, ſi fortè redirent, fumo abigerent; ipſi pro fumo igneis repentè globis à regreſſis iam Hiſpanis appetiti, ſtratique, fruſtrà aliquibus in ſolidos clypeos haſtâ inſurgentibus, locum aſtu defenſum, aſtu amiſſum, cedere Hiſpanis ad extremum coacti ſunt. Quamquam is tum cuniculus apertis ab hoſte ſuper terram non vno in loco ſpiramentis, vſui nulli fuit. Sed ante hæc, maior alibi foſsio, & cautius multo cœpta iam erat à I. Baptiſta Plato, ſubterraneorum operum perquàm callido. Is procul à conſpectu duxerat cuniculi caput, nocte, vti fit, occultandæ foſſioni delecta. Ac principio certus interualli ab eo loco ad Tungrenſis portæ molem, in quam ea pernicies deſtinabatur; (quod facilè potuit, ſcalæ altimetræ beneficio) direxit illuc iter, non opera tantummodo magnetis: quippè lapides, qui intra terram per ea loca ſæpius offen-

Vide quid ſimile in T. Liu. l. 38.

ac ſpreto nouo rurſus hoſtium ſtratagemate,

hoſtes cuniculo pellunt

Cuniculus alius ad ſubeundum propugnaculum directus. Eius ſtructura.

ſenduntur, ferri aliquid admiſtum habent, atque adeò magnetem aliò, quàm quò verſus erat, auertunt; ſed vſus regulâ ad libellam ac perpendiculum extra foueam contra deſtinatum locum directâ, eademque directione in ſcrobis fundò pariter adnotata. atque eius, ceu fili, ductum, per cæcum illud ſpecus perpetuò tenentes cunicularii dum porrò pergunt, terram, quam præfodiunt ad foueæ oſtium aſſiduè regerentes, ſtructuramque, ſicubi opus fuerit, ſuſtentantes, acceſſere ad marginem foſſæ, qua præmunita moles erat. tunc depreſſa ſcrobe infra foſſæ fundum, ſubter eum commeantes, libellæ ac magnetis, tamquam pyxidis chartæque nauticæ beneficio, in portu denique, ac ſub deſignato, quod excutiendum erat, propugnaculo conſtitere. Ibi excauatam altius cameram (furnum vocant) fulchriſque ligneis ſubnixam, prælongis capſis ſulphureo confertis puluere oppleuerunt, aliquanto etiam pulueris conſperſo ſolo ac poſt applicitum loco funem ex goſippio, nitro maceratum, ac puluere oblitum; cauernæ os quàm arctiſſimè obturarunt, præcluſo omni ſpiramento. inde ductam humi pulueris lineam canali coopertam alicubi perforato, ne fumus ignem excæcaret, ad caput vſque cuniculi, vnde incendi mox debuit, extenderunt. Ergo Alexander, quando in expedito rem eſſe nunciabatur, accerſitis contra Tungrenſis portæ molem centuriis aliquot Hiſpanorum, iubet ad cuniculi fomitem admoueri ignem: qui perpetuâ

1579

ſeminella.

Incenditur.

1579 petuâ illâ semitâ se se raptim euolensac, furno inferens, ingenti tonitru eluctatus, rostrum molis violenter abrupit, euibrauitque; non ita magnâ hominum
3. Apr. strage, quòd pauci in eâ anguli proiectura constiterant. Tunc verò Antonius Trancosus, promptus animi Centurio, eiusque Hispani milites fermè octoginta per ascensum, quem ruina vtcunque dabat, inter fumum fragoremque inobseruati emicant in molem: capturi illo impetu haud dubiè portæ munimentum, ni eos & transuersus agger in media mole, præter opinionem repertus, fossâ & præpilatis sudibus vallatus: & statio ibi hostilis, accurrensque illicò Chuentus Centurio retardassent. Cum quibus ex aggeris tuto iaculantibus, & nouis ex vrbe subsidiis accedentibus, consertâ iniquè pugnâ, quoniam plures ex Hispanis cadebant; non vltrà conniti, locum tantummodo auxiliaris manipuli accessu non deserere, ab Alexandro iussi sunt, æquata in eo quidem clade, quòd lethaliter saucius vterque Centurio, Chuentus eodem die, sequenti Trancosus occubuere, in eo tamen non paulò superior Hispanorum res fuit, qui & fossâ vrbis, & parte molis, quam intrauerant, potiti sunt. Quo magis extimulati hostes, ex auersa molis portula, telis atque ignibus armati, in fossam, vbi aggerem Hispani excitabant furiosè erumpentes, dubio paulisper euentu concurrerunt, dum cæso Petro Mendozza Centurione, gliscebat illis audacia ex successu, hi verò ex ira amissi Ducis

Abrumpit propugnaculi partem, per eam ruinam Hispani connituntur.

Riuellino,

cum defensoribus confligunt.

æquata diu pugna.

fero-

ferocius vltum ibant: donec Sancio Beltramo Centurione, quamuis acceptis toto corpore vulneribus, redintegrante strenuè pugnam, Hispani multis hostium peremptis, non paucis etiam captis, reliquos ab recuperata demum fossa repulerunt. Quamquam & ipsi non sine præda recessere aliqua, capto præter alios Alexandro Caualca, nobili Farnesiano aulico: quos omnes, in Mosam saxo alligato, graues immersère. 1579

demum fossa potiuntur.

Traiecten. Hispani.

OPPVGNATIO generalis ordinatur.

ETIAM Mansfeldius, quatiendo ad Buscoducensem portam propugnaculo Mosæ proximo, viginti duo tormenta disposuerat, conueneratque cum Mondragonio (nam in sequentem diem pronunciata erat vrbis aggressio) vt tormenta, quæ sex ad eum maiora transmiserat Alexander; in idem propugnaculum ex altera fluuij ripa dirigeret: expectato, dum fossa, in quam auctus imbribus inundauerat Mosa, exsiccaretur. Quod vbi, excauatâ altius pluribus in locis humo, veluti totidem emissarijs, non minore profectò militum festinatione, quàm machinatorum ingenio peractum est; tum verò designatis è locis, tormentis simul omnibus vrbs impeti cœpta est. circumstante ordinatim vniuerso exercitu, promotis tantummodo legionibus in eam partem, quæ pro murorum casu, singulis erat distributè præscripta ad inuadendum. Fuit autem distributio in hunc modum. In oppugnatione noua, (hæc erat ad læuam, ante Buscoducensem portam, non procul ab amne) stabant aggressuræ vrbem legio Lopesii Fi-

8. Apr.

Distributio militum qui inuasur erant Buscoducensem portam.

1579 Figueroæ, quæ Insubrica vetus dicebatur: Legio Francisci Valdesii: signa decem Comitis Annibalis Altempsii ex Germanis Burgundisque: signa quinque Vvallonum quingentorum. octo autem reliqua Comitis Altempsii restiterant structo agmine suum apud castellum, armorumque sedem. In oppugnatione veteri ad dexteram, Leodium versus, ante Tungrensem portam instituta, signum inuadendi expectabant legio Ferdinandi Toletani: quæ quoniam nauali olim prælio interfuerat, legio sacri fœderis appellabatur. signa sex Georgii Fronsbergii: Germani, Comitis Barlamontii; pars Germanorum Caroli Fuggeri: Vvallones omnes Comitis Reusii, quique ei attributi sunt Germani Comitis Barlamontii. pars autem altera Germanorum Fuggeri ad castelli præsidium relicta est.

ad Echinadas.

Et eorum qui portam Tungrensem

NEC minor interea defensoribus cura obseruare Hispanorum consilia, & præcauere: diuisisque inter oppidanos, paganosque laboribus, partim cum præsidiariis insidere mœnia, partim operibus insudare, munitionum diruta reficere, nouos receptus addere, se magis tutos vbique velle, quàm securos vspiam pati. Nec mulierum impar, aut sedulitas inter operas, aut ferocia inter milites. Quodque egisse, aliquot ante hæc annis, Senenses mulieres Etruscis in bellis memoriæ consignatum est; dum earum tria circiter millia, sub tribus primariis matronis, explicatis vexillis, armatæ ligonibus corbibusque; laborem seposuere sibi

Traiectensium conatus in defendenda vrbe.

& mulierum in primis.

1553. Natalis Com. l. 6. hist. Thuan. lib. 12.

re sibi

re sibi muniendæ vrbis; id mulieres Tra- 1579
iectenses, exemplis audacioribus, præ-
stitisse certum habeo. Nam præter ea- *ex litt.*
rum longè plurium turbam munitori- *Alex.*
bus intermistam, tres ex eis cohortes sub *ad Reg.*
signis conuenere: ac partim demanda- *15. Iun.*
tam sibi agendorum cuniculorum prouinciam strenuè subeuntes, ductu suo, ex earum institutione, quas Magistras cunicularias appellabant, subterranea hæc opera militariter factitarunt: partim propugnatoribus adscriptæ, nullumque armorum genus veritæ, muros aduersus oppugnantem hostem manu defenderunt. Ipse verò Sebastianus, nulla quidem omissa vrbis parte, vbique adesse; Buscoducensi tamen portâ, vbi plurimum periculi præuideret, in se priuatim receptâ, hic instare fossoribus, munitores vrgere, stationes disponere: præsidiarios in primis, notos pridem milites animare, suam illis virtutem, Orangii Principis expectationem, qui eam vrbem illorum fidei manibusque crediderit, reuocare in memoriam: *Respicerent oppidanorum constantiam sacramento firmatam, AVT non defuturos se patriæ, aut sibi patriam non superfuturam. Numerarent tot agrestium operarumque millia, quamcunque ab hostibus ruinam suis manibus clusura. Mulieres ipsas considerarent, armis animisque virilibus pugnæ paratas: magisque metuentes viuere si vincerentur, quàm mori victrices. Quod vallum munimentumque tali animorum consensu validius opponi hostium temeritati*

Sebastiani vigilantia.

Adhortatio eius ad præsidiarios.

1579 *ritati posse? Subirent isti pagorum expugnatores: non reperturos hic Peterfemium vicum. Traiecti fossas quantum aqua modo exhauserint, suo tantum sanguine repleturos.* Sic intra extraque vrbem, rebus ad aggressionem, defensionemque paratis, quum iam in vtraque oppugnatione fossa partim disiectu murorum, partim iniectu fascium saccorumque compleretur: quumque eodem tempore sub Tungrensi turre, apud quam obsessi construxerant obtusioris anguli planiforme propugnaculum, accensus ac diruptus opportunè cuniculus subtraxisset propugnaculi partem, aggressurisque aditum strauisset; Alexander, quos ad inuadendum primores designauerat, peralacriter compellans, *Irent*, aiebat, *ac redderent Principi suo ciuitatem, aperirent sibi Germaniæ claustra, vnde noua subinde sociorum auxilia deuocarent in Belgium. Reputarent animo, ea expugnatione non vnam vrbem, sed Vvallonum adhuc nutantium prouincias, Artesiam, Hannoniam, Gallicanam Flandriam, simul expugnari. Immò sibi persuaderent, ab illa aggressione pendère vniuersum Coloniæ de Belgica pacificatione conuentum. prospectare illinc sollicitè velut è specula, ad pugnantium repugnantiumque manus, Legatos Regios, Hollandosque: ac talem disceptationi suæ fortunam promittere, qualem vis ac virtus fecerit hic concertantium. Consultare Coloniæ, decerni apud Traiectum: subscripturo haud dubiè vs conditionibus hoste, quas pridem æquitas postulauerit, victoria nunc expresserit. Denique meminissent.*

Parato iam aditu aggressuris ad vtramque portam.

piatta-forma

Alloquitur Alex. aggressores.

Conuentus indictus erat in mensem Martium

ire se in vrbem non aliis defensoribus praesidentem, quàm reliquijs eorum, quos Burgerhouti munitos ipsi nuper sub Antuerpiae mœnibus expugnassent; in quos, eo quidem, quo victores solent, animo inuadentes, tantò nunc aequius Deum sperarent vincentibus iuxtà cadentibusque propitium, quantò illum transmissa modò ab eius Vicario pœnarum omnium pro noxis commeritarum condonatione, vniuersus ritè exercitus placauisset. Sub ea dicta, dato ad inuadendum signo, in vtraque simul oppugnatione procursum est. Et ad portam quidem Buscoducensem exiliêre ante alios primi, Petrus Comes Nofrius, & Marcus Antonius Simonetta, par iuuenum non conspicuum magis aemulatione aulica in Alexandri Farnesij contubernio, quàm bellica in militum honorariorum manipulo, quē eques Fabius Farnesius ducebat ex Italis plerunque constantem, addideratq; illum ad Figueroae legionem Mansfeldius castrorum Praefectus. Verùm hi, quamuis generoso mortis contemptu, in mœnia vrbis ascenderint, arcana munitionum obseruauerint; tamen magis admirationi hostibus, quàm partibus adiumento fuêre. Namque alter prima pilarum, instar densę grandinis, emissione, toto corpore perfossus: alter, dum regium vexillum attollit, ferreo globo exceptus, ac sublimè cum vexillo euibratus, momento obiere. Quibus, alijsque, qui hosce ponè secuti sunt, furente vndique procella glandium lapidumque prostratis; hęsere paulum ad primas tor-

1579

Greg. 13.

Primi aggressores ad Buscoducensem portam.

Venturieri Eq. Hierosol.

fortes magis quam felices.

Subeunt alij.

FABIVS FARNESIVS EQ. HIEROSOLYMIT.
HONORARIOR. MILITVM DVCTOR.

1579 tormentorum, iras rectà & obliquè ferientium, Valdesiani, Lopesianique legionarij: mox resumpto, Centurionum adhortationibus, impetu subière superstantem fossę ruinam, ordinibus tamen, minus quàm debuit, explicatis. Hîc verò confertis non vno pugnæ genere manibus, simul sclopis, simul hastis gladijsque, simul ignium, & saxorum iactu certabatur. Quin noua quoque tela ad hanc primùm obsidionem attulere agrestes, planè agrestia, atque è campis areisque, prælongas inquam perticas, binis ternisque bicubitalibus fustibus è summo pendentibus, quibus illi flagellis ad proterendas spicas, & excutienda ex eis grana vsurpari antea solitis, tunc aut directis in hostium pectora subeuntes arcebant, ac resupinabant: aut altè sublatis, impetuque demissis, rusticè sanè, & tanquam in tritura, capita humerosque tundebant. Quum interim maior adhuc pernicies, & quidem mulierum manu iactaretur. circuli erant doliares pice bitumineque, ac sulphureo puluere permadidi: quibus incensis, atque in confertos hostes, eoque non ad irritum proiectis, dum milites non singuli modo, sed sępè bini terniue inclusi explicare se se inde, & sequacem comburentemque materiam excutere ab armis laborarent, expositi propugnantium telis impunè sternebantur. Sed nihil æquè Regios fatigabat, atque eminens è Buscoducensi porta turricula: quam ex parte dirutam smerillis falconibusque; ac minoribus huiusmodi tormentis Sebastianus pro-

Conseritur inter inuadentes & defendentes pugna.

nouis rusticorum armis cōtra inuadentes.

& nouis mulierum telis ijdem aggressores fatigantur,

& male vbique accipiuntur.

perè communierat:ex eaque pilis continenter emissis, aggredientium latera fodiebat. Nec tamen fortium ardor animorum, cadentibus circà socijs, reprimebatur; sed gradu constantes, ipsaque suorum strue cadauerum pro vallo, & lorica vtentes, in hostem collineabant, vulnera mortesque & ipsi latè spargebant, stragemque strage vlciscebantur. Quos inter Fabius Farnesius, dum, quà vis hostium maior ingruebat irrumpens, in media glandium tempestate intrepidus vadit, iuxtaque illum Conradus Marchio Malaspina, Petrus Zuniga Ioannis Austriaci olim ephæbus, atque Augustinus Schiaffinatus, eodem animi impetu, factâ per cędes viâ, victores vltra tendunt, excusso in eos pilarum lapidumque nimbo, Malaspina quidem illicò, duo reliqui paulò post expirarunt. Fabius maioris tubi glande ictus in capite, nec ideò omissâ pugnâ, quin hostem minaci cruentoque vultu petens, demum sinistro talo, smerilli pilâ fracto, prolapsus est. Quò accurrentes hinc Carolus Carauantes, & Franciscus Aguillarius Aluaradus, Hispani Centuriones, cum Ioanne Quignionio, signifero Valdesiano: inde Carolus Bencius & Antonius Mentouatus, aulici Farnesiani: simulque Flaminius Delphinus, Ludouicus Vicecomes, Vincentius Macchiauellus, & Franciscus Arrighettus, honorarij bellatores, dum instaurato inibi prælio hostem modò submouent, modò superante multitudine submouentur; omnes (præter Aluaradum, Vi-

nec ideò animis cadunt:

præsertim Fabius & socij.

qui tamen aut caduntur, aut sauciuntur.

1579

Regij

Venturieri

1579 cecomitem, ac Delphinum grauiter saucios) partim igne, partim ferro, non tamen inulti conciderunt. Quos inter superstites, nullus quàm Delphinus morti aut captiuitati propior fuit; sed hostium globo telisque cinctus, iam iamque captus, vi sibi viâ patefactâ, intendentium manus fortiter elusit: ad magna videlicet in Hungaria ac Transiluania seruatus; in quæ loca pontificium exercitum ter ab Italia profectum ipse generalis Vicarius, post Camilli Capisucchi mortem eodem munere perfuncti, strenuè administrauit. Et iam tot fortissimorum iacturâ militum, languescere palàm cœperant aggredientium animi: nequidquam Alexandro, qui in conspectu suorum ex hac parte oppugnantium stabat, alios aliosque submittente, qui conglobatos admonerent, vt expansa acie, ac dilatatis ordinibus, subeundi aditum inuicem ne præcluderent, sed hostium telis, vt innoxia transuolarent, aperirent.

Omnes denique impliciti languescunt: Alexandro frustra eos explicare conante.

NEC maior interea subeuntium ordo, atque adeò nec minor multò eorundem clades erat in altera ad Tungrensem portam oppugnatione. In qua Germani, Vvallonesque, ad dexteram dispositi (vbi cuniculo excussam planiformis propugnaculi partem memorauimus) facilem rati per eam ruinam in muros ascensum, atque æmulatione accensi, non expectata, cum qua impressionem facerent, sinistra Toletani legione, properè confidenterque cucurrerunt. Sed locum Manzanus Centurio,

Oppugnāt Regij Tungrensem portam.

Piatta-forma.

infeliciter à Manzana cepta

1579

qui illic curabat, opportunè reparauerat, obiectis densatisque in fronte maioribus sclopetarijs, donec à tergo admoueret propius tormenta aliquot referta clauis catenisque, in quæ promptissimis Vvallonum, ac Germanorum incurrentibus, ac plerisque momento discerptis, reliqui nutantes iam pedem relaturi videbantur: fecissentque, atque Hispanam legionem subite iam paratam interturbassent, ni planè in tempore nuncius præcipiti equo illuc aduolasset, contenta voce; *Victoriam, Sanctum Iacobum: captam iam Buscoducensem portam, vrbem iam penetratam ab Insubrica legione*, proclamans. Immiserat illum Mansfeldius, eo astu vires animosq; aggressoribus additurus. Vtque figmento fidem faceret, alterum mox, tertiumque eadem ingeminantes adiecit. Quin eodem quoque tempore ad Buscoducenses oppugnatores equitem impulit, qui festa exultantique acclamatione nunciauit, *Vvallones Reusianos in Tungrensem portam intulisse iam signa*. Et credita quidem principio res haud parum vtrobique valuit. Namq; alij virtutem sociorum proprium decus interpretari: (vt fermè ÆGRIVS miles sustinet, se suis posthaberi, quàm ab hoste vinci) alij in prædam magis, quàm in decus intenti: omnes, auctis certatim viribus, omissam alicubi pugnam restituebant. Germani certè atque Vvallones, qui in Tungrensi oppugnatione modò fluctuauerant, nouo impetu perciti; interque eos Hispana cohors, ductore Petro Lopesio Vquizo, (nam

Moschettieri

fluctuant

Toletani leg.

sed astu Mansfeldij retinentur hic,

& ad Buscoducensem portam.

Ergo restituunt omissam pugnam.

1579 (nam Germanis permisti tunc erant Hispani) apertâ sibi, quocunque arma obuertissent, viâ, magnam vtique trepidationem hostibus intulere. Procedebatque in Buscoducensi quoque porta Mansfeldij fraus: atque ad alienæ opinionem victoriæ vincebatur. Sed breui detectum vtrobique militare commentum & defensoribus animum reddidit; auxitq; velut in hostes post consumptas incassum vires dolo grassantes: & oppugnatoribus in perniciem denique tanto maiorem vertit, quanto ardentiùs inconsultiusque prouecti, atque hostium munimentis admoti, vt erant conglobati confertique, ictibus nusquam fallentibus feriebantur. Comite Sangeorgio hîc inter primos interempto; iuuene sanè præferuido, gloriæque perquàm auido; qui paucis antè diebus ab Italia hùc appulsus, multam à principibus viris commendationem, magnam annorum complurium industriam mathematicis impensam ad hoc bellum attulerat. nempe nimis largum pro via tam breui conficienda viaticum. Accessit & illud incommodi, quòd cœptus antè cuniculus, erupturus, vti destinauerant, turrim inter, & Tungrensem portam, occurrentibus depressiore in transuersum via oppidanis; ante tempus locumque, in quem dirigebatur, effractus est. nullâ hostium, at non leui Regiorum noxâ, Didaco Ortizio Hispano Centurione, qui cuniculum inspecturus intrauerat, amisso. Quo de homine ferunt, excussa cum terra sublimè elatum, vt erat pon-

& tantum non vincunt: sed postremo repelluntur.

cum Sangeorgij, et multorum cade

aucta à cuniculo ante tempus effracto.

Sclopetariorum perditum Centurio.

Mirum de hoc cuniculo.

 dere

dere armorum grauis, nec altius multo in aëra expulsus, ad locum vnde eiectus fuerat, aliquanto citiùs, quàm terrea moles, rediisse; victurum vt creditur, (nam vixere nonnulli) nisi mox relabentis terræ cumulus illum contexisset, ac suffocasset. certè corpus eius quum post annos circiter quadraginta quinque, suffossa altius humo, ad nouam Tungrensis portæ munitionem extruendam, inter rudera inuentum est, galeâ & loricâ indutum, pendente è collo aurea torque, cum ligone & pala ad pedes, cętera integrum & agnoscendum; potius manu, circumiectâ molliter terrâ compositum, quàm ruinâ oppressum fractumque videbatur. Ergò recrudescente prælio, fœda, si vnquam aliàs, commorientium facies erat: dum muralium vi globorum alij poplitibus, humeris alij brachijsue, alij capite minuebantur: iisque interdum membris vni abscissis, impetuque delatis sauciabantur alij, & suorum ipsi manibus cædebantur. alij pulsis è tormento catenis discerpti sectique, dimidiato corpore pugnabant, sibi superstites, ac peremptę partis vltores. complures igneis missilibus impliciti dum pestem excussuri secum pugnant, destinata eminus glande icti, aut rusticano comminus fuste fracti sternebantur. Iamque super ruinas murorum aggerebantur corporum ruinæ: fossęque, plusquam minatum fuerat Lotaringus, communi aggredientium, ac repugnantium sanguine complebantur. At Alexander vbi referri è pugna gentilem suum Fabium iam semine-

1579

Claudio Lanoto Motriæ Domino. Gubernatore Traiecti

Strages regiorum

Sebast. Tapinus

1579 minecem, & sanguine perpluentem vidit: audiuitque simul à nuncio, quem Figueroa festinanter immiserat ex vicina Buscoducensi oppugnatione, cædem suorum ibi percrebrescere, implexis perturbatisque militibus, atque adeò ad accipienda magis vulnera, quàm ad inferenda dispositis: cecidisse Comitem Sangeorgium, post diu sustentatam egregiè pugnam: cecidisse Didacum Hurtadum Mendozzam, Petrum Pacecum, Alfonsum Castilium, fortissimos Centuriones: casuros haud dubiè reliquos, ni signo dato maturè retrahantur: ita Figueroam, ita Valdesium censere, satis expertos, virtutem frustrà insumi, & suorum constantiam, hostium lucrum esse; enimuerò dolore iráque furens, *Redi actutum*, inquit, *ac Tribunis meo edic nomine, militem ab aggressione ne reuocent. ego mox adero: &, aut Imperator mutato aggrediendi ordine fortunam pugnæ mutabo: aut miles commilitonibus meis, meo sanguine meliùs quàm imperio motis, in vrbem præibo*. simul iusso armigero sequi cum hasta, præcapidus ipse iam ibat. quum Billius, Tassiusque, qui Alexandro adstabant, accurrentesque exinde alij, attinuere hominem, testati, *facere illum contra causam Regis, cuius laborantem exercitum deberet consilio sustentare, non autem superaddito periculo suo perditum ire. Meminisset partium, quas ageret: nec tam rationem virtutis suæ, quàm securitatis omnium haberet*. Quorum vocibus non satis acquiescentem, superueniens

Duces consulunt Alexandrum de recessu,

Alex.

qui negat & oppugnantibus se misceri statuit.

Gaspar Roblanus & Petr. Tassius

sed denunciatione regia detinetur à suis:

niens Serbellonius, pro ea, quam obtinebat apud illum, patris authoritate, compulit, vt receptui signum daret. Neque ea tum re contentum Serbellonium, quoniam sæpius Alexander huiusmodi se se periculis obiectaret; Regi hoc ipsum Principis ingenium significasse, vidi ego in Regis ad Alexandrum epistola, cuius in calce hæc regiæ manus appendix erat. *Omittere non possum, quin te etiã atq; etiam commonefaciam, vt in posterum tu tibi sis aliquanto carior: neue vitam ipse tuam, vt istinc mihi perscribitur, in ardua quæque ac periculosa conijcias: quando sat multa iam addicti nobis animi, ac fortis impauidique militis documenta protulisti, sed eam tui curam habeas, quam par est habere eum, qui illius exercitus dux & caput sit. qui sanè non sine maximo deficeret omnium damno, ac meo in primis tanto doloris sensu, quantus in te meus est amor.* At retrahi milites ab aggressione non ita ordinatè potuere; quin multi, vt in recessu solet, hostium telis paterent, præsertim qui saucios è pugna socios extrahebant. Quorum profectò laceri ac perterebrati artus, intercisa plagis ora, pendentia exta, trunca & diuisa semihominum corpora, commiserationi spectantibus abundè erant. Certè Alexander; cuius in ægrotos milites præcipua semper charitas fuit; non omisit; quamuis animo ipse super omnes æger, obuiàm illis procedere, vulnera inspicere, ad spem vitæ attollere, ac tabernaculo, quod peramplè tendi iusserat, exceptos omni medicamentorum ope, ac medico-

rum

Margin notes: 1579 — 4. Iun. — *Et ab ipso Rege postea commonetur in hunc modum;* — *Reuocantur ab oppugnatione milites: plerique saucij.* — *Alex. in eos charitas;*

1579 rum ministerio subleuare. Sed maior illum angebat Fabij sollicitudo: quem, superante iam curationem malo, christianis armis suprema in luctatione communitum, postridie mors oppressit, elatum magno exercitus luctu, ac dolore in primis haud modico Alexandri, non solùm ob sanguinis nexum; siquidem Fabij pater Bertoldus, Farnesij oppidi, aliorumque in Vulsiniensibus locorum Dynasta, Alexandri sobrinus erat; sed etiam ob præcellentes animi corporisque dotes, quarum causâ ad intima quæque semper adhibitum, postremò designauerat ad Henricum Lusitaniæ Regem: cuius citatorijs litteris per Dominicum Laytonem Christi equitem, Lusitani Regis in Gallia procuratorem allatis, Alexander legitimè euocabatur instituendæ actioni ad Lusitaniæ Regnum, pro Ranucio filio Mariâ Lusitanâ genito; ad quam, vti Duartis Lusitani Principis filiam, Regnum pertinere videbatur. Itaque eò maximè tempore viri iacturâ perculsum se, scribit ad Ferrantem Parmæ Antistitem Fabij fratrem, Vlyssipone ob eamdem causam tunc agentem: communicato cum illo dolore simul, & doloris alleuamento, ex commemoratione virtutum eius, quæ cum corpore non efferuntur.

& dolet ex Fabij morte, ob sanguinis nexum, & virtutes.

Henr. Card.

15. Apr

ATQVE hic exitus fuit aggressionis, vt magna obsessorum virtute reiectæ, ita non sine culpâ Regiorum aliqua peractæ. Etenim ad Buscoducensem portam, (vbi iactura maior) non vbique exæquata ante aggressionem fossa: & cur-

Quid peccatum sit in hac oppugnatione à Regijs.

turris, quæ ad aggredientium latus erat, non exarmata, vti debuit, prius quàm vicinum propugnaculum inuaderetur, sanè castrorum Præfectum, ac rei tormentariæ Magistrum, ad quos ea spectabant curæ, arguebant. Inde factum, vt Figueroæ legio ad dexteram inuasura, qua parte ruina non satis ascensum dabat, dum terrâ fascibusque complanare fossam aggreditur, à Burgundis, qui ponè sequebantur impulsa, in læuam flexerit, seque Valdesianis æquiore fossa scandentibus immiscuerit: eòdemque conuersi quoque Burgundi, impliciti cohærentesque, simul à fronte, simul à latere, vnde turris assiduè fulminabat, nusquam irritis emissionibus peterentur. Quam suorum cladem ad Regis Legatos, Proregesque, ac Regios vbique locorum administros præscribens, vti consueuerat, Alexander, affirmat, In suprema huius diei aggressione ex Hispanis quidem non gregarijs, sed bellico aliquo munere præcipuis, centum quinquaginta cæsos, saucios ferè ducentos: ex alijs verò nationibus, habita eorum ratione, qui aut Centuriones, aut signiferi, aut instructores, aut decani, aut honorarij milites essent, paulò supra centum desideratos, ac ducentos viginti vitæ dubios relatos in castra hostium verò opinari se aliquanto pauciorem numerum, sed cladem non minorem, vbi obsessos clausosque consideret, QVOS vincit quisquis imminuit, non suffecturos ijsdem laboribus periculisque inter paucos crebrius redeuntibus... præsertim quum

1570

Mansfeldius ac Barlamontius.

Eorum numerus, cæsorum, sauciorumque in hoc aggressionis die

14. *Apr*

Sergenti, Capo rali, Ventarieri.

1579 & quosdam eorum primarios cecidisse compertum haberet. Regi autem enarrans sigillatim omnia, iussis Tribunis edere nomina præcipuorum Hispanorum, quos ea in obsidione cæsos sauciosque in legionibus quisque suis enumerasset, censum illorum, litteris insertum mittit ad Regem in Hispaniam, aitque, *A primo Traiecti obsessi die, ad nonum Aprilis, inito per legiones numero, desiderari Hispanos quadringentos, plerosque extra ordinem & præcipuos: manere in castrensi valetudinario saucios fermè totidem: asportatos Leodium ob eandem causam centum ac triginta: in contubernijs curari suis impensis circiter ducentos.* Tum primariorum nomina, adiecto, vt dicebam, indice connumerat, nullo ex alijs nationibus, in hisce quidem litteris nominato, præter Scipionem Campium à bellicis machinamentis, qui Leodij æger occubuit. Sic Regem edocebat Alexander, vt non sine suorum, qui fortiter interierant, perhonorificâ commemoratione, ita nec sine aliqua interim querela aduersus nonnullos exercitus duces, quorum tamen nominatim appellauit neminem. appellauit autem prolixâ ad Octauium patrem epistolâ: quantumque ab vnoquoque peccatum esset, illis vt apparet iratus, explicatè disseruit. sed dissimulauit importunam eo tempore indignationem: quum & ipsi culpam à se alius in alium minacibus verbis transferentes, conciliandi potius pacandique viderentur; & exercitum vniuersum acceptâ clade

Peculiaris suorũ index à principio obsidionis, missus ad Regem ab Alexandro.

Quartieri.

Ingegniere maggiore.

non sine commendatione fortium, & querela aduersus aliquos,

15. *Apr*

sed dissimulata.

de exanimatum, animo nempè Ducis 1579
sustentari oporteret.

Alex. doctior periculo suo factus, IGITVR Alexander, qui res duas ex hac obsidione didicisse affirmabat, Vt crebrius vteretur in posterum fossore, quàm milite; & nihil non inspecto antea æstimatoque oculis ipse suis, loco apparatuque, aggrederetur; coacto sæpius bellico senatu, admissisque præter ordinem veteranis aliquot Centurionibus, quibus ille multum dabat; decernit omnium ferè suffragijs, Traiecto nequaquam absistendum (namque hoc non nemo suadebat) sed vrbem mutato obsidendi genere, suffossionibus atque operibus, quàm aggressionibus commissionibusque securius, ac certius expugnandam. *& bellici senatus consulto, circumuallare vrbem statuit.* Inde priuatim accitis Serbellonio, ac Barlamontio: huic operas augendi, illi vrbem circumuallandi negotium imponit. Et operæ quidem partim immissis equitibus in vicinos pagos vi adductæ sunt: partim à Leodio aduenere: præsertim cuniculari, quos eruendis per Leodiensem agrum carbonibus assuetos, eoque ad subterranea opera vnicè factos, Alexander ex amica vrbe non pauciores tribus millibus impetrauit. *operis Leodio accitis.* Qua occasione, inter fossores Leodienses, admiscuisse se Traiectensem cunicularium, eo consilio, vt obseruatis obsidentium cuniculis, ac Traiectenses referret; admonuit Alexandrum Maximilianus Vauxij Dominus, qui ad Coloniensem conuentum, Ducis Terranouæ comes aduenerat: addiditque, certiorem se factum, hostes liberando Traiecto, *Dolus inter operas repertus, & consilium Fœderatorum detectum.* *Qui postea fuit primus Bucquoi Comes.*

Ven-

1579 Venlonæ propediem conuenturos: consilium esse, adoriri castra quum relucentem è tribus castrorum partibus ignem prospexerint. ad ignem verò per contubernia spargendum obtulisse operam suam Hispanos tres ex Alphonsi Castilij centuria. Quæ tamen aut ex vano delata, aut Farnesij vigilantiâ oppressa
1625 sunt. At consimilem dolum, aliquot post hæc annis, Poloni aduersus castra sua compositum, longè aliter eluserunt. Nam quum Othomannus Imperator antequam armis decerneret, quasi belli dubius, nobiles aliquot Valachos, salutatum misisset Polonici exercitus Ductorem; eis iniunxerat, vt dum officia illa protraherent, ac de concordia sermonem insererent, occasionem nacti, iniecto sparsim igne, castra inflammarent. ad flammæ signum cum parte exercitus affuturum se, hostibusque per ea turbamenta facilè oppressis, principium simul ac finem bello impositurum. Sed fraude patefacta, deque salutatoribus supplicio clam sumpto; noctu ad inescandos hostes, multis in locis circum castra excitatur ignis, cuius ad aspectum quasi succedente iam dolo, aduolantes gregatim incompositèque Othomannicos excepêre Poloni in eorum aduentum intenti, editaque ingenti strage, ignem multo hostium sanguine restinxere. Atque à salutatione in hunc modum reddita cœptum est illud campestre bellum, quod licet trecentis Turcarum millibus, centumque millibus Tartarorum, præsens ipse gereret Otho-

Similis Turcarum fraus in Polonorum castris.

patefacta

& in perniciem authorum versa.

man-

mannus Imperator; fractus tamen fatali Polonorum virtute, quam Vvladislaus, martialis ingenij Princeps, præsentiâ operâque acuebat, pacem ad extremum petere coactus est. Porrò, quæ de Fœderatorum consilijs nunciabantur, intenderunt, vti dicebam, Alexandro curam, & ad maturandam Traiecti obsidionem impulerunt. Eam, circumuectus ipse vrbem cum Serbellonio, ac loca positusque contemplatus, in castella vndecim cis Mosam, trans verò in quinque distribuit: deducto ab hisce in vtraque ripa castellis aggere, qui vnum alteri perpetuâ sepe committeret. quo factum, vt vrbe continuatis veluti mœnibus vsquequaque conclusâ, non modò spem ipse nullam Traiectensibus relinqueret externæ opis accipiendæ; sed, si obuiàm ire aduentanti in auxilium hosti decerneret, exercitum propè vniuersum educere secum posset, relictis in obsidione tribus aut summùm quatuor militum millibus, eâ munitione securis aduersus Traiectensium eruptiones. Huius autem circumuallatæ vrbis delineationem, quo quidem opere nullum antea visum in Belgio ex castrensi disciplina perfectius affirmabant omnes, misit expetenti Regi Serbellonius. Et sanè in tempore absolutum est opus. Namque hostium copiæ liberando Traiecto, vti Vauxius admonuerat, aduentabant. Collegerat illas deniq; Orangius, post exactam magno labore, singulas per vrbes pagosq;, pecuniam: confeceratque cum ijs, quos è præsidijs veteranos abstraxerat, tria equitum millia,

1579

Nunc Polon. Rex

Circumuallatio Traiectensis,

Alex.

ad Regem missa.

Fœderatorum copiæ,

1579 *Philip. Hogel. lous.* lia, ac peditum signa fermè centum: præfectis Ioanne Nassauio fratre, & Philippo Comite Holachio sororis viro. Sed prægressus cum paucis æquitibus Holachius speculatum Parmensis castra, enimuerò aggerum nexum admiratus, & Farnesianam vrbem; collegæ refert, aditum ad socios patère nullum, Traiectum Traiecto obsessum teneri: neque irruptionem in huiusmodi castra, cum eo quidem, quos traherent militum numero, tentandam. Id quum & Orangio probaretur, reuocato in præsens exercitu, vertit ille se aliò, ac fratrem festinare Coloniam iubet, agereque cum Ordinum delegatis, Cessationem armorum toties expetitam, toties dilatam ita nunc vrgeant, nihil vt illâ non impetratâ, consecturos se palàm contestentur: sperans ea se ratione, vrbem, quam liberare illatis armis nequiuerat, depositis liberaturum. At rei gnarus Alexander, paratusque non minus consilia ordinare quàm acies, illicò admonitis regio, qui Coloniæ agebat, Legato, atque hispano apud Cæsarem Oratore, certisque capitibus significatis, ob quæ deponi tunc quidem arma minimè in rem foret, Orangii consilium hìc quoque frustrari conatus est.

desperato exitu liberandæ obsidionis, reuocantur ab Orangio.

qui cessationem armorum petit a conuentu coloniensi.

Terranouæ Dux Io. Borgia.

VERVM quid Coloniense colloquium fuerit, quidue in eo ad Belgii pacificatione actitatum: ego in præsentia (nam prudens huc distuli) ex arcanis Philippi Regis mandatis introspectis planum faciam, translata paulisper narratione

DE CONVENTV Coloniæ instituto ad pacificationem Belgij.

ab armorum strepitu apud Traiectum, 1579
ad pacatiorem quidem, sed non acrem minus pugnacemque senatorio in campo congressum conflictumque sententiarum. non omisso interim Alexandro, castrorum munitionibus simul insudante, simul inter Colonienses Proceres litteris consiliisque satagente. Et verò haud scio, an vllum aliquando negotium speciem præsetulerit felicioris euentus, quàm belgica hæc pacificatio. Namque Ordines ex vna parte à Catholicæ Religionis obseruantia, in qua haud dubiè vertendus erat cardo rei, adeò se non alienos ostenderant, vt non solùm superiore anno compositis ad Rodulphum Cæsarem litteris, affirmauerint, promiserintque: *Quod nunquam fuerint, nec sint, nec futuri sint in alia sententia, quàm vt in Belgio catholica Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Religio colatur, & sua Regi constet authoritas;* sed idem postea promissum Regi, Cæsarique confirmauerint. Et causa in præsens erat, cur à proposito, vel si maximè vellent, minimè resilirent. Quippè cernentes, exercitu, quem impensè parauerant, imminuto, regium & numero & famâ, nouo sub Imperatore, augescere; non ab re (vt se dabant principia) verebantur, ne Parmensis Princeps alia quotidie loca aut armis subiiceret, aut agendi dexteritate sibi adiungeret, vt mirum non esset, si ad conditiones pacis perquàm sollicitè addixerint animum, habituri præsertim Rodulphum Cæsarem pacificatorem, æquum illum quidem

quæ processura feliciter visa est,

tum ex parte Ordinum.

8. Ian. 1578.

Ric. Din. lib. 5.

1579 quidem mediumque, sed Matthiæ Ordinibus innexi fratrem. Ex altera parte reputabat apud se Philippus Rex, prouincias exutæ obedientiæ restituere armorum vi, anceps aut tardum fore. Quippè vrbes illic esse opulentas, ac validas: populos & suopte ingenio, & longo belli vsu militares: nec desituros finitimos Principes per eam occasionem perflare illud exæstuans discordiis mare: in quo Hispanorum potentia prosperè velificantium si minus haurienda, certè laceranda, atque à cursu retinenda colluctaretur. Itaque ad mitiora conuersus, quas viuo adhuc Ioanne Austriaco inierat concordiæ vias, eas nunc, Alexandro Farnesio successore, resumendas putauit, eodem Rodulpho Cæsare controuersiæ arbitro: nec alio pro se Coloniam delegato, quàm quèm prius nominauerat, Carolo ab Aragonia Castriueterani Principe, ac Terranouæ Duce, prudentiæ integritatisque singularis. quas ille potissimum virtutes in administrando nouem annis Siciliæ Regno, Philippo Regi apprimè probauerat. Huic, super cetera mandata commentario, vti assolet, comprehensa, arcanum addidit libellum, in quo mente ipse sua vni illi penitus denudata, iubet eum prima mandata ex huius præscripto interpretari. Eius libelli, cuius exemplum à Terranoua ad Alexandrum vnicè transmitti Rex voluit; ego, quoniam clam ceteris fuit, & inde pendent sanè complura, ad quæ ægrè penetraretur, summam hic aperiam. Nam

tum ex parte Regis:

Rodulphus Cæsar controuersiæ arbiter.

Carolus Terranoua Legatus Regis.

Huius duplex instructio generalis, & arcana.

Arcanæ summa: in qua

 1579

quemadmodum integræ sententiæ intellectum non assequèris, si vox vna litteraue desit, quas ex reliquis non facilè supplcas: ita intimum negotii sensum agitati inter viuos, qui locum tempusque captantes toti non prodeunt, vix elicies, nisi ex apertarum patefactione rerum subinde iuuèris. Principiò, quod in generali legationis commentario Ducem Rex edocet, hîc quoque admonet, Admissum à se Rodulphum Cæsarem, ex prouinciarum voto ac suo, controuersiæ arbitrum, atque sequestrem: ita tamen, vt nihil de integritate tum Religionis Catholicæ Romanæ, tum obedientiæ sibi debitæ detrahatur: nec quidquam de decreto remouendi Archiducem Matthiam ex administratione Belgica immutetur. In hæc tria nihil iuris Cæsari relictum, sicut eius Oratori verbo scriptoque declarauerit & Dux ipse scriptum inspexerit, secumque exemplar abstulerit. Tribus hisce extra disceptationem firmis ratisque: quod spectat ad pacificationem Gandauensem, cuius confirmatio postulatur à partibus, licet in priore commentario ipse mandet, ne in quatuor ex illius capitibus Dux assentiatur: nimirum in fœdus inter prouincias initum, in generalem earum conuentum, in edictorum moderationem, & in aliqua ad Orangium pertinentia; in hoc tamen arcano ait, si in fœdere non rescindendo prouinciæ immutabiliter insistant, haud grauatè annuendum, quum huiusmodi multorum fœdera per se ipsa casura demum sint, vbi obedientia vni restituatur.

Terranoua Dux.

de authoritate Cæsaris,

de fœdere inter prouincias inito,

conuo-

de conuocatione prouinciarum.

1579 conuocationem vero prouinciarum, quam Ioannes Austriacus Gubernator admiserat, non videri quidem in præsentia, vti tunc fuerat, necessariam; quum in Coloniensi conuentu à Cæsare, atque à Legatis componi nunc possint omnia, quæ ad generales prouinciarum cœtus referri solent. si tamen aliter concordia iniri nequeat, hoc quoque dissimulandum.

de edictis in hæreticos.

Iam quod in priore commentario, idem in altero præcipit Duci, vt præcaueat, ne sermo de edictis aduersus hæreticos mitigandis inferatur; illatusque curet, vt præcidatur: addit tamen in hoc secretiore, si ea disceptatio euitari non possit, timeaturque ne mitigatione, quam postulent, pernegata, cætera dissoluantur; permittendam, cum ea tamen cautela, qua cum illo priuatim verba fecerit. præsertim quum eiusmodi edicta, leges denique ciuiles sint, parentium bono attemperandæ: maius autem bonum sperari reconciliatis per eam moderationem prouincijs, quàm si abiectis Principe & edictis eius, Religio prorsus omnis pessum eat.

de Orangio è prouinciis emittendo.

At quod ad Orangium spectat, nulla ratione permittendum, diutius in Belgio illum degere: neque prouinciis contra nitentibus cedendum: nec vllum veluti pretium pro discessu vltro quidem offerendum; sed si eâ gratiâ postularentur aliqua, concedi hæc posse. primùm oppida, arces, bonaque omnia, quæ Orangii fuerant, restituenda, sed eius filio, ne qua patri occasio turbandi præsentiâ

sua Belgium relinquatur. ad hæc, filium pristina libertate donandum, inque possessionem paternorum bonorum protinus inducendum: ijs bonis exceptis, quæ sunt in Burgundiæ Comitatu, quorum loco tantundem alibi rependendum: quamquam hæc ipsa bona si ad emolliendum abitum repetantur, haud neganda. præterea præfecturas, ac munia omnia in filium transferenda, quæ in Hollandia Zelandiaque, regio diplomate, administrauerit pater: nam Belgici maris præfecturam, quæque alia in illum fœderatæ prouinciæ contulerunt, nolle rata haberi, denique si hæc omnia abituro homini adhuc non sufficiant, postuleturque insuper aliqua pecuniæ summa, neque hanc, neque quamcunque persimilem conditionem repudiandam: atque adeò vel centena nummum aureorum millia, quibus pax Belgiö ematur, adhibitis quibus par est cautionibus, Orangio liberaliter offerenda: atque hac vna (vt aiebat) crisi, qua noxius incentorque malorum humor expellatur, Belgium aliquando persanandum. Post hæc de cessatione armorum differens, quam Cæsaris nomine Orator eius postulauerat; ait, si eam Cæsarei Pacificatores, Duxque ipse, & Belgij Gubernator concordiæ conducibilem arbitrentur, haud abnuendam. Postremò Ducem secretis hisce mandatis instructum admonet, ne ea cuiquam; ne Cæsari quidem aperiat: immò neque primi etiam commentarij capita cum eo communicare opus esse. exquirentique

1579 *Detinebatur in Hispania.*

de cessatione armorum.

Alex.

1579 que Cæsari, vt moris est, quænam ab Rege mandata legatus habeat, ne fortè ea celando hominem offendat, illorum loco proferat exemplar eius scripti, quod Oratori Cæsareo in Hispania datum est: ac dicat, quum præter illa tria scripto excepta, & pauca quædam ad eorum complementum pertinentia verbo sibi ab Rege significata, cætera in vnius arbitrio Cæsaris sapientiaque reposita sint; id scilicet mandatorum omnium instar esse.

Instructio generalis quatenus aperienda Cæsari.

ARCANIS in hunc modum ab Rege monitis imbutus Terranoua, abiens aulà per Italiam Basileam venit, Coloniam 4. Ian. inde petiturus: reperitque ibi Alexandri litteras, quibus gratulatur homini aduentum, à quo sperari tum demum posset, ob singularem eius prudentiam, pacificatio prouinciarum, si eæ essent prouinciæ, quæ pacari vellent. sed sibi persuasum (vt sententiam illi suam semel aperiat, ac simul de statu rerum in Belgio eum præmoneat) nouum illum Belgarum conatum cum Rege de concordia transigendi, Orangii dolum esse: vt calente Colonienses inter Proceres de communi pacificatione negotio, videri possint honestè duo petere, alterum, vt ab inchoata (quæ illos angit) peculiari Vvallonum reconciliatione desistatur, tanquam superuacanea, immò contraria vniuersali, ad quam hæc priuata reuocanda sit: securi si eò reuocetur, illam non habituram alium denique finem, quàm quem vniuersali præscribunt, nempè nullum. alterum, vt, con-

Terranouæ in Belgium tendenti præit litteris suis Alexander: in quibus illum docet de statu rerum: de Orangij dolo in prætenda pacificatione.

uersis illuc interea curis, deponantur per inducias vtrinque arma, quo de pace securius, ac beneuolentius Coloniæ transigatur: tracturi videlicet tandiù Colonniensis colloquij moram, quandiù aucto, qui in præsentia propemodum nullus est, eorum exercitu, & colloquium per occasionem interrumpant, & arma in Hispanos interim ludificatos expediant. sibi quidem de Vvallonum reconciliatione nihil remittere certum esse, satis in explorato Regis animo. at de induciis, ad quas decernendas quotidie sollicitaretur à prouinciis, rogare illum, edoceret, quodnam Regis hac super re mandatum afferret. nam sibi non videri prouinciis annuendum: ita se Ottoni Comiti Schuuartzembergio respondisse, quemadmodum ex ipsis postulati ac responsi exemplaribus, quæ vnà mittuntur, planè cognoscet. Res autem erat huiusmodi. Veneratsub finem superioris anni ad Alexandrum Viseti apud Mosam agentem Comes Otto: ac nomine Cæsaris, fœderatarumque prouinciarum, apud quas Internuncius pro Cæsare residebat, cessationem armorum multis exaggeratisque rationibus efflagitauit. eas rationes vt scripto consignatas Comes traderet, petiit Alexander. traditisque, atque in secretiore senatu perlectis ex eiusdem consulto repondit, Non debere prouincias petere aliquid ad pacificationem, quæ legatos Pacificatori sistendos legitimè nondum delegissent, vti admonitæ aliquoties fuerant, Rexque ipse exemplo præiuisset, Terranouæ Du-

1579

1578

& de colloquio Alexandri, & Internuncii Cæsaris. Petiit is Internuncius inducias ab Alex. qui eas negauit.

1579 uæ Duce iam delecto. id vbi prouinciæ quoque fecerint, omnia in procliui futura. Hoc responso pluribus exposito, ac litteris comprehenso peracriter offensus Otto, haud abstinuit, quin minacibus verbis contestaretur, dari causam Cæsari arbitrium deponendi, & Belgarum populis ad desperationem actis, alium sibi aliunde Dominum comparandi. se quidem malle vel crure fracto Visetum non venisse, quàm cum ea tam ingrata responsione reuerti. Sed Alexander molliore vsus oratione, postquàm nonnihil Comitem leniuit, responsi æquitatem probare homini conatus est, amicè cum eo de re tota altius aliquanto differens: addiditque ad extremum, aduenturum propediem Terranouæ Ducem ab Rege delegatum, ab eo certius aliquid expectandum, quamquam suâ quidem sententiâ, nunquam aut ab ipso Comite, aut à quoquam mortalium inter Regem ac suos concordiam ineundam, quamdiu prouinciæ circumagi se ab Orangio, ac ludificari patiantur. Nempè è re illius esse, non extingui in Belgio ignem, cui alendo fasces ac pabula ex eius silua comparari necesse sit. Neque hoc ipsum cum emissariis suis arcanorum conscius Orangium aliquando dissimulasse, inter quos Dorpium nuper Ziriczææ Præfectum, paucis antè diebus captum retulisse, sibi affirmasse Orangium de pacificatione colloquentem, Suis rationibus tutum non esse, iniri vllo modo cum Rege concordiam. Quod si ille de induciis, ne nihil agere

Regii

offensum iratumque.

placare nititur.

agere videatur, aliquid in præsentia 1579
mouet, sibi Comes persuadeat, non postulari ab eo armorum requiem, vti gradum ad pacem, sed vt vires regij exercitus ea cessatione consumat. Rogare itaque illum, vt responso æquiorem in partem accepto, pro sua prudentia, munerisque sui ratione, prouincias hortetur, ad controuersiam confectis legitimè tabulis, arbitrio Cæsaris submittendam: simulque ad suos Coloniam delegandos, Cæsarem adurgeat; certus, ducto hinc ritè principio, cætera, quantum in Rege quidem, ac in regijs ministris erit, ordine secutura. Per hæc aliquanto placatiorem, vti videbatur, Ottonem Comitem ad suos remissum significat Alexander Terranouæ Duci: additque hac super re sententiam eius expectari. Et ille non modò responsum Alexandri probauit, sed etiam transmisso ad eum secreto legationis suæ commentario, quemadmodum Rex mandauerat, adiunxit præter alia, potuisse hoc quoque ab eo responderi, Inducias illud tantummodo tempus comprehensuras esse, quo tempore Coloniensem conuentum agitauerint legati: quos quum nondum prouinciæ nominauerint, profectò illas præpostera festinatione consultum velle conuentui, ad quem conuenturos adhuc non habeant. At Rodulphus Cæsar, apud quem de responso Parmensis Principis questæ admodum erant prouinciæ, communicatis cum Oratore hispano querimoniis, simulque ex itinere Coloniensi Pragam euocato Terranouæ Duce,

& quasi placat:

De his præmonitus Terranoua laudat sententiam Alexandri.

19. Feb.

& accersitus à Cæsare, requisitusque de inducijs,

Io. Borgia.

ce,

1579 ce, cuius in mandata retulisse Parmensem audierat induciarum spem; pluribus cum vtroque disseruit de aliqua armorum vacatione, quam vti pacificationis initium prouinciæ iure postularent: & ipse in rem duceret non exasperari nouis offensionibus eorum animos, qui ad pacem disponendi essent. Sed Terranoua, vt erat non imparatus, id pertinere quidem ad se respondit, sed ex æquo cum Parmensi armorum in Belgio Duce, & cum reliquis legatis, quibus nondum electis, non posse non differri certum de armorum cessatione iudicium. ad quæ subiecit orator Borgia (id quod vt Cæsari significaret, præmonitus fuerat ab Alexandro) vel, si à prouinciis delecti missique Coloniam disceptatores sui fuissent; adhuc tamen videri, non potuisse Farnesium inducias pacisci; quum in eas conuenisse antè debuerint quatuor, quæ Belgium distrahunt factiones, Orangii, Casimiri, Alenconii, ac Malecontentorum: quarum vna dissentiente, atque adeò impunè arma tractante, qui possit ex regio exercitu vacatio armorum peti? Quamobrem quum tam multa responsi æquitatem à Parmensi Principe allati abundè testentur, non debere Ottonem Comitem, omissâ curâ sollicitandi prouincias, vt suos allegent, conatum omnem in extorquendis præpostera anticipatione induciis adhibere. Sic enim illum non obscurè ostendere, quam se obnoxium Orangii consiliis, atque adeò partium quàm non se medium gerat; contra quàm cum deceat, qui

eas dissuadet.

Idquoque facit Orator hispanus:

non sine querela contra Ottonem.

qui personam sustineat æquissimæ Maie- 1579
statis eius: quam ad extremum vterque
supplices orarent Catholici Regis no-
mine, vt donec in Cæsareas eius manus
causæ arbitrium vtrinque depositum
non fuerit, induciarum disceptationi
silentium imponi velit. Verùm per eos
dies intercessit aliquid, quod Cæsaris
animum non parum offendit. Nuncius
enim ab OttoneComite cum litteris Pra-
gam aduenit querelarum plenis aduer-
sus Parmensem Principem: quòd Ottoni
tempus locumque ad colloquium pe-
tenti negauerit; & tabellario, qui lit-
terarum fasciculos ad Archiducem
Matthiam, & ad prouincias ab aula
Cæsaris afferebat, litteris exuto â Tri-
buno Mondragonio, non modò iniu-
riam non punierit, sed iussu id factum
suo responderit. hæc autem, aiebat ira-
tus Cæsar euocato ad se Borgia, pacifi-
cationis turbamenta esse à Parmensi
Principe, cuius, vel operâ vel incuriâ
dum intuta essent Cæsaris administris
itinera, nullos cum sui discrimine alie-
na curaturos. confecitque ad extremum,
intellecturum se, quo animo regij ad-
ministri essent erga traditum sibi con-
cordiæ arbitrium, si quas sæpè commen-
dauerit inducias, vltrà non distulerint.
Quæ omnia vnà cum responsione à se
Cæsari data, perscribens ad Alexan-
drum Orator Borgia, addit, *Quoniam
ille placari aliter haud posset, ac Terra-
noua ipse manus iam anteà dedisset, pol-
licitus Cæsari quod auebat; certam à se
quoque spem induciarum eius Maiestati
factam*

Iratum Cæsarem Parmensi Principi, & negatum colloquium Cæsareo legato, & ob tabellarium litteris spoliatum.

Borgia & Terranoua.

8. Mar.

Alex.

placare student Terranoua & Borgia.

Cæsar.

1579 *factam, propterea orare obsecrareque, sponsionem ratam habeat, cessationemque armorum aliquam pacisci cum prouinciis ne recuset.* Ad hoc autem pronius aliquanto perurgendum mouit, opinor, Borgiam rumor Imperatoriam per aulam diditus ab eodem nuucio, qui in via audisse se narrabat, conflixisse cum Parmensi Principe Ordinum exercitum, Principemque desideratis circiter decem suorum millibus, campum victricibus Ordinum copiis concessisse. Figmenta nimis quàm crebrò vsurpari solita à multis, quo temporariam saltem fidem extorquentes, præsentia ex voto componant, nihil interim solliciti de superuentura mox rei contrariæ fama, cui nempè fructum ea anticipatione præripuerint homines publico exitiosi: fideique, qua humana constant commercia, falsarii, & corruptores. *Sed* Alexander, qui victorem ijs diebus exercitum ab Antuerpiæ mœnibus reductum Traiecto iam circumdederat, satis intelligebat, querelas per Ottonem in aurem Cæsaris ingestas illuc demum spectasse, vt ad inducias eo impelleret tempore, quo maximè timebantur Regis arma: idcòque præter priua- 20. *Martii.* tas litteras, queis Terranouæ Borgiæque respondit, de vtriusque facilitate questus; Gomicurtium, virum solertem, immotæque in Regem fidei, accurato instructum commentario allegauit ad Cæsarem, quem vnâ eademque operâ & de Vvallonum reconciliatione, in quo per eos dies prouinciæ insimulauerant Alexandrum apud Cæsarem, & de recen-

& spem induciarum Cæsari faciunt.

præsertim sparso rumore Parmensem infeliciter pugnasse. Sed falso & commentito rumore.

qui cum Cæsare de his agat.

recente Ottonis querimonia edoceret. 1759
Et de Vvallonibus quidem facilè Gomicurtius Alexandri operam Cæsari probauit. Quod ad alterum verò, in quo plus laboris fuit, præfatus aliqua de Parmensis Principis erga Maiestatem eius obseruantiâ, rationem afferre eorum, quæ nuper acciderant, orsus est: Petijsse Ottonem Comitem per certum hominem ab Alexandro, vt audiretur, eo nempè die, quo exercitum, strato super Mosam ponte, in hostium oculis transmittebat in Brabantiam: ideòque responsum à Farnesio, sustineret aliquantulum, traiecto dum amne, locum, quo congredi possent, attribueret. Reuerso ad idem repetendum nuncio, idem quoque tanto magis responsum esse, quanto, fracto tunc nauium ponte, intentiorem curam, & præsentiam Ducis res subita requirebat. Ipso autem die, quo traductus exercitus Brabantiæ ripam attigit, Alexandrum, misso statim cum litteris milite, Ottonem inuitasse, vt Vvertæ, aut quo ei videretur loco, conuenirent. ipsum tamen, responso nullo ad ea reddito, nusquam apparuisse. Quod ad tabellarium attinet: illum per Limburgensem agrum, Traiectum versus tendentem nulla fide publica, captum quidem, exutumque litteris fuisse à Centurione Mondragonij, qui per prouinciam sibi attributam prætereuntes viatores obseruari è Farnesij præscripto imperauerat; sed illicò deductum à Centurione ad Mondragonium cum fasciculo litterarum, ab hoc transmissum fuisse ad Farne-

De Vvallonibus persuadet.

Narrat de negato colloquio.

subiicit de tabellario.

1579 Farnesium, qui, viso ad Ottonem Comitem litteras pertinere, subitò hominem, ac litteras ad eum amandauerit, testatus nôn solùm ægrè sibi esse, quòd in Cæsaris tabellario id acciderit, sed etiam, si Otto, vti debuerat, de aduentu eius præmonuisset, profectò non omissurum fuisse se, quin addito militum comitatu, securum viæ vbique præstaret. Quæ quum ita essent (subdidit Gomicurtius) vti re ita esse firmissimè assecuraret; pro sua singulari sapientia reputaret apud se Cæsar, quàm parùm æquè parùmque liberaliter Parmensem Principem insimulauerint: simul quàm alienum se Comes gerat à regiis partibus, quarum ministris creare vndecunque inuidiam non desisteret. Ex quo etiam non debere Maiestatem eius admirari, si Parmensis differre adhuc cogatur armorum cessationem: quam nempè videat ab Ottone peti nullo publico commodo, sed solùm fœderatarum necessitate prouinciarum, quæ milite ac pecuniâ destitutæ, eas nunc inducias à Parmensi tam ingentium, ac victricium copiarum Duce postulent, quas ipsæ olim prouinciæ exercitu validæ Ioanni Austriaco pernegauerint. Præterea nec si velit, posse Farnesium (quippè facultate sibi à Rege circumscripta) sine aliorum suffragio legatorum, (qui tamen nondum coaluerint) inducias cum prouinciis constituere. Denique & illud considerationi Maiestatis eius relinqui, admittendum ne sit, peti à Fœderatis armorum ferias, præsumpto Prouinciarum generalium nomi-

Differit de induciis.

nomine. Nam, prætérquamquòd illi 1579
non sine Regis iniuriâ id nomen induunt, quod nam robur habituram eorum pactionem, qui inter se distracti discrepantesque, quum in eam pariter non consenserint, ea se iure non teneri, (si ita in rem fuerit) affirmare possint? Ad quæ Cæsar, quum satis sibi factum de Ottonis querelis ostendisset, solùm in induciis non nihil adhuc hærens considerandum esse dixit, quomodo sine illis, Legatorum aliorumque pro pacificatione vltrò citròque commeantium securitati caueatur. Tum Gomicurtius, Nullum in ea quidem re mandatum habere se à Parmensi Principe præfatus, sibi tamen, addidit, in mentem venire consilium, quod in Cercampi olim conuentu, pro pace inter Philippum, Henricumque Reges componenda, captum esset. quum enim induciæ ante congressum paci studio peterentur à Gallis, absque armorum cessatione non conuenturis. ita temperatam rem esse, vt quibus itineribus Cercampum Artesiæ cœnobium in Paulino Comitatu contenderetur, in ijs, circumque ea ad semileucæ spatium, seruarentur induciæ: exterùm, præter certas hasce vias tam ex Belgio, quàm ex Gallia Cercampum tutò ferentes, in aliis interim locis, vt libet, arma impunè exercerentur. vti exercita tunc fuisse, ipse eo tempore cum Megarro Comite Peronam aggressus testari posset. Quibus à Cæsare non improbatis, ad Procancellarium mentis suæ conscium, dimissus est. A quo, quum

Cæsar ceteris annuens solum insistit in induciis.

profuturis securitati nunciorum. cui remedium suggerit Gomicurtius:

1558

sæpius

1579 sæpius conuenissent, ad extremùm libellùm accepit Parmensi deferendum, non alia ferme, quàm quæ Cæsar ipse responderat, complectentem. Hoc tamen vnum in eo quum legisset. *Nulla liberi commeatus tessera opus fuisse tabellario, qui Insignia præferret Imperij: accederetque per eas prouincias, in quis ius suum Cæsari sit*; scriptum illicò restituit, negans posse ab se id accipi, quod aduersaretur authoritati Regis sui, Dominum non agnoscentis in ea præsertim Limburgensi prouincia, in qua tabellarius detentus est. idque constare ex dominijs, quæ ab Imperio beneficiaria Rex haberet: atque inprimis ex Burgundico circulo, postremùm à Carolo Quinto ad alios nouem Germaniæ orbes adiecto; in quo diserte, iteratisque verbis, ab Imperij iurisdictione, Belgarum prouinciæ excipiuntur. Neque post multo Gomicurtius cum responso ac litteris, quæ à Cæsare prius acceperat, ad Alexandrum rediit, legatione ex sententia perfunctus: nempè is erat legatus, qui non à Principis solùm commentario, sed à suo etiam instructus ingenio, promptum haberet, quomodo subitanea rerum, quæ certo mandatorum numero circũscribi nequeunt, sagaciter expediret.

Saluo condotto

feudi 1548

29. Apr.

Eius tamen Procancellarius aliquid de tabellario monet:

quod dissoluit præsentis ingenio Gomicurtius,

4. Apr. ETIAM Coloniam, destinatum conuentui locum, delecti Proceres aduentabant. Primusque ingressus est Herbipolensis Episcopus, cum Ottone Henrico Comite in Schuuartzemberg, secutus Carolus Aragonius Terranouæ Dux: postridie Ioannes

5. Apr.

COLONIAM de pacificatione acturi veniũt. Herbipolen. Eps. Otto Comes, Terranouæ Dux.

Castaneus Archiep. Treuirensis & Coloniensis Electores.

Baptista Castaneus, Archiepiscopus Rossanus, Pontificis Nuncius, cum Iacobo Treuirensi Archiepiscopo, Imperiique Septemuiro: ac biduo pòst Gebhardus Truchsesius Archiepiscopus Coloniensis & ipse Septemuir Imperii. Pro Villelmo Iuliæ Cliuiæque Duce, cuius excusata absentia, venère eodem die, cum Coloniensi, Vernerus Geimmenicus Archisatrapes Iuliacensis, Ioannes Lemmannus, & Hermannus Richius, iurisconsulti. Per eosdem dies accessere tamquam Terranouæ comites consiliariique, à Parmensi Principe submissi, Maximilianus Longauallius Vauxii Dominus regio ærario præfectus, & Ioannes Funcquius, hic litterarum, ille armorum, vterque legum morumque Belgicorum sciens, arcanique consilii senator: & Vrbanus Scarembergius Parmensi à Germaniæ secretis. Denique post alios, publica prius fide, quod ad iter spectet, accepta, affuere à fœderatis prouinciis Philippus Croyus Areschoti Dux, Ioannes Lindanus Sanctæ Gertrudis, Fridericus de Diue Marollæ Abbates, Bucho Ayta Sancti Bauonis Præpositus, Gaspar Schetzius Grobbendochæ Dominus, Franciscus Doignes Dominus Beaumontii, Adolphus Meecherchius intimi consilii senator, Bernardus Merodius Rumenæ Dominus, Adolphus Goorius Dominus Caldembrochii, & Adrianus Milanus, & Aggæus Albana iurisconsulti. Ex his autem, quos nominaui, omnibus, actores tantum modo erant, hinc Terranouæ Dux, Arescho-

1579

Tres pro Iuliacensi Duce,

Caput finantiarum

& Vndecim pro prouinciis fœderatis.

Ex his actores partium erant Terranoua pro Rege,

1579 Areſchoti, cum reliqua eius cohorte, miſſus ab Archiduce Matthia, fœderatiſque prouinciis. Inter hos pronunciandi arbitrium penes Rodulphum Imperatorem reſidebat, cuius perſonam abſentis ſuſtinebant partim Septemuiri Auguſtales, atque Herbipolenſis Antiſtes, cum Ottone Comite: partim à Iuliacenſi Duce ſubſtituti. Roſſanus extra ordinem aderat à Romano Pontifice Gregorio Tertiodecimo Nuncius, belgicæ pacificationis hortator inſpectorque. Etenim Gregorius in omnes Chriſtianæ Reipublicæ partes intentus, ne quid detrimenti in eo conuentu ex indulgentia, aut ex fraude partium, vetus Religio caperet, illuc, pro ſui muneris ratione, virum deſtinauit, cuius perſpectæ ſæpius in legationibus prudentiæ tribuebat ille permultum: probauitque poſtea Pontificis iudicium Purpuratorum conſenſus, qui ſucceſſorem eum Gregorio, poſt Xyſtum Quintum adlegerunt. Sed præter hos, qui Coloniæ diſceptatores conuenerant, longè plures erant, qui alibi quum degerent, hic tamen aderant, conſilijs, ſollicitationibus, minis, publicani pacis cauſam priuatum negotium facturi. Nempè vno hinc nexu, voto non tamen vno, pendebant & Alexandri Parmenſis arma, & Archiducis Matthiæ ſtatus, & Ducis Alenconii ſpes, & Orangii fortuna, & Vvallonum reconciliatio, & tranquillitas prouinciarum; atque ideò variis hùc vndique curis, variè in Colonienſem euentum omnes intendebant,

Electores

Dux Areſchotus cum ſocius pro prouinciis: Arbiter omnium Rodulph. Cæſar, cuius perſonam reſ[?] re[?]bant Electores & reliqui, Extra ordinem erat Pontificis Nuncius

ad Reg. Hiſp. ad Venet. &c. Hic fuit Vrban vii.

Quam multi ex hoc conuentu penderent.

bant, plerique turbamenta frustrandæ pacificationi adornabant. Quo maiorī sollicitudine Conciliatores, nihil horum videlicet ignari, præcautè, suspensèque rem aggrediendam, & circumspectanda sibi omnia censuere: sed Diuinam inprimis opem solenni placamento aduocandam Septemuir addidit Coloniensis; siue hæc publici boni cura fuit, siue simulatio hominis, illa Religionis specie abutentis ad initia cōstabilienda controuersæ tādiu Sedis suæ. Ergo ante congressū, ad capiendū à Deo ritè principium, visū est, instituta supplicatione circumduci quæsitissimo per vrbē apparatu augustissimum Christi Domini corpus: comitantibus vtroque Augustali Septemuiro, medioque inter eos Apostolico Nuncio: tribus inde Principibus, Herbipolensi, Terranoua, atque Areschoto: horumque duorum filijs Carolo Principe Chimacio, & Petro Aragonio, cum totidem magni nominis Abbatibus, Proceribusque permultis, ac senatu ciuitatis vniuerso; tantâ supplicantium pompâ, ac mortalium frequentiâ, quantâ celebriorem aliquando visam Coloniæ vulgo negabant. Sic implorata S. Spiritus ope Nonis Maii, qui dies auspicandæ rei dictus erat, à Cæsareis Conciliatoribus cæptum est agi. In ædem illi certam quotidie conueniebant: illuc modò Regis, modò Ordinum Legatos, qui domos propè conduxerant, plerunque separatim, interdum, & coniunctim euocabant, vti primò factum est, habita ab Aposto-

Hinc versi animi ad implorandam Dei opem,

celeberrima supplicatio.

Isselt de bel. colon.

7. Maij

locus mo dusque conueniendi.

lico

1579 licoNuncio in omnium consessu Procerum, oratione ad optatæ dudum concordiæ rationem ineundam, restituendumque Regi Catholico, legitimo Principi obsequium, ac pristinam Belgarum prouinciis tranquillitatem. Inde Conciliatores, accitis seorsim Legatis, ostensa, quam ipsi habebant à Cæsare, componendæ pacis facultate, fiduciarias Legatorum litteras ac mandatum, vti assolet, inspicienda postularunt. ac probatis, quæ à Terranoua oblata sunt, hæsere non parum in Prouinciarum litteris: quòd Legatorum mandatum non vltra sex hebdomadas protenderetur: quòd quum datum subscriptumque esset nomine prouinciarum omnium, nullius tamen ex septemdecim prouincijs appareret in eo nomen: quòd ambiguum videretur, & conditionibus implicatum: denique quòd Leone & Columna, signo ad eam diem inusitato, obsignatum esset: Quibus de vitijs aduocatos ad se Areschoti Ducem, eiusque collegas admonuere; eos hortati, vti plenius sibi à prouincijs consultum vellent, se tamen æquiorem in partem ea interim accipere; nec propterea vel tantisper in suscepto negotio moram tracturos. Ad quæ illi scripto respondentes (nam ita vsurpatum, vt Cæsarei quidem Conciliatores voce, Legati autem tam inter se, quàm cum Cæsareis scripto agerent) effecturos se cum prouinciis, vt nulla ex suo mandato controuersia moraretur negotium pacis; addidere, illud postea moram impedimentumque afferre,

Post Nũcii adhortationem

conciliatores ostendũt facultatem à Cæsare.

postulant legatorum facultatem inspiciẽdam.

probant quæ ostenditur à Terranoua, non quæ à legatis prouinciarum.

1579

quod ex Orangii litteris acceperant externo die, Parmensem Principem non desinere cum Vvallonum prouinciis de reconciliatione pacisci, conuentum cum illis agere, Legatos inde accipere, Coloniam aliò transferre. exquo euinci, aut non solum Terranouæ Ducem ineundæ concordiæ mandatum ab Rege habere, idque silentio premi ab eo non debuisse: aut Parmensem immeritò arrogare eam sibi potestatem, quæ & supremum Cæsaris arbitrium imminutum eat, & Conciliatorum Legatorumque operam eludat, & prouincias distrahat confundatque. Expensa à Cæsareis hæc querela, tradita est Regis legato. A quo responsum: E mandati sui tenore iam constitisse, quæ vis eius esset. quid verò cum Artesiis, atque Hannoniis paciscatur alibi Parmensis à se cohiberi non posse, nec debere: immò neque à prouinciarum Legatis iure id exigi; nisi fortè ipsi, vt Hannoniorum Artesiorumque nomine in Coloniensi conuentu agant, allegati sunt. Quod si huiusmodi mandatum proferre non possunt, sinant Belgii Præfectum regiis subditis ad Domini sui gratiam properantibus benignè occurrere: & cui fas est, pro ea quam habet a Rege gladii potestate, rebelles ad Principis obedientiam armis adigere; permittant, eidem licere, prouincias belli pertæsas, pácisque percupiditas, conciliatâ animorum concordiâ, ad obsequium Regis adiungere. Neque de Imperatoris arbitrio sollicitos eos esse oportere; nihil authoritati

simul de Parmensi queruntur priuatum conuentum agitante;

Respondet scripto Terranoua.

suæ

1579 suæ priuatas huiusmodi pactiones offi-
cere, Cæsaream Maiestatem abunde ape-
ruisse Parmensis nuncio: & Cæsareis
suis Conciliatoribus, vt ipse inaudie-
rat, significasse. Quod Cæsa ei confir-
mantes, prolixè testati, ab illa Parmen-
sis opera, quam vtilem publicæ rei exi-
stimarent, nulla se ratione offensos; ora-
uere Areschoti Ducem, vt quando satis
velitatum esset, tota nunc acie decerne-
rent: & rei, ad quam conuenissent, in-
stantes, excogitarent, atque ad se af-
ferrent rationes & capita, quæ confi-
ciendæ pacificationi percommoda arbi-
trarentur. vt ea seorsim ante discussa,
vtrique dein parti, quod benè verteret
aliquando proponerent. Sed neque hoc
sine altercatione cæptum est, affirman-
tibus Ordinum Legatis, haud sibi in-
choandum esse, sed quid Rex à subditis
velit, expectandum. contra Regis Le-
gato respondente, meminisse eos debe-
re, prouincias pro concordia cum Rege
componenda Cæsari supplicasse: huius
postulatu Regem motum fuisse, vt in
eam curam intentè incumberet, causæ
arbitrio Cæsareæ Maiestati tradito, Le-
gatoque suo ab Hispania misso ad ea,
quæ peterentur à prouincijs, agnoscen-
da, pacemque, si postularentur æqua,
firmandam. Itaque expectaturum se, quæ
illi petant, audire. nullos enim melius
quàm ipsos ea nosse, de quibus conque-
rantur, quæque exposcant à Rege, vt
cum eo in gratiam tuto redeant. Qui-
bus illi quamquam æquè assentientes
(namque Cæsareis id æquius visum,

Gomicù t. o de quo supra

& probant responsum Conciliatores.

Tum verò hortantur Ord. Legatos vt afferant capita pacificationi consentanea.

Sed illi negant a se incipiendum id ipsum de se negat Terranona

Pronun̄tiatæ Ord. Legatio. Hodecim capita. concordiæ capita propoſuere octodecim, adeò ſuperbè compoſita, vt & Cæſareis non media, ſed extrema viſa ſint: & Terranoua iam tunc coniecerit, nihil ex eo congreſſu ſperandum. Nam vt ſummatim aliqua referam, *Inituros ſeſe pacem cum Rege Catholi-* 1739

Quorum aliqua hæc ſunt *co, Principe ac Domino ſuo naturali ſpondebant, modò quidquid actum ab Archiduce Matthia, quem penes adminiſtratio Belgij manſura ſit, ratum habeatur. modò quæcunque vrbes, arces, ac loca à Ioanne Auſtriaco, aut à Parmenſi Principe capta fuerint, in manus Ordinum reſtituantur. modò reformata religio vbicumque locorum exerceri cœpta iam fuerit, ſine cuiuſquam noxa exerceatur. modò decies centena coronatorum milia ſupplendæ pecuniæ in bellis à fœderatis prouincijs inſumptæ, ab Rege Ordinibus perſoluantur*. Nempè hæc condita fuerant Antuerpiæ eo tempore, quo illic de infauſta Traiectenſi aggreſſione nun-

Immodica illa & confidentia. ciatum eſt; depreſſis adeò, vti credebant, iacentibuſque Hiſpanorum animis, vt poſſe illis imponi quæcunque onera conditionum ſibi perſuaderent. Et quamquam increpuere non parum,

Ob aditeres in Farneſianis caſtris tumultus. audito Alexandrum nihil inde motum, Traiecto acrius inſtare; euènit tamen tunc aliquid in Farneſianis caſtris, (ex quorum ſucceſſibus ſuam ipſi ſententiam in Colonienſi colloquio moderabantur) vnde confidentiam reſumpſere. Nam-

Exortus ſeditio que ſtipendijs non procedentibus, (trimeſtris enim pecunia in menſem Martium promiſſa, exeunte iam Maio adhuc

1579 huc expectabatur ab Hispania) miles æris indigens per vicinos agros pagosque rapto victitare cogebatur. Et Alexander quidem, quoniam festinatis sæpè nunciis litterisque nihil exprimebat ab Rege in Lusitanicam expeditionem intento, misso aulico suo Pioxasco ad parentes Octauium, & Margaritam, & ad patruum Alexandrum Cardinalem, propiorem ab ijs opem, vti antè acceperat, expectabat. Interim gliscente inopia, & honestiore ex necessitate licentia, opera in castris segnius promouebantur, deserebantur alicubi stationes, imperia Centurionum ad præsidia reuocantium vagum palantemque militem, palàm contemnebantur. donec audacioribus, suspendio paucorum, coërcitis, visa est in præsens restitui castrensis disciplina. Sed non diu duraturam apparebat: superante metum FAME, quæ nec imperantes audit, nec supplicium se ipsâ maius nouit. Iamque Germanorum cohortes, communicatis consilijs, consueta castrorum munia passim omittebant: non obscuris vocibus minisque, nec ab hoste defensuros se castra, nisi stipendia numerarentur. Et iam Alexander veritus, ne serpens in horas malum, equitesque forte comprehensurum, sero nempè remedio anteuerteret; præsentem pecuniam vnde vnde posset expediturus, Coloniam ad Terranouæ Ducem misso Gastone Spinula, summam aliquam pecuniæ mutuam rogauerat: denique & argenteæ supellectilisq; suæ partē Leodij oppigneratā dederat. Nec minore videlicet opus fuerat

Parmenses Duces

pilata stipendia, &

& egestatem exercitus:

fuerat celeritate: nunciatur enim Alexandro, Raitres; conspirante cum peditibus equitatu, postridie ad eum venturos stipendia postulatum, certos à tabernaculo eius, nisi solutâ pecuniâ, non abire. quum acceptis enimuerò in tempore decem aureorum millibus à Colonia, ac multo pluribus auctus aliunde, ea in pedites, quibus miserebatur magis quàm irascebatur, illicò diuisit: Raitres verò diem adhuc vnum, quasi minarum contemptor, expectare voluit. 1579

sed à Parmensi celeriter composita.

Alia causa confidentiæ legatorum Ordinum

In has ergo turbas conuersi è Coloniensi conuentu Ordinum Legati, pacificationis capita, quemadmodum dicebam, confidentius expofuerant. Nisi fortè ipsi conditiones, vti fit, immodicè intenderant, vt esset, quod in iis postea laxandis, dari Conciliatorum gratiæ videretur. Quamquam erant qui crederent, ab Orangio, cuius consilio Ordines agitabantur, ideò quæsita hæc fuisse conditionum extrema, quo Regij procul dubio offensi, spem omnem protinus abijcerent. Sed a Cæsareis admoniti, vt æquiora proponerent, & Legatus regius, vt eorum capitum loco sua proferret; illi quidem multa ex ijs interpretantes, pauca detrahentes, quasi noua cuderent, vetera demum reposuere: Terranoua autem, re cum Vauxio Funcquioque collata, pacis summam viginti septem distinctam articulis comprehendit. In quibus Regis nomine pollicebatur inter alia, (vt quantum ab Rege concederetur, ostendam) *Belgium omne externâ militiâ liberandum: ad regimi-*

eorum articulos non probant Pacificatores.

Eorum summa.

1579 *gimina ciuitatum, ad senatorum munia, ad arcium prefecturas non admittendos nisi Belgas: Buranum Comitem, Orangij filium libertati ac patriæ restituendum, eique præfecturas Hollandiæ, Zelandiæ,* Vtrecht *atque Vltraiecti consignandas;* Religionem *Catholicam Romanam vbique locorum, exclusa omni alia, rite seruandam; indulgendum tamen ijs, qui ab ea dissentirent, quadriennii tempus aliò cum fortunis suis commigrandi: denique regij sanguinis Principem, qui prouinciis moderetur, propediem ab Rege nominandum, ac statuendum.* Hæc atque alia concordiæ capita dum ostẽsa Ordinum Legatis, & quæ Legati correxerant, dum tradita Regiis vtrinque expenduntur: aduentũ Ioannis Nassauii Coloniam immissi ab Orangio, post Farnesiana ad Traiectum castra nullo exitu pertentata, iterum de induciis sermo recaluit, nous præsertim ab Imperatore litteris id ipsum suadentibus. Nec cessabant Ordinum Legati Parmensem Principem incusare, armorum pertinacia, pacis commercia interturbantem: ac prouinciarum postulata, Coloniensium Procerum arbitria, Cæsaris imperia contemnentem. Sed Terranoua ab Alexandro iam præmonitus apud Septemuiros contra differebat: *Parmensem quidem Principem regiis armis non aliena inuadere, sed quæ Regis essent, repetere. Dimidi hac posse munia, vt armis subigantur rebelles, & pactionibus volentes reconcilientur. Sed cessationem armorum non præoptari a prouinciis ad pacificationem*

id supra dictum est.

De Induciis iterum agunt O. d. Legati, Parmensem accusantes. Contra differit Terranoua, pro Parmensi & contra postulatum induciarum:

nem facilius ineundam: sed iniri tractationem pacificationis ad cessationem armorum callidius obtinendam. Id vero tantò nunc certius, apparere, quanto prædura illorum de pace conditiones, quas tamen ipsi nimium vid licet emollisse se iactitant, longius eos abesse a consilio firmandæ aliquando concordiæ persuaderent. Quæ porro concordia dum aut nulla speretur, aut incertissima sit; qua ratione posse pro re adeo dubia certum ad detrimentum Regem cogi? summâ per eos dies impensâ a Farnesio Traiectum vltra citraque Mosam, iactis pontibus, frequentibus castellis, perpetuis aggerum molibus, continuatis in modum oppidi castrensibus tectis, infessum clausumque adeò teneri; vt, desperata omni externa ope, nemo iam dubitet, quin breui casurum sit Parmensis in manus. Nam quantum virium sit in fœderatis prouinciis ad obsidionem soluendam, exploratum modò esse, copiis earum ad eiusmodi castrorum aspectum perterritis, nec pugnam, immò nec accessum ausis. Igitur a tanta vrbe iam penè capta, remisso victoriæ impetu, atque abiectis armis, supremam manum abstinere, quid esse aliud, nisi spatium modumque obsessis ad pertinaciam suam communiendam, & Fœderatis ad vires, imploratis externorum, vti solent, auxiliis, reparandas elargiri? ac simul regio in castris exercitu elanguente, forsitan (quod in longa obsidione otiosis accidit) tumultuante, Regem interea ad noua opum impendia, pro retentanda ex intermissa vrbe victoria 1579

1579 damnare? Iam verò illud appellandum ne prouinciarum simplicitatem, an confidentiam? Esse illas in præsentia sine exercitu, sine pecunia: adeò, vt in conatu liberandi paulò ante Traiecti, coacto prouinciatim ære, nonnisi post menses omnino duos, collectitios aliquot milites in eã expeditionem ægrè compulerint. quum eodem tempore Regis copias & virtute Ducum, & numero militum formidandas, modò ad Antuerpiæ vsque mœnia, modò latè per Geldriam Brabantiamque, Parmensis extendat. In hoc ergo tam dispari partium statu, qua fronte petere prouincias, vt arma vtrinque deponantur, quum ipsæ exercitum non habeant, quem exarment? Et quod genus induciarum esse, vni partium imponere conditionem, cui pars altera subesse non possit? credo istos, si nudi forent, de indumentorum iactura cum bene vestitis collusuros esse. Quod si remotis vocabulorum ambagibus fateri volunt, induciarum nomine, nihil se demum quærere aliud, nisi præsentem armorum tempestatem declinare: cur à se tantopere discordent, vt cuius clementiam exoptant, superbis illum postulationum articulis offendant? Itaque Legatos ex animo admonitos, atque etiam oratos velle; vt quo ipsi studio conantur, induciarum nomine Regis exercitum exarmare, eundem conatum adhibeant, quo prouincijs, pro sua sapientia, persuadeant, vt aut æquiora ab Rege postulent, aut, quæ ipse Regis nomine proposuisset, accipiant. In id enim si prouinciæ propensionem suam sincerè ac seriò commonstrauerint, persancte polliceri se, in-

sequu-

obsessæ ciuitatis imminent, & quæ mox in alias atque in alias pari successu destinantur arma, intermisso victoriarum cursu, illico deponenda. Gauisuro nimirum Rege, quod indignationem suam omnes intellexerint, pauci senserint. 1579 *Mastrich*

Reditur ad articulos pacis

Ergò dimissa iterum induciarum spe, ad pactionis capita examinanda reditum est. quorum pleraque à Terranoua proposita quum Ordinum Legati tanquam expectationi minimè consentanea reiecissent, affirmantes, si illa mitterentur ad prouincias, verendum esse, ne viso eorum excessu, ad consilium desperatissimum adigerentur: ac proinde orassent, vt ea moderari, sicuti ipsi iam fecerant, ne grauaretur; Terranoua quamuis ab Rege, quem super Religionis capite consuluerat, nondum litteras accepisset, re tamen cum Castaneo, Apostolico Nuncio communicata, dempsit ac mutauit aliqua, votisque prouinciarum propiora confecit. Sed neque Antuerpiam missa placuere Procuratoribus prouinciarum. Itaque Cæsarei, quòd viderent, concordiæ bis vtrimque pactionibus tentatæ, bis vtrinque reiectæ finem nullum, animis in diuersa trahentibus, vnquam fore; suscepere ipsi in se se onus ex remisso vtrinque retractoque partium rigore, temperatum aliquid mediumque componendi. Sed antè audire ex Terranoua visum est, quo demum ipse pro mandati sui facultate progredi posset. Quatuor è multis erant, in quibus potissimum dissentiebatur. Archiducis, Matthiæ confirma-

quos à Terranoua propositos reiiciunt Legati Ordinum

mutat eos Terranoua: non tamen placent.

Quatuor in quibus præcipuè dissentiebatur.

1579 firmatio, vrbium aliorumque locorum in manus Ordinum restitutio, verborum aliquorum correctio, & Religionis Catholicæ obseruatio. Et de Reli-
12. Iun. gione quidem iam litteras Toleto acceperat Terranoua: in quibus reuocans ei Rex in memoriam, quæ tum de obedientia sibi debita, tum de auitæ Religionis cultu, nullius arbitrio submittendis, in secretiore commentario iam exceperat; negabat assentiendum Herbipolensi Episcopo suadenti, vt Religionis arbitrium vni Cæsari committeretur. satius futurum, si summo Pontifici, cuius hæ partes sunt, eiusmodi disceptatio reseruaretur. Sin minus, placere sibi, vt Cæsari, sed non sine Pontificis definitione tribueretur. Quod autem fœderatæ prouinciæ viderentur Religionem admissuræ, modò ea, quam vocant *Religionsfrid*, Gandaui & Antuerpiæ, præter alia, in quibus exercebatur iam loca, reciperetur; in duabus hisce ciuitatibus permitti vetebat. posse tamen, spectata temporum iniquitate, hæreticos earum vrbium incolas tolerari ad certum definitumque tempus, nulli pœnarum, quæ in eos à legibus decernuntur interim subiectos. Ex hac litterarum summa, quum Terranoua, quid de Religione posset, Cæsareis Conciliatoribus, Apostolicoque Nuncio significasset: simulque quid in aliis controuersis capitibus præscriptum sibi esset, aperuisset; illi collatâ operâ (nam quæ primum confecerant themata pacificationis

De Religione seruanda Philippi Regis sententia

Pax & libertas Religionis

Pacificatores

nis, oſtenſa Ordinum Legatis, ad miſſa non ſunt) demùm iiſdem Ordinibus clementiora petentibus ita cenſuerunt. *Matthiam Belgij Præfectum non quidem confirmandum, acta tamen eius rata in poſterum habenda. Vrbes, atque alia loca tradenda Gubernatoris in manus, ſed ab eo non niſi Belgis conſignanda: qui præter antiqua ſacramenta Regi tanquam naturali Domino præſtari ſolita, fidem ſuam pro huius pactionis obſeruantia, Regi, atque Ordinibus, obligabunt*. In quibus poſtremis verbis prouinciæ magnoperè inſiſtebant. ſicut & illud de Belgii Præfecto, qui regij ſanguinis eſſe deberet, in hæc verba concipi volebant: *vti Rex haud poſset, niſi gratum Ordinibus, Gubernatorem Belgio imponere*. quæ illi modico flexu ita commutarunt; *eligendum a Rege Principem; de quo ſubditi iuſtam cauſam, qua ſibi ſatisfaciant, habituri ſint. Denique Religionem Catholicam* cenſuere *per belgicas prouincias vnicè ſeruandam, vti Ordines ipſi in generali, quæ appellata eſt, Vnione, ſolennibus ſeſe verbis aſtrinxiſſent: litteriſque ad Imperatorem, ac Regem non ante modò, ſed poſt etiam præſentes turbas ſæpe numero ſcriptis, ſeriò admiſſuros ſe, & curaturos polliciti eſſent. relictis interim Hollandiâ, Zelandiaque, atque Bommelia conuentioni Gandauenſis pacificationis. tamen pro temporum neceſſitate indulgendum ſubditis, qui hiſce prouinciis à Religione Catholica receſſere: permittendumq. à Rege, vt liceat eis, in hiſce prouinciis impunè degere, ceſ-* ſantibus

Margin: 1579

Articuli à Pacificatorib. ipſis pro partibus compoſiti

Cōcilia tore.

1579 *cousque placitorum pœnis, donec aliter super eorum moderatione decretum fuerit à conuentu Ordinum, qui iussu Regis, aut Gubernatoris Belgii, legitimè cogantur*. Atque ad horum normam, Cæsarei duobus & viginti capitibus vniuersam pacificationem iterum accuratè compositam Legatis Regis, atque Ordinum tradidere. Et hi quidem non eam probauere modò, sed addidit etiam suo & collegarum nomine Areschotus, sperare se eamdem probatum iri prouinciis: quarum sententia quoniam expectanda esset (tempus enim traditæ sibi facultatis effluxerat) delegaturos se cum hisce concordiæ legibus, suorum aliquem Antuerpiam ad generales Ordines, atque alios ad eas priuatim prouincias, quarum Legati Coloniæ adessent. Qua occasione velut obliquè subdidit Areschotus, considerarent interim Cæsarei, quum hæ ipsæ prouinciæ, quæ itu redituque nunciorum consulendæ sint, in singulos dies irruptionem Hispanorum expectent, quàm tardè, aut etiam frustrà successura sint omnia, nisi eis aliquot dierum requies, atque ab armis cessatio concedatur. Qua de re à Cæsareis admonitus Terranoua, & si vanum sanè prouinciarum metum respondit, quum sæpè Ordines aut Antuerpiæ, aut Vltraiecti, aut alijs in locis tutò conuenerint, adstrepentibus circà Hispanorum armis: tamen mittens ad Alexandrum pactionis exemplar sibi redditum à Cæsareis induciarum mentionem non omisit: non tam quòd speraret, vt ipse scribit, secuturam

Probant illos Legati Ord.

Sex hebdomadarum

Et pro eorum transmissione ad prouincias, poscunt inducias aliquot dierum

Vtrecht

Quas non spernit Terranoua.

inde generalem prouinciarum pacificationem, quàm vt gratificaretur Ordinum Legatis, in regis causam iam propensioribus eorum multis. Hi autem si, quemadmodum polliciti sint, ad Ordines scribant, probasse se quæ mittant pactionis capita, vti decora atque probanda partibus; profectò alterutrum sperari posse, aut repognantem Orangium (nam procul dubio repugnaturum) à multis deserendum, compertâ viri peruicaciâ aduersus publicam pacem à prouinciarum legatis eo loci perductam: aut certè admittentibus ea capita ciuitatibus nonnullis, eoque discordibus, Ordinum vires imminutum iri. Atque hanc fuisse causam, cur ipse in ijs concordiæ conditionibus aliquanto liberalius, non sine tamen Apostolici Nuncij consilio, quantum ad Religionem spectat, indulserit. Quid tamen Alexander tam de pacis legibus, quàm de aliquali armorum vacatione sentiat, se perlibenter auditurum. Alexander re ad Senatum relata, & si nonnulla è missis capitibus non perinde concilii Proceribus probata respondit, quasi Regis Ordinumque authoritas æquaretur, in sacramento præsertim à Præfectis locorum in Regis, atque in Ordinum nomina concipiendo hisce tamen eius prudentiæ remissis, suspectam sibi ait repentinam Legatorum facilitatem: NON SOLERE illos capi, nisi spe aliquid antè momorderint. Aut falsum animi se, aut Legatos ad eam simulationem ab Orangio inductos, vt hac demum post alias atque alias via

1579

Alexander nonullos è missis articulis non admodum probat.

23. Iul.

Et Legatorum mutationem suspectum habet.

1579 belli moram eliciant: eo scilicet tempore, quo tumultuante præter modum Frisia, ac Neomago, alijsque Geldriæ arcibus malè munitis, magnoperè timeant, si in ea loca inferantur victricia Catholici exercitus arma, ne Regijs se se dedant. Hæc quanquam suspicari se, tamen ne suâ causâ, quæ ea cunque sit, Legatorum propensio, corrumpatur; sibi videri, promittendas aliquorum dierum ferias, sed non antè tribuendas, quàm ipsi conficiendæ rei potestatem, quam non habere se fatentur, ab Ordinibus accipiant. interim fortasse detectum iri, si quid fraudis mutationi eorum subest, atque inde consilium certò capessendum. Vt autem tutò inter se prouinciæ communicent absque regiorum militum metu, præstitutum se Legatorum nuncijs (ne quam causam obtendant) tesseras publicæ securitatis: iussis propterea Tribunis ea in re perquàm seriò inuigilare. Concluditque Alexander, hæc non ita à se dicta, quin sine vlla mora; quidquid Religionis ac Regis interesse ipse, aut Cæsarei Pacificatores interpretabuntur, exequi paratissimus sit. monens interim, vt Coloniam aduentantem Philippum Marnixium (à monte S. Aldegundis Aldegundium vulgò dictum) sedulò obseruaret: ab eoque, vti ab homine impiè callido sibi præcaueret. Nec suspicio Alexandrum sua planè fefellit. Etenim vbi à Terranoua Alexandri sententiam secuto moram trahi in paciscendis induciis audiuere Ordinum Legati, velut alij homines non

& quomodo promittendæ sint aliquot dierum induciæ exponit; & publicam securitatem pro transmittendis articulis pollicetur.

Salnocondotto, Non erat hic ex nobili familia Audomarensi Comitum à S. Aldegunde

23. Iul.

non tam sua spontè, (si quidem eorum nonnulli Regis causam taciti probabant, quàm, vt arbitror, incitatione Aldegundii;) palam denunciant, eam Regiorum tergiuersationem non laturas diutius prouincias: verendumque, ne, quidquid ad eam diem compositum sit, momento diffluatur. Neque multis pòst diebus, litteris ab Archiduce Matthia, atque ab Ordinibus, iubentur Legati, Septemuiros eorumque collegas adire, ac rogare; vt quoniam missa pactionis capita certò præuidetur; si prouinciatim exponantur, minimè placitura; ne grauentur, huiusmodi conditiones proponere, *quæ subditis plenam securitatem, maioremque libertatem, quàm quæ adhuc concessa est, animis & conscientiis eorum afferant.* Tum verò Cæsarei ea postulatione suboffensi, negant alia se fila conquisituros; ad eam telam redordiendam quam tanto hactenus labore contexuerint: præsertim quum hoc ipsum nullo operæ pretio iam præstiterint mutatis iterum a se capitibus ad eorum preces. Et auxerant Septemuirûm, ac Terranouæ in primis indignationem, Ordinum litteræ, Cæsareis per Legatos suos significantes, Se, nisi pax iis conditionibus aliis conciliaretur, in deliberatione versari, an exutâ, quam ad eum diem tenuere, obedientiâ, Hispanum Regem Belgii principatu depositum pronunciarent; Regisque Galliarum fratri, Domino ac Defensori suo sacramentum dicerent; tanto tunc quidem promptiùs, quanto Angliæ Reginæ matrimonio

1579.

21. Aug.

& Ordinum iussu postulant à Pacificatoribus ... bant additionem. Indignantur Pacificatores ob huiusmodi postulatum: & ob litteras Ordinum minitantium, se relicto Rege, Alenconio adhæsuros:

mox

1579 mox iungendum, potentiorem ex eo
Principem clarioremque suscepturi es-
sent. In quam sententiam, Alenconii
litteras Antuerpiam ad Ordines datas,
Legati exhibuere: quibus ipse matrimo-
nii sui, & pactorum conuentorumque,
quæ cum illis inierat, Ordines admo-
nebat. Nempè abruptura colloquium
erat hæc denunciatio, commotiore ad
eam Terranoua, inque Ordines apud
Septemuiros inuecto; quòd tantâ fidu-
ciâ rebellionem, & Gallorum Anglo-
rumque potentiam, Principi Dominoque
que suo minarentur: quasi Hispaniarum
Regi aliæ præter Coloniensem conuen-
tum deessent viæ, cum subditis asper-
nantibus transigendi. Sed satius habuê-
re Cæsarei, continuato interim opere,
responsa opperiri prouinciarum ac ci-
uitatum, ad quas sigillatim suo ipsi no-
mine transmiserant pactionis capita,
festinatis in omnem partem nunciis:
tum verò de finiendo, producendoue
conuentu, consilium ex prouinciarum
5. Aug. litteris capturi. Iamque toto ferè Bel-
gio & viæ tabellariis, & prouinciæ ac
ciuitates consultationibus cætibusque
feruebant. expendebantur singula con-
ditionum verba: apices ipsi, vt inter
homines falli metuentes, suspectaban-
tur. inde sententiarum dissidia, & con-
siliorum mora. Donec Cæsarei, expe-
ctatis aliquandiu responsis, ad easdem
prouincias non sine querela rescribunt,
29. Aug colloquio præfigentes terminum hebdo
madarum trium: quem tamen, ad Le-
gatorum vtriusque partis preces, alte-

Excandescente, & abrupturo colloquium Terranoua.

sed sedatur à Pacificatoribus expectantibus responsa Prouinciarum.

Prouinciæ consultant super articulis ad se missis.

Earum aliqua prorogationem ad consultandum postulant.

Alia articulos plane reijciunt: Soli Buscoducenses & Valencenates admittunt.

Pacificatores certum vltimumque conuentui terminum praefigunt.

Aliquid tamen superaddunt.

Denique conuentum dissoluunt:

tum tantum producere grauati non sunt. 1579
Verùm quum Ordines, datis denique Antuerpiâ litteris, & quidem aliquanto acerbioribus, nihil expediti afferrent: solùm prorogationem temporis, & gratiores concordiæ leges à Cæsareis postularent: quumque ciuitatum aliæ ad Delegatos Antuerpiæ agentes se referrent, aliæ oblatas conditiones præcisè abnuerent, aliæ etiam execrarentur; soli Buscoducenses, ac Valencenates, illi absolutè, quæ missa essent, pactionis capita, vt æqua suscepere: hi libentius in consimiles concordiæ leges cum Vvallonibus iuraturos se, polliciti sunt. Quamobrem Cæsarei postremis hisce collaudatis, Ordinibus autem pernegato nouorum capitum temperamento; tantum produxere terminum ad Octobrem integrum; eoque iam expleto, infra dignitatem suam, Cæsarisque Maiestatem rati, nullo cum fructu, ac magno cum impendio diutius Coloniæ detineri, præsertim gliscente intra vrbem pestilentiæ metu; aduocatis ad se Regio, Ordinumque Legatis, discessus sui rationem verbo, mox & scripto reddidere. ac triduo adhuc superaddito, dissolutum postremò conuentum pronunciarunt. Sic Coloniense colloquium tanto Procerum apparatu, tanta spe populorum, votisque susceptum agitatumque, septimo postquàm cœptum est mense, profectu propemodum nullo, finem habuit. culpâ infectæ rei à partibus mutuò reiectâ; ab Ordinibus in primis, vt serè CONTENTIVS inuidiam à se remouent,

10. Septembr. — 12. Septembr. — 19. Septembr. — 13. Nou.

1579 qui segnius euitarunt: secutisque sparsim vtrinque libellis, consueto nempè malo otiosorum plerunque hominum se se importunè in partem publicarum curarum intrudentium. At Septemuiri collegæque, vna cum Cliuiensibus Delega-
18. Nou. tis, partim in relatione Cæsari facta, at-
13. Nou. que euulgata; partim in causis discessionis suæ in ipso conuentu prolatis, mox etiam editis; culpam frustrati euentus penes Ordines agnoscunt: Quòd cuius rei definitionem sex intra hebdomadas illi coarctabant; sufficiens legitimumque mandatum ad eam definiendam Legatis suis ad vltimum vsque diem nunquam plenè dederint: quód ex vitijs quibus illorum subesse mandatum eis explicuerant, nullum præter addita nouo mandato singularum nomina prouinciarum, emendauerint: quòd magnam septimestris temporis partem in inducijs exposcendis, aut in Wallonum reconciliatione interturbanda præferuidè atque indesinenter insti terint: de publica verò prouinciarum concordia, ad quam paciscendam Legatos miserant, remissè ambiguèque, ac planè repugnanter agitauerint: postremò quòd pactionis capita à Cæsareis Conciliatoribus proposita, iterumque ad Ordinum preces ita partibus attemperata, vt vel eorum Legatis probabilia tunc visa, mox ab iisdem Antuerpiam missa Ordinibus commendata sint; ipsi tamen modò alia atque alia postulando, modò amplius ad consultandum tempus exposcendo, semper eluserint. Quibus effectum, vt

re post septem mensium labore infecta, & culpa ab Ordinibus in regios, & à regiis in Ordines reiecta. Sed in Ordines reiiciunt illam Pacificatores, & efferunt causas.

Regem Principemque suum subditorum obsequio, Cæsaream Maiestatem reconciliati Belgii gloriâ, Cæsareos Delegatos molestiarum atque impendiorum pretio, & quod caput est, populos optatæ tandiu pacis fructu ad extremum frustrati sint. In hunc modum Cæsarei Pacificatores super Coloniensi congressu sententiam pronunciarunt: ac simul Alexandri Parmensis Principis iudicium, quod is à principio aperuerat Terranouæ Duci, de callido Ordinum consilio, specie pacificationis alia molientium, apprimè comprobarunt. Nec Cæsarei modò, sed etiam primores ex ipsis Ordinum Legatis Philippus Areschoti Dux, Ioannes Sanctæ Gertrudis, & Federicus Marollæ Abbates, Gaspar Globbendonchii Dominus, & Bucho Sancti Bauonis Antistes, seiuncti ab aliis collegis Antuerpiam regressis, Coloniæ subsistentes, Regique suo reconciliati, capitibusque, quæ Cæsarei proposuerant, vti æquis, ac neutri partium aspernandis sua manu subscriptis, Ordinum causam non obscurè damnarunt. Immò, quod mirum magis, Otto ipse Comes Schuuartzembergius, longè ab illo Ordinum propugnatore mutatus, Regi se Catholico addixit, filiumque suum, vt in Hispaniéam aulam admitteretur, obtulit Alexandro, ac Terranouæ. Sed præter horum reconciliationem, Buscoducensium, ac Valencenatum ad regias partes accessus, Coloniensis colloquij fructus non exiguus demum fuit. Quòd verò consimilis nonnullarum præterea ciuitatum propensio ex-

1579

Et Alexandri in hoc prædictionem comprobant. Immò præcipui ex Ordinum Legatis contra Ordines sentiunt: ipse etiam Comes Otto:

Terranoua ad Ale. 18. Nou

1579. exaudiretur, iussus est à Rege supersedere aliquandiu Coloniæ Terranoua, in eamque curam, dum interim reuocaretur, incumbere, id quod ab illo strenue præstitum, magna vtique approbatione non Regis modò, qui e Germania paucis elapsis mensibus illum reuocans, statim Catalauniæ Regno, inde Mediolanensi prouinciæ præfecit; sed etiam Gregorij Pontificis, qui tertiò post anno, Terranouæ filium ad purpuratos adscribens, habitam à se inter alia rationem Patris de Religione in Coloniensi conuentu probè meriti præfatus est. Ita Gregorius extendebat vltra aulam vrbemque, trans montes ac maria Pontificias curas, ac beneficas manus. Sed hæc quamquam postea euenere, non tamen super huius colloquii fine lectorem alio transferre satius duxi. Iam me Traiecto immissens reuocat Alexander.

Febr. Mens. 1580. *Gregor. xiii. 1583.* *Ma-strich.*

cum magna Terranouæ laude: à Rege, *& à Pontifice non sine remunera-tione com-mendatus*

De

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE

LIBER TERTIVS.

DETRAIECTENSI obsidione. Praecipue obsessorum spes in propugnaculo, pluribus receptibus munito.

INTER alia, quibus vrbem communierant, Traiectenses, ante portam, vnde Bruxellas itur, molem praestruxerant perquàm validam, portae Parmam appellabant. Erat illa in modum propugnaculi mucronata, aggere, & lorica, ex qua defensores iacularentur, & fossâ, quantâ sesquihastae militaris altitudinem exaequaret, praemunita. Hanc intra molem, moles latebat alia, in quam defensores, si fortè loco cedendum esset, ligneo se ponte reciperent, pugnamque ex eo receptu redintegrarent. nam haec quoque interior munitio consimili vallo, atque altitudine fossae tegebatur. Quin & hoc quoque si potirentur hostes, nouus à tergo receptus praesto erat, triangulari fossa, & loricae munimento vallatus. Hinc ad Bruxellensem portam angustus aditus ponte patebat, super fossa vrbis extructo. Aditum turriculae tres, & quarta grandior portam complexae defendebant. Et, ne quid deesset, singulos triplicis huius propugnaculi aggeres, sudium obiectu firmauerant; caecasque inibi

Riuellino. Parapetto. Ritirata. Casematte

imbi cryptas sclopetarijs armatas abdiderant: furnulos per labra fossarum occultauerant: & maiorem vicinamque hostibus fossam crebris foraminibus aperuerant, erupturi palàm è summo eius margine, aut subterraneo meatu improuisò in campum emersuri. nam in campi parte fossæ proxima ignorabiles aliquot egressus absconderant. Hæc porrò munitio quoniam & regijs castris propius admotis infesta erat: & ea si defensoribus adimeretur, in expedito fore videbatur vrbis expugnatio; illuc animum operamque aduertit Alexander. Et molem illi ex aduerso oppositurus, principiò arbores è proximis siluis cædi, magnamque inde fascium comportari copiam iubet: adhibitis in eam rem, præter alios, mulieribus Germanorum, quarum ingens in exercitu numerus. tum ex ea materia contextæ prægrandes oblongæque cistæ; noctuque contra hostile propugnaculum statui, impactis humi palis, ingestaque gleba stipari cœptæ sunt. alijsque super alias impositis, atque incurrentium nexu virgultorum, instar sepis, solidè firmatis; breui tantus inde mons extitit, vt non solùm Bruxellensis portæ Parmam excederet, sed ipsis mœnibus vrbis, quasque dicebam, portæ turribus superstaret. Quamuis vbi primùm res apparebat, non sanè quiesceret hostis: sed in operas modò palam ex vrbe, modò è media planitie inopinatus emergeret. Quadrangulari form moles erat, nisi quòd in fronte proiectior paulò

Fornelli

Sortite cieche

Contra hoc molem planiformem construit Alex. materia eius:

forma v

lò intumeſcebat, ex eoque propugnaculum planiforme dictum eſt. ſingulorum laterum latitudo centum, & quindecim pedibus, altitudo centum ac triginta quinque tendebatur. frontem & vicina vtrinque latera lorica cingebat texta ex cratibus, atque humenti terra, ceſpitibuſque conferta. quartum fronti oppoſitum latus ſubeuntibus patebat: per eumque aditum ſublata ſunt in molis ſuggeſtum obſidionalia ex ære tormenta tria, atque inducta ſclopetariorum ſtatio ex omni exercitu lecta. Et verò expugnationem portæ, atque inde vrbis, huic maximè caſtello deberi certum eſt. Etenim, dum hinc aſſiduis, minimèque irritis, tormentorum ſcloporumque ictibus & quatiebatur Parma, & ab eius defenſione arcebantur hoſtes; immiſſæ in foſſam, pluribus è locis operæ, ſubruere propugnaculi frontem cæpere: cuius parte demum ſubruta, defenſores, ne reliqua eius latera, vnde ipſi pellebantur, Regijs vſui forent, contra interiorem Parmæ munitionem, eodem tempore, actis furnulis, ac feſtinatis operibus, ea ipſimet demoliri, quæ modò defendebant, & regij defendere, ne hoſtes ſua corrumperent, nitebantur. Sed corrupta pleraque laterum parte, atque adeò valli & loricæ opportunitate Hiſpanis adempta, in eum, qui à tergo erat, Parmæ receptum confugerunt hoſtes: ac ſimul eundem in locum, quem iſti coacti deſerebant, inferentes ſe ſe Hiſpani, è ruinis diſiectorum laterum elato

præſidiarii.

Diruunt externum propugnaculum Farneſiani: & ipſi quoque defenſores:

1579

Piatta-forma

1579 vtcunque aggère, in fossam, aperto aliquot in locis à fossoribus aditu, irruperunt. ac nonnulla quidem suorum iacturâ, in quos è muralibus cryptis collineabatur, tamen fossa ad extremum potiti, suffossionibus aggressi sunt Parmæ receptum: atque adiumento in primis planiformis propugnaculi in præsidiarios assiduè fulminantis, pulsis ex hoc quoque loco defensoribus, in eum quamuis magna ex parte dirutum Hispani successere. ibi communiti aduersus vltimum Parmæ perfugium, fossionum pugnam ex euentu alacres adornant. nec tamen præsidiarij, licet inter eas munitionis angustias contracti, idcircò animos ferociamque contrahebant. Sed nouo subinde aucti oppidanorum auxilio, quod ex vrbis porta ponte coniuncta submittebatur, defensionem confidentius agitabant. Donec Alexandri iussu, quatuor muralibus tormentis ex vno pontis latere, totidem ex altero, non procul à fossæ margine collocatis, intercidi transitus ex vrbe in receptum portæ, (gulam vocant) & carpi de cutique pinnæ turrium, quæ portæ aderant, cœpta sunt. Tunc defensores, relicto hoc demum receptu, ac ponte properè transmisso, sed vtroque quantum potuere corrupto, ad propugnandos muniendosque vrbis muros accurrère. Sic triplex illud, tantumque, ac toties renascens, velut hydra, propugnaculum, multis vtrinque suffossionibus, cuniculis, furnulis, in frusta concisum dispersumque, humi denique

Case matis:

& inuadunt internum propugnaculum.

& expugnant. Inuadunt & tertium.

deniquè iacuit, euanuitque: magno 1579
Hispanorum fructu, qui parma hostem exarmauerant: maiore, si molem stantem, & tamquam inimicum potius viuum, quàm emortuum nullumque, cœpissent. Tunc verò Alexander admotis ad vrbis fossam militibus, dispositisque in fossæ margine, à Bruxelleusi porta ad dexteram Sancti Seruatij turrim, passus scilicet trecentos: atque ab eadem porta ad læuam, passus fermè centum quinquaginta, aperiri complura in ijs locis ora in fossæ fundum, atque inde muros attentari, subruique iussit. Quod eò facilius factu erat, quoniam eius portæ turres, portamque ipsam Hispani iam obtinebant, munierantque, atque adeò ab eo latere lædi eorum operæ, bellatoresque non poterant. Igitur in fossam irrumpentes, post acrem in ea pugnam multo defensoribus iniquiorem, quòd è portæ turribus, in quas importata erant campestria tormenta duo, hostes tutò feriebantur; accessere cum operis ad muros, imamque eorum decliuitatem tribus simul cuniculis aggressi sunt. Quibus postmodum incensis effractisque, ac multo magis fossorum opera murum terreum subtrahentium, tanta non procul à Seruatiana turri secuta est mœnium strages, vt in eam insilientes Farnesiani communire latè locum, ibique copias explicare abundè possent, primo vexillum regium è muris attollente Camillo Mannellio Picente, magni animi signifero: quem propterea Alexander tunc

Muros oppugnant:

Ad fossam accedunt.

Pugnatur in ea

Scarpa.

Subeunt muros.

Picente omnium primo

ex Rocca contrada.

1579 tunc quidem torque aurea; postea verò, quòd promptam viri operam vbique probaret, ducentorum Vvallonum centurionatu donauit. Interea è defensoribus miles haud gregarius desperata, opinor, Traiecti defensione, siue præmij spe, noctu transmisso vrbis muro, profugit ad Alexandrum: & quo res loco Traiecti foret, quæ consilia oppidanorum, quæ militum, enucleatè ac verè pate fecit, affirmans; Post expugnatam dirutamque Bruxellensis portæ Parmam ac post excisas eius munitionis fauces, captasque portæ turres, aliam iam esse vrbis faciem. cecidisse in eo conflictu ex præsidiarijs oppidanisque non pauciores mille, præter saucios. inter eos Sebastianum, accepta intra lacertum pila, dubium vitæ habitum, sed extracto plumbo conualuisse, præsidiarios Gallos, Anglosque, & Scotos, qui supra mille ac ducentos Traiectum intrauerant, ad quadringentos omninò redactos: horumque permultos ex vulneribus pugnæ inualidos: reliquos in defendenda vrbe remissiores, amissis sociorum fortissimis, ac præsertim primarijs Centurionibus septem, supremo cunicularioгum præfecto, ac paris inter cunicularias authoritatis, earum magistra. Itaque illos, Gubernatore adito, de reddenda vrbe seriò agitasse. sed oppidanos, quorum multa armatorum millia, per quàm ferociter restitisse, à primarijs hæreticorum, qui in vrbe dominantur, obfirmatos. populumque omnem, ciues, rusticos, mulieres, pueros ipsos,

vexillum muris imponente.

Transfuga aperit Alexandro statum ciuitatis

& multorum necem,

& præsidiariorum consilium dedendæ vrbis.

 1579

ipsos, sumptis aduersus præsidiarios armis, iurasse. Si ea de re verba iterum facerent, extemplo se in illos, vti in proditores, manus illaturos. animatosque milites à Sebastiano certissima spe auxilij ab Orangio festinandi, cum ciuibus conuenisse; firmata inuicem fide, vrbem se ad extremum vsque spiritum defensuros. Inde reficiendis mœnium ruinis, parandisque nouis intra mœnia receptibus, certatim operam adiecisse. Spem verò multo maximam collocasse in interna contra Bruxellensem portam munitione: quam pridem inceptam, nunc summa festinatione, insudantibus die noctuque multis hominum millibus, illatis octo curulibus tormentis, absoluisse: adiecto post tergum aggere, primi stabilimento, aut effugio secundario. Hæc narrantem militem audiens Alexander, agnouit internam munitionem eam esse, quam è muri ruinis Hispani iam detexerant in semilunæ speciem amplissimè protensam, magnis hinc atque hinc lateribus firmam, ac fossæ triginta cubitorum, vt postea compertum est, altitudine præseptam. Igitur ad eam expugnandam imponere fossæ vrbis pontem, ac tormenta sustollere in murum statuit. Id verò quum arduum tardumque opus plerisque videretur: nam fossa non minus quadraginta cubitis alta, totidemque ferè lata iungenda erat ponte, muralium tormentorum patiente, in oculis hostium è semiluna assiduè iaculantium; Alexander pauca verbis, plura manibus hortatus, ligonem cum fosso-

Sed mutatum versumque in ea reparanda, ac potissimum in interna semiluna.

Hanc Alexander expugnare parat.

Et præit ipse operi.

AEGIDIVS BARLAMONTIVS COMES
MILITARIVM TORMENTOR. MAGISTER

1579 fossoribus tractare, trabes struendo ponti sillucis adigere, tractorias machinas ad subuehenda tormenta versare: denique ipse militibus, ipse fabris immistus cursitate huc atque illuc, tanta sui fiducia, & cupidine festinandi, vt nec miles, qui lateri eius hærebat, hostili traiectus plumbo: nec faber vna machinam tractans, ferrea pila discerptus, ab opere illum antè dimouerint, quàm secuta Ducis exemplum contentione militum, pons iniectus fossæ, grandia tormenta decem in murum protracta, atque in semilunæ propugnaculum obuersa fuerint. Sed dum ea securitas impunè Alexandro Principi erat, sua Ægidium Comitem Barlamontium cautio tutata non est, quin eodem tempore ictu glandis exanimatus occumberet. Adeò non ex vano obseruatum, curæ esse Deo Principum vitam; quasi NON MAGIS cordi in homine, quàm Imperatori in exercitu, nouissimum mori datum sit. Substiterant in muro semilunæ continuo aliqui præsidiarii: atque inde hispanorum militum, fabrûmque interturbare operam adnitebantur. ad eos auertendos Barlamontius, directis in fossæ margine binis campestribus tormentis, dum libratores inuisit vrgetque, quamuis aggere tegeretur, emissa ex eo, quem dicebam, muro sclopetarii pila, per sinistrum humerum traiectus in dexterum latus, subitó concidit, expirauitque, maiori exercitus regii iactura, quàm luctu: quippe nondum extincta penitus inuidia, ob honores in patriam

magno cum discrimine, & nimia sui fiducia.

Barlamontii mors.

Elogium eius.

eius ab Rege congestos, &, post obitum patris: in ipsum pari facilitate collatos. Quamquam muneribus vterque suis haberi par debuerat, si INVIDIA ad felicitatem vnicè intenta ad merita non cæcutiret. Quinque supremis Belgij Præfectis operam suam peræquè probauerat Barlamontius, prælijs propè omnibus legionum ductor interfuerat, regias partes à patre sibi traditas patre bellicosior perpetuò propugnauerat; vir impensè cautus prouisorque, sed consilij plus nimiò tenax, & propositi irreuocabilis; cætera splendidus, atque Alexandri in primis cultor & admirator. Vt meritò Alexander mortem eius, vti amicissimi capitis, indoluerit: fratresque, Florum Floionem, & Claudium Altapennium solaturus, in hunc Carolomontii administrationem, in illum Namurcensis prouinciæ Præfecturam, Germanorumque Tribunatum, quæ Barlamontij fuerant, donec aliud statueretur ab Rege, vltrò contulerit. Ergo dispositis, quæ destinata erant ad inuadendam semilunam, Alexander, adorato (vti ante pugnam consueuerat) Dei Numine; adscitoque in tutelam eius diei, Præcursore Domini, cuius nascentis memoriam lux illa referebat; dari signum iubet; simulque tormentis quati, simul fossore subrui cœptum est sinistrum semilunæ cornu, Seruatianæ turri obuersum. cuius exæquata iam parte, atque inde strato per ruinas accessu, dum hi præ rapidi signa inferunt, illi connixi repellunt; conserta cominus pugna, atque adeò mor-

1579

Margarita, Albanus, Requescenus, I. Austriacus, Al. Parmensis.

Alexander, post propitiatum Numen, inuadi iubet semilunam:

24. Iun.

1579 tis aut inferendæ, aut subeundi necessitate coacti, collato pede singuli priuatum sibi inimicum destinantes, hastas in pectora, gladios in ora dirigunt: mox cæci irâ, & vindictæ cupidine ab alienatis à periculo sensibus, in ferientes irrumpunt, auidius hostem sauciantes, quàm semet tegentes: tum impliciti omnes coaceruatique accessu aliorum hinc atque hinc opem afferentium, mutuis sese vulneribus confodiunt, obstinatis vsque adeò vtrinque animis, vestigiumque semel captum nonnisi morte deserentibus, vt ad duas circiter horas ancipiti euentu, certamen extractum sit. Sed postquàm in altera semilunæ parte tormentis concussa, subiectisque fulturis aliquandiu suspensa, & in vrbem denique reuoluta, scandentes Hispani apparuere: trepidari à defensoribus cœptum est. præsertim eodem tempore, Sebastiano muralis ictu lapidis ex animato, atque è pugna palam retracto. tantoque acrius incumbentibus regiis, illi relato paulatim pede, toto demum propugnaculo cedentes, in proximum se se aggerem, vltimam naufragii tabulam, eiecere. Neque tunc quidem, quum intra vrbis paulatim cadentis mœnia hostem haberent, cadebant animis Traiectenses. Immò quum Alexander, qui vrbem Regi seruare, quàm irato militi permittere malebat, caduceatorem misisset, qui Traiectensibus parte vrbis iam exutis, reliquæ partis deditionem suaderet, admoneretque illos fortunæ suæ: vt, quando sat multa pugnacis ani-

cedunt denique semilunam defensores, nec tamen animis cadunt. immo nuncium Alexandri missum ad deditionem suadendam

mi documenta, dum vrbs defendi potuit 1579
edidiſſent: poſtremum actum neceſſitati concederent: neque contumaciæ inſiſterent, quam frangere in manu victoris eſſet; Traiectenſes, operâ præſertim concionalium hæreticorum, vſque adeò contemptim, furioſèque hominem reiecerunt, vt nondum eo digreſſo, ad aggerem poſt ſemilunam relictum procurrentes, nouas in eo munitiones certatim extruere aggreſſi ſint: auctiſque etiam per reliqua vrbis mœnia ſtationibus, ibi cibum, ibi ſomnum, mulieribus alimenta perferentibus, immoti caperent. Verùm, vt morientium vires ſupremo in actu intenduntur, mox concidunt: ſic ardor ille animorum incitatius tunc quidem efferbuit, ac vires exprompſit; breui tamen elanguit, reſeditque. Quum enim ex Alexandri abſentia, qui poſt præliarem Diui Ioannis diem, violenta correptus febri decumbebat, multum inter regii exercitus Duces remiſſum eſſet: ſecuriores id effecit, indiligentioreſque in ſeruandis excubiis, & conferendis præliis Traiectenſes: Sebaſtiano præſertim abſente, qui ab eodem quoque Diui Ioannis die, ex vulnere quotidie ingraueſcente, Vvicchæ curabatur. At poſtquàm Alexander, qui è tentorio quotidianas belli curas non omittebat, accito ad ſe Mansfeldio caſtrorum Præfecto, cum aliquot Tribunis, queſtus eſt, tantum laxamenti hoſtibus dari, exercitumque tot tantarumque molinm expugnatorem, circum aggerem vnum dies complures hærere: atque

ſuperbère ijciunt: & aggerem, ſupremum perfugium ardentius inſtaurant: Regij, ob Alexandri abſentiam morbo correpti, languidius agunt. Inde ſegniores quoque fiunt Traiectenſes.

1579 que à potiunda vrbe, quam iam intraſſent, obiectu modico tumultuarii ſepimenti tandiu arceri; mandauit, eam moram, qua miles ſatis iam peccaſſet, conſultò verterent in hoſtium perniciem, in eoſque tacitis velut induciis ſegniores, ſubita nec expectata illis impreſſione conſurgerent. Cum hiſce mandatis conuenère primarii quique Duces apud Manſfeldium, collatiſque capitibus decreuere, poſtero die, qui principi Apoſtolorum ſacer erat, quanta vi poſſent, munimentum aggredi. Animatiſque inde militibus non tam ad certamen ineundum, quàm ad fructum tot ad eum diem certaminum capeſſendum; iuſſi ſunt excubitores vallum noctu ingredi, atque hoſtium curas, & colloquia (nam hæc quoque è ſtationibus exaudiebantur) obſeruare. Fortè ex iis ſpeculatoribus, Hiſpanus rima grandiore obſeruata in aggere, quem paucis antè diebus apertum non ſatis reparauerant defenſores; tantum hinc, atque hinc terræ ſubtraxit, quantum ampliato foramine, audacter ſe in ſepimentum penetrauit. Tum circumferens oculos, inalbeſcente iam cælo, cum nullas inibi vigilias, circitorem nullum videret, ſed ſtationarios procul ab eo loco ſpartim humi ſtratos, ac ſomno prægraues; illicò regreſſus Tribunos admonet, atque hi Alexandrum: qui eos hortatus, occaſioni ne deeſſent, ſed auſpicatiſſimo in die, aperiente vrbem Petro, vindicemque gladium porrigente Paulo, ſequerentur longè quam ſe meliores è cælo Duces; con-

Alonſus Garſia — *Interim hiſpanus miles per aggeris rimam ingreſſus*

ſentinelle Ronda. — *obſeruat negligentiam vigiliarum & præſidiariorum.*

& rem ad Alexandrum defert.

festim remisit, paucis pro tempore mo- 1579
nitis instructos. Tum verò Regii nihil
morati, ordinibus silentio motis, sum-
ma vi in aggerem vadunt, ac partim suf-
fossum intrant, partim scalis transcen-
dunt accurrentibusque hinc atque inde
defensoribus, pugna committitur, qualis
esse solet inter aggredientes, animoque
firmatos, atque inter inopinantes, ac
perculsos. Pauci Gallorum sustinere
impetum irruentium: plures, tanquam
desperata vrbe, pontem, & Vviccam
circumspectare: omnes cunctari magis,
quàm resistere. Sed ad famam penetra-
tæ vrbis, aduolantibus certatim aliis
aliisque è vicinis castris, abrupta omnis
cunctatio est, ac secuta strages tanto mi-
litum furore, ac cædis auiditate, quan-
ta rarò alias in huiusmodi excidiis vr-
bium legi solet. Quippè Hispani super
alia obsidionis mala, memores acceptæ
à Traiectensibus cladis, in qua nemo
non propinquum amisisset aliquem, aut
amicum, contubernalemue; priuatum
dolorem impotenter vltum ibant: &,
vt plures quasi victimas commilitoni-
bus suis mactarent, in omnes laxato iræ
furorique freno promiscuè sæuiebant:
in mulieres autem tanto inclementius,
quanto & ipsi turpius ducebant à debi-
liori se læsos: & illæ viros licentius
professæ, debitam sexui clementiam
sibi præripuerant. quin etiam ausæ per
vrbem, intempestiuâ nempe ferociâ, ad
defensionem cadentis patriæ viros in-
cendere: aut è fenestris, ac tectis nunc
ingentia saxorum pondera tegulasque,

& ipsi in aggerem vadunt. pugnant:

vrbem intrant.

Eam in Traiectenses explent

in mulieres inclementius.

at illæ etiam in morte ferociunt.

1579 nunc ebullientes aquas, & feruefactas arenas in subiectos deuoluere; authores fuerant, vt ab artificum rusticorumque globo restitueretur aliquot in locis prælium, præsertim in area Seruatiana, vbi Bolsius Germanorum Centurio ictus interiit. Ex quo aucta milites rabie, consumptâque omni misericordiâ, scrutati per domos mulieres iuxtà ac viros, è fenestris tectisque præcipites agebant: aut nacti per vias quoscunque vel puberes, & imbelles, obtruncabant: aut, vlti mortis genus commilitonibus à Traiectensibus illatum, in amnem Mosam, super alium, alios intorquebant. Nec satis militum ferociæ moderabantur ij, queis ab Alexandro commendata vrbs fuerat, Mansfeldius, & Gonzaga, iam pridem inter se discordes: quod ille, vetus sub Carolo Quinto ordinum ductor, honorem sibi à Gonzagæ iuuenta deposceret: hic fauore Hispanorum tumidus, ad eam formam à Belgis obsequium expectaret. Et sanè fœda, nec verbis æquanda vrbis calamitas erat, quum omnia armorum sonitu, clamoribusque terrentium aut pauentium, misto eiulatu muliebri, ac puerili comploratione resonarent: passim per vias ac fora sanguinis riui, & variæ morientium formæ, & amputata adhuc spirantium hominum membra viserentur. Nusquam tamen, quàm in ponte, quo Vvicca Traiecto iungitur, crebrior aut miserabilior cædes fuit. Etenim quum Sebastiani consilio, qui vel capto Traiecto defendi suburbium posse crediderat asportatæ,

Caualca & alii capti & submersi.

Mansfeld. Gonzaga.

Vvicca.

Vnde maior victorum rabies & promiscua in omnes cædes. quam Duces inter se discordes non reprimunt.

Misera Traiecti facies.

præsertim in ponte.

1579

quem, vt in Vvicam Traiectenses confugiam, confusè complent.

in illud essent pleræque Traiectensium opes, eòque honestiores quique, & præsidiariorum multi confugissent; reliquam multitudinem, desperata defensione, illuc fuga rapiebat, atque, vt ex omnibus vrbis partibus viri mulieresque cum paruis liberis eòdem confluebant, pontis angustiis haud àccipientibus eam aceruatim irruentium turbam, multi mortales & in aditu collisi, & in conatu progressuque, dum alius alium trudit, à valentioribus obtriti exspirabant. creuitque strages effracto ponte. Veriti enim Vvicchenses, ne hostes oppidanis immisti suburbium irrumperent, pensiles trabes inter extrema marmorei pontis, & Vviccham proiectas, illico intercíderunt: ignarique, qui conferti citatiqueſprocedebant, vt erant impetu delati, in amnem deuoluebantur. neque qui pone instabant, animaduersum periculum effugiebant, impulsi ab iis, qui & ipsi, vti fluctus fluctu premitur, vrgebantur. Mortuorum eo die numerus, quos aut flumen hausit, aut ferro in ingressu victor absumpsit, non facilè definiri primùm potuit: deinde tamen non fuisse quatuor millibus pauciores, (quippè multi, præter eos, qui initio apparebant, repertis domi iugulatis) Comes Masius à secretis Principi, rerumque quæ in dies agebantur, obseruator apprimè fidus, & prudens æstimator affirmat. cuius etiam viri testimonio non dubiè coarguuntur, qui scripsere, Gubernatorem vrbis Suuarzemburgium Heerlensem, coqui habitu elusisse

ibique obtriti.

aut in amnem prolapsi passim pereunt.

mortuorum numerus.

In relatione ad amicos 11. Iul. Meteran l. 9. & Isselt in h. st.

1579 Hispanorum manus. quod licet eius vitæ non satis militariter actæ conuenire videatur, tamen exploratum sibi ait, in Seruatiano foro, quo redintegratâ non leuiter pugnâ; ipse hastatus cum multis accurrerat, strenuè dimicantem interremptum fuisse: nec agnitum in eo tumultu, cumuloque cæsorum, in flumen proiectum, Gubernatoris vxor retulit Alexandro, nec ementitam vir eius nusquam exinde repertus ostendit. At non par animus fuit Manzano Centurioni: quem, vti nationis hispanæ dedecoramentum, (quinque enim annos pro Orangio non instrenuè arma gestauerat aduersus Regem) ipsa statim in vrbem irruptione peruestigarunt auidissimè Hispani, inultam nomini suo maculam per se deleturi. tandem inter tectum & lacunar, non sanè ex prioris vitæ ferocia latentem, ab Alphonso de Solis populari suo repertum, extractumque aliorum accursu in publicas vias; infestas inter hastarum cuspides iussum decurrere confoderunt. Planè vt ex huius, ac Heerlensis exitu intelligas, & DESERTOREM raró fortiter finire: & IN NOBILI pectore generosos spiritus torpere magis, quàm non esse a iniecta verò necessitate expergisci. Interea Vvicchenses, quum se hinc Hispanis è capto iam Traiecto imminentibus, inde vrgenti assiduè Mondragonio impares viderent: ac sperarent oblata deditione clementiora, quàm quæ Traiectenses paterentur; agitare inter se de sub-

Mors Gubernatoris.

Comes Massus.

& Manzani desertoris.

Ant. Heuer. l. 9. hist.

ex Occasia vterque fuit.

Vvitchenses populationem veriti, de suburbio suo decedendo agunt.

suburbio. dedendo cœpere', discordibus tamen conditionibus, quòd Sebastianus ante omnia suo ac militum decori, oppidani propriæ incolumitati præcautum vellent. hisque peruincentibus (namque ille affixus lecto minus audiebatur) dum ea super re, cum Mansfeldio & Gonzaga disceptatur; repentè in Transmosanis Mondragonij castris rumor spargitur à Burgundis ortus, Hispanos Vviccam ingressos omnia depopulari. Siue suspicio ea fuit ex restituto ad colloquium ponte: siue fictus à milite dolus, quo colloquium interturbarent, atque in suburbij præda Cismosanis commilitibus anteuerterent. Certè arrepta res est. ac dum oppidani consultant, vsi opportunitate milites, (seu decipiebantur, seu decipi volebant) non expectato Mondragonij imperio, sibi quisque dux, & sua cuique cupiditas, in muros plerisque defensorum ad audiendas deditionis leges conuersis, insiliunt: portam ad Sanctum Ruirinum obtruncatis excubiis reuellunt, socios accipiunt: sparsique per interiora suburbij, terrorem, ac cædem inferunt. Id autem vbi Cismosani milites videre, furore acti, quòd Traiectensium opes, Traiecti expugnatoribus præriperentur ab otiatis trans Mosam Mondragonianis, dirempto colloquio, transmissoque ponte Vviccam frequentes irrumpunt, nouo terrore miseros complent. Hic verò quamquam prædæ magis, quàm sanguinis cupido erat, Tribuni ab Alexandro

1579

Oppidani

Sed interea Vviccam irrumpunt transmosani milites Mondragonij.

Leprosorum locus.

Idem faciunt & Cismosani.

& diues suburbiũ simul omnes diripiũtur.

1578 dro increpiti promiscuam illam stragem inhibuerant; tamen Gallorum aliquot, Anglorumque manipuli pugnam ausi, irritauere Victorum animos. illisque, & præsidiariis fermè omnibus interemptis, spargebatur in omnes latè cædes, nisi Ducum interuentu factum esset, vt mulieribus puerisque, ac reliquis se se dedentibus parceretur. At longè alia Sebastiani sors fuit. captus enim, atque ad Alexandrum, vt is mandauerat, deductus perhumaniter exceptus dicitur, admiratione militaris industriæ. impensaque perdiligenti curatione, Limburgensem in arcem est amotus. vbi paulò post recrudescente vulnere, siue, vt aliqui scribunt; sclopo appetitus, interijt, magna sanè portio Traiectensis internecionis. Iam verò secuta cædem populatio dies plures tenuit, par scilicet vrbi, vel solis panni opificibus paulum infra decem millia frequenti: commercioque rerum, quæ in Germaniam exportantur, aut importantur inde, quæstuosissimæ. quæ omnia victoriæ additamenta fuere. Constat, militarem prædam ex domestica suppellectili, venalitijsque mercibus, atque ex redemptis precio oppidanis, palàm quidem partam, (nam multa, nox & tumultus inuoluit) longè decies centena auri millia excessisse. Sanè Leodij, Aquisgrani, Cliuiæque, persolutum pro captiuorum redemptione, præsenti pecunia supra ducenta auri millia certum habeo. Gliscebatque in dies militum auaritia per offi-

Cosmus Masius in relat. 11. Iul.

Sebastiani exitus

drapiers vocant.

Triduana Traiecti depopulatio,

quanta.

supra millionem Idem ibidem.

quamque auare exercita.

officinas atque apothecas, si quid reliqui foret, corradentium mortemque: 1579.
nisi abditas opes miseri exponerent, comminantium: adeò, vt reperti, qui desperatione vitæ, quasi monstraturi conditæ pecuniæ locum, protinus è torquentium manibus elapsi, de ponte se se proijcerent, inuitantes, vt se sequerentur, expleturi inexplebilem pecuniæ sitim. durauitque populatio, donec Alexander edicto proposito vetuit: *Ne quis in exercitu regio, cuius illecunque nationis potestatisue sit, audeat ab eo imposterûm die, Traiecti suburbijque domos diripere, habitatores capere, captos ad redemptionem cogere, iniuria damnoue afficere. immò relictis, quas ad eam diem iniusti insederint, domibus, suum quisque ad contubernium in castris se recipiant, nihil earum rerum, quæ domi fuerint, asportantes: nisi facta ad eam rem a supremo Belgij Præfecto, aut è designato Gubernatore Traiectensi potestate: capitis pœna ex edicti violatoribus illicò sumenda.* Prætetea vetuit; *Ne quis domos, bona, personas semel redempta, noua iterum redemptioni subiiciat: neue à captiuis, præter impositum primò tributum, quidquam siue alimentorum, siue rerum quarumcumque aliarum rursum exigat. secus facientes & tributi iacturâ, & perseuera animaduersione plectendos.* Denique mandauit; *Quicunque mulierem, puerumue apud se detineat, confestim in domum remittat suam; aut dicendum ad causam accidat, quo eam, eumue iure suo remittat. neutrum qui fecerit, vt ne-*

Eques Renaldus qui interfuit.

Coercet illam tribus edictis Alexander.

Franciscus Montesdoca.

dicta

1579 *giectæ disciplina reum, pœnas exemplo daturum*. Sic denique Traiectum quarto obsidij mense captum expugnatumque est, octo circiter millibus suorum toto eo quadrimestri tempore desideratis, censu tanto quidem miserabiliore, quanto illum & mulieres non pauciores mille & septingentis confecère. Porrò magistri præconesque hæreticorum, quos ad suspendium quæri potissimùm iusserat Alexander, plerique desperatâ fugâ, furiosè se in amnem, ipsimet sui carnifices, proiecère. Non tamen hæc victoria incruenta Regiis parta est, amissis bis mille ac quingentis militibus: septem ac triginta Centurionibus, supremo rei tormentariæ Magistro, & honorariorum militum ductore. Quin & ipse Imperator, quàm propè fuit, vt præter omnium opinionem, victoriæ suæ immoreretur? Nam perleuis initio credita est febris: fineatque illum intra tabernaculum, curis interesse belli, ac mandata epistolasque subscripto nomine transmittere: vti postremò fecerat in nunciis victoriæ destinandis, ad Regem quidem in Hispaniam, Tribuno Mondragonio; ad Gregorium verò Pontificem, ad Octauium, & Margaritam parentes, atque ad alios per Italiam Regulos, ac regios Administros, Centurione Hercule Magno. Dein tamen increuit immodicè malum, promptis in cute signis vitiati sanguinis ex attracto, mota humo, pestilenti spiritu, continuatisque sub dio, atque humenti in solo noctibus ope-

In obsidione Traiectensi numerus mortuorum ex Traiectensibus

Inter hos centuriones fuere Hispani viginti-duo. Aegid. Barlamont. Fabius Farn.

& ex Regiis

Nec Alexander longè abfuit à morte. Primum leui febri corripitur. destinatque ex lecto nuncios, victoria ad Regem, ad Pontificem & ad alios.

inter operas, quarum laborem non magis exactor intendebat, quàm particeps alleuabat. Itaque à spe vitæ desertus, & iam supremis intentus, euocato ad se regio senatui administrationem belli pacisque, quamdiu ipse decumberet: & super hoc, si aliud sibi humanitus accideret, quandiu placitum Regi, confectis legitimè tabulis attribuit. Exinde auersatus humanas curas, expiatâ iterum à noxis per confessionem animâ, (nam quo primùm die lecto tengri cœpit, ante alia in id incubuit) ac Cæli Pane ad subita morbi confirmatus; nihil iam propius erat, quàm vt vltimæ mortalium necessitati concederet. Acciditque post hæc aliquid memoratu sanè dignum. Nam quum pestifero iactatus æstu deliraret, inter varia, quæ militariter insaniens effundebat, erectus paulùm è strato, Gasparem Roblæum ac I. Baptistam Tassium ex aduerso intuens, *Quid vos*, inquit, *hic moramini? An non videtis Vvallones Germanosque, versis in se se armis, prælium conserturos? Abite hinc præcipites, mutuaque nostrorum cædi anteuertite*. Illi, vt Principi obsecundare viderentur, abiere, vixque Traiectum intrauerant, quum ad arma pulsari tympana, magno in forum accursu, audiunt: properantesque vident Germanos, atque Vvallones (nec erant quatuor hominum millibus pauciores) directa vtrinque acie, ob incœptam in Vvicchensi suburbio litem inter paucos, mox accessu plurium, tanquam ad nationis decus iniuria

1579

& desperatæ valetudine administrationem cedit regio senatui: seque ad mortem pie comparat. Mira delirantis Alexandri diuinatio.

Billii Dom.

Germanorum atque Vvallonum acies certaturas.

1579 iuria pertineret, exasperatis animis, de summa rei, infestis armis, decernere iam paratos. Tum Billius, Tassiusque medios se se inserunt, minasque, & authoritate intercedentes, recipientesque in se controuersiam dirimendam, aliorum præsertim interuentu, discordes denique legiones complacauere. admirati enimuerò, veneratique præsens propitiumque regiis militibus Dei Numen, qui furentis ac vaticinantis ore præmonere voluisset, vnde miserabili tot fortium virorum stragi maturè caueretur. Sed de Alexandro, intendente se in horas morbo, tristes interea nuncij ferebantur. Iamque illum obiisse per exercitum rumor euulgauerat: apparuitque eo quidem tempore, quo RES IN exitu æstimantur: & QVVM abeunt ex oculis, tunc videntur, quæ militum in eo caritas, quiue sensus. eæ enim voces exaudiebantur tabernaculum eius obsidentium, atque Imperatorias virtutes certatim, nec sine lacrymis prædicantium, planè vt frui iam tum posset Alexander famâ sui, & posthuma de se hominum iudicia prælibare. Sensitque adhuc gratus suorum studium æstimationemque, quum præter omnium spem, suppuratione perrupta, periculo defunctus, ac firmatis vtcumque viribus, Traiectum intrauit. Id enim non priuatim, quemadmodum ille designauerat, sed triumphali propè pompa, vti milites euicère, peractum est. Namque ab Alexandri tabernaculo, quò densatis ordinibus cuncti (non

pau-

dirimunt componuntque Billius, & Tassius.

Militum sensus in Alexandri euulgato rumore mortis:

sed ipse conualescit.

pauciores viginti bellatorum millibus) conuenerant, Traiectum versus, in turmas, centuriasque distributi, gradario agmine processere, sagulis, torquibus, galeisque plumantibus, pro cuiusque copia perornati. Tum interiores aulici asseclæque, & nobiles è contubernio Principis sequebantur. Ipsum autem impositum sellæ purpurâ auroque constratæ, quaterni Centuriones hispani (namque hæc natio id obsequium præ alijs impetrauit) humeris sustulere, sub aurea vmbella à primarijs quoque militum elata. Ante, circumque sellam, inter explicata vexilla ipsum complectentia, Tribuni, ordinumque ductores & suo, & armigerorum cultu insignes: propiusque castrorum Præfectus, & Magister equitum comitabantur: prætoriana cohorte concludente agmen. Sic transmisso ponte, quem super fossam vrbis ipsi paulò ante fabricauerant, Traiectum per apertos eius muros, iuxta Bruxellensem portam, subiere: passim agnoscentes disiectas à se aut extructas moles: viamque, quam sibi suo hostiumque recenti adhuc sanguine fecerant, repetentes. Inuectus in vrbem hac militari gratulatione Farnesius, exceptusque à Francisco Montesdoca, quem Traiecto Gubernatorem, Senatus Regius imposuerat: atque à Clero in templum rectâ deductus, solenni ritu Imperatorem Deum, pro recuperato, eius ope, Traiecto veneratus est, ac secundùm Deum, Apostolis eius Petro, & Paulo gratias, quasi stipendium per-

Triumphi pompa.

Mansfeldius, & Gonzaga.

& gratiæ Deo Diuisque actæ.

1579 persoluit commilitonibus Diuis. *Expugnatio Traiecti Belgium terret.*

TRAIECTI ad casum, fama longè latèque ruinam deportante, concuti Belgium propemodùm omne visum est. Pleræque Ordinum prouinciæ, Brabantia in primis, Transisselania, Frisia, Flandria, tanquam ad eas victore cum exercitu properaret Alexander, vrbes quæque suas nouis præsidijs firmare, annonam aduehere, defensionem parare: contrà Catholici hęreticis permisti animos sumere, pro Religione, ac Rege arma expedire, iugum haud vltrà pati. Nec Alexander aut sibi, aut famæ deesse, non ignarus, ALIA victoriâ ad tuendam victoriam opus esse. Tumultuabatur Ciuitas Buscoducensis, præpoterantque, inducta Religionis libertate Caluiniani: sed audita Traiectensium clade, Catholici sumptis armis, ac vicina ab Alexandro missâ militum ope præsidentes, eiectis vrbe Caluinianis, reconciliationis authore Terranoua Duce, dedidere se Regi. Mechlinienses, acceptis primùm ab Alexandro legatis, in easdem cum Vvallonibus conditiones, amplexi sunt Regis partes: mox immissis ab eodem militibus, eorum ductor Fabius Gatta (cuius à Carolo filio, dum hæc typis mandarem, Orbatellum, Etruscum Hispani Regis oppidum, aduersus trimestrem Gallorum obsidionem, aggressionesque defensum, qui hæc litteris tradent, non sine palmaris viri præconio memorabunt;) iubetur Vvillebroucum petere, eiusque propugnaculū ad caput Bru-

Ouer Issel

Bolduc Relions fid.

Buscoducen. ab Alexandro, & à Terranoua adiuti se Regi dedunt. Mechlinienses ad Regem transeunt,

Neapolitanus

& alios in auxilium milites accipiunt.

xellensis alvei situm occupare. Fabius 1579
opinione celerius Vvillebroucum aggressus, cæso Ordinum præsidio, propugnaculum in potestatem redegit. Verùm audito, nouis copijs Mechliniam aggressuros Ordinum Duces, festinatis ab Alexandro turmis aliquot, cohortibusque, ductu Licquij; obuiam hostibus ire visum est. interim missâ ad explorandum Zappatæ turma, quam Cōtrera vicarius ducebat; inter Mechliniā, & Vvillebroucum, castra posuêre Licquiani, Sed ante expectatum apparentes Ordinum copiæ (erant pedites quatuor millia, equites octingenti) in Contreræ turmam, nondum illucescente die incurrêre. Contrera, relato protinus pede, non antè ad suos se recepit, quàm hostes fugientibus immisti in castra simul penetrarunt: territique improuisa aggressione milites, vixque nacti tempus coëundi, post leue certamen, alij ad defendendum vicinum Vvillebroucum, alij aliò fugam arripuêre, victoribus per relicta contubernia ad prædam versis. Eodem tempore Garsias Oliuera, turmæ vicarius Antonij Oliueræ patrui sui, Vvillebroucum versus, sclopetarijs equitibus comitatus properabat; quum ex fugientibus audito quod acciderat, indignum ratus, eiusmodi notam regio inustam militi, inultam pati, instare apud eorum primarios cœpit, precarique, paulùm subsisterent: considerarent, posse ab illis, si consilia viresque secum iungerent, haud dubiè recupe-

eum propugnaculi expugnatione

Roderic. Zappata

sed postea ab Ordinum copijs inuaduntur

& fugantur

& castris exuuntur

sed Oliuera adhortatione,

1579 rari amissum decus. hosti ad prædas intento, aut spolijs implicito, non spatium, non animum resistendi futurũ. quippè EXPERIENTIA compertum, nihil esse vilius aduersus inuadentes, prædatore milite. resumerent itaque generosos ad eam diem spiritus, occasionemq; repræsentandæ Hispanæ virtutis ne omitterent. se quidem, quamuis præter ferreum collare, cetera inermis esset, (& diloricata veste nudum pectus ostendit) primum in hostes iturum sperare autem, quam sibi mentem indiderit Deus, & vires eidem menti pares Deum additurum. Nec pluribus agendum fuit apud eos, qui iam fugam ipsi suam taciti damnabant, ac Ducem aliquem reparãdæ quoquomodo famæ cupiebant. Ducenti equites sclopetarij, plerique Hispani, & lancearij quinquaginta, regendos se Oliueræ, quòcumque is duceret, adiunxêre. Ille nihil moratus, hostes enim in conspectum venerant, assumptis prima in acie sclopetarijs, iussisque ponè sequi lancearijs, magno tubarum sonitu, quo suorum numerum mentiretur, in præcedentem equitatum pilarum procellam repentinus effundit. Inde addensato gradu, lancearij perrumpunt agmẽ, eoque bifariam scisso, partem alteram maioremque Hispani equites post repetitam pilarum emissionem, gladijs cominus aggrediuntur, ac terga vertere compellunt. Sed fugam inhibuit Licquius, qui Vvillebrouci iam securus, plerosque suorum in pugnam opportu-

in prælium redeunt,

& vincunt,

 1579

& præda hostem spoliant,

nè retraxerat. Itaque circumuenti, post acrem, quam necessitas intendebat, pugnam, complures eorum interempti, capti permulti, paucis perfugium patuit, omnes præda, armis, signis exuti. Nec pars altera tutior fuit, aliquã-diu per inuia saltusque errabunda, postremò à rusticorum manipulis cæsa spoliataque. Olíueram complexi deinde commilites, Restitutorem publici decoris consalutarunt. Et Alexander, traditâ illi sclopetariorum equitũ turmâ, in patentibus eius rei litteris testatum voluit, Id à se dari Garsiæ Oliueræ, quòd res ab hostibus raptæ, illius consilio ac fortitudine recuperatæ fuerint, victis fugatisque paulò antè victoribus. Hæc autem ad confirmandos regijs in partibus, vti iam cœperant, Mechlinienses magnoperè valuere.

magno in Oliueram plausu, & præmio ab Alexandro.

Brugenses ad Regis partes accedere conantur,

Nec Brugenses interim quiescebant: abrogatoque factionis hæreticæ Magistratu, Caluiniani Euangelij buccinatoribus vrbe pulsis, dein reuersis, atq; adeo secta in partes ciuitate, rem armis decreturi videbantur. sed iussus ab Alexandro Mottæus raptim illuc trahere Vvallonum cohortem, dum paulũ cunctatur, octo Scotorum signis quæ à Caluinianis accita præcucurrerant, posterior fuit. At Martinus Schenchius, nobilis Gelder, militiâ quàm constantiâ clarior, ex Blyenbecano castro, tractum omnem inter Venlonam ac Genepum, ad Regis partes, suis Farnesianisque militibus, attrahebat. sed ausus vltra vires Zutphaniam inuade-

sed frustrà.

Accedũt alij opera Schenchij

1579 uadere, captus, mox liber, & multa felicius ausurus, emissus est.

SED nusquam, post expugnatum Traiectum, acriores turbæ, quàm in Frisia, incensis oppidis, deletis pagis, euersis arcibus, dein repositis, Nobilibus plebeisque in nouas factiones coëuntibus, Regem alijs, alijs Ordines asserentibus. Præerat prouinciæ, Ordinum nomine, Georgius Lalinius, Villæ Dominus, Rennebergij Comes: verebaturque, si eò aduerteret arma Farnesius, ne Frisia, ac Transiselania (nam vtramque Rennebergius moderabatur) Regis haud dubiè partibus accederent. Verentem nutantemq; aggreditur Terranouæ Dux, re cum Alexandro communicata, atque assumpto reconciliationis ministro Coudenhouij Domino, Rennebergij amicorum longè intimo. Hic per Baylium & Greyterium, illum Rennebergio à secretis, hunc prouinciæ à consilijs, prætentata Comitis mente, hominem inuadit: atque exorsus à miseratione periculorum eius, quibus in horas obnoxius inter homines æquè infimos, ac infidos, precariam traheret non minùs vitam, quàm præfecturam; addit, *Constare sibi missos ad Parmensem Principem à Groningensibus euocatores Hispanorum in Frisiam. Qui si aduenerint, & aduolaturos esse, haud dubitandum, (Parmensi ad huiusmodi occasiones minimè cunctante) non videre se, quâ ratione copijs victricibus, & accitis resisti posset à prouincialibus partim inter se discordi-*

FRISIA nutat:

& eius Gubernator.

Prætentat illum attrahere ad Regis partes Coudenhouius

hac oratione.

bus, partim cum Hispano conspiratis. 1579

Quin igitur ipse anteuerteret? pactusque cum Parmensi, Vvallonicæ nobilitatis exemplo, prouinciam Principi suo, antequàm cogeretur, vltrò restitueret? An indecorum ei futurum, quod Comiti Lalinio Hannoniæ ac Valentenæ Præfecto, quod Lalinio Montinij Domino cognatis eius, quod Vicecomiti Gandauensi perhonorificum, & conducibile fuisset, Regi reconciliatis, bona prouinciarum ac suo: auctisque, super Regis gratiam, nouis honorum appellationibus, insignibusque? Eadem ei speranda à Parmensi Principe, cuius Rennebergius, ipse admirari virtutem, & amare ingenium consueuerit. Se quidem, pro eo, quem haberet apud illum, atque apud Terranouæ Ducem aditu, non omissurum, quin omnia, conditionibus gratiosis atque magnificis peragantur. Post hæc Coudenhouius, permisso sibi negotio, conditiones cum Terranoua componit, sed antè ad Alexandrum transmissas, in hanc sententiam. Permittendas Comiti Rennebergio, asserendasque diplomate Regio, Frisiæ, ac Transiselaniæ præfecturas. Eundem annuo reditu donandam viginti millium florenorum, qui è regio harum prouinciarum patrimonio petantur. Villæ Dominio insignia, ac iura Marchionatus ab Rege tribuenda. Instandum efficaciter apud Regem, vt Comitem prima equitum aurei Velleris creatione, in eum ordinem adscribat. A Parmensi Principe tradendas ei peditum legiones duas, quas ipse, vti earum Tribunus

Philipp. Emmanuel Marchio Rubasius.

Conditiones Rennebergio propositæ à Terranoua.

Patente

1579 *bunus, per prouincias suæ ditionis, præsidiorum loco, dispertiat. Viginti aureorum millia eidem adnumeranda statim atque pactis conuentisque firmatis, sacramentum Regi dixerint ipse, locorumque Drossardi* (sic Satrapas seu Præfectos Frisij vocant) *qui Harlingas, Stauriæ, Leouardiæque arces, Regis nomine tueantur. Drossardis autem, præter diplomata à Rege mittenda, quibus sua cuique maneat Satrapia, ipsique in Gritmānos*, vt Frisij loquuntur, *assummantur; florenos mille ac ducentos, annuo censu tribuendos. Nec prætereundos Greyterium & Baylium, sed sexcentorum singulos florenorum reditu remunerandos. Immò quum tàm hi, quàm Drossardi iacturam fortunarum à partibus facilè passuri sint; tunc eis tantundem in Frisia rependendum, fruituris ea compensatione, quandiu loca, in queis bona illorum sunt, non recuperentur. At verò Coudenhouij Domino, qui huius reconciliationis author ac sequester in primis fuit, hæc offerenda: primùm Regis epistolam approbantis commendantisque operam eius hoc in negotiò adhibitā Catholicæ Maiestati: dein censum annuum duorum millium florenorum, si in hanc reconciliationem intendendo, eius bona ac dominia à coniuratis prouincijs publicentur, etiamsi reconciliatio ex sententia non succedat: non soluendum autem hunc censum, si fortè suis ille bonis non spolietur: nec processurum, vbi in eorum possessionem aliquando reducatur. denique octo adiungenda aureorum millia, quæ Coudenho-*

Prætores magni

 uio,

 1579

Sensus Alexandri super his conditionibus.
Accipit illas Rennebergius
& Frisiam ac Transiselaniam Regi addicit.
Inde spes Belgii vniuersi ad Regem attrahendi nisi pecunia defuisset in Lusitanicam expeditionem versa.
Difficultas conflandi noui exercitus, abeuntibus Hispanis

uio, eodem tempore, quo Rennebergio, in Colon:ensibus nundinis adnumerentur. Alexander, & si hasce conditiones animaduertit aliquanto liberalius compositas, eo tempore, quo cogi poterat, qui rogabatur: contrà tamen apud se reputans, TVNC offerri absque necessitatis suspicione concordiam, quum à superiore offertur; ad colligendam Regi apud populos clementiæ famam, re statim probatâ, conditiones ad Terranouam remisit. Quibus à Cornelia Lalinia Rennebergij sorore ad fratrem (cuius reconciliationem magnopere optabat) allatis, gauisus ea liberalitate Rennebergius, dissimulato aliquantisper consilio, tum audito aduentare Orangium, rem, vti erat, suspicatum, regias partes palàm professus, se Regi ac prouincias addixit. Et verò præter hoc additamentum, motis iam vbique prouincijs, sperari potuisset, vti sperauêre permulti, Belgium propemodum omne ad Regis partes aut spõtè accessurum, aut armis attrahendum, ni pecunia, minimè profectò in tempore, ab Hispania defuisset. Sed Lusitanica expeditio animum occupabat, & pecuniam Regis, facilè patientis differri recuperationem Belgij, dum interea in potestatem redigeretur Lusitania, ex qua pecunia non vnius tantummodò Belgij, sed plurium victrix regnorum, in longum hauriretur. Etenim ex pactionibus in Vvallonum reconciliatione pridem initis, externi milites emitti Belgio debebant, corum-

que

1579 que loco nouus conflari Belgarum exercitus. dumque hic æris inopiâ scribi non posset: & veteres, qui missionem instare sibi inaudierant, nisi solutis stipendijs ad opera ægrè interim adhiberentur; Alexandro à pecunia vacuo, qui præter Hispanum obsequij retinentem, ceteros turbidos ac propè contumaces habebat, multa videlicet omittenda erant, quæ essent sub manu. Hinc missis in Hispaniam Alphonso à Sotomaiori, & Octauio Comite Lando, Regem docuerat, quanta in præsens opportunitate rei benè gerendæ fraudarentur Catholicorum partes: quantoque exinde periculo subessent amittendi, quæ parta ad eam diem, abeuntibus Hispanis, nec suppeditatâ ad nouum exercitum pecuniâ. Quin & eandem quoque operam Hispanos in Belgio retinendi, nouo apud Vvallones conatu non omisit, instantibus comitijs.

18. Aug. — *Ideò missis ad Regem nunciis pecuniam rogat.*

ETENIM Montibus in quam Hannoniæ vrbem indictus erat earum prouinciarum conuentus, Proceres Legatique, iam aderant; vt incœptam Atrebati recôciliationem, temperatis aliquot, Alexandri postulatu, conditionibus, aliquando conficerent. Et pro Artesia quidem Legati venerant eius Gubernator Robertus Melunius Marchio Richeburgius, & Ioannes Saracinus S. Vedasti Abbas, & Franciscus Doignius Beaureparij & Beaumontij Dominus cum

CONVENTVS prouinciarum Vvallonum. — *Arras* — *Legati pro Artesia.* — *Marchio Rubasins.*

cum alijs nonnullis; Hannoniæ autem nomine agebāt Philippus Comes Lalinius prouinciæ Gubernator, & Iacobus Froyus Abbas S. Petri Hasnaniensis, & Iacobus de Croyx Saumontij Dominus, & Franciscus Gualthierius syndicus Montensis, alijque ex eadem prouincia. Denique pro Insulis, Duaco, & Orchiano, quæ sunt Flandriæ Gallicanæ, aderant earum Præfectus Maximilianus Vilanus Rassinghemij Dominus, & Hadrianus Ogniacēsis Villeruallius, & Florentius VanderHaer, & Eustachius Iumellius, & cum ijs alij. Cum hisce prouinciarum Legatis acturos immiserat Alexander Regis nomine, Petrum Ernestum Comitem Mansfeldium, Ioannem Noyellum, & Adrianum Goniicurtium; illum Rossignolij, hunc cognominis loci Dominio: vnà cum totidem Iurisconsultis, Ioanne Vendeuillio, quem postea Episcopum Tornacenses habuēre, Antonio Haustio, ac Georgio Vestemdorpio, quorum hic concilij prouincialis in Frisia; priores duo priuati concilij senatores erant. His impensè mandauerat, in id sedulò insisterent, vt contenti Vvallones, prouincias suas externorum militum onere accessuque exemptas habere, ne vellent è reliquo Belgio emitti eos, quos ad arcendum ex ipsis Vvallonum prouincijs hostem, socios aliquando desideraturi essent. Sed frustrà erant Alexandri vota, eiusque Legatorum opera: obfirmatis omnium animis, in externa militia ab omni

Pro Hannonia.

Pro Insulis. alijsque.

Legatos quoque suos mittit Alexander

cum mandatis pro retinendis Hispanis;

sed non impetrat.

1579

Lilla

1579 ni Belgio remouenda, quum tamen in plerisque alijs haud grauatè Alexandri petitiones admitterent. Accessitque eodem tempore responsum Regis ab Hispania, iubentis nō modò à prouincijs omnibus abire Hispanos, sed ceteris in rebus nihil eorum immutari, quę Atrebati cum Vvallonibus composita iam essent: Hoc autem posterius clam Vvallonibus habens Alexander: ne per huiusmodi Regis indulgentiam irrita fierent, quæ magno ipse labore Regi iam acquisierat; ex altero Regis diplomate, generatim acta Atrebati confirmante, reconciliationem cum prouincijs Vvallonibus tandem conficit: ac duo de triginta capitibus comprehensam, ineunte Octobri mense, Traiecti primùm mox alijs in locis, ingenti populorum lætitia euulgat. Leges, in quas conuentum est, hæ fuere inter alias præcipuæ. *Vt reconciliatarum prouinciarum Præfecti, Magistratus, copiarum Duces, milites, ciues, incolæ omnes munere quopiam fungentes, fidem suam sacramento obligent, Religionem Catholicam Romanam, & obedientiam regiæ Maiestati sese perpetuò seruaturos. Vt milites Hispani, externique alij prouincijs haud grati, sex intra hebdomadas ab euulgata reconciliatione, Belgio excedant, nunquam in posterum redituri, nisi aut belli cum externis occasione, aut alia reconciliatis prouincijs æstimanda necessitate. Vt hoc ipso discessionis tempore, ad Religionem tuendam, ac tam Regis, quàm harum prouinciarum*

12. Sep. *Immò iubetur à Rege nihil vltra tentare.*

Capita 28. *Itaque reconciliationem Vvallonum conficit, in has leges.*

con-

consletur exercitus desensioni oppugnatio- nique par: isque ex militibus indigenis, alijsue, qui Regi, ac prouincijs accepti habeantur. Vt Rex non alium vniuerso Belgio Gubernatorem, nisi sui sanguinis Principem in posterum præficiat. interim sex spatio mensium, Parmensis Princeps reconciliatas prouincias, vti reliquum Belgium, administret: quo semestri elapso, nisi Gubernator à Rege nominetur aut ipse Parmensis, aut alius Princeps regij sanguinis; prouinciarum regimen penes reconciliatorum Ordinum concilium fiet, conciliumque arbitrio Regis, modò ex indigenis eligatur. Hisce alijsque conditionibus vtrinque firmatis, decreta ab Vvallonibus honorificâ legatione, Montes euocatur Alexander capessendo regimini prouinciarum. Ille tamen, dilata paulùm profectione, dum instantia componeret; opperiebatur responsum Regis à quo reditum in Italiam cum abeuntibus è Belgio Hispanis enixè postulauerat: iusso Comite Lando, pòst Regem, edocere Ioannem Idiaquesium Belgicarum rerum consultationibus præfectum, Id Regiæ Maiestatis interesse, ne in ea militum abalienatione & querimonijs, atque adeò in eo periclitantium statu rerum, ad certam ruinam accederet Gubernatoris contemptus. Exercitus egestatem ab se diù sustentatam, dum licentiam authoritate coërcuerit: iam semestri Duci non eandem authoritatem fore. Itaque quum paucis pòst mensibus abeundum sit, satius futurum, si &

Euocant Vvallones in suas prouincias Alexandrum.

qui à Rege petit reditum in Italiã,

1579

Mons de Enau

Oct. Com. Landus

1579 si & prouincijs noui Gubernatoris anticipatione, qui nō arma aduersus eos, quos recturus sit, exercuerit, consulatur: & sibi integrâ authoritate exire Belgio haud negetur. At Rex, cui super Alexandro alia mens erat, geminatis eum litteris, quanta eius præsentiæ necessitas, quantum in illo spei collocârit, admonuit. addiditque Regis nomine Idiaquesius, *Missionem externorum, nouumque in eorum loco delectum Vvallonum, Regi adeò cordi esse, vt in vtroque conficiendo pro certo haberet Alexander, se gratius eius Maiestati facturum, quàm si duas pariter vrbes expugnaret.* Nempè Rex per eam militum mutationem, simul prouinciarum animos deuinciebat sibi, simul Alexandrum ipsum victorijs & veteranorum studijs quotidiè maiorem in potestate habebat magis. Sed Alexandro quàm fixum erat Regi parêre, tam arduum aggredi ad parendum fuit. Etenim rarò absque militum querelis, atque aliorum terrore ac damno, dissoluitur vetus atque ingens exercitus: vti nec magna ædificij moles sine cadentis fragore, vicinarumque ædium noxâ destruitur. Præterea nouum repentè conflare exercitum, & tanquam vno pedis pulsu equestres, ac pedestres tyronum copias de terra extundere: ac subitâ aduersum veteres hostes disciplinâ firmare, Magni olim gloriatio Ducis est habita. Hæc autem ipsa duo difficultatibus semper implicita, tam multæ hoc tempore res aduersæ circum-

13. Oct.

13. Oct.

Sed Rex negat, iubetque vt externis dimissis, nouũ exercitum scribat

Alexandri difficultas.

Pompeius Magn. apud Plutar. in vita.

cumstabant, vt militarem Alexandri prudentiam non minùs in eo veterani exercitus corpore dissuendo, nouoque conformãdo; quàm in arcibus siue hostilibus diruendis, siue aduersus hostem fundandis, Rex meritò agnouerit, commendaueritque. Ex militibus abituris, veteres Germanorum legiones, Burgũdorumque, à reconciliatis prouincijs, vti gratæ, in partem noui exercitus admittebantur. sed Burgundi admitti renuebant: Germani operam suam seu Regi, seu prouincijs contumacius pernegabant, tantùm in patriam redituri stipendia poscebant. Itaque deficientibus Germanis ac Burgundis, ex Vvallonum prouincijs conflari exercitum opportebat. at hi, præterquam quòd, nisi solutis stipendijs, militiam palàm detrectabant, pauciores erant, quàm vt ex eis componeretur exercitus, qui vnus in Belgio & Vvallonum prouincias defensaret, & Orangio multis in locis arma inferenti occurreret, & Mechliniæ, Buschoduco, Groningæ, alijsque vrbibus, ac prouincijs in Regis partes iam transgressis, aut transgredi meditantibus, opemque ab Alexandro quotidiè poscentibus subueniret. Sed in altero plus adhuc operæ Alexandro erat. Constabat eo tempore, quo dissoluendus erat, Farnesianus exercitus legionibus omninò quindecim: Germanicis quinque, totidem Vvallonicis, Burgundicis duabus, tribus Hispanicis, (præter Italicas aliquot extra ordinem cohortes) non eodem numero militum: pariter

in conficiendo nouo exercitu:

& in veteri dissoluendo. Quantus regius exercitus esset:

1579 pariter refertis: quippè Hispanicæ, Germanicæque longè ante alias ibant. Equitatum conficiebant turmæ seu vexillationes quadraginta duæ, ex Raitris potissimùm, Burgundis, atque Epirotis. Erat hic exercitus vt priùs hosti, ita nunc Duci suo formidandus: quantoque & numero militum, & veteranarum legionum robore præstabat, tanto, si exuto obsequio hostilia moliretur, augebat Alexandro curas, timebatque ipse vires suas. Nec temere: namque nationes certatim omnes, quum instare sibi Belgicæ militiæ finem viderent, confici secum rationes, & quæ ad eum diem stipendia vtcunque differri passæ erant, partim compensatione prædarũ, partim honores & rem aucturæ continuatione militię, ea nunc numerari semel omnia armatæ poscebant. Et Alexander, cui iampridẽ ne ad vnam quidem legiunculam dimittendam pecunię satis aderat; metu futuri, aliquot antè mensibus per Tribunum Mondragoniũ; postremò per Comitem Landum, ac Sotomayorem, de rerum statu Regẽ anxiè cõmonuerat. Quumque plùs interim spei, quã pecuniæ mitteretur ab Hispania, aduocato regio senatu, quid consilij capessendũ inter extrema illa, disquirit. Placuitque Serbellonij sentẽtia: qui, (post aliquorum magis querimonias, quàm cõsilia) & si causam tardioris ab Hispania subsidij negauit in Principem referendam, tanquam ei Belgium minus cordi foret: nec de eius potentia demissè adeò sentiendũ, quasi regium

Albanesi

Duci quamque formidandus,

si, quum se dimittendum audit, stipendia petat

à Duce pecunia vacuo.

Ipse consulit super hac difficultate senatum.

regium ærarium expeditione vna Lusitanica exhauriatur; adiecit tamen, *In eo falli Principis parsimoniam, quòd persuasum habeat, liberalius opem Gubernatores petere, vt habeant vnde è pleno semper hauriant: quum contrà Rex sentiat, solitus dicere,* ADÆQVANDVM *esse necessitati subsidium, ne si abundet, effundatur. Itaque ad ostendendum, quã infra necessitates auxilia sint ab Hispania, optimum factu, si per regios huius exercitus Quæstores, certus equitum peditumque numerus, ac stipendiorum, summa cuique centuriæ in singulos menses pendi solita quantumque debiti, subducta cum legionum Tribunis ratione, adhuc supersit, ineatur: atque eorum indice per certum hominem in Hispaniam misso, Rex oretur, vt quando tam longè res distent à copia, intelligat non alia peti subsidia, quàm quæ necessitatibus, & quidem extremis adæquentur.* Addidit Alexander, non hunc modò publicum, sed priuatum etiam domus suæ statum, atque impensas, velle Maiestati eius, cui sua omnia patere cupiat, accuratè perscribi. vti factum est festinata domi militiæque censione. Et primus quidem militaris index, nam plures missi sunt, summatim referebat, Hispanorum peditatui ex tripartitis Toletani, Valdesij, & Figueroæ legionibus composito: centuriasque vnam & quinquaginta complexo, pendi pro stipendio mestruo aureos vnum & triginta millia, octingẽtos quadraginta septem. Equitatui leuiter & sclopis arma-

Serbelloni sententia.

Decernit Alex. indicem mittendum expensarum,

tam pro exercitu,

1579

1579 armato ex variis nationibus, in vnam & viginti turmas secto, aureos quatuordecim millia, trecentos & nonaginta. Vvallonum peditum signis octo sub Altapennio, quatuor sub Reusio, & sex Germanorum recens scriptorum sub Fronsbergio, aureos tredecim millia, quadringentos ac nouem. æquitatui germanico ferreolorum, in quo vexilla tria Sanblemontii. quinque Saxonis Ducis, duo Billij, vnum Bilzii, ac Brendelii decem, aureos: sexaginta tria millia septingentos quinquaginta duos: subducta in fine omnium summâ, aureorum centum viginti trium millium, & trecentorum nonaginta octo. Tantum erat vnius mensis stipendium, & non totius exercitus: omissis videlicet in hoc censu peditibus Burgundis, Italisque omnibus, Vvallonum parte, ac Germanorum plerique: quorum vel vni Altempsiæ legioni stipendium supra triginta aureorum millia singulis mensibus soluebatur. At index Farnesiæ domus particulatim censæ ostendebant, in aula Alexandri Principis constante hominibus ex familia quidem, ducentis quadraginta nouem, cum equis duodecim supra ducentos: ex aliis autem Nobilibus quinquaginta, qui honoraria Regis stipe detinebantur in Belgio, sed Alexandri mensâ impensâque excipiebantur, impendi singulis mensibus nummos ex aurea moneta quinquies mille, nongentos sexaginta. Ad hos autem sumptus sustentandos habere Parmensem Principem menstruos reditus partim à se, & ab Octauio

Cornette *quam pro domo sua*

Mirum de alio indice.

& ab Austriaca parentibus aureos bis mille ac trecentos quindecim: partim á Rege bis quoque mille quadringentos triginta septem: nempè acceptis expensas non equantibus. Sed nihil expediti us necessitatem pecuniæ arguebat, atque relata alio in indice æris summa ad eum diem veteranis debita: quæ absque Vvallonibus, Italisque, pro Hispanis decies centena millia, pro Germanis verò ac Burgundis millia tricies centena longè superabat. Quibus tum publicis, tum priuatis minutissimæ diligentiæ taxationibus, traditis, (quo plus authoritatis inesset) Petro Aragonio, qui Carolum patrem Terranouæ Ducem postea secututum præcedebat in Hispaniam, Regem orauit Alexander, vt quando eo loco res essent, monstrare dignaretur, vnde sibi tantum æris hauriendum, vt externas legiones, solutis stipendiis, emittat: vnde vt pactam Frisiis pecuniam dissoluat: vnde vt nouos militum delectus habeat, qui tot arces, abeuntibus externis, intrent, prouincias armati defendant, hosti non impares occurrant. constare in eo Germanos, ac palàm edicere, non moturos se Belgio pedem, nisi stipendiis in Belgio numeratis. eadem Hispanorum, sed modestiora postulata esse. vrgere interim prouincias, appetente præfixo iam tempore, vt externi atque ante alios Hispani Belgio cedant. atijs cedentibus verendum esse, ne Germani iam pridem seditionem minantes, metu Hispanorum liberi, adiunctis sibi Vvallonibus, populabundi per agros excur-

millio vnus millio nes tres.

Mittit hos indices ad Regem;

cumque subsidium orat:

& pericula di atio nis ob ocu los ponit;

ROBERTVS MELVNIVS RVBASII MARCH·
MAGISTER EQVIT·

1579 excurrant, vrbesque sibi, stipendiorum loco, despondeant. Id verò si accidat, eodemque tempore Orangius, occasionum minime negligens, reconciliatos inuadat: dubitandum non esse, quin populi, ne suo ære conflare, atque alere exercitum cogantur (quod vt euitarent Regi se te potentiæ commisesunt) spe deiecti regiæ defensionis, aut in gratiam cum reliquis coniuratis prouinciis redeant, aut in alicuius vicini Principis manus tutelamque confugiant. Porrò hisce malis omnibus non aliâ viâ occurri posse nisi festinatione pecuniæ: cuius in præsens inopia sibi adeò dolori esse, occasiones præclarissimas corrumpi, vt non dubitaret largè sanguinem dare, si sanguinem vertere in aurum posset, quo Belgium Principi suo ea opportunitate redimeret. Verùm iam anteuerterat Rex, missis sexcentis aureorum millibus, factaque spe secuturæ accessionis. quibus vt nonnihil respirauit Alexander. ita noua illum excepit cura, excitatis nationum Tribunis ad stipendiorum famam, metuque non suffecturæ pecuniæ festinantibus. Et quamquam vt aliis præhaberet Hispanos, admonebant Alexandrum eorum fides, militiæ diuturnitas, laborum constantia, & in Hispani Regis exercitu prærogatiua nationis; illos tamen postremos ab se dimittere consultius habebat, vsurus eorum obiectu, si quid fortè hostile molirentur alii. & occasio præsto fuit. Etenim dissito rumore inter aliquot Germanorum centurias per oppida pagosque

Rex mittit pecuniæ partem. Alexandri difficultas in ea distribuenda.

Seditio Germanorum ob eam causam.

Traiectensis agri distributas, militaria æra partim Hispanis, partim nouo delectui ex reconciliatis prouinciis destinari; fremere primùm variis in locis miles, mox coire, & furorem consociare. Erant Traiecti signa veterum Germanorum tria, præsidio vrbis apud Alexandrum: horum opportunitate Germani, qui circa Traiectum agebant, consilium ineunt vrbem inuadere, captaque, ad Parmensem Principem allegare Centurionum aliquem (nam Tribunis non satis fidebant) qui missionem, & stipendium flagitet: abnuentem, aut tergiuersantem tandiu obsessum habere, donec diuturnæ militiæ merces aliquando soluatur. Nihil horum latebat Alexandrum; præuidensque tanto eis rem pronius successuram, quanto & aperta alicubi vrbis mœnia aditum præberent, & eorum ipse vires animosque non ignoraret; illicò iubet, sex Hispanorum centurias intrare vrbem, & aliquot Italorum, Burgundorumque signa obequitare mœnibus: simul fabros reficiendis murorum hiatibus iam inductos festinare opus. tum verò aduocatos ad se Poluillerium atque Altempsium Tribunos, qui Traiecti fortè aderant, dissimulato metu, ac magis eorum, quam sui anxius in hunc planè modum, vt ad Regem scripsit, alloquitur. *Scilicet milites vestri perquàm honesta missione finem militiæ, reditumque in patriam moliuntur. & ego in Hispaniam scribens, læta enimuerò Principi, honorifica de vobis adiungam, flagitando ab Rege pecuniam, qua ille vrbem suam,*

et eorum consilia

Quibus postquam anteuertit Alexander.

cum eorum Tribunis conqueritur in hunc modum.

1579

21. Dec.

qua

1579 Alex. ipse

Lusitaniæ & Indarum

quæ fororis suæ filium redimit à Poluilleriani Altemphanisque militibus. Sed neque isti, quantumuis feroces ac scelesti, aut potiundæ vrbis, aut mei compotes erunt. Quin ego, aderit enim mihi violati sacramenti vltor Deus: aderit fortuna Regis si vnquam aliàs, hoc maximè tempore, additamento regnorum felix: aderunt tot fidæ legiones hac in primis tutela gratiam Regis emerituræ: adero ipse mihi cuiusquam peruicacia flecti nescius; si quid eorum, quæ improbè decreta sunt, attentauerint, illos non modò vi atque armis coercebo, sed ne obolo quidem ex hac summa, cuius adipiscendi iure ipsi se ob nouissimum scelus exuerint, persoluto, è Belgio eiiciam, tam pecuniæ quàm fidei inanes. Nam, quæ isthæc insemper est? dum stipendijs per Quæstores ordinandis insisto, sollicitus ne ex ea quantulacunque nummorum copia, centuriam aliquam sua portione defraudem; nullo consilio præcipites ruere pecorum more, vanisque cupros rumoribus, velle per scelus extorquere, quæ accipere innocenter queant? Hæcne ego speraueram à Germanis? quorum nationi tantum tribuerim, vt vel Casimiri hostis milites meis armis & vltioni, vt scitis, expositos, liberos tamen ac securos emiserim, testatus id à me honori Germano vno dari. Quid quotidiana meos erga milites sollitudo, pro quorum necessitatibus toties Regis curas, odiosè propemodum onerauerim? quorum inopia, cessante ab Hispania subsidio, toties ære meo, meoque demenso, immò & ære interdum vestro subleuauerim? testes enim

vos habeo, qui mihi super egestate meorum militum sollicisè omnia circumspicienti, præsentem opem offerentes, curas meas introspexistis atque alleuastis. Quod si huius rei gratia, perhumanas ab Rege litteras, beneuoli in vos animi eius, memoriaque (vt ipse loquitur) non abolenda pignus accepistis; quid in præsentia sperare vos à liberalitate Principis æquum est, si istorum conatibus anteuertentes, consilio operaque vestra efficiatis, ut excempta ex eorum animis, quasi prætereantur, opinione, modestiæ admonitis, & obsequio redditis, felix, quem tenemus, uictoriæ cursus per huiusmodi turbamenta non retardetur? Sic enim uos & dignitati vestræ, magis extra facti conscientiam futuræ, quàm extra culpæ opinionem: et militibus uestris, si insani repergant, nil nisi egestatem et dedecus in patriam relaturis, opportunè præcauebitis. 1579

componitur tumultus,

Ad ea, qui euocati, quique superuenerant Tribuni, quum eiusmodi suorum facinora sibi nequaquam probari respondissent, eoque se ab eis non minus præsentia, quàm consiliis separassent; spopondere, nullam se se operam omissuros, quo tumultuantium conatus sisterent, componerentque; peræque tum quum pro certo haberent, paucorum ea esse tentamenta, atque inanes minas. Nec illi, quod promiserant, omisere. Plus tamen apud turbidos valuit præsidium festinanter illatum vrbi, & præsens intrepidusque animus Alexandri. Itaque tumultuandi locum magis quàm animum mutantes, transferunt aliò furorem, per pagos prædabundi, pagis ta-

Tribunorum opera, & metu ab Alexandro.

1579 Ianuar mense 1580 men non vltra rem cibariam graues, neque pecunia supra necessitatem extortâ. Plus periculi à locorum præsidiariis fuit gliscentibus in dies, auresque Alexandri euerberantibus ciuitatum & Gubernatorum querelis, A præsidiariis ob alimentorum inopiam, domos ciuium spoliari, præsidiis relictis per agros excurri, arces, vrbes, omnia hostibus exponi. Et vera dicebantur. Iamqne Licquius Louanium deserere meditabatur, ne, se Gubernatore, vrbs hosti dederetur. Mechlinienses, raris neque fidis præsidiariis, nihil propius, quàm casum vrbis pertimescebant: eundem metum pleraque Frisiorum oppida denuntiabant. Lucemburgenses, compleri diuexarique prouinciam confluentibus eò Germanis, lamentabantur: reconciliati, in quos antè alios ferebantur Orangii minæ, assiduis Alexandrum precibus fatigabant, Veniret aliquando, præfecturam cepesseret, exercitum exauthoratis externis, ex indigenis conflaret. Sanè ad tam multa, vno simul tempore componenda, non sexcenta aureorum millia, quæ missa fuerant, sed neque decies sexcentas millia satis erant. Ergo Alexander diuiso partes in omnes animo, ingruentibus tot vndique aceruatim malis ordine prospecturus, primò Namurcum ad Hispanos, tum Limburgum, vbi seditionis germanicæ caput, inde Montes Hannoniæ adire statuit: non tamen antè, quàm Traiecti statum ordinaret, creato Magistratu, ac pro Hispano Montesdoca, Adriano Gomi-

Queruntur aliæ ciuitates à suis præsidiariis diuexata:

Quarum remedium difficilè Alexandro, non sufficiente pecunia ab Rege *missa.*

Conatur tamen ille.

& primum res Traiecti *componit.*

curtio Gubernatore vrbidato. Arcem, 1579
quam fundari cupiebat Rex, quoniam
neque temporis, neque facultatis præsentis existimabat Alexander, Regi scribit, se propugnaculum multò validius quàm quod Maiestas eius mandauerat, Traiecto impositurum, Collegium Patribus Societatis Iesu fundando: cuiusmodi arce, sub Austriaca parente, Traiectenses in fide erga Deum Regemque egregiè retentos, aduersus vtriusque hostes, nòn ignoraret. Annuente Rege, simulque Leodiensi Episcopo in eamdem cum Alexandro sententiam conspirante, missis Leodio Patribus; attributo ex Seruatianis sacerdotiis prouentu, (nam & multi eius loci reditus, & pauci ex sacro ordine supererant in ciuitate ab hæreticis administrata, iis Sacerdotiis pares) Alexander Traiectense collegium stabiliuit: Gregorio Pontifice translationem censuum; & Alexandri consilium comprobante.

Collegio Patrib. Soc. Iesu ibi fundato arcis loco.

Greg. xiij. 2. Mar.

EMISSIO Hispanorum aliorumque Equitis facinus, astu ab Alexandro detecti.

REBVS Traiecti compositis, nouo ab Hispania argento auctus, statim Namurcum petiit Alexander, educturus Hispanorum præsidium ex ea primùm arce, qua illi maximè, si quid fortè tumultuarentur, niti poterant. Et quidem in ipso vrbis aditu, suspectandi occasio non defuit. Namque Namurcum intranti quum occurrisset equitum hastatorum turma, Ninouam Flandriæ oppidum contendentium, inter eos militari more lanceas supremo Duci submittentes, vnus appensam cuspidi hastæ crumenam, cum hasta submisit: Alexander e qui-

1579 equitis audacia per offensus, sed offensione paulisper compressa, dum inter confertos latentem, (quippe exitus incertum,) extraheret, agnosceretque; subridens, *Lepidum enimuerò*, inquit, *festiui capitis commentum*. Ille plausum Ducis interpretatus, impulso ante alios equo, secutus apparuit. Tunc Alexander hominem toruè intuens, illicò ferrum stringit, ac plaga ori luculenter inflicta *Disce*, inquit, *hastam mihi reuerentius inflectere, nec per huiusmodi ridicula ad seditionem quietis militibus signum attollere*. simul duci equitem imperat, ac suspendi: ipse interim tot inter lanceas in se vnum inclinatas, & ab honore Ducis ad commilitonis defensionem facilè transituras, maiestate sua tutus, & timoris contemptu timendus. At ille, quòd suspendii minister non statim repertus, dilato supplicio noctu aufugit, Alexandro, vti est creditum, permittente. Nam, quòd militem ceterà strennum æstimaret, paulò post reuocatum non modò in gratiam recepit, sed etiam centuriæ peditum imposuit: contentos, læsam militaris imperii maiestatem lictore metu vindicasse. Primi ad stipendia extra ordinem vocati (nam in ea re cura Parmensi non leuis adhibita) Hispani fuere arcium præsidiarii, Namurci in primis, Traiecti, ac Philippopolis. nempè vt facilius ea prærogatiua deliniti, arces desererent: in quas intrare Vvallones Reusij Comitis, vti fideliores inter suos, iussi sunt. Abeuntibus autem non ægrè persuasum, vt qua-

& castigati:

Stipendiis donantur, ex præsidiis remouentur primi Hispani:

Philippé ville

tum Burgundi:

quaternis præsentis pecuniæ stipendiis contenti, reliqua Mediolani, fide regia expectarent. Tum Burgundi domum emissi, pecuniâ quidem leuiter asperli, sed Tribunorum operâ non inniti. At verò Raitium plerisque, & Altempsii & Poluillerii legionibus, quæ diutius Germanis aliis militauerant, sena in præsens stipendia enumerata, bina in proximis Francofurdianis nundinis, reliqua tres intra annos, certis cautionibus, promissa. Eadem conditione cum veteranis Fronsbergiæ legionis aliter cum eiusdem tyronibus actum est. tola Fuggeri legio, ac pleraque, quæ Barlamontii fuerant, signa, cum tyronibus Fronsbergii, nullis Tribunorum flecti precibus potuere, vt partem tunc quidem acciperent: postea acceperunt. Ceteri haud facilè dictu est, qua reuerentiæ amorisque significatione suo ab Imperatore diuellerentur, ad genua eius accidentes, dexteram exosculantes ad pedes vexilla submittentes: alij procul venerantes, oscula iacientes, Alexandro victorias, Alexandro felicitatem comprecantes. Exploratum habeo, plerosque Germanorum Chiliarchos, equitumque ductores, Alexandri Principis vultum coloribus expressum retulisse domum: aliquos numismate cælatum aureo, suspensum è collo perpetuò gestasse. Nec Alexander vllum liberalitatis officium, vt inter eas angustias, omisit erga primores exercitus: alios torquibus annulisue, thorace alios galeaue, aut etiam gladio ac pugione dona-

C creu- sius & Marchio Va rambo- nius Tri buni

postea Germani

Carolus

Aliorum omnium amor erga Alexandrum in discessu

Colonnel.

& in illos beneuolentia Alexandri.

CAROLVS FVGGERVS IO: IACOBI . FIL .
GERMANORVM TRIBVNVS

1579 donatos. Hispanos præsertim atque Italos, quibus vniuersum Regi commendati, aliquos selegit militaris virtutis fideiue præcipuos; quorum haberi ab Rege ante alios rationem enixè laborauit. Quin gregarijs quoque militibus impetrauit ab eodem annuos aureorum census, à Neapolitano Prorége soluendos ijs, quos ipse præ reliquis meritos nominauit; misso in Hispanlam Francisco Guillama aulico à secretis, qui & eorum perferret ac Regem nomina, & belgarum qui apud se erant, Procerum causam eidem commendaret. Horum enim nonnullos

qui Regi eos commendat &

& multa eis impetrat. præcipuè Belgis.

30. Martii. quamuis Alexander, vt scribit ad Regem, inexplebiles sciret, ex eorumque numero, qui INIVRIAM putent, finem accipiendi; tamen, quum eorum se manibus, post abitum Hispanorum, relinquendum videret, referre permagni putabat, recenti eos beneficio obstrictos habere. vti factum est: plerisque eorum, ex Alexandri designatione aut præsente subsidio, aut perpetuo reditu, aut honestiore Dominij titulo ab Rege subleuatis. Atque in hunc modum acceptos milites, inde varia dein loca disparatos, Germanos quidem Traiectum versus inde Coloniam, atque in Germaniam profecturos suis sub Tribunis: Hispanos autem atque Italorum partem per Lotharingiam ituros in Italiam, ductore Octauio Gonzaga, è prouincijs Martio exeunte dimisit. Sed Hispani paululum in Burgundia subsistentes, dum Parmensis cum Sabaudiæ

ob hanc causam.

Abeunt externi aliis in patriam

ex litt. Sabaudiæ Ducis 12. Apr.

Hispani Mediolanum,

Duce

Duce transigeret de exercitu per eius prouincias iter facturo, in manipulos quingenis constantes militibus distracto Mediolanum, ineunte Iunio, deuenere. Vbi senis stipendiis acceptis, quæ (vti Gonzaga scribit ad Alexandrum) in arma, vestesque, & versicolores cristas insumpsere omnia, è finali portu soluentes, præter sex peditum signa, quæ mansere in Insubria sub Gamboa; in Hispaniam intendere cursum, inde in Lusitaniam, nondum absoluto bello, transferendi. sed in via, mutato Regis consilio repetere Italiam iussi sunt, distributis legionibus, Fœderata per Insubriam, Valdesia per Siciliam, Insubrica veteri per Neapolitanum regnum.

1579

inde in Lusitaniam destinantur. sed denique per Italiam distribuuntur.

8. Aug.

1. Mar. 10. Maij

DVM emittuntur externi, Cortracum vetus Flandriæ oppidum à Malecontentis recuperatum est, Montinij ductu astuque. At Ninoua, oppidum Alosto proximum, nec post multò Mechlinia, amissæ sunt. Illam Franciscus Lanua, supremus militum in Flandria tunc Præfectus expugnauit: capto in ea Comite Egmontio loci Domino, cum fratre, atque vxore. hanc Ioannes Norritius Anglorum Tribunus, cum Tempelio Bruxellensi Gubernatore, aliquorum dolo, ac præsidij parte in proditionem assumpta, inopinatus intrauit: non tamen omissa à Mechliniensibus defensione, ductu inprimis Petri Lupi Carmelitanæ in Belgio familiæ Prouincialis, qui, vt suis antea concionibus homo facundus ac pius ciues in Catholici Regis fide continuerat; ita vbi facto opus

Cortracum recuperant Malecontenti. Fœderati

9. Apr.

1579 Alabarla

opus fuit, galeatus ac tibenni armatus hasta, primus in hostes exiuit; au susque ipsum aggredi Tribunum, iam hastæ impulsu ad terram strauerat, confecissetque & opima de veterano duce spolia reportasset repentinus à claustro miles, ni subito hostium accursu telis vndique appetitus, ac multis contossus vulneribus cecidisset. Tandem Noritius, amissis suorum circiter ducentis vrbem obtinuit, continuata mensem integrum direptione, tam profunda Victorum auaritia, vt post abrasa, expilataque templa pariter, ac domos. post ciues non semel vitam libertatemque redimere coactos; in mortuorum quoque monumenta sæuitum sit, humo reuulsis ablatisque inde sepulcralibus lapidibus, atque in Angliam auectis, ac palàm, hæresi ipsa erubescente, diuenditis. Quibus profectò spolijs, & sibi Norritius non leue dedecus, vel apud gentis suæ scriptores: & in Anglos omnes odium Belgarum, eam populationem, nouo nomine, Anglicanas furias hodieque execrantium, comparauit. At Alexander, qui Mechliniensium infortunio eo magis indoluit, quo maiore illorum confidentia id acciderat, non receptis intra vrbem, quos ipse immiserat, pirotis equitibus Georgij Bastæ; properauit Montes ingredi: ibique in principe templo Gubernator prouinciarum, prisco solennique ritu salutatus, confestim ordinando ciuili militarique statui animum adiecit: ac suppleto principali concilio, in Octauij Gonzagæ

Camdenus Anal Angl. par. 2

inde Anglicanæ furiæ.

Alexander prouinciarum Vvallonum regimen capit.

29. Apr.

concil. status

Ser-

Serbellonij, ac Tassij locum, qui senatorium munus obierant iussu Regis in senatum inducti, non tamen eiusdem diplomate inter consiliarios adlecti; Marchionem Rubasium, Comitem Lalinium, & Rassinghemium nominauit. Vt verò Sanctæ Gertrudis, ac Marollæ Abbates in regium hunc senatum admitterentur, quamuis vtrique, ob egregiè præstitam in Coloniensi conuentu operam, Terranouæ Dux id spopondisset, & Rex inter consiliarios destinasset, & Alexander institisset; adduci non potuere prouinciarum Delegati: opponentes simulato in præsens vnius diei obsequio, præterita eorum facinora regijs partibus perpetuò noxia: T. V. T. V. M. autem non esse, ingenia odijs innutrita, nouo conciliata beneficio, velut delinitam lactis haustu viperam, in sinum admittere. Acrius de nouo militum delectu disceptatum: decretumque, vt exercitus triginta peditum millium, quinque equitum conflaretur, stipendio menstruo ab Rege quidem ducentorum quinquaginta millium aureorum; reliquo autem à prouincijs persoluendo. Equitatui, nam huius præcipui duces abierant, Gubernatorem imposuit Marchionem Rubasium, promptum animi ducem præferuidumque. Equitum leuis armaturæ Legatum addidit Marchionem à Monte, notæ iam pridem fidei, bellicæque virtutis: & Commissarium generalem dixit Georgium Bastam, origine Epirotam, in pago tamen Tarentini agri natum

1580

Senatum supplet eorum loco, qui discessere: Duos tamen admitti repugnant Vvallones.

De nouo exercitu conflando agit Alexander. magistrum equitum creat: & vicarium eius. & Commissarium generalem.

Vicecomes Gandauen. Tenente Rocca, pagus; qui postea Hu(?)sta Comes.

1580 tum, militari scientia clarum: quem è Farnesiana schola supremum Cæsarei exercitus Ducem vidimus in Pannonia copijs perpetuò victorem. Vtrumque autem horum, quos nominaui, & Epirotas omnes, & Italorum multos tanquam é Gubernatoris domo, prouinciæ quamquam externos, non abnuebant.

PVGNA apud Engelmunsterum.

ET RVBASIVS quidem Alexandri iudicium citò commendauit. Etenim post captam Ninouam, Engelmunsterum castrum fluuio Mandræ vicinum, obsidione cinxerat Lanua; commissâque Marquettio Vicario quatiendæ arcis curâ, ipse Insulas, oblata subito spe intercipiendæ vrbis, cum parte copiarum clam diuertit. Sed audito, Rubasium liberando Engelmunstero cum quindecim turmis Epirotarum Italorumque, & selectis aliquot Vvallonum cohortibus aduentare; mutato consilio, relictis ad celeritatem nonnullis suorum centurijs, in castra extemplò redit: ac Marquettio mandat, vt arreptis quinquaginta maioribus sclopetarijs, Isinghemium contendat: ac pontem, quo Mandra ibi traijcitur, interscindat. Eodem tempore Bica equitum ductor, qui cum duabus sclopetariorum turmis præmissus fuerat à Rubasio ad occupandum pontem Isinghemium, festinauerat: iussisque suis equo descendere, commissâ confestim pugna, ponte Marquettium expulit. ac superueniens interim Rubasius, relictis custodia pontis aliquot Vvallonibus, aggredi statuit hostium castra prius, quàm Odettus Telinius Lanuæ filius

Lilla

Lanua obsidet Engelmunsterum.

cui liberando ad uolat Rubasius.

Moschettieri.

eius milites pro occupando ponte confligunt cum Lanuianis: & pontem obtinent.

lius quàm ocissimè Vvacchanam missus à patre, aduocaret inde relictas cohortes. In ijs castris Lanua delegerat equitatui suo armorum aream aliquanto quidem angustiorem; sed situ percommodam, ac fermè inaccessam, nisi aditu vno, eoque à quingentis maioribus sclopetarijs, proximas molas insidentibus præmunito. Per hunc aditum in castra Bicam irrumpere, vnà cum Georgij Charisææ, ac Nicolai Bastæ, lancearijs turmis, additis aliquot peditum cohortibus, Rubasius iubet, ipse cum reliquis copijs in tempore affuturus. Erant equites Lanuæ circiter octingenti, veterani fermè omnes, per turmas alijs alias successuras ita dispositi, vt in aditum, quem satis tutum dicebam, latus obuerterent. eo consilio, vt dum commilitones apud molas pugnarent, ipsi, si opus foret, ex alia castrorum parte prodeuntes, Rubasianos à lateribus aggrederentur: Sed Bica, superatis multo, quàm hostes crediderant, celerius iis, qui ad molas stabant, eodem impetu illatus in castra, directa in primam, quæ Scotorum erat, turmam pilarum emissione, eam paululùm turbat: turbatam Charisææ Bastæque lancearii protinus inuadunt, motamque in turmas ponè astantes reflectunt inclinantque: inde equitatus omnis instar connexi consertique corporis, ab vnius impulsu partis, nutare vbique, distrahique cœpit: frustrà nitentibus inter eas angustias restituere ordines, inque locum gradumquè reponere Lanuâ, ac præcipuis quibusque Gallorum. Quum subito arma in-

Castra Lanuæ:

eius militum numerus et ordo.

Castra inuadunt Rubasiani.

frustra defendente Lanua,

1580

1580 pediteque, ductoribus Camillo à Monte, ac Nicolao Cesio: aucto cum cede metu, pars in fugam conijcitur, pauci hostium impetum constanter excipiunt, Lanua expectatione filij pugnam sustinens, à plerisque desertus, ad extremum capitur. Dux, si quisquam alius, belli sciens, sed fortunam expertus plerumq; improsperam, partibusque ab eo sumptis meritò iratam. Captus est semel in Tornacensi prælio, iterum ad Moncontur-num, rursum captis Hannoniæ Montibus inter deditos obses retentus, quartùm hîc, & quidem suis in castris: rarò sine priuato infortunio pugnam ciens, quippè aut corpore saucius, aut brachio toto sectus, aut demum capite glande ictus extinctusque. Desiderati ex hostibus dicuntur in hac apud Engelmunsterum pugna, paululùm supra sexcentos, capti cum Lanua Marquettius, ac nobilium multi: capta septemdecim signa peditum, equitum vexilla quatuor, ac tormenta muralia tria, cum omni bellico in castris apparatu. Sed spolijs omnibus carior Alexandro fuit ipse Lanua à Rubasio velut in triumpho Montes adductus ad Alexandrum. Qui postquàm illum perhonorificè aliquandiù habuit, incertus animi de huiusmodi captiuo quid ageret, Regem consulit in hæc verba. *Quum primùm Lanua venit in manus meas, homo & sacramenti violator, (quo sacramento, è Montensi vrbe ab Duce Albano capta non prius emissus est, quam se cum reliquis obstrinxit, Nunquam se militaturum aduersus Hispanum Regem): & hæresis, hæreticarumque partium vbi*

Left margin: 12. Maij; 1569; 1569; 1572; *Mons de Enau*; 26. Iun.

Right margin: *qui & ipse capitur.* — *Virtus bellica & fortuna eius.* — *Numerus occisorum captorumque & spoliorum ex Lanuanis.* — *Alexander incertus quid agat de Lanua, consulit Regem in hæc verba;*

que locorum ductor : & in primis rebellium 1580
Belgarum incentor, ac propugnator ; reputans ipse mecum, huic vni non minus ab ingenij sagacitate, quàm ab assidua ciuilium discordiarum tractatione, artes inesse omnes, quibus consilio manuque bellum alere aduersus Deum, Maiestatemque vestram, diuturnum queat ; decreueram, sumpto de eo supplicio, vti meritus est, externis hominibus documentum dare, ne spargendis per alienas prouincias turbarum facibus, venalem operam cuiquam præstent. idque peragere præmaturè auebam, antequam Maiestati vestræ integrum foret, in ea re quidquam certi præcipere: quo intelligerent omnes, sumptum in Belgio, non acceptum ab Hispania consilium. Sic enim sentio, FIDELIS ministri partes esse, si quæ ex animaduersionibus ac repulsis timentur odia, ea in se transferre, obiectuque sui, Principem tegere ab inuidia: illi beneficentiæ materiam, illi gratias seponere. Verùm quum planè prospicerem, quid hæc animaduersio effectura esset in Egmontio Comite, in Norcamio Sellæ Domino paucis antè diebus in fraudem inducto captoque, inque aliis regiarum partium constantissimis viris, apud Orangium iamdiu detentis : in quos si quid grauius statueretur, non leues profectò turbæ à Nobilitate cum iis sanguine coniuncta timendæ essent ; satius duxi, non aliud super eo consilium capere, quàm quod Maiestas mihi vestra suggerere non grauabitur. Interim Namurcum breui profecturus, illuc hominem mecum traham, traducendum inde Limburgensem in arcem,

à Lanua, à Villersio

cem,

1580 *cem, & Gaspari Roblxo Billy Domino committendum: cuius fidei, si quid arcani de eo Maiestas vestra mandauerit credere vnicè possumus.* Ad ea Rex animo hærens, eoque nihil certi in hac causa respondens, (quod Regi solitum, quum dubiam laudis aut culpæ aleam ministro cedere satius ducebat) solùm Alexandro mandat, vt Marchioni Rubasio victoriam suo nomine gratuletur: spondeatque, memorem se virtutis eius industriæque futurum, vti mox fuit. Sic Regis nihil de Lanua expedientis hæsitatio, in quintum vsque annum, hominis captiuitatem remorata est; donec eum cum Egmontio Comite commutari demum placuit.

Rege nihil respondente de Lanua,

inter captiuos asseruari Alexander illum iubet.

sub initium Augusti INTEREA Namurcum aduenerat ab Italia Margarita Parmensis, Caroli V. filia, Alexandri mater, ab Rege destinata prouinciarum Gubernatrix. Etenim Rex, vt initis in Vvallonum reconciliatione capitibus satisfaceret, non diù super sorore dubitauerat, Belgarum populis per quàm grata, & ab ipsis sæpius ad illud regimen repetita. Hæserat quidem à principio, an inter eas bellorum tempestates, ac multorum naufragia, rei bellicæ clauum feminæ quamquam gubernationis nequaquam ignaræ, tutò committeret. Sed herentem Cardinalis Granuellanus in consultationem adhibitus cum I. Idiaquesio rerum Belgicarum in Hispaniæ consilio moderatore, in suscepta prius sententia firmauerat: modò iuberetur Alexander Gubernatrici adesse, & armorum imperium retinere. Sic enim

MARGARITAM Alexandri matrem mittit Rex in Belgium Gubernatricem:

eique Ducem armorum destinat Alexandrum.

& feminæ addi virtutem viri, & quidem Alexandri virtutem;& vnum ex vtroque Gubernatorem Belgicis necefsitatibus parem aptè componi. neque enim verendum, ne vnus futuri non essent, talis parens, natusque: quorum illa vnicum hunc vnicè diligeret, hic illam supra omne filij obsequium adoraret. Rex probato consilio, quid decreuisset Alexandrum admonuit:iussitque prouincijs exponere, Motum se ad sororem suam quauis ętate grauem eo insuper onere grauandam, vnico Belgarum bono, quibus acceptam fore illam nō dubitaret, cuius diuturnam in eo regimine prudentiam comitatemque ad eorum mores accommodatam,experti iam essent,eiusque reditum coniunctis populorum votis sæpius expetijssent. Et verò non falsò expetitam,insolita prouinciarum gratulatio,Nobiliumque ad eam certatim inuisendam venerandamque frequentia palàm fecit. Nisi quòd publicam Namurci lætitiam interturbarunt veteranæ aliquot Germanorum cohortes, quæ vrbis præsidio destinatæ,sumptis armis, atque occupato mercatorum foro,stipendia,vt in nouo regimine,licentius ac minacius efflagitabant. Id quod animum perculit Alexandri, ad matrem salutandam Namurcum ex Hannonia contendentis: eò magis, quòd in itinere nunciatum est, haud procul esse centuriam Louanio egressam,properantemq;,vt se seditiosis Namurcensibus immisceat. Erant Alexandro turmæ Epirotarum duæ:cum his transuersa per itinera incitatis equis, cen-

& consilium suum prouinciis exponit:

quæ summa illam gratulatione suscipiunt. sed lætitiam turbat seditio Germanorum Namurci orta:

Namurcum.

Ad quā disturbandam occurrit ex Hannonia Alex.

1580 centuriæ Louaniensium improuisus occurrit. sumptoque protinus de subcenturione supplicio, nam Centurionem fuga procul abstulerat, milites paucis increpitos, velut vnius pœnâ placatus, Louanium remittit. Sed accitum ad se Liequium Louanio præfectum, traditaq; ei stipendiorum parte in præsidiarios diuidenda; iubet, habita quæstione haud impunitos omittere reorum duces. Ipse interim, vt erat equitibus comitatus, Namurcum intrat: rectàque in forum tendens, conglobatis illic cohortibus inter preces ac minas stipendia confusè poscentibus imperato silentio, exprobratâque perquàm acriter importunâ inuerecundâq; licentiâ, quâ inter ea populorum gaudia, ac venerantium officia, Caroli V. filiam, Philippi Regis sororem hostiliter obsedissent; iubet venire eorum aliquem, ac per modestiam postulata militum exponere. Discordes quem mitterent, turbidos atque impacatos relinquit minitabundus, ac certus omissis aliquando mollibus remedijs, præsente animaduersione contumaciam vlcisci. audierat enim propè iam esse, quos periculo matris anxius aduocauerat è Carolomontio sclopetarios equites, ac peditum Vvallonum signa. Quum ecce mutati repentè Germani, siue meliorum suasu, siue aliquid de accitis auxilijs subolucrat, conferti, reuerentesque Alexandrum circumstant, necessitati factum imputant, nudantesque corpora cicatrices ostentant, ætatem Hispanis in castris actam, duriorem in dies militiam, nec stipen-

Et in via alios seditiosos plectit.

Tum Namurcum ingressus tumultuantes obiurgat.

Sciarlemont

Illi necessitates suas Alexandro repraesentant.

dijs alienatam obijciunt: orant, ne secuturis mox annis militiæ inualidis, inopem adeò finem miserumque, ipse militum pater imponat. Motus ad ea Alexander, secumque reputans (vt ad Regem scripsit) quàm malè apud omnes auditura esset Belgica Regis militia, si externus miles, post annorum complurium labores, emerito ære vacuus è regijs castris exigeretur; stipendijs partim enumeratis in præsentia, partim in Germania enumerandis, è Belgio dimisit. Valuitque exemplum, vt quæ Lucemburgensem prouinciam vexabant Fuggeri, & Barlamontij legiones, tantò quotidie peruicacius, quantò post Fuggeri obitum, exuto omni obsequio licentius prædabantur; missis ad Alexandrum legatis clementiam eius opemque diuturnæ militię debitam implorauerint. Sic acceptis, sed eâ, quam prius abnuerant, conditione stipendijs, pars domum abijt: pars, non sufficiente quamuis grandi pecunia, (siquidem quæ Germanis debebantur, vetera erant ab Ducis Albani, ac Requesenij, Austriacique temporibus) Limburgensem agrum infensa retinuit. auctâ ex eo Margaritæ curâ: quæ quoniam Belgium ingressa, se se vidisset per Limburgensem prouinciam, velut per hostile solum, præsidio deductam, ac Namurci statim obsessam; longè profectò, quàm sibi persuaserat, turbis agitatum grauioribus Belgium nacta, damnare apud filium cœpit facilitatem suam. Sed Alexander, vt malum non inficiabatur, ita

...tumque mouent.

& stipendiorum parte accepta Belgio abeunt. Horum exemplo alij alibi componuntur:

At Margaritam hisce turbis motam pænitere incipit admissi regiminis Alex. illam animat;

1580

6. Aug.

9. Maij.

Alex. ad Regem 11. Aug

1580 prudentiam eius extollebat, cui, modò Rex ab Lusitanica expeditione liber, Belgium liberalius aliquando respiciat, procliuiora in posterum omnia augurabatur. Sic ille tunc quidem apud matrem. ceterùm Cardinali Granuellano scribens, quem consilij authorem ex
1. Sept. eius litteris deprehenderat; *Negat ea partitione regiminis, Belgio consultum, aut sibi: cui arma tractanti apud homines ægrè parentes, & libertatis immodicos, addi non distrahi authoritatem oportuerat. Matri omnia se debere: nec opinari se, quemquam esse mortalium pronioris erga parentem obsequij venerationisque. idque non propter naturæ solùm iura, sed etiam ob singularum sapientiam dotesque maximi Cæsarum filiæ, Regumque maximi sororis, cui vel hastati peditis in munere deseruire, laudi nimirum sibi decorique ducturum. Verùm dimiso cum ea imperio Belgium moderari, Regis causæ conducibile non esse. Itaque*
à die 29. April. *quum sextus iam instet mensis, ex quo ipse præfecturam inierit apud Vvallones, ideòque ex eorum conditionibus nouus in prouincias Gubernator inducendus sit; obnixè orare, cum Rege transigeret, vt sibi Belgij curâ mox libero regias manus deosculatum adire permittatur.* Accessit ad Alexandri sententiam Margaritæ voluntas, quæ nouis quotidiè turbis offensa, semestri quamuis elapso, regimen adire non sustinebat: precata filium, onus ne deponeret, dum responsa Regis opperiretur; cui pridem compositis litteris ostenderat, regimen prouinciarum

non tamen probare se hanc imperij diuisionem scribit ob has causas:

Ita quoque sentit Margarita.

in eamq; sententiam Regi scribit. quacunque ratione diuisum, præsenti rerum statui opportunum non esse. ac falli, qui ob matris filijque coniunctionem indiuisum putent: satis diuidendum, (si cetera desint) contentionibus ministrorum. vrbana quippe negotia eo maximè tempore ita armis innexa implicitaque, vt dubitari non possit, quin in eorum separatione, certamen inter bellicos politicosque consiliarios ad se se illa trahentes, assiduè futurum sit, ingenti negotiorum morâ, atque pernicie. Ita quoque visum Alexandro filio, quem administrationem interim continuare compulerant & ipsa, & Procuratores prouinciarum, testati, si quid Belgio aduersi contingeret, Alexandro Principi tribuendum. Verùm quum à Cardinali Granuellano, atque à Petro Aldobrandino Margaritæ aulico, (quem ipsa quatuor antè mensibus ad Regem allegauerat nuncium aduentus sui in Belgium, eique nuper hanc regiminis caussam cum Rege transigendam imposuerat) aliquoties responderetur, Regem in sententia perstare: Rexque ipse, festinatis ad Margaritam, atque ad Alexandrum litteris, huic mandaret, vt matri persuaderet Belgij præfecturam capessere: illi, vt filium induceret ad operam ei in armorum administratione præstandam. Margarita quidem expugnata est. Ostensisque Alexandro litteris tùm à Rege postremùm datis, queis iubebatur, cum filio administrationem inire: tùm à Granuellano non obscurè significante offensionem Regis, si oblu-

1580 (beside line 1)

1581 (beside "Granuellano, atque à Petro Aldobrandi-")

sed Rex non mouetur. (beside "in sententia perstare")

1. Febr. 1581 (beside "stinatis ad Margaritam")

& ad Margaritam atq; ad Alex. scribit.

ctaren-

1581 ſtarentur; denunciat Alexandro, ſe onus exinde ſubituram, ſed cum ipſo partitam. proinde orat, ne Regi acrius obnitens, iudicium Principis, diſſentiendo, damnare videatur. immobili ad ea Alexandro, quòd diceret, eiuſmodi regimen nec publicè vtile, nec priuatim decorum, atque adeò nec Regi denique probandum. Ad quem ipſe in hanc ſententiam multa quum præſcripſiſſet, quibus ex ea bipartitæ adminiſtrationis forma certam prouinciarum perniciem conficiebat, non diſſimulans honoris inde iacturam ſui; Cardinali Granuellano mentem prorſus omnem denudandam putauit. Namque poſt curſim expoſitas diſſenſionum occaſiones, ſe inter, ac matrem, haud dubiè ſecuturas, partim ipſa negotiorum neceſſitate, vbi eorum ratio vni non redditur: partim æmulatione inter arcium vrbiumque Præfectos ſolito maiore, quaſi eorum iura, quorum perſonam referant, defenſuros: partim aulicorum culpâ nonnullorum, quos matri percaros, ſibi parùm beneuolos non ignoraret; queritur, operam ſuam adeò malè collocatam in Belgio viſam fuiſſe Regi, vt, quo maximè tempore dignum aliquid liberalitate Principis expectaret, de gradu poſitus (quod in militia inuſitatum) dimidiata adminiſtratione plecteretur. *Et quid enim ad eam diem ab ſe factum, quod acceſſionem gratiæ apud Regem, omnium gnarum memoremque, non meruerit? Initio præfecturæ repertas à ſe prouincias regiarum partium ex vni-*

uerſo

6.Mar.

Illa dat manus: non Alex. qui Regi ſententiam ſuam exponit:

At Granuellano planiſs. aperit cauſas diſſentiendi: additque apud eum querelas & conſicit, diuiſionem illam imperij nec deberi meritis ſuis, quæ largè & ex verò commemorat.

uerſo Belgio omninò tres, quarum tamen vnam ipſe, Auſtriaco Gubernatore, ſubiecìſſet. in præſentia, & quidem intra biennium, ſeptem ſine octo numerari, præter vrbes in Brabantia aut obſidione domitas, aut officijs & cura ad obſequium traductas. Hæc autem peracta cum exercitu, vt ab Auſtriaco acceperat, primùm modico, atque intra munitiones obſeſſo: mox aucto quidem, ſed ſtipendijs imminutis: tum, remotis Hiſpanis externiſque, relictum ſe in Vvallonum manibus ſemeſtrem Gubernatorem, atque adeò expoſitum eorum contumaciæ, tanquam abiturum. gliſcentibus intereà hoſtium copijs, irrumpentibus paſſim in Belgium Gallorum auxilijs, auditis vndique defectionibus; inter ſuſpectos, ſuſpectanteſque, inter Præfectorum arcium, Tribunorumque diras, ſtipendijs non procedentibus, denunciationes: inter legionum ſeditiones ac minas, quas ipſe non raro aut ſuo are placauerit, aut periculo ſuo perterruerit. Et tamen aduerſus hæc omnia ſtetiſſe ſe ſemper impauidum inuictumque; &, poſt emiſſos Hiſpanos, cum tyrone exercitu, quem armorum rudem componere agmen, ad ordines ſe recipere, haſtam inflectere (quod tribuni dedignentur) ipſe docuerit: pecunia ab Hiſpania ſuppeditata ſemper parcè, interdum nulla, rarò opportunè: non modò ſuſtentatus à ſe partes, regiæque nominis exiſtimationem; ſed etiam additas prouincias, amplificatam catholici exercitus gloriam, auctum ſibi apud hoſtes vſque adeò nomen, vt profectò, æſtimatis quibus hæc patrata ſint viribus,

1581 Limburgum

1581. *bus, pro milite famam Ducis pugnasse, & causam Deumque vicisse dicendum sit. An post hæc, æquo posse animo ferri, horum nullam, tanquam ingrata Principi fuerint, rationem haberi? Eo ferri tamen posse; si vni res sibi denique obesset. Sed quum hæc imperij diminutio authoritatem imperantis infringat, ministeria confundat, obedientiam pessundet, atque adeò in perniciem prouinciarum vertat; decreuisse se nudam armorum præfecturam non admittere, ratum Regi æquissimo rerum æstimatori non improbandum consilium eius, qui malit se gratia, quàm Principem ditione sua periclitari. Quamobrem obsecrari à se Granuellanum, quem patris semper loco veneratus sit, vt hæc Regi subijciens, authoritatem quoque suam in loco adiungat. non quo eius opera præfecturam Belgij integram sibi continuatam velit, id enim auersari se, ac deprecari: sed vt sibi per Regis clementiam liceat, aut in Hispaniam ad eius conspectum ire, aut in Belgio priuatum militem matri adesse: certè ne intra prouincias sistatur cum eo dimidiati regiminis dehonestamento, ex quo detrimentum Regi, dedecus sibi procreetur.* Hæc à Granuellano Cardinali perlecta Regi, quamquam is nullo offensionis indicio audijt, velut eodem animo ingenioque scripta, quo gesta: & ea ad fugam concepti dedecoris, non ad prædicationem gloriarum referebat; tamen parùm illis motum esse nunciabatur Alexandro à Granuellano; & Margaritæ ab Aldobrandino. Igitur euulgato

nec præsenti Belgarum statuit.

Itaque aut discessum petit,

aut priuatum militis munus.

Rex perstat in sententia.

inter

1581.

Vulgatur Al. discessus è Belgio cum magnis procerum querelis:

inter Vvallones Alexandri discessu, tumultuari cœptum à belli Proceribus, palàm edicentibus, si ita desererentur prouinciæ, renunciatâ Regi militiâ, sibi quemque consulturum. Vnus inter eos lætari Mansfeldius credebatur, non quidem offensus Alexandro, quem potiùs amabat ante alios, colebatque; sed expertus olim singularem Margaritæ beneuolentiam, sperabat armorum onus in se vnicè à Gubernatrice inclinandum. quò intentius Rubasius alijque Mansfeldianæ spei non ignari, abscessum Alexandri Principis improbabant. Itaq; Margarita, super alias causas, hanc etiam militum denunciationem Regi perscribens orauit Maiestatem eius, ne quid in Belgio immutatum vellet. & Alexander, misso iam in Lusitaniam Adriano Gomicurtio Traiecti Gubernatore, fortunato semper commissorum interprete, discessum suum apud Regem vrgere non destitit, eius clementiam precatus, sibi persuaderi pateretur, hominem tot nominibus Maiestati eius innexum mancipatumque, quique semper occasiones ei parendi vitâ ipsâ cariores mercari vel sanguine consueuerit; causam vtique habere permagnam, cur in præsentia iussa eius morando, interpretari potius commoda Principis, quàm exequi verba coactus sit. Rex tot è Belgio litteris, nuncijs, deprecatoribusque tandiu fatigatus ac fessus, ne aut persistendo cogendoque, Alexandrum offenderet ægrè parentem, eoq; nec diù pariturum: aut illum reuocando, tali se Belgiumque

quas Regi Margarita significat ad eum permouendum

16. Mai

sed Alex. discessum suum vrgeri mandat apud Regem, hisce rationibus.

vbi tunc erat Rex

Rex denique à consilio desistit:

despo-

1581 despoliaret Duce, cui quem compararet non facilè habebat; à suscepto consilio desistendum satius duxit. Vt tamen & sorori frustrà in Belgium inductę consuleret, & destinationi suæ: quasi ERRORIS confessio sit, mutanda fecisse, alio nomine Margaritam in Belgio detinere statuit. Scriptisque ad eam litteris, ac laudato eius tùm prompto obsequendi animo, tùm operâ ad permouendum filium adhibitâ: postquàm exemptam illam onere, quod imposuerat; idque integrum Alexandro restitutum exposuit, addit; *Non idcircò visum sibi, è Belgio illam, vti ipsa postulauerat, liberare: non solum ne sermonum materia præbeatur multis, subitum eius abscessum in matris filiique contentiones, ac dissidia relaturis: sed etiam vt, quum rebelles ita via armisque domandi sint, vt simul locus aliquis pænitentiæ ac regressui commonstretur: quumque illud nemo melius Alexandro impleat, sit ipsa veluti ara fugitantes allicit ens, retinensque, sic enim expertum se, RARO impunitatem frustrà proponi: & plerumque spe veniæ scelera disparari. Belgarum in eam stud um & obseruantiam summam esse: & parem ei prudentiam. ex quibus futurum vt cetera contuma ces sequestrem illam ac mediam non refugiant: & ipsa patrocinium offerendo, reduces componat, & obedientiæ ac paci restituat. Capesseret igitur libenti animo prouinciam: delectaque arbitratu suo vrbe ad hoc clementiæ tribunal accommodata, sibi persuaderet, nullam ex omnibus rem esse, in qua fratri obsecundare gratius*

29. Decembr. 1581

Margaritam tamen iubet in Belgio subsistere sub alio nomine. quod ipse Margaritæ exponit in hunc modum.

Idemque Alexandro significat, *gratius vnquam possit.* Eadem Alexandro Rex scribens, causisque sustentati ad eam diem consilij sui redditis; quid de sorore in Belgio retinenda statuerit, quantumque repositum in eo putet, admonuit. Ac post commendatam ei rem 1581

cum hoc monito Belgicam, suâ Rex manu addit, *In prouinciarum administratione nihil esse, quod ab eo partes omnes explente desideret, præter id, quod aliàs admonitum voluit, vt in posterum vitæ sua parcior, imperatorijs artibus, quibus potest pollet que, contentus sit.* Et quoniam ex præfectura Margaritæ tradita, abrogatum iam erat imperium Alexandro, Rex nouum ei diploma transmisit. quod vt factum est rogatu

Ac simul nouo illum diplomate Gubernatorem honorificè confirmat: & Margarita impetrat ab Rege reditum in Italiam: prouinciarum, Alexandrum Gubernatorem deposcentium, (hæc enim afferebatur in diplomate causa) ita hoc ei supra omnes retrò Belgarum Præfectos honorificẽ gratulatur ab Hispania Funcquius rerum belgicarum curator apud Regem. At Margarita parendi quidem anxia, sed Namurci quum diù morata, vix operæ suæ locum, cunctis arma respicientibus, videret; reditu impetrato, ac relictâ, quam supra triennium habuit, non exercuit præfecturâ; Septembri mense anni sesquimillesimi octogesimi tertij in Italiam profecta est. Atque in hunc modum designatio illa Regis, tres ipsos annos conati inter matrem natumque distribuere imperium, (seu causam referas ad non diuiduum Belgij regimen, seu potiùs ad hominis animum in regimine non diuiduum) frustrà ad extremum fuit. 29. Dec. 1581

DE

DE BELLO BELGICO
DECADIS SECVNDÆ
LIBER QVARTVS.

SED ME necessitas rem simul omnem non interruptè comprehendendi, ad tempora postea memoranda transduxit. Vnde, retractâ narratione, redeo ad intermissas cum tumultuantibus curas Alexandri. qui vix diem septimum hæserat apud matrem, quum de Alosti periculo, deque aliquorum Nobilium tentamentis sollicitè admonitus, Montes confestim repetijt, propius inde cum regio Senatu consulturus. Et gliscebant in dies hinc atque inde suspiciones, trepidis offensisque, vt memoraui ciuitatibus, ex militum querelis arces deserentium, deditionesque minitantium: Rege interim nouis Imperijs intento, ac vetera securius posthabente. Accessit & Regis morbus, qui vt ingrauescere ab aula nunciabatur, ita pernicialis ac supremus vulgò est creditus. Immò (facili persuasione multorum, occultari Principum fines nominibus ingrauescentis morbi) mors Regis toto statim Belgio euulgata: festinante per hæc turbida Orangio, ritu aranei nubilo texentis. Et verò vix vlla in prouincijs Regi parentibus vrbs

DEFECTIONES aliquot ciuitatum & Nobilium,

Mons. de Ennao.

ex pecuniæ inopia,

& Regis morbo,

Lusitan.

famaque mortis eius.

Plin. l. 9. c. 24.

vrbs, paguſtie, aut caſtrum erat, quò ille turbarum fila non deduxerat. Iamque eius aſtu Dieſtemium, Sichemiumque in manus Ordinum deuenerant, ſiniſtrâ Vvallonum præſidiariorum famâ: iuſſiſque ab Alexandro artis vtriuſque Gubernatoribus attineri. Quin & Traiecti præſidiarios palàm denunciantes, portas ſe ſe ſollicitanti Orangio reclusuros, niſi pecunia actutùm ſolueretur, Alexander tranſmiſsâ ad Gomicurtium Gubernatorem duorum millium aureorum ſummâ, quam fortè per eos dies ab Octauio parente, cetera vacuus, acceperat; vtcumque ſedauit. Sed multò altiùs perculere animum eius ſubitæ primariorum aliquot defectiones. Namque Auxij Dominus, Comitis Boſſuuij frater, præter omnium expectationem, conatus Aloſtum præfecturæ ſuæ vrbem Orangio tradere, repulſus à Magiſtratu, ac loci præſidiarijs, in caſtrum ſuum Licherchium ſe recepit, eiecto inde Regis præſidio, Ordinumque admiſſo: ipſe interim exutus & patria turmâ Belgicorum equitum, & Aloſti regimine, & præfecturâ ſiluarum, immò & vxore ipſa mariti tranſfugium execratâ, atque Aloſtum cum filijs clàm digreſsâ. Maius adhuc aliquid molitus eſt Gulielmus Hornanus Heſij Dominus, cum Chrecquio, Inchioque. Summa conſiliorum erat: vt Heſius ſuam, & quæ captiui Egmontij fuerat, ſibique tunc parebat, legiones in ſeditionem excitaret: atque à Regis partibus abſtractas venienti è Gallia Alenconio adiungeret, eumque

Orangio occaſiones non omittente.

Traiecti præſidiarÿ accepto ære ſedantur. Relinquunt Regis partes. Auxÿ Dom.

& Hornanus, & Chrecquius, & Inchius, coniurati tradere Alenconio legiones.

1581

Maſtrie Alex. ad Reg. 11. Aug.

Maximil. Hennin. Boſ. Com.

Baliage de Boſchi,

que

GVLIELMVS HORNANVS HESII DINASTA
LEGIONVM DVCTOR

1581 que Armenteriæ primus exciperet. Crecquius Ariam, vicinaque loca in Alenconii nomen adigeret. Et eundem Inchius arcis Cameracensis Præfectus in vrbem, vti iam erat pactus, admitteret. Addunt aliqui, Hesium de Alexandri nece cogitasse: quem orare decreuerat, vt se, sequenti die, explicaturum legiones Cameracum versus destinata aspectu suo dignaretur, alacritate militum haud dubiè gauisurus. Conuenisse autem illum cum aliquot legionariis in scelus coëmptis, vt inter salutandum festa scloporum explositione Ducem, ipsi aliis immisti ignorabilesque, Alexandrum pilis impeterent, sternerentque. Consilium cum aliquot Gallis initum primus omnium Alexandro aperuit Vvallonum ductor Montinius, admonitus á Centurione suo Gallo, cui in partem ascito Hesius destinata communicauerat, ac litteras transmittendas ad Orangium, Alenconiumque tradiderat. Alexander, licet Montinius, mox & Rubasius affirmarent, posse Hesium in potestatem haberi, idque in se reciperent; tamen laudata eorum fide, actisque Regis nomine gratiis; addidit, cautius & procul ab inuidia sibi quidem videri, si, quæ ea cunque esset proditio, nouis adhuc indiciis exploraretur, id enim haud dubiè gratius Regi futurum: ne per speciem nouæ culpæ vlcisci veterem videretur, se certè ad huiusmodi animaduersionum ministeria ægrè adduci. Interim ipse, quamuis, ob vetus Vvallonum in Gallos odium, illorum industriæ non pa-

& Arces, et moliri necem Alexandri, in hunc modum.

Montinius & Rubasius detegunt insidias Alexandro, qui oblatam eum capiendi operam non admittit;

rùm in ea causa tribueret, attamen nihilo 1581 cunctatus, Armenteriam, aliaque suspecta in oppida fidos sibi homines, strenuosque festinauit; qui ad omnia intenti, si quid vspiam moueretur, prompta vicinis è locis præsidia euocarent. Quum Rubasius occasionem nactus inuisendæ matris in castrum non procul Gondæo nuper adueʃto illuc Hesium adduxit, nobiles apud matrem mulieres libenter salutaturum, atque ibi captum (namque alibi quidquam in eam attentare militibus suis sæptum, arduum habebatur) iussit illico traduci Quercetum proximum oppidulum, sed munitum, ibique asseruari, dum Parmensis admoneretur: qui successu lætus; præsertim, quòd liberum se, Regemque ab inuidia videret; delectos ex reconciliatis Regi prouinciis singulos causæ cognitores Quercetum immittit, à quibus expressa primos inter congressus rei confessione, eâque in earumdem prouinciarum conciliis expensa, reus Maiestatis est habitus. Nec post multò accessere ab Rege litteræ supplicium imperantes. Sed cunctabatur Alexander, commiseratione in sororem eius: quæ nupta Egmontio, eodem tempore virum apud hostes captiuum, & fratrem capitis damnatum lamentabatur cum Margarita Alexandri matre Namurci agente: quam & Hesius compositis è Quercetensi custodia litteris precatus est, Auocaret ad se cognitionem: aut saltem, pro sua apud Regem fratrem gratia, laxius aliquod festinatæ damnationi spatium impetra-

Hesius tamen astu capitur à Rubasio.

Et à iudicibus reus pronunciatur.

Alex. differt aliquandiu supplicium.

Quesoy

24. Septembris

1581 8. Nouembr. petraret; Sed elapsis, qui inter coniuratos custodiebantur, Hesii Oeconomo, Chrecquioque, Alexandri iussu Hosius, quinto postquàm inter Quercetanam arcem attinebatur mense, securi percussus est: nulla Belgarum in eum commiseratione, quorum multos ex primoribus in senatu olim capi, & in custodiam trahi ipse tunc Bruxellensis vrbis Gubernator imperauerat, superbo iuuenis ingenio, & commutabili, quique semper alibi, quàm quo loco erat, esse mallet. Eius bona, quæ fisco debebantur, deprecatore apud Regem Alexandro, sorori attributa sunt. Crecquij verò, & Espinoij Principis, si absentes damnarentur, uti agitabatur; illa Comiti Reusio tanquam ex eadem Croyorum familia, hæc Marchioni Rubaiso Principis fratri ab Rege destinata. Apto interim tàm Regi quàm Alexandro gloriæ censu; quos ab alienis facultatibus intactos, facilè constaret in perduellium supplicijs ius & æquum sectari, non judiciorum retibus, vindicisque iustitiæ telis venationem exercere.

1576. Vide l. 8. Decad. I.

tandem gladio plecti iubet:

Hominis ingenium, & bona non fisco, sed consanguineis attributa.

Georg. lalin. NEC minus sollicitum jampridem res Frisiæ Alexandrum habebant, obsesso Groningæ Renneberg io, defertumque se, postquàm regias partes sequebatur, conquerente; præsertim audito, Philippum Comitem Holachium nouis instructum copijs ad castra ante Groningam aduolare, aggrediendæ vrbi ab affini Orangio destinatum. Discruciabatur ad hæc animo Alexander, pecuniæ inopiâ, tristibus vndique nuncijs occurri non posse.

HARDEMBERGENSIS pugna. Ad aggrediend. Groningam iam obsessam tendit Holachius

posse. Tamen venalem se antè passurus, quàm tradi in manus Orangii Renneber|gium; ære vndecumque conquisito, cohortibus aliquot in Campensi territorio contractis, adiunctisque ad tria hastatorum signa Thomæ Epirotæ, prænobilis equitum ductoris admonuit Iacobum Coudenhouium, Rennebergij amicissimum, vt germano frisioque cum milite, quem accepta à Terranoua Duce pecunia conflauerat, presto esset; præficitque his simul omnibus (erant autem tria millia peditum, equites fermè sexcenti) Martinum Schenchium, strenuum scientemque militiæ Ducem: & contendenti in castra Holachio maturè anteuertere, intercludereque aditum iubet. Sed Holachius, omissis castris, occurrere Schenchio, & pugnæ necessitatem inferre decreuerat. Et iam vterque ad Hardembergam, extremæ Transiselaniæ pagum, prope Vidrum amnem venerat, militibus festinato cursu, & intentissimo solis ardore fatiscentibus, aliquibus etiam præsertim ex Holachianis, æstu sitique, nam riui passim aruerant, extinctis. Erat Holachius equitum numero, & campestribus tormentis septem, quæ apud Regios nulla, non paulò superior: ductorum tamen virtute longe post erat. Et Schenchius specimen sui statim dedit. Nam dum vterque aciem instruit, ita suam ipse circumegit, vt solem sibi à tergo relictum, hostibus in oculos obiecerit. Tum pugnam aggressurus, quòd eius equites, depositis paulisper galeis, elatisque in cælum manibus, Dei opem

1581

contra quem suos mittit Alexander,

Schenchio duce.

Vidrus seu Vechta.

circa finem Iunij.

copiæ vtrinsque exercitus

Schenchii stans & militum pietas.

1581 opem militariter implorarent; irrisione hostium exceptus est: quasi iam, vt Holachius animans suos aiebat, manus darent, nudaque capita victori submitterent. tantoque id magis, quanto ad primam tormentorum emissionem, loco mota Epirotarum alâ, excussoque ex equo Coudenhouio, inclamare victoriam cœpere Holachiani: frustra interim Schenchio firmare trepidos adnitente, suamque illis virtutem, ac Rennebergii intra vrbem obsessi salutem in eorum manibus sitam repræsentare. Et verò ab eius euentu pugnæ, deditio pendebat vrbis tertium iam obsidionis mensem ægrè sustinentis. Atque inde attentandæ fraudi quæsitus est locus. Nam dum eos, qui Groningam obsidebant, quique obsidebantur, suspensos æquè haberet Hardembergensis pugna, & vtrique in horas nuncios instantis euentus expectarent; ecce in Fœderatorum castris festi collucere ignes, circumsonare plaudentium murmura tormentorum, tubarumque cantus: omnia in lætitiam composita, velut acceptæ argumenta victoriæ Groningensibus ostentare: quin & misso tubicine, sollicitari ad deditionem obsessi, gratiosisq. ad celeritatem conditionibus adurgeri. Et procedebat, mœstâ cessuraque ciuitate, iam dolus; quum repentè festinatus à Coudenhouio nuncius ad Rennebergium, ordine vti gesta erant in prælio cuncta, in hunc modum commemorat: Pugnæ initium arrisisse Holachianis, ob perniciem Epirotis illatam à prima tormentorum impresione;

irrisa ab Holachianis.

Pugna procul à castris.

Calliditas obsidentium vt Groningenses ad deditionem impellant.

sed detegitur à nuncio qui narrat obsessis pugnam,

aucto dein metu à Coudenhouii casu dua- 1581
bus pariter lanceis impetiti, sed turmis *Alba-*
in gradum repositis ab ductore Epirota- *nensis*
rum Thoma, cui cum hastata Germano-
rum cohorte accesserat Rinelfeldius, &
mutato equo redierat cum Frisiis suis
Coudenhouius, redintegratam esse vtrin-
que pugnam. At vrgente prouectas ho-
stium centurias Schenchio, trepidatio-
nemque, mox & cladem in peditatum
inferente, non diu euentu dubio certa-
tum esse, fugam arripientibus Holachia-
nis, eoque pluribus interim cæsis. &,
& regio- quantum colligi tunc quidem potuit,
num vi- desideratos ex victis non pauciores mil-
ctoriam. le ac quingentis: exceptoque Holachio,
& nume- plerosque ductorum aut cæsos, aut captos
rum ex victoribus non maiorem quam duo-
vtrinque rum, & quinquaginta iacturam hacte-
casorum. nus repertam. ceterum tormentis hosti-
um impedimentisque omnibus in pote-
statem redactis, eodem impetu Couor-
diam victores mouisse, atque oppido
atque arce haud dubie potitos iam esse.
Vnde ve- Enimuero tam opportuno, insperatoque
ri eris læ- nuncio reuixere Groningenses: statim-
titiæ si- que excitantes per mœnia passim ignes;
gnis Gru- pari tormentorum tubarumque respon-
ningenses so, adhuc læta agitantem irrisere ho-
illudunt stem: eumque, vt raptis propere signis
hostibus, castra desereret, audito præsertim aduen-
qui obsi- tare Schenchium, perpulere. Et Schen-
dionem chius cum victribus copiis triumphan-
soluunt: tis in modum vrbem intrauit; nonnullis
Schenchi- eundem illum esse mensem memoranti-
us vrbem bus, quo ante hoc tempus annis quatuor
intrat. & quadraginta, Georgius Schenchius

Gronin-

1581 Groningam ingressus, Caroli V. nomine in deditionem accepit. At Rennebergius, & animis à victoriis, & militibus ab Alexandro auctus, Groningâ confestim egressus multa cum Orangianis prœlia plerumque feliciter commisit. solum in Stenouicensi obsidione non perinde ei cecidit alea, hostili præsidio in oppidum immisso per amnem Brocsilam repente glaciatum. Quam in obsidione irritam à Norritianis fuisse viam trasmittendi litteras ad obsessos, per tabellarios ab interceptoribus securos, refert in sui temporis historia Bulingerus. Nam plumbeo globo duarum fermè librarum ex vna parte perterebrato, intra eam latebram litteras includebant, ac foramen alio plumbo ferruminabant: in altera parte, aperto angustiore foramine funiculum, cui diù ignem aleret, appendebant. Tum globus tormento in vrbem excussus, atque indicio coruscantis funiculi tam quam nuncius ex amicis castris agnitus exceptusque, litteras resignabat. Hanc porrò viam per huiusmodi tabellarias pilas arcana perferendi, vsurpatam ampliatamque nuper vidimus in obsidione Taurinensi: diu continuato inter Sabaudum Principem, & Insubriæ Gubernatorem, per igneos hosce cursores, commercio litterarum. Quæ libenter ipse memoraueram, quod æquius sit, transmitti ad memoriam posteritatis illorum inuentum, qui hæc mortis instrumenta transtulere sapienter ad alendas firmandasque obsessæ ciuitatis spes: quam qui eadem ad

Rennebergius cum hoste sæpe confligi

non ex voto in Stenouicensi obsidione:

Norritius Tribun. Anglor.

lib. 6.

in qua transmissæ sunt litteræ ad obsessos

miro sane modo,

1640. *Princ. Thom. & Leganes*

1581 sequi Mottæum: & Rubasium, qui non procul equites habebat, propius accedere. Validum habebatur & vrbis situ ad læuam Scaldis ripam, & arcis munitione Bouchemium. Accedebat Cameraci, fœderatæ vrbis vicinitas, & Villersij Gubernatoris præsentia. Sed Regiorum ardor inuadentium tantus fuit, vt simul mœnia quassari, simul aperiri cœpta sint. Hinc, desperata defensione, Villersius festinauit vrbem arcemque dedere, impetrato vt ipse ducesque cum gladio, familia cum supellectili, milites si non armati, saltem incolumes Cameracum emitterentur. At vastatio illa, non deditio vrbis fuit. Etenim præsidiarii antequam abirent, iussu Villersij, effoderant aliquot in locis, ignaris consilij oppidanis, fundamenta arcis ac celebrium ædificiorum, bellicoque puluere oppleuerant, applicitis illuc prælongis sub terram incendiaris funibus, qui admotum ad eorum capita à discedentibus ignem ita attemperatè, se se consumendo, deuoluerent ac sustinerent, vt horæ spatio, (aberat autem à Bouchemio Cameracum itinere circiter horario) puluerem contingerent inflammarentque, cum hominum, vrbisque pernicie. vtque strages intrantium certior esset, ante ea maxime loca, vbi locatæ erant insidiæ, arma, vestesque, prædandi irritamenta passim quasi per incuriam, aut festinationem reliquerant. Quibus ita dispositis, haud multum viæ confecerant Villersiani, quum tonitru admonente, respiciunt collu-

Bouchemii firmitas.

oppugnatur,

deditur,

dolosè.

Doli artificium.

flagrat vrbs collucere flammis vrbem, tecta subli- 158 1
me ferri, saxorumque ac trabium collisu late fragorem edi. Fruebantur illi fraudibus suis: sed procul visâ equitum turmâ, quam comperto hostium scelere ad eos insequendos contento impulerat cursu Rubasius, rati id quod erat, præcipiti se se gradu Cameracum proiecere: maiore apud se concepto gaudio, quàm illato Regijs damno. Siquidem & arx incolumis stetit, extincto intra cuniculum fomite: & ex Regijs, quippe lentius inductis, omnino neminem ignis absumpsit: centum circiter domus incendio conflagrarunt, inque oppidanos flamma, & ruina sæuiere. vrbs tamen prostrata licet magnam partem atque deposita, viuâ nimirum arce, animari non desijt, rursumque in corpus ac vires excreuit. Ferunt insequentibus Rubasij equitibus denunciasse Villersium, fidem sibi, hostili illo insequendi conatu, violatam: atque adeò se promissis pactisque non vltra teneri: multum irridentibus Rubasianis, mentionem fidei pactorumque factam ab eo, qui æque se perfidum in dedenda vrbe, ac vilem in propugnanda præstitisset. tamque eius fasque illum seruasse, vrbem ea ratione dispositam pro vita ac libertate sua paciscendo, quàm qui mancipium veneno ante imbutum, pro pecunia emptori tradat. At verò Alexander, audita Bouchemij deditione, non omisit Mansfeldium litteris increpare, quod conditionibus longe mollioribus cum homine transegisset, cuius perfidia merebatur,

damno regiorum nullo. oppidanorum magno, & magna Gubernatoris perfidia:

Thuan. lib. 71.

ita Alexander ad Reg. 8. Sept.

Vt qua

1581 vt qua in vrbe Sellium dolo malo cœpisset, inde ipse non impunis emitteretur. Sed Mansfeldius plerunque culpæ in gliscentem in exercitu discordiam transferebat.

QVAE fuit causa, cur Alexander, quem magis hoc militare incendium, quam Bouchemij perurebat; continuò Valencenâ eò contenderit: compertis inter Proceres discordijs longe quam inaudierat latius profeminatis. Namque inter Comitem Mansfeldium, Marchionemque Rubasium, hunc equitum Magistrum, illum castrorum Præfectum, adeò suspiciones, atque æmulatio percrebuerant, vt iam in studia, inde in factiones paulatim scinderetur exercitus, præpollente Rubasio ob Montinij, Mottæque, & aliorum Wallonum amicitias, ac necessitudines. Itaque Alexander quasi ad reparandum oppidum, & in commune consulendum; non ad eorum audiendas querimonias aduenisset; aduocato belli concilio, quærit inter alia, quando exercitum illic expeditum haberent & victorem, quò dirigenda arma viderentur? ratus haud dubie illos in diuersa tracturos; ideòque posse se, expeditionem quam quisque anteferret, ei committendo, alium aliò disparare; meliùs deinde, non ita calentibus animis, reconciliandos. Nec fal sus consilij fuit. Nam quum Rubasius Cameracum monstraret inuadendum, antequam Gallorum armis firmaretur; contra Mansfeldius, supra vires in præsentia id affirmaret, quando vix qua-

Bouchemium

DISSIDIVM in castris,

inter Mansfeldium & Rubasium:

quos Alex. disparat.

concilio belli habito:

in quo Rubasius sentit, inuadendum esse Cameracum:

 1581

Mansfeldius Niuellam: Alex sententiam Rubasii probat.

quadraginta hominum millibus vrbs claudi posset: at Niuellensem expeditionem & effectu promptam, & Namurcensibus, Hannonijsque iuxtà gratam. Alexander, & si cum Mansfeldio sentiebat, tamen vtriusque sententiam complexus, sibi videri dixit, Gallis Cameraco auxiliaturis, vti Rubasius censuerat, anteuertendum: ideòque iret ipse, & cum Egmontia legione, turmis quatuor leuis armaturæ, vna equitum sclopetariorum, & cataphractorum duabus, Marcquoium pagum in limite Artesiæ contra Veromanduos insideret, muniretque. Ex quo & opem è Gallia importationesque in Vrbem inhibendo, & ex altera parte Bouchemii præsidiariis idem satagentibus, clauderetur ex longinquo Cameracum: prætenderentur certè primæ retis lineæ, quæ posteà maiore accessu virium, ipsa circum mœnia expanderentur. Nec ideò Niuellæ aggressionem omittendam: quod eâ in potestatem redactâ, non illa modò commoda Namurcensium sequerentur à Mansfeldio indicata, (quæ eò quoque nomine magnificanda essent, quòd Namurci degeret Regis soror) sed sumi etiam de Niuellæ Gubernatore vltio posset ac deberet, ob captam ibi prænobilem domicellarum virginum Antistitam, atque in triumpho Bruxellas abductam. Est enim in ea vrbe perquàm celebre canonicarum collegium, flos plane delibatus belgicæ nobilitatis, addictum Diuæ Gertrudi sodalitium, inque subsidium leuamentumque principum familiarum

et Cameraci expeditionem ei committit:

& NIVELLENSEM expeditionem probat, ob has causas

Marg. Austria ca

Collegium canonicarum virginum Niuellæ.

Insti-

1581 institutum. Harum Præsidem, quam Niuellæ Dominam appellant, quòd ad eam ius spectet vrbis, agrique Niuellensis; sub anni huius initium Oliuerius Tempelius, Niuellâ, & Glimesio loci Gubernatore potitus, inter captiuos adnumerauerat, & Bruxellas cum alijs vna transmiserat. Igitur Alexander huius recuperationem vrbis, attributa reliqua fermè exercitus parte, committit Comiti Mansfeldio, commendatque in primis, ne sibi elabi è manibus Tempelium patiatur, quo videlicet capto, bene de Antistita sperari possit. Ad extremum Mottæo Grauelingam ad præfecturam suam remisso: & Montinio cum paucis aliquot cohortibus equitibusque secum Valencenam ducto; non modò illos & quidem volentes dissociauit in præsens, & postea vtcunque composuit: sed etiam expeditionibus ipsis in eum modum distributis apprime consuluit. Namque auctâ per æmulationem industria, Mansfeldius quidem tertio post aggressionem die ad deditionem Niuellenses adegit, præsidiarios vitam libertatemque pactos emisit, paucos suspendio affecit; Tempelium tandiù retinuit, dum pro Glimesio, & Niuellæ Domina commutatus est. Rubasius autem, præmisso Vicario Marchione a Monte, qui Marquoium pagum, adiuncto sibi machinatore Plato communiret; absoluto opere cum equitatu peditatuque munitionem ingressus, atque inde Cameraco imminens, modò infestis agrum excursionibus depopulando, mo-

Harum Antistitæ liberationem & Niuellensem expeditionem committit Mansfeldio;

qui vrbem ad deditionem cogit; & Gubernatorem pro Glimesio & Antistita permutat.

5. Octob.

I. Bapt.

Rubasius operibus, & excursionibus Cameracum terret.

modò cum auxiliaribus è Gallia copijs congrediendo, ingentem in vrbe metum, sæpè & tumultum concitauit. 1581

NEC Emmanuelem Montinium Alexander otiosum habuit, Condæo recuperando properè immissum. Expugnauerant illud Tornacenses: quòdque inde sibi gradum facere ad proximam vrbem Valencenam moliebatur Princeps Espinoius Tornaci Gubernator, locum præsidio octigentorum peditum ex Gallis, Anglis, Scotisque composito, & quatuo equitum vexillis communierat, plura in dies ad Valencenatem expeditionem introducturus Quo celerius Alexander, fabricato ponte ad transmittendum Scaldim, in cuius dextera ripa situm est Condæum, Montinium cum peditibus mille, & equitibus trecentis illuc festinare iussit: muralibus tormentis, secundo Scaldi, ponè secuturis. Sed Condæi milites eo apparatu territi, auditoque adesse Alexandrum (audierant autem à præcursore equite, quem inter exploratores a Montinio missum, astu ceperant Condæani) clam cum præda Tornacum abeuntes, Montinio nondum flumen trangresso anteuertunt. At Camillus à Monte I. Baptistæ frater cum ducentis equitibus, qui pontem primi transmiserant, insistens fugientibus, eo um peditatum, vt erat prædâ grauis, in aditu siluæ assecutus est: iniectaque pugnæ necessitate, cum paruo suorum iactura, non pauciores quadringentis hostium interfecit: ablataque prædâ, reliquos per nemorum incerta

CONDAEI oppidi recuperatio.

6 Decembris 1566.

loci præsidium.

contendit illuc Alexan. cum Montinio

Præsidiarii Condæo abeunt cum præda.

Dominitus Rapetus

Assequitur eos Camillus qui pugnat uincitque, & prædaeos spoliat.

non

ii non est ausus insequi; præsertim equites, qui iam prægressi, præter quatuordecim captos, euasere omnes. Secuta statim est, vbi suorum audiuere cædem ac fugam, Condæi deditio: magno vtrique, ac supra rem gaudio Valencenatum; qui Alexandri celeritatem extollentes, eius nominis tanti perculsos eo numero præsidiarios, paucarum horarum spatio captum oppidum arcemque, cæsos ac fugatos hostes, se assidua excursione metuque liberos gratulabantur.

magno Valencenatum gaudio, celeritate Alexandri extollentium.

DE DEPONENDO Phil. Regis Belgii principatu

IAM mihi dicendum est facinus, cuius à commemoratione, quasi abhorrente animo, hactenus supersedi. Anni superioris initio Princeps Orangius præsentium successu perculsus, & futurorum anxius, apud Ordines Antuerpiæ de statu rerum pluribus disseruerat, confeceratque; *Quoniam regno partibus potentia ac fama in dies accresceret, ipsi tot vrbium quotidie deficientium tributis imminutis viribus imminuerentur ad nouas esse res quærendas: aut in gratiam cum Rege redeundum, dominatumque Hispanorum tolerandum: aut, si conditiones, quas illi imponunt, vti in Coloniensi congressu obseruatum est, liberis hominibus ferendæ non sunt; incidendum aliquando vinculum cum huiusmodi Domino, qui, vt obedientiam à populis exigat vt à suis, ita eosdem bello prosequatur vt alienos. Eiurataque Hispani Regis dominatione Principem adoptandum nouum, cuius præsentia prouinciæ animentur, & potentia defendantur.* Nec, qui

agitat Orangius in ordinum conuentu:

& Alenconium in Principem proponit.

alijs

alijs præhabendus sit, diu deliberandum 1581
quum tam publico nomine cum Alenco-
nio galli Regis *fratre conuentum sit, si*
quatuor ob causas *ad mutandum Principem* Ordines *adige-*
rentur, se ceteris illum prælaturos. idque
in Coloniensium consessu Procerum, pro-
Prima *latis Ordinum litteris confirmatum.* 4. Iul.
Quamquam, vel si nulla fides publica, & 1579.
promissio intercederet, multa sanè inui-
Secunda *tare ad eum aliis præhabendum. Inuita-*
re vicinas Galliæ vires, Regisque haud
dubiè ad partes attrahendi, si non amore
fratris, certè odio Hispanorum, & Regni
Tertia *curâ cuius interfit, alibi Alenconium ab-*
stineri. Inuitare auxilia ab Angliæ Regi-
na, quæ siue uxor Alenconii, res agi
Quarta *suas in Belgio existimabit: siue offensa hi-*
spano Regi, motas nuper in Hibernia, Hi-
spano incentore turbas, turbis in Belgio
redditis, ultum ibit. Inuitare spem, Wal-
lonum prouincias recuperandi. quando
ipsimet Alenconium sua sibi sponte iam
ante delegerint uindicem libertatis, tanto
infensiorem hostem, si nunc spreuerint,
Quinta *formidaturi. Denique inuitare inge-*
nium iuuenis, ut uiuidum atque
imperio natum, ita minimè impe-
riosum aut pernicax, sed bonis consiliis
pronum, aptumque regere & rectorem pa-
Omittit propriam *ti.* Nempè hoc postremum ad votum
erat Orangii, vanis apud alios titulis
solidè dominaturi. quum interim omit-
teret, habere se Arausiensem Principa-
tum in Gallia, ex Gallia vxorem, ac
veteres inde necessitudines, quæ homi-
nem vtilitati suæ vnicè inuigilantem
ad accersendum è Gallia Principem effi-
ca-

1581. ficacius impellebant. Ergo, dum res tanta per fœderatas sigillatim prouincias, erectis expectatione omnium animis, agitatur, Rex non vltrà laturus vnius contumaciam clientis, tot à Cæsare patre, tot ab se beneficijs, vti memorabat, obstricti; illum denique edicto à Parmensi Principe, Martio mense, Traiecti proposito, atque inde per Belgium publicato, vti perduellem hostemque publicum proscribit: occisoribusque, aut eorum hæredibus, viginti quinque millium aureorum præmium decernit. Nec omisit proscriptioni respondere Orangius. distulit tamen in decimum mensem. interim, dum differebat, satius habuit vrgere prouincias, Regique, belgica illum possessione deijciendo, respondere. Sed consultationes lentius promouebantur, rei magnitudine, & dissidio consultantium. Etenim aliqui ad præpositæ deliberationis titulum inhorruerant: timebantque publicum Europæ conuicium proscissuræ desertam à Belgis illam, quam singulis natura ipsa nationibus inseruit in Principem suum fidem: simul irrisuræ præposteram iudicij formam, deponi à subditis regno suo Regem, non appellatum, non conuentum apud aliquos causæ arbitros; sed populum actorem, populum iudicem esse. neque obtendi ab eis posse, vbi superiorem non agnoscas, ad quem prouoces, ius arbitriumque superioris penes populi concilium esse; quum (quidquid obtendant) legitimum certè habere nequeant eius-

15. Mar. 1580.

4. Febr. 1581.

Rex Orangium proscribit: & Alexand. proponit proscriptionis edictum. cui Orangius prius facto, postea literis respondit. Interim consultatur à prouincijs de Rege deponendo, sed timide, ob publicam infamiam:

1581.

ob mercatorum dispendia:

modi concilium, in quo tam multæ Belgij prouinciæ desiderentur. Mercatores aliud angebat: Hispanos ex Lusitanica victoria Indiarum dominos nauigationem Hollandis Zelandisque interdicturos: at quanto cum impendio commercij fortunarumque? Non pauci Matthiæ Archiducis miserebantur, reputantesque iniuriam toti familiæ factam, quæsito extra domum Austriacam Principe, indignationem Cæsaris metuebant. Plerique implacabilem propius offensi eâ ignominia Catholici Regis iram formidabant, secuturaque inde calamitatum extrema, Belgarum populis præcinebant. Auxit metum ingens per eos dies insolitusque terræmotus, quo Belgium vniuersum, Lutetiam vsque, tanto grauiore pernicie concussum est, quanto minus dabatur aut in aperta prorumpere, dehiscentibus passim campis, aut stabilitatem in vndis quærere, assurgente, ac minante horrendum in modum mari: Quæ sanè velut prænuncia malorum terra marique impendentium, complures interpretabantur. At non ideò aut prodigij metu, aut bonorum consilio, relationi Orangianæ intercedebatur. Orangio nusquam cessante, assiduisque litteris ac nuncijs prouincias vrgente, moraque earum increpante, quòd dum sine fine consulerent, Princeps Parmensis Frisiam expugnaret. Itaque magna iam anni parte consultationibus circum acta, peruincentibus hæreticis, quorum videlicet ante omnes intererat, excuti Regem è Belgio, in quo stare non posset

Namur. Limbur. Lucemburg. Artesia Hannonia Flandria pars Brabantia pars Frisiæ pars, &c.

ob commiserationem erga Matthiam: ob metum ab Rege. Auget formidinem ingens terræmotus

7. Apr. 1580.

non tamen desistentibus Orangio,

& hæreticis:

MATTHIAS ARCHIDVX AVSTRIÆ
FOEDERATOR GVBERNATOR

1581. posset hæresis, & Hispanus: tandem in Ordinum conuentu Antuerpiæ, concessere in sententiam Orangij: definitumque, *Philippum Regem, quòd iurata Belgis priuilegia non seruauerit, principatu Belgij excidisse: ob eamque causam, Belgarum populos, (ipso Philippo in Belgij inauguratione id permittente) à fide obedientiaque iam liberos nouum sibi principem, Franciscum Valesium Alenconij Ducem galli Regis fratrem volentes libenteque deligere*. Ad quem accersendum, altero post mense, Philippus Marnixius vulgo Aldegundius appellatus, & cum eo Nobiles aliquot in Galliam allegantur. qui principatu certis conditionibus oblato, magna spe secuturi mox Alenconij cum exercitu, in Belgium reuertuntur. Aldegundium autem transegisse (clam ceteris legatis) cum Alenconio, ab eoque litteras expressisse, quibus ipse pollicebatur, se Hollandiam, Zelandiamque, Orangio eiusque liberis beneficiarias traditurum. legi ego in arcanis ad Alexandrum notis. At verò Archidux Matthias, cuius in oculis hæc agebantur, nouum Principem haud expectaturus, abdicata in eodem Ordinum conuentu, personata quatuor annorum administratione, non omisisse dicitur delegatos Ordinum admonere, *Nimium quam audacter illos ab Austriaca Domini sui domo recessisse, non satis reputantes, in quos casus vitam, fortunasque conijcerent. Sibi quidem iam pridem pertaso aliquorum impotentiam, graue esse illum rerum sta-*

Quorum impulsu conficitur depositio Regis, & electio Alenconij: ad quem mittitur nuncius delati Principatus.

2. *Aug.* 1580.

1. *Mart.* 1581.

in se udum

simul magnum quid conficitur pro Orangio.

Matthias abdicat se Magistratu, admonitis in hac verba Ordinibus,

29. *Decemb.* 1581.

1581.

Leodiensis Episcopus moritur, eius locum in Matthiam transferri laborat Orangius contra pro Bauaro euincit Alexander. Matthias Belgio abit.

29. Decembris 1580.

tum videre, & indecorum ferre. Hæsit tamen aliquot post hæc menses in Belgio. quo tempore quum de Antistite Leodiensi ageretur, mortuo Gerardo Gronsbechio, qui paulò ante Cardinalis creatus; sexdecim annos eam Ecclesiam, Principatumque: pari pietatis ac prudentiæ laude gubernauerat; Orangius, Ordinesque Archiduci Matthiæ, quasi offensum emolliturі, apud Leodiensem conuentum suffragari conati sunt. Sed à Parmensi Principe, illuc misso Vandemburgio consiliario, tribusque Catholici Regis nomine propositis, Ernesto Bauariæ Ducis filio Frisingensi tunc Episcopo, & Antonio Granuellano Cardinali, & Barlamontio Archiepiscopo Cameracensi; Bauarus prælatus est. Nec pòst multo Matthias, & nullam ab Ordinibus gratiam consecutus, & longum Hispani Regis odium promeritus, abijt in Germaniam, relictâ Alenconio personâ, in eodem Belgij theatro nec diutiùs, nec feliciùs sustinendâ. Iamque quod in Antuerpiæ conuentu decretum fuerat, foris ad populum exponi, & imperari placuit. Atque Hagæ Comitis, quod est princeps Hollandiæ oppidum, publicato edicto, quo multas ob causas in eo congestas, fœderatarum prouinciarum nomine declarabatur, Philippum Hispaniæ Regem dominijs ac præfecturis prouinciarum excidisse; continuò Regis imagines vbique locorum sublatæ sunt, deiecta insignia, erasa nomina, fracti signatorij annuli: cautumque, ne quid

Lud. Barlamont. 18. Iun. 1581.

Publicatur edictum depositionis Regis: eius imagines & insignia deijciuntur.

27. Iul. 1581.

Philip-

1581. Philippi Regis nomine in posterum obsignaretur. mandatum præfectis monetalibus, ne aurum, argentum, æs, cum regijs insignibus, aut nominibus ferirent: exacta è locorum Gubernatoribus, Magistratibus, ac militiæ Ducibus eiuratio hispani Regis, & nouum sacramentum in verba Ordinum fœderati Belgij, dum Princeps Alenconius adueniret, imperatum: permissum tamen interim Hollandis, Zelaudisque, vt in Orangij, ac prouinciarum suarum nomina iurarent. mandatum denique omnibus, qui forensia, quique vrbana munia ab Rege impetrassent, diplomatis allatis rescissisque, alia ab Ordinibus eorumdem munerum diplomata postularent. plerisque ad eam scenæ catastrophem exhorrescentibus: nec paucis sacramentum palàm detrectantibus, eoque ad regias partes &, Farnesij castra discedentibus. Obseruatum, multos inter iurandum horrore correptos hæsisse, & quasi faterentur à se deficere, dum deficerent à Principe, suâ se conscientiâ prædamnasse. Inter quos, Raldam nobilem Frisiæ consiliarium, Leuardiæ in ipsa eiuratione destitutum repentè viribus concidisse, ac statim expirasse, memorant scriptores Belgæ. agitante interim conuiuia cum Ordinum delegatis Orangio, spesque suas imperio propiores super Hispanorum ruinis attollente: simul hæreticis funeste cum eo gestientibus, eodemque tempore è prouincijs Regem, eodem è templis Deum exturbare festinantibus. Nam

exigitur à magistratibus alijsque nouum sacramentum.

noua diplomata, rescissis regijs conduntur,

quæ aliqui palam improbant. alij ad partes regias abeunt.

Franc. Heraus Meteran; & alij fere omnes.

aliqui inter iurandum exanimantur.

Mirum.

Q 3 que

1581.

Ab eiurato Rege transitur ad eiurationem sanctorum. eorum imagines eraduntur.

que per eos dies Antuerpiæ, Bruxellis, multisque in vrbibus, sacræ imagines aut deiectæ laceratæque, aut ob artis præstantiam, è cultu in templis, ad ornamenta domorum translatæ: sacerdotibus sacrosanctæ Hostiæ immolatione interdictum, mox sacerdotes ipsi vrbibus eiecti. inde vetus Catholicæ Religionis cultus, maiorum sacra, prisci Ecclesiæ ritus passim abrogata, alia demum Belgio facies; ipsi non agnoscenda Belgio, dein certè deploranda inducta est. Adeò in ambitiosi hominis manu, quod olim dicebam, nullum repertum est aliquando perniciosius hæresi telum, cuius ancipiti semper ictu, sacer æque, ac ciuilis status vnà transfigitur, atque ad terram cadit.

Status ciuilis, & sacer immutatur.

BREDAE expugnatio

SED Orangius ex eo tempore non vno mulctatus infortunio, ad extremum vitâ priuatus est. Et Bredam quidem ditionis suæ vrbem, deliciasque Nassauiæ domus, dum ipse Regem Belgio spoliabat, amisit. Etenim Decurio præsidiariæ in ea vrbe cohortis, siue sua sponte, siue suadente Carolo Gaurio Fresini Domino, qui captiuus Bredana in arce ab Ordinibus attinebatur, statuit vrbem Regi tradere. emissoque milite rusticum ementito, rem cum Alexandro communicat. Alexander hominem remittit ad Claudium Altapennium Barlamontij fratrem, iussum occasionem, si effectu promptam iudicet, haud negligere. Erat non procul Buscoduco sua cum legione Altapennius, obuiàm iturus Gardæ Gallorum Tribuno, qui Hochstrata, & Tornahuto

Caporale

eius præsidiarius Alexandrum, & mox Altapennium adit.

Boldue

Altapennius rem suscipit.

1581. nahuto recuperatis, alijsque circà locis in poteſtatem redactis, Buſcoduco minabatur. Sed Altapennius, dum ad auertendum ab ea vrbe periculum properare credebatur, Buſcoduci ſecurus à via illicò deflectens, Bredam verſus iter intendit: præmiſsâ equitum turmâ, ductore Pompeio Bardo Florentino, qui noctu feſtinantes, nondum albeſcente die, in conſpectu arcis adfuere. Arx Bredæ, quòd Bercha amne vallatur, haud perinde, ac reliqua vrbis mœnia, à præſidiarijs ſeruabatur. ideòque admotis hac parte ſcalis, poſſe Bredam intercipi Decurio monſtrauerat. Nimirum FACILIVS plerunque expugnatur, quod ſua munitione nunquam creditur oppugnandum. Ergo deſcendunt ex equis Altapenniani: & primus vno cum comite Pompeius, tranſmiſſo fluuio, atque ad arcem ſcalis iniectis, edocente locum milite Decurionis interprete, ſcandunt, ipſe bipenni haſta, comes ſclopo armati. progreſſuſque Pompeius, non inde procul ſtationarios conſpicatur (erant omninò decem) ſommo preſſos, & excubitorem tantummodò vigilem. re ſocijs ſcalas admouentibus tacitè indicata, accipit ex eis ſubeuntes primùm quatuor, mox ſeptem, donec viginti quatuor ſe conglobauere. tum Pompeium propiùs factum excubitor ratus circitorem eſſe, more militari, *Quis illac vadit?* interrogat. Pompeius non alio, quàm bipennis haſtæ in latera adactæ reſponſo, in ſtationarios fertur: qui ad morientis gemitum experrecti, ſe ſe ad

præmiſſo Bardo cum turma.

qui arcem Bredæ,

ſcalis admotis primus aſcendit,

Alabarda Guardia Sentinella.

Ronda

eamque ipſe & Altapennius intercepto excubitore,

1581.

vicinos eadem in arce præsidiarios adiungentes, confertique, accurrente Stachembrochio Præfecto, vim parabant. Sed (vt PRO semiuicto habetur, quisquis semisomnis inuaditur) subita aggressione perculsi, tenebris non satis numerum hostium aperientibus, partim pugnando cæsi, partim positis armis dedidere se. Iamque ipse Altapennius arcem ascenderat: eâque, oppressis præsidiarijs, potitus, suos ad prælium instructos, promoto iam die, educit ex arce in forum, magno oppidanorum numero, sumptis armis insessum. cum quibus continuato duabus circiter horis certamine, refractâ Altapennis iussu portâ vrbis, ex eaque irrumpente equitatu, ac fugâ elapso arcis Præfecto, Bredani numero magis quàm virtute impares, ad extremum cessere: paulùm supra centum quinquaginta suorum interemptis, atque vrbe prædæ militum relicta. Vna in re clades benè Bredanis vertit, quòd inuitatus illuc ab Alexandro Ruremundæ Antistes, Vvilhelmus Lindanus, cum aliquot Societatis Iesu Patribus, Religionis cultum, hæresi dominante iam desitum, egregiè instaurauit: reddita non magis vrbe Regi, quàm ciuium animis Deo.

& reliquis stationarijs capiunt.

Tum pro vrbe certatur in foro:

Bredani superantur. Vrbs in prædam victoribus cedit

28. *Iun.*

INTEREA vt cum exercitu aduentaret, sollicitabatur Alenconius à fœderatis prouincijs: maximè à Cameracensibus, quos Rubasianus miles à Marquoio pago, alijsque circa munitionibus Cameraco imminens, intercluso commeatu, extremas in angustias, intestinum m-

DE ADVENTV Alenconij ex Gallia.

1581. ſtinumque diſſidium adegerat. Quo impenſius Balduinus Gaurius Inchij Dominus, qui vrbem obtinebat Ordinum nomine, ad opem Cameracenſibus feſtinandam nuncios ſubinde alios atque alios Alenconio ſubmittebat: haud ignarus, quanta ſibi malorum moles ab Regijs impenderet, capta vrbe. Nec vltrà diſtulit Alenconius, miſſo Gulielmo Feruacio veteri Duce, cum quatuor Gallorum millibus, qui ſecuturo dein exercitui præirent. Feruacius, tranſmiſſo omne Soma, qui limes eſt Galliæ, Caſtelletum inſedit, arcem Veromanduorum in aditu Hannoniæ. Inde in occaſionem intentus Ioannem Monlucium Balanij Dominum militiæ impigrum, cum peditibus mille Cameracum immittit. quem vrbi iam proximum inſecuti, iuſſu Rubaſij, hinc Nicolaus Cæſius, & Matthæus Coruinus; inde Aſcanius Paſſerus cum ſuis turmis, non modò non retardarunt, ſed Balanio faciem vertente, quippè eruptione Cameracenſium animato, conſertâ pro mœnibus vrbis pugnâ, non ſine Regiorum clade, ac Paſſero inter alios capto, reiecti ſunt. Quo ſucceſſu, Gallis non minore confidentia elatis, quàm Regijs pudore ſuffuſis, peruicit Schamueus Balanij æmulus, idem vt pertentaret. acceptiſque aliquot à Feruacio peditum equitumque ſignis, Cameracum iter intendit. Sed nocte retardatus, in pagum templo tanquam arce communitum ſe ſe includit. Manè dum abitum adornat, Rubaſius multò quàm ante attentior, (nempè MAGISTER

Feruac. primus Campi Marescial.

Mons de Balagni.

Coruinus Tiphernas Paſſerus Senogallien.

Euocatur à Cameracenſibus malè habitis à Rubaſio: & ille præmittit partem ſuorum; qui Cameracum tendunt: & commiſſo prælio intrant. Rurſus alij idem tentant.

TER est hodiernus, hesternus error) raptis summa celeritate septem equitum turmis, iam pagum circumdederat. Nec prælium abnuentes Galli, primùm intra pagum multis amissis repulsi: mox qui supererant circiter quingenti, in templum se se recepere. sed admoto igne ad deditionem coactos, Rubasius nullis conditionibus auditis, omnes trucidari iussit, præter Schamueum eiusque fratrem, ac decem eorum primarios, quos apud se retinuit, donec magno Alenconius pretio redèmit. Neque fortunatius iter per eosdem dies tenuit Inchij aulicus à secretis: quo ductore octoginta equites cum sacculis sale refertis (namque eo ciuitas condimento extremè laborabat,) dum intento cursu non procul à Naui pago, Cameracum petunt, à Nicolao Basta, qui propter eà loca cum ducentis Epirotis equitibus excububat, illicò circumuenti, duodecim exceptis, qui dimissis equis pedites ingressi sunt vrbem, ex reliquis pars in pugna interfecti, plures ad Rubasium abducti sunt.

1581.

Sed infeliciter.

Idem fatum aliorum fuit

Albanenses

HAEC porrò animaduertens Gallorum Dux, amissa liberandæ vrbis spe, Castelleto Bræiam mouit. auditoque aduentare cum exercitu Parmensem; inde quoque in Galliam præproperè, turbatèque copias rapuit, atque Ambianum vsque, nulla admissa requiete contendit. Quæ res aduentum Alenconij maturauit. Et iam apud Castelletum lustrato exercitu, ex duodecim peditum, quinque equitum millibus constante, quorum permultos in Farensi expeditione adhi-

Reliqui in Galliam, desperato ingressu redeunt.

Feruacius

Amicus

Venit Alenconius, quanto cum exercitu?

15. Aug.

1581. adhibuerat Rex, eâque absolutâ, ac pace inter ipsum protestantesque in collatione Flexiana compositâ; opportunè secum traduxit in Belgium Alenconius. Habitoque belli concilio cum Feruacio, Belagardio, Lauallo, Turenæ Vicecomite, Gilberto Ventadurij Ducis filio, alijsque Proceribus, statuit, postridie copias ad Vaucellense cœnobium, quod spatio trium horarum Cameraco aberat, promouere. Quo tempore Alexandro arma Valencenæ expedienti, vt obuiam Alenconio fieret; occurrit Pomponius Bellæuræus intimi concilij senator, ab Henrico Rege, Regisque matre missus cum litteris, quibus persuasum Alexandro volebant, nullam sibi in Ducis Alenconij consilijs partem esse. Quem Alexander breui responso (quippè euocando militi perintentus) honorificè ab se dimittebat. quum is alia sibi esse mandata significans, quæ cum illo conferret, cessationem armorum proposuit: quam idcirco Rex & mater offerrent, quòd vererentur, ne procedente bello, pax, quam ipsi inter vtrumque Regnum æternam vellent, breui læderetur. quo enim animo passuros se, fratrem filiumque, vnicam regni spem, ac Valesiæ domus reliquum interire? Et quamquam difficile esse abstrahere ab armis Alenconium, fide liberandis Cameracensibus obligata: tamen si Cameracum, atque arx eius in pristinum statum restitueretur, posse Alenconium honestè arma deponere, cuius videlicet opera Cameracenses liberi in posterum victuri essent.

& cum nobilitate.

cui Alexander occursurus legatum gallum audit:

qui Regem & matrem excusat.

& cessationem armorum proponit.

sent. Alexander, sicut ex his vnum ex- 1581.
cedere facultatem suam respondit, ita
alterum gratum Catholico Regi non
dubitabat. agereque propterea Maie-
stati eius, matrique gratias ob studium
perpetuandæ pacis, oblata armorum
cessatione monstratum. Quamquam sa-
tius futurum fuisse, si sumpta non fuis-
sent arma: non solum Hispani Regis
causá, quem profectò non meruisse,
vt qui laboranti Galliarum Regi non
defuerat, nunc Belgis rebellibus auxilia
prouenirent ab Regis domo: sed etiam
ipsius Alenconij, non habituri Oran-
gium fideliorem erga externum Princi-
pem, quàm se aduersus Regem domi-
númque suum præstitisset. respiceret
ad Archiducem Matthiam, habitum ab
Orangio stipitis loco magnificè susti-
nentis titulum belgici Gubernatoris,
& paria ipse cogitaret. Quumque Bel-
leuræus alia rursum adderet, ac multa 15. Aug.
polliceretur, Alexander, qui iam su-
spectauerat, vti ad Regem scribit, sermo-
nem de industria ab illo trahi, vt dum
ipse colloquio implicitus regijs copijs
non interesset, Alenconio ad vrbem pro
peranti aditus pateret; conscenso equo,
excusata festinatione; quòd vbi facto
opus sit, verbis teri tempus haud possit,
legatum non sine Nobilium comitatu,
remisit. Ac statim ordinato exercitu,
quem dilapsis multis, duo equitum mil-
lia, quinque peditum conficiebant, ante
Cameracum apparuit, duobus circiter
milliaribus procul à Gallorum copijs:
qui iam Castelleto progressi, Vaucel-
lense

Respondet ad ea Alexander.

& breui legatum, dimittit

intentus comparandis copijs.

cum quibus Alenconio prope Cameracum occurrit.

1581. Ienſe cœnobium circumſederant. Hic Alexander, dum in bellico Senatu diſſerit, an cum hoſte confligendum, id quod plerique abnuebant, vti numero
14. Aug. longè poſt vires hoſtium: litteris ab Duce Guiſio admonetur, præter copias, quas Alenconius ducebat ex Fara, motas eſſe ordinarias regni turmas, vt terga Alenconiani exercitus procul adequitantes, in pugnam ſe ſe, vbi opus eſſet, inferrent. Quumque adderet ad
Io. Bapt. de Taſſis ea Taſſius Philippi legatus apud Henricum, in eo exercitu florem eſſe gallicæ nobilitatis, atque equitum robur; Alexander omiſſa interim, & conſultatione, & ſpe intercludendi Gallis aditum, de reuocandis impunè copijs, ac protegendis circa vrbibus cogitare cœpit. Itaque exercitum tribus circiter horis quum in hoſtium conſpectu, interiecto Scaldi amne continuiſſet, inſtructa acie quaſi mox pugnaturus, ſilentio præmiſſis Bouchemium verſus impedimentis, ac parte campeſtrium tormentorum; tum ipſe ad tympanorum pulſum tubarumque cantum traducit exercitum, atque incedentibus eodem tempore ad alteram fluminis ripam Alenconianis, Bouchemium mouet. Ne verò nouis Gallorum copijs, quas ſecuturas audierat, premeretur, Rubaſio mandauerat, aduentantibus
Mel. l. 8 de milit. occurreret, ac moram feſtinantibus opponeret. A Rubaſio præmiſſus Bica ſclopetariæ turmæ ductor, aditum apud Paluetium pagum Senſeto amni adiacentem, quà tranſiturus erat hoſtis, celeriter inſedit,

Conſultat cum ſuis de pugna. plerique abnuunt.

& nunc ij varij diſſuadent.

Itaque oſtenſo nō intentato prælio ſuos reuocat.

iniecta ſimul mora gallicis auxilijs.

insedit. iussisque turmalibus suis ad pedes desilire: ac erecto ante amnem trium pedum altitudinis aggere, labore incredibili, quippè ex silicibus composito, quos pugionibus eruebant à proxima via huiusmodi lapidibus instratâ; tandiu Gallos illic transmittentes attinuit, donec Alenconio non se prius adiungerent, quàm Farnesiani extra necessitatem pugnandi forent. At Alenconius, qui primò incertus de Alexandri consilio fuerat, pòst vbi illum abire animaduertit, expeditionis securus, duos ex belli ducibus Cameracum immittit, qui postridie (namque nox aderat) ingressurum se Vrbem, pulso iam hoste, denuncient. Fuere hi Turenæ Vicecomes, & Ventadurius: qui assumptis secum equitibus circiter octoginta, plerisque Nobilibus, id honoris certatim sibi deposcentibus: quum per tenebras à via deerrassent, in turmas incidere Ioannis Comitis Bossuuij, qui turrim duobus passuum millibus Cameraco distantem insederat, nec dum eum inde remouerat Alexander. tunc expeditis vtrinque armis, fortiterque collatis, Turenius ac Ventadurius cum aliquot Nobilibus capti sunt. Sed Ventadurius, deceptâ, seu corruptâ custodiâ profugit: Turenium à militibus, qui eum ceperant, pactus decem florenum millia emit Marchio Rubaisius, improbante negotiationem Alexandro, qui propterea tradi sibi captiuum, ac Regis arbitrio asseruari voluit. traditumque excepit primò quidem perquàm humaniter: sed quum is auersaretur

1581.

Alenconius ingressurus Cameracum præmittit Turenium & Ventadurium,

qui à regijs vincuntur. Ventadurius elabitur;

Capitur Turenius

Alex. ad I. Idiquesium 17. Nouemb.

1581. tur inofficiosè omnia; interrogantique comiter Alexandro, quid ageret Dux Alenconius, contemptim ac superbè respondisset, Nescire id se: neque, si sciret, elocuturum; Alexander offensionem modico risu transmittens, *Tu verò, mi iuuenis,* inquit, *magnos istos spiritus hesterna nocte, quum miles te meus capit, adhibere debueras.* statimque amoueri illum inter captiuos imperauit, non nisi post annum emissurus. At verò Alenconius audito captos aut fugatos cum Turenio ac Ventadurio, quos præmiserat, comites, ipse sui nuncius Cameracum XV. Kalendas Septembris, obuiam progressis Inchio, ac reliqua nobilitate, triumphantis in morem inter faustas hominum voces, patriæ liberatori acclamantium, ingressus est. Biduoque pòst, solenni pompa, in ciuitatis leges, ac priuilegia iuratus, Reipub. regimen summa omnium gratulatione capessijt. At vbi conspectum est, reuelli tota vbe Imperij signa, & Gallica imponi; quin & remoueri Vvallones ab arce, inducto gallico octingentorum militum præsidio; deferbuit enimuerò refrixitque multorum gaudium, Inchij ante alios, quum se arcis præfecturâ deiectum vidit, impositumque Alenconij iussu Balanium: multis haud vanè obseruantibus, eum, qui primus accersendi in Belgium Alenconij author incentorque fuerat: qui Licquium Cameraci Gubernatorem olim præfecturâ callidè spoliauerat: qui nuper adactis in gallicum nomen Cameracensibus, Barlamontium vrbis Archiepisco-

carpiturque ab Alexandro.

18. *Aug.*

Alenconius triumphans Cameracum ingreditur.

& vrbis Dominus inauguratur,

Inchius præfectura arcis deijcitur

Mons de Balanson 1576.

Ludouic. Barlamont. 1580.

 1581.

piſcopum iurare: abeuntem Cameraco expulerat; inde ruinæ ſuæ fabrum eiectum eſſe, vnde extollendum ſe, ſpei falſus ſibi perſuaſerat. Vſque adeò verùm eſt, CALLIDITATEM ad extremum ſe ipſam perditum, & magnam veneni ſui partem bibere. Neque hic ſtetère, vt fermè SOLITARIA non incedunt infortunia. Namque poſt paulò, dum Cameraceſio aſſerendo armatus contendit, pilâ à gregario milite in pectus exploſâ, ardente thoracis groſſipio; extinctus eſt: multâ per Arteſiam Hannoniamque lætitiâ, quas ille prouincias validis continenter excurſionibus abnoxias habuerat, ac diuexauerat. At Alenconius, vt Cameracum pluribus veluti munimentis circumuallaret, ducto ad Arteſiæ limitem exercitu, primò Arluſium,& Eſcluſam in poteſtatem redegit: tum Cameraceſium caſtrum non inſtrenuè à principio defenſum, ad deditionem compulit; omnem denique tractum illum pagis arcibuſque conſitum, armis celeriter aggreſſus, iuris ſui fecit; magna inde ſpe apud fœderatas prouincias excitata. Iamque Orangij litteris inuitabatur, *Omitteret Belgij extrema, motiſque caſtris in interiora Flandriæ, coniungeret triumphalem exercitum cum Gardæ & Stuarti legionibus, quæ illum inter Inſulas & Quercetum operiebantur, non auſurum profectò pugnam Alexandrum: &, ſi audexet, qui par tribus exercitibus futurus ſit, qui vni ceſſerit?* Gnarus omnium, quæ deſtinebantur Alexander, imperauerat iam Altapennio, in fe-

ſtis

poſtea & vita ſpoliatur.

Cambreſi

Alenconius imperium firmet multorum expugnatione locorum.

Inuitatur ab Orangio ad proſequendam victoriam.

Lillo

Quiſoy

1581. stis cum armis Flandriam irrumpere, & hostium consilia morari. sed non magnoperè laborandum Altapennio fuit, turbato imminutoque adeò Alenconij exercitu, vt non iam ille nouas expeditiones, sed regressum & Galliam cogitaret. Namque gallica Nobilitas & suâ naturâ in patriam redux, & absoluto ex sententia Cameracensi bello, in quod fidem suam obstrinxerat, passim dilabebatur: & reliquus exercitus, stipendijs non procedentibus, imperia detrectabat. Itaque parte suorum Cameraco relicta, ipse cum mille & quingentis equitibus, quinque peditum millibus, tot enim supererant, Castelletum redijt, consilium inde pro re nata capturus. Interim Alexander, etsi alto apud animum dolore Cameracum respiciebat, ereptum sibi militum inopiâ magis quàm ignauiâ, id tamen commodi ex eo sperabat, quòd intellecturæ aliquando essent prouinciæ (& iam aliquorum voces erumpebant) solas Vvallonum vires ne defensioni quidem pares esse, si hostes externis Gallorum auxilijs firmentur: id, quod principium fore præuidebat hispanæ militiæ reuocandæ. Iuuitque amissio Sangislenij: quod oppidum Tornacenses per Hainum fluuium, qui locum interluit, & Hannoniæ fecisse nomen fertur, noctu ingressi cum cæde prædaque obtinuerant. Id enim oppidum & si modicum, & Benedictini celebritate cœnobij magis, quam oppidanorum frequentiâ nobile: quia tamen in media situm Hannonia

sed nobilitas dilabebatur.

& ipse relicta in vrbe præsidia, Galliam cogitare capit.

Ex hac hostili victoria quid boni speraret Alexander.

qui nec interim aduersa numerabat amissionē Sangisleni.

1581

nonia, Montibus in primis infestum erat, mirum profectò, quo sensu eam super alias iacturam Montenses, Valencenates, alijque circa populi tulisse visi sint, adeò vt aduersus Comitem Lalinium Hannoniæ Præfectum, palàm Montibus exclamatum sit, *Perditum ire omnia, ni Comes abire è prouincia, aut potius e vita iuberetur: quin mitteret arbitratu Rex suo Hispanos, aliosque quos mallet in Belgium, Hannonios, certè accepturos.* Has porrò voces, quæ Duaci, quæque Audomari pariter auditæ referebantur ad Alexandrum, ipse quam auidè, tam dissimulanter accipiebat, maturitatem operiens, & non ignarus popularia hæc esse vota, non autem Nobilium: ex quibus Areschoti Dux multis audientibus dixisset, Alexandrum, declinato prælio, permisisse Alenconio Cameracum, vt externæ militiæ necessitatem Vvallonibus ostentaret. quod à Magistratu Montensi relatum contempsit Alexander, cognito hominis ingenio parum fidei, vt scripsit ad Regem, conciliaturo: dictis eius; præsertim bellicis consiliarijs facilè testaturis, quàm vnanimi ipsi consensu certamen abnuerint. Statimque secuta est Sangislenij recuperatio: Tornacensibus, qui non pauciores peditibus trecentis, cum Espinoij Principis turma oppidum intrauerant, ad primam tormentorum impressionem territis, seque vrbemque Alexandri arbitrio dedentibus: quos ille armis, equis, ac omni præda exutos, vitâ ægrè donatos, quippè sacrarum imaginum violatores,

Ob id querela Vvallonum in Præfectũ prouinciæ;

& multorum desiderium, vt reuocarentur Hispani.

Dictum Areschoti.

11. *Septembris*

Recuperatio Sangislenij.

13. *Septembris*

1581 tores, Tornacum remisit: decreta iam tum apud se superbæ infestæque vrbis obsidione.

Tornacum

SVPER ea tamen obsidione ad belli senatum retulit. In quo Procerum multi partim hiemis ingressum, partim suorum numerum tantæ vrbi circumuallandæ perquàm imparem, partim vicinas Ordinum copias, & Gallorum auxilia memorantes, expeditionem grauatè subire videbantur. Sed stabat Alexandro sententia, audaci aliquo inopinatoque facinore maculam, si qua erat, concessi Alenconio Cameraci quamprimùm eluere. maximè quòd ad eam obsidionem, multarum circà ciuitatum opem expectaret. Insularum certè legati, questi apud illum, à Tornacensibus impunè vexari Insulensem agrum, vltrò ad subigendos hostes obtulerant & tormentarium puluerem, & fossorum manipulum, & quinquaginta florenûm millia. quâ statim ille pecunia, cùm ea, quam ab Hispania nuper acceperat, Germanis persoluta, qui in Lucemburgensi prouincia adhuc impacati supererant, partem eius militiæ apud se ad hanc expeditionem destinauit: sic auctùrus suorum numerum, quo non minus obsessores circumuallandæ vrbi, quàm obsessi defendendæ eius amplitudini pares essent. Gallorum verò auxilia non iterum tunc quidem cogenda, pro certo habebat. Plus sibi negotij futurum verebatur tum à militibus suis, quos sine externæ militiæ societate nec excitare desides, nec coërcere contumaces faci-

CONSILIVM bellicum de Tornaco obsidēdo.

Multi nō probant.

cōtra sentit Alexander,

Lilla

& cum eo plures ciuitates:

quæ opem offerunt.

Plus timebat Alexāder à militibus

se posset: tum à primarijs belli ducibus, 1581
ex quibus equitum Magister Rubasius,
& Malecontentorum dux Montinius,
ille Espinoij Principis, hic eius vxoris
fratres, timendum erat, ne caritate suorum
emolliti, remissius aliquanto Espinoij præfecturam obsiderent. Quamquam Alexander vtriusque fidei, & morum dissimilitudini inter Montinium & sororem haud parum tribuebat. quin & sperabat, illos ad hanc ipsam suspicionem auertendam, vti sæpe fit, acrius inde curaturos. certè non defuturos Mansfeldium aliosque, qui ob veteres simultates tanto impensius Rubasij fratrem oppugnatum irent. Nondum Alexander è senatu, decreta iam obsidione, discesserat, quum ecce superueniens Galliæ Regis tubicen, orat liberum per ea loca commeatum pro Monmorini Domino, supremo regij stabuli Præfecto, qui missus ab Rege ad Alexandrum, Peronæ substiterat. Qua data commeandi fide (quamuis negaret Alexander tali viro, legatoque necessariam) ille admissus est, cum hac denique legationis summa: Regem, Reginasque, vxorem ac matrem, excusatos velle se apud Parmensem Principem, quod vltra quàm optassent, Alenconius processisset. petere ab illo, vt idem litteris suis Catholico Regi persuadeat: efficiatque, vt profectionem Belleuræi in Hispaniam ad idem officium peragendum, Rex boni consulat. Ad ea Alexander quid responsi retulerit, Regi accuratè perscribens, ad extremum addit; *Sibi certum videri*,

& à ducibus suis.

Tornacum

Legatio Regis Galliæ ad Alex.

Legati postulatum,

Alexandri suspicio de ea legatione.

9. Octobris

videri, Monmorinum non excusatum venisse, sed exploratum, an ingressu Alenconij in Belgium, recepta Cameraco, violatam inter Reges pacem hic sentiretur, & an idem sensus in Hispanium transmissus hinc esset, Ad eam quoque rem expiscandam venturum in Hispaniam Belleuraum, virum Regi sua perquam gratum, atque ad ardua quaeque allegari solitum: quippe solertem, morumque ac temporum in primis callidum: ad simulanda verò negotia mirè compositum, nec minus aliena arcana, dexteritate inobseruabili penetrantem, quam sua opportune condentem. Quae indicare ad viri notitiam, existimasse se, muneris sui esse, concludit Alexander. Neque post multò allegatum ex Gallia Abbatem Guadagnium ad eadem Regis nomine confirmanda, quum Alexander vtrumque honorificè quidem, sed responsis, ea, qua ipse petebatur, arte temperatis dimisisset; compositis rebus, exercitum ad mœnia vsque promotum, Tornacensibus ostendit.

Belleurai ingenium Regi descriptum ab Alexandro.

noua Legatio.

idemque de ea iudicium,

DE TORNACI obsidione.

TORNACVM vrbs Flandriae in aditu Hannoniae, si qua inter Belgas alia, parantiqua, quam Neruiorum sedem apud Caesarem agnoscunt aliqui, amplitudine, elegantia, atque opulentia celebris est: nec minus opere situque valida contra hostium incursus, quos saepè à Gallis, interdum ab Anglis, non semel à Belgis sustinuit. Perlabitur illam, diuiditque Scaldis fluuius: concludunt mœnia, octo & sexaginta turribus opere antiquo firmata: circumuallat ingens, atque è Scaldi magnam partem restagnans fossa, in quam propugna-

lib. 2. bel Gal.

Vrbis celebritas,

& munimenta;

cula vndecim excurrunt à mœnibus paulùm abiuncta, ac ponte peruia: tuetur ac terret arx in extrema vrbe ad Scaldis ripam ab octauo Henrico Angliæ Rege, quum Tornacum Gallis eripuit, ædificata. Porrò Tornacenses, quam olim in Neruijs armorum ferociam supra ceteros Gallos expertus est Cæsar, eam ne nunc quidem, quamuis mercatura impliciti, vt reliqui Belgarum populi, penitus exuerunt: quippè ciuilibus externisque perpetuo bellis exerciti, atque ab hæresi licentius efferati. Et refertum erat hoc tempore Tornacum hæreticorum familijs: quarum pleræque ex reconciliatis Regi Vvallonum prouincijs eiectæ, in hanc vrbem tanquam in sentinam magna sectarum colluuione defluxerant: accipiente illas auidè Petro Meloduno Espinoij Principe, qui vt Tornacum ac Tornacesium, Domino quàm Gubernatori propior administrabat, ita ad magnitudinem vrbis, asylum in ea aperire, potentiæ ducebat. Aberat tunc ipse ab vrbe cum militum suorum parte adiuncta Ordinum copijs ad Grauelingam: reliqueratque vicarium Franciscum Diouionum Estreellæ Dominum, & Principem vxorem Philippam Christinam Laliniam, ferocis animi feminam. Quum Alexander maturara ob id expeditione, sub initium octobris, positis ad vrbem castris, tormentisque ac reliquo obsidionali apparatu, Valencenâ, Montibus, ac Duaco per amnes importatis, obsidione Tornacum repentè cinxit:

Rinelliani. 1511 *Ciuium ferocia,* *lib. 2.* *& hæreticorum aduenarũ frequẽtia:* *loci Gubernator.* *Rubasij frater* *Vrbem obsidet Alexander.* *Mons*

1581 Orangio, vbi resciuit, admirato consilium Alexandri, qui se lento tunc negotio, nec processuro implicuisset: exercitumque ingruente iam hieme, validam apud vrbem frigori egestatique damnasset: consolatusque Espinoium Principem, qui ad eum accurrerat, securam affirmauit vrbem à milite, quem traheret Alexander: addiditque subridens, Tornacum haud esse cibum ad Vuallonum dentes. Facta tamen prudentiora dictis erant. Eodem enim tempore subsidia soluendæ obsidioni Orangius, & Espinoius anxiè festinabant. Sed iam Alexander, æstimata prius vrbe, propugnaculum apud Diui Martini portam designauerat ad inuadendum: quoniam & altior eo loco vrbs, ideoque fossa quo minus Scaldim accipiebat, eo faciliorem militi accessum præberet: & editâ eâ munitione si potiretur, in vrbem dominari tutò posset. Sed à quatiendis mœnium turribus, quæ Martinianum propugnaculum vtrinque defensabant, incipiendum fuit; ac facilè demolitus earum quinque, propugnaculum, versis illuc tormentis, aggressus est. quo alicubi aperto, subeuntes Farnesiani circiter octoginta tàm feliciter inde hostem eiecere, quàm improuidè mox ipsi eiecti sunt; quippè improtecti, expositique tormentis, quæ è ponte propugnaculum cum mœnibus vrbis coniungente, explodebant hostes, eo pontis aditu plures ab vrbe recentesque succedentes. Nec ideo à Regijs desitum est: sed quidquid PECCATVM,

Orangio non satis laudante consiliũ:

& obsessores irridente.

Sed Alexander propugnaculum quatit.

Gulam vocant

subeunt illud Farnesiani:

expelluntur.

pro disciplina fuit. Noctu enim ducto 1581 aggere ad propugnaculi fossam, iussit Alexander meantes illac tutò fossores ad propugnaculi rostrum binos furnulos moliri: simul milites præstò esse cum fascibus cratibusque, quarum se se obiectu, conscenso propugnaculo, tuerentur: tum quatuor maioribus tormentis pons quati cœptus. cuius partem quum iam rescindi viderent hostes, veriti ne intercluso aditu redituque, deserti ipsi opprimerentur; in vrbem se se, relicto Regijs propugnaculo, recepere. quod illi subeuntes, fasciumque & corbium lorica munientes, mox & quinque tormentis muralibus firmantes, munimentum ad vrbis oppugnationem exinde maximum habuere. At exercitus lætitiam nouus repente casus interturbauit. Consueuerat Alexander, quum in aggere, aut inter operas non versabatur, diuertere ad casam veteris furni, stantibus vtcunque parietinis, & ligneo tegumento refectam, viginti circiter passus procul à loco tormentorum, quorum ictus ex rimis in ea apertis introspiciebat. Hic dum agit sub vesperam, hostes siue per exploratores admoniti, siue ex frequentia multorum ad imperia accipienda illuc ventitantium interpretati quod res erat, tormento in eam partem collibrato, ac parietinis transuolante ferrea pila, perterebratis excussisque; cæmento, saxis, lignis, Alexandrum, quique cum eo aderant, opprimunt, conteguntque. Id autem vbi in castris auditum, accurrentibus eò militum

Accuratius redeunt:

& quatefacto ponte,

propugnaculum cō. scendunt,

& muniunt.

Magnum Alexandri periculum.

eius casa hostili globo traijcitur.

ipse, aliique ruina conteguntur.

1581 litum primoribus gregariisque, visō ante catam hispano Farnesianæ familiæ procuratore exanimato, mox & extincte; creuit enimuerò sollicitudo, &, tanquam erepto Duce, consternatio. tantoque timidius congeriem saxorum lignorumque dimouentes, militem eruunt animam exalantem, iuxtàque alium abrupta parte corporis ingemiscentem. Nimirum iàm complorabatur Alexander; quum ille è ruderibus semi conspicuus; capite quidem humeroque saucius, & sanguinem pluens, doloris tamen aut dissimulator aut victor; Dei se ope viuum & hostium malo victurum inclamans, redire quemque ad stationes iubet: veritus, opinor, ne quid per eam occasionem obsessi tentarent. Nec pòst multo, adhibitis breui curatione fomentis, militum se se conspectui operæque, non minori exercitus gaudio, quàm admiratione, restituit. At Princeps Espinoius, Tornaci sui anxius Aldenardam profectus, vt ex ea vrbe, septem horarum itinere procul Tornaco, subsidia prouideret, tres equitum turmas immisit, tentabundus qua castrorum parte viam sibi in vrbem aperire posset. Forte Alexander, qui quotidie procursores in omnia circà loca distribuere consueuerat, eo die plures solito, ex selectis equitibus lancearios octoginta, & sclopetarios fermè totidem, Aldenardam versus exploratum miserat. occursanteśque, breui acrique prælio victores Farnesiani, cæsis hostium sexaginta, captis quadraginta sex, equos, signa,

occumbūt aliqui.

saucius ipse è ruderibus existit:

& breui sanatur.

Gubernator Espinoius auxilium Tornaco mittit.

Sed pars capitur, reliqui fugiunt.

 1581

atque arma in castra ad Alexandrum attulere. qui ea statim spolia ac vexilla ex Martiniana munitione suspendi iussit, vt prædam Tornacenses agnoscerent, ac noua inde auxilia desperarent. Non tamen despondit animum Espinoius, misso qui è Grauelinga, & maritima Flandria reuocaret copias suas, Tornacensium auxilio destinatas.

VICTORIÆ nunciusex Norritiais.

INTERIM auxit in castris gaudium Pedrossa Centurio, cum litteris à Verdugo ad Alexandrum de victoria ex Norritio relata. Etenim post mortem Georgij Lalinij, Comitis Rennebergij, Frisiæ Gubernatoris, quæ Groningæ contingerat XI. Kalendas Augusti; *22. Iul.* quum præsensisset Alexander, petituros eam præfecturam pro Comite Arembergio Lalinios eius affines: quamuis patris merita, qui illam administrauerat, proque Rege dimicans aduersus Ludouicum Orangij fratrem fortiter occubuerat, omnia mererentur; quia tamen ætas filij, generosa quidem illa, atque experrecta, sed immatura tanto regimini videbatur: præterquamquòd is serò Regis partibus accesserat, diù medius incertusque; idcircò ne repulsâ ipsum, & Lalinos simul offenderet, Groningam præmiserat Franciscum Verdugum, hispanum hominem, Talaueræ natum, inter Belgas tamen innutritum, ductâque in matrimonium nothâ Mansfeldij filiâ, belgico sanguini iam innexum, certè Belgis gratum. Hunc autem vti veteranum militem, consilioque ac manu promptum, qualem prouincia longè

Rennebergij mortui præfecturã mandat Alexander. non Arembergio.

Io. Lignyus C. Aremberg.

sed Verdugo;

ab anno 1556

FRANCISCVS VERDVGVS
FRISIÆ PRÆFECTVS.

1581 longè posita, hostiumque viribus perpetuò appetita requirebat; ceteris ante habuit Alexander, armorumque Ducem per Frisiam ita constituit, vt prouinciæ regimen esset penes Groningæ Magistratum, Præsidem, & Regios quatuor consiliarios, dum aliter ab Rege, ad quem omnia retulit, statueretur. Et Verdugus quidem auspicatò iniit præfecturam. Namque post aliquot minora prælia aduersus Ordinum copias, partim ab ipso, partim à Martino Schenchio prosperè gesta, quum à Leuardiæ conuentu missus iterum esset Ioannes Norritius cum Gulielmo Nassauio, ad reprimendos Verdugi conatus; in Groningensi agro inter Nienzilam munitionem, seu cataractam nouam, & Northornam pagum, instructa acie certatum est. Quod, vti alia prefecturæ suæ memoranda, edito Verdugus ipse commentario complexus est. Duxerat secum Norritius è selectis militibus tria peditum millia: inter quos vndecim Anglorum, Scotorumque cohortes, & turma Anglorum vna, præfecto Morgano, ceteris anteibant. equitibus, pauló supra quingentos, Echius imperabat. Nassauius turmas aliquot extra ordinem habebat. At Verdugus, qui tunc quidem non confligere nisi coactus apud se statuerat: quippè equitatu minor, & nullis maioribus tormentis validus, quæ multa apud hosteins locum castris ceperat, fossis voraginibusque præseptum, quo accessum hosti præcluderet: acie in hunc modum instructa. In me-

11. Aug. *à quo prouincia. strenue defenditur contra Norritianos.*

Pugnæ locus.

Norritij copiæ.

Verdugi castra.

medio, quantum loci angustiæ patiebantur, legiones duas extendit, Rennebergiam, & Billiam, Moceano Tassioque ductoribus, quibus suorum partem Vvallonum addidit: partem ad latera, vbi laxior, & equitabilis campus: cum Raitris ac lancearijs, sub Volfango Prengero distribuit. Et primùm in vtroque cornu commissa est pugna, quiescentibus in medio legionibus; quòd hiatus labesque terræ transcendere illi non auderent, hi nollent. Verùm vbi ab equitibus Nassauij fundi fugarique Northornam versus, Raitrum alas videre Norritiani, victoriam secuturi, maiore animo quàm consilio conglobati fossas irrumpunt: atque inde ægrius, quàm putauerant, eluctatos fessosque, retentus ac recens Verdugi miles aggreditur. Eodem tempore quum à præsidio, quod apud Northornam Verdugus seposuerat, reiecti victores Nassauiani hinc à Northornianis, inde à Raitris, qui equos circumegerant, medij premerentur: simul equitatus Echij loco motus à lancearijs, fugam respectaret; tanta repentè cæde Norritiani pedites equitesque repulsi sunt, vt non antè dissipari cædique desierint, quàm eorum reliquias munitio Nienzila, in quam se se certatim proiecere, contexerit: amissis tormentis omnibus, & signis militaribus plerisque; cæsis ordinum Præfectis quatuordecim, nec paucioribus primariorum captis, sauciisque perquàm multis, interque eos Nassauio, atque Norritio recisa manu. quum tamen ex Regijs, qui ante

& aciei distributio

Pugnatur:

prosperè primum a Norritianis.

postea funduntur.

Summa cladis, & victoria,

propè incruenta.

Norritiani Verdugiani.

Franc. Verdugus l. 1. cômentar.

1581 ante pugnam in terram prostrati opem de cælo, irridente Norritio, postulauerant, nemo alicuius in exercitu nominis, aut muneris desideratus sit. Adeo DIVINA se dextera libens adiungit supplicum pietati, vbi superborum impietas vindicanda est.

HOC igitur lætus nuncio Alexander, communicatis victoriæ litteris in bellico senatu, ibique sumpto vrbis aggrediendæ consilio, iubet, à Mansfeldij fossoribus ad mœnia, tribus in locis, cuniculos agi, fossores protegente Martiniano propugnaculo, cuius tormenta, trecentos circiter passus in muros dominantia, raros inibi propugnatores patiebantur. Sed, quod in aperto non poterant, sub terram ignoti inobseruatique tuebantur vrbem Tornacenses, actis non vno in loco, Gubernatoris Estreellij consilio præsentiâque, cuniculis. Inter quos operosiorem vastioremque direxerant in eam partem, in qua Mansfeldianos mollri humum animaduerterant, eorum operam transuerso meatu corrupturi. Iamque suffossionibus eò vtrinque processerant, vt quo minus cunicularij militibus comitati sibi inuicem occurrerent, terra non magnæ vtrique molis intercederet, tunc Mansfeldiani auditis ex aduerso suffodientium ictibus, subito cæcoque metu milites operæque ad cuniculi caput aufugiunt, repertumque inibi militum globum suo timore ac fugâ inuoluunt. Fortè accurrerat eodem tempore Alexander ad Vvallonum contubernium, in quod

Huius victoria nũcio læti Farnesiani.

Tornaci mœnia cuniculis aggrediũtur.

& Tornacenses simili suffossione occurrunt Farnesianis,

qui relicto opere fugiunt.

quattier

quod Tornacensium turma clam egressa, repente inuaserat, cæsisque nonnullis stationarijs, in vicina quoque Germanorum castra terrorem extenderant. Vixque hostem, immissis illicò Epirotis aliquot equitibus, compulerat in vrbem Alexander, aliquibus Tornacensium capitis; quum nunciato, fossores suos milltésque, relicto opere fœdè fugatos; aduolat illuc, comitante eum Maximiliano Vauxij Domino. Dumque trepidationem suorum sistit, effusâ è mœnibus subitâ saxorum procellâ, corripitur ipse, Vauxiusque: & quamuis galeâ armisque tecti, tamen Alexander brachio ictus, ea corporis parte prætumida inualidaque diù doluit: Vauxius autem maiore vi molaris eliso capite, semianimis inde auectus, ac reliquo obsidionis tempore curationi frustrà adhibito, in vrbem iam captam illatus, paucis pòst diebus piè decessit. mœrore quàm maximo Alexandri, qui virum diligebat, atque obseruabat, eique Comitis appellationem ex Bucquoio, gentilitio in Artesia dominatu nuper impetrauerat à Rege. Ad quem de Bucquoij fine scribens, negat amisso tali viro facilè reperturum se, qui & in regio senatu, & in ærario, cui præerat, concilio, pari fide prudentiaque sustineat Regis causam. Additque, ob huius merita, tradita à se decenni filio ordinariam, quæ patris fuerat, Vvalonum turmam; & Artesiæ Gauenam, siue magni Luparij munus. Quin & Regem orat, vt equestrem censum gradumque,

Eodem tempore contubernium Vvalonum inuaditur. inuadentes Alexander reprimit: tum ad sistendam fossorum militumque fugam aduolat, sed interim saxorum procella è mœnibus sauciatur: & comes eius Vauxius paulò pòst ex ictu moritur. magno Alexandri mœrore, ob viri merita, quæ Regi repræsentat, vt extendat in filium.

Albanenses.

7. Decembris.

caput finantiarum.

Grand Louuiere.

1581 quo pater ex militari Diui Iacobi ordine fruebatur, in filium, eodem patris animo, & indole adhuc maiore adolescentem, translatum velit. Atque hic ille est Carolus Longueuallius Bucquoij Comes, qui è militari sub Alexandro disciplina, acitus aliquot, antequàm hæc scriberemus, annis à Cæsare multis per Germaniam partis victorijs, militiæ supremus inclaruit. Ergo Alexander repressso fossorum terrore, reiectisque in vrbem Tornacensibus, nihil ipse tardatus ex vulnere, quasi doloris sensum in aliud tempus differret, ad aggressionem, quam destinauerat, animum aduertit: & contra vrbis fossam, ducentos fermè passus procul à mœnibus disponit octodecim muralia tormenta, quibus turres quatuor, intericctusque paries quaterentur. Quassatis autem triduo turribus, ac murorum parte, ascensuque ex ruinis adæquato, indicit in sequentem diem, cuniculis tunc incendendis, oppugnationem præfecto fossoribus, & aggressuris ea cuniculorum parte, Mansfeldio: oppugnatione verò ad turres Montinio iniuncta. Iamque manè daturus erat Alexander aggressioni signū, quum præter expectationem affuit missus ab Altapennio Petrus Bardius, expugnationis Eyndouiæ nuncius. Ceperat hoc Campiniæ oppidum duobus antè mensibus Holachij miles, atque inde Helmontio, ac Buscoduco infestus erat. Ideòque Alexander, iussis è Frisia properare illuc sub Schenchio Tribuno aliquot Raitrum-

tus-

Ferdinand. Secund.

quē Germania multis clarum victorijs Ducem vidit.

Redit ad oppugnationē Alexander.

ac dispo nit aggres sionem.

& nuncio Eyndouiæ ab Altapennio expugnatæ recreatur

9. Aug.

Bolduc.

turmis, atque Italis lancearijs; mandauerat Altapennio, oppugnationem oppidi quamprimum aggredi. Et ipse auctus hisce militibus auxiliaribus (erant paululum supra octingentos) postquam Holachianos eiecit ab Helmontio, cuius arcem capto iam oppido pertentabant, Eindouiam aggreditur: ac post aliquam, tormentorum vi factam muroru stragem, oppidum inuadit: ac, ne vno quidem suorum cæso vel læso, præter Gastonem Spinulam, amisso oculo, & Georgium Rinaldinum, traiectis pila renibus saucitos, Eindouia potitus est: præsidiarijs, qui se dedidere, supellectili omnique armorum genere spoliatis, atque abire permissis. Grata enimuero talis opportunitas Alexandro fuit, qua desides Vvallonum animos excitaret. Conuersusque per eam occasionem ad Mansfeldium, aliosque è consiculorum parte futuros; *Ergone*, inquit, *in Frisia, Campinia que modes noster fortiter agendo, prospera quaque patrauerit: nos hic indecores, ingloriique ante mœnia sedeamus? Plura Verdugus, aut Altapennius cum paucis militum cohortibus, quam Alexander cum primarijs belli Ducibus, cum ipso regij exercitus robore perfecisse glorientur? Geminatos hosce victoriæ nuncios in hoc rerum articulo prolatos, equidem non tam incitamentum ipse interpretor, quam conuicium. Quid enim? vrbem obsidemus, quam refertam hominibus, tam militibus inanem, turba fugitiuorum impeditam, quos non caritas patriæ, non penatum cura tenet: nec Datis quidem sui, qui timidos, & mutare solum consuetos regat,*

1581

Altapen.

Rinal. Vicent. centurio.

eaque occasione animat Vvallones ad inuadendum,

hac oratione.

1581 *regat, præsentia sustentat iam. Nisi fortè vnius impotentis feminæ consilijs, in officio contineri populum moribus, patria, religione, discordem arbitramini. Hoc autem desertorum asylum, hæc vicinarum eiectamenta ciuitatum, hanc Flandricam Geneuam tamdiu stare, deque proculcata Religione trophæa hic conspici, nos armati atque inulti patiemur? En vrbs turrium casu aperta, ac disiectu lapidum complanata subeuntes inuitat. Rari hic externi milites, Hispani hic nulli. Tota receptæ vrbis gloria V vallonum nomini patet. Ostendite, contra quàm vos contempsit Orangius, scire V vallones Tornacum expugnare. Postremò, ne Hispani meritò desiderentur, vestris in manibus est.* Hæc vbi dixisset, incendi cuniculos extemplò iussit. Eorum vi moto atque excusso terreno solo, eiibratisque superstantibus circiter quinquaginta propugnatoribus, quorum quinque relabentes ex alto, ante Mansfeldij pedes turbo dimisit: æquatoque inde, atque emollito in interiora vrbis ascensu; inuadendi signum ex vtraque parte aggressuris dedit. Neque sibi antè defuerat vrbis Gubernator Estreellius. Nam & vicinas turres, aucto sclopetariorum numero, communierat: & tumulum contra Martinianum propugnaculum tumultuario aggestum opere, militibus imposuerat: & in mœnia, inter pinnas, crebros lapidum aceruos, corbesque, & dolia saxis farta in subeuntes deuoluenda comportauerat. Post vrbis verò murum, si fortè is cuniculo, aut alia vi subrueretur, interius munimentum cespite & glebâ firman-

Strages à cuniculis ante aggressionem.

Cauaglierę.

contra quā muniuerant vrbē Gubernator, & uxor Espinoy Principis.

mandum sibi sumpserat Philippa Espinoij vxor. Quam toto illo obsidionis tempore, munia Ducis induisse: ciues, milites, operas, animasse: ac bellatoribus immissam brachio vulnus accepisse; ego ex Comite Egmontia, cuius tunc parens Obignyus vrbem obsidebat, exploratum habeo. Et quamquam aduersus hæc prouisum ab Alexandro tormentis partim ex aggere ante fossam, partim ex Martiniano propugnaculo fulminantibus in eos, qui è turrium statione, atque è tumulo propugnabant; tamen vni, in ea aggressione, caueri satis haud potuit Vvallonum siue inertiæ, siue contumaciæ, quam madefacta imbri tellus, lapsante vestigio, fouebat. Etenim quum per turrium ruinas, hinc Boursius, inde Obignyus Vvallonum tribuni suos impulissent: videretque Montinius, eos relanguescentibus à prima aggressione animis, restitare, nec vlla aut sua, aut Tribunorum adhortatione, atque exemplo incalescere: festinato ad Alexandrum nuncio, opem efflagitat. qui prospecta suorum trepidatione, recentes illicò milites, plerosque honorarios, atque ex aula, sub Marchione Rangono, & Pistoletto Gattesco submisit: inter quos se se Marchio Varambonius, ac Pompeius Bardus, Alexandro non animaduertente, immiscuere. Et hi quidem ceteros antegressi, nec vllâ aut pilarum, aut saxorum procellâ retardari, adeò vt si plures sui similes nacti essent, haud dubiè capi eo Tornacum die potuisset; magis hosti me-

militaris femina.

Inuaditur vrbs. malè ab Vvallonibus;

frustrà eos impellentibus Tribunis:

& honorarijs militibus exēplo præeuntibus.

Rang. Mutin. Varam. Burgūd.

1581 metum, quàm suis animum attulere, quippè parùm inde permoti Vvallones, Germanique, vbi Tribunum Boursium, qui pugnam inter primos ciebat, extinctum videre, desertis, qui progressi strenuè pugnabant, causati instabile solum, & interiorem aggerem tormentis antè non dirutum, ad castra & contubernia retulere ipsi pedem, & referre demum alios coëgerunt. Quorum aliquos, ipsumque Montinium traducturus erat Alexander ad alteram oppugnationis partem, in qua, curante Mansfeldio, Marcosanius Samblamontij frater, cum sex Germanorum signis, Billiusque cum suis, & Bucquoij Vvallonibus, latiore ascensu ob maiorem à cuniculis stragem, dimicabant; sed ingruente iam nocte, & præcipiti nimbo, ab vtraque opugnationis parte cessatum est. Cecidere ex Tornacensibus in vtraque aggressione paulùm supra ducentos, ex regijs haud quidem multi, sed multorum instar: Philippus de Staucle Glaionij Dominus, Tribunus Boursius, Comes Pioppus, Pompeius Bardus, Hieronymus à Marra Margaritæ Ducis Parmensis aulicus, & Aiax Cæsius Alexandri ephæbus. præter saucios fermè sexaginta, interque eos Vatambonium, Montinium, Billium, & vtrumque machinarum Præfectum, Barocium, ac Platum.

sed illi nō permouētur mortuo Tribuno.

immo ab aggressione recedūt trahunt que alios,

Mortui in ea oppugnatione ex Tornacensibus; ex regijs mortui.

Hier. Neapol.

saucij.

INTEREA festinatis nuncijs euocabat Espinoius Princeps è maritima Flandriæ ora auxiliares copias: quarum ope intentos inuadendæ vrbi Farnesianos aggrederetur. Sed noua illos, quæ re-

GRAVELINGÆ periculum à proditione.

repentè affulsit spes capiendæ Grauelingæ, remorata est. Grauelingæ præerat Valentinus Pardiæus Mottæ Dominus, non minus Anglæ Reginæ, quàm fœderatis prouincijs iam pridem inuisus. Huius præsidiarij sexdecim, paucis antè mensibus propter littus agitantes, à Britannicæ nauis classiarijs illac appulsis per insidias capti, Londinum abducti fuerant. Ibi perdiu detentos, Belgæ aliquot exules, initâ, vt inter populares, amicitiâ, aggressi sunt auertere à Mottæi militia, à quo non redimerentur, haud ignari, FACILE captiuos transire animo in eas partes, vnde nequeant expedire corpus. Denique eò ventum est, vt ingentis pecuniæ spem facerent, ostenso Orangij chirographo & signo, si in Flandriam reuersi, Grauelingam Orangianis traderent. Illi cautione accepta, nec pòst multo à Mottæo redempti, reuersique rem omnem ei denarrant, à quo laudati animatique, iubentur in ea cum hoste communicatione persistere, parique dolo dolum plectere, ipse interim arcem maiore præsidio firmat. Et iam Varouxius Orangianorum dux, intempesta nocte cum sexcentis peditibus, & equitibus trecentis, contra Grauelingam stetit; eodemque tempore Britannica nauis auxilio his futura, tormento ter exploso, & præsidiarij igne ex arce ter elato, omnia, vti conuentum erat, vtrinque in promptu esse iudicarunt. Tunc pedites quadraginta ad arcis fossam progressi, prolato militari nomine, à conscijs admitti in arcem

Capti aliquot eius loci præsidiarij abducuntur in Angliam

Ibi accepta pecunia redeunt Grauelingam traditum eã Orangianis:

sed Mottæo Gub. rem detegunt.

& alliciunt Orangianos in arcem.

Londra.

Præsidiarij.

Mottæ.

arcem

1581 arcem postulant. sed iussi plures adesse. triginta secum adductis, muros subire certatim incipiunt. idemque alij subinde, atque alij dum parant, inalbescente iam die, veriti ne fortè erumpentibus ab arce Mottæanis, ipsi impares forent, (namque decrescente mari, nauis ægrè transmittere in terram auxiliares poterat) recedendi consilium properè capiunt. quum illicò Mottæus cum aliquot cohortibus, ac turma selectorum militum, dum intra arcem, qui ascenderant, iugulabantur omnes, ipse hostes recedentes assecutus aggressusque, partem eorum cædit, partem capit, paucos victori fuga subripuit. Inter quos Præstonius, vetus equitum ductor, cum Scotis equitibus fermè centum, dum ad Espinoium Principem quàm celerrimè contendit, assequitur festinantem, ac sistit prope Rubasium pagum concitus repentè nuncius à Farnesianis castris, incertum à quo missus; ac post breue alloquium, persuadet, vt cum eo equitatu Tornaci aditum pertentet: illa nocte in castris datam excubijs esse militarem tesseram, *Diuam Barbaram*: eâ pronunciatâ, ac se viæ duce, aleam felicissimè casuram. Præstonius præsidenti vir ingenio, quique malebat successum sibi deesse, quàm videri animum defuisse, nihil moratus, animatisque turmalibus suis, Tornacum quanta maxima potest celeritate contendit. ac duobus lancearijs procul à castrorum septo excubantibus nocturni signi prolatione deceptis, peruenit ad castra sub me-

caduntur.

caeduntur & alij, aut capiuntur. pauci euadunt. Ex his Præstonius inuitatur ad ferendum auxilium Tornaco: & docetur tesseram illius noctis.

qua prolata fallit excubias.

diam noctem, quo tempore equestrium 1589
stationum vices permutabantur. Agebat extra circumuallatæ vrbis ambitum regius equitatus: nec intrabant equites castra, nisi cum vigilias inibant. Igitur Scoti, quasi è proximis equitum contubernijs ad stationes adessent, prolato Diuæ Barbaræ symbolo, excubias hic quoque intrepidè transmittunt. quin, vt noti magis, ac Farnesiani haberentur, apud ipsum Farnesij tabernaculum hastatorum manipulo custoditum, perque angustias pontis ægrè binos equites admittentis, tanta securitate prætereunt, vt confidentia suspicioni locum præcludente, non antè intellecti sint hostes, quàm in vrbem iam confertim inferentes se se, frustrà Farnesius ipse conscenso protinus equo, ac turmam lancéariorum trahens, duobus tantummodo captis, insequutus sit. Ex hisce captiuis edoctum se esse de nuncio ad Præstonium misso scripsit post vrbis expugnationem ad Regem, questus: *Proditorem in castris fuisse, & sciri ab se adhuc non posse. Marchionem Rubasium esse quidem Espinoij fratrem, & Lalinium esse fratrem Espinoij coniugis; ideoque vulgò credi, agrè illos ferre Tornaci casum; tamen neutrum tantæ reum perfidiæ accusari à se, qui vtrunque dignitatis suæ perquàm tenacem expertus sit.* Ex hoc euentu motum Alexandrum mandasse, ne nomen excubijs in posterum traderetur: satis alijs muneri suo facturis, si neminem in castra progredi, nisi agnitum à decurione paterentur. idque consilium tanquam Ducis.

& eadem fallacia per media castra.

Tornacū intrat.

frustrà Alexandro ipso insequente.

qui proditionem agnoscit, proditoris ignarus.

Hinc nomen tradi excubiis cessatū est.

7. Decēbris.

Emmanuel. Mont. Dom. postea March. Rēthiacus.

1581. eis, qui rem bellicam præceptis exemplisque perfecerit, à castrensi disciplina exceptum esse, nobilis de equestri militia scriptor affirmat. Scotorum qualicumque auxilio in vrbem illato haud facilè dictu est, quanta Gandaui, & Antuerpiæ, perque Flandriam omnem edita sint publicæ gratulationis argumenta, festo tormentorum plausu, æris campani sono atque ignium hilarijs: Orangij in primis operâ, qui Gandaui tunc agens, excitatam in se multitudinis seditionem, velut indormiret Tornacensium malis, tracturis (vti aiebant) Gandaui ruinam, reprimere haud valuerat, quamuis duobus, eius imperio tractis in carcerem, statimque à furente populo extractis. Idcirco vbi Scotos Tornacum ingressos audijt, litteris ac nuncijs partes in omnes immissis, Trecentos equites in vrbem intrasse: Alenconianos florenti cum exercitu Duncquercâ, Tornacum versus iam mouisse Parmensem, desperata vrbis expugnatione, amissis præcipuis ducibus abitum imperasse: atque alia in hanc sententiam falsa veris immista comminiscitur, præsentia metuens, futuri securus. Et tamen dum hisce vbique lætitijs, ceu libero iam Tornaco effusè gestiebatur; eodem tempore de vrbe Alexandro Principi dedenda transigebant Tornacenses. Etenim inaudierant ab auxiliaribus Scotis, qui vrbem ingressi erant, malè pugnatum ad Grauelingam, Ducem Alenconium Anglæ nuptijs inhiantem in Britanniam soluisse, nec in-

Magna ob auxiliũ Tornaco illatum lætitia, sparsa Orangij opera,

qui mira de Tornaco a suis militibus liberato fingit.

sed illatũ auxilium frustra fuit.

de opem in præsens expectandam. Et 1581
Præstonius contemplatus internas munitiones, militum infrequentiam, raros ex veteranis, plus minarum vbique quàm virium; palàm edixerat, nisi Martinianum propugnaculum reciperetur, vrbem aduersus Alexandri vim defendi diù non posse. Accessit & alius timor. namque Farnesius ab inducto Scotorum subsidio parùm motus, magis ab hieme in dies sæuiente perculsus, festinatis operis, queis in præsentia plus aliquanto quàm militi tribuebat: actis non vno in loco furnulis cuniculisque, adeò interiora vrbis intrabat, vt Tornacenses, qua parte sibi cauerent ignari, vbique trepidarent. Et iam res in hunc modum ipse disposuerat, vt post secundam noctis vigiliam, ante fossam apparerent milites: ac prima luce, post quàm cuniculos incendissent, si ruina viam sterneret, Deo duce, Diuique Andreæ Burgundiæ tutelaris auspicijs, cuius peruigilium aderat, vrbem hæresum arcem aggrederentur, Deique Diuorumque iniurias vltum irent. Quum ecce vnâ ante mediam noctem horâ, nuncius ab Estreellio Gubernatore vrbis, cum litteris ad Rassinghemium veterem amicum: quibus denunciat, ciues ac milites de dedenda vrbe æquis modò conditionibus conuenisse. Rassinghemius illico ad Alexandrum: hic quamquam veritus, ne obsessi ad declinandam, quam fortè præsensissent, sequentis diei tempestatem, consulto moram traherent; tamen quòd hominum stragi, atque

immo Præstonius ipse deditionem suadet Tornacensibus.

qui vrgente illos Alexandro,

de deditione agunt.

1581 vrbis excidio magnopere cautum vellet, concesso ad consultandum toto illo peruigilio; oppugnari interim vrbem vetuit. Et res confecta protinus foret, nisi Espinoij vxor conditiones, modò hanc modò illam excipiens, deditionem protrahendo, interturbaret. Hæc enim, præter præfecturæ opulentissimæ iacturam, vt erat Mariæ Motmorantiæ sororis Comitis Hornani, ab Duce Albano interfecti filia, hæreditariam ab regijs partibus abalienationem animo fouebat adeò, vt deditâ pòst vrbe, Lalinio fratri, qui eam Alexandri nomine inuisebat, nihil aliud auerso ac praeferoci vultu responderit, quam, Si rem eò venturam prouidisset, profectò se immisso in quatuor vrbis partes igne, Tornacum omne fuisse incendio deleturam, se ipsâ incendio superiectâ. Non tamen dies abijt, quum in hasce potissimum conditiones conuentum est. Vt Espinoij Principis vxori integrum esset, aut in vrbe subsistere, aut cum familia ac supellectili, quò volet, abire: vt præsidiarijs egredi cum armis liceret; vt ducenta florenûm millia ad regij exercitus impendia ciuitas persolueret: vt in vrbem, inque arcem præsidia immittendi penes supremi Belgij Præfectum potestas foret: vt hæreticis, interdicto omni sectarum vsu, vrbs permitteretur; migratus autem, parte tamen mulctæ persoluta, liberum esset ad bona distrahenda tribus Tornaci mensibus, commorari. Rebus ita compositis, vix dum processe-

repugnăte Espinoia Principe,

femina præferoci.

sed deditur in hasce conditiones.

1581

rant ex vrbe Estreellius militesque, & Principis Espinoij vxor, vnà cum ingenti concionalium hæreticorum caterua, partim Aldenardam; plerique Gandauum digressi; quum festinauere ad Farnesium Tornacensis clerus, primarij quique mercatores, ac Nobiles complures, anxiè ac dolenter expostulantes, Aurum omne, argentumque ciuitatis, ab ijs, qui vrbe abibant, asportari, obsidionis tempore pretiosa quæque ad diuinum cultum, atque ad priuatorum vsum splendoremque spectantia, præter multas multique pretij merces, à templis atque ab aliorum domibus translata in arcem fuisse: ea nunc omnia, inter res supellectilemque Principis Espinoiæ, per Scaldim cimbis auehi, summo Tornacensium damno atque dedecore. Alexander flagitium detestatus, milite confestim emisso ad Carandoletum; qui duabus cum turmis Espinoiam comitabatur, iubet illum extemplò cimbas Tornacum omnes remittere. Remissis, atque à Magistratu, Farnesij iussu, discussis, ad suos res quæque dominos adeò cum fide rediere, vt ne vncia quidem argenti cuiquam deperierit. Imota ex eo ciuitate, vt partem imperatæ pecuniæ statim exsoluerit: nec differente Alexandro, quin protinus eam summam inter milites prælarge distribuerit. Ceterùm dicere non est, quantâ triumphalem eius in Vrbem ingressum gratulatione milites iuxtà ac ciues certatim prosequuti sint, hi virtu-

Dolus abeuntium,

clà cimbis asportantium pretiosa quæque Tornacësium.

Reuocantur eorũ cimbæ,

& sua cuique reddũtur.

ciuitate imperatã pecuniã statim soluente, & illam distribuẽte Alex.

tum

1581 tum admiratione capti, cuncti beneficijs. Feruntque hoc primùm tempore non tam militari impetu, quàm ex regij, bellicique senatus consulto, noua appellatione, ab vniuerso acclamatum exercitu, *Serenissimo Principi vitam & victoriam: fortissimo Imperatori vitam & victoriam*, idque à Tornacensi populo, exemplum excipiente, sæpius ingeminatum. Quin & ab ipso Magistratu vrbis, inter sacramenta Alexandro dicta, non alijs eum dignationum titulis, quàm Serenissimæ Celsitudinis nomine compellatum. renouato veterum more, quo fortibus in bello Ducibus, ex senatus decreto, & acclamantium fauore militum, Imperatorium nomen imponebatur. Certè decorum fuerit Farnesiæ domui, non solùm in natalitiorum siderum incidisse lucem, sed ex bellorum quoque nubilo serenam sibi claritudinem, victrice fortitudine, aperuisse.

qui noue appellatione salutatur.

Altezza

INGRESSVS vrbem Alexander, post actas in principe templo Deo, Diuoque Andreæ grates: post creatum ex Catholicis, fidisque ciuibus Magistratum, resque sacras ritè atque ordine procuratas; allegato in Hispaniam Petro Francisco Com. Nicellio, supremo stabuli sui Præfecto, gratulatus est Regi, *Traditam Maiestati eius à Deo Tornacensem victoriam, ingressis vrbem regijs militibus eodem die, quo ante annos sexaginta, parens eius Carolus Imperator armis Tornacum ceperit. sibi quidem labores, quos in duorum obsidione mensium permultos & pregraues* non

Nũcium victoria allegat Alexander ad Regem cum hac gratulatione.

non minus in suorum cura, quàm aduersus hostem cum vitæ discrimine perpessus sit; perleues in præsentia videri, ac penè nullos, quibus videlicet parta sit Regi suo vrbs, quæ Flandris in Vvallonum prouincias fores claudat, Vvallonibus in Flandriam patefaciat. præsertim quòd hæc (non vt aliæ Vvallonum vrbes externorum militum immunes)] regio firmari præsidio, atque in fide contineri tutò possit. Et verò firmauit Alexander, immissis in vrbem cohortibus Vvallonum duabus, ac totidem Germanorum: atque horum tertiâ arcis præsidio attributâ. sibi, qui sedem in ea vrbe designabat, Burgundorum turmam, ac Germanorum centuriam delegit: imposito his Pistoletto Gatresco, & vrbis Gubernatore Licquij Domino renunciato. acgrè id ferentibus Procerum nonnullis, quasi Alexander aduersus conuenta, in Vvallonum prouincias præsidiarios inferret. quos ille in senatu perstringens, negauit sibi non licere, suo arbitratu præsidium vrbibus imponere, quæ inter reconciliatas Regi non fuerint. affirmauitque, idem se in alijs locis præstiturum, quæ Dei ope, armis in posterum subegisset. nemine contrà differere quidquam auso. Obseruauere aliqui, quibus hæc admirari mos est, festam Diui Andreæ lucem fuisse Tornacensibus fatalem. Nam quo die vrbem victor intrauit Parmensis Princeps, vti ad Philippum Regem ille scripsit; eodem olim Carolus Imperator, eodem ante Carolum annis sexaginta octo, Maximilianus Cæsar Philippi Regis proauus: eodem

& vrbi præsidiũ imponit:

ægrè id ferentibus procerum nonnullis:

quos redarguit Alexander.

Mira de die quo captum est, Tornacum:

1581

qui paulò post Namurci obijt

1581 eodem duobus ante Maximilianum annis, Henricus Angliæ Rex Tornacum expugnarunt. Sed ea maximè res admiratione multos tenuit, quam tabellarius Mediolano ad Alexandrum missus, exercitu præsente narrauit accidisse sibi, apud Genèuam. Namque dum ibi, aiebat, mutandis equis paulùm in taberna subsisterem, cauponem audiui cum Geneuensi ciue ità colloquentem: *Heu quale vobis, religionique vestræ infortunium hic creat dies. Hodie,* (& erat Diui Andreæ peruigilium) *in Parmensis Principis manus Tornacum venit*. Ad eam hominis vocem, qui tot locorum interuallo distracta ceu præsens inspiceret, risi enimuerò ebrij cauponis deliramenta: tantoque deinde magis, quanto per Burgundiam porrò pergens, nihil vspiam de Tornaco accipiebam: donec in Lotharingia obuium habui tabellarium in Italiam è Belgio festinantem, ac læta se perferre prædicentem, cui quum subderem quasi per iocum, ac tentabundus, haud ignotum mihi, quid læti afferret, nempè Tornacum ante quatuor dies captum esse: admiratus ille vnde hoc sciuissem, quum primus ipse è castris euolasset, videt maiori me admiratione defixum, qui cauponem tam longinqua, tam definitè spectasse recolebam: vterque autem, vbi rem contulimus, non dubitauimus præuentam operam nostram ab aerijs cursoribus, quorum alis non paulò maior, quàm equorum pedibus, pernicitas inest.

& de prædictione cauponis

Simile quid apud T. in. l. 45.

Dæmones

INTEREA Dux Alenconius alterum

rum iam mensem in Anglia inter hastiludia, nocturnasque pompas, ambitis diù nuptijs securè præludebat. Nam licet Elisabetha Angliæ Regina ludificare plures solita, eodem tempore Sueciæ Regem, & Archiducem Carolum, & Leicestrium Comitem, matrimonij sui spe pasceret; cum Duce tamen Alenconio, eò processerat, vt iam pedem retrahere non illi perinde liberum foret. Etenim vt rem altius accersam, Catharina Galliæ Regina, quæ quatuor filios, quatuor Reges futuros à Genethliaco acceperat, credebatque, quòd iam tertium Poloniæ Regem videret; Alenconio natu minimo Elisabethæ nuptias auidè petierat. Et quamquam retulit tunc ab illa ambiguum responsum, causata disparem ætatem, ac Religionem; Catharina tamen non ideò destitit: nempe vt si minus Angli Regis titulum filio pareret, quod in primis auebat, saltem per huiusmodi affinitatum dum agitarentur officia, à Protestantium in Gallia patrocinio Reginam abstraheret. Quum ecce tibi Elisabetha, præter opinionem, in Alenconium pronam se perardenter ostendit: idque Galliæ, Regi matrique significari quamprimùm voluit: quo videlicet illos à nuptijs remoueret, quas inter Hispani Regis filiam, atque Alenconium, clàm agitari cæptas inaudierat. Sic mutua simulatione captæ captantesque Reginæ colludebant. quum TVRPE tamen sit, non animaduertere, eâdem te arte petendum, qua prouocaueris. Iamque ama-

De NVPTIIS Alēconij cum Angla:

in quas Regina mater, credula primùm incumbit.

dein specie nuptiarũ aliud tentat ab Angla.

& hæc pari simulatione aliud quærit ab illa.

Cāden. annal. Anglicorum lib. 2.

discrimē annorum 22. erat inter eo

amatorijs vtrinque litteris nuncijsque, interprete in primis Bertrando Salignaco, regio in Anglia legato, res vsque adeò incaluit, vt Alenconius ipse, præmisso aulico Semihero nuptiarum incentore, Angliam ignotus adire cogitauerit. vnde sparsâ rei famâ, Oratores hispani tum Romæ cum Pontifice, tum Parisijs cum Rege, & Nuncius ipse Pontificis cum Alenconio, quo nuptias distraherent, accuratè peregerint. Sed is nihil propterea retardatus in Angliam properauit, excepitque regiè quidem illum Regina, sed minimè capta hominis præsentiâ, solitis artibus eluso persuasit, in Galliam rediret, dum res à consiliarijs suis, vti aiebat, expenderetur, conficerenturque matrimonij tabulæ. Verùm postquàm illa accepit, Alenconium regio cum exercitu iter sibi in Belgium aperuisse, Cameracum fugatis obsessoribus intrasse, Brabantiæ Ducem, prouinciarum decreto, designatum esse; nimirum verita, ne vetus Gallorum potentia per Belgium resurgeret, cursum victoriæ in præsens interturbatura, elicere ad se iuuenem è Belgio, quasi iam confectis tabulis sollicitè statuit. missisque primarijs in Galliam viris ad Regem Reginamque matrem: atque è Gallia honestissima legatione accepta, legationis Principe Francisco Borbonio Aruernæ Delfino; non post multo Alenconium, relicto Belgio & militiæ curâ, è Castelletto in Angliam attraxit: tanta in eum coniugalis amoris, vti modo dicebam, significatione, annu-

Crescit opinio nuptiarum.

& Alenconius in Angliam cogitat.

sed non placet ei forma.

Remittitur in Galliam.

Astutè reuocatur.

1581

annulo sibi aliquando in magna Procerum corona detracto, & in Alenconij digitum inserto, vt omnes contractas iam nuptias ea sponsione interpretarentur. Certè Philippus Marnixius Aldegundius, qui Alenconium comitatus fuerat, properatis in Belgium litteris, Orangium atque Antuerpiæ Magistratum peracti tandem aliquando matrimonij non dubitanter admonuit: Ex quo & publica lætitiæ signa per Brabantiam edita sunt: & è Gallia ab Rege ac matre, per speciem gratulationis, facti explorator allegatus est. Hic verò Elisabetha, quæ plus aliquanto, quàm voluerat, simulando processerat, animo anxia, quasi iam deprehensa, reputare secum serio cœpit, ex vna parte, nisi Alenconio nuberet, offensionem Regis galli tandiu ludificati: qui si ab Hispania vxorem fratri in Anglia neglecto peteret, imparem se aduersus vtriusque Regis potentiam verebatur: ex altera parte admisso in Angliam Catholico Principe, præuidebat Catholicam religionem excitandam, firmandamque: nec posse inhiberi Gallorum in insulam ventitantium frequentiam, tam Angliæ infidam, quàm Scotis Gallo innexis optatam: denique Alenconij armis in Belgium motis, se maritali bello damnosè inuoluendam considerabat. quæ postrema ab Oratore hispano, ac præsertim à Comite Leicestrio nuptiarum spe nondum excusso, in manus per Reginæ familiares illi suggesta, firmauere animum eius, per se à nuptijs alienum;

signa nuptiarum

certo credita.

& magno gaudio excepta per Belgium

Elisabetha haret, vlterius quàm voluerat, progressa.

è monte S. Aldegundis

FRANCISCVS HERCVLES VALESIVS
ALENCONIJ DVX

1581 ex eaque necessitate, in quam se coniecerat, hisce stimulis acrius incitatam expediuere. Ipsa autem, cui plures fallendi artes, non aliàs intentiore cura festinare nuptiarum solennia: obiurgare, Alenconio coram, sapientiam cunctationemque suorum, coniugales tabulas quotidie commutantium: postremò alijs omnibus super ea re amplius disceptare vetitis, definitionis summam senatui tradere. Interim spectaculis, venationibus, conuiuijs, ad fastidium vsque oblectatus distractusque iuuenis, dum senatu sine fine rem trahente, videt se in medijs nuptijs celebrare omnia præter nuptias, animo quàm fronte commotior? quippè ad famam pertinere intelligebat, si Reginæ gratiam potentiamque, integro nuptiarum negotio, referret in Belgium; abeundi veniam ab ea impetrat, ad Belgarum imperium, quorum nouis illuc querimonij euocaretur, in præsentia capessendum, mox cum illo dominij additamento tantâ dignior Reginâ rediturus. Et sanè auctus ab ea ingenti pecunia, quæ dotis videlicet locó Alenconio fuit, & Anglorum primoribus Antuerpiam vsque regiè comitatus, opinionem de constante Reginæ beneuolentia apud Belgarum animos planè firmauit.

Sed expedit se cõsuetis artibus.

Et Alenconius expectando fessus,

abeundi veniam petit,

10. *die* FEBRVARIO mense Flissingam appulsus Alenconius, obuijs Orangio, Espinoio, atque Ordinum legatis, Antuerpiam quæsitissimâ pompâ triumphalium arcuum, pegmatum, carminumque, plurium paratu mensium exornatam,

1582

De INAVGVRATIONE Alenconij.

Ipse Anuerpiam apparatu maximo ingreditur.

Ibi Brabātiæ Ducis accipit insignia & nomen, ingenti plausu.

Cenam apparat natalis sui die. quam funestus casus perturbat.

1582

19. Feb.

18. Mar

tam, cum splendido Anglorum, Gallorumque, & Belgarum Procerum comitatu inuectus est. Ac post sacramenta ex conditionibus Burdegalæ pridem conceptis vtrinque dicta, ipse clamide, ac pileo, Ducum insignibus, indutus, inter tubarum, tympanorum, & tormentorum plausus è Scaldi amne, atque in vrbe resultantium; inter festas infinitæ multitudinis acclamationes, sparsis in popolum auri argentique missilibus; Brabantiæ Dux ab Orangio primùm, pòst ab Ordinum legatis, vrbis Senatu, ac reliquis militiæ pacisque Magistratibus, est salutatus. Inauguratum excepère in sequentes dies è singulis prouinciarum vrbibus magnificæ legationes, nouo Principi aduentum, nouum sibi patrocinium gratulantes. Donec Antuerpiæ lætitiam mense fermè integro repetitam dies clausit Alenconio natalis. quo die, qui fuit quintus decimus ante Kal. Aprilis, apparauerat ille cenam planè natalitiam, post militares decursiones cum primaria nobilitate celebrandam. Sed intercessit repentè aliquid, quod gaudiorum extrema funestauit.

De Orāgij SAUCIATIONE Cantaber adolescēs ab Anastro mercatore

Biscaino

Anaster

ADVENERAT Antuerpiam haud multo antè Cantaber adolescens, Ioannellus Iaurengius: adhæseratque Gaspari Anastro populari suo, prædiuiti, olim mercatori; qui sicut cædem Orangij, postquàm proscriptum audijt, animo voluebat, (siue illum impelleret concepta publici boni spes, namque pius, hæreticisque apprimè infensus habeba-

1582 bebatur: siue priuatum ex proscriptione commodum, & qualiscunque fortunarum, quatum iacturam fecerat, reparatio) ita, vbi adolescentis indolem introspexit impauidam, atque ardua quæque promittentem; communicato consilio, facilè illi patrandum facinus persuasit, ac remisit. Igitur Iaurengio opportunitatem circumspicienti, placuit destinata exsequi inter hilaria, quæ parabantur, natalis Alenconij. quòd speraret; occupatis in promiscua gratulatione animis, promptiores aditus, & laxius effugium. nisi fortè à celebritate diei gloriam facto quæsiuit. Quamquam saniora ille spectasse, eo visus est, quòd non antè aggredi facinus sustinuit, quàm expiatam noxis animam apud Dominicanum sacerdotem, cælesti Pane firmauerit. Biduo pòst, aulam Orangij ferrea fistula, ac pugione armatus adijt: immistusque famulorum stipatorumque turbæ, opperitur conuiuij finem, quod Orangius cum Holachio & Egmontio, & Bonineito gallo, alijsque Proceribus celebrabat. Tum surgenti à prandio, atque in conclaue secedenti propior factus Iaurengius; supplicem libellum offert: legenti sclopetum sub læuam aurem admouet: explosâque pilâ traijcit per palatum vtramque maxillam, excusso vno alteroue dente. sed tubo ex nimio puluere perfracto, atque inde pollice amisso, dum non ita expeditè pugionem stringit; accurrentes medium corripiunt, ac stipatorum vnus bipenni hastâ transuerberat:

inducitur ad Orãgij cadem.

isque eligit diem natalis Alēconij ad facinus.

Cur?

Anton. Timermanus

Orangiũ à prandio surgentē sclopo aggreditur.

Pistola

Egmon. captiuus tunc attinebatur.

ferit.

Alabarda.

rat: mox alij multis vulneribus, quorum primùm à Mauritio filio illatum ferunt, momento conficiunt. Ad inopinatæ rei famam ingens vrbem terror inuasit: cædisque author quia ignotus, variè designabatur. Plerique Alenconium suspectabant, tanquam securius dominaturum, amoto moderatore, & imperij velut consorte. Sed cura hæreticos acrior angebat, Bartholomæanam iterum stragem pertimescentes, illam cœptam fuisse à Colinij cæde: huic ab interempto Orangio initium fieri. vtque illic Henricum Regis fratrem, ita hîc Alenconium fratrem Henrici delectos facinori ministros. Itaque credito in hunc modum authore, hæretici mercatoresque, illi capitum suorum, hi fortunarum metu armantur: Galli intra domos, demptis armis, concluduntur: facto agmine rectà ad hospitium Alenconij, telis facibusque, contenditur. Degebat is ad Diui Michaelis cœnobium, intentus natalitijs ad populum spectaculis adornandis, ignarus quam ei ea mortualem pompam populus appararet. Et verò exhibuisset, nisi Orangius de Alenconij periculo admonitus (quippè compertum iam erat ex epistolis & codicillis apud percussorem inuentis, Hispanum illum esse, & ex Anastri familia immissum) confestim scripto testatus esset, neque enim propter obligatum vulnus loqui multa poterat, Alenconium, Gallosque omni vacare culpa. Sunt hîc qui referant, addidisse Orangium ad Alenconium litteras, queis ora-

Alenconius, creditur author facinoris, *præsertim ab hæreticis.* *Periclitatur ipse eiusque domus.* *liberat illum Orangius,*

1582 *erat tūc 17. annorum vide. l. 4. Decadis 1.*

1582 orabat, vt sponsionem per Aldegundium transmissam, qua eius Celsitudo se obstrinxerat, Hollandiam Zelandiamque fiduciario iure se cessurum Orangio. liberisque eius; in præsentia ratam haberet, ac donationem vtriusque prouinciæ legitimis conficere tabulis ne grauaretur. sic enim se, si quid sibi humanitus contingeret, liberis suis, per eius liberalitatem, abundè consulturum. has verò litteras Aldegundio traditas fuisse ab Orangio, addita vxore Carlotta Borbonia Mompenserij filia, quo plus dignationis haberet postulatio apud gallum Ducem, illum autem & si inuitum, eo tamen rerum articulo deprehensum, vti rogabatur, effecisse. At Orangij testificatione de Alenconij innocentia per eundem Aldegundium ad primores ciuitatis vltrò citròque prolata, composito populi tumultu, & Alenconius à suspicione facinoris eadem vulgi mobilitate, qua damnauerant, absolutus est: & vis omnis in Gasparis Anastri domum versa. Quo non reperto, (ancipiti enim euentui procul ille se ante subduxerat) rapti arcarius Anastri, & Dominicanus sacerdos, (inractis reliquis ex eodem Dominicanorum ordine) damnatique, & quatuor in partes secti, vnà cum Iaurengij cadauere, è turribus, portisque vrbis, quadriennio, donec ab Hispanis capta est Antuerpia, pependere. Interea Princeps Orangius, præter omnium opinionem, paucos intra dies, magnâ sanè medentium industriâ & ipse conualuit, & Alenconij

sed repetit sponsionē donationis Holl. & Zel.

vxor Orang.

& impetrat.

Authores comperti plectūtur.

e assiere

Orangius conualescit;

coniij quoque securitati (in quem nondum suspicionum turbæ vbique confederant) planè consuluit. Sed vterque ex eodem infortunio variè affectus est. Orangium persuasio exinde tenuit, violenta se morte casurum, non minus quàm qui cœperint apoplectico humore semel percuti, satis intelligunt, non desiturum intestinum hostem, donec repetito sæpius ictu, aliquando perimat. At Alenconius ex ijs, quæ fecisse falsò est insimulatus, creditus est serio didicisse quid faceret. nempè quam paulò post attentatâ Antuerpiâ stabilitatem precario imperio quæsiuit, eam, ab hoc rumore vulgi admoneri se sensit, vt quæreret.

Sed timet in posterũ quod euenit.

& Alenconius didicit audere quod effecit.

1582

goccia

vide infra

De REDITV externorũ militum.

AT VERO in præsens fama properantium è Gallia copiarum ad gallum Principem Belgio receptum, quantum fœderatis Ordinibus animos extulit, tantum regijs Vvallonum prouincijs curas intendit, reputantibus, primas se gallici furoris incursus, qui ab ea gente validissimi, excepturas. præsertim quòd auxiliaris ab Anglia miles Alenconianis addendus expectabatur. Nec sollicitudinem Farnesius imminutum ibat, audito crebrescere per eam occasionem, Hispanorum desiderium apud populos. quin & captum iisdem diebus in Cliuiæ prouincia Martinum Schenchium, reiectum Altapennium, amissam Vvinocibergam, cæsam Italorum cohortem, atque huiusmodi aliquot aduersa non omittebant in colloquijs inserere viri graues fidique partibus, qui externorum

Timent Vuallones ab Alencon. creatum Principem, inde ad externorum auxilium suspirare incipiunt

rum

1582 rum reditum prouincijs necessarium sentiebant ipsi, & eodem sensu vt imbuerent alios, rogati sparsique fuerant ab Alexandro. Et popularis quidem, ac sacer ordo id vltrò auebat, poscebatque: Nobilitas solùm, quæ tribus è classibus vna est, pleraque dissentiebat; partim ne in redeuntes Hispanos militiæ decora transferrentur: partim ne Rex pridem læsus, promptis in Belgio Hispanis vteretur ad vltionem. Id verò ante alios Comes Lalinius Hannoniæ ac Valencenæ Præfectus pertimescebat: quippè eorum memor, quæ cum Margarita Valesia Nauarræi vxore super euocando in Belgium Alenconio primus egerat, & verò primùs Alenconium euocauerat: hærebatque quasi in medio deprehensus, quòd æquè periculum sibi metueret à Gallis, quos reconciliatus hispano Regi nuper offendisset; atque ab Hispanis, quibus in Belgio armatis victoribusque exponi se conscius formidaret: Erat in eius familia Hispanus, hero vxorique perquàm gratus. Hic haud ignarus inuisum se Parmensi Principi esse, eademque sibi, quæ Comiti Lalinio, & quidem inuidiosius imputari: vt insigni aliquo merito offensionem Farnesij placaret, agere de reditu externorum apud Comitis vxorem, à qua Comes, homo vxorius regebatur, impensè institit. Mox ipsum Comitem aggressus, tantum apud vtrunque valuit, vt Lalinius adito Alexandro aperuerit, Considerantem se quotidie magis magisque rerum præsentium statum,

populus, & ecclesiastici.

non tamē Nobiles.

vide lib. 1.

maximè Lalinius Hann. præfect.

sed hic à famulo mutatus.

in eam denique ſententiam deueniſſe, abſque ſociali externorum ope aduerſus hoſtem nouis auxilijs increſcentem, impares eſſe Vvallonum vires. Itaque gratum ſibi, gratum (pro quo pollicebatur) Montinio fratri, ſi & Hiſpani circiter quinque millia, & Itali ferè totidem, aduocarentur in Belgium: modò ab adeundis Vvallonum prouincijs, vti ante conuentum inter eos erat, abſtinerent: Alexander, & ſi nihil eo ſibi gratius accidere vnquam potuit, tamen opportuna moderatione, Comitis fratriſque pollicitationem nec reſpuit, nec admiſit, Regis arbitrium obtendens: ad eum litteras ſe conpoſiturum: neque ambigere, quin ab optimo Principe, Belgijque amantiſſimo, ſuorum neceſſitatibus conſulendum ſit. Nec poſt multo, vt hominem in ſententia forſan haud duraturum ſtabiliret, Valencenâ pertranſiens, Margaritam Lignyam Comitis vxorem ſub Natalitias ferias inuiſit, ratus ſermonem ab ea de Hiſpanis facilè inijciendum. Et verò illa hùc ſtatim, nec ſine ſuſpirijs prorupit, confeſſa abſque externorum militum auxilio nihil poſſe confieri: ſed metuere, ne hoc ipſum auxilium viro ſuo perniciem aliquando crearet. vnam in Parmenſi Principe ſpem Nobilitatis ſitam eſſe: ceterùm timeri poſſe, ne rurſum in Belgio Comitum Egmontij, Hornanique exempla ſpectarentur. Quam ille, multa de Regis clementia differendo, quum ad meliora ſubleuaſſet; poſtremò in ſe recepit, quam præteri-

1582

agit de illorum reditu cum Alexandro.

qui ſpecie dubitantis rem arripit:

& vt conſilium hominis ſtabiliat,

vxorem eius confirmat:

1582 teritorum obliuionem reconciliatæ Nobilitati ipse iam pridem Regis nomine spopondisset, eam se vel cum capitis sui periculo allaturum. Ex quo animata muliere, ac firmato inde viro, breui sequutus est per Hannoniam, Artesiamque mirus ordinum ferè omnium consensus: multis Nobilium Alexandrum vltrò adeuntibus, alijsque alios præuertere festinantibus, ne viderentur nolente animo velle, si postremi voluissent. Tunc Alexander aggrediendum sibi Marchionem Rubasium, qui cum paucis vnus supererat, existimauit. Accitumque hisce planè verbis, vt ad Cardinalem Granuellanum scripsit, affatus est. *Ego te, inquit, in præsentia, Rubasi,*

maximo prouincialium accessu in eandem sententiã.

Demum & Rubasium pertentat

hac familiari oratione.

19. Apr *non vti Belgij Præfectus, Regis subditum; neque vti Imperator, equitum Magistrum; sed tanquam amicus amicum alloquor. fecissemque antea, nisi immaturum, certè ingratum vulgò animaduertissem reditum externorum. Iam verò mutatis multorum animis, ac plerisque Nobilium in reuocationem Hispanorum vltrò conspirantibus; profectò ferre non potui, vt te, quem in Regis gratia principem locum inter Belgas obtinere semper studui, nunc posthabitum omnibus viderem. Quàm necessaria nobis hac tempestate sint externorum auxilia, ingens hostium apparatus ex Gallia, Angliaque satis ostendit: & vestræ Vvallonum prouinciæ Gallis obiectæ in primis intelligunt, &, vt vndique auxiliaris miles aduocetur, efflagitant. vt iam ipse dissentire vnus ab omnibus, sine omnium offensione, non possis. Quamquam non dubito, quin idem & tu sentias; sed, ne cum alijs*

idem

idem postules, dua tibi res (fatendum est enim) moram ac metum iniiciunt: quæ tamen ambæ, vt aperte simpliciterque tecum loquar, incitare te potissimum debent. Nam neque tibi reditus Hispanorum de militari tuo munere quidquam adimet, aut decerpet: dumque hic ego armorum dux adero, tu post me equestrem militiam temperabis, tanto sanè gloriosius, quanto ex accessu externorum, pluribus simul nationibus, & quidem vni earum dominanti imperaturus es. Neque illorum arma ad cuiusquam, nisi ad hostium perniciem destinantur. tibi certè quidquid ob præteritorum conscientiam reformides, non modò fraudi nunquam erunt, (quippè pro tua securitate vel filium ipse meum tradere obsidem non vererer) sed etiam magnum tibi gratiæ honorisque additamentum allatura sunt. Tantùm me audi, & fidele consilium sequere. De mutata Vvallonum voluntate admoniturus sum Regem, nuncio in Hispaniam properè immisso. tu compositis ad Regem litteris, externæ militiæ restitutionem ora. ego meis litteris tuas inseram: rescietque Rex abs te ante alios consensum Vvallonum; (quorum postulata nominatim non aperiam Regi, nisi post conuocationem prouinciarum) atque in hunc modum & ille abs te gaudium, & tu ab illo facti gratiam prælibabis. Nondum finierat Alexander, quum Rubasius, pudore simul atque impetu actus, ad eius genu demissus, dextramque exosculatus, breui responso, quasi rebus adimeret quidquid in verba consummeret, facturum se, quod tam beneuolè admonebatur: tarditatemque consilij, contentione industriæ compensaturum

expugnatur Rubasius,

1582

spo-

1582 spopondit. sponsionem res æquauit: permotâ vsque adeò eius alloquijs & exemplo, quæ supererat, Nobilitate, vt coacti prouinciatim Ordines summa animorum incitatione decreuerint, *Rogandum enixè Regem, auxiliares belli socios in Belgium mitteret: ipse sapientia sua nationes, ipse numerum definiret.* simul permisere Alexandro, vt aliquem, qui prouinciarum mandata perferret, eligeret. Is delecto protinus & emisso in Hispaniam Ioanne Saraceno Sancti Vedasti Abbate, gratulatus est reditum Hispanorum, nationi perhonorificum, regijsque in Belgio partibus, de quibus nunc demum bene sperari possit, perquàm necessarium. Interim ipse, ne nouo ille galli Principis apparatu deterreri videretur; vltrò occurendum, vtendumque consensu, atque alacritate suorum existimauit.

& cum eo Ordines Vvallonici.

1. Maij.

qui negotium reuocandi externos permittũt Alexandro:

Ipse interim alacritate Vvallonũ vtitur ad nouam expeditionem.

SPARGENS itaque per exercitum, meditari se expugnationem Meninæ, Malecontentorum olim sedis, eoque gratam Vvallonibus expeditionem; iubet Magistrum equitum illuc cum parte exercitus præire, secuturum se cum tormentis, ac reliquo obsidionali apparatu. Hæc multis coram, imperata: clàm tamen homini mandat, è Meninensi via, Aldenardam, quanta maxima potest celeritate deflectat, repentinumque vrbi terrorem, atque obsidionem importet. Et destinata ex vòto prouenere. Nam Meninenses ab exploratoribus admoniti sollicitique, opem ab amicis circà oppidis poscebant. Iamque

ALDENARDÆ obsidio,

à militari dolo incepta.

que militum centuriæ tres Aldenardâ egressæ Meninam festinabant; quum obuius transuersis itineribus Rubasius, parte eorum cæsis, pluribus Meninam fugatis, Aldenardam repentè mouens, vrbem sui securam, ac præsidij parte diminutam, obsidione circumdat. Iacet inter Gandauum atque Tornacum Aldenarda, interfluente Scaldi amne bipartita: & ponte, non nomine, aut administrationis iure, coniuncta. nam quæ pars montibus obuersa est Pamela, Dynastæ suo separatim paret. Porrò Aldenardam vt transiens amnis mercimonijs ditat, ità retentus communit, prompto inde artificio obruendi subitâ nauigabilique inundatione camporum adiacentium partem, partem crebris paludibus stagnisque corrumpendi. Auxerat eam recenti opere Lanua, vetus armorum dux, ac militum per Flandriam Præfectus. & instauratis firmatisque mœnibus, ac receptibus: atque septem ante mœnium fossam molibus præstructis, quibus vrbs extra vrbem defenderetur, propè inexpugnabilem effecisse illam gloriabatur, imposita ei *Rupellæ minoris* appellatione. Exploratumque habeo, vbi is audiuit, obsessam à Rubasio Aldenardam; ex Limburgensi arce, in qua detinebatur, scripsisse ad Alexandrum, *Videret, ne collectam ad eum diem fortissimi sapientissimique Imperatoris famam infringeret ad vrbem, sustinendæ plurium annorum obsidioni parem:* siue id beneuolentiæ aliquid fuit in Alexandrum, cuius virtutem admirabatur: siue po-

Aldenardæ situs,

auctæ magnopere à Lanua.

riuellini.

qui deterrere conatur Alexandrũ ab eius obsidione.

le petie. Ruchelle

11. Maij

1582 potius Rupellæ suæ metus. Et verò profectus in castra cum reliquis copijs Alexander, exercitum reperit non satis animorum præferentem, quippè subita exceptum alluuione, quam è Scaldi ante vrbis ingressum retento reuolutoque Fridericus Borchius Aldenardæ Gubernator superfuderat suburbanis campis. Quo nihil motus Alexander, sed aggeribus altius aliquanto sublatis, iubet armatas aliquot cimbas, vigilum ritu circumire castra. tum militibus suis expugnatarum iam vrbium admonitis, erectisque; primùm curas suas intendit, quo spem omnem auxilij à Gandauo, vbi Alenconius cum exercitu expectabatur, Aldenardæ præcideret. captâ propterea Gauerâ, olim Lamoralij Egmontij principatu, vt ex ea arce, trium horarum spatio Gandauo abiuncta, auxiliaturis facilè Gandauensibus obsisteret. Ob eam causam, non procul à castris, Gandauum versus, Scaldi pontem imposuit, & gemina statione muniuit. Simul castellis aliquot partim contra Alostum, quæ vrbs dolo ciuium per speciem securitatis auxilia respuentium Duci Alenconio nuper accesserat: partim in reliquo castrorum ambitu per interualla, sed altius à solo dispositis, perpetua vrbem militari sepe conclusit, & militibus suis ab aquarum inundatione consuluit. Post hæc, explorato ciuitatis statu, certior fit, esse in ea præsidiarios haud quidem multos, at veteranos & fidos: ciues armis, annonâ, & odio Religionis abundè instructos: accessisse colo-

sed ipse neque ex his,

neque ex metu suorum mouetur.

Præcidit à Gauera auxilium vrbi:

eamque castellis & operibus circumcingit.

De statu vrbis cognoscit ex captiuis.

colonorum agrestiumque turbam, ob mercatum eo die, quo clausa est vrbs, (vti Traiecti planè contigerat)celebrari cæptum. cuiusmodi tempus opportunum ipse rebatur obsidendis vrbibus, multitudine annonam citius consumptura. Inde ex bellici senatus consulto, Pamelam versus, oppugnationem è colle decernit, feliciore principio, quàm processu. Nam colubrinis ex edito loco in vrbem dominantibus, ingens quidem domorum strages edebatur, sed conanti dein militi promouere ad fossam aggerem, aquæ altè stagnantes obstabant: & promoto etiam opere; fossa rapido amne & pluuijs aucta deportabat aliò, quæ immitebantur, explementa: ac doliaribus vimineisque nequidquàm pontibus iniectis, omnem ad muros aditum arcebat. Quare mutato consilio, translata est (non tamen priore penitùs omissa)in contrariam partem oppugnatio. Sed quoniam animaduerterè, semilunare ante portam Gandauensem propugnaculum, quod destinabatur ad ad inuadendum, adiri haud posse, nisi trasmisso riuo, qui ex continuis imbribus prætumidus illac fluebat; ideòque non nisi ponte, qui tenebatur hostili statione, transiri poterat; Alexander aggerem ad hunc amnem ducere hoc astu cœpit. Noctu partem eius moliebatur, ac manè ramalibus integebat, fascesque ex eis aliquot ad amnis ripam deportabat: ac stationarijs facilè interpretantibus, ea virgulta fascesque ad explendum amnis alueum transmittendum-

1582

Oppugnatur vrbs ex vna parte.

haud feliciter

Mutatur oppugnatio, & cōtra semilunam dirigit.

Riuellino.

sed hic quoque riuus accessum arcet:

Astu tamen acceditur:

1582 dumque, comparari: eoque nec labori, quem insanum irridebant, obuiam euntibus, tanto citius ad amnis oram aggere peruentum est. Tum verò detecto opere, ac directis inde in stationarios campestribus tormentis, Farnesiani fugato hoste transiere pontem: admotisque aduersus propugnaculum maioribus machinis, post tertium oppugnationis diem, magna molis parte, ac vicina turri labefactatis dirutisque, propugnaculo potiti sunt: exciso prius à loci præsidiarijs ponte, per quem ab ea munitione ad vrbis mœnia iter erat.

& semiluna capitur:

IN HVIVS aggressione molis haud omiserim aliquorum facinus, audax quidem illud, & in ore militum ostentata hæc audaciæ demirantium, diù versatum. E lacunis altè propugnaculum ante stagnantibus, terreus extabat limes, qui vsque ad fossæ marginem pertinebat: inde in latus propugnaculi trames excurrebat alius, aquis occultatus, sed notus Aldenardensibus ad subitas eruptiones. His super aggeribus quo breuior erat ad suffodiendam molem, eo erat ineuitabiliùs exposità missilibus defensorum. Obtulere tamen se Alexandro Principi, ex eius prætoriana cohorte, Itali quatuor: armatique pectus loricà à sclopорum pilis innoxià, præterea clypeo, ligone, ac pala, & super hæc armati aduersus pericula, contemptu periculorum, limitem, quem dicebam ab aquis paulùm eminentem, singuli obviæ angustias ingrediuntur, iussis interea ab Alexandro maioribus sclopetarijs in pro-

Facinus quatuo Italorum.

Horum arma,

& succes- propugnatores indesinenter explodere. 1582
sus,
Primus, is fuit Octauius à Voghera (placet enim fortium nomina à fortibus ausis non seiungere) parùm viæ confecerat, quum plumbeâ è mœnibus procellâ correptus, fractis primùm cruribus; mox pilâ subter loricam latus hauriente, procubuit, interijtque. Neque casu commilitonis absterritus I. Paulus Ferrarius, Cremona vulgò dictus, nec quidquam moratus, nisi quantum afferri sibi voluit fasces aliquot virgultorum, quibus latus hosti obuersum, & clypeo caput obtegens, ad fossæ labrum intrepidè peruènit: repertoque fossæ limite ex indicijs antea commonstrato, ad propugnaculi latus, crebras inter glandium emissiones, illæsus accessit. ibi ligone terram subtrahere festinans, tantum sibi munimenti circumdedit, quantum & terræ, & fascium obiectu iam crura genuaque, & mediam corporis partem absconderet, subduceretque hostium iniurijs. Nec fossione intermissa, socio iter ingresso annuens, is erat I. Paulus Corporalis, vt properè succedeeet, animabat. qui eorumdem & ipse armorum genere, nec disparis animi firmitudine munitus, ad commilitonem, pilis suprà circùmque sibilantibus, impauidè ac fortunatè perrexit. Secutusque mox quartus, nulla re magis armatus, quàm se ipso; ac socijs feliciter additus, omnes operi pariter accincti, tantam ex ruinis compleuere subiectæ fossæ partem, vt accedentibus iam fossoribus alijs, atque alijs; simulque murali-

1582 ralibus tormentis propugnaculum quatientibus, primum expugnatæ molis decus, merito tulerint. Quos Alexander, exercitu coram, non contentus præcipuis extulisse laudibus, singulos centenis insuper aureis donatos; ex gregarijs militibus, Cremonam quidem ad Centurionis Vvallonum, reliquos autem duos, alterum ad instructoris, alterum ad signiferi gradus euexit. Neque Vogheram illaudatum, indonatumue præterijt: nam corpus eius militari pompa efferri, proque anima mortuale sacrum præsens ipse cum aulæ, bellique Proceribus, celebrari voluit. Remuneratus fortasse liberalius immodica suorum ausa videri cuiquam potuit, nisi proiectas istas & deuotas morti animas ad manum esse in exercitu ad insolita quædam tentamenta sæpius expedire cognouisset.

& remuneratio.

sergente.

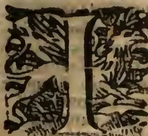
D E

BELLO BELGICO

DECADIS SECVNDAE

LIBER QVINTVS.

Seditio in regijs castris,

NTEREA ferox in castris seditio cœpta est, occasione à stipendijs sumpta. Etenim ex pecunia, quam ab Rege acceperat Alexander, visum est ad alacritatem exercitus inter obsidionis labores excitandam, singula stipendia viritim dare. Et iam peditibus, equitibusque per centurias ac turmas accedentibus, nunciatur Alexandro veterum Germanorum legionem, secessione facta, post castrorum septa infesto agmine constitisse, certam stipendium non accipere, nisi duplum, vti debebatur. Alexander, vt erat equo insidens, illuc vnà cum Rubasio equitum Magistro confestim aduolat. videt nihil pacata ad Imperatoris præsentiam legione, inter minas strepitusque, & concussiones armorum, duos milites raptum è signiferi manu vexillum ad terram affligere: & hastatos in fronte agminis, obuersis in accedentem cuspidibus, vim parare. Enimuerò irâ incensus,

orta à Germanis ob stipendia.

Vexillum legionis ad terrã proijcrũt,

& vim parant.

1582 sus, incitato equo, primas hastas gladio submouens, atque agmen aperiens, terroremque & plagas ingerens, ad signiferum penetrat: vicinumque inibi militem è collari arreptum tractumque extra agmen asportat, ac suspendi illicò iubet. sed comperto innoxio, ideòque ad suos remisso, Rubasio mandat, equitatum protinus explicet, ac seditiosæ legioni circumducat. Tum aduocato ad se legionis Tribuno, *Abi, inquit, & antequàm in peruicaces promiscua cæde vtar, è singulis centurijs binos milites, quos culpa propiores comperies, in præsentia ad me mitte.* viginti missi sunt: omnesque eodem loco in furcas agi, legio ne hiscere quidem ausa spectauit. Quin ad censum statim rediens, euocari eos iubet ad militare æs cum alijs accipiendum. veneruntque attoniti turbidique; non plus tamen æris, quàm quod oblatum antea fuerat, acceperunt. Admirantibus Rubasio, Mansfeldioque, atque alijs belli Proceribus, qui Alexandrum medijs Germanorum hastis immistum viderant inhorrueràntque, tantum animi tot contra armatorum vires vni fuisse. certè Hispanæ legionis instructor, facti ferociam cum magnis olim Imperatoribus committendo, affirmare in suis commentarijs non dubitauit, Nullum ex omni retro antiquitate facilè dari, qui militarem seditionem audaciore vnquam aggressione compresserit. Vt meritò obseruatum fit, diuturnam post hæc in regio exercitu serenitatem, vix vlla seditionis infectam nube, ab insolitæ

[left margin:] *nã tres sauciauit.* — *Alexãder.* — *Alph. Vasquez sergent. mag.*

[right margin:] *Audax Alexãdri factum;* — *eius verba ad Tribunum legionis:* — *& pœna seditiosorum.* — *& compressa seditio:* — *magna cũ admiratione primariorũ belliducũ.* — *Vnius ex his dictũ.*

 1582

huius fulguratione virtutis prouenisse. Adeò NECESSE EST vt mediocritatem humanæ virtuti præscriptam excedat, quisquis homine maior habendus sit.

& secutus hinc effectus.

Eruptio Aldenardensium,

Riuellino.

COMPOSITIS in hunc modum rebus, captaque, vti dicebam mole portæ Gandauensi præstructa, inde ad mœnia produci cœptus est agger. Iamque pluribus vijs intrabatur fossa, quum repentè Aldenardensium manipulus vrbe egressus in fossores incurrit, interfectisque eorum nonnullis, omnibus fugatis, per centuriam Germanorum apud fossores agentium, terrorem ac cædem spargit. Aderat imminens operi Alexander, arreptâque hasta è fugientis militis manu, ante fossæ marginem constitit, caputque viæ quam insederat, tandiù strenuè intrepidèque defendit, dum ad arma in exercitu conclamatum, ac milite vndique procurrente, Aldenardenses intra vrbem, non paucis amissis, reiecti sunt. Eodemque militum, qui accurrerant, impetu vsus Alexander, compleri cespite, virgultisque fossam, aditumque subruendis mœnibus sterni iubet: mox fossores, ac milites sub cratibus in modum vinearum ac pluteorum antè comparatis, immittit in muros. Sed obsessi, iactis crebrò malleolis, fascibusque pice ac bitumine illitis, ac feruidâ arenâ conspersis ardentibusque; lignea accedentium tegumenta inflammabant, & corrumpebant: nec tabulas tantùm ea pestis, sed & militum corpora penetrabat, laceratisque artubus

reprimitur ab Alexandro.

Fossores ad subruendos muros sub tegumentis accedunt: repelluntur.

 bus

1582 bus plerosque ab opere absterrebat. donec cratibus recenti boum corio glebâque tectis, securius inde mœnibus successere. Quibus alicubi iam suffossis, visum est maioribus tormentis oppugnationem vrbis, mox & aggressionem ascensumque, si mœnium ruina pateretur, adornare. Sed interuênit hic aliquid, quod sicuti horrore præsentes, ita qui hæc legent, haud dubiè admiratione suspendet. Intendebat Alexander, vnâ cum Valentino Mottæ Domino, locandis muralibus tormentis: &, ne longiùs à vallo operibusque discederet, imperat eodem loco sterni conuiualem mensam. Illicò super aliquot tympanis explicantur lintea, inferuntur epulæ: accumbit ipse, iuxtàque Rubasius, Arembergius, Montinius, & Mottæus: conuiuium, & senatus. Parùm à principio aberant; quum emissus ingenti fragore ferreus globus, mensamque superuolitans, caput Vvallonum Centurioni (hic eò aduenerat, ab Alexandro impetraturus inter primos in vrbis aggressione locum) impetu frangit: excussoque osse ex eius capite, oculum eruit Manuini Domino, qui fortè illic aderat: præterea Præfecto custodiæ Germanorum cum alijs adstanti mediam abripit faciem: fratri Quæsitoris iudicialium causarum cerebrum comminuit: inde & epulas cruore fœdè commaculat, & conuiuas sanie cerebroque asperos surgere ferali à mensâ compellit. solus Alexander nec sedem, nec vultum mutauit: tantummodò cæsorum casu, præsertim Centu-

redeunt melius tecti.

& muros alicubi suffodiũt.

Atrox Alexandri periculum.

Conuiua

Globus hostilis adstãtes

conuiuio disserpit. dapes fœdat.

Immotus Alexander sterni iterum mensam iubet,

Auditore del campo.

rionis (erat hic Licqulj filius, spei magnæ adolescens) paulò commotior, iubet auferri illinc, humarique cadauera, alia induci in mensam lintea, alias dapes: precantique anxiè Mansfeldio, qui accurrerat, vt sibi Alexander, vt suis cautum vellet, placidè respondit, Consulerent sibi, vt vellent, alij: sibi certè fixum esse non pati, vt rebelles aliquando glorientur, Alexandrum ab eis loco motum, perseurauitque eadem, qua cœperat, sui securitate, conuiuari, magis extra ictum timoris, quàm tormenti. At conceptam in Aldenardenses iram effusurus, decretæ oppugnationi vrbis institit, tanto quidem incitatius, quanto maiore Alenconium vi reuersurum soluendæ obsidioni fama vulgauerat. Tentauerat id Alenconius à principio, Farnesiana castra contemplatus verius, quàm aggressus; inde verterat aliò vires, adoriendo nunc Cortracum, nunc Bredam, nunc Bapalmam: si fortè ab obsidione illum extraheret, quem expellere non potuerat. Sed frustrà omnia expertus, adiecisse rursus animum ad eam expeditionem, certè significasse obsessis, Gandauo moturum se properè cum exercitu, ac perruptis Hispanorum castris, Aldenardam intraturum palàm ferebatur. Id quod obsessis non tantum spei ad obsistendum, quantum Alexandro celeritatis attulit ad oppugnandum. Nam quatefactâ iam, inter turrim ac portæ molem, magna murorum parte, exæquatâque ruinis fossâ, subiere milites; ac post acrem ancipitemque

1582

triũ quos nominauit.

& securus conuiuatur.

Inde ad oppugnationẽ ardentius redit, præsertim reuersuro ad opem ferendam Alenconio:

qui prius frustra id conatus, retentaturus dicebatur.

Sed Farnesiani partem murũ subeunt:

Riuellino.

1582. ad noctem vsque pugnam, cadentibus vtrinque compluribus, denique cedentibus loco præsidiarijs, Farnesiani super hostili muro vallauere se se. Manè complures ex aduerso trabes, sudesque prægrandes ac præacutas comportatas vident: quibus in hunc modum vtebantur obsessi. singuli milites sudes singulas humi pangebant, pactas transuersis clathris firmabant. eodemque tempore post hanc sudium sepem fossores terram molientes, aggerem attollebant, postremumque militi receptum parabant. Sed iussis ab Alexandro militibus fossoribusque, sub coriaceis tegumentis, palorum ima suffodere, breui euersis transmissisque cancellis, ad aggerem receptumque in extrema muri parte ventum est. Tum verò de conditionibus dedendæ vrbis agi cœptum: Aldenardæ primùm, mox in castris: vtrobique dissentiente milite. quòd & ciues populationi fortunarum suarum præcauerent, quarum extra metum erant præsidiarij: & regij milites Aldenardæ prædis inhiarent. quam tamen vrbem Margaritæ matris patriam à cædibus, incendijs, alijsque flagitijs tueri, pietatis ac famæ ducebat Alexander. Itaque triginta tantummodo millibus florenûm ciuitati imperatis, ac statim in exercitum distributis: ceterùm conditionibus, in quas Tornacum est deditum, Aldenardæ im-
5. Iulij. positis, post secundùm obsidionis mensem, in oculis Alençonij Ducis, qui sesquihoræ itinere, inde cum exercitu tendebat, vrbe Flandriæ municissima, cele-

eoque potiuntur.

Vltra tamen progredi prohibentur à sudium sepe ingeniose fabricata.

qua euersa se dedunt Aldenardēses.

hac mulcta imposita.

atque in milites distributa.

laus Alexādri ab hac vrbe capta:

1582

celeritate summa, prouisiuque operum dies noctesque irrequicto, potitus est. Sanè Lanua, audito Rupellæ suæ casu; scriptis ad Orangium litteris ex Limburgensi arce, monuisse hominem dicitur, *Vt, quando Princeps Parmensis in potestatem redegerat Aldenardam, quascunque ad arces in posterum ille admoueret exercitum, iuberet ipse, non expectata impressione, portas illicò pandi: neque enim munitionem vllam virtuti fortunæque Alexandri inexpugnabilem fore, post expugnatam tam celeriter Aldenardam.* Postero die vrbem ingressus Alexander, atque inter diuini solennia sacrificij, quo per annos quatuor Aldenarda caruerat, actis Victori Deo gratijs, mox præfecto vrbi Manuyno Aubermonte, additis præter eius milites, Germanorum vno, ac duobus Vvallonum signis, reparandæ vrbi Religionique, dies aliquot insumpsit. donec audito, Hispanos, Italosque Lucemburgum attigisse, lætus ea armatorum accessione, obuiàm illis profectus est.

Lanua litteris confirmata.

DE EXTERNIS militibus in Belgiũ redeuntibus.

ETENIM de reditu externorum transegerat iam cum Rege Vedastinus Abbas; sed ante illum acceptis Alexandri litteris Rex statim rescripserat; Definiret ipse Alexander quantum ab Hispania militum, quantum ab Italia mittendum. addideratque, Petrum Mediceum magni Etruriæ Ducis fratrem obtulisse ad eam rem operam suam, ac significasse, libenter Italos in Belgium ducturum se, iampridem cupidum sub Parmensi Principe militandi. hisce de re- 10 Maij

Dubitat Rex an Mediceo tradat ducendos Italos.

bus

1582 bus nihil ab se adhuc statutum, neque statuendum ante responsum eius. Et Alexander significato militum numero, indicatisque ductoribus, de Mediceo perhonorificum id quidem sibi respondit: tamen sapientiæ Maiestatis eius reputandum relinquere, an expediret, per hanc qualemcumque patrocinij occasionem, aliter cum Italorum natione agi, quam agatur cum Hispanis: quibus simul omnibus nemo vnus, præter vniuersi exercitus Ducem, salutari consilio præficitur, ne videlicet miles turbis ac factionibus obnoxius, habeat sub quo licentius peccet: præsertim quum hoc idem munus nonnullis Belgarum Proceribus non semel petentibus denegatum sit. Rex secutus Alexandri sententiam, millia Hispanorum quinque, quatuor Italorum, in legiones quatuor distributa, misit in Belgium: præfecitque legionibus hispanis Petrum Paclum, qui eas duceret, & Christophorum Mondragonium in Belgio degentem: Italis Marium Carduinum Neapolitanum earum ductorem, & Camillum à Monte in Belgio commorantem. Atque hæ duæ, (additis ijs Italorum centurijs, quæ iampridem in hisce prouincijs militabant) primæ fuerunt ex Italis conscriptæ in belgico exercitu legiones. tanto maiore Tribunorum laude, quanto tunc seueriore suffragio lectissimus quisque ad id muneris præhabebatur. At vero equitatum, quem Rex legionibus adiunxit, Antonio Oliueræ, ante Hispanorum è Belgio discessum

Dissuadet Alexander:

causa.

Numerus hispanorũ Italorũque:

Petr. de Paz.

eorum præfecti.

1582

sum, equitum Commissario commendatum voluit. Ergo Alexander, præmissis Camillo, & Mondragonio, qui legionibus suis occurrerent, ipse assumpto Rubasio, aliquantum progressus, Hispanos, (namque Itali post venere) magna amoris significatione suscepit. Quod vero turbatum videret in ea gratulatione Rubasium, quasi in manus ac potestatem Hispanorum callidè adductum, Alexander multa de viri virtute, ac fide, apud Hispanorum ductores prolocutus, iussit eos in Rubasij complexum ire, illumque generalem in catholico exercitu Magistrum equitum consalutare. Quod vbi militariter factum, ipse ante Alexandrum prouolutus, tanto ei obsequentiùs grates egit, quanto equitatus præfecturâ, quam dubitanter ad eum diem obtinuerat, tunc denique firmatum se vidit. Pari beneuolentia exceptæ dein Italorum legiones: quas secuti sunt ex primaria Italiæ nobilitate complures, qui audito patere iam externis aditum in Belgium, quotidie aduentabant. Namque inter primos adfuere Appius de Comitibus Ducis frater, & Comes Carolus Sanuitalis: mox Petrus Caetanus Ducis filius, Ludouicus Marchio Rangonus, Comites Cæsar Pepulus, ac Vinciguerra Sancolombanus: nec pòst multò Alexander Comes Sfortia, Rodulphus Baleonus, I. Vincentius Vitellius Chiappiani filius, & Comes Achilles Trissinus, alijque nonnulli, quos & bellicæ cupido laudis, & Alexandri nomen honora-

Fit obuiā hispanis Alexander,

& metu liberat Rubasiū.

occurrit & Italis.

eorum primarij.

qui post Dux sermoneta.

Venturieri

1582 riòs milites attrahebat. Et in tempore hæc erant, crebrescente in dies fama auxiliarium è Gallia copiarum. Idque Parisijs hispanus Orator Tassius adnotato militum, qui parabantur, numero confirmabat. Addebatque, *Compertum sibi, ad huius, & qui cum Alenconio erat exercitus, stipendia in singulos menses, quinquaginta aureorum millia clàm promisisse fratri Henricum Regem, coactum videlicet à Medicea matre, quæ etiam stipendium Heluetijs soluendum in se receperat. Armannum verè Bironium ab aliquot diebus simulare se offensum Regi, vt discessionem, quam è Gallia meditatur in Belgium, non iussu Regis, sed odio aulæ obtendat.* Et aliquanto pòst admonetur à Mottæo Grauelingæ Præfecto, visam per ea maria Gallorum classem: atque ex nonnullis, qui Grauelingam appulsi, capti fuerant, intellectum, esse in ea Gallos sclopetarios circiter septem millia, & hastatos Heluetios tribus millibus non pauciores, præter Gallos equites duo millia, & quatuor labara ex ordinarijs regijs turmis: ductoribus omnium, Delphino Aruernorum Principe, atque Bironio, illo ad famam, hoc ad regimen assumptis. quin & profectionem Henrici Regis hoc tempore Lugdunum non aliò referebant aliqui, quàm vt inuidiæ se ille subtraheret ob auxilia, quæ Reginam matrem Alenconio filio liberius per absentiam Regis submissuram intelligebat. Itaque Alexander militum, quos acceperat, plerisque in præsidia distributis, paucis secum ductis, post minora ali-

I. Bapt.

Cornette

Monpẽserius Dux

Card. Grãuel. ad Alex 12. Sept.

Opportunus hic externorũ accessus fuit. ob famã tum militum ex Gallia pro Alẽconio, adiuuantibus Rege dissimulanter: & Medicea matre aperté: cum classis Gallorum. Eorum numerus, & Duces.

Alexander occurrere hostibus venturis parat.

1582

aliquot oppida curſim recepta, aditum hoſti præcluſurus, mouit Aldenardâ Corracum verſus. Ac primis caſtris Harlebecum Liſæ pagum tenuit, alteris non procul Meninâ ſtetit, tertijs Vero- uicum, inde Vormeſeliam venit, tum Poperingam dies aliquot insèdit exercitum in hoſtico alens. Hîc nunciatur ei, quadringentos Anglos, in queis nobiles multi, & Catholici complures, diſſidio cum Gallis orto, petere, vt in Farneſianum exercitum admittantur. & Alexander admiſit, vſurus illis (vt ſcribit ad Regem) tamquam domeſticis auibus ad alios euocandos, atque ad hoſtem ſuis interea militibus exuendum; forſan & ad arcem aliquam occultâ illorum operâ pertentandam. Nec ſpei falſus fuit. Namque ad illum Poperingâ diſcedentem clàm venit nobilis Scotus cognomento Simplius, centuriæ pro fœderatis prouincijs præfectus: aperitque, iampridem ſibi decretum, patrare aliquid, quod hominem Regi addictum deceat, eo conſilio Centurionis officium in Lirinenſi ciuitate ab ſe emptum. poſſe proinde ſe, aditum in eam vrbem, recluſâ portâ, quo tempore, quaue occaſione condictum fuerit, aperire. pro ſucceſſu nulla mercede ſe paciſci, facto contentum. Alexander multis interrogationibus explorato conſilio iuuenis, adiungit illi Matthiam Coruinum Tiphernatem, veteranum ſolertemque Centurionem, ſexque alios Italos ſpectatæ fidei milites: mandatque Coruino, educat è præſidijs

Liſæ flu. Verui

Addunt ſe ei centuriæ aliquot Anglorum, deſertis Gallis.

7. Sept.

De tradenda Lira Alexandro propoſitũ Scoti

Città di caſtello

Namur-

1582 Namurci, Philippopolis, Louanijque,
Filippe ville quæ ad rem opus fuerint, copias. Simplius Liram statim reuersus, petitâque à Gubernatore potestate exeundi ad insidias Regijs, quos illac ituros accepisset, instruendas; sub mediam noctem cum viginti suorum vrbe egreditur. Ac manè nondum albescente die, cum plaustris aliquot & captiuis, qui videlicet se ex composito dederant, Liram redit, portam sibi suisque prædâ onustis aperiri quàmprimùm postulat, ne fortè hosti superuenturo expositi relinquantur. Dubitante Gubernatore, peruicit Simplij frater, qui Liræ & ipse præsidiarius agebat. reclusâque primâ ante vallum porta admissus Simplius cum suis, extemplo Consulem, qui attulerat claues, obtruncat: portulisque reliquis apertis, Coruinus cum turmis equitum quatuor, ac totidem peditum cohortibus protinus accurrit: cæsisque, aut fugatis in aditu custodibus, iubet duo equitum signa obequitare vrbis mœnia, cohortem vnam insidere portam, ipse Simpliusque cum reliquijs copijs in vrbem irrumpit, & Gubernatore, ac primarijs quibusque diffugientibus, paucis præsidiariorum pugnam ausis, ac facilè oppressis, omnibus repentina aggressione perculsis, Lira potiuntur: vrbe haud quidem magna, sed egregiè munita, quæque vt Alexander scripsit ad Regem, si
7. Sept. admoto milite expugnanda vi fuisset, profectò & multò sanguine, & impendio non minore decies centenis florenûm millibus constitisset. præter ingens com-

Scotus astum cõponit,

& regios Liram inducit:

non contemnendo eorum emolumẽto.

commodum, quod ex ea ad Antuerpiam, Mechliniam, Bruxellas, aliasque circà vrbes, infestis excursionibus fatigandas, trahi possit. Quo æquius habuit Alexander, Scoti facinus ab se magnifieri, & , vti factum est, abundè compensari.

PVGNA apud Bergam ad S. Vuinoci.

INTERIM ipse audito, aliqua Gallorum signa, quæ præcesserant, Dunquerchæ iam excepta, & inde reliquis Alenconianis copijs adiuncta, muniuisse se Vuinocibergæ; rapit illuc exercitum, instructoque, hostem ad pugnam euocat. Is nihil primùm motus, vbi traduci copias ante oculos quasi per contemptum videt, immissis repentè aliquot sclopetariorum hastatorumque centurijs ex Gallis Anglisque, cum duabus turmis Raitrum, terga abeuntium inuadit. quibus in hostem versis, eoque incalescente pugna ex multorum vtrinque accessu, vniuersa decernendum acie credebatur: sed multis suorum cæsis, castra repetere Alenconiani coacti sunt, ducto tamen captiuo, quod Alexander indoluit, Balansonio Marchionis Varambonij fratre, Burgundorum equitum Præfecto: Saluago autem Matalonio Cæsiæ turmæ ductore, dum hastatos Anglos pugnam redintegrantes intrepidus excipit, oculo hastâ transfixo, hærenteque intus fragmine, post biduum vi doloris extincto. Verùm quum neque hi ex munitionibus Vuinocibergæ extrahi possent: neque promptum foret intercludere alijs accessum in Flandriam è mari, cuius portus in potestatem ipsi haberent; vna spes reliqua

Alenconiani muniunt se Bergæ.

extrahūtur ad pugnam,

pugnant,

& fugantur, non tamen sine insigni captiuo,

& viro forti cæso.

1582 liqua erat, in eorum consilia vbique intendere, atque inde occasionem congrediendi captare. Et occasio se se dederat, motis ad recuperandam Gaueram Alenconianis. In quos illicò dum fertur Alexander, audit eos mutatò consilio, instructa militaliter acie Gandauum petere, tantoque ipse concitatius præmittit cum quadraginta equitibus partim lanceatijs, partim sclopetarijs Cabreram hispanæ turmæ Subpræfectum, qui hostem insequatur, locumque & consilia eius exploret, atque ad se referat. interim iubet milites curare corpora, & ante tertiam vigiliam instructos itineri, armorum in area præstò esse. Et Cabrera, inspecto hostium exercitu, captisque eorum tribus, iam retulerat, non procul inde exercitum constitisse, plaustris vehiculisque, aggerum loco, septum: ac manè Gandauum, motis castris, abiturum. Tunc Alexander, relictis Aldenardæ impedimentis, post mediam noctem præire iubet equites sclopetarios, pone sequentibus lancearijs; quibus pedestres aliquot cohortes hastatorum, totidemque sclopetariorum furcillis tubos librantium immiscuit, sed ad celeritatem equis sarcinarijs imposuit; ductoribus Georgio Basta equitatus vniuersi Commissario, Antonio Oliuerâ, & Marchione à Monte, Rubasij vicarijs. Rubásio autem mandat, vt extremum hostis abeuntis agmen subinde carpendo, moretur, dum reliqua peditum accedat acies, cuius partem Mondragonio; partem Petro

Pacio

P. V. G. N. A ad Gandauum cum Alenconianis.

Tenente

eorum consilia explorat Alexander,

Ante mediam noctem

suos armat,

moschettieri

& in hostem abeuntem immittit.

Pacio attribuit, ipsé turmas aliquot sclo- 1582
pis leuiter armatas sibi seponit, ad subi-
ta vsurus. At Rubasius, & Montius cum
equitatu progressi, vident incensis ca- *Baracche*
strensibus tugurijs Gandauum versus
incedere agmen; non ausi hostem
acrius lacessere, viciniitate vrbis confi-
dentiorem. Et quamquam superueniens
Alexander, increpitâ eorum morâ, ire
eos compulit in extremam hostis aciem,
paulùm ab exercitu abiunctam; hæc ta-
men acies impetum validè sustinuit,
dum interim reliquæ suorum copiæ sub
Gandaui mœnibus constitere. Ibi di-
spositis ad pugnam ordinibus, atque
obiectis in fronte plaustris carrisque
communiti; Hispanum, si fortè aude-
ret, opperiebantur. Nec ideò destitit
Alexander; sed quum iam pedestris a-
cies aduentasset, statuit sub ipsis Gan-
dauensium oculis auxilijsque, adoriri
castra, sperans confertâ pugnâ, suis cum
hoste implicitis haud multum à mœ-
nium tormentis noceri posse. Itaque
bipartito peditatu, selectis hinc hastatis
centum quinquaginta, Hispanis Bur-
gundisque, & quingentis earumdem
nationum sclopetarijs: illuc sclopeta-
rijs totidem, Hispanis atque Vvalloni-
bus, atque hastatis trecentis plerisque
Germanis; iubet Mondragonium ad
dexteram, Pacium ad læuam moletri-
nas ac domos, quas ante castra insede-
rant Alenconiani, simul aggredi, atque
inde in curruum septa impressionem
facere. Et fecere illi audacter, ac stre-
nuè; raròque aliàs Hispani ferociùs in-

cuius extrema invadere non audent.

Invadunt Alex. iussu:

Dispositio copiarum Alenconij,

& Alexandri.

Pugnatur

1582 uasere hostem, ostensuri, opinor, Belgis, quantum virium partibus accreuisset, Hispanorum accessu. Namque non domibus modò, ac moletrinis expulere stationarios, sed etiam in vehicula & carros inuecti, duas ferè horas, nunc pulsi, nunc pellentes, tanto periculorum contemptu pugnarunt, vt eodem tempore & plaustris defensos inuaderent, & plaustra aliqua, obtinente nequidquam hoste, diriperent. Donec experti inexpugnabile vallum esse: & cadentibus suorum multis, qui vltrà progressi destinato ictu petebantur è mœnibus, Alenconio Orangioque inde pugnam incendentibus; ad signum ab Alexandro datum recepere se se, relatâ nonnullâ è curribus predâ, & equis eorum aliquot abductis, maiore vtique ostentatione virtutis, quàm hostium clade. Quamquam hanc ipsam non fuisse minorem octingentis hostibus peremptis legi in Alexandri litteris ad Regem. quum tamen aliqui & quidem ex ijs qui interfuere, ad duo ferè millia extendant, nisi forte secutis diebus, post Alexandri litteras statim missas, hic demum numerus compertus est. Ex Farnesianis autem desideratos non supra ducentos, propemodum omnes affirmant. Immò potuisse eo die omnem Alenconij exercitum deleri, si regius equitatus paulò à Gandauo remotius lacessendo tenuisset hostem, Billium, ac Mondragonium, ac Procerum plerosque, ex insolito Hispanorum ardore coniectasse, scribit Alexander. Interea

felicius ab Alex.

Numerus vtrinque interfectorum.

30. Augusti. Eq. Rinaldus, & Alphons. Vasqu. in comment.

30. Augusti.

1582

Alenconius inauguratur Flandriæ Comes:

terea dum Orangi operâ, ad auertendum acceptæ cladis sensum, festinato Alenconius apparatu, Gandaui sparsis in populum missilibus, Comes Flandriæ salutatur; Alexander ad cohibendas excursiones cùm Meninensium in Insulensem agrum, tùm Cameracesiorum per Hannoniam; castellum ad Lisam fluuium in conspectu Meninę apud Heluinum attolit, ac præsidio munit:

Alexander capit Cameracesium, & Clusam, & Ninouam, & Gaesbecum.

Cameracesij castrum, Clusamque repentino accessu territa in deditionem accipit. ad hæc Ninouam Egmontij Comitis arcem, & Gaesbecum, illam nuper à Lanua, hanc modò ab Alenconio captas recuperat: aliasque alibi munitiones aut conditionibus, aut vi capit. quum tamen tanta hoc tempore famo premeretur Catholicus exercitus, vt in Ninouę obsidione ex qua *Ninouensis fames* prouerbio locum fecit, equis passim vescerentur. Narrabatque Consaluus Gironus Pacianæ legionis instructor, quum ad mandata, vti solebat, accipienda adijsset Alexandrum, relicto ante eius tentorium equo, reuersum nihil præter lora & ephippium reperisse: ex equo autem in frustra a militibus discerpto, beneficij loco, pro nocturna cœna, partem impetrasse. non cessantibus per eosdem dies, quamquam similia paterentur, Alenconijs atque Ordinum copijs. Nam præter alia loca, Bronchorstium & Espellium in Geldria expugnarunt: parùmque ab intercipiendo Louanio abfuere. Res ita se habuit.

Cambresi

fames Ninouensis.

Sergente maggiore:

Alenconius expugnat Brōchorstiū, & Espellium, & alia nonnulla,

COL-

1582 29. Oct. COLLECTVS clàm Ordinum exercitus partim è Bruxellensibus, Vilvordianis, ac Mechliniensibus præsidijs: partim ex Gallis, Anglisque Alenconianis (fuêre circiter octo peditum millia, cum aliquot equitum signis) intempesta nocte, Louanium contendunt: ac sub auroram scalis admotis, tribus è locis vrbem inuadunt. Erant in vrbe veteranæ Italorum centuriæ duæ, Vvallonum vna, atq; vna Germanorum, cum Burgundica Balansonij turma, Fabio Matalonio vrbanæ militiæ Præfecto. Hic ea nocte vigiles inspecturus mœnia circuibat, quum ecce circumsessam militibus vrbem, hærentesque muris scalas videt. protinus ad arma conclamat, oculis, ore, consilio verè caput. accurritur: reiectisq; vno aggressoribus loco, alio plures apparent: iamque alicubi superantibus Gallis, vexilla Alenconij Ducis infixa mœnibus aspiciebantur. Enimuerò armatis tota vrbe ciuibus, inque muros vndiq; procurrentibus incalescere pugna: Fabius modò auxilia distribuere, modò ad portas stationarios immittere: vbique suos prouisu, manu, voce animare. donec, aduectis in mœnia tormentis, cessere Alençoniani: gradumq; tanquam iussi paulatim referentes, fugam militaris obsequij specie occultabant. sed egressi vrbe ciues præsidiarijs immisti insecutique, fugę confessionem expressere. Compertum est, ex aggressoribus præter complures casu aut ferro saucios, interijsse circiter ducentos: ex ijsq; desideratos primarios cen-

LOVANII periculum ab Alenconianis, eorum exercitus: muros scalis ascendunt. pugnant in mœnibus. impares recedunt & fugantur, non fine cæde.

Alex. ad Reg. 3. Nouemb.

Centuriones duos, & quatuor vulneratos. paulò antequam hæc in Brabantia gererentur, magnis copijs apud Lochemum, Zutphaniæ prouinciæ oppidum, certatum erat. Obsederat illud Franciscus Verdugus Frisiæ moderator, præmisso Iacobo Bronchorstio, Anholti, & Bredefortij Dynasta, Germanicæ legionis Tribuno: euocatusque ex arce Crychembergensi Rogerius Veronicus loci Gubernator, suas Vvallonum centurias nuper addiderat atq; horum operâ, Lochemũ aggeribus, castellis, receptibusq;, Verdugus perquàm validè circumsepserat. sed recente subsidiorum ope, ductoribus Com. Holachio, & Gulielmo Nassauio, captis aliquot ex ijs munitionibus, commeatus in vrbem illatus est. Et quamquam nouo Anholtij, & Veronici conatu, sub aduentum Com. Mansfeldij, atque Altapennij, ea rursum castella recepta sunt; longè tamen maioribus legionum auxilijs, quæ Alenius, & Norritius Gallorum Anglorumq; Tribuni ab Duce Alencoñio attulere, obsisti diutius haud potuit: præsertim desiderato, magnâ vtiq; iacturâ, Anholtio, dum castellũ collustrat, pilâ traiecto, eiusq; legionis Subtribuno lethaliter saucio, postea extincto. Itaque amissa in præsens Lochemi expugnandi spe, Verdugus Grollam, Altapennius, ac Mansfeldius in Brabantiam, Veronicus in Subtribuni locum delectus, Bredefortium ad Anholtij Vxorem, in regijs partibus continendam concessere. Verùm aliquanto

LOCHEMVM à Verdugo obsessum.

Tudertinus.

ac post varia tẽtamenta

amissa potiundi spe, ab eodem relictum.

in fine Septembris.

1582 tò pòst capto à Verdugi copiis Stenoui- co, Transiselaniæ oppido, Lochemianę iacturæ satisfactum est. Quod oppidum tot pridem viribus ac sanguine frustrà tentatum, mirum profectò, quàm leui paucorum conatu repentè ceciderit: dum plus nocet sua cuique incuria, quàm aliena violentia.

Ouerissel. Stenouicum.

Bloesila amnis.

ADMONITVS Verdugus, Stenouicum, hostium securum, posse certa eius parte scalis applicitis cōscendi; ad explorandam fossæ, in quam amnis influit, altitudinem, rusticæ puellæ astu vsus est: quæ proiectum in fossam pileum, quasi à vento excussum extractura, dum aquam intrat, atq; hac atq; illac errabunda alueum metitur; animaduertit, aquam alicubi non genibus altiorem. Secutusq; relationem puellæ Tribunus Tassius à Verdugo cum parte copiarum eò missus, sub primam perobscuræ noctis horam ad muros accessit, locum agnouit, scalas apposuit. Fortè ea nocte, magno apparatu cenam instituerant victores Stenouicani: nam biduo antè, Hasseletum vicinum oppidum Catholicumque, eoque inuisum ceperant, ac diripuerant. multisque in sacras Cælitum imagines impiè debacchati, aliquot eorum simulacra, cum reliqua præda Stenouicum asportauerant. ac post agitatum per varias contumelias diem aduersus ea Diuorum signa, appetente iam nocte, alia editis in locis è furca suspendunt, aliqua armis induta iubent homines insani excubias in mœnibus agere, dum ipsi ad

STENOVICI expugnatio. Altitudo aquæ circa vrbem lepido astu exploratur.

Verdugus in Comment. l. 3. I. Bapt. Tassius.

Securitas Stenouicanorum post captū Hasseletum: & eorum impietas in simulacra Sanctorum.

ad reliquum Hasseletanæ victoriæ assumendum opiparè cœnatum irent. Sed impij perduelles in perniciem nempè suam Cælites armarunt. Eâ ipsâ cœnæ horâ, eaque planè mœnium parte, in qua Diuorum signa ad stationem dispo- suerant, Tassiani milites, quasi porrectâ à Cælitibus iam mœnia obtinentibus manu, muros scandunt; obsistente nullo: atque ab inspecto sacrilegorum scelere ferociores oppidum inuadunt, vltionem ac stragem partes in omnes ferunt; militibusque supra trecentos interfectis, oppidanis pòst prædam populationemque pecuniâ mulctatis; ne vno quidem suorum amisso, nec aliâ quàm triginta aureorum impensâ, queis rusticam puellam donauêre, prævalida Transiselaniæ arce, pro qua toties dimicatum fuerat, potiantur. 1582

Quorum nō dubia ope muros scandunt Tassiani, multique hostium interfectis, ipsi ne vno quidē amisso, oppido potiuntur.

DE INVASIONE Anturpiæ à Callis attentata. Alenconius lætus ob liberatum Lochemū, & ob nouas Gallorum copias, iuxta nouum Gregorianū Kalendarium,

AT VERO Dux Alenconius, qui ob liberatum, Gallorum in primis ope, Lochemum, gaudio gestierat, auctus expectatis dudum è Gallia copijs, (nequidquàm aditum illis intercludere conato Parmensi Principe) Antuerpiæ insolita pompæ significatione testari lætitiam voluit: occasione accepta ex natalitio Domini die, noua dierum anticipatione celebrando. Etenim Pontifex Gregorius Tertius decimus, correcta ratione anni, nouum ad sacros præcipuè fastos ordinandos Kalendarium Christianis populis proposuerat. Id sibi & imitatione Henrici fratris Galliæ Regis, & suâ in Romanum Pontificem veneratione suscipiendum putauit Alen- 17. Nouemb.

conius,

1582 conius. eodemque authore à plerisque fœderatis Belgij vrbibus ea suscepta est anni correctio, præterquàm ab vna alteraúe prouincia hæreticorum; quibus toto cælo, atque anno errare toto, gratu non est. Iamq; instabat quintus decimus Decembris dies, qui, quòd expunctis diebus decem, pro vigesimo quinto numeraretur, Domini adscribendus Natali erat. Ergo in summo hominum concursu ad Diui Michaelis templum Alenconio attributum, ipse Gallicâ nobilitate comitatus egit ibi pro rebus feliciter gestis nascenti Deo grates: secutisq; diebus, Ordinum legatis epulo aliquoties exceptis & gratulationem extendit; & simul occasionem magnum quid aggrediendi nactus est. Nam qui recens è Gallia venerant belli Proceres, animaduerso Alenconij Ducis imperio longè, quàm sibi persuaserant, restrictiore; Regij iuuenis seruire regimen, & aliorum, qui apud illum agerent, vilem patientiam indignabantur. Idque quum apud Ioannem Bodinum, Duci apprimè gratum, eiusque secretioris scrinij custodem quererentur, is haud cunctatus exponit Duci suorū querimonias: *Admirari omnes, in precario illo imperio, tolerantiam eius, qui regendis populis natus, & quem aliquando Regem adoratura sit Gallia, nunc se intra inania Brabantiæ Ducis & Flandriæ Comitis nomina; sine imperandi potentia, sine subditorum obsequio; sine armorum arbitrio, contrahi passus sit. Aerarium, vectigalia; pœnas, præmia, apud Ordines esse. Quid ei relictum, non*

celebrat natalem Domini diem.

Gallis displicet restrictū & precariū imperiū Alenconij.

eumque ad Brabantiæ principatum vi firmandum animat suorum nomine Bodinus in hunc modum.

non concesso arcano Senatu, vti alijs retrò 1582
Principibus: non admissis intra arces militibus, non decretis pro aula prouentibus? Aspiceret ad Archiducem Matthiam in Germaniam indignè remissum: Philippum ipsum Regem principatu Belgico superbè deiectum consideraret. immò sui meminisset, secumq; reputaret ipse, quàm propè fuerit in proximo Antuerpiensi tumultu, vt ei non imperium modò, sed etiam vita, vnà cum omni Gallorum gente, à furente populo eriperetur, nisi perniciem auertisset Orangius? futurus proinde huius beneficij non minus superbus ostentator, quàm grauis exactor.

In Orangij sauciatione.

Quapropter excogitaret aliquando rationem, qua ita regimen rõstabiliret, vt quod tunc authore Orangio Antuerpienses non perfecere, in posterũ in aliena nõ sit manu, ne non possint. Sibi quidem in præsentia promptam firmandæ potentiæ occasionẽ videri: si legatos prouinciarum, quos vnà coactos tanto ipse nũc honore, epularumq; magnificẽtia excipiebat, rogatos, vellet, ne grauarentur ad prouincias referre, vt, quãdo à Galliæ Rege tantum auri hominumq; insumeretur, insumendumq; dein esset ad Belgarũ patrocinium, neglecto periculo euocãdi in Galliam Hispanorum arma, Ordines publico decreto definirent, Belgium, decedente absq; liberis Alenconio, regno adnexũ Gallico manere. Sic illos & regi pro bello, quo se grauissimo implicet, proq; sumptibus, queis regnum oneret, relaturos meritò gratiam: & Belgio Galliæ inserto stabilius aduersus hostẽ consulturos. Id si legati probent, & Ordines decernant; Regẽ longè intentiore cura belgicas prouincias respectur ũ

be

1582 *vt Gallia sua partem: & Regis fratri nouis è Galliæ subsidijs aucto aliam profectò securitatem, aliam à Belgis dignationem accessuram. Si renuant, ac reprehendantur, velle Gallicum aurum, & militem non imperium nostrum; vim intrepidè parandam, neque permittendum, vt Brabantiæ Duce à Belgis eluso, Hispania bono, Gallia exhauriatur. Bathoreum Poloniæ Regem similia à Nobilitate passum, armatis aliquando munitum, post euocatos increpitosq; senatores, in hæc verba concionem dimisisse, Quando se in Regnum vltrò aduocassent, sibique non vt in ludo personā Regis imposuissent, velle sibi extra scenam ac fabulam à Polonis obsequiū seriò præstari. Quanto id vsurpari tutius in præsentia ab eo posse, tot è Gallia copijs, Ducibusq; subnixo? Quorum armis asserendum aliquando in libertatem esse Belgij Principatum, ne illum populi & se dedisse impudent, & retineant. Deniq; rarò sine vi ac sanguine dominia parari: nec alia Regum principia fuisse. sed quos initio Dominos pati coactæ sunt prouinciæ, eos deinde Augustos, ac Patres patriæ certatim veneratas esse.* Plura hęc erāt, quàm vt his opus haberet Alenconius, ad pręceps quodq; consilium pronus. Nec deerant, quæ illum per eos dies irritauerant. Nā quum Philippum Plessij Dominum, qui Nauarræi legatus aduenerat Antuerpiam, secretis congressionibus cum Orangio, ac prouinciarum Procuratoribus multa quotidie agitantem obseruasset: ac certi aliquid exprimere ex illo nequiuisset; offensus, quòd inscio inconsultoque se, pleraque & magna conficerent; non

Mouetur ad facinus Alenconius.

Mōs. de Plessis.

præsertim offensus aduentu Plessij.

modò

modò ex eo Gallorum pari, quos in senatum adlegere ei facultas erat, nullum delegit, ne deligeret Plessium, vti rogabat Orangius: sed etiam simulato negotio, per notæ fidei hominem ad Margaritam sororem transmittendo, Plessium Antuerpiâ submouit. Ergo tergiuersantibus prouinciarum legatis ad ea, quæ de Belgio Galliæ adnectendo ex Bodini consilio proponebantur, ipse tanto faciliùs ad viam animum appulit, quanto eadem sibi à pluribus belli ducibus, (aliqui tamen ac meliores improbabant) non dubio euentu suggeri audiebat. quorum arbitrio rem in hunc denique modum compositam, atq; peractam, vti fidus homo Antuerpiâ scripsit ad Alexandrum, atq; hic ad Regem, ego summatim hîc expediam. Tribunis, qui Dunquerchæ, quiq; Brugis, quique Teneramundæ, quique alijs Flandriæ in vrbibus, cum Gallicis cohortibus agitabant, mandatum est, vt vno omnes die, is fuit xvj. Kal. Februarij, ea loca excitatis pro ingenio tumultibus, armis occuparent: debitamq; Alenconio, tanquam Flandriæ Comiti, prouinciam iure belli captam, Gallico nomini assererent. Alenconius Antuerpiam sibi delegit subigendam: capta occasione ex Eindouia Brabantiæ oppido, ad quod expugnandum per eos dies immiserat Boniuettum, cum parte Gallici exercitus: quæ tunc expeditio quoniam feliciter processerat, maiores ad se copias festinare iusserat, veluti moturus eas in hostem, ad victoriam prosequendam. Postquàm illæ aduenere,

Coniux Nauar. Regis.

Inuadendas Flandriæ vrbes alijs committit;

16. Ian. 1583

sibi seponit Antuerpiã.

1582

1583 re, & apud Burgerhoutum Antuerpiæ pagum posuere castra; ipse per speciem lustrandi ac recensendi exercitus, Nobilibus suis Comitatus, alijsque Gallis Heluetijsque militibus, qui Antuerpiæ tunc erant circiter quadringentis ex suis ædibus ad portam vrbis chipdorpiam tendit. ibi repertis, qui è Burgerhouto aderant, equitibus ferè trecentis, super ponte, ac fossæ margine Ducem opperientibus, egressus prima interiore porta, in aditu secundæ, ad suos conuersus, vrbem manu monstrans, ac donans; *Eia filij*, inquit, *vestra est Antuerpia*. statimq; cœpta custodum cædes à Prætorianis, ipse incitato equo côntêdit in castra, Galli in mœnia portæ vicina conscendunt, captam vrbem inclamant. Quorum ad vocem tesseramque; qui è castris, vrgente Alenconio, properabant, sexcenti primùm equites, mox tria peditum millia, explicatis signis in vrbem irruunt: pars Cæsaream ad portam; pars ad rubram, occupatis propugnaculis, tormenta in vrbem conuertunt: equites, peditesq; per vias ac fora sparguntur, *Missam, ac Duci*, confusis clamoribus ingeminantes. attonita ignaraq; ciuitate, quò voces, quò arma spectârent. cur eos, quos modò quietos & amicos in ijsdem sedibus habuerant, nunc hostes, & cruentos aspicerent? Erantque, qui tumultum interpretarentur à rixa hæreticos inter, & catholicos Ducis aulicos exortum. Verùm vbi, tumultu increbrescente, sternî ciues, intrari expilarique domos, mercatos

euius inuadenda signum dat.

Inuaditur vrbem.

Pugnatur. catorum Basilicam (Bursam vocant) ho- 1583
stiliter inuadi animaduertunt; intelle-
cta iam proditione, aeris campani signo
ad arma ciues euocantur: catenae in adi-
tu viarum illicò tenduntur; plebs, nobi-
litas, viri, feminae, religione institutisq;
quantumuis inter se diuersi, consocia-
tis omnes animis, pro fortunis, pro pa-
tria, pro suis capessunt arma, miscent
iras, iunctisq; dexteris mutuam sibi, ad
mortem vsque, fidem vouent. Ac mo-
mentò tota passim vrbe conglobati ci-
uium atque externorum manipuli, Gal-
lis sese obijcere: artifices operaeque ex
officinis prosilientes, arreptis, quae aut
in manibus erant, aut fors offerebat,
instrumentis, in hostem ferri: mulie-
res ex aedium fenestris, ac tectis saxa te-
gulasq; deuoluere: alij ex abdito domo-
rum sclopos in subiectos dirigere, tantâ
aliquorum ferociâ, vt non deessent, qui
deficientibus plumbeis pilis, nummos
è crumena promptos, dentibusque vt-
cunque mansos, atque in tubos raptim
iniectos exploderent, hostemque auro
Repelluntur Galli, inhiantem, auro conficerent: donec
Galli, capto eorum duce Feruacio, nec
nouis auxilijs succedentibus, paulatim
languescere, ac reditum respectare:
mox effusè Chipdorpiam repetere, plus
ibi stragis, quàm effugij reperturi.
Namque Heluetij ab Alenconio iussi
per Cronerburgensem portam inferre *Vrbis*
in vrbem signa eâ clausâ, longo circui- *porta*
tu ad Chipdorpiam serò tendentes,
dum illic iam fugentium multitudi-
nem offendunt, obuersisque hastarum
spicu-

1585 ſpiculis eos ſiſtere, & ipſi vrbem intrare connituntur, ſuperuenientibus à tergo alijs alijſq;, mutuo hominum equorumque occurſu impulſi implicitique, tam multi anguſto in aditu proculcati ac protriti cumulabantur, vt duorum multitudinem hominum exęquaret cadauerum ſtrues. Et aggerebatur ſtrues, dum ſuper ea nobiles complures, relictis equis tranſcendere pertentantes, ab inſequentibus ciuibus, non irritis glandium emiſſionibus traiecti, ad cœtorum aceruos addebantur. Interim Alenconius incertus animi, quo res loco intus foret, variè fluctuabat. quòdque è longinquo proſpiceret, multos è mœnibus præcipites ferri, neminem vrbe egredi, cuius portam ſui tenerent; modò fauſtum id ſibi, modò ſecus interpretabatur. At vbi obſeruauit, eos, qui à ſe mittebantur, tormentis ex vrbe peti: atquę Heluetiorum legionem Gallis permiſtam in caſtra perturbatè contendere; tunc enimuerò ex infelici ſucceſſu temeritatem conſilij ſui primùm ſenſit, ac damnauit. Creuitq; immenſùm dolor, auditą ſtrage Nobilium tanta, vt non pauciores ducentis quinquaginta interempti ex eo ordine nominarentur, præter captos ex eadem nobilitate complures. Quippè occurrebat animo dedecus odiumque, quo per Galliam apud præcipuas quaſque familias laboraturus eſſet. Accedebat reliqua Gallorum cædes, quam initio ad mille quingentorum octoginta trium omnino perueniſſe affirmarunt aliqui: cla-

magna cum ſtrage,

Nobiliū.

& aliorum:

cladem, opinor, eò extendentes, vt anno, qui tunc agebatur, millesimo quingentesimo octogesimo tertio, cæsorum numerum adæquarent. Ego ex litteris, quas laudaui, compertum habeo, biduo, quod humandis corporibus insumptum est, ex vrbis quidem fossis, in quas aut acti sunt, aut egere se Alenconiani, circiter quadringenta hominum cadauera extracta esse: per vrbem verò, intraque domos, ac potissimùm in porta, apud quàm Gallorum tumulus hodieq; monstratur, ac busta Gallica non nemo appellat, paulò supra nongentos occubuisse: ex ciuibus autem ferè centum interfectos, præter saucios, quos vtrinq; permultos continuata in dies funera ostendebant. Quorum ad numerum adiungentes aliqui eos, qui fugiente Alenconio cum exercitu, ac tranante Diliam amnem magnis tunc imbribus, ac retentis aquis à Mechliniensibus immodicè inflatum, submersi sunt; duo Gallorum millia desiderata esse in Antuerpiensi clade non absurdè confecerunt. Fuêre multi, qui aggressionem hanc componentes cum ea, qua paucis ante annis, Hispani eandem vrbem inuasere, magnopere admirarentur, vnde illa feliciter Hispanis, hæc Gallis secus acciderit; quum, vti aiebant, contrà esse debuisset: quando hi ciuitatem inopinantem atque imparatam, ciuesque per suas quemque domos prandij horâ (nam hæc delecta) desidiosè agentes aggressi sunt: Hispani autem iam hostes habiti eamdem attentauêre multis arma-

1583

nec sine aliqua ciuium

Miræus in Cronico Belgico.

Mille submersos scribit Reidanus l. 3.

Numerus mortuorũ Alencon.

Comparatur hæc inuasio Gallica cum Hispanica

1576 *Vide l. 8. Decad. 1. Galli*

1583 armatorum millibus instructam, multis vbique stationibus firmatam, hostesque non expectantem modò, sed etiam excitatis validè munitionibus irritantem. Et tamen Galli penetratâ iam pleraq; vrbe, obsistente nullo; vnius horæ spatio, accepta clade eiecti sunt: Hispani post acrem à principio pugnam, superatis munitionibus, cæsis vrbis præsidiarijs ciuibusque, captis militię ducibus, edita ingenti strage, Antuerpiâ sunt potiti. Nimirum non virtus Gallis deerat ad victoriam; sed illa ipsa victoriæ securitas, (sic enim conficiebant) ille contemptus hostium, Gallos perdidit. quantoque minorem repugnandi locum in ciuitate improuisò oppressa sibi promittebant, tantò ipsi minore armorum prouisu, omissioreque animo aduersus vim, quam nullam putarent, totos se ad prædas, tanquam subacta in vrbe, transtulêre. Ferunt, aliquot Gallos, paucis antè diebus, visos fuisse per Antuerpiensium officinas scrutari curiosè loculamenta arculasque gemmarum, in speciem vt ementes, re autem obseruantes, destinantesque gressum in vrbis aggressione postea dirigendum. Et verò direxêre: contemptisque Alenconij vocibus, queîs suos admonuerat, vt primas potiundę vrbi curas intenderent, cetera victoriam secutura; plerique eorum, territæ ciuitatis iam securi, solùmque soliciti, ne circumstantes vrbem reliquàs Galli exercitus copias iam iam ingressuras, in partitione prædarum socias haberent; dum

nimia securitas Gallos perdidit.

certa-

 1583

certatim huc illucque festinant, vagi sparsique, atque adeò extenuatis ad pugnam viribus, facilè oppressi sunt. At Hispanos armatam à se ciuitatem peti reputantes, quæ de hostium viribus opinio sollicitos habuit, eadem victores primùm vrbis, mox & fortunarum fecit. Vsque adeò NIHIL in hostibus vel semiuictis tutò despicitur. Quamquam & pugnę causam, quæ addere, aut adimere in milite vires solet, hîc quoque inter inuadentes amicam vrbem, & inter hostilem vlciscentes, discrimen habuisse credibile est. Atque hunc Alenconij conatus finem habuit: dignum profectò eorum sapientiâ consultorum, qui se regnorum magistros magnificè iactantes, dum æquo rectoque posthabito, omnia parandæ dominationi honesta putant, deserti à Deo, quem deserunt, non rarò consilijs ipsi suis, fallente successu, capiuntur.

& pugnæ causa.

& Deus politicis iste consilijs non fauens.

I. Bodinus & alij

HÆC porrò dum Antuerpiæ gerebantur, dumque eodem tempore Flandriæ vrbes conspiratorum armis attentabantur, euentu vario: nempè Ostendâ, Brugis, ac Neoporto præualentibus aduersus Gallum: contrà à Gallo subiectis Teneramundâ, Dunquercâ, atque Dixmudâ; Princeps Parmensis magnis in dies conflictatus angustijs, ob interclusam è Gallia rem cibariam, certum in Hispaniam hominem allegauerat, qui Regi ob oculos poneret catholici exercitus statum, auctas Hispanorum copias, non aucto stipendio: inde multorum transfugia, & disciplinæ contemptum,

Inuasiones aliarum Flandriæ vrbium.

Status Hispanorum tunc laboransi

1583 ptum, tanto in præsens periculosiora, quanto aduersus recentem è Gallia exercitum milite opus foret alacriore promptioreque, quàm qui tunc esset, æris inanis, & pugnæ dubius. Quum audita Antuerpiensi Gallorum aggressione, simul & clade, & Alenconij Ducis abscessu, agnouit, adorauitque propitiam præsentemque Dei bonitatem, quòd (vt ad Regem scribit) in eo rerum articulo, quo magna regijs partibus perniciesimmineret, si paulùm creuissent Gallorum vires, (creuissent autem, si potito Antuerpiâ & Flandriæ portubus Alenconio, HenricoqueRege victoriam fratris palàm secuto, hùc vis omnis è Gallia incubuisset) tum maximè rebus in contrarium versis, fugatis Gallis, excluso Antuerpiâ nouo Brabantiæ Duce; satis profectò curarum, quas Belgæ Gallique inter se hostilem in modum prosequerentur, vtrisque iniectum esset. Ex hoc autem Gallorum infortunio quid ipse commodi capere posset, illicò versare animo cœpit. Atque euocato primùm secretiore senatu, dein bellico, postremò simul vtroque, Tria, quæ sibi in rem præsentem fore viderentur, ad fructum aliquem ex ea oblata feliciter occasione percipiendum, in medium proposuit. Primum vi armisque vrgere fœderatas prouincias: alterum de pace cum eis generatim componenda colloquium inire: tertium cum Duce Alenconio priuatim agere, eumque ad arces gallico præsidio retentas catholico Regi tradendas inducere. Addiditque

25. Ian.

opportuna clade audita, agnoscit Alex. Dei clementiã;

& vtroque consilio coacto,

primum ægrè attentari posse inualido ab exercitu & imminuto: & verendum, si se rebelles inuadi sentiant, ne metu Hispanorum cum Gallis in gratiam redeant. In altero plus aliquanto spei apparere, fessis à bello prouincijs, pacemque magis optantibus quàm poscentibus. De tertio capi consilium haud posse, donec qui Alenconij status in præsentia sit, ampliùs exploretur. Ergo pronis in secundum consultoribus, delecti sunt viri aliquot expertæ fidei, qui dissimulatâ Catholici persona, apud Antuerpiensem populum recente in Gallos odio furentem; eoque Hispanis placabiliorem, de pace cum Vvallonum prouincijs, cum Belgis suis, suoque cum Principe, verba sererent. Præterea admoniti Gubernatores vrbium fœderatis prouincijs finitimarum, vt idipsum cum eis pro sua prudentia pertentarent. Ad hæc Marchio Rubasius, Montinius, & Rassinghemius missi ad Hallense oppidum: vt inde litteris, colloquijsque cum prouinciarum delegatis, alijsque sibi notis affinibusque de concordia sermonem instituerent, Alenconij proditionem obijcerent, vetus Gallorum cum belgica natione dissidium memorarent: habitos sibi honores, collata sibi super Hispanos ipsos bellica munia referrent, aliaque in hanc sententiam, sed suo, non Regis, aut Alexandri nomine subijcerent, quæ componendo iamdiù scisso funestè Belgio apta viderentur. In his autem peragendis quamuis nullam omitteret

sollicitare ad reconciliationem prouincias statuit,

in hunc modum,

frustrà

ope-

1583 operam Alexander, obſecuturus animo Regis, à quo ſciret hanc pacandi Belgij viam præoptari; tamen ad eum ſcribens, prouidere ſe ait, conſilium haud procesſurum, partim nimia Orangij nunquam aſſenſuri authoritate, tanto in præſens maiore apud Antuerpienſes, quanto ipſi ſe ab eo adiutos aduerſus Alenconium falſi opinentur: partim egeſtate pecuniæ, qua ſine frigent talium adminiſtri ac tranſactores: atque adeò ægrè penetratur in hoſtium conſilia, QVÆ NISI hac aurea claue non reſerantur. Hinc ille ſe ad Alenconium attentandum accuratè conuertit. quod è propoſitis tertium quoniam clam ceteris aggredi apud ſe ſtatuerat, quaſi negligens in ſenatu tranſmiſerat. Et verò magnum opus aggrediebatur, Alenconio ſuaſurus, vt vrbes à Gallis captas Cameracum, Dunquercam, vtramque Bergam, Dixmudam, Teneramundam, Herentaliam, Dieſtemium, atque Eindouiam, ſponte remitteret, atque Hiſpanis Gallus traderet. Sed multa Alexandrum animabant. Primum Alenconij deſperatio non redituri in gratiam cum ijs, qui hoſtilitet læſi proditique, nunquam profectò eius ſe fidei credituri eſſent. Dein nouiſſima eiuſdem ira odiumque in Antuerpienſes, quòd ſibi repetenti veſtes, lecticam, atque è captiuis valetudinis ſuæ moderatorem, quo tunc æger opus haberet, inhumanè denegaſſent: adeòque videri poterat vlturus ſuo quamquam diſpendio illorum inclementiam, dentemque ſibi modò

Cum Alenconio tranſigere ſtudet.

ad S. Vinnoc. & ad Semam

hiſce cauſis animatus.

modò in hostes excuteret, cum iussisset. 1583

Sed super hæc, spem intendit nuncius ad Alexandrum hæc ipsa animo voluentem missus sanè in tempore à Mario Birago legionis gallicæ Tribuno in exercitu Alençonij. His acceptis ad Alexandrum litteris, suam ei offerebat operam si qua in re illam vsui Philippo Regi fore inter eas turbas existimaret: orabatque propterea ad eum, si videretur, certum hominem, cum quo res conferri coràm posset. Alexander, quoniam Marij gratiam apud Alençonium & constantiam eius nouerat non deserturi in eo infortunio Ducem, (quamuis ab eo iam aliqui, velut à sede fulmine tacta, profugissent) suspicari cœpit, id à Mario non vtique susceptum nisi Alençonij iussu: præsertim quod nuncius varijs dissimulatique interrogationibus circumactus, haud negauit. Et eodem tempore certior factus armatam à Flandris fuisse Gandauensem cataractam, & corruptos fluminum obices, ad iter Alençonio in Galliam intercludendum: facilè sibi persuasit non aliò spectare galli Ducis consilium, quàm vt aliquibus cum Alexandro conditionibus viam sibi per Hannoniam, Flandria exclusus, aperiret. Ergo nihil cunctatus Marianum Acostam, Centurionem egregiè nauum fidumque sibi deligit, abundeque instructum, quid ei potentiùs admittendumuè. Tesseram mandatam à Mario cum eius nuncio, clam omnibus submittit. Marius exceptum humaniter Acostæ aperit: *Ex Antuerpiensi calamitate*

præsertim offerente se Alençonij Tribuno,

& conditiones proponente;

Sas de Gand.

1583 *tasse id boni captum eſſe, quòd Dux Alenconius (quantum in eius animum penetrauerit) cum Hiſpano reconciliari non ægrè poſsit. in eam rem à ſe, pro ſuo in catholicum Regem ſtudio, Ducem ſedulò animatum: ab eoque datas ſibi demum partes rei componendæ. Componi autem poſſe, ſua quidem ſententia, ſi Dux vnà ſit armis aduerſus Catholicum, rediret in Galliam: eaque gratia Parmenſis Princeps arces aliquot Galliæ finitimas Duci traderet, quales ſunt Bapalma, Bucquenium, Quercetum, atque Landreſium.* At verò Acoſta, nimis caro vendere illum Domini ſui fugam ſubridens, ſatius fore & conficientius reſpondit, ſi, quas Galli arces obtineant in Flandria Brabantiaque, Regi reſtituerent. Neque id videri audacius poſtulatum, ſi conſideret Alenconius, arces præſertim in interiore Brabantia ſitas, nequaquam retineri à Gallis poſſe aduerſus aut Ordinum, aut Parmenſis arma. Quibus in hanc ſententiam vltrò citròque agitatis, ac detectis vtrinque ex primo congreſſu animis, ductus eſt Acoſta oſculatum Alenconij manus: à quo, poſt breue alloquium, ad Marium remiſſus, inde ad Alexandrum reuerſus eſt. Qui, ne quid prætermitteret, Franciſcum Lanuam, & Turenæ Vicecomitem captiuos aggreſſus iam fuerat per viros vtriſque eorum familiares, qui facta libertatis ſpe, illos hortarentur, quo compoſitis ad Alenconium litteris perſuaderent homini, vt omiſſa rebellium cauſa, quam nullo adhuc beneficij pretio adiuuiſſet, mallet arces Philippo Regi

Alenconius.

Quiſnoy

quæ reijciuntur ab Alexandri nuncio.

Alex.

Per alios tentat eãdem concordiam Alex.

tradere, eoque merito Regem frustrà offensum sibi in posterum deuincire, quàm Belgis recenti Gallorum laniena gestientibus recuperandas aliquando relinquere. Interea instante Mario, Alexander loco Acostæ morbo implicito Flaminium Garnerium cum certioribus mandatis legat. congressisque aliquoties, ac Mario ad extremum offerente, Ducis Alenconij nomine, Teneramundam, atque Viluordiam: Flaminio autem pro Principe Parmensi stipendia ad eum diem debita præsidiarijs locorum, quæ Galli possideant, pollicente; nihil propius videbatur esse, quàm vt fœdus vtrinque firmaretur. Quum hæsit repentè negotium: hac ipsa concordia, quæ parabatur, Orangio detecta, astu videlicet Alenconij: qui vt sollicitos haberet Antuerpienses: eosque adigeret ad captiuos reddendos, qui ex gallica nobilitate non pauci Antuerpiæ detinebantur, reconciliationis rumorem emanare voluerat. Et sanè Orangius, atque Antuerpiæ Magistratus veriti, ne Alenconius ira ac desperatione præceps, cum Hispano conueniret; dissimulato in tempus odio, præsertim quòd ab Rege Galliæ, atque ab Angliæ Regina in id incumbentibus fatigabantur; litteris nuncijsque quasi resarciendæ gratiæ viam inituri, agitare cum Alenconio cœpere, verba interim iuueni dantes, dum eum ab Hispanis abstraherent. Et ipse verba verbis reddens, tanto operosiùs cum Parmensi, nuncijs vtrinque acceptis remissisque, negotium

Noua cōditiones proponuntur & vtrinque acceptantur,

Sed calli, dè ab Alenconio.

tium

1583 tium trahebat, quanto melioribus interim conditionibus transacturum se speraret hinc cum Ordinibus Hispanorum anxijs, inde cum Parmensi de nouæ cum Antuerpiensibus concordiæ agitatione sollicito. Sed gnarus Alexander quales demum conditiones, quàmque superbas ad reconciliationem exacturi essent Ordines ab Alenconio; minimè inter illos conuenturum, vti planè non conuènit, pro certo habebat. Quamquam nec ipse, extincto Mario Birago, quidquàm cum Alenconio ad extremum confecit. Quin sparso rumore, (siue ab Alenconio, siue potiùs ab Orangio, qui quod fieri pertimescebat, occurrendum putauit vltrò, ne fieret) Alenconium cum hispani Regis filia coniungendum, idque cum Parmensi clàm agi; Antuerpienses, ac Brabantiæ Ordines, ex Orangij consilio remissis ad Alenconium aliquot captiuis, atque annonâ, quâ is miserè laborabat, liberaliter suppeditata, Viluordiam ab eo accepere. Non tamen inter illos vltrà conuènit, nisi quòd eius Dunquercam per Flandriam iter antea negatum, nunc Antuerpiensium opera & Flandrorum armis assertum est. Itaque Alexander, quando nec cum Alenconio pacisci, nec cum prouincijs concordiam inire aliquam successerat, Orangio permiscente omnia, quippe quem turbatum fluctus sustollebant, in tranquillo facilè submergendum; ad arma, quod reliquum erat, animum retulit, sperans vi expressum

Alex. quem reconciliare Ordinibus astu curat Orangius:

& Alexander amissa concordiæ spe, vim parat;

se ab Alenconio, quòd amicis condi-tionibus non confecerat.

PVGNA ad Steembergam.

INTRAVERAT iam ille Dunquercam, tutius inde de concordia cum Ordinibus transacturus: id enim, Bellieuræo conditionum ministro, agitabatur. *Alex. con.* Atque huc respexit Alexander, si fortè Ducem ea in vrbe concluderet, expugnaretque. In hoc autem vt omni cura liber intenderet, loca prius aliqua in Campinia recuperare statuit: *sed antè capiûtur arces aliquæ,* præsertim quòd deportato in hanc Brabantiæ partem bello, securum ab hispanis armis Alenconium, improuidumque redditurus erat. Nec menses abiere tres, quum Eindouiam, Dalemium, Sichemium, & Vesterloum, arces haud contemnendas; hanc postremam Rubasio, primam Carolo Mansfeldio, duas reliquas Mansfeldio patre ducibus in potestatem redegit. *hinc à Farnesianis, inde ab Ordinum ducibus.* Restabant alia longè validiora in eodem tractu, quem Bironius gallicæ militiæ moderator, ac paulò antè victor Vuodæ, & Vieiseuiæ, percurrebat. Erant illi aliquot Gallorum signa: accessuque eorum, qui ex arcibus modò amissis exierant, ad duodecim armatorum millia creuerat exercitus. *Biron.* Hi quamquam sub veterano Duce, milites non tyrones, nec instrenui, tamen, vt retulerat Alexandro Serclasius Centurio, qui per eos dies à Bironio captus aufugerat, animis non satis cohærebant, simultate insanabili inter Gallos, & Belgas, ex recenti Antuerpiana cæde. *Alexander partem exercitus Dunquercam,* Ergo & cum his bello in-

Cam.

1583 Campinia decertare, & Dunquerchæ Alenconium aggredi perquàm cupidus Alexander, curas exercitumque ita partitur. Montinio, ac Mondragonio, ac Mottæo mandat, Dunquercam cum parte copiarum, laxa à mari terraque obsidione circumdent. Marchionem verò Rubasium aduersus Bironium cum plerisque leuis armaturæ equitibus, Rosendaliam præmittit, sequiturque mox ipse cum reliquo equitatu, & peditum hispanorum parte, quos ad celeritatem singuli equites post se in equos assumpserant: iusso Petro Pacio sua cum legione properare: Billio, atque Oliuera Rubasij vicario, concludentibus cum suis turmis exercitum, quinque bellatorum millibus constantem. Sed Bironius audito adesse Parmensem, & Rosendaliã mouens, Steembergam cum Gallis Germanisque festinauit, relictis Belgis, qui à Gallis abiuncti cum Scotis ponè sequerentur. Steemberga, insigni olim portu potentiaque, claras inter maritimæ Brabantiæ vrbes fuerat: nunc aggeribus contra vim maris supra infraque vrbem excurrentibus haud inualida habetur: Etenim præter tumulos collesque perpetuos albicantis sabuli, quos assiduo eiectamento congerit mare, sibique furenti ceu compedes parat; accolarum industria, tenaci è solo aggeres attollit. Dunas vocant, quos vlnis minimùm decem altos, latos in imo quidem circiter viginti, in summo autem tertia fermè parte angustiores; lignorum

partem immittit aduersus Bironiũ.

qui Steẽbergam se recipit.

Steembergæ munitio.

rum fascibus lapidibusque introrsus firmant, foris aduersus arietantium ictus vndarum, textâ è paleis straminibusque loricâ communiunt. Sic Belgæ ab assidua cum oceano pugna, ad hostium aggressiones eludendas erudiuntur. Hisce 1583

Quorū in summo & in imo castra locāt Bironiani.

super aggeribus ad Steembergam, partem castrorum extenderant Belgæ Scotique: partem subiecto in campo apud radices lacu præruptas collocauerant: atque ante lacum domos aliquot occultatis sclopetarijs insederant. Hæc autem castrorum pars inferior, ne adiri aggerum colles à terra possent, obstabant:(è mari enim per se se inaccessibiles videbantur) & aggeres ipsi in summa planicie quum vix equitibus senis pariter euntibus paterent, haud magnas hostium vires simul inuadentium admittebant.&, si inuaderentur, pellerenturque inde Bironiani, proximum receptum Steemberga monstrabat. Alexander à Serclasio, & Garsia Toletano, quos exploratum miserat, de consilio hostium situque castrorum admonitus, festinatione incredibili exercitum Rosendaliâ Steembergam rapit. tum iubet Sancium Leuam, & Carolum Menesium, qui cum suis in equos assumptis

Vtrobique pugna cōmittitur.

17. Iun.

primi aduenerant, domorum ante lacum stationarios, quos odore ex incendiarijs sclopor um funiculis deprehenderant, ad certamen extrahere, dum reliquus exercitus aduentaret. extractis, ac post leue prælium inde fugatis, ipse in hostem trans lacum apud radices aggeris, Pacianos ac Mansfeldianos legiona-

Alexā.

na-

1583 narios mouet. iusso prius equitum Magistro, cum lancearijs Augustini Mexiæ, & cum Caroli Lunæ sclopetarijs eòdem incumbere. Atque hi quidem impetu illati, apertâ sibi per obstantium cædes viâ, in collis summum euasere. Eodemque tempore eques in aggere, pedes in campo strenuè pugnabant. Quos inter, insignis aperta casside Alexander, modò his integros submittens, modò illos voce ac manu moderans, bellum regebat. Iamque inclinabat vtrobique Scotorum acies: & Belgarum complures mare ac naues respectabant, passimque in eam se partem, recedente mari vacuam, demittebant: sed hic quoque obuijs, qui præmissi fuerant, Farnesianis trucidabantur. Verùm dum equites aggeris iam victores (quibus se immiscuerat prædarum spe, calonum, lixarumque turba) diripiendis hostium spolijs immorantur; Bironius Steemberga erumpens cum delecta gallorum lanceariorum turma, pugnæ securos aggreditur. atque orta à calonibus fuga trahebat iam equitum aliquos, subita validaque impressione perculsos. Gliscebatque latius pauor, sparso in omnes rumore, vniuersam Gallorum aciem ponè sequi. Quum Alexander, inscenso aggere, fœdam suorum fugam intuens, *Quos fugerent?* interrogat. *paucos ne Gallos qui non spe victoriæ, victis vbique socijs, sed benefactoris cura mortis se vincentium manus immiserint?* simul, namque trepidatio, obtestando obiurgandoque parùm sistebatur, gladio ferociter elato in obuium quem-

victoribus primùm Farnesianis.

Belga ex Bironiano exercitu.

mox eosdē prædabūdos victi fugant;

Fugā increpat Alexander,

quemque deferuntur; simul Cæsio man- *Nicol. C. Cæs.*
dans (ducebat hic ante Principem præ-
fidlij causa tanquam ducatorum turmam) ob-
uersis cuspidibus fugientes, hostium u-
& sistit, loco habeat: eodemque tempore, Ap- *Appio de Comitibus.*
pio partem suæ sclopetariorum turmæ
illac impellente, primosque fugien-
tium increpante: mox eodem ferentibus
pugnaque restituit. bus se se Billio & Oliuerâ, restituta est
tanto validiùs pugna, quanto eluendæ
coram Alexandro maculæ acrior solli-
citudo stimulabat. Itaque non repul-
Vincũtur Bironiani. sos hoc modo Gallos, sed in vtroque la-
tere à terra marique fusos à Pacij in-
primis legione Belgas & Scotos; ad
Steembergæ vsque mœnia tandiù fu-
gando ac cædendo insequuti sunt, quan-
diù & nox ingruens, & arx è propinquo
fulminans permiserunt. Pugnatum est
horas fermè tres: veneruntque in Vi-
Numerus cæsorum: ctorum manus pedestria signa octo &
viginti, equestria duo: cecidere è Scotis
potissimùm ac Belgis, quà ferro, quà
mari, si Vasquio legionis instructori ac- *Alphonsus Vasquez sergent.*
credimus, tria hostium millia: si Centu-
rioni Tuccio, quatuor, quorum vterque
pugnæ interfuit. Princeps tamen Ale- *I. Franciscus Tuccius Alex.*
xander ad Regem scribens, mille ac
quingentos affirmat. nempè hic eos
præterijt, qui Steembergæ aditu exclu-
si, quum se partim in aliquot casas & a-
quarias molas, partim in præaltas sege-
tes noctu abdidissent, postero die reper-
ti omnes, & fuere sanè complures, iu-
gulati sunt. Ex Gallis ac Germanis, qui
serò, nec omnes, pugnam iniere, cæsi
omninò pauci, nonnulli capti, plerosque

que

1583 quę cum Bironio naues ab ipso paratas incolumi
ad incerta belli, alio auertit. dix viq; cũ multis
ctoribus autem nonnisi octo desiderato- Bironio.
tos, interque eos Monesium, carum Casi ex vi-
militi Centurionem, ac paulum supra ctoribus.
viginti saucios, Alexander, quique ad-
fuere alij, ęque consentiunt. Bironij fu-
gam, Hochstratę, aliorumque per Campi-
niam oppidorum deditio secuta est.
LIBER inde Alexander Dunquer- LEGATIO Re-
cam arma festinabat, quum Franciscus gis Galli
Pontius Mirabellus ab Henrico Rege ad Alex.
instigatu Reginę matris, ad Ordines
pro reconciliando Belgis Alenconio
legatus, Alexandrum adijt, questus Re-
gis nomine, Quòd non habita ratione legati
beneficiorum, quę in Farnesianos olim querelae.
contulissent Gallię Reges, obsidere op-
pidum destinasset, vbi Regis fratrem
commorari non ignoraret. respondens
te ad ea Alexandro, Maiores quidem suos quibus
haud immemores fuisse regiae liberalitatis: Alex. re-
certè Horatium patruum sibi gloriae duxisse spondet.
pro regijs Francorum partibus mortem fortiter
obire: At se hispani Regis ministrum
in Hes- omittere nequaquam posse, ne Principis sui
dini de- caussam vbique urgeat. Quamquam, rem
ensione. ei aperiret, idcircò se obsidere Dunquer-
cam Alenconium Ducem designasse, quòd spe-
raret, Regem liberando fratri magnas curas,
copias aduolaturum, factumque proinde co-
piam saepius optatae cum regio Gallorum
exercitu dimicationis. Verùm Alenco- Abit re-
nius audito suorum ad Steembergam licta
successu: atque explorato Alexandri Dunquer-
consilio, anxius variusque anteuertere ca in Gal-
obsidioni, ac secedere in Galliam sta- liam A-
tuit, lenc.

tuit, quasi cum Rege deliberaturus super conditionibus, quæ à Belgis ad reconciliationem offerebantur. Itaque exeunte Iunio, relicto Dunquerchæ Camosio Gubernatore, & quingentis præsidiarijs, ipse cum reliquis copijs, conscensa classe Caletum abijt paucis ante horis, quàm à triumuiris, quos antea nominaui, ab Alexandro designatis, Dunquerchæ obsidio circumdaretur.

Motta, Montinius, ac Mondragonius.

DVNQVERCHÆ obsidio.

ET VERO eadem propemodum nocte obsessum oppidum, ac desperatum est. Namque diuisis inter Duces, ex Alexandri partitione, muneribus, simul Mottæus portum à mari clausit: simul à Marchione Renthiaco (sic enim Montinius ex dotali Artesiæ castro, pagoque postea est appellatus) ad amnium cataractas (Exclusas vocant) occupandas festinatum est: magno vtique exutis præsidio Dunquerchensibus, quo per huiusmodi emissaria submersis quaquauersùm campis, intercludere aditum obsessoribus potuissent. simul, (& iactura quidem non minore) Mondragonius, & Marchio Varambonius castellum inuasere: quod impositum amni Vuinocibergâ Dunquercam fluenti, stationem habebat cataractæ inter alias præcipuæ tutelarem. Alexander, probatâ omnium operâ, tantùm sub Dunas portui proximas tormenta aliquot transtulit, quæ statim arcendis à portu hostium nauigijs, vsui fuere: tum misso Renthiaco, recuperatoque ad Vuinocibergam ponte, quem cæso Anglorum præsidio Bergenses obtinuerant, Dun-

clauditur vrbs à mari.

à terra munitionibus exuitur.

quer-

1583 quercam aggreditur. ac viginti muralibus tormentis ex vtraque fluuij parte quatere propugnaculum fluuio adiacens, & turrim popugnaculi munimentum, & interiecti muri loricam, continente decem horarum spatio perseuerauit. decussaque propugnaculi proiectura, ac lacera caducaque iam turri, oppugnationem adornabat, non tam spe Dunquerchæ potiundæ, quàm inducendi militis in propugnaculum, ex quo imminens oppido, reliquas munitiones obnoxias haberet. Quum Camosius, quòd nec oppidanis fideret, nec externam opem, tentato nequidquàm portu, speraret; ad Alexandrum mittit, ac post breue colloquium; Dunquercam tradit: ipse milites que gladijs tantummodò accincti; sine signis ac supellectili emittuntur: oppidanos victoris arbitrio relictos benignè habuit Alexander: missoque in Hispaniam victoriæ nuncio, gratulatus est Regi reductum in eius potestatem sex intra dies, amissis non pluribus duodecim suorum, ac totidem fermè saucijs, portum, oppidumque mercatu ac piscatu locuples, clauso ex ea parte Gallis aditu in Belgium, ac Dunquercanis Hispano iam reconciliatis ad nauigationes aperto, fructu in dies magis magisque sentiendo.

Angli pro Rege militantes.

Quatitur eius propugnaculum.

Vrbs deditur.

16. Iul.

magno partium fructu.

NEQVE hîc diù moratus, imposito Dunquerchæ Gubernatore Francisco Aguillario Aluarado, strenuo veterique Centurione, cum duobus Hispanorum, ac totidem Vvallonum signis; exercitum

abusque Caroli V. tempore

1583

tum Neoportum mouit, vnum è quatuor Flandriæ portubus, quinque Dunquercâ leucis abiunctum. sed oppidani quamuis & situ maris validi, & amnibus circà confluentibus vallati, tamen post dies septem, de dedendo oppido transegere. Nempè valuit apud eos Consulis Dunquercani cohortatio, qui missus ab Alexandro cum litteris, Regiorum facilitatem, vti expertus, plurimùm commendauit. Accessitque celeritas Alexandri, qui oppidanos, audita expugnatione Dunquerchæ, quum iam aperire aggeres maris, obices aggrederentur, festinatâ sclopetariorum equitum turmâ oppressit: allatisque Dunquerchâ tormentis, atque ostentato aggressionis apparatu, planè deterruit. Dedito Neoporto, præsidiarij inermes amandati sunt: oppidanis venia impertita: de hæresum tantummodò magistris, qui capi potuere, captum illicò supplicium. oppidumque reparatis templis, nam totum à Religione defecerat, ac relictis ad præsidium duabus Vallonum, vna Germanorum centurijs, Deo, ac Principi restitutum est. Ad hæc Alexander, ne quam hosti requiem daret, sed consultandi spatium celeritate præriperet, bellum huc illucque circumferens, copias ducesque alios aliò distribuit: ac præter Ostendam casu adiutam à classe quinquaginta nauigiorum ab Ordinibus auxilio Dunquerchæ destinata; ceterùm Vuinocibergam, Vurnam, Dixmudam, arces haud inualidas: mox & Meninam recenti opere per-

Neoportũ copias ad. mouet Alexander;

& capit;

23. Iul.

mox arces alias in potestatem redigit.

furna

per-

1583 perquàm munitam, ante Kalendas Augusti in potestatem redegit. Accessit post paulò Steemberga ipsa ab Altapennio capta, magna cum viri laude. Nam quum ad scalas muris admouendas, intrare noctu fossam milites reformidarent, aquâ longè quàm exploratores retulerant, altiore; ipse intrepidus animi, primus per aquam collo tenus scalas inferens, tractisque secum, tacito illo conuicio, militum audacioribus, dein alijs alijsque, oppido potitus est, sui, suorumque, & hostium victor. Iisdem diebus quatuor Hollandiæ cohortes, quæ Herentaliâ abibant Antuerpiam, improuisò aggressi Lyræ præsidiarij, cæsis eorum circiter ducentis, interque eos tribus Centurionibus, totidemque signiferis, Lyram cum tribus hostium signis, & captiuis quadraginta, victores rediere. Quo tempore quadringentis equitibus, ductore Odetto Tlinio Lanuæ filio, Cameracum ad Alençonium contendentibus obuiàm factus Touresij Dominus cum Burgundis aliquot turmis, assumptisque ex Hallensi oppido præsidiarijs, post breue prælium, omnes præter Tilinium, paucosque comites fugâ elapsos, aut interfecit, aut captiuos abduxit. Sed longè adhuc felicius auxit per eos dies Tribunus Tassius Regis partes, captâ Zutphaniâ: cuius vrbis præsidiarij duo, multis antè mensibus, à Verdugi militibus capti, postquàm, vti sæpius orauerant, non redimebantur à Zutphaniæ Præfecto, haud reputante, LÆSAM sæpius

Steembergam expugnat Altapennius:

Alia prospera à ducibus Alex.

I. Baptista Tassius Verdugi legatus.

Præsertim à Tassio capta Zuphania.

suorum patientiam nocentius furere, quàm hostium odia; offensi iratique Verdugo monstrauere, qua ratione per molam pateret accessus ad propugnaculum ante portam vrbis extructum: quo vsus indicio Tassius, duobus tantummodò suorum amissis, vrbem opulentam, atque vnius ex septemdecim prouincijs caput, maiori prædâ, quàm cæde hostium intrauit, obtinuitque. 1583

Alexander accep tas victorias

VNVM inter hæc vbique prosperà excedebat Alexandri mentem, quod rei nummariæ, quâ supra modum premebatur inopiâ, videret præsentissimas, & impendio quolibet mercandas occasiones eripi sibi, & nobilium victoriarum palmas pænè inter manus infringi: Itaque misso in Hispaniam Ioanne Richardoto Artesiæ senatus Præside, cuius prudentiæ multum meritò dabat, gratulatus Regi nouissimas victorias: quas ipse, quoniam sine hominum & munitionum iactura, sine temporis dispendio, ac sine militari ære partæ essent, mera diuinæ clementiæ miracula appellabat; orat enixè, *Consideraret ne grauaretur, quanta rei bene gerendæ opportunitas se se aperiret. Ducem Alenconium milite iuxtà atque authoritate diminutum, modò hanc, modò illam sedem frustrà mutare. Orangium siue Ordinibus inuisum ob recens matrimonium cum Gallà contractum, siue Zelandis Hollandisque suis ab regijs armis proximè timentem, in Zelandiam concessisse. Rebellium vires, suspectis seiunctisque Gallis, extenuatas, & animos continuatâ clade perculsos. Sibi modicas quidem adesse copias, atque* ad

Regi gratulatus

promittit ob has causas,

cum Aloysia Gasparis Colinij filia

1583 *ad sex bellatorum millia redactas. quippe multis ad præsidia captarum arcium distributis: & VICTORIAM, quo plura victis eripit, eo magis spargere atque extenuare victores: sed si ab Hispania mitterentur auxilia, queis exercitum abunde suppleret augeretque, sperare se, Deo duce, intra annum vniuersa Brabantia potiturum: Immò si vis semel omnis, (quanta ab Regum potentissimo exeri potest ad profligandos hostes,) & non pare, vti nunc fit; partitéque adhiberetur; profectò nec maius impendium ærarij futurum, semel insumptis, quæ in annos plures insumerentur: & hostes, qui diuisis nostrorum conatibus pares sunt, coniunctis in vnum viribus minores imparesque non dubie cessuros. Nimirum qui minutim decidunt imbres, absorberi facilè à terra: at ingenti aquarum simul ruentium, vi sterni campos, trahi siluas, obstantia quæque perrumpi ac rapi. Sic hostibus euenturum, si tota in eos belli mole incumbatur. Alioquin veteri se, ne, dum pugnatur, & quasi parcitur, bellum infinitè alatur, & curæ Principis in longum enerentur.*

se Brabantiam & Belgium omne Regi aquisiturum,

modo pecunia non adeò parcè suppeditetur.

ILLE interim extruendo contra Ipras castello animum applicuit. Quum enim tantum non esset militum, quo vrbem obsidione complecti posset; satis in præsens habuit, validæ munitionis obiectu subuectiones, opemque, Iprensibus à Gandauo, atque à Brugis, fœderatis vrbibus intercludere. Vtque operis formam ipse præscripsit, ita manum cum primoribus exercitus primus admouit. Breuique arcem excitauit, in quam inductis sexcentis peditibus, plerisque

Flandriæ victorijs Alexander excurrit:

Ipras castello extructo infestat.

1583

risque Vvallonibus, equitibus ducentis, octo maioribus tormentis, re cibaria sex minimùm mensibus suffectura, præfectoque arci Antonio Greneto Vuerpij Domino, viro forti fidoque; haud facilè dictu est, quantùm & Iprensibus metum, & Gandauensibus, Brugensibusque de præcipua Flandriæ vrbe sollicitis curas intenderit. Auxit verò terrorem, capto munitoque ad Liuiam amnem Echeloo, medio Brugas inter, & Gandauum pagò. vnde in Vuasiense territorium intentus, cataractam aluei Gandauensis, fugato equitum præsidio, occupauit. Tum Vuasiam ingressò, sparsâque per eum agrum, qui velut insula è canali Gandauensi & Scaldi fluuio efficitur, Farnesiani nominis famâ; Vuasiæ Gubernator, relictis Ordinum partibus, Rupelmundam vetus oppidum, arcemque tradidit, Antonio Oliuerâ, cum præsidiarijs accepto. Mox dedidere vltrò se Axellani, &, quod pluris fuit, Vlstani ipsi, ac reliqui circà pagi arcesque, præter Midelburgum, quod Slusæ vicinate præsidens, defensionem parabat: ad primos tamen tormentorum ictus in potestatem venit, magno vtique non modò regiæ dominationis incremento, sed commodo in primis militum, quos Alexander in Vuasiæ tractum, frugum pascuorumque feracissimum inductos, sæuiente iam anno tenuit in hibernis. Atque, vt VICTORIAS ægrius incipias, quàm continues; per eosdem dies Alostum, vrbs Flandrici dominij princeps in manus Alexandri

Echeloü capit, & saxum Gandauense, & Vuasiam, & Rupelmund. & Axellam & Vlstũ, & Midelburgum, & Alostum.

30. Oct. *Het sas* *4. Nou.* *Alostũ tertia pars Flandr. vulgo Dominium.*

1583 xandri venit, Anglis præsidiarijs, quoniam stipendia ab Ordinibus non soluebantur, vrbem dedentibus Orpheo Galliano Liecherchæ Gubernatori: qui assumptis, Alexandri iussu, decem peditum signis, & quatuor equitum turmis, Alostum, nihil contrà ausis ciuibus, improuisus obtinuit. Ipse inter hæc insumpto anni reliquo inuisendis ordinandisque prouincijs, ac procurandæ potissimùm Religioni, captis in oppidis vsque adeò desertæ, vt Dixmudæ par tantum Catholicorum, Neoporti ne vmbram quidem Orthodoxæ Religionis inuenerit; Tornacum reuersus Richardotum ab Hispania lætus excepit Regis litteras perferentem, quibus sua ille manu, post actas Alexandro gratias ob felices victoriarum nuncios, ad postulata de milite, deque pecunia, respondet in hunc modum. *Peditatum omnem hispanum, absoluto iam Tertijs in insulis bello, mitti ab se in Belgium, tres in legiones distributum. primam Lopesii Figueroa, alteramque Francisci Bobadilla (quoniam vterque Tribunus subsistere in Hispania necesse haberet) fuisse Ioanni Gamboa Centurioni, ac Ioanni Texedæ legionis Instructori commendatas. tertiam suo sub Tribuno Augustino Igniquesio venire: omnibus autem ductorem Petrum Tassium impositum, quem Inspectorem vniuersi exercitus nominasset.* Ipse autem Tassius ad Alexandrum scribens, constare ait hasce legiones militibus quinque millibus & quadringentis, vno & quadraginta signis comprehensas. quorum viginti Lopesiæ legioni,

10. Nou. — Alex. — 1. Ian. 1584 — *litteris ab Rege & militib.* — *Veedor general* — 30. Decembris 1583.

ni tredecim Bobadilliæ, Igniquesiæ octodecim attributa esse. & quamuis ex hac summa, qua Gadis ante conscensas naues lustrati sunt milites, non parum, vti assolet, inde decreuerint; in Insubria tamen à Terranoua prouinciæ Gubernatore abundè supplendos affirmat. At quod ad militare æs attinet, Rex in iisdem litteris hoc adiungit, *Iussisse se ex auro classe Indica recens aduecto, in arce Mediolanensi, decies centena nummum aureorum millia deponi: ex eaque summa tercentena millia separari, ac Parmensi statim mitti, eius ad arbitrium insumenda: reliqua septies centena millia ita diuisim extrahi, vt singulis mensibus centum quinquaginta millia ad catholici in Belgio exercitus stipendia suppeditentur.* Postremò Rex addidit, *Colonienses, Bauarumque eorum adiutorem, repetitis litteris, opem aduersus Gebhardum Truchsesium implorasse. Curaret proinde ipse, ne tam iusto patrocinio res Catholica, neue spe Bauarus sua fraudarentur.* Id quod Alexander, eiusdem quoque iussu Regis, antè præstiterat. Admonitusque à Coloniensibus, se non tam militibus, quàm militum ductoribus egere; Marcum Magdalenum Romanum, ac Rogerium Veronicum Tudertinum, illum hastatorum peditum Italorum; hunc Vvallonum peditum sclopetariorum, spectatos bello Centuriones immiserat. Postea verò ob iteratas Coloniensium ac Septemuiri litteras addiderat Blasium Capisuccum, quem paulò antè sclopetariorum equitum, mox & lancheariorum turmæ præfecerat,

1583

Cadiz

& pecunia acceptis,

Millione

iubetur Coloniensibus & Bauaro opem ferre.

Quibus iā per hosce duces opē tulerat.

qui postea Montery Marchio

rat,

1584 rat, commendatum à fama præclari facinoris, quo in Pictauiensi obsidione, quum Hugonoti ad inuadendam vrbem, flumini pontem iniecissent, ipse aquis immersus, crebra inter hostium missilia, grandi cultro pontem intercidit, atque aditum subeuntibus interrupit. Dignus, cuius facti memoriam Romanus Pontifex sanctioribus litteris inseruerit. Hunc, vti dicebam, & Nicolaum Bastam, veterem Epirotarum equitum ductorem Coloniam mittens Alexander, Coloniensibus rescripserat, Delectos à se fuisse strenuos adeo, gnarosque militiæ viros, vt horum consilia, si occasio se daret, tutò ipse sequi paratus esset. Nunc autem nouo iussu, copias alias atque alias, quantum propiores Belgij curæ patiebantur, expediuit, magno vti dein patuit Religionis bono, & regiarum partium famâ. Quæ porrò legiones eò destinatæ fuerint, quibusque sub Ducibus, ac rem propè vniuersam, ego non alienæ operi excursione (nam Coloniense hoc bellum ipse demùm Alexander absoluit) in conspectum dabo.

Pius V. in Bulla 10. Maij 1867.

sed nunc maiora pro ijs parat.

GEBHARDVS Truchesius, Othonis Cardinalis Augustani fratre genitus, vix Archiepiscopatum Coloniensem, & Imperij septemuiratum adijt, quum Agnetis Mansfeldiæ amore miserè captus, (erat hæc vna ex virginibus, quas in Gitretsemio gynecæo Canonicas appellant) de potestate mentis abijsse visus est. Amoris initium hoc commemorant aliqui. Transtulerat se

COLONIENSE bellum.

Michael ab Isselt lib. 1. de bel. Colon. & alij

Initium eius ab insano Gebhardi Archiepiscopi amore,

ſe Coloniam è Bonna Truchſeſius, componendæ paci inter Catholicum Regem, atque Ordinum prouincias à Cæſare deſignatus, vt in loco narraui, atque in magna mortalium frequentia ad ſupplicationem Coloniæ indictam confluentium, Agnes aduenerat. Fortè per eos dies Scotinus, notum malas per artes nomen, Coloniæ agebat. is in Truchſeſij familiaritatem adſcitus, dum hominem ad inania facilem ſpectris ac præſtigijs oblectat, quodam die ab epulis ac viuo incaleſcenti, remotis arbitris, pollicetur, ſe in ſpeculo, quod illic erat, imaginem formoſiſſimæ puellæ Coloniam tunc profectæ repræſentaturum. ſtatimque Agnetis facies, ſed quàm ipſa, venuſtior, Truchſeſij oculos euerberauit. Scilicet exarſit ille ad eum aſpectum: iiſdemque flammis ſibi, ac Germaniæ feralibus ex incendiario ſpeculo conceptis, nimis quàm multos inuoluit. Exinde Agnetem Præſul inuiſere, apud ſe inuitare, Coloniâ in Turingiam abeuntem, Bruellæ in oppido Coloniæ proximo excipere, ac longè familiarius, quàm Epiſcopum, ac puellam deceat, ſolus ſolam adhibere. donec euulgato flagitio, fratribuſque, nobilibus viris, maculam familiæ illatam ſanguine deleturis, Truchſeſius promittit, ſe repudiatâ Colonienſi Eccleſia, ac remiſſo Imperij Septemuiratu, Agnetem ſibi coniugem aſſumpturum. Viſa hæreſum magiſtris opportuna occaſio noui Euangelij per Epiſcopi nuptias, propagandi, certamque Truchſe-

Occaſione amoris præſtigijs ſuis Scotinus offert.

lib. 2.

Inde in Agnetem Præſul incenſus,

ducere illam vxorem ſtatuit renūciato Archiepiſcopatu.

1584 chſeſium adorti, facilè ſuaſere homini ducturo libenter vxorem, & Colonienſis Eccleſiæ præfecturam ægrè depoſituro, ſacras vt infulas maritali vinculo colligaret. ſimul ab hæreticis Germaniæ Principibus animatus ad nouam ſponſam Eccleſiæ ſponſæ ſuperinducendam; nihil vltrà deliberandum putauit, quin tot Procerum conſilijs, ac votis potiſſimùm ſuis obſequeretur. Ac ſtatim firmato in Epiſcopatum, & coniugium animo, atque (vt SCELVS ſceleri viam emollit) eiuratâ palàm catholica Religione, per quam ſacrilegum ſibi eſſe non liceret; infulatus Coloniæ Antiſtes, iampridem, inter initiamenta ſacrorum, Deo votus dedicatuſque, magno luxu pompaque nuptias, Caluiniano parario, cum Agnete Mansfeldia celebrauit, nuptamque in ſacram Archiepiſcopatus aulam maritus Præſul induxit. Atque hiſce demùm gradibus, prima illa intemperies ludicras præſtigiatoris artes inſpectandi, præcipitem egit Colonienſem Antiſtitem, ignarum non alio dæmonem pretio ludos homini facere, & oblectamenti poculum verè Circæum propinare, niſi vt in obſcænos pecudum mores cupiditateſque degenerem, inſerto in os freno ſubactum veluti iumentum circumducat. At verò Senatus, populuſque Colonienſis, atque in primis Archiepiſcopalis collegij Sodales, *Fideles* (vti in ſignatorio annulo præſeferunt) *Eccleſiæ Romanæ filij*, ſæpius cum Archiepiſcopo de ſuſpicione mutandæ ab eo Religionis (mutatam non-

Sed animatus ab hæreticis,

retento Archiepiſcopatu,

& eiurata Religione catholica.

Bonnæ

celebrat nuptias cum Agnete.

Canonici

Queruntur cum Archiep. ſuper hac re Colonienſes.

nondum audierant,) questi iam erant. 1584 idem Rodulphus Cæsar, rem in Imperio nouam minimè passurus: idem summus Pontifex, properato nuncio I. Francisco Bonhomio, Episcopo Vercellensi, ex interioribus alumnis Diui Caroli Borromæi, accuratè præstiterant. Sed præpotuere apud illum, præter impotentem amorem, suasorum omnium potentissimum, Palatinus Septemuir, Comes Niuenarius, Dux Bipontinus, Casimirus, aliique confessionis Augustanæ Proceres: quorum multi per legatos, plerique coràm, ne de suscepto consilio quidquam mutaret, arma ei, ac pecuniam abundè promisere. Et armis videlicet opus fuit. Namque vbi ille audiit, sententia à Gregorio Pontifice per Episcopum Vercellensem, Coloniam transmissa pronunciataque, se à fidelium communione seiunctum, atque Archiepiscopali sede motum, adeòque Imperij Septemuiratu exutum: ac indictis inde comitijs à sacri Collegij sodalibus, Coloniensem Archiepiscopum, magna populorum gratulatione, creatum Ernestum Bauarum Frisingensem, ac Leodiensem Episcopum; illicò expediuit, quæ iam arma compararauerat. Expediuere cum eo Ioannes Palatinus Bipontinus Dux, & Adolphus Solmensis Comes, & Ioannes Casimirus & Carolus Truchsesius Gebhardi frater, auxilijs non è Germania modò, ac per Ioannem Nassauium Orangij fratrem è Belgio, sed etiam è Gallia, atque ex Alençonij reliquijs, ductore Carolo

Quæritur Cæsar, & Rom. Pontifex reducere illum conatur.

Greg. XIII.

Sed prævaluere hæretici Principes,

Elect.

arma & pecuniam offerentes.

Ipse interim exauthoratur:

& creatur pro illo Ernestus:

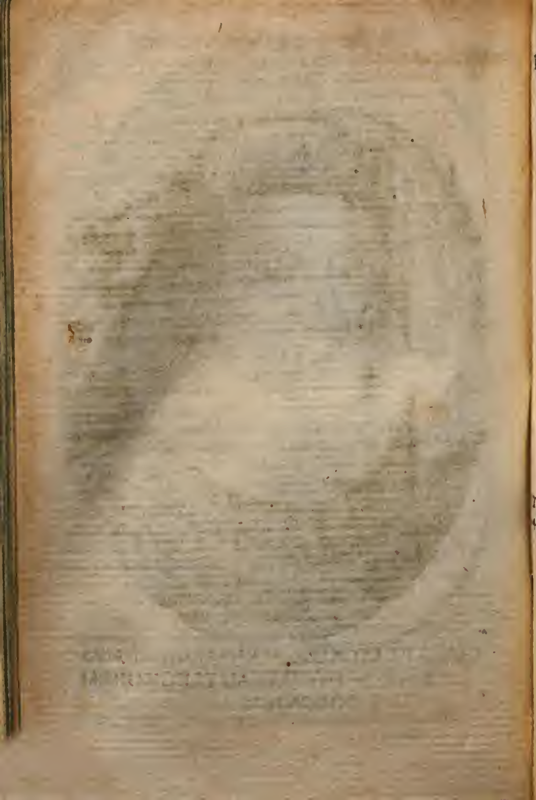
contra quem arma parat Gebhardus & aliquam eo:

Casim. Electoris frater

Mans-

CAROLVS LYGNIVS AREMBERGII COMES
COPIARVM DVCTOR AD ELECTOREM
COLONIEN

1584 Mansfeldio, Agnetis fratre, qui in Alenconij castris militauerat, euocatis. Nec segnius ex altera parte Colonienses, ac nouus Antistes, delecto militiæ Duce Salentino Comite Isemburgio, cum Friderico è Saxoniæ Ducibus, bellum adornabant. Atque vbi primum aucti sunt tribus peditum millibus, & quingentis equitibus, plerisque veteranis, quos sub Carolo Lignyo Arembergij Comite, immiserat è Belgio Parmensis Princeps, obuiam conatibus hostium iuere. commissisque sæpenumero prælijs, ac prætentatis vtrinque arcibus, successu diu vario productum est bellum. Postremò à Gulielmo Bauariæ Duce, Ernesti Præsulis fratre, conscripto exercitu, atque à Ferdinando eiusdem fratre iuniore Coloniam deducto; simul à Parmensi nouis palmariorum militum auxilijs, Tribuno Ioanne Manriquio, ad Arembergium festinatis, Truchsessiani paulatim cessere. ac plerisque oppidis, arcibusque in Coloniensi præfectura spoliati, intra Bonnam, vetus ad Rhenum oppidum, prælijs olim Romanarum legionum nobile, compulsi sunt. Accessit & Casimiri, qui ceteris acrius partes propugnabat, repentina discessio. is enim seu Cæsaris edicto perterritus, seu potius militiam non minus nunc in Germania, quàm pridem in Gallia, atque in Belgio infeliciter expertus, audita Ludouici Sempremuiri fratris morte, nactus occasionem, in patriam contendit. neque id absque infortunio, insequente illum Arembergio,

& pro Ernesto alij.

Variè pugnatur.

Sed nouis auxilijs auctus Ernestus arces complures expugnat.

Tac. lib. 4. hist.

gio,

gio, multosque ex dissolutis palantibusque eius socijs iugulante. Restabat adhuc Bonna, belli, & Truchsesij fortunarum caput. Hanc partim à Bauaris, partim ab auxiliaribus Farnesianis obsessam Carolus Truchsesius Gebhardi frater, spe maiore quàm viribus, defendebat. Verùm de spe quoque multum remisit, postquàm cæsa esse, quæ à Gebhardo Bonnam è Vestphalia mittebantur auxilia, perlatum est. Auxitque sollicitudinem fortuita quidem res, sed METV anxijs omnia in portenta vertuntur. Nam ferreus globus è castris directus in Caroli ædes in Rheni ripa constructas, quum intimum conclaue perterebrasset, eius tantummodò gladium lecto appensum, bâculumque imperatorium in frusta comminuit. Quod quia eodem propemodùm tempore contigit, quo ex Gebhardi insignibus Bonnensi curiæ præfixis, tres gentilitij leones ad terram, impellente nullo, decidère: creuit Carolo cura, quippe memori, quid ante aliquot annos Gebhardo tunc Coloniensis Collegij sodali euenisset Antuerpiæ: vbi, dum arcum inspiceret Annæ Austriacæ positum, ac Cæsaris septemuirûmque tesseris exornatum, delapsa inde Archiepiscopi Coloniensis insignia in eius pileum, ille secum quàm lætissimè detulit, quasi omen securturæ dignationis acciperet. Quæ Carolus animo repetens haud dubiè conficiebat, non minus verè in præsentia monstrari finem fortunæ fratris, quàm olim principium non falsò præsigna-

Postremo Bonnam obsidet: 1584

defendente eam Gebhardi fratre.

Qui territus sinistro omine,

Canonicus.

gna-

1584 gnatum esset. Sed certius multo, ac tristius ei portentum fuit tumultus Bonnensium præsidiariorum. ad quos quum Manriquij operâ penetrasset edictum Cæsaris, quo Duces iuxtà ac milites, qui à Gebhardi signis non discederent, hostes Imperij pronunciabantur; non vltrà Gebhardo fidi, in fratrem insurgunt: ipsum, ac Centuriones ex primarijs duos, vinculis adstringunt: petitoque ad dedendam vrbem colloquio, missisque decem è suis ad Septemuirum, ipsi è mœnibus conspicui, ratum se habituros quidquid allegati milites decreuissent, elata omnes dextera manu significant. Finis colloquij fuit, Quatuor auri millia præsidiarijs soluerentur: præsidiarij Carolum, & vtrumque Centurionem vinctos traderent: egredientesque vrbe vexilla Truchsesiana discerperent, testantes, nolle se in posterum sub signis edicta Cæsaris, Imperijque, spernentibus militare. Ac-

1584 29. Ian. secuto die Septemuit Ernestus triumphanti similis, ductis secum captiuis Carolo Truchsesio, ac Centurionibus, Bonnam ingressus est. At verò Gebhardus, magis belli causa quàm Dux, reparato vtcunque per Cliuiam exercitu, à Verdugi copijs obuiàm factis, atque ab insequentibus Bauaris, nouissima clade affectus, Vesaliam ad amicum Holachium primùm confugit: mox amissa in præsens retinendæ ditionis spe, Delphos ad Orangium in Hollandiam se recepit, sacro Coloniensis Ecclesiæ principatu eiectus, è Septemuirûm numero

& suorum tumultu,

ab ijs uinctus traditur Ernesto,

Bonnam ingredienti.

& Gebhardus ipse alibi victus,

mero

mero expunctus; oppidis, arcibus, exercitu spoliatus, à Religione Catholica, à Christi fidelium consortio exul, vnam secum Agnetem trahens, veluti damnatus ad funestam malorum suorum originem ante oculos semper habendam, semper auersandam.

Spoliatus rebus omnibus in Hollandiam se recipit.

Gaudium ex victoria Coloniensi,

LÆTA hæc victoria Alexandro fuit: non solum aucta inde suorum militum existimatione, quorum virtuti successum in primis deberi vulgò constabat, & Ernestus ipse gratijs Alexandro luculenter actis contestatus est: sed etiam quòd se liberum à metu videret, ne victores hæretici, occupato Rheno, promissam Belgarum prouincijs opem, Casimiro Duce, vti inter eos conuenerat, importarent: ideòque deiectis ab ea expectatione hostibus, speraret ipse, quæ in Flandros moliebatur, multo se facilius executurum. Consilium enim erat, principes Flandriæ ciuitates, Gandauum, Brugas, Ipras, quoniam aggredi, atque obsidione concludere non poterat, quippè ambitu, situque, & defensorum numero prævalidas; certè captis circà pagis arcibusque, erectis contrà munitionibus, obsessis itineribus, infessis fluminibus, tandiu vrgere infestareque, dum aut intutas ac fessas ad deditionem flecteret, aut suppeditata ab Rege pecuniâ militeque instructior ipse, potentiorque subigeret. Et opportunè cohortes aliquot aduenerant ab Italia, quibus ad legiones italicas adiunctis, nouos ex occasione præfectos imposuit. Et pro Camillo à Monte,

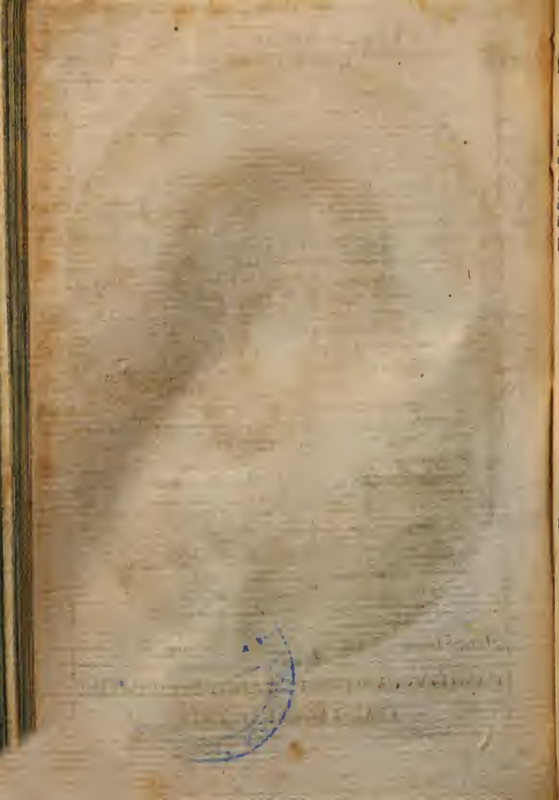
& fructus.

Tres simul vrbes Flandriæ primarias aggreditur Alexander.

Joseph Greut. *incid.*

CAMILLVS CAPISVCCVS MARCH·PODIICATINI
ITAL·LEGIONIS TRIB·

1584 te, ac Mario Carduino, veteribus Tribunis, illo ad aliquot vrbium præfecturas traducto, hoc è viuis per eos dies sublato, Tribunos nominauit, dum Regi probarentur, (vti postea missis ab Hispania patentibus litteris probati sunt) Gastonem Spinulam militaris animi virum, & Camillum Capisuccum, notum iam sibi, quum is secutus patruelem suum Cincium Capisuccum, Pontificiæ classis generalem Tribunum, in nauali prælio strenuè militauit: vnde duobus post annis in Tunetana expeditione, quadringentis in puppi Nobilibus ab Ioanne Austriaco præfectus est. Aduenère eodem quoque tempore ab ab Hispania è flore italicæ nobilitatis Hippolytus Marchio Bentiuolus, Cæsar Daualus Vastij Marchio, Alexander Aquauiua Aragonius, I. Hieronymus Doria Principis frater, & Lucas Maximus Lelij filius: quos ex aula Hispanica in Belgium proficiscentes, Rex primos quidem Lusitanico in bello spectatos, quartum suos inter ephebos aliquandiù enutritum, singulis seorsim litteris, Alexandro belgicâ erudiendos militiâ in manus tradidit: quintum, præter Regis litteras cum laude iuuenis exaratas, Octauius Parmæ Dux compositâ ad Alexandrum filium epistolâ, eo quoque nomine commendatum voluit, quòd is ob auiam Columnam, consanguinitate Farnesios attingeret. Horum autem honorariorum militum, & quas dicebam cohortium auctus accessu Alexander, consilium Flandriæ multis è locis atten-

auctus ab Italia militibus,

sequenti anno

Sanseu. lib. de bell. Cypr. 1570

& nouis Tribunis impositis.

Ex patentibus Austriaci litteris 1573

16. Feb.

attentandæ maturauit. Iamque Ipræ menses aliquot extremè laborabant, irrito semel atque iterum Brugensium conatu opem socijs ferre molientium. Quumque ijdem postremò carros omninò centum alimentis, ac munitionibus onerassent, additis ad præsidium ducentis quinquaginta equitibus, & peditibus quingentis, delectis è singulis nationibus, Ipras cum hoc apparatu obfirmatis animis irrupturi; haud fefellere intentum per exploratores Vuerpium, castelli apud Ipras excitati Præfectum; qui eductâ inde militum suorum parte, parte è vicinæ Dixmudæ præsidio accita, cum lanceariorum turma Caroli à Luna, insidias Brugensibus parat: venientesque repentè aggressus, post acrem, sed imparem improuisò circumuentis pugnam, hostem fundit, cæsis circiter quingentis, captis vehiculis omnibus, præda partim victoribus distributa, partim in castellum inducta, & quod pluris habitum est, Brugensi ciuitate militum robore exuta. Nec quies Gandaui erat, annonæ penuriam, vt magno in populo, facilè sentientis. quippè iam captis tum Echeloo ad amnem Liuiam, atque adeò dirempto cum Brugensibus commercio: tum aluei Gandauensis ostio ad Zelandicum mare, per quem & in vrbem aduehi, & exportari ex vrbe commeatus, ac merces consueuerant. Inde multorum voces exaudiebantur, pacem cum Parmensi Principe flagitantium: fouebatque horum partes occultis sermonibus Campinius Granuellani Cardinalis

Ipras fame premit. *commeatus ad eos missus à Brugensibus* *intercipitur ab Alex. duce, cum Brugensium militum clade,* *Gandauũ ad famẽ redigit:* *non sine ciuium querelis;*

1584 *Brugenses.*

1584 dinalis frater, qui etiam tum Gandaui laxâ custodiâ attinebatur. Sed in primis cœpta promouit, qui populum arbitratu suo moderabatur, Ioannes Enbysius Gandaui consul. Hic enim suspicatus, ab Orangio inuideri sibi tantum authoritatis apud Gandauenses adepto, ideòque insidias capiti suo vbique tendi; clam ceteris, Manuyno Aldenardæ Gubernatori aperuerat, se cupidum ciuitatis ad Regis obsequium reuocandæ. Alexander rei admonitus, quo negotium magis vrgeret, vrgendam magis premendamque ciuitatem duxit, expertus in huiusmodi colloquijs, nullo efficacius argumento, quam iniecta necessitate persuaderi. Itaque vt Gandauo, interclusis iam subuectionibus à mari, spem annonæ ab Antuerpia praeciderет, collectis equitibus quingentis, & peditibus circiter mille, Antonij Oliueræ ductu, Vuetræum pagum in ripa Scaldis occupat: ac Plati, bellici machinatoris operâ strato ibi ponte, & castello ad alteram ripam imposito munitoque, atque adeò obsessa nauigatione, amicas Embysio litteras, & Gandauensibus famem mittit. Nec multo pòst Enbysio transigente, cum Manuyno, ac Centurione Segura, quem Manuyno Alexander addiderat; allegantur ciuitatis nomine Tornacum ad Alexandrum, Carolus Visenhouius, & Antonius Heymanus, postulantes vt colloquio locum nominaret, atque interim cessationem armorum aliquam permitteret, ac liberam nauigationem. Ille

quas adiuuat vrbis Consul pacem suadens.

sed suadet magis Alexander spem annonæ vndique præcidens.

Hinc legatos ad eum mittunt Gandauenses.

Hier. Ruiz Segura.

Alex.

Tornaco, aut Aldenardâ ad colloquium propositis: & armorum cessatione haud negata, & nauigatione ad extrahendas merces, non autem ad importandam annonam, aut munitiones belli, concessa; legatos cetera humanissimè habitos Gandauum remisit. Gandauenses prælato ad colloquium Tornaco, vbi erat Alexandri aula, dum de legatis eligendis instruendisque deliberant, prompto opportunè commento certiores fiunt, Ostendæ appulsam esse classem Gandauensium auxilio destinatam. Et visæ quidem fuerant prope Ostendam aliquot naues, nam FALSIS ex vero fides peti solet: auxiliaturas autem Gandauensibus callidè composuerant Orangiani, ad colloquium cum Parmensi Principe Gandaui dirimendum: simul ad consilium susceptæ expeditionis occultandum. Eas enim naues recuperando Neoporto directas esse à fœderatis prouincijs, patuit in hunc modum.

Mox hærent ac mutant spe noui auxilij.

ANVS erat, delira vulgò habita, vltrò citròque Neoportum Ostendâ commeare solita, & vtrobique ludus puerorum. Hanc quodam die Neoportum ingredientem sistit in porta, præter morem, stationis decurio: & (siue terrefactam vidit, siue potius hanc Deus nescienti mentem indidit) trahit quasi fraudis compertam ad Aluaradum loci Præfectum. Is quamquam nullo doli indicio, excuti illam inspicique extemplò iubet. atque intortos inter crines reperta aliquot epistolarum schedulæ aperuere hostium consilia. Ita enim inter

quod tamen auxilium destinabatur, recuperãdo Neoporto, addita proditione, anu ministra.

Caporale.

cum litteris inter capillos,

1584 Ostendæ ac Neoporti oppidanos conuenerat: vt illi ante huius portum, appetente nocte, cum aliquot onerarijs apparerent: quibus visis Neoportenses ad collapsam iampridem muri partem accurrerent: ibique stationarios, qui non plures viginti esse consueuerant, iugularent. simul viciniæ molitor signum rei, quæ in oppido ageretur, conspiratis, intra onerarias latentibus expediret: qui intrepidè hiatum muri subeuntes, adiuti protinus ab oppidanis, mox ab accedentibus alijs nauigijs Neoportum occuparent. Hisce detectis, actisque in furcas vetula, molitore, atque alijs nonnullis, institutâque in reliquos veri quæstione, proditio nulla fuit: & Gandauenses magis amisere spem præsentis auxilij, quàm retulere animum ad concordiam. Nam præualuerant iam Orangiani: Embysiumque velut hispanarum partium manifestum consulatu exutum, domi attinebant. donec Richardoti Præsidis ab Alexandro submissi persuasione, Enbysius libertati, & legatio intermissæ consultationi reddita sunt. Nec Alexander quidquam mutauerat. Sed quæ cessare voluerat aduersus Gandauenses arma, ea in Brugensem agrum verterat, magnâ inde prædâ quotidie reportatâ. vnde captus inter alios Denneterius, nobilis Chimacij Principis aulicus, redeundi ad obsequium Regis, initium Brugensibus fuit.

Proditio detegitur

Turbātur rursus Gandauenses;

demum placati de colloquio, deliberant.

Brugas aggreditur Alex. primùm armis.

REGEBAT Brugensem vrbem Carolus Croyus Chimaci Princeps, Ducis

Areschoti filius, qui superiore anno[Regis partes], multa patris indignatione deseruerat. Chimaco, eiusque arci præerant Denneterius, qui vt se ab regijs armis tueretur, aduocare in arcem statuerat præsidium Alenconij, scripto ad eius Centurionem, veterem amicum, consilio modoque. Et quoniam eodem tempore ad multos, interque illos ad Areschoti Ducem, litteras exarabat, epistolam Centurioni scriptam per in diligentiam Areschoto inscripsit. Areschotus cognito errore, simul & arcis periculo, illuc cum militum manipulo accurrit: reperitque Denneterium, qui detectum se senserat, Brugas ad Principem aufugisse. Sed Brugas prementibus, vti dicebam, Farnesianis armis, Denneterius in manus venit Alexandri. qui gnarus, quantum is apud Chimaci Principem gratiâ præstaret, hominem clementer acceptum paulatim induxit, vt hero suo reconciliationem cum Rege persuaderet. Et ipse Alexandri benignitate captus, oblatas sibi partes libens accepit, non dubio vti sperabat euentu, ob recentes offensiones, quas sciret Chimacium inter, atque Orangium intercedere: quòd hic Brugensi præfecturâ illum mouere clàm attentasset, palàm autem Slusam inuasisset, Gubernatore, quem ei loco Chimacius imposuerat, contra Chimacium verso. Itaque Denneterius opportunitate vsus, spem ab hero magnam reconciliationis statim retulit: & ab Alexandro cessationem armorum, quam Brugenses exoptabant, dum res agi-

postea per Chimaci Principis aulicum,

Chimacium Brugarũ Gubernatorẽ ad regias partes attrahit.

cuius opera legati ad Brugẽses mittuntur ab Alex.

Orang; Chim.

1584 agitaretur, impetrauit. Nec post multo delecti, qui Magistratus populique Brugensium nomine Alexandrum adirent: Gandaui se cum eius ciuitatis legatis consociauere: ac trium eodem tempore populorum legati, Gandauensium, Brugensium, ac Franconatum (sunt hi postremi ex territorio Brugensi, sed inde exempti, & quartum, Flandriæ membrum componentes) Tornacum ingressi sunt. poscebantque, vt cum eorum reconciliatione, Brabantiæ aliarumque prouinciarum causa coniungeretur, laxiora sibi in ea plurium societate pollicentes. Id quòd Alexander præcisè negauit, haud ignarus, lenta nimiùm esse, quæ in commune agitentur: & GLISCERE in arbitrantium cætu confidentiam, quasi priuatim sibi non timeant, dum multitudine teguntur: dumque elementorum instar, in rerum, quas componunt, mistura non apparent: OBSEQVENTES singuli, contumaces vniuersi. Saltem vt Ipræ, tanquam tertium Flandriæ membrum, reconciliationis negotio insererentur, instabant apud Alexandrum legati. Quum in ipsa disceptatione superuènit ab Vuerpio nuncius deditionis Iprarum, conditionumque, in quas vrbs Parmensi Principi reddebatur. Quæ conditiones ab ipso paulùm mutatæ, remissæque ad Vuerpium, hæ fuere. *Vt Iprenses Parmensi Principi, supremo Belgarum pro Hispano Rege Gubernatori vrbem dedant, in Vuerpij, obsidionis Præfecti manus, militibus quales Rex volet inducendis, Magistratibusque*

vna cum Gandauensium, & Franconatum legatis.

Ipræ se interim Alexandro dedūt in has conditiones.

Alexand.

que Regis arbitrio creandis. Idem stipendia sex mensium persoluant castelli Vuerpiani præsidiarijs: reliquarum verò circa Ipras munitionum militibus stipendia vnius mensis. Idem Parmensi Principi tradent Marquetium loci Gubernatorem. Centuriones duos, & primarios ciues quatuor, quorum in libertatem, inque vitam. Parmensi ius erit: quamquam Gubernatori promissum ab Vuerpio clàm fuerat, illum trium millium aureorum pretio in libertatem asserendum *Milites* (supererant illi paulò supra septingentos) *relictis telis, armisque omnibus, ac vexillis, gladio tantummodò accincti emittantur, iurati se nunquam aduersus Hispaniæ Regem induturos arma.* Sic Ipræ, post septimum mensem Vuerpio cum Italis præsidiarijs ingresso, venere in potestatem Regis. Perculit enimuerò legatos ea primariæ vrbis improuisa deditio, mitioresque tractandis inde conditionibus effecit. Tres huic disceptationi viros imposuit Alexander, Marchionem Renthiacum, Præsidem Richardotum, & Vasseurum à secretis: qui cum legatis agentes ne fortè in Religionis negotio aberrarent, iussit eos colloquium moderari ex Theologorum responsis, quos doctrinâ & fide præstantes ad hanc rem coegit. Ab his composita demùm deditionis capita, alia Gandauum, Brugas alia legati retulere, successu longè diuerso. Nam Brugis, adnitente Areschoto Duce, qui ad Chimacium filium conficiendæ rei gratia se contulerat, magno ciuium assensu ex-

1584

12. Apr.

Cum alijs legatis de deditione agitur.

conficiuntur capita:

Brugæ excipiunt illa.

Hi fuere Episcopi Tornacen. Ruremundan, & Brugen. Abb. S. Vedasti & S. Martini Eleut. P ĩt

cepta

1584 cepta sunt. In ijs Religioni catholicæ in primis cautum: Hæreseos exercitium planè vetitum: hæretici ad certum tempus tolerati, dum modestè, ac sine cuiusquam offensione degerent, offensionis interpretatione penes Regem, regiumue Belgij Præfectum relicta. Condonatum quidquid in communi prouinciarum rebellione aduersus Principem à Brugensibus, atque à Franconatibus, (nam vna erat horum causa) ad eum diem peccatum esset: ac præscriptum eis nouum obedientiæ fidelitatisque sacramentum Regi dicendum, accipiente illud Areschoto Duce, Alexandri nomine: à quo is vrbi Gubernator datus est pro Chimacio, curationis causa Cominium, ditionis suæ oppidum, procul à turbis profecto. Præsidium Brugis nullum, sed Dammæ, oppido Brugis proximo, vnde Brugæ custodirentur, impositum. Curatum, vt octo præsidiarijs Scotorum centurijs, quæ Brugis egressuræ accipi Farnesiana in castra peroptauerant, stipendia à Brugensibus soluerentur; vti solutis libenter Alexander admisit, quo illum militiæ neruum hosti adimeret, adderet sibi. Postremò inductus Brugensis Episcopus, qui vrbem expiaret, maiorum sacra restitueret, reduces orthodoxæ Ecclesiæ reconciliaret. Episcopum secutus est aliquanto post Alexander: qui, quòd multis precibus, legationibusque simul ab Iprensibus, simul à Brugensibus euocaretur, postquàm magna populi gratulatione Ipras inuisit, ciuilemque

Rect. Coll. Tornac. Soc. Iesu. Io. Fernandez Soc. Iesu. Confess. Parmen. & alij 25. Maij.

in has leges.

Tum Alexandrum ad se inuitant.

Qui postquàm Ipras inuisit.

statum ordinauit; præmisso Brugas agmine nongentorum peditum Vvallonum, Vuerpio ductore, ipse tribus equitum signis comitatus ingressus est vrbem, apparatissimo gestientem ornatu arcuum, simulacrorum artis ingenijque operum: ac frequentiâ infinitæ multitudinis ad videndum Alexandrum excitæ, festisque passim vocibus Hispano Regi, ac Parmensi Principi acclamantis. Triduum Brugis commoratus, scriptisque inde ad Regem litteris gratulatus est ei accessionem amplissimæ pulcherrimæque vrbis, quam perspecto populi ingenio ad pacem obsequiumque erga principem propenso, fidelissimam Maiestati eius, vel sine vllo præsidio, futuram pollicetur. At verò Gandaui longè aliter excepti sunt, qui Tornaco redierant, legati: hæreticis, quorum referta ciuitas, in foro, in triuijs, è suggestibus, pacificationis capita cauillantibus, infidamque omnem cum Hispano concordiam arguentibus. Contrà satagentibus Catholicis: ac modò illis, duce Rihouio Teneramundæ Præfecto: modò his operâ Campinij, Seguræ, atque Enbysij, præualentibus, seque vicissim carcere, exilioque mulctantibus; mare profectò Gandauum erat factionum æstu feruens, ac reciproco se se nisu frangens, haustuque sorbens. Donec inducto in vrbem ab Antuerpia, ac Bruxellis armatorum auxilio, præpotuere adeò hæretici, vt pulsis vrbe plerisque Catholicorum, Campinio in carcerem tradito, Segurâ elapso, Enbysio tertiùm Consule capi-

Brugas magno apparatu gestientes ingreditur:

& Regi successũ gratulatur.

At Gandauenses super deditionis capitibus diu certant:

1584

5. *Iul.*

Feder. Perenot. Campin.

1584 capitis damnato, Gandauenses nouo cum Brabantinis fœdere coniuncti, agitatas de pace conditiones Alexandro superbè renunciauerint. quas tamen conditiones longè duriores fame dein domiti, vt in loco dicam, ab Alexandro petere coacti sunt. *denique reijciunt.*

DE MORTE Alenconij.

HÆC porrò tam multa Belgis fœderatis aduersa compulere illos, vt intermissum de reuocando Alenconio negotium resumentes, destinatis in Galliam legatis, nouas amplioresque multò conditiones offerrent: adeò, vt Alenconio absque liberis obeunte, adiuncturos se Galliæ regno Belgij prouincias vltrò spoponderint. At serò hæc agitabantur. Namque ipse morbo ex mœrore contracto, quòd super infaustam, hærentemque animo memoriam Antuerpiensis cladis, nuper inuadisset, (nam aliquandiu eum exaulauerant) compositum Antuerpiæ decretum, vt dies quo Galli vrbe pulsi fuerant, sacer quotannis, ac festus Antuerpiensibus haberetur, ignominiæ impar, quadragesimo morbi die, in Theodorici castro, anno ætatis suæ trigesimo, non sine pietatis sensu extinctus erat. Medicata potione sublatum prodidere scriptorum aliqui, vti fermè solent in obitu Principum: quasi verò communi priuatorum fine decedere, ob æqualitatis metum illis indecorum sit. Ego super hoc affirmare nihil habeo. potiùs crediderim tum magnam veneni partem Alenconio propinatam à suis, quum ei indi-

Ad eum reuocandum mittunt fœderatæ prouinciæ. *Serò.* *Morbi causa peculiaris.* *Haræus in Bel.* *Thiery 10. Iun.* *Mortem veneno tribuunt aliqui.* *Reidan. l. 3. & Thuan. l. 79. & alij.*

gnum in Antuerpiam facinus persuasere: & multò maximam à Parmensi Principe, quum illum Dunquerchæ pœnè captum Belgio eiecit. Ex eo enim tempore, æger animo, mox etiam corpore, nullum mœroris alleuamentum admisisse visus est: sedulò apud se reputans, vbi illa Liberatoris Belgarum aduersus iniurias Hispanorum, vbi Brabantiæ Ducis, vbi Flandriæ Comitis quæsita nomina? quàm dispar exitus è Belgio, atque illuc ingressus? quorsum euocatæ è Gallia tot armatorum copiæ, tot è Regis ærario transmissæ in Belgium opes, tantum sanguinis fusum, tantum Nobilitatis amissum? Et verò omnem ferè Alenconij vitam ex huiusmodi lætis initijs, atque ex infelicibus extremis fuisse contextam, facilè agnoscet, quisquis illum recordabitur aut in Gallia Hugonotorum Ducem aduersus regias partes magnificè delectum, ac statim captum, & longâ custodiâ coërcitum: aut Angliam gloriosè ingressum, velut Reginæ sponsum, insulæque Regem, ac paulatim spe nuptiarum euanescente delusum: aut in Belgio inauguratum summâ populorum lætitiâ Principem; & tamen ex tot vrbium, arciumque, ac prouinciarum dominatu, nihil postremo consecutum, præter Belgarum execrationem, præproperam è Belgio fugam, trucem animo pœnitentiam, atque inde mortem. Nimirum huc illum traxit fraternæ potentiæ vetus æmulatio, inuidiaque: dum non se cogitat summo Regni fastigio proximè admotum,

Sed in aliud veneni genus referenda mors videtur.

Aliqua super eius vita

1584 tum, & propediem (nam frater expes
Henr. liberûm iam erat) in ipso fastigio ado-
III. randum: sed se dum posthabitum vni à
fortuito videlicet nascendi ordine om-
ninò non sustinet; atque adeò fortunam
suam à deteriore parte dum spectat; ani-
mo inquies, fratri ac regno grauis, tur-
bulentis tantùm hominibus in belli; ti-
tulum assumptus, pro imperio, cuius
partem aliquam quoquo locorum quæ-
siuit, fatum sibi inconsulta auiditate fe- *& post eius*
stinauit; ac simul intestinas Galliæ di- *mortem*
scordias, & bella plusquàm ciuilia post *bella in*
se reliquit. Nam, Valesiorum stirpe *Gallia.*
exarescente, quum successionem regni
ad Borbonios deuoluendam, gestien-
tes iam tunc hæretici Henrico Nauar-
ræo Regi, factionis Principi gratula-
rentur; Catholici, quorum partes du-
cebant Guisij Borbonijs infensi, inito
fœdere, euocataque hispani Regis ope,
(ne ex Hugonotis assumeretur, qui ali-
quando regnaret in Gallia) conspira-
runt: scisso inde, si vnquam, regno, se-
cutisque bellis, quorum ego partem,
quantum operis mei erunt, quum locus
admonuerit, enarrabo. In Belgio sub
hoc tempus Principi Alexandro, ma-
gnis sanè curis alleuato, ex obitu Alen-
conij, nunciatur Gulielmi Bergensis Co-
mitis ad regias partes accessus. Vnus *Reductio*
1566. hic superat è quatuor illis Proceribus, *Gul. Ber-*
qui Margaritâ Parmensi, Philippi Re- *gensis.*
gis sorore, Belgium moderante, primas
turbas cæptauere. Regebatque tunc pro
Ordinibus Geldriam, quum ab ijsdem
ex suspicione captus, quasi discessum à

partibus meditaretur: dein ab Orangio, cuius sorori matrimonio iuuctus erat, libertati restitutus; paulò pòst Ordinibus palàm renunciauit: relictâque Geldriæ præfecturâ, in quam Adolphus Niuenariæ ac Meursæ Comes inductus est, se, filiosque ad Regis obsequium traduxit. 1584

ad regias partes.

suis cum filijs

De ORANGII cede,

eius interfector.

Alencon mortuus 19. Iun.

Petr. Ern.

SED momento longè maiori partibus Hispanorum fuit cædes Orangij, Iulio mense, eodem quo Alenconius extinctus est die, patrata Delphis in Hollandia à Baldassare Girardo ex Villa famensi, oppido Burgundiæ Comitatus. Fuerat hic aliquando Mansfeldij Comitis aulicus: conceperatque iam tunc animo facinus, quum proscriptum Orangium audiuit. Quin & operam in id suam Parmensi obtulerat: spretusque vt impar, haud desijt tamen. Quumque eodem tempore homines quatuor è Gallia, Lotharingia, Anglia, Scotia, gratis Orangio nationibus (namque Hispani, Italique ab eo non admittebantur) idem facinus Delphis inuicem ignoti molirentur; vnus ceteris Burgundus anteuertit. Secutus is fuerat Ducem Alenconium redeuntem iu Galliam, occasionem inde capturus aliquam ad Orangium penetrandi. Atque extincto Alenconio, obtulit se delaturum ad Orangium litteras aliquorum Alenconij familiarium de obitu eius. Allatisque, dum velut in Galliam reuersurus, Orangij responsa præstolatur; assurgentem ab epulis, exeuntemque in aulam, fistulâ in cor explosâ traijcit, conficitque,

hac occasione

facinus executum est;

Polista

Euo-

Euolantem inde, iamque egressurum vrbe, stipatores insecuti retrahunt. Et quæstionibus subiectum, vt quo authore ad facinus inductus fuisset, aperiret, quum diuino tantùm instinctu id à se patratum constanter affirmaret, diù tortum, postremò sectùm in partes quatuor, per totidem vrbis loca distraxere. admiratis, qui spectaculo adfuere, iuuenis) erat enim annorum sex & viginti) tot inter cruciatus ad leniendum populi dolorem truci inanique solatio congestos, animum vbique imperterritum, tormentisque omnibus maiorem. At funus Orangij in sequentem mensem publicè indictum, eâ, quâ nunquam antea, magnificentiâ celebratum est. Duxere pompam nobilissimi quique è fœderatis prouincijs. Visebantur pòst legionem militari luctu armatam, equi nigro holoserico instrati: totidemque inter singulos equos insignia dominiorum eius, in labaris explicata. prælata & imperatorium eius vexillum, & equestre, ac pedestre signum. traducti clypei, familiarum segmenta, queis Orangij stemma componitur, præferentes. singula dein militaria eius arma, & paludamentum, & grandior equus Nassauianis symbolis phaleratus, & nudus gladius, & aurea corona. Lectum eius Nobilium humeris elatum cognati agnatique comitabantur. in quibus spectaculo erat Mauritius filius, laxâ togâ longoque syrmate atratus, medius inter Gebhardum Truchsesium, olim Septemuirum Coloniensem, & Philippum

Capitur.

& dirè tortus necatur,

animo imperterrito

Orangij funebris pompa:

octo equi

quatuor clypei

Comi-

De eo elogium. Comitem Holachium: Ordinum Magistratibus nigrum agmen postremò claudentibus. Atque hunc finem ex genethliacorum non semper ementientium responsis, sortitus est Gulielmus Princeps Orangius, post annum vitæ quinquagesimum primum, ac sextumdecimum bellorum ciuilium, quorum classicum ipse Belgarum populis cecinerat primus: ostentato libertatis signo, assumpto hæreticorum patrocinio, ausus contra potentissimum Regem à principio suis auspicijs exercitum palàm ducere; pòst, occultis coniurationibus, publicis fœderibus, imploratis vndecumque locorum gentiumque subsidijs, attractis ad partes magnis sanè Principibus, ac Belgio impositis, sed sibi submissis; scissas astu prouincias, contra quatuor regios Belgij Præfectos, hispanâ potentiâ subnixos, pertinaci bello in armis tenuit: eo quidem successu, vt ante Alexandri Parmæ Principis aduentum, ex prouincijs septemdecim, ad duas contraxerit Hispanorum in Belgio principatum. Donec resurgentem sub Alexandro regiarum partium fortunam pertimescens, atque in fœderatatum periculo prouinciarum cauens nimirum sibi, vanis sedulò terroribus, ac magnificis voce scriptoque promissis, Belgarum credulitatem adeò circumègit, vt eos publico edicto eiurare Principis sui obedientiam, patrimonio exuere Hispanum Regem, Gallum sibi Dominum adoptare ad extremum coëgerit: in spem scilicet adductos, ob

Orangius incentor belli. *Artes illud tàm diù continuandi:* *Successus artibus pares.* *Calliditas eius.*

1584. *Vid. l. 2. Decadis primæ.* *Alban. Requesen. I. Austr. Al. Parmen.* *Namurcum & Lucemburg. nam Limburgum Alex. cepit. Dux Alencon.*

eam

eam causam facilè commissis inter se acri bello Regibus, concussisque limitaneis Belgij Galliæque prouincijs: atque ideò respirante interiore Belgio, fœderatos populos vires haud dubiè resumpturos. interim sibi è Batauico littore prospectanti confligtantium clades, spatium futurum, imperij sui apud Hollandos, ac Zelandos (quo demum referebat omnia) abundè firmandi. Verùm hunc nouæ titulum dominationis dum passuras ægrè prouincias suspicatur, ideòque in Belgium reuocari Alenconium summopere studet, vt à quo Zelandiam, Hollandiamque beneficiarias clàm acceperat, eo præsente tutius se earum Comitem prouinciarum aperiret ac gereret', intercessit illata mors. repertisque apud illum monetis in solenni, vt aiebant, inaugurationis lætitia publicandis, cum adiectis circùm litteris, *Noua moneta Comitis Hollandiæ, ac Zelandiæ*; intellectum est viri consilium, procuratione publicæ libertatis priuatam sibi dominationem fabricantis. Sed miseratio ex infelicitate mortis eius tunc multa contexit. &, ERROREM suum amantes iuuabat non agnoscere errantium ducem. Nec postea mutauere, qui videbant, & gloriabantur, ab vnius hominis conatu cæptisque illi vtcunque infelicibus, sibi certè quæstuosis, assurgere in dies Hollandicum nomen, imperiumque: confringi ad hoc littus, hostium tumorem: atque indicum denique aurum hùc appelli. Quum inter hæc alij deplorandam enimuerò

& priuata ambitio.

authori infelix.

Hollandis quæstuosa,

Orang.

Belgio deploranda.

Bel-

Belgarum lætitiam miserarentur, recordati pristinum Belgij statum, vrbium opulentiam, prouinciarum tranquillitatem, populorum erga Deum ac Principem fidem: nunc aliam intuentes inductam prouincijs faciem, profligatum è templis veterem sacrorum cultum: sectum distractumque Belgium, sectas cognationes, ac familias: armatos in mutuam perniciem populos: vrbes nunc vni, nunc alteri Domino in prædam actas: nusquam à proditionibus requiem, vbique hostilium armorum aut aspectum, aut metum. Quæ ab vno potissimùm Orangio tanquàm à capite repetentes, non commiseratione flectebantur ex ea morte, in quam ille à Principe suo proscriptus, diuinæ humanæque reus Maiestatis incidisset: Belgas potius miserabantur, qui priuatæ vnius ambitioni, odioque in hispanum nomen famulati, malis inde inexplicabilibus inuoluti, ac bellis perpetuis damnati, si nunc quidem non satis pœnarum ab eiurato Principe sentirent, aliquando certè ab Dei numine Religionis iniurias vlturo, sempiterna supplicia, fidei desertores expectarent. 1584

CONSVLTATIO fœderatarũ prouinciarum. In qua Co. Mauritius patri substituitur.

VERIS post hæc Ordinum curis ad firmandam Reipublicæ nauim, excusso Gubernatore fluctuantem, legati prouinciarum Antuerpiæ conuenientes, communi consilio Comitem Mauritium, Orangij secundo natu filium (nam Philippus Gulielmus primogenitus attinebatur adhuc in Hispania) Hollandiæ, Zelandiæque, & Vltraiecto, & *Vtrecht*

mari

MAVRITIVS NASSAVIVS
ORANGIJ PRINCEPS

1584 mati belgico, quæ patris fuerant, imponendum decreuere. De legato, qui adoleſcenti nouendecim annos nato moderaretur, poſtquàm diù diſceptatum inter Philippum Comitem Holachium, & Adolphum Niuenariæ & Meurſæ Comitem, Holachius prælatus eſt: Niuenario præfecturam Geldriæ pro Comite Bergenſi tradidere: reſque Friſiorum, quas Ioannes Orangij frater adminiſtrauerat, Gulielmo Ioannis filio commendarunt. Tum de aduocandis externis auxilijs conſultari cœptum: propoſitæque legationes ad Galliæ Regem, atque ad Angliæ Reginam, vt Principem, atque opem afflictis rebus impetrarent. Sed Bruxellis euocatus Antuerpiam Lieſueltius Brabantiæ Cancellarius, vt legationem in Galliam obiret, non modò ſe oneri exèmit, ſed auſus reconciliationem cum hiſpaniæ Rege ſuadere; enumerauit, quæ ad eam diem toleraſſent, quæque toleranda præuideret bellorum aduerſa: à quibus parùm differrent ipſæ victoriæ, quas interdum ex hoſte retuliſſent: *Quod enim ijs actum* aiebat, *niſi vt plures, & validiores ſemper exercitus ab Hiſpania, Italiaque ad hauriendum Belgarum ſanguinem aduolarent? Nam quàm vana auxiliorum ſpe præfecturam imperiumque Belgij externis Principibus tradiderimus, ſatis expertos nos eſſe. Euocato è Germania Matthia, nunquid attractum eſſe ad fratris patrocinium, vti ſpes erat. Rodulphum Cæſarem? an potius eius diſceſſu aduerſum nos irritatum? Caſimirum, illum belli turbinem,*

natus eſt an. 1565. Vide lib. 4. Dec. I.

& legatus additur Holachius Alia alijs prouincia tribuuntur:

De aduocando externo auxilio diſceptatur.

Cancellarius recõciliationẽ potius ſuadet.

hac concione.

quid aliud tanto fragore, quàm turbas in Belgium, ac dissidia intulisse? Nec assumpto in Principem Alenconio, Regem fratrem propterea motum, nisi vt missis è Galliâ copijs, quem Ducem acceperamus, hostem experiremur. & tamen inde offensum esse prouincijs Regem, indignatam Anglam, aut indignatæ similem, omnes à tutela nostri deterritos ex huiusmodi successuum infelicitate. Quamobrem, quando Principem quæri placet, quanto honestius fore, suo cum Principe in gratiam redire, eo maximè tempore, quo præterita excusari videantur, si vbi primùm per Orangij mortem licuit, festinatum sit. Non damnari à se illa, quæ Orangium sectati fecissent, quandiù prodesse Reipublicæ armati sperassent. Sed separari à se tempora: & vbi obtinendo contra ventorum vim, vela frangantur, sapientis profectò gubernatoris esse, mutata velificatione, naufragio anteuertere. Veteres Belgas Cl. Ciuilem Batauorum Principem secutos aduersus Vespasianum Cæsarem, & varia diù fortuna vsos, ad extremum animaduerso, non posse ab vna natione dominantem vbique potentiam depelli, salutari Procerum populique consilio, clementiam Cæsaris occupasse. Sperare autem se non modò fœderatis prouincijs non imputandum hoc, quo à Rege successerint, interregnum; sed reditum nostrum, hoc ipso nomine, quasi iterum Austriacæ domus Belgium tradatur, gratiùs ac benigniùs accipiendum. Verùm his frustrà, & sine cuiusquam assensu auditis, potius dubitatum à nonnullis, Regi nè Galliæ prius, an Angliæ Reginæ Belgij deferrent imperium: quòd & si propiora à Gallo sperarent, tamen

1584

Tac. l. 5. hist.

Non persuadet.

Dubitant Consultores, in Galliam, an in Angliam cõfugiant.

reli-

1584 religionis similitudo consociatura Belgis Anglam validius crederetur. Sed reputantes, non obfuisse Belgarum patrocinio catholicam Alenconij Religionem: & Henrico Regi sine fratre, sine liberis, haud dubiè Nauarræum Caluinianum Principem successurum esse; in suscepto consilio perstitère: delectosque è singulis prouincijs plures (quindecim omnes fuere) & pro Liesueltio Elbertum Leoninum Geldriæ Cancellarium, virum solertem, nec infacundum, in Galliam properè legarunt. Sed iam præuenerat Alexander: eorumque, quæ parabantur, admonuerat Bernardinum Mendozam, hispani Regis in Gallia oratorem. Et is, data admissione, Regi exponit. *Exploratum sibi, venturos è Belgio rebellium prouinciarum legatos, opem aduersus Principem suum imploraturos à Maiestate eius, in eiusque manus certis conditionibus Belgium dedituros. Id quanta cum iniuria Catholici Regis attentetur à contumacibus populis: immò quàm indecorè irreuerenterque se gerant, qui sperare hoc audeant ab æquissimo Francorum Rege, ipsum pro sua sapientia intelligere, & non dubiè offendi. Scilicet homines obsequij ignaros, conditiones, quarum potestatem nullam habeant, confidenter offerre: ipsumque Philippi Regis patrimonium, ceu venale imperium ac translatitium modò huic, modò illi subijcere, ac veluti ad hastam præconis elocare: tanto nunc desperatius, quanto continuatis cladibus afflicti, propius timent occasum suum: ideòque, vt moritūri solent, anxiè circumspiciunt, cui cadentes incumbant, quosque ruina sua popu-* *los*

Galliam præferūt:

& eò destinant oratores:

Henr. regi.

qui ne admittātur, agit cum Rege hispanus legatus.

los inuoluant. Itaque orare se, Catholici Regis nomine, qui prompto semper animo vires suas aduersus Galliæ Regum rebelles obtulit, & inposterum noua auctus regnorum potentia validiùs oblaturus est, ne ad aspectum suum homines flagitiosè supplices admittat: neue rem tam adeò contagiosam exponi in Gallia patiatur. SPECTARE *ad exemplum, si subditi, exuta Dei, ac Principis sui obedientia, honorificè ab alijs Principibus excipiantur, ac propemodùm inuitentur. Certè Galliam rebellionibus implicitam non egere hoc inuitamento.* Ad ea Henricus, dissimulatâ irâ in Philippum Regem, cuius opera nouum inaudierat vrgeri Guisiorum fœdus, placidè respondit, *In Gallia patere omnibus Regis aram: & insolitum modestiæ suæ, supplices non audire. At rebelles sibi quidem in regno suo hostium loco habitos, & in alienis imperijs inuisos. Quamobrem in audienda Belgarum legatione ita se sua clementiâ memorem fore, vt nihil detraheret Hispaniæ Regis amicitiæ, quam mutuis vterque auxilijs coluisset, bonumque fratrem alter alterum expertus esset.* Nec multo pòst admissis legatis, Leoninus in Procerum coronâ, Regem in hanc, vt accepi, sententiam, allocutus est. *Quos hìc vides apud te supplices, Potentissime Rex, à fœderatis Belgarum prouincijs legati, oratum venimus, vt cum patrocinio nostri aduersus instantem hostem, Belgij principatum eadem potestate, qua Carolus V. imperator, accipias tibi, tuisque in Regnum Galliæ successoribus. Multa nos ad te mouent. Fama tui, supra Reges alios externis audita, nobis te maior spectata: Hispanorum sæuitia,*

à qua

1584

Lusitaniæ & Indiarum regna.

Responsio Henrici Regis.

Admittuntur Oratores Belg. Quorum vnus ita Regem alloquitur

1584 *à qua lesis Gallicum antidotum natura prouidit: cognatio Galliæ, Belgijque, non vicinitas modò, aut amicitia; nam & nos gallica origine gloriamur, & priscè olim Gallorum, Belgarumque populi, vnum corpus fuere: denique opportunitas auxilij à Gallia transmittendi non ad Neapolitanum regnum recuperandum, aut transmarinas ad expeditiones repetendas, ad qua loca traducere militem per longinquas hostilesque vias, anceps, ac tardum: traductum procul alere, armatis circa nationibus, operosum: &, vbi viceris, conseruare tam longè posita perquàm rarum. In Gallia tua est Belgium: tantùm porrige dexteram, Belgium sublenabis. At conducibile non fuerit, irritare in præsentia Philippi Regis potentiam ex Lusitanica victoria, tanta orbis terrarum parte, præualidam. Verùm NON SEMPER intenditur potentia, dum extenditur. & nos videmus nauigia, quæ mole sua modum excedunt, regi non posse. Sed creuerint Hispano vires: propterea & tibi pluris hæc facienda est, quæ in tempore venit, accessio prouinciarum, quibus imperio tuo circumdatis, impenetrabilis profectò Gallia quibuscunque Regum viribus futura sit. Quot sunt apud nos vrbes viris militaribus refertæ, quot arces ingenio ac natura inexpugnabiles, quàm multa ex mercaturis opulentia, quanta ex portubus, amnibus, marium finibus opportunitas, quàm latè fusus ex bellicis nauibus, nauticisque hominibus in omnes terror; hæc omnia defendendo gallico regno aduersus communem tui nostrique hispanum hostem perpetuò excubabunt. Quamobrem, quod benè tibi, Galliæque, & Belgio vertat, age, Rex magne, iunge populos non indecores gallico nomini futuros, nosque volen-*

leus

lens ac li ens sub imperium tuum accipe. sic & Belgium, ne Hispanorum ad seruitium redeat, prohibebis: & Galliam perpetuo finitimoque hoste liberabis: & regnum valida prouinciarum adiectione aduersus nouam æmuli potentiam ipse gallici amplificator Imperij constabiles. Henricus, gratijs pro ea legatione abundè actis, doluisse se eorum vicem respondit, & meliora finitimis optâsse. ceterùm pro certo haberent, Belgium sibi cordi futurum. Interea dum legati nunc Mediceam Regis matrem, nunc Nauarræum conueniunt, festinantque: & hispanus Orator nihil omittit, successum rei frustraturus; qui apud Henricum gratiâ aut consilio poterant, variè differebant. Namque alij nec Regi decorum affirmabant, alienis populis aduersus legitimum Principem patrocinari: nec opportunum regno, Philippi Regis in subditos suos iram, armorumque tempestatem, ab Hispania in Belgium exonerandam, eo maximè tempore in Galliam euocare. Contra alij iura memorabant Galliæ Regum in belgicas prouincias, quibus integrare Galliam, quantæ & Henrico gloriæ futurum ad posteros. & Regno securitati ab Hispano, è proximis prouincijs ad portas vsque Lutetiæ procurrente? Addebantque præterea Guisiorum æmuli, Fas sibi putare hispanum Regem, ciuiles in Gallia discordias consilio & stipendijs alere, & non licere Galliæ Regi in sinum tutelamque suam confugientes excipere finitimos populos? Fauebat his Nauarræus occultiore consilio, quippè

1584

De hoc nihil certi respondet Rex:

In eius aula & consilijs variatur.

Alij non suscipiendum Belgarum patrocinium sentiunt;

Dissentiunt alij.

Cum quibus Nauarra Rex,

1584 pè optabat implicari Henricum belgicis auxilijs, vt deductis foras Gallorum armis, sibi Galliæ heredi liberior inde campus relinqueretur. Mediceam multa agitabant. Nam & dolor ob tentatam frustrà Lusitaniæ successionem, infensum eius animum contra Hispanum impellebat: & metus, ne desertis Belgis, Cameracum amitteretur; (cuius dominium ex Alenconij testamento ipsa sibi seposuerat, ad Belgarum patrocinium, potentiæ retinendæ auidam stimulabat, tamen ab irritando in præsens Philippo Rege maius aliquid retardare illam credebatur. Quod enim ex tot maribus liberis videret, prolem ad regnum nullam superesse: neque èx Margarita filia liberos suscepisse Nauarræum, immo ab ea diuertisse; femina imperio assueta, idque quo modo in sobolem suam transmitteret, anxiè circumspiciens, in spem venit, si Hispanorum armis, Hugonotorum factio in Gallia frangeretur, atque adeò Guisij, ac Lotharingi præualerent, posse regni successionem in Claudiæ alterius filiæ suæ, Lotharingo Duci nuptæ, liberos peruenire: proniore in eos haud dubiè Philippo Rege, quàm in Nauarræum, veterem hostem, atque ob hæresim ægrius ad Galliæ regimen aspirantem. Sic illa spei suæ consilia attemperabat. Nec minus fluctuabat animo Rex, quòd ex vna parte metueret, ne Belgarum populi à Gallia reiecti, Angliæ Reginæ se dederent, augerentque accessione Belgij Anglorum potentiam, Gallis semper inulsam: ex altera intellige-

& Regina Henrci mater.

Sed hæc postea mutat:

Rex di- fluctuat.

ligeret, si se nouo Belgarum principatu accingeret, nouo quoque aduersus Hispanum bello accingendum. At diuisâ in partes duas omni omninò Galliâ, cuius partis adiutus operâ bellum capesseret? Catholicorum ne? quorum multi hispano Regi essent obnoxij. an Hugonotorum? cum magno nimirum dedecore Christianissimi nominis: nec sine metu, ne illi suspectantes, simulatione se in gratiam, atque in militiæ societatem assumi, ad renouandam videlicet Bartholomæanam cædem; bellum aut contumaces abnuerent, aut in acie imperia Ducum suspiciosè interpretantes, destinata præliorum impedirent. Tandem, vt ad otium pacemque super omnia ferebatur, statuit nouas in Galliam belli flammas ex vicinorum incendio non attrahere. Nam de ciuilibus regni discordijs benè sperabat, ratus ad eiurandam hæresim Nauarræum Regem, spe gallici regni, adducendum: atque adeò subtrahenda Guisijs, Hispanoque alimenta bellorum. Itaque Legatis postremò respondet, *Gliscere in Gallia quotidie turbas; in eas sedulò intendentem prohiberi se, ne regni vires aliò distraheret. ijs breui, vti sperabat expeditum, curas inde suas in finitimos, amicosque populos porrecturum.* Sic Legati, successu nullo, post menses omninò tres in Belgium reuersi, qua ratione expostititium principatum suum obtulerint Angliæ Reginæ, egô, postquàm memorabilem vrbis obsidionem, maximumque operum Alexandri accuratè narrauero, dicere non omittam.

1584

Hugonot.

Rex

Tandem auxilium Belgis oratoribus negat.

Antuerpia.

DE

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE.

PARS ALTERA

FAMIANI STRADAE ROMANI E SOCIETATE IESV

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE PARS ALTERA.

Ab initio Præfecturæ

ALEXANDRI FARNESII

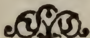
Parmæ Placentiæque Ducis III.

AN. MDLXXVIII.

Vſque ad An. M D X C.

Additis hominum illuſtrium ad Hiſtoriam præcipuè ſpectantium imaginibus ad viuum expreſsis.

CVM PRIVILEGIIS.

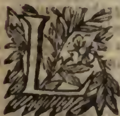

R O M AE,
Typis Dominici Manelphij. M. DC. L.

Sumptibus Blaſii Diuerſini & Zanobi Maſotti.
Superiorum permiſſu.

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER SEXTVS.

1584

ICEAT nunc mihi, Liuiano exemplo, in parte operis mei præfari, quod in principio profiteri consueuere permulti annalium scriptores, obsidionem longè omnium memorabilem, quæ vlli aliquando vrbium admotæ sint, in præsentia me dicturum. Nam neque operosioribus vnquam molibus frenati amnes, neque armata inuentis audacioribus ingenia, neque a militibus, qui plura per obsidia peritiam iramque collegerint, pugnatum est. Iacta hic rapidis in fluminibus castella, aperti inter vndas cuniculi, amnes aggeribus superfusi, rursumque aggeres amnibus superpositi: & quasi modicus videretur vnius Antuerpiæ obsidendæ labor, extensæ ab Duce in alias quoque partes curæ, eodemque tempore vrbes quinque præualidæ potentissimæque, simul omnes obsessæ, simul circumacto vix anno, omnes in potestatem redactæ sunt. Hæ tantæ res quibus perfectæ sint copijs viribusque, ego iam exponere non indiligenter aggredior. E ca-

ANTVERPIAE obsidio,

quam magna.

Antuerpia, Gandauum, Teneramunda, Bruxella, Mechlinia.

Quibus cum copijs capta.

A tho-

tholico exercitu partem præsidia vrbium arciumque distrahebant: pars in Frisia Verdugo prouinciæ Præfecto, Tassioque legato aduersus Gulielmum Nassauium, & Martinum Schenchium militabat. Legiones Germanorum duas per Coloniensem tractum Comes Arembergius, ac Manriquus in armis habebant. Zutphaniam cum aliquot equitum turmis, Appius de Comitibus, & Blasius Capisuccus, percurrebant. Marchio Renthiacus cum sua Vuallonum legione, Artesiam Hannoniamque, contra Gallorum motus defensabat. Cum Alexandro in Brabantia Flandriaque, legiones quatuor, & aliquæ extra ordinem cohortes, agebant. Legionesque præterea tres nuper accesserant ab Hispania, quas Philippum Regem, post maritimam Tertijs in insulis pugnam, misisse in Belgium, suprà memorauimus. Atque hisce cum copijs Alexander, quæ decem peditum millia, equites mille ac septingentos conficiebant, (nam legiones quas nominaui septem, quòd semiplenæ essent, in quinque contraxerat) obsidionem Antuerpiæ consulto prius bellico senatu, aggressus est.

1584

Manriq. Hispanus, sed in German. natus.

sic Alex. ad Reg. 15. Iul.

Vrbis habitatores;

SCALDI fluuio assidet Antuerpia, intra ambitum quinque ferè passuum millium, centum circiter millibus hominum, præter nauticum populum, habitata: formam intenti arcus, cuius neruus sit ipsa fluminis ripa, haud falsò refert, quando non alia per Belgium vrbs aduersus hostem instructior, intentiorque. Qua parte in Brabantiam curuatur,

forma,

munitio,

1584. præalta illam mœnia, propugnaculis decem inde prominentibus, seque mutua ope respectantibus, ac ingenti circum fossa aquis affluente, contuentur. Qua in Flandriam extenditur, pro vallo Scaldim habet, classium, non solùm nauium capacem, quas supra duo interdum millia in portu ac fluuio numerauit: commercium inde contrahens cum magna terrarum parte, quarum non modò merces vbique nascentes, sed auxiliares etiam copias bellator simul, & mercator amnis importat. Hæc autem ipsa quantum securitatis Antuerpiensibus, tantum sollicitudinis Farnesianis consultoribus afferebant. Consultationi aderant, præter Mansfeldium, ac reliquos ex regio senatu nunquam præteriri solitos, Mondragonius, Billius, Oliuera, ac Pacius Hispani; ex Belgis, Mottæus, Goignius, ac Liequius, nam reliqui Belgæ aberant: ex alijs, Camillus à Monte, Georgius Basta, & Camillus Capisuccus. Horum plerique propositæ rei magnitudine suspensi, audacius aliquanto consilium, quàm vt exitum prosperè sortiretur, existimabant. Nam qui de Antuerpia obsidenda cogitet, ei, dicebant, magnoperè considerandum, an virium abundè sit, quibus illam eodem tempore à terra per Brabantiam, eodem à flumine Flandria limite concludat. frustrà enim à terra obsidendam, cui commeatus ac subsidium per amnem si minus suprà à Gandauo, infrà certè à mari perpetuò pateat. At latum adeò amnem nisi à duobus in vtraque ripa exercitibus claudi non posse; ideòque

Consultatur de ea obsidēda.

negant ferè omnes:

tripartito exercitu opus esse, qui per Brabantiam, Scaldisque per ripas, auxilijs aditum intercludat. Id verò à modicis adeò copijs, quales ipsi haberent, minimè sperandum. Neque nauium tantum esse, vt hostium classi à mari flumen ingressuræ obsistatur. Addebat ad hæc Billius. Plus adhuc sibi negotij facessere querimonias militum, qui stipendijs ab Hispania non procedentibus fraudati, fame enecti, & complures seminudi, malè profectò ad hoc non vnius videlicet mensis obsidium admoueantur. Nec illud omisere Pacius, & Montius, Seriò perpendendum, an expediret ad obsidendam Antuerpiam accedere, relictis à tergo Teneramunda, Gandauo, atque alijs arcibus, vnde promptis excursionibus, subuectiones in castra, & ipsa castrensium opera infestare hostis queat. Denique præter Mondragonium, & Capisuccum, fortunæ Alexandri omnia tribuentes, reliqui tam multa simul inuadere tam exiguo militum numero, intutum, atque intempestiuum ducebant. Itaque ab Antuerpiæ obsidione ad obsidendum Alexandrum conuersi, coniunctis hominem precibus circumstant: obiectoque periculo existimationis eius, & suæ, velut ad deditionem adigere constantem propositi animum conituntur. Ille, collaudato eorum studio, præfatusque, eadem sibi in mentem venisse, quæ ipsi difficultatum præcipua complexi essent; tamen opinari se subdidit, vbi pauca differentem audierint, meliora de rei successu arbitraturos. Tum in hunc ferè

1584

præter duos, & ab obsidionis proposito remouere Alex. nituntur:

1584 modum exorsus est. *Consilium Antuerpiæ inuadendæ non se in animum admisisse prius, quàm Deo id cordi esse, per homines Deo caros, coniecisset: & Regis super ea re mentem explorasset. Nec humana & vicina deesse, quæ expeditionem in præsentia persuadeant. Certum sibi, nunquam hostes aquè trepidasse, tot nempè tantisque, paucos intra menses, ab regio exercitu cladibus afflictos, Orangij consilijs destitutos, gallici auxilij spe deiectos, ac multis per Antuerpiæ tractum oppidis arcibusque, spoliatos. Atqui vbi pulsata intremunt proclinanturque mœnia, tunc ruinæ certius instandum. Inde sibi accreuisse animum, in ipsa belli arce, territos iam hostes inuadere, terroremque per reliqua Brabantiæ munimenta circumducere: non dubia spe, illos aut Antuerpiæ metu neglecturos alia, aut in alia distractos Antuerpiæ non suffecturos. Medicas quidem sibi ad tam multa copias esse: sed belli peritas, & victoria assuetas, &, quod caput est, magnis à Ducibus administratas. Quem enim esse ex ijs, quos in eo catu præsentes intueretur, cuius in manus regendum exercitum securè ipse non traderet? P E R I T I A Ducum, & virtute militum congexainari exercitus. & IN IPSA multitudine paucos demum esse illos, qui bella conficiant. vti ex hasta quantumuis oblonga, palmum tamen ferreæ cuspidis plagam facere. Equidem N O N S E M P E R ingentes belli copias expetendas: non magis, quàm ingentia corpora, magnis plerunque morbis obnoxia, carius alimenta salita, motuque tardiora, & accipiendo vulneri latius porrecta. Verùm non ita sibi expugnandæ Antuerpiæ initam fuisse rationem, vt magno militem numero simul impendi necesse sit, quum & à*

Ipse tamen vrbem censet obsidendam.

terra turmæ omninò pauca, quæ Antuerpiensem agrum inter Liram, Hochstratamque, & Bredam, regiarum partium oppida percurrant, impedire commercium facilè queant: & à flumine Oceanum versus (vnde tota vis hosti) propositum sibi, expugnatis in vtraque ripa castellis, aut nouis excitatis, inde tormentis arcere nauium accessum, si non omnem, talem certè, ex quo & mercatores detrimenta commerciorum sentiant, & plena populo ciuitas arctiore annona fatigetur. Ad hæc porrò præstanda imparem non videri earum, quas in præsentia haberent, copiarum numerum. Neque eis obedientiam in opere defuturam. Expertum se, militibus suis esse in prælio plus animorum, quàm in castris fuerit querelarum: immò ne eisdem alacritas desit, missam sibi fuisse nuper ab Rege pecuniæ summam, quam veteres inter milites partiatur. nam quæ recens accesserint ab Hispania legiones, stipendijs donatas iam esse. Quamquam haud verendum, ne non libens obsidionem Antuerpiæ miles subeat, ex qua tantum prædarum sibi polliceri possit. Esse adhuc in exercitu complures, qui opulentiam eius emporij ante annos octo satis experti; stimulante memoria, consimilis populationis famem cum socijs haud dubiè communicaturi sint. Postremò, quod ad tutelam exercitus attineat, prouisum à se securum ab Vuasiensi territorio in castra commeatum. Neque Gandauum, aut Teneramundam ita post relicta, vt magnoperè timere regius exercitus debeat ab ijs, quibus à nostro milite per excitata inibi castella dispositò, satis curarum assiduè inferatur. Quamobrem quum ad eam expeditionem multa in præsens inuitare, nulla satis inde retrahere viderentur; permitterent ei in

1584 *hac quidem causa deliberationem, atque obsidium vrbis, ex qua vniuersæ accessionem Brabantiæ secuturam prævideret, magno omnes ac fidenti capesserent animo: sperarentque, Patronam Antuerpiæ Dei Matrem, quam vrbe sua impiè deiectam ab hæresi, nunc ipsi, contempto omni periculo, in pristinam possessionem restitutum irent; tam piis suorum conatibus non defuturam;* Alexandri authoritate magis, quàm oratione, decreta obsidione Antuerpiensi, illicò ad eam necessaria imperata sunt. Quæ quoniam multa, multisque in locis fuere: nam simul Antuerpia, simul Gandauum, Teneramunda, Bruxellæ, atque Mechlinia, armis attentata sunt; horum situs locorum in conspectum dare operæ pretium duxi.

Decernitur obsidio.

VALIDAM à Scaldi fluuio Antuerpiam, validiorem præstant munitiones ac propugnacula complura ad Scaldis ripas, præsertim Oceanum versus, imposita: ac in primis duo, nouem ferè milliaribus ab Antuerpia. Quorum alterum Lilloum à vicino pago dictum, Mondragonius, Albani Ducis iussu, ad Brabantiæ oram excitauerat, alterum Liefensucium appellatum, fœderatæ prouinciæ Antuerpiâ potitæ, contra Lilloum in aduersa ripa fabricarunt, mox & Lilloum obtinuerunt. Eiusdem commercio fluminis Antuerpia Gandauo iungitur, triginta circiter milliaribus abiuncto: firmatque Teneramunda commercium, media inter Antuerpiam & Gandauum, ad eumdem Scaldim sita. Propiùs ac spatio milliarium tantummodò duodecim intellecto, Mechlinia respicit Antuerpiam:

Antuerpia quam tuta esset à Scaldi fluuio, ob castella per ripas eius imposita:

Liefkens hoeck

& ob commercia per eumdem amnem, cum Gandauo, cum Teneramunda.

 piam:

piam, perque Diliam amnem, in Scaldim sub Rupelæ nomine influentem, mutuam inde opem accipit, redditque. Plus aliquanto ab Antuerpia recedunt Bruxellenses: sed apertâ sibi fossâ, siue alueo nauigationi accommodato, in Rupelam inferuntur, atque inde in Scaldim illapsi, Antuerpiam intrant. Hæc simul omnia complexus animo Alexander, statuit non quidem castris ad singulas vrbes compositis, id enim neque cum centum quinquaginta hominum millibus effecisset; sed, vti iam ad Gandauum cœperat, obiectis procul munitionibus & castellis, clausisque amnibus, per quos ciuitatum alimenta nauigant; inferre paulatim, sine obsidionali strepitu, obsidionis damna. Igitur misso Vuetteram machinatore Plato, cum militum manipulo, iubet Antonium Oliueram, qui eo loco pontem Scaldi paulò antè impositum contra Gandauum obtinebat, nouam munitionem versus Teneramundam addere; spemque omnem commercij, Gandauum inter, & Antuerpiam, ac Teneramundam, præcidere. Ad Vvillebroucum pagum, inter Mechliniam atque Antuerpiam, Igniquesiæ legionis partem expedit; quæ erectum ibi Scaldis in ripa propugnaculum obsideat, ac Bruxellensis alueí nauigationem, cuius tutela Vvillebroucum erat, intercludat. Tum ipse in Antuerpiam conuersus, eius obsidionem inter primores belli Duces in hunc modum partitur. Georgio Bastæ equitum Commissario, viro forti solertique mandat, cum aliquot Epirotarum, Italorumque

cum Mechlinia,

cum Bruxellis.

24. *mill.*

Impedire incipit Alexander hæc commercia,

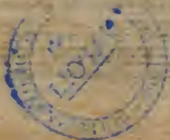
à Gandauo,

à Teneramunda, à Mechlinia,

& à Bruxellis.

Postea obsidionem aggreditur à terra, & ab aquis.

Albanense.

GEORGIVS BASTA COMMISSARIVS
GENERALIS EQVITATVS

1584 que turmis Antuerpiensem agrum in Brabantia tueatur: efficiatque, euocata, vbi opus sit, è vicinis arcibus ope, ne quid auxilij in vrbem à Brabantia inferatur. Scaldis ripas, Flandricam quidem, in qua parte tunc erat exercitus, Marchioni Rubasio equitum Magistro, Brabanticam autem Petro Ernesto Comiti Mansfeldio castrorum Præfecto committit. Huic Christophorum Mondragonium, partemque exercitus, hoc est, quater mille ac quingentos pedites, atque octo equitum turmas; illi Gasparem Billium, Petrumque Pacium, cum ter mille peditibus & quatuor equitum signis attribuit; imperatque vt, tam ij, qui cis Scaldim remaneant, quàm qui Scaldim transmissuri sint, impetu in hostium munitiones ac propugnacula hinc atque inde fluuio imposita quàm celerrimè facto, Scaldis ripas Oceanum versus expugnent, atque inde se se hostibus, è Zelandia, Hollandiaque Antuerpiam nauigaturis, opponant. iusso propterea Mondragonio, cum sua vnius & viginti signorum legione, præire, eamque transmisso ad Rupelmundam, & Borchtum Scaldi, in alteram Brabantiæ ripam pontonibus deportare, Mansfeldio cum reliquis attributis sibi copijs secuturo. Et deportauit ille suos sanè quàm prosperè, prætoria Antuerpiæ naui, quæ ad inhibendam traiectionem accurrerat, tormentis, non sine clade, absterrita: grauiter inde irata aduersus præsidiariorum segnitiem ciuitate: mox tamen ira in sollicitudinem versa, vbi sparsas per vtramque ripam re-

Terram tradit Georgio Basta.

Scaldis ripam Flandricam Rubasio.

Brabantinam Mansfeldio:

Tribuni.

cui transmissuro ad suam ripam

Mondragon.

prait Mondragonius & accurrentem hostilem nauem Fugat.

Antuerpia.

gias copias; & castra nimis quàm celeriter posita conspexere. Namque Tornaco cum aula iam egressus, Beueræ, quæ Flandriæ est pagus, septem circiter milliaribus procul Antuerpiâ, consederat, seque munierat Alexander. Eius non longè à castris, Calloo in pago, eiectis inde præsidiarijs, Rubasius tetenderat apud Scaldim, cum bellici apparatus armamentario. Inter vtrumque, sed Alexandro propior, tormentorum Magister Carolus Comes Mansfeldius Ernesti filius, Melsenium vicum elegerat, militarium machinarum sedem. Ex Brabantiæ autem parte apud Strabruchum pagum, quatuor circiter milliaribus à Lilleo distantem, Comes Mansfeldius castrorum Præfectus, transmisso post Mondragonium Scaldi, castra posuerat; eaque, quòd ibi sedem quoque sibi destinasset Alexander, accuratè circumuallauerat. Procul hinc, in Berendrechto pago, statiua tunc habebat Mondragonius; cum quo postea coniunxere prope Sanctflictum castra vterque Camillus, Montius, & Capisuccus. At verò vbi obsidione Antuerpiam à Regijs vndique attentari palàm fuit; & si principio conatum irrisere Antuerpiani, suorum gnari, hostiumque virium; tamen Alexandri fortunam veriti, defensionem strenuè adornauere. Moderabatur vrbi Consul Aldegundius, Orangij amicorum olim primus; ac post Orangium authoritate apud Ordines nulli secundus. Huius maximè consilio prima muniendis in vtraque ripa castellis impensa est cura. Erant, inter

Alex. castra ponit in Flandriæ pago.
circa Alexandrum Rubasius,
inter vtrumque Carolus Mansfeldius:
In Brabātiæ parte Mansfeldius pater,
& Mondragonius,
& cum Mōtio Capisuccus:
Defensionem parant Antuerpiani:
præsertim in vtraq; Scaldis ripa,

1584

Phil. Marnixius à Monte S. Adeg.

ter

CAROLVS MANSFELDIVS P·ERNESTI FIL·
TORMENTOR MAGISTER

1584 ter alia, hæc præcipua, Lilloum in Brabantiæ ora, & in aduersa ripa Liefensucum, quæque Delam propugnacula circumstabant. Defendendi Lilloi munus in se recepit Odettus Tilinius Lanuæ filius, cum recenté Gallorum cohorte: Ioannes Pettinius vetus Tribunus, nouo aggere Liefensucum vallare iussus est. Reliquis munitionibus similiter prouisum: scissus ad Saftingam atque alibi ager, apertaque Scaldi via, qua Vuasianus latè campus ad Antuerpiam vsque alluetetur. Simul missi, qui apud Bergas ad Somam, delectus militum haberent: qui à proximis Zelandis Hollandisque opem efflagitarent: & qui maris Zelandici Præfectum Gulielmum Blosium Treslongum sollicitè accerserent.

Dela Insula

SED iam, vti iussi fuerant, Mondragonius aduersus Lilloum, Rubasius in Delam, diuersa non magis parte, quàm fortunâ ferebantur: dum alter senili cautione cunctabundus occasionem corrupit: alter iuuenili festinatione præferuidus consilium hosti, defensionemque præripuit. Delam insulam, quam agger seu diccus efficit contra alluuiones circunductus, in eamque desint Vuasianus tractus, castella quatuor defensabant. Illuc, præmissa Pacia legione, Rubasius adeò præter opinionem celeriter aduenit, vt Antonianum quidem illicò se Rubasianis dediderit: Teruentum autem fugientes stationarij, non expectato hoste, deseruerint. At non ita ad Liefensucum gesta res est. Locum obtinebant præsidiarij circiter octingenti: reiectoque

Et in vtramque ripam inuadunt Alexandri duces.

Mondragon.

Rubas.

Delam insulam,

Anton. & Teruent. castella

& eius arces,

que

 1584

que ferociter Rubasiano tubicine deditionem exposcente, ad tertium vsque diem non instrenuè defensionem extenderunt; donec aperto iam alicubi, tormentorum vi, propugnaculo, superueniens ex Beuera Princeps Alexander, amicisque conditionibus nequidquam oblatis, Rubasio mandat, non vltrà moretur aggressionem. A quo immissi Hernandus ab Isla, & Gasparinus Lucensis, primarum cohortium ductores, iussique nemini parcere; etsi primo aggressu repulsi sunt, altero tamen, castellum expugnarunt, trucidatis hostium circiter quadringentis, submersis fermè ducentis, signis septem relatis, Pettinio Gubernatore, ipsius Rubasij manu confosso. Eâdem nocte ad Noortum, vltimum Insulæ propugnaculum apud Scaldim, properatum est. Sed iam Ferumius loci Præfectus, tormentis in naues impositis, interfecto pecore, atque incensa munitione, Antuerpiam enauigauerat. Inde in Saftinghæ munitionem, quæ vna supererat, translata sunt arma, repertâque præsidiarijs vacuâ, in scissura aggeris obstruenda aduersus aquas è sinistro Scaldis cornu irrumpentes, laboratum est. Atque in hunc modum propugnaculis in Flandriæ ripa, omnique Vuasiana ad Scaldim regione, Rubasij celeritas Antuerpiam spoliauit. Quum interim è Brabantiæ ora Mondragonius in Lilloum progressus, haud ignarus quàm validam situ ac munitione arcem inuaderet, nempè quam ipse posuerat; dum hostium vires, quia nouerat, pluris facit, tempus ad-

expugnat Rubasius:

& tota Flandrica ripa potitur.

Lilloum aggreditur Mondragonius,

1584 admittendi presidij Lilloo dedit. Nimirum IVVIT interdum ignorare pericula, quæ non superaret, si quis nosset. Duo hominum millia sub Tribuno Scotorum Balfurio, intra arcem recepta sunt: quorum in partem, Tilinio ductore egressam, mouit legionem suam Mondragonius, commissaque acri pugna, æquata tunc quidem clade, discessum est. Sed mox subducta, quæ intra arcem erat, cataracta, emissoque in Hispanos Scaldi flumine marinis aquis tunc aucto, ex eadem arce simul tormentorum fulmina, simul aquarum tempestatem non vltrà sustinentes Mondragoniani, desideratis Aloysio Toletano, & Petro Padillia, strenuis Centurionibus, gradum paulùm referre, inque tutiorem locum submouere castra coacti sunt: magnâ in primis Hispanorum constantiâ, curulia tormenta brachijs in hostium oculis asportantium, ac pectore tenus inter aquas enitentium. Nec ideo territi: &, quando à fronte per alluuionem non licebat à dextero latere subeuntes Scaldis aggerem, (quem super aggerem constructa Lilloi arx erat) aggressionem obstinatè retentant: captâque munitiunculâ, in arcem ferebantur. Sed intercisus alicubi agger accessum arcebat. Itaque languescente spe arcis expugnandæ; Alexandri iussu Stabrucum repetiere, inde præsidiariorum è Lilloo excursiones cohibituri.

nouo auctus præsidio:

cum quo arce egresso pugnam committit;

improsperè:

magna tamen constantia Hispanorum:

quos reuocat Alex.

INTER hæc, metu Lilloi amittendi, Herentalia Fœderatis amissa est. Etenim qùum euocassent inde Scotorum præsidium Antuerpienses de Lilloo solici-

Herentalia. liciti, Herentaliâ oppidanorum fidei relictâ; Cæsius, qui ea loca, diuiso cum Georgio Basta equitatu percurrebat, occasionem non omisit. *Cæsio agente,* Atque, vt amicitiam pridem contraxerat cum aliquot *Co. Nicol. Cæs.* oppidi primarijs, dum apud eos captiuus egerat; facilè ijs persuasit, vt non expectato victore exercitu, oppidum Parmensi traderent. Vixque factum, quum admisso iam Cæsio, *regijs partibus accedit.* præsidiarios ab Antuerpiensibus, (qui consilium stultè initum serò mutauerant) illicò redire iussos, oppidani occlusis foribus, obuersisque tormentis, procul habuere. ob eam gratiam ab Alexandro loci præfectura Cæsio demandatâ. Verùm Alexander, amissa in præsens occasione Lilloi potiundi; non vltrà insistendum, terendumque tempus in eius obsidione arcis existimauit, qua etiam expugnata, vnà cum capto iam in opposita ripa Liefensuco, ægrè nauium transitus intercluderetur, ob fluminis latitudinem, hostibusque, qua sunt audacia, inter noctis tenebras, expectatoque rapidi fluxu maris, facilè vtriusque castelli conatus elusuris. *Alex. ad claudendum penitus aditum per Scaldim, de ponte cogitat.* Itaque, quum non nisi iniecto ponte claudi flumen posset, perinde esse intelligebat, siue eo loco inter Lilloum, & Liefensucum: siue fabricatis alibi castellis, pontem inijceret. Igitur æstimato alueo, visum est Alexandro, accedentibus in eam sententiam, nautarum veteranis, & Barocio, & Plato Centurionibus, amnem claudere non procul à Lilloo Antuerpiam versus, inter Calloum Flandriæ, & Ordamum Brabantiæ pagos. *locum eligit inter Calloum, & Ordamum,* causæ, cur is potissimum

1584 mùm locus sit delectus, vt ad Regem scribit, hæc fuere. Quòd ibi Scaldis angustior aliquanto fluat: porrigatque se à ripa cumulus terræ in morem syrtis (bancum vocant) vnde alueus coarctatur. præterea quòd eo loco, flectente se paulùm in dexteram Scaldi, alio propemodum vento in ea flexura naues opus habeant, ideòque nec rectà impetuque inuehi tam facilè possint. denique quòd tentatum inibi fundum, arenosum ac solidum, accipiendo sustinendoque operi peridoneum existimauerint. Porrò, fabricanda vtrinque castella, quæ pontis capita forent, Rubasio Flandricum, Brabantinum Mondragonio committit. illudque à Maria Deimatre, cui expeditionem à principio dedicauerat; hoc à Diuo Philippo, ob Regis gratiam, nominauit. simul alijs in locis alia, partim ad castrorum tutelam, partim contra hostium munitiones, castella designat: præsertim quæ aduersus Antuerpiam à Diuis Petro, ac Barbara; quæque tria contra Lillonum, à Sancta Trinitate nomen accepere.

tres ob causas.

castella ad pontis extrema in vtraque ripa construi iubet, & alia alibi,

IN HÆC opera dum in vtraque ripa certatim incumbitur, crediturque curas hìc omnes Alexander insumere; ipse clàm assumpta Pacia legione, cum Italorum manipulo, ad Teneramundæ obsidionem properè fertur. Ad ostium Teneræ amnis in Scaldim influentis, vnde ei nomen, sita est Teneramunda: eo maximè situ, opereque, validas inter vrbes Flandriæ habebatur. Atque vt media Gandauum inter, atque Antuerpiam, vtri-

TENERAMVNDAE obsidio

situs eius.

finitimis hostibus opportunus.

vtrique opportuna, confidebat; ita in eius expugnationem iampridem intenderat animum Alexander, interiecturus illum veluti obicem, ad nauigationem inter eas vrbes penitus claudendam: seque simul alleuaturus onere distrahendorum militum, quos circum Teneramundam, atque Gandauum perpetuò excubantes habere in campis cogebatur.

Præmittuntur illuc copiæ.

Præmiserat illuc cum ea, quæ Augustini Igniquesij fuerat legione, Ioannem Gamboam: iussum Teneræ cataractam, quam hostes cum mola prope vrbem communierant, & ex qua obruere adiacentia vrbi loca facilè poterant, in potestatem redigere. Quod ille vixdum egerat, loci stationarijs circiter quinquaginta interemptis, reliquis fugatis; quum Carolus Com. Mansfeldius è Bruxellensi parte, cum equitum quinque turmis, & aliquot Vvallonum cohortibus: ex altera parte ad Vuestermusterum Alexander cum Pacia legione apparuere. Statimque dispositis infra supraque vrbem ad Scaldis ripas stationibus, & circumfessa vrbe, in propugnaculum, quod ante Bruxellensem portam ab vrbe prominebat, tormenta collocata sunt. Præerat Teneramundæ pro absente Rihouio loci Præfecto, Mortagnius cum præsidiarijs octingentis, præter armatos oppidanos. & cum alia omnia, tum maximè Bruxellense propugnaculum, translatâ illuc pleraque veteranorum parte, contra quamcunque vim hostium firmauerat. Et verò inde in regios vtcunque munitos assiduè, nec emissionum irriti fulminabant. Primus

cataracta primum capitur.

tum vrbs cingitur.

Bruxellẽsis, quia Bruxellas respiciebat.

eam Gubernator accuratè muniera,

præsertim propugnaculum ante vrbem.

1584 mus ab iaculatoribus terror, mors fuit Petri Pacij Hispanorum Tribuni: qui, dum apud vimineam corbem tormento in hostes librando assistit, pilâ maioris sclopi ictus in capite, momentò occubuit. secuta eodem die Petri Tassij Inspectoris exercitus nece, pilâ quoque in fronte icti, ac statim extincti, tanto Hispanorum mœrore primum, amisso præsertim Pacio, viro forti pioque, quem, quòd militum necessitati parentis loco inuigilaret, Petrum de Pan vulgo nominabant: dein verò tantâ in hostem irâ, atque vlciscendi auiditate, vt non dum à tormentis edita, quæ satis foret, propugnaculi strage, ascensum certatim omnes conclamarent. Adeò NON NVNQVAM plus virium addit ira, quàm demit plaga. Accessit & aliud irritamentum. Attulerant præsidiarij in propugnaculum, ludicrâ cum pompâ, ingens vnius è Cœlitibus simulacrum: elatumque è pinnis, postquam contumelijs ac verberibus irriserant, proiecere. Profectò exarsere ad eam speciem omnium animi. nec iam Centuriones continebant militum furorem, signum in hostem minaciter exposcentium. Quorum vsurus ferociâ Princeps Alexander vbi decisam vidit propugnaculi frontem, & dorsi partem; ternos è singulis Hispanorum centurijs milites selegit, (fuere illi non amplius quinquaginta) iussitque duorum ductu Centurionum ex Paciana legione, dorsum aggredi: totidem ex eadem legione, sub duobus quoque Centurionibus ponè sequi: Italis ac Germanis, propugnaculi

Pet de Paz Galeacus Gabbione Veedor Generale

Exquaiaculatos Pacium necant, & Tassium.

Inde irritantur Hispani,

maximè vi,a calitum contumelia.

Disponit eos ad agressionem Alexander.

frontem, latus scalis subeundum Vval- lonibus attribuit. aggressionem tamen distulit in sequentem diem, qui assumptæ in cælum magnæ Dei Genitricis peruigilium erat, quod ea luce, (vti Centurionibus edixit) adiutrice Cælitum Regina, vlturum se Cælitum iniurias pro certo haberet. Nec sua illum pietas fefellit. conscensum est ex omni parte, incredibili Hispanorum in primis audacia contemptuque mortis, ac post horas fermè duas, quibus acriter vtrinque dimicatum, tandem propugnaculo potiti sunt Regij, desideratis ex his omnino quindecim, ex defensoribus circiter octoginta: reliquos in fugam auersos vrbs accepit. In quam licet è superiore iam loco dominarentur Hispani, tamen & firmitas mœnium, & interiores munitiones, & præsertim fossa, quæ aquis præalta arcebat accessum ad muros, expugnationem moratura videbantur. Præterea leuis subito res, sed in maius aucta, ciuitatem erexit. Mittebantur ex Gauerensi pago ad Farnesij castra carri aliquot commeatu onusti; quum egressi Gandauo, cuius opem implorauerat Teneramunda, circiter ducenti, & quinquaginta milites, fugatis prope Alostum, qui plaustra comitabantur, prædam læti auexere; breui tamen Gandaui, ac Teneramundæ lætitiâ. Namque admonitus Oliuera, eductis illicò ex Vueterensi munitione turmis aliquot, obuiam factus haud procul Gandauo, victores præter expectationem inuasit, iisque aut cæsis aut captis, adeò vt ne vnum quidem fuga texe-

rit,

ope B. Virginis confisus.

propugnaculum expugnatur.

Interea commeatus missus in Farnesiana castra,

intercipitur à Gandauensibus,

1584 rit, carros in castra ad Alexandrum remisit. Sed aliud magis Teneramundanos afflixit. Vbi enim auerti distrahique cœptus est amnis, (quod minimè rebantur,) atque adeo exsiccari fossa, præcipuum loci munimentum; inaudita celeritate perculsi, quum intra quinque dies festinatis impetu operibus vidissent sterni pontes, claudi amnes, figi castra, constringi vrbem, expugnari propugnaculum, exui mœnia aquarum vallo, nullam sibi die ac noctu requiem seponi; victorem non vltrà irritaturi, misso tubicine, petitoque colloquio, tradidere vrbem. Ciues sexaginta florenûm millibus mulctati: milites (supererant circiter quingenti) absque armis & equis emissi: Ciuitas præsidium quodcunque Parmensi videretur, accipere iussa est. Et accepit Hispanorum ex Pacia legione centurias tres, atque Italorum duas, Præfectum verò vrbis ex eadem legione Ioannem Riuium, veterem Centurionem, cuius in ea expeditione facinus apprimè probauerat Alexander. Nam quum fabricatos noctu aliquot carros promptissimis Centurionum attribuisset, qui eos lignorum fascibus refertos in propugnaculi fossam immitterent, eorumque obiectu subeuntes contegerent; primus omnium, hostibus haud ignaris consilij, atque adeò ad iaculandum à propugnaculo intentis, carrum impulit Riuius, excepitque plumbeæ grandinis tempestatem primus, mox etiam solus, quippe duobus eius comitibus pila prostratis, pòst & ipse humero traiectus, institit tamen operi, integer

Sed recuperatus cũ eorũ clade in castra remittitur.

17. Aug. *Teneramundani ciuitatem Alex. dedunt:*

qui Gubernatorem imponit Ioannem Riuium,

Io. de Riuas

Riuelhin

 teger

1584

ob eximiũ facinus, teget animi, ac vultu minax, nec antè desijt, quàm plaustrum quò volebat, admouit: quin facturus hostibus conuicium, vicinum etiam cattum à paucis militibus desertum, ad frontem vsque propugnaculi, toto connixus corpore adegit. Tum verò Alexandri iussu in castra relatus, postea præfecturam vrbis, præmium spectatæ virtutis accepit. Alexander autem, quamuis à principio diuturnam pronunciasset eam expeditionem Mondragonius, nec prius finem habituram, quam nino tellus, vt aiebat, albesceret; vndecimo tamen postquàm Beuerenli è pago discesserat die, consilio, imperio, manu, & quæ iam pro Alexandro pugnabat, fama, potitus vrbe per se valida, & Gandaui casum breui tractura, ad Antuerpiæ obsidionem, curarum suarum summam se recepit. *& re opinione celerius gesta, Antuerpiam redit.*

CONCEPERAT ipse cum Plato, atque Barocio (quos seorsim ab alijs post bellicum senatum adhibuerat) formam operis in claudendo flumine seruandam. Mandaueratque, arbores, quanta maxima posset proceritate, è Vuasiensi tractu, præsertim apud Vorhoteosium castellum, atque aliunde cædi: ac ramalium fasces innumeros, ceteramque materiam in Gallor templum comportari. *Materiã ad pontẽ extruendum parat.* Quibus magnam partem aduectis, dum mali aliquot nauium quæsiti longinquius expectantur; ipse interea partim Marianam, ac Philippæam communire arces; partim noua per vtramque Scaldis ripam excitare castella, sedulóque præcauere, ne operæ fabrique molitionem pontis aggres- *arbores nauium* *forti di S. Mar. e di S. Filippo.* *& Scaldis ripas cõmunit.*

1584 aggressuri, hostium adnauigantium impressionibus impeterentur. Hæc porrò, quæ parabantur, allata per exploratores Antuerpiam ad Consulem Aldegundium, mirum, quo is risu exceperit, multisque præsentibus, vti vana damnauerit: siue falsus ipse ita sentiret, siue ad alios fallendos ita dici oporteret. *Nimirum plus nimio fidere sibi*, aiebat, *fortuna ebrium suâ Parmensem Alexandrum, qui ponte iniecto frenari libertatem Scaldis sibi persuadeat. Non magis passurum Scaldim compedes machinarum, quam liberos Belgas iugum Hispanorum. Patere, si ille nesciat, eo loco flumen pedibus bis mille, ac quadringentis; altum, quum suas vehit aquas, amplius sexaginta. nam quum Oceani æstum accipit, ad pedes præterea duodecim inflari. Et quas Hispano ad manum esse tantæ proceritatis, firmitatisque trabes, quæ huiusmodi aluei altitudinem exsuperent, atque extent ab aquis? Neque hoc à nauibus, quæ fortè pontem suppleant, expectandum esse: quum & illæ obsessoribus nullæ sint in præsentia, & aliunde accersitæ ad eos deferri nequeant, nisi ante Antuerpiæ mœnia portumque transuehantur. sed nusquam imperitiùs peccasse Parmensem, quàm dilato ad opus faciendum tempore in hiemem iam iam declinante, quo sanè tempore, contracto in glaciem flumine, mox ingentes in partes, ac velut natantes in insulas fracto, ne illum loci ignarum esse, si duraturum putet ligneum subitariumque pontem aduersus glaciatos montes, prærapido maris æstu delatos impactosque: qui in vrbem altè fundatam si incurrerent, totam haud dubiè aperirent, ac labefactarent. Et quidem spectante, nec quidquam mouente Antuerpia,*

Aldegundio irridente.

euentura. quid si eodem tempore hinc nauibus ab vrbe, inde ab Hollandia, Zelandiaque, instructa classe, moles inundatur, quo Alexandrum obiectu, hiemem, mare, classem, coniuratos hostes, ab instabili in aquis palatione repulsurum? Sic ille dum periculi aut dissimulatione, aut contemptu, suos animabat; Alexander cœpto iam opere Scaldim premebat.

PONTIS descriptio. OPERIS molitionem, quoniam admirationem apud multos magis ex fama, quàm ex notitia reportauit, ego Iulij Cæsaris exemplo, qui Rhenanum pontem non indiligentiùs descripsit, quàm extruxit; accuratè in præsentia partitèque comprehendam. præsertim inspecta à me lignea eiusdem pontis, castellorumque, ac præstructarum molium prægrandi forma, à Gandauensi opifice affabrè composita, quam ipse Princeps Alexander, vnà cum tabula, operarum artificia coloribus referente, Romam misit, magna tunc admiratione omnium obseruatam. Res erat huiusmodi. Apud Mariam arcem terna primùm tigna à ripa æqualiter distantia, inter se verò quinque pedum interuallo, mira expeditaque machinatione in flumen defixa sunt. Post hæc, tigna totidem abiuncta à primis, vndecim pedibus, & inter se quinque, succedebant. Ab his distabant tredecim pedibus terna alia: atque ab his alia terna, vndecim pedum spatio recedebant. atque in hunc modum alia atque alia veluti iuga, alterno vndecim, ac tredecim pedum interuallo discreta, continuo ductu in fluminis latitudinem protendebantur

l.4. bel. gall.

Modello

Ludouic. Canbien.

Forte di S. Maria

Principiũ eius à Flãdrica ripa ex trabibus ita dispositis

eous-

1584 eousque, dum aluei altitudine, aquarumque incitatione arbores quantumuis proceras non admittente, terminauere hanc palationis seu septi partem trabes duodecim, altæ pedibus septuaginta, in flumen quadratâ ferè formâ immissæ, castelli materia futuræ. Atque hæc omnium, quæ dixi, tignorum capita, trabibus in longitudinem superiectis, inter se iuncta, & asseribus transuersarijs cancellatim intecta, stratum pontis & solum fuere. Iam extrorsum in medio interuallo, quod erat inter singula tignorum iuga, singulæ trabes quinque pedibus à iugis distantes in aquas impactæ sunt: quæ binis trabibus tanquam bracchijs, bina ex aduerso tigna comprehendebant, cuneumque conformantes, molem, contranitentibus trabibus colligabant. idque in singulis iugis ex vtraque palationis parte seruatum est: Adhuc exterius, ex vtraque etiam parte, alia trabium series, ea, quæ terno ordine iuncta sunt, tigna respicientium, ab ijsque viginti pedum spatio distantium, procurrebat. Ab imo harum trabium circa aquæ superficiem grandes sublicæ attollebantur, quæ subter cuneos transmissæ, inque medium decussatim concurrentes, ceu confibulæ, interna tigna connectebant, atque adeò machinationem omnem mirè firmabant. Rebus ita dispositis, super medio tignorum strato contabulata est pontis via, elatis ad latera pro vallo solidis assibus fidisque contra ictum maioris sclopi, pedes quinque altis; ac bipedali loricula, superaddita. Simili contabulatione ca-

Pontis via super trabibus contabulata, & munita:

Moschet. to

Parapet. to

1584

stellum, destinatum armorum sedes, in extrema palatione communitum est. Sed pontis via duodecim pedes lata, homines octo pariter incedentes admittebat: quum stationem hominum fermè quinquaginta castellum caperet, quadraginta pedes latum, longum quinquaginta duos. Porrò quo tempore pars hæc pontis ex Flandriæ ora ducebatur, eodem ex altera ripa, apud Philippæam arcem pars altera pontis, & ad pontis extrema castellum, sedes pariter armorum, eâdem planè machinatione fabrefacta sunt. nisi quòd ab hac Brabantiæ parte, quoniam altitudo aluei patiebatur, longiùs multo producta palatio est, fuitque longitudo eius nongentorum pedum: quum altera ad oppositam oram ducentos omnino pedes non excederet. Atque vtraque hæc lignorum septa, STECCATAM milites appellauere. Restabat pars media maiorque fluminis, adhuc aperta: patebatque eiusmodi spatium inter vtrumque ligneum castellum, pedibus amplius mille ducentis & quinquaginta. Quo loco quum immensæ altitudinis, ac rapiditatis esset amnis, eoque nullas ibi quacunque fistucatione infigi trabes, sublicasque sustineret; decreuerat Alexander, interiectis nauibus locum occupare: missis qui Dunquercâ, si qua essent nauigia, ad se deueherent. Sed & illic rara tunc erant, & deuehi per Scaldim haud poterant, nisi in Gandaui, Antuerpiæque conspectu. Spes tamen illum certa alebat, Gandauum, vti à fidis illinc hominibus admonebatur, breui in potestatem ven-

Piazza d'arme

Idem factum ex Brabantina ripa.

Forte di S. Filip.

Longitudo palationis Brabantinæ,

& Flandricæ.

Latitudo fluminis inter vtramque palationẽ: quæ claudi trabibus præ altitudine fluminis non poterat.

1584 venturum: atque adeò abundè se eductu-
rum inde naues, nautasque, & bellicum
apparatum. Interim satis habebat, con-
tracto flumine, spes quoque Antuerpiæ
contraxisse, facta ad transmittendum via
non modo angustiore, sed etiam munitis
vtrinque castellis, propemodum inaccef-
sa. Verùm quo magis annonâ laborare *ideoque per relictâ eamviam sēper aliqua Antuerpiam commeabant auxiliares naues.*
obsessos, impedita nauigatione, fama
vulgabat; eo mercatores compendij spe
plures illecti, inferre in vrbem cibaria
contendebant. vixque vllus abibat dies,
quo nautarum aliqui, expectata maris
opportunitate, incitatique rapido aqua-
rum æstu, Antuerpiam felici temeritate
non penetrarent, licet vndique tormen-
torum ictibus è geminis præsertim ca-
stellis intercepti peterentur, mergeren-
turque complures.

SED Gandaui deditio spes Antuer- *GANDAVI deditio.*
piensium perculit, Alexandri consilium
fortunauit. Etenim spes, non solùm ci-
bus, deficiebat à mari terraque Ganda- *Gandauenses fame domit.*
uenses: premebanturque quotidie magis
magisque hinc ab Oliuera, inde à Va-
rambonio, qui insesso per eos dies He-
uergemio pago, prope Liuiam amnem,
coniunctis Burgundis suis, Anglisque
cum Oliueriano equitatu, tractum om-
nem, supra infraque vrbem, infestus ob-
tinebat; ex quo flecti iam feroces animi
Saluocōdotta. occœperant: missoque tubicine Beue-
ram ad Alexandrum, pro fide publica
venturis eorum legatis, impetratâque;
obtulere Alexandro vrbem in eas condi-
15. Sept. tiones, quibus deditionem suam compo-
suerant Brugenses, quæque oblatæ tunc
quo-

 1584

deditionẽ offerunt, & certas cõditiones orant Alexandrũ. quoque fuerant Gandauensibus. Sed ijs illicò pernegatis, quòd noua symptomata cogerent præscriptas mutare medicamentorum leges: quin & increpiti quòd non modò oblatas antea pactiones superbè neglexissent, sed etiam nouis aduersus Religionem resque sacras iniurijs, *qui eos nõ exaudit: sed increpitos remittit.* nouis in regiarum partium homines animaduersionibus, Regis vltionem prouocassent; admoniti sunt, vt ante actorum memores non aliam conditionem, quàm clementiam Regis exposcerent, aut expectarent. Quumque illi & culpam in paucos referrent: & validam nempè vrbem, laturamque in plures adhuc menses obsidium iactarent: & litteras Galliæ *Illi frustra se excusant,* Regis ostenderent à Prunæo legato submissas, cum certa regij auxilij spe: ac demum adderent, veteri se, si domum rè infecta redirent, ne seditiosi ciues, atque Hispanis infensi, desperatissimo consilio, vrbem omnem subiecto igne succenderent, atque exuuias victoribus relinquerent: ab Alexandro nihil ijs moto ad Præsidem Richardotum missi sunt: ex quo auditis non sanè placitis conditionibus, quas imponi Gandauensibus agitaretur: præsertim quum is inter colloquendum addidisset, visam à se arcanam ab Hispania epistolam Parmensi Principi suadentem; ne Gandauenses alio reduces modo reciperet, quàm quo auus eius Carolus V. ijsdem supplicibus, fune è collo pendente, ac seminudis veniam impertiuisset; legati ea commemoratione suboffensi, Gandauum reuersi sunt. Ac *& abeũt.* postridie venere inde, ciuitatis quidem no-

Card. Granuel. 28. Iunij.

1540.

1584. nomine, viri nobiles duo, Petrus de Vos, & Petrus Cotteuilla: à militia autem Centuriones tres: vtque faciliora omnia apud Alexandrum expedirent, veteri Britannorum exemplo; qui pacem à Cæsare petituri, legatis associauere Comium Regulum Atrebatensem, Cæsaris amicum, quem in vincula paulò antè coniecerant; & isti Federicum Perenottum Campinij Dominum, eductum è carcere secum assumpsere. eoque, & Richardoto sequestribus, in hunc denique modum conditiones emollitæ sunt. *Veniam præteritorum omnium, Regis nomine, Gandauensibus in gratiam receptis elargitur Belgij Gubernator Parmensis Princeps, pristinis priuilegijs restitutis. Animaduersione, quæ in vniuersos exerceri debuit, ad ciues tantummodò senos redactâ; nunc hisce quoque senis ciuibus, quos sibi arbitratu suo tradi plectendos quocumque liberet supplicij genere popo-scerat, vitam indulget, iure sibi in reliqua reseruato. ciuitatem ducentis millibus florenûm mulctat. Cæsareæ arcis, ac Sacrarum ædium restitutionem eidem imperat. Sacrum ordinem vrbe eiectum reuocari mandat, reducique in bonorum, quêis inter postremas hasce turbas exutus fuerat, possessionem. Hæreticis ad sua componenda, migrandumque, biennij moram Gandaui concedit. Præsidiarijs militibus* (erant illi paulùm suprà bis mille) *cum armis cuique suis abitum permittit; alios eorum loco ex quacumque natione impositurus.* Imposuit autem, rebus ita constitutis, tria peditum millia, equitumque turmas quinque, Oliuerâ duce: & Campinium paulo antè carcere occlusum, bisque capite pericli-tatum,

Cæs. lib. 4. bel. gal.

Redeunt & hoc artificiô vsi;

vrbem arbitrio Alex. dedūt; hisce conditionibus acceptis;

Alex. statum Gandaui ciuilem;

Campin. Granuel. Card. fráter

1584

tatum, vrbi præfecit. simul euocato Mechliniensi Archiepiscopo, qui Gandaui sacra procuraret, Sacerdotes, Religiosasque familias in vrbem reduceret, atque Orthodoxæ fidei desertores Religioni, ac Deo reconciliaret; statum, (vt tunc quidem distractus aliò potuit) ciuilem, ac sacrum ordinauit. Sic vrbs in manus venit, qua nulla in Belgio maior, mœnibus, fossâ, propugnaculis aduersus quascumque magnorum exercituum aggressiones præmunita: intusque non minus valida fluminum, & canalium flexionibus sepimentisque, à quibus in insulas quamplures secta, si foris superetur, habet vnde se, intra insularum receptus, abscissis pontibus, nouissimè tueatur; hæc, inquam, tanta opulentaque vrbs ab Alexandri terrore nominis magis, quàm à paucis circa stationibus obsessa, minima Regis impensâ, iacturâ militum nullâ, accipere victoris arbitrio leges coacta est: tam magno quæstu bellici apparatus, relatis inde tormentis muralibus campestribusque quàmplurimis, militaribus machinis, plaustris, fossoribus, fabrisque, præter naues, ac naualem turbam; vt meritò Alexander, misso victoriæ nuncio in Hispaniam, cumulaturus (vt scribit ipse) Iudorum solennia, quos tunc acceperat in Catharinæ Regis filiæ nuptijs celebrandos; post rei gestæ narrationem, postremò addiderit. *Nunquam inter Belgij prospera, expertum se esse opportuniore loco, Dei benignitatem, quàm in Gandauensi victoria, per se magna, & Gandauensi maiorem breui paritura,*

& sacrum ordinat:

& victoria ex vrbe maximamunitissimaq;

nuncium Regi mittit.

Duci Sabaudæ nuptæ

ET

1584 ET VERO statim constitit victoriæ fructus. Eductæ sunt Gandauo duæ, ac viginti naues, quingentis militibus armatæ, cum aliquot onerarijs, vt secundo Scaldi, Calloum deferrentur. Sed quoniam Calloum inter, & Gandauum, Antuerpia intercedebat, cuius ante munitiones nauigandum erat, hæc inita est ratio vitandæ hostilis vrbis. Inundauerant Antuerpiani per Saftingæ aliorumque aggerum scissuras, vt antea dicebam, maximam agrorum partem ad Borchtum vsque pagum, paulum supra Antuerpiam: ac præter Delam insulam, & Calloum, & aggeres aliquot ab alluuione extantes, ceteram Flandriæ oram aquis latè contexerant. Hac opportunitate vsus Alexander, vbi naues Gandauo egressæ, Teneramundam, mox & Rupelmundam, captas iam vrbes, tutò transuectæ sunt, auctæ insuper aliquot nauigijs atque Biremibus; iussit eas relictâ ad dexteram Antuerpiâ, Borcthum diuertere, apertoque ibi Scaldico aggere, in campos aquis mersos erumpere. Quod illæ, post breue prælium cum nauibus Antuerpiâ illuc festinatis, interempto Ioanne Cocco earum Præfecto, tutæque propugnaculo prope Borcthum ad hanc rem excitato, felicissimè præstitere. Inde Calloum versus velificantes, ac Blochersem aggerem, apud S. Francisci munitiunculam, perrumpentes, demum apud S. Sebastiani propugnaculum, scisso Scaldis aggere, rursus in flumen illapsæ peruenere ad Alexandrum, tantò maiori exercitus gratulatione, quantò audi-

Gandaui naues educuntur ad finiendum pontem, & per inũdatos ab hostibus campos, vitatam Antuerpiam, commissoque feliciter prælio, ad Alexandrum aduehuntur

Galeotte

Dicco

1584

auditum erat, vix prætergressis Borcthi scissuram regijs nauibus, nouam Antuerpia classem Cocco auxiliaturam aduolasse, ductore Tilinio. Hic, paucis antè diebus, dum operas Farnesiano ponti hinc atque hinc intentas assiduè incursant hostes, distrahuntque; noctu Lilloo egressus Antuerpiam euaserat, tribus Hispanorum ratibus secum tractis. Verùm quum regios rejectis Antuerpianis nauigijs, tranasse jam Scaldis aggerem ad Borcthum vidit, ne aditus ille, ostiumque venturis inposterum Gandauo nauibus pateret, cum ea, qua venerat classe, perfossi aggeris ripam insèdit, ibique castellum, quod Tilinianum appellatum est, excitauit, ac muniuit. Dein Antuerpiam reuersus, habita cum Aldegundio, reliquisque belli primoribus consultatione, quum aduocandum è Zutphania Comitem Holachium, vrgendum cum sua Anglorum legione Morganum, implorandum gallicum rursus auxilium censuissent; ipse onus Hollandos adeundi, sollicitandique eorum classem, vltrò suscepit. Atque expectata maris reciprocatione, armata biremi, ac præmissâ onerariâ, nocte intempesta, ligneos inter pontes elabitur: mox tamen incidens in biremem, nauemque Billij; qui Alexandri jussu inter palationem, ac Liefensucum excubabat, commisso prælio vincitur, capiturque, ac Tornacensem in arcem pòst abducitur; non minore Antuerpiæ jacturâ, orbatæ strenuo audentique partium Duce, quàm mœrore Lanuæ patris ea captiuitate bis capti.

Sed Tilinius Lilloo Antuerpiam nauigans, non sine præda, excitato castello viam nauibus Gãdauo in posterum venturis intercludit. Postea ad sollicitandos Hollandos renauigans, capitur,

Lanuæ fil.

Gaspar Robles Bil. Domin.

Sed

1584 Sed non hac compensatum est clade damnum, quod allatum à Tilinio fuerat, insesso Borctho, exclusis inde regijs, atque adeò intercluso nauigijs aditu è Gandauensi vrbe. Id, quod angebat Alexandrum nauium egentem, quarum obiectu absoluta pontis molitione, Scaldim aliquando clauderet, viamque hostibus, contempto periculo quotidie illac transmittentibus, semperque commeatus aliquid Antuerpiam comportantibus inhiberet. Præsertim quòd, quò magis in hiemem ibat, eo duriora omnia, inprimisque fluminis glaciem, qua nullam certiorem pestem minabantur accolæ, formidabat. Alijs præterea nauibus opus habebat, ad pontis tutelam armatis contra hostium conatus, à mari aut ab Antuerpia, aut vtrimque simul inuadentium. Ergo sæpè iam frustrà consultis aquarum locorumque peritis, ipse, seu necessitate ingenium exprimente, seu potius, vti scribit ad Regem, Deo hanc illi mentem insinuante, postquàm omnes circa flumen tractus æstimasset, statuit, Drusi, & Corbulonis exemplo, qui per ea loca, ille à Rheno in Fleuum lacum, hic Mosam inter & Rhenum, non procul à Batauico littore, fossam duxere; à Stechena Vuasiæ pago alueum moliri nauium capacem, & Calloum vsque deriuare. Et quamquam magna fossorum parte alibi distenta, tamen haud dubius militaris obsequij, (quippè obtinuerat Alexander, vt quod antea vis, & imperium, iam æmulatio & mos haberetur) ipse consilij sui faber, inter mili-

Lanua captus ante fuerat. Vide. supra l.3.

magna partium iactura.

Alex. interclusa à Gandauo via,

aliam excogitat aliunde:

14. Nouembris

Suider-Zee

 1584

forsam moliutur,

immissoque in eã flumine,

usque in castra deducit.

eius longitudo,

& commoda,

tes fossoresque indiscreto labore manum operi admouet: ac paulùm supra Stechenam, quò brachium pertingit Mœræ Gandauensis fluuij, aperit fossæ caput. in eam infuso Mœra, canalem dirigit ad locum, quò inundatio aliquatenus extendebatur, quinque passuum millibus è Stechena distantem. Inde per campos aquis haud ita altis inundatos, apud S.Gislisium pagum iter flectens, inter Verbocchum vicum, & Beuerensem arcem, ad Callouim, & castra perducit alueum, ac sciffo demum Scaldis aggere in flumen exonerat: extructo ibi Perla propugnaculo, ad præsidium noui ostij, portusque, quem eodem loco suis nauigijs designauit. Atque in hunc modum pro ea, quam hostes per Scaldim intercluserant via, ipse noua, breuiorique aperta, in quam naues Gandauo per Mœram, se immitterent, ac deferrentur in castra, materiam perficiendo operi, & commeatum alendo exercitui, abundè prouidit. magna & hostium admiratione ex opere tanto, tantã celeritate perfecto: & militum lætitia, Parmensi Principi, cuius honori nouum alueum Parmam appellauere, diu effusèque gratulantium. Fuit longitudo Farnesianæ fossæ, quà per siccam, quà per aspersam aquis humum serpentis, milliarium circiter quatuordecim: primæque per eum actuariæ naues Gandauo septemdecim aduenere. posteà verò, sicuti maxima quæque flumina Flandriam propemodùm omnem complectentia, Gandaui excipiuntur, ita ex vniuersis ferè Flan-

driæ

1584 driæ locis deferri cœpta sunt generum omnium merces in castra; non exiguo sanè quæstu pagorum, oppidorumque, venalia huc multa tutò conuehentium, distrahentiumque: & militum in primis commodo; quibus toto obsidionis tempore vnus hic alueus rem cibariam, sublata occasione deferendi signa stationesque, præsenti copia suppeditauit. Sed præcipuus tunc quidem Pannæ fructus, naues fuere ad pontis absolutionem adhibendæ. Ne tamen per aliquot dies adhiberentur; gelu deterruit. Diffracto enim, qui magnam partem conglaciauerat, Scaldi fluuio, aggerebantur glaciei immanes cumuli: qui si fortè delati cum æstuante, rapidoque mari, in pontem incurrissent, haud dubiè obstantia hæc in medio amne nauigia, vbi maior rapiditas, dissipassent, atque obruissent. Sanè ingentia aliquot fragmina glaciati amnis in structuram pontis impetu acta, atque intra crassitudinem lignorum ferè semipalmo immissa, argumento fuere, qualis ea firmitudo molis esset, quæ aduersus acuta adeò tela furenti ab Oceano contorta, immobilis, atque inconcussa perstaret. Vbi autem mitescere

Naues per eam deferuntur ad pontis absolutionē adhibendæ:

& glaciati fluminis impetu

1585 hiems cœpit; & minor à gelu timor; ad molitionem operis reditum est.

cessante adhibentur.

PATEBAT, vti supra significatum, pedibus paulo minus mille, ac trecentis, pars media fluminis inter castella. Ad eam claudendam duæ, ac triginta naues æquatæ in latera, interiectæ sunt, singulæ sexaginta sex pedes longæ, duodecim latæ. Nec lateribus cohærebant, sed pe-

Ex fuērūt naues triginta duæ,

 des

in huc modum composita. des viginti duos inter se distabant: quaterna tamen serie rudentum, & catenarum proras puppesque, ac media latera vincientium, coniungebantur. Praeterea vnaquæque nauis à prora, atque à puppi firmabatur, anchoris ita iactis, vt attollente se flumine, laxatis nautarum ministerio anchorarijs funibus, inoffensa nauium series attolleretur. At spatio inter singulas naues trabibus commisso, at transuersis asseribus constrato, trasmittebatur in nauium foros: vnde continuus *Super his constrata est via,* inter castella pons, mille, ac trecentorum pedum efficiebatur, vallatus & ipse firmis asserum loricis, vti seruatum fuerat in vtroque palationis ponte, cui medius hic adnectebatur. Additi & defensores, singulis quidem nauibus milites *steccato* triginta, cratibus pluteisque præsepti, ac *defensoribus & nautis & tormetis munita.* nautæ quatuor, cum duobus maioribus tormentis: castellis autem stationarij longè plures: singulis verò castellorum angulis totidem tormenta, quorum duo *Tormentorum numerus in nauibus, & in vtraque palatione, & in castellis palationũ terminis.* in palationis, duo in nauium tutelam excubabant. fueruntque tormenta maiora pontem vniuersum propugnantia, septem omnino, ac nonaginta. Neque hoc perfectum est opus, antè quàm simul aliud perficeretur, quod huius munimentum, firmamentumque futurum esset. Et quemadmodum ante vrbium portas obijci solent hostibus aliqua paulùm abiuncta à mœnibus propugnacula, *Riuellini* *Ponti geminum munimẽtum præponitur.* quorum oppositu retardentur illi, ac retundantur, vt non nisi fessi, imminutique inuadant vrbem; sic noua hæc moles (vti inuentor eius Baroccius differebat)

1585

1585 bat) ponti præstaret, in quam necessariò incurrerent, induerentque se se hostium naues, ante quàm integræ, validæque pontem aggrederentur. Et huius quidem machinæ structura, hæc erat. Prætendebantur antè nauium pontem; sed procul ab illo ad teli iactum, rates triginta tres, ternæ lateribus aliquantum distantibus compositæ, stratisque desuper ingentibus tignis, malisque nauium, connexæ: tum ternæ aliæ inter se quidem eodem modo coniunctæ, sed à primis ternis modico interiecto spatio separatæ: sic rursus aliæ, ad vndecimum vsque ternarium, pari interuallo succedebant. Porrò ex singulis hisce ternarijs, dentato extabant ordine quaternædenæ trabes, prælongæ, teretesque, & ferro acuminatæ: quæ velut hastata, in fronte agminis cohors, prætentis in hostem inclinatisque cuspidibus accedentes territabant. Rates dolijs inanibus oppletæ, ne à profluente, aut ab æstu abriperentur, demissis vtrinque anchoris sistebantur, laxis tamen rudentibus, vt intumescente amne pariter elatæ fluitarent; eoque flottas appellauere). Harum porrò machinarum, quæ geminæ fuere, alteræ Antuerpiam versus, Oceanum versus alteræ, singulæ pedes mille ducentos quinquaginta duos longæ, tantum in fluminis latitudinem extendebantur, quantum & totum nauium pontem, & aliquam castellorum partem, obiectu, moràque suâ contegerent. Postremò Alexander, armata quadraginta nauium, biremiumque classe, quarum

Propertius Baroc.

hoc artificio.

vicenis circa ripam Flandriæ, totidem ad oram Brabantiæ, tutelam pontis attribuit. opus post septimum obsidionis mensem absoluit: ac ponte bis mille, & quadringentorum pedum Scaldi imposito ea firmitate, vt in Brabantiam & Flandria communicatis, quæ vtrobique erant, castris, peditum equitumque copiæ, cum plaustris tormentisque curulibus vltro citroque ex vsu commearent; flumen hostibus interclusit, spemque commercij omnem à mari Antuerpiensibus ademit. Dieruq quo pons, & munimenta pontis absoluta sunt (fuit autem festa lux Apostoli Matthiæ, quam Alexander faustam sibi, vti scripsit ad Regem, auguratus est, ob memoriam Caroli V. aui sui, fortunata quæque eo die sortiti) cunctus exercitus militari pompa celebrauit. pars magna militum nouo ponte dispositi, quasi misso sub iugum, calcatoque Scaldi, iam victores: pars ex arcibus propugnaculisque in vtraque ripa constructis, alij ex nauibus, plures è stationibus & castris, omnes læta tormentorum explosione, lætis vocibus, Parmensi vitam, Parmensi victorias acclamauere. Dum ipse, qui rei molitionem præcipuo Dei nutu cœptam, atque inter assidua hostium, elementorumque certamina eò deductam intelligebat, actis ei submisso animo gratijs, stabilitatem operi à præpotenti eius dextera precabatur.

A T V E R O vbi compertum est Antuerpiæ, clausum iam ponte Scaldim, ac multi procul prospexere molem, haud faci-

& absoluto bis mille & quadringentorum pedum ponte,

via Antuerpiam à mari penitus intercluditur,

magna militum lætitia,

diem perfecti operis celebrantium,

& Alex. Deo grates ob eam causa peragentis.

Antuerpiensium admiratio absoluto ponte:

1585

24. *Feb.*

28. *Feb. Carolus V. eo die natus, coronatus, & victor apud Ticinum*

facilè dictu est, quæ inde admiratio consternatioque populum inuaserit. Fuere, qui non humano illud artificio inuentum, sed dæmonum afflatu monstratam Parmensi formam operis, conductisque ex Orco fabris, ferramentisque perfectam, sibi persuaderent. Certè Consul Aldegundius, quamuis dissimulato tunc quidem metu, disparem animo frontem explicaret; in libello tamen, quem captâ post Antuerpiâ emisit, *Supra humanam fidem fuisse* asseuerat, *& eius naturæ amnem mortalium manibus subdi posse*. Et sanè in veterum annalibus haud facilè quis reperiat structuram pontis admirabiliorem. Scio Cæsaris pontem paulùm vltra Belgij fines, super Rheno fabricatum, scriptorum commentationibus clarum esse. Attamen Cæsar longè angustiore loco, tenuique per æstatem Rheno pontem statuit. Alexander alueum duplo ferè latiorem, & Oceano proximum, mistumque Oceano, atque adeo eius agitatum elementi furijs compressit. Præterea, prompta illi materia fuit ex amicis circà prouincijs, naues ac ligna offerentibus: Alexandro pauca ad manus, pleraque procul asportata, semel ab Anglis, iterum ab Hollandis intercepta, semper hostibus obnoxia. Adde quod Cæsar breuem ad vsum, nempè ad transducendum semel exercitum, machinam struxit; atque adeo non ea operi firmitas paranda fuit, quæ necessaria erat Alexandro, obsidionem in plures menses facilè producturo. Denique ille non metu hostium, qui, vbi pons institui cœptus est, fugam

& Aldegundi de eo indiciū

lib.4. & 6. belli gallici

Comparatio huius cum Cæsaris ponte

Cæsari

Cæsar.

arripuere, ideoque operis securus opus condidit: Alexander in conspectu inimicæ potentissimæque vrbis, inter illam medius & possessum hostibus mare, modò hinc, modò illinc, sæpe vtrinque infestis nauium incursionibus impetitus, molem inter vndas æstu Oceani irrequietas constituebat. Vt profectò, si Cæsaris nomen Rhenano ponti demeres, Antuerpiano adderes, nostram ætatem sitorum, credo, Cæsarum non pœniteret. Auxit obsessæ ciuitati sollicitudinem explorator ab Aldegundio submissus in castra, relaturus pontis formam, hostiumque consilia. Qui agnitus, captusque, sed contrà quam metuebat, à Parmensi exceptus (Scipionem videlicet imitato, qui pari securitate sui, & contemptu hostis, speculatores Annibalis admisit,) iussus est circum ire castra, contemplari structuram pontis, numerare naues, tormenta, propugnacula: tum, omisso metu, ad se reuerti. Reuerso, *Vade*, inquit, *liber ad eos, qui te speculatum misere: & postquam, quæ oculis ipse tuis vsurpasti, omnia percensueris, adde, Firmum fixumque esse Alexandro Farnesio, ab obsidione non antè discedere, quàm aut sub illo* (& pontem monstrauit) *tumulum sibi condat, aut per illum in vrbem sibi viam sternat.*

SED multo, quàm exploratoris relatio, ciuitatem exterruerat magis, Buscoduci infeliciter attentati nuncius. Etenim ex rebus Midelburgi agitatis in fœderatorum Ordinum conuentu, ita partiti fuerant subsidium: vt, dum Treslongus

1585

Antuerpia.

Explorator Antuerpiēsis capitur,

Liuius l. 10. 3. dec.

& Antuerpiam remittitur ab Alex. hisce eum verbis.

BVSCODVCI aggresio,

Beldus

5185 gus Zelandiæ oræ Præfectus classem Lil-
Io. Bisius Mōs de Trelon. loum adduceret, Holachius Buscoducum inuaderet, cui defendendo si Parmensis accurreret, (ita enim disserebant) haud dubiè, tractis è Scaldico ponte castellisque præsidiarijs, faciliorem classi accessum, impressionemque in pontem fore. *decreta in consilio Fœderatorum.* Sin autem posthabito Buscoduco, belli caput non omittendum putaret, profectò non duraturam per se se vrbem, præsertim pollicitis aliquot in ea ciuibus operam suam: capto autem Buscoduco, *Bolduc.* commeatum Antuerpiam à terra inferri posse, nullâ maris curâ. Et iam Holachij iussu quinquaginta pedites, ductore Claragio, *Iulian. Clarag.* ante vrbis portam, quæ Antuerpiam ducit, occultati, quum primùm ciues eam manè reclusere, demisso versatili ponte; improuisò apparent, fugatisque, qui venerant, ciuibus, portam occupant. Inde non procul in successum intenti equites trecenti, septingentique pedites, Holachio ipso duce, vrbem intrant: diuisique, in forum alij tendunt, munitione tormentisque potiuntur alij, plures quasi iam victoriæ securi, prædatum vrbem sanè opulentam certatim huc illucque funduntur. *Intrant vrbē Holachius & eius copiæ, quæ ad prædas funduntur.* Quin & Decurio *Caporale* tribus cum militibus ad portæ tutelam ab Holachio relictus, captam iam vrbem ratus, ne fructu victoriæ vnus ipse careret, statione flagitiosè deserta, socijs se se prædabundis adiungit. Fortè per eos dies Buscoduci aderat à morbo recens Altapennius, auditoque inuadentium clamore, arma induit, tractisque secum quadraginta equitibus lancearijs *prædabūdis adiūgit se portæ custos.*

1585

Occurrit hostibus Altapennius mox & alij:

ex Italica turma Elmontij vrbis Præfecti, in forum prodit, ciues consternatos latitantesque præsentiâ suâ extrahit, animatque, ac primo hostium manipulo infestus occurrit. Sequitur exemplum Altapennij Præfectus Elmontius: cum vtroque se se ciuium alij adglomerant: alij ductu suo, & mutua adhortatione in hostes vadunt: sumptisque iam vbique armis, tota passim vrbe, per vias ac fora, diuersis vtrinque animis, pari obstinatione confligitur. hinc enim patriæ caritas, coniugum, liberorum, ac fortunarum cura, aduersum aggressores prædatoresque incendebat: inde potiundæ vrbis decus, ingentiumque prædarum, quæ iam in manibus erant, cupido stimulabat. Verùm, siue quòd SVA quisque acrius defendit, quàm raptor inuadit aliena: siue gliscente ciuium armatorum numero, vt FERME quàm pauci ardua aggrediuntur, tam dein multi aggressos imitantur; Holachianos non iam diripiendæ vrbis, sed tegendi sui perurgere sollicitudo cœpit. Sustentabat tamen illos spes auxiliarium copiarum. digresso paulo antè Holachio ad eas è vicino vrbi pago, vbi latebant, accersendes. Has autem, quæ mille equites, bis mille pedites erant, in vrbem properantes, iam iamque portæ succedentes, senex vnus incustoditam ab Holachianis portam intuens, è proxima turricula, clàm prorepens, incisis retinaculis, demissaque portæ cataractâ, aditu exclusit, elusitque. Quo factum est, vt qui iam numero animoque impares pugnabant

pugnatur.

Holachius ad nouas copias adducendas egressus.

cum ijs redit:

1585 Holachiani, nullo ad fugam exitu inuento, omnes aut intra vrbem conclusi, trucidati sint: aut è mœnibus in fossam sponte demissos, paucis exceptis, obruerint aquæ. Quo tempore ferunt, ciuium multos adhuc ignaros liberatæ vrbis, è diuersa mœnium parte, præproperâ fugâ, inanique eorum metu, quibus ipsi metui erant, se se præcipites egisse, victoresque iuxtà, ac victos, aquis haustos esse, nisi fortè istos non ignoratione victoriæ, sed proditionis conscientiâ ad fugam fatumque compulsos credibile sit. Reperti inter eos, qui desiderati sunt, Ferdinandus Truchsesius, exauthorati Septemuiri frater, & nothus Orangij filius, præter Holachij legatum, & Germanos aliquot peditum hastatorum duces. Sic vrbem iam captam, vnus Decurio stationis desertor amisit, præsenti Altapennius animo seruauit. Vt meritò illum è mœnibus fugientem pœna consecuta sit, Holachij iussu capite damnatum: Altapennium Elmontiumque, commendante vtrumque Alexandro, Regis litteræ gratiarum indices, non sine donatiuo ad Altapennium misso, decorauerint.

Sed porta occlusa nō admittitur.

Inde Holachianorum cædes.

& pœna custodis,

Meter. lib.2.

& præmiū Altapennij.

HVIVS infortunij nuncius eodem planè tempore Antuerpiam intrauit, quo equites aliqui, mox & pedites, reliquiæ cladis à Georgio Basta, equitatus vniuersi Commissario illatæ, sese effusâ in vrbem fugâ recipiebant. Etenim captâ pridem à Regijs Viluordiâ, Bruxellis proximâ, relictoque ad loci præsidium Ambrosio Landriano, fame laborabant miserum

BRVXELLENSES obsessi fame laborant.

 1585

Mittunt illis commeatum multo comitatum milite Mechlinienses & Antuerpienses.

ferum in modum Bruxellenses. Iis opem vt ferrent aliquam Mechlinienses, Antuerpianique, ita conuenerant, vt illi commeatum, hi militem commeatus tutelam adderent. Suboluerat id Parmensi Principi, eiusque iussu ex Tornautho Georgius Basta, atque ex Lyra Odoardus Lanceauecchia, Lyrani præsidij Præfectus, coniunctis copijs, & circum Viluordiam structis insidijs excubabant. Quum per obscurum cœptæ iam noctis, plaustris circiter ducentis præire conspiciunt nouem equitum signa, & cohortes peditum fermè tredecim, paucis à tergo comitantibus plaustra, ob vicinitatem Mechliniæ tutiora. Ergo Regij magno repentinoque tubarum, ac tympanorum strepitu numerum ementiti, in primum equitum agmen inferuntur. tum miscentibus se se peditibus equitibusque, dum acriter vtrinque confligitur, spatium nacti plaustrarij subduxere vehicula, ac pleraque Mechliniam, à qua non multùm processerant, reduxere. Ex quo Regij in hostes ferocius incumbentes, cæsis eorum minimùm ducentis, plurimis captis, equis maximè Raitrum supra quadringentos abductis, reliquis fusis fugatisque, satis habuere, Antuerpiensium conatum non leui eorum malo elusisse, & Bruxellensium famem, alimentorum desperatione, frustrasse. Et verò non vltrà tolerabatur fames in ciuitate perquàm lauta splendidaque, & habitatoribus frequente: quamuis identidem emissis ad eam exonerandam viris feminisque compluribus, quorum tamen

Sed incidentes in aegiorum insidias,

cæduntur & fugantur.

cum Victorum præda.

Crescit Bruxellis dira fames:

men

1585 men plerosque regij equites aut sclopo-rum ictibus in vrbem reijciebant, aut pergentes suspendio necabant: feminas autem, sectis supra genu vestibus, eam ignominiam referre domum, & cum suis fame commori iubebant. Et commoriebantur in dies, ciborum inopiâ, sanè perplures: adeò, vt matrem numerosa liberorum prole cinctam, à quibus assiduo eiulatu materna viscera cruciabantur, venenum ijs propinasse, mox & ipsam hausisse, vt longæ mortis tædio anteuerterent, memoriæ proditum sit. Accessit, famis additamentum, discordia: ciuium alijs de dedenda vrbe consultantibus, alijs ferociam spemque gallici auxilij retinentibus: illis armato milite aulam, his pari armorum apparatu forum, ædesque prætorias occupantibus. Donec desperata Gallorum ope, intercluso vndique in vrbem aditu, amissâ Viluordiâ, ac Vuillebrouco Bruxellensis nauigationis capite, præsidioque ab Igniquesia legione iam capto; Tempelius vrbis Gubernator, militesque, ac Magistratus, seorsim legatos in castra ad Alexandrum mittunt, qui ciuitatem eius clementiæ tradant: tantùm orantes, vt conditiones accipiant, quæ vrbem Belgarum Principum sedem non dedeceant: certè inconcussam Bruxellensium fidem erga Parmensem matrem mereri aliquid apud filium. Alexander paucis perstrictâ eâ ipsâ fide, quam in matrem, & in Regem matris dominum mutassent, Regemque è sua sede, furiali edicto, eiecissent: attamen de Principis clementia benè spe-

miserabili exemplo.

crescit cũ fame discordia.

Igitur de deditione mittũt ad Alexandrum:

Margarita Austriaca Alex. mater

à quo increpiti,

rare

rare iussos ad Richardottum Præsidem remisit: cuius potissimum operâ hisce inter alias conditionibus conuentum est. *Ciues ab Rege in gratiam recepti, pecuniæ onere nullo imposito, tantum iussi templa reficere: pretiosam Regis supellectilem, regijque sacelli ornamenta Bruxellis direpta restituere, aut eorum pretium soluare. ablata verò ex Granuellani Cardinalis, Ernesti Com. Mansfeldij, aliorumque opulentiorum ædibus, an reddenda essent, iudicum sententiæ relictum. Postremò hæreticis, ad sua componenda, biennio in vrbe subsistere permissum. At externis militibus*, qui mille, & quingenti pedites, equites quadringenti fuere, *vt liberi cum armis impedimentisque egrederentur concessum est, sine signis tamen, & cum extinctis funiculis, ac tympanis tubisque silentibus: sacramento prius dicto, Non se induturos arma aduersus Hispanum Regem, milites quidem quadrimestri spatio, semestri autem militum ductores.* Quibus abeuntibus, inductus est in vrbem ab Alexandro Gubernator Antonius Goignij Dominus, vetus ob vsque Caroli V. temporibus ordinum ductor, cum aliquot Vvallonum, Hispanorumque cohortibus. Iuum Richardotus eò allegatus cum Garnerio à secretis, qui nouorum Magistratuum comitijs præesset, statumque ciuilem ordinaret: ac demum Archiepiscopo Mechliniensi, cuius ditionis Bruxellæ tunc erant, impensè commendata est sacrorum cura.

accipiunt has conditiones.

Postremo ciuili sacroque statui ab eodem consultum est.

NEC mensis abierat, quum Neomagum, vrbs Geldriæ primaria, in Regis potestatem venit. AD EO quæ conse-ta sunt, si distrahi cœpere, ac plura labi la-

NEOMAGI deditio

Nimega

5 1585

1585 labant omnia. Ad ceteros Neomagi, præsidiarios (hi erant quadringenti pedites, equites ducenti) alios additurus erat Comes Meursius prouinciæ Præfectus, quo suspectis catholicorum in vrbe partibus terrori esset. Verùm non modò nouum præsidium, hæreticis, catholicisque iuxtà ingratum, admissum non est; sed etiam de veteri eiiciendo clàm inter catholicos consultatum. Quum admonitus Alexander, ad quem hostium consilia deferebantur omnia, extemplo mandat Altapennio, quem in Geldria aduersus tentamenta Comitis opposuerat, vt in eam curam sedulò intendat. Is, inito catholicis cum ciuibus consilio, fidos ac strenuos subinde viros in vrbem occultè submittendo, catholicorum factionem sensim auget, à quibus, vbi satis virium collectum est, patefactâ vrbis portâ, ipse cum præcipuo equitum robore ingressus, se catholicis arma expedientibus adiungit. Inde territi improuisa aggressione præsidiarij, vltrò dedidere se, ac statim emissi. Tum Neomagenses, allegatis ad Parmensem ciuium præcipuis, impetratisque, quas optabant, conditionibus, ad Regis obsequium rediere. Actæ propterea, Alexandri iussu, Diuinæ beniguitati gratiæ, tanta per exercitum gratulatione; quanto Antuerpiæ tumultu auditum est; modò amissam principem vrbem, & Brabantinorum Principum Regiam: nunc deditam aliam, Caroli Magni olim sedem, ac latè per Geldriam, Vahalis opportunitate fluminis, dominantem. Vt profecto

Adolphus Meurs. Com.

ex occasione dissidij inter eos

Com. Meurs.

Catholicorũ partes clam adiuuat Altapenius:

& ab ijs præualentibus armatus admittitur:

& vrbe potitur:

magno Antuerpiæ tumultu;

Brax.

Neomagum

 1585

fectò excitatam populi seditionem, malè Aldegundius quantâcumque esset eloquentiâ, compressisset, nisi eodem tempore Regiorum in Ostendæ aggressione successus irritus, & cruentus: ac simul Liefensuchi, aliarumque munitionum recuperatio, depressos non parùm Antuerpiensium animos subleuassent. Et Ostendam quidem Valentinus Mottæ Dominus, eodem planè principio, processuque, & exitu, aggressus est, quo Buschoducum Holachius per eosdem fere dies, vti memorauimus, attentauerat. Namque Mottæus, acceptis ex Italica legione Camilli Capisucchi aliquot cohortibus, & è vicinis locis præsidiariorum parte, cum Vvallonum legione, quam Ludouicus Momorantius Beurij Dominus ducebat pro parente suo Bersex Dynasta; primùm Ostendæ vigiles ad septum maris improuisus oppressit: tum vetus oppidum ingressus (bifariam Ostenda diuiditur) cæsis qui armati accurrerant, locum quatuor fermè horas victor obtinuit. Sed illo digresso ad tormenta, queis aditum sibi in nouum oppidum aperiret, adducenda, plerosque interea milites huc illucque distraxit auiditas prædæ. consuetum nempè malum, quod infaustis successibus semper in militia damnabitur, semper auaritia præualente retinebitur. Accessit, quòd ex Centurionibus, quibus certa singulis hora imperata erat ad aggrediendam vrbem, aliqui vltra præscriptum cunctati sunt. quo faciliùs vagos sparsimque prædabundos oppidani, ac præsidiarij coniun-

qui sedatur, prosperis auditis.

OSTENDÆ aggressio

Bolduc

Baronu Beury

Intrat illam Mottæus.

palificata

sed milites ad prædas versi,

Centuriones cunctantes;

victoriam impediunt

1585 iunctis viribus inuasere. Et quamquam Momorantius, contractis vtcumque conglobatisque suorum multis, nihil omisit, quo pugnam animosè restitueret; affluentes tamen hostes, ipsum prima in acie fortiter obsistentem, multis confodère vulneribus, & proiecto in vndas corpore, ademère quidem qualecumque solatium liberis eius: at paternæ virtutis memoriam, quæ aquis tumulari haud potuit, non adèmere. Cæsi vtrimque permulti, ex Regijs longè plures: in quibus Centuriones quatuor, & amissa ex Italica legione signa duo. quæ tamen, quòd à signiferis diu strenuèque defensa, non nisi eorum cum morte in hostium venere potestatem; alia viduis centurijs explicare signa, ex instituto militari permissum est. Reliqui ex aggressoribus, post meliorum necem, fugam certamini prætulere. Tribus propterea Centurionibus ab Alexandro capite damnatis; sed ob vnius ex his virtutem in bello sæpè spectatam, post aliquot dierum custodiam, absolutis. Sed longè maior Hispanorum castra metus inuaserat à Zelandiæ classe, quam in Midelburgi conuentu clam designatam nos supra retulimus, & rumor euulgauerat. Attamen Alexander in Treslongi, eius classis Præfecti, cunctatione multum adhuc spei retinebat. Hunc enim quum Ordinibus Zelandiæ non nihil offensum, ob nescio quas cum Adulpho Meetcherchio contentiones, inaudisset, vt erat in eiusmodi occasiones intentus, iampridem aggressus hominem fuerat, ami-

Sex liberi

Imperialis Cinuzius l. 3. de discipl. milit.

Maris Zelandiæ Admiral.

Alexand.

quam diu viget Momorantius,

pugnā succumbit;

Reliquorū clades,

& fuga:

damnatis propterea Centurionibus.

Zelandiæ classis.

Præfectus eius in ea educenda cunctatur.

1585

amicis litteris, nuncijsque, queis illum ad Principes sui partes reuocabat, magna offerens, & spem aurei velleris ostendens. Et vero Treslongus siue suspensus animi, siue non satis instructus ad inuadendum, segnius videbatur bellicas naues adornare, ad commeatum Antuerpiam inferendum, ac pontis opus interturbandum: sinistro multorum rumore, liberâque Ordinum querelâ aduersus huiusmodi non simplicem moram. Quod ille tanto intolerantius audiebat, quanto meritis tumidus, ob captam à se olim cum Lumeio Brilam, (caput originemque depressæ tunc primùm Hispanorum potentiæ,) plura sibi deberi à Belgarum Ordinibus sentiebat. Itaque eâdem Lumei ferociâ minitabundus, quum à probris in Zelandos non abstineret; simili quoque Lumei exitu, ex Senatus Zelandiæ consulto, maris præfecturâ motus, mox & in vincula coniectus tamdiu hæsit, dum Angliæ Reginæ operâ emissus, in Hollandiam se recepit. vbi suprema eius prouinciæ curia, cui ægrè fuerat, se inscia iudicium in Zelandia peractum esse, propositâ iterum quæstione, hominem absoluit, siue nullius perfidiæ compertum, sed diuitem, & infensum, eoque damnatum: siue metu, ne accensus contumeliâ; relictis partibus, ad hostes concederet: ideòque honore insuper auctum apud se Hollandi retinuere. Sed ante hunc exitum, Treslongo adhuc cunctante, Zelandi collectis, quot vndique potuere, nauigijs, impositoque ijs Iustino Nassauio, notho Principis Orangij filio,

inuitatus ab Alex. multis promissionibus

Isselt in Hist.

Queruntur de mora Ordines, quos ille cõtemnit, & vt ingratis interminatur.

Guliel. Com. Lumeius à Marcha 1572 Vide in lib. 7. Dec. 1.

Sed à Zelãdis præfectura maris exuitur & custoditur

Reidan. l. 4.

Absoluitur ab Hollandis,

honoraturque.

Zelandiæ classis per Scaldim inuecta

1585 lio, Scaldim ex mari inuehuntur: ac Liefensuchum aggressi, adiutique à Lilloi oppositi Castelli nauibus, tanta tormentorum vi munitionem quatiunt, vt, iam cadente multis in locis propugnaculo, exscensione facta, post acrem magis quàm constantem Regiorum defensionem, cæsis aut fugatis Vuallonibus præsidiarijs, non modò Liefensucho potiti sint, sed & Antonianum vicinum propugnaculum, Præfecto pugnam non auso, & totam ferè Delam insulam recuperauerint: magna Alexandri Principis indignatione, à quo submissum auxilium impulsasque illuc, quæ non procul excubabant naues, ille præpropera suorum fuga, præuertisset. eoque implacabilius animaduersum est in castelli vtriusque Præfectos, illum exilio, hunc capite mulctatos. Hæc porrò victoria sicuti liberam præstabat nauigationem auxiliarium Fœderatorum à mari ad pontem vsque, inter sua in vtrâque ripa propugnacula, procurrentium; ita eorum consilia maturauit, quibus inter illos conuentum erat, vt, quo tempore Antuerpienses destinato pridem artificio pontem inuaderent, subruerentque; eodem auxiliares Zelandi, Hollandique, admota classe, per aperta pontis transueherent commeatum. Et ne his, quæ parabantur Antuerpiæ, impedimento forent obiecti ante pontem, stratique super ratibus mali, quos flottas, vti diximus, appellabant; adhibita est nautarum opera, qui per tenebras citis lintribus illuc inuecti, aut occulto sub aquas

Liefensucū aggreditur.

expugnat:

& castella alia multa capit.

Præf. Anton. *Præf. Liefen.* *Præf. Anton.*

punitis ab Alex. eorum præfectis.

Consilium Fœderatorum de inuadēdo ponte.

prius de remouendis flottis ante pontem.

meatu inobseruati, grandibus cultris falcibusque incidebant anchorarios funes, malosque in pontem, cursu fluminis obuertebant. Sed catenis, funium loco, subiectis à Baroccio: accensisque, eiusdem inuentu, per ripas ignibus, sufficiente integris noctibus materia, repressi sunt. 1585

iamque remouebant.

Sed repressi.

NAVES Antuerpienses septemdecim:

AT VERO Antuerpienses perfecto iam nauium opere, quod ipsi dudum ad certam Scaldici pontis perniciem moliebantur, sociorum classem trans pontem agentium admonuere, *Egressuras urbe, quas parauerant naues, quarto Aprilis die, appetente nocte proinde prompta instructaque alimentis classe sedulò intenderent, perque pontis haud dubiam stragem, hostium securi transmitterent*. Earum ego nauium machinamentum, effectumque, quoniam ab omni sæculorum memoria nunquam portentosius aliquid auditum; ex Alexandri ad Regem litteris, breuique super hac re commentario Centurionis Tuccij non incuriosè memorabo. Federicus Iambellus, mirus bellicorum operum faber, ab Italia profectus in Hispaniam, diu pertentasse dicebatur aditum ad Regem, vt ei operam suam in Belgio perutilem polliceretur. Sed admissione infinitè dilata, postremò etiam spretus, vt non erat ab aula subactus ad patientiam, abscessit inde ferox, interminatusque, effecturum profectò se, vt spreti hominis nomen aliquando cum lacrymis Hispanus audiret. perrexitque Antuerpiam, nactus abundè per eam, quam dicere incœpi, occasionem, ex-

Inuentor.

Io. Frãc. Tuccius eq. S. Stephani.

pro-

1585 promendi hostilis animi opportunitatem. Naues ille quatuor, planis carinis, ac lateribus prælaltis, sed vtrisque vltra solitum crassis firmisque fabricatus, cuniculos in aquis fodere, in hunc modum commentus est. Principio in nauis alueo murum ex calce, ac lateribus, ceu solum, ac fundamentum posuit, vno altum pede, quinque latum: eumque quantum nauis in longum porrigebatur extendit: dein parietibus quà quà versus pro fundamenti modo superstructis, atque opertis, cuniculum formauit, latum æquè atque altum pedibus omninò tribus, indiditque prælargè bellicum pulnerem, quæsitissima perfectum opera, sibique vnicè nota. Operimentum ex lapidibus plerisque sepulcralibus, atque ex frumentarijs molis, saxisque immanibus fuit. Hoc super operimento tectum extulit, concamerauitque ex grandibus quoque lapidibus molaribusque in culmen, acutumque in angulum proclinatis, vt strages non rectà tantùm, sed etiam sparsim, & in vtramque partem latè funderetur: congestis constipatisque intra tecti cameram globis ferreis marmoreisque, catenis, vncis, clauis, cultris, & quidquid nocentius homo dirè ingeniosus adinuènit. Postremò quantum patebat inter latera nauis, & parietes tectumque cuniculi, coagmentatis in quadrum lapidibus, & commissis ferro trabibus, expleuit, atque arctauit. Hæc autem omnia postquàm solidis assibus, ac lateritio tabulato contexit, occultauitque; in eius medio compositam li-

Structura earum quatuor.

cuniculi in eis fabricati.

gnorum struem igne succendit, (vt immissæ ad comburendum pontem eo apparatu naues viderentur) subiecta lignis picea sulphureaque materia non antè desitura, quàm recepto igniario fomite cuniculus arderet. Bifariàm enim incendendi cuniculi rationem iniit machinator. Nam in nauium aliquibus incendiarium funem sulphureo puluere oblitum, qui clàm per carinæ partem explicatus intra cuniculum porrigebatur, tanta longitudine definiuit, quanta comburi posset eo temporis spatio, quo peruenturas ad pontem naues, explorata dimensione, compertum iam habuit. In alijs, eo genere horologiorum vsus est, quæ nocturni excubitoris loco lucernam accendentis, admirabili lepidoque artificio adhiberi solent. Nam ita molem attemperauit, vt tamdiù lenta rotarum conuersione cunctaretur, dum ad pontem nauis accederet: tunc festinato rapidoque rotæ, ac silicis occursu, scintillas aliquot excuteret, quæ exceptæ inter ramenta nitri, pulueremque inibi disseminatum corriperet, emicante illicò flamma, sulphuream lineam: atque hæc, vt erat in os vsque cuniculi porrecta, serpentem celeri pabulo ignem illuc inferret, cuniculumque succenderet. Compositis in hunc modum nauibus quatuor, minores tredecim lambellijs adiunxit, nullo intus machinamento noxias, sed multo igne per foros, ac tabulata conflagrantes. Nec latuerat Regios ille nauium apparatus, artificium ignorabatur: credebaturque ador-

Incendendi cuniculos modus duplex.

Adduntur ad has quatuor maiores, minores tredecim.

1585

1585 nari in vrbe classem, qua pons eodem tempore supra ab Antuerpianis, quò infrà ab Hollandis Zelandisque impeteretur. Ideoque Alexander auctis per castella aggeresque præsidijs, atque ad pontem præcipuis militum euocatis, in hostium consilia expeditus intendebat: tanto accipiendæ cladi propior, quanto auertendæ paratior videbatur. Quum ecce ab vrbe naues primùm tres, igne collucentes apparent, mox aliæ, aliæque. Tunc ad arma in castris conclamatum: & pons conferto milite insessus. Ferebantur illæ secundo flumine binæ ternæque ordine velut ad speciem æquato; namque à nautis tunc regebantur: ardebantque singulæ tam luculentis flammis, vt non ferre ignem, sed ipsæ comburi naues, atque adeò incendia nauigare, & inter aquas ali viderentur. Et verò ea fuit noctis illius scena, quæ iucundissimum præbere spectaculum potuerit, si spectatores à metu & cura vacuos habuisset. Nam fluminis aggeres, impositaque aggeribus castella perpetuis ignibus collucebant: renidebant dispositæ per ripas armatorum cohortes: igneæ per Scaldim naues, incendia impunè vomitantes, incertum erat, ludos ne darent, an dolo grauidæ perditum venirent. Augebat speciem conspectus, ac pompa Ducum militumque, longo in ponte splendentibus armis, promptis telis, explicatis vexillis emicantium: omnia demum ad ancipitem noui theatri voluptatem composita, & horrorem incutiebant, & oblectabant; ijdemque me-

sollicitis interea regijs:

8. April.

Apparēt emissæ ab vrbe naues,

mirum in nocte spectaculum ex earum incendio,

& ex armatis per ripas,

metuebant, & metus sui materia fruebantur. Iamque nauium classis duobus passuum millibus à ponte aberat, quum; qui eas agebant nautæ, clauos moderati, per medium Scaldis alueum direxere aduersus pontem cuniculis instructas naues, minore aliarum cura: statimque accenso fomite, in scaphas desiliere, successum procul obseruaturi. Et illæ quidem rectoribus destitutæ non eundem cursum tenuere omnes. Pleræque ex minoribus aut impegère in obiectas procul à ponte machinas cuspidibus præmunitas: aut ad terram appulsæ, ripis adhæsere. Ex quatuor autem cladem vtero gerentibus, vna medio in amne, accepta per rimas aqua, emisso tantùm fumo, ac fulgore, absorpta est. alteram, ac tertiam, Calloum versus (nam illic altius rapidiusque ferebatur amnis) subcrescens à Brabantia ventus ad Flandriæ ripam adègit, ac fixit. Neque sors melior quartæ videbatur in eamdem propemodùm Flandriæ oram obuersæ, inque extremam fluitantium machinarum partem violenter impactæ. Itaque Regij, excusso iam timore, præsertim quòd languebant in cimbarum multis, & extinguebantur ignes; ad mirabantur hostium consilia, tamque magnum successu nullo apparatum militaribus iocis irridebant. Quin ausi nonnulli è Flandriæ ripa, nauium vnam illic hærentem scandere, quid tandem lateret intus; spiculis scrutabantur. Quum ea, quam dicebam postremo loco, nauis vt erat alijs vastior ac validior, cuspidatas facilè machinas

Naues propius accedunt,

irrito successu minorum,

& trium ex maioribus.

Quarta à flottis retinetur.

Inde Regiorũ sollicitudo in iocos versa.

1585

Flotte

Flotte

elu-

1585 eluctata, perrupit obstantem molem, ac minax in pontem ferebatur. Tunc verò sublatis clamoribus, redijt militi sollicitudo & cura. Et Alexander, qui diuiso in partes animo, nunc maritimam à Lilloo classem respectabat, nunc in Antuerpiensium conatum propius intendebat, ad eos clamores, illuc, quò tendere incendiaria nauis videbatur, statim conuolat: imperatque nautarum alios, ea conscensa, ligna spargere, atque ignem extinguere: alios contis hastilibusque perniciem procul auertere. Stabat ipse in ligneo castello, quod palationis è Flandriæ ripa pars erat extrema, eique principium naualis pontis adnectebatur. erant cum illo Rubasius, Caëtanus, Billius, ac Vastius, alijque ordinum ductores, præter loci præsidiarios. Inter quos Hispanus signifer, Farnesianæ aulæ vetus, nec ignarus consimilium machinarum, saluti Alexandro fuit. Nam siue is exploratum haberet, quantum in ea arte præstaret Iambellus, cui quid accidisset in Hispania, forte inaudierat: eoque molem illam ex irati hominis officina prodijsse suspicaretur. siue non humana id ageret ratiocinatione, sed iniecta à Deo mente, cui decretum iam esset, tam forti pioque Duce Antuerpiam capi; Alexandro propior factus, enixè illum rogat, vt quando iam, quæ in rem præsentem vsui forent, opportunè mandasset, subduceret inde se, neue loco minimè tuto crederet vitam suam, ex qua miles omnis, ac militia ipsa vitam traheret. Sed reiectus, quum iterum, ac

Sed flottis à quarta perruptis redit metus.

Accurrit ad auertendam à ponte nauẽ Alex.

Steccata

Ipsum remouere à ponte conatur Hispanus signifer.

reiectus instat:

tertio instaret, nec audiretur; ad genua illius accidens, *Per ego*, inquit, *salutem tuam, Princeps, quam video periculo proximam, oro quæsoque, consilium semel a serio sape*. simul hæc dicebat, simul arrepta reuerenter eius veste, vt se sequeretur, imperans obsecrabat. Alexander insolitam hominis libertatem altius quàm hominis imperium interpretatus, monenti demum paruit: sequentibus illum Vastio, & Caëtano. Vixque in Marianam arcem ad Flandriæ ripam intulerat pedem, quum repentè hora præmensi temporis iam admota, ferale nauigium horrendo vsque adeò fragore concrepuit, vt ruere cælum, misceri superis infera, ipsa quati terrarum moles videretur. Nam eiecto, inter fulgura tonitruaque, lapidum, catenarumque, & globorum nimbo, ea secuta est admirabilis strages, quam non aliter euenire potuisse quis credat, nisi quia euènit. Castellum, cui tartarea nauis incubuit, pontis septa Marianam versus arcem, proximum castello naualem pontem, milites, nautas, Duces, tormenta vbique multa, arma, ac tela, vno omnia inuoluta impetu in sublime violenta vis rapuit, dispersitque quasi ventus folia. Scaldis prodigiosè dehiscens, fundi ima patefacere primùm visus, mox super ripas effusus, atque aggeribus æquatus, Marianam munitionem vno pede altior impleuit. terræ subsultantis motus ad nouem passuum millia vires, ac metum extendit. lapides & quidem sepulcrales, ac prægrandes, mille passus procul à flumine reperti, humo

ac penè cogit.

Recedit à ponte Alexander:

& simul erumpit è naualicuniculo pestis.

Prodigiosa vis eius:

1585

pal-

1585 palmis alicubi quatuor infixi. Sed nulla, quàm hominum miserabilior clades fuit: quorum alios inferna vis ignium, aut illicò perussit, aut secum ipsos furiali occursu collisuque commisit: aut inter lapides, ac ligna sublimes euibrauit, mox proiecit, atque afflixit ad terram, aut in aquis extinxit. alios pestifer halitus, cætera incolumes exanimauit: non paucos sublatus amnis ardentium aspersione aquarum diu torsit: multos redeuntium saxorum tempestas oppressit, ac non neminem sepulcrales ipsi lapides prostrauerunt simul, ac tumularunt. Nec tamen in tam luctuosa tragœdia ludos facere omisit dira hæc Erynnis. Vicecomitem Bruxellensem subita vi è naui pulsum eiaculatumque, nauis alia longè posita, in quam transuersus offendit, innocenter excepit. Centurionem Tuccium armis grauem è Mariana munitione sustulit auernalis hic turbo, ceu leuem per aëra paleam: libratumque aliquantisper, medio in amne deposuit, quem ille, vt erat nandi haud ignarus loricâ exutus, ac patrocinio tectus magnæ Dei Matris, cuius spe multâ implorauit opem, integer incolumisque tranauit. Plus adhuc viæ confecit adolescens ex prætorianis Alexandri militibus: namque è ponte abreptus procul à Flandriæ orâ, in alteram Brabantiæ ripam, magna fluminis parte transmissa, deportatus est, humero solùm, quo terræ incubuit, sauciato. narrabatque, quum fluuium superuolitans raperetur, visum sibi fuisse, globum se esse, à tormento excussum bel-

Varia mortis genera.

euentus aliorum varij.

ipse scribit

Fräcíscus Leodiensis

 1585

bellico: adeò à tergo propelli se incitatissimè sentiret. Sanè suspicio tenuit aliquos ex ijs, qui inde superstites euasere; quisquis hominum furialis machinamenti faber fuerit, illum non ex nostrate materia perniciem fabricasse, sed ex inferorum fornacibus accendisse feralem ignem: tonitrua, ac fulgura haud dubiè de cœlo magicis carminibus euocasse: pestilentem halitum non aliundè, quàm ex auernali lacu attraxisse: & aquam ipsam præter morem modumque perurentem, è palude nempè stygia deriuasse. Vsque adeò FAMILIARE est hominibus, supra vires humanas credere, quidquid supra captum illorum fit. Iam mortuorum numerum ad octingentos ascendisse, præter saucios, membrisque captos sanè perplurimos, scribit Vasquius hispanæ legionis instructor: nec pauciores commemorat Tuccius, vterque cladi præsens. in quibus cum militum præcipui fuere, ordinumque ductores haud pauci, tum omnium iacturam mors Rubasij, Billijque, quæ in eodem castello contigit, vnde abierat Alexander, facilè superauit. Gubernauerat Frisiam, Gaspar Roblæus Lusitanus, ex Belgæ vxoris dote Billij dominus: tunc germanæ legionis Præfectus, ac turmæ ductor. vetus, si quisquam alius, experrectusque miles, fidus consilio, & carus in paucis Alexandro, qui collata vni filiorum legione, alteri turmâ, amorem patris extendit in liberis. At in Robertum Marchionem Rubasium multa concurrebant. vetus illi à Melunia gente claritu-

Aliquorũ de hoc machinamẽto iudiciũ.

Numerus mortuorum:

Sergente mag.

in quibus Billius,

& Rubasius.

do:

1585 do: opes per se amplæ, & accessu Principatus, quem proscripto fratre, Alexander ei ab Rege impetrauerat, amplificatæ, authoritas domi militiæque, ab Artesiæ præfectura, & ab equitatus magisterio permagna: quam & maiorem ipse successoribus reliquit, primus inter equitum Magistros, cui annuente Alexandro, inclinari cœptæ sunt lanceæ, honoraria equitum salutatione vni exercitus Imperatori ad eam diem reddi solitâ, id quod in morem ab eo primùm tempore inductum est: impetratumque aliquot post annis; vt equitum Magistro equestria etiam vexilla submitterentur. Porrò militaris animus haud in alio confidentior, aut fortunatior: eoque sæpius à Fœderatorum partibus, cum quibus aduersus Regem aliquando bellauerat, ad reditum inuitatus: interim vti consiliorum viriumque conscius formidabatur. Cumulabat hæc Alexandri Principis in eum amor, quem debere se illi Alexander existimabat ob Vvallonum prouincias, eius in primis exemplo, ad obsequium reuocatas: ob insidias sibi ab illo detectas, oppressasque: atque ob incomparabile studium, reuerentiamque, qua homo cetera superbus & contumax, Alexandri nomen cum perpetua deuincti oppignoratique animi professione, propemodùm adorabat. Sed Rubasij, aliorumque plurimorum neces non ab hac solùm ad pontem naui, sed etiam ab earum altera, quæ ad terram hæserat, pestemque non sine clade multorum euomuit (nam tertia pariter ad ripam frustrà

Princ. Espinoi eius elogium:

& alij:

strà fuit, corrupto aquis igniario) secutus 1585
dies miserabiliter patefecit: ea nocte
satis cuique, quod priuatim lamentaretur, apud se fuit, in magno vbique sauciorum gemitu, perculsis amentibusque omnibus, ignaris vitæ sociorum, ignaris & suæ. Auxitque terrorem credita Principis Alexandri mors. Quippè conspectus postremùm fuerat in castello, quod primùm comprehendit flamma, consumpsitque. recursabant animo verba, quibus ille Antuerpiano exploratori multis audientibus affirmauerat, Pontem sibi futurum aut tumulum, aut gradum ad victoriam. videbaturque, nimium ex vero lethum sibi, ac locum præsignasse. Et sanè Alexander quamquam procul à ponte, nunquam tamen propior morti fuit. Namque illum in aditu Marianæ arcis, moti aëris pulsu ceu turbine circumductum, simul ingruens in galeam humerumque trabalis sudes afflixit ad terram. repertusque stricto cum gladio, attonito similis, iuxtàque Vastius Alexandri genua complexus, nec procul Caetanus ictu lapidis capite sauciatus. Mox redditus sibi Farnesius, vbi tot circum se vidit prostrata militum suorum corpora: vbi miserabiles audijt lamentantium voces, queis alij pontis trabibus infixi pendentesque, alij saxorum tumulo tecti, aut cippis semisepulti, opem sociorum implorabant: vbi stragem pontis aspexit, septorum partem in frusta comminutam, castelli molem funditus excisam, tresque vicinas naues fluuio haustas: quique his institerant, classiarios,

Immo & Alex, ipse inter mortuos non temerè cōputatus est.

Periculū eius,

& dolor visa suorū strage,

Steccata

rios, ſtationarios, eorumque præfectos, omnes eâdem clade oppreſſos accepit, percontantique anxiè de Rubaſio, nihil certi reddebatur; dolore ille quidem altè perfoſſus, animo tamen nihil inde demiſſo, deſertus licet à caris fidiſque commilitonibus, in tanta operum iactura, in omnium deſperatione, vnus ipſe erectus excelſuſque, ac toto illo infortunio maior, adiunctis ſecum Mondragonio, Carolo Mansfeldio, Camillo Capiſucco, alijſque, qui à tempeſtate integri ad Alexandri periculum aduolauerant: mox ſuperuenientibus Georgio Baſta, Gaſioque, expedita cum turma, ad tonitrua fulguraque è vicino accitis; circumire ſtationes, naues, caſtra; ſaucios in Beuerenſe valetudinarium deportandos in primis curare: ferre, quam cuique tunc poſſet, opem: præſentiâ, alloquio, ſpe, ſolari: opinionem cladis extenuare: multos quidem perculſos haud diffiteri, ſed redire ſpiritum, animum, vires: nec hoſtes à metu, quem alijs incuſſerint, vacuos eſſe: vnde nec auſos vltrà tendere per eas tenebras, cladis ignaros, & ſui anxios. vnum ſolicitè curandum, ne intercisi pontis aditum, quem hoſtibus nox occultat, dies aperiat. Nimirum haud facilè dictu eſt, quantum aſpectus Alexandri oppreſſos militum animos ſubleuauerit, metumque à ſuperuenturo hoſte repreſſerit. Iuuit opportunus Manriqui aduentus cum Germanica legione, quam, poſt amiſſum Lieſenſucum, properè Alexander euocauerat è Geldria.

animo tamen erectus,

ſtationes circumit,

ſaucijs opē impendit;

omnes præſentia, & alloquio recreat:

& ad reparandū pontem animat.

ITA-

 1585

PONS reparatur, ITAQVE mira omnium conspiratione, præeunte Farnesio, atque adeò nullo militum, Ducumque discrimine, reparando ponti admotæ sunt manus. Non quòd ipse paucis horis restituendam putauerit multorum mensium molitionem: sed vt pontis hiatu, instaurata palatione submissisque nauibus, vtcumque clauso, speciem operis non interrupti hostibus manè exploraturis obijceret: *in specie ad fallendos hostes;* haud ignarus, huiusmodi oculorum ludibrijs subiectam esse militiam, vt potè suspicionibus timoribusque semper exercitam: eoque FACILE trepidare oculos, non stantibus animis. Et verò quam volebat, obiecit ille speciem: namque per summam in eo noctis reliquo festinationem, trabibus, quæ fluitabant, repositis, nouisque arrectarijs palis, transuersarijs longurijs, quæque alia ad subitum vsum aderant, in flumine adactis, ac nauigijs interiectis, tanta molem opportunitate reparauit, dispositis super eam militibus, tympanisque, ac tubis occinere perpetuò iussis; vt hostium classem, quæ si è Lilloo properasset, haud dubiè temporarium pontis supplementum perrupisset; vana illa imagine tunc quidem fefellerit, atque ab aggrediendi consilio retardauerit: postea verò, firmato in dies opere, etiam à facultate deterruerit. *& fefellit.* Et sanè Farnesius maiori ne incussi animi altitudine pontem refecerit, an prius struxerit, incertum reliquit. *magna inde laude relata,* Rex quidem, actis ei ob eam causam amplissimè gratijs, manu adiungit sua, *Deesse sibi verba, quibus in eo rerum* *Iun. 6.*

per-

1585 *perditarum articulo, constantiam eius, celeritatemque commendet.* Neque tunc defuere, qui molem in Tyri olim obsidione super vndas elatam, atque ab incendiaria hostium naui disiectam recordati, cum Macedone Alexandro Alexandrum Parmensem non absurdè aut imperitè componerent. Nam neque Antuerpiam maritima gloria infra Tyrum differebant; neque Scaldim minore latitudine fluere, quàm staret illic Tyrium quatuor stadiorum mare, & viam per aquas attollere, iactis promiscuè lapidum cumulis, congestisque totis in fretum siluis, fuisse quidem vastius, ac manuum denique multarum opus: at ponte inter vndas arte contexto, flumen non minoris quàm mare magnitudinis coërcere, ingeniosius enimuerò & accuratius videri. certè Tyriam nauem bitumine ac sulphure grassatam, longè Antuerpianæ posthabendam, igne, halituque, saxisque, & vrentibus aquis, hoc est elementis omnibus pugnanti. Et tamen aduersus excidium hoc magnum, vna minimùm nocte reparatam fuisse à Parmensi molem, continuatumque ad victoriam vsque constanter obsidium: quum alterum animi ægrum, discessumque meditantem fortunatus, vt cetera, nauium aduentus è Cypro; in opere continuerit, ac victoriæ tandem admouerit. Vt proinde conficerent, collatum cum Macedone Parmensem, in huiusce structura, ac reparatione molis videri non imparem: &, si par claritudo scriptoris accederet, fore vbique parem. Secuto die, quum nusquam

præsertim à Rege.

Curt. l. 4 Arian. lib. 2.

Cōparatio Alex. Parmensis cū Alex. Macedone in reparatione pontis.

Alex. Maced.

Alex. Parm.

Alex. Maced.

1585

quam hoſtes apparerent: atque ab exploratorijs cimbis ea ipſa nocte Lilloum verſus ab Alexandro dimiſſis, certò referretur, hoſtium claſſem nihil mouere, ignaram videlicet victoriæ ſuæ, ac mente diuinitus auerſa; viſum eſt, curam humandis corporibus impendi, renouata exercitus commiſeratione, dum alij propinquos aut amicos agnoſcunt, atque humo tegunt: alij inter ignotos ſecernunt ſuos, & materiam doloris quærunt: omnes autem è ferali illo, ac miſerando truncorum corporum, auulſorumque capitum aſpectu, aucta in hoſtem ferocia, mærebant ſimul, & minabantur.

Curam ad humanda ſuorũ corpora vertit Alex.

Rubaſij cadauer è naui, vnde pendebat, raro agnoſcente, demiſſum, Alexander ingeſto qualicunque tunc quidem tumulo, non ſine lacrymis ipſe compoſuit, grata per exercitum, & pietate in militem, & communione doloris. At Billij corpus diu conquiſitum, non niſi poſt aliquot menſes, quum pontis moles deponeretur, innexum tigno repertum, indicio aureæ catenæ, quotidiani eius geſtaminis, agnitum eſt, atque Antuerpiæ honorificè tumulatum.

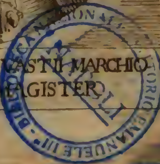
Rubaſio tumulum ipſe componit:

Billij corpus ſero repertum.

HOSTIS interea, etſi minore iam ſpe aperiendi ſibi per pontem viam, nihil tamen animo aut conſilio deſtitutus, haud omittere cœpta, & ſimul aliunde tentare aditum ſtatuit, maiore quàm vnquam vi: nempè Scaldi extra ripas, ruptis aggeribus, effuſo, quæſitaque per campos nauigatione, ſi per fluminis alueum negabatur. Nec apparatum bellicarum nauium, quæ magno artificum,

Aduerſus nouũ Antuerpienſium conſilium

FERDINANDVS DAVALVS VASTI MARCHIO
GENER. EQVITVM MAGISTER

1585 atque operatum st. epitu fabricabantur Antuerpiæ, quæque à mari in dies apparebant, ignorabat Alexander, consilium interpretabatur. Itaque erecto ad nouum prælium animo: suppletis primùm, qui desiderabantur, Centurionibus, ac Præfectis: habitâque ante alios ratione Hispani signiferi liberatoris sui, regium equitatum in magna Procerum contentione, Marchioni Vastio gubernandum tradidit, donec Magister equitum diceretur ab Rege, Rubasij loco. cuius ob mortem quoniam & Artesia prouincia, & Hesdini præfectura rectoribus carebant, inter competitores sanè complures, pro illa Comitem Henninium, pro hac Adrianum Gomicurtium enixè Regi commendauit. Sed hæc aliquantum ab Rege dilata sunt, regimen equitatus statim Vastio confirmatum est. Præterea è vicinis oppidis parte præsidiorum euocata, ac tormentis aliquot inde traductis, augere munitiones castellorum aggerumque festinauit: impensâ in primis curâ in Couensteinium aggerem, in quem ferri hostium consilia suspicabatur. Etenim à Lilloo, ac paulò etiam suprà, extenditur Antuerpiam vsque, per Brabantiam campus depressior, eoque stagnantibus aquis ac cœno interdum inuius, nisi hominum industriâ elatis inter eas paludes aggeribus, factitiæ suspenderentur viæ, quas Contradiccos Belgæ vocant. Vt enim fluminum aggeres, qui & aquarum obices, & viatorum itinera sunt, Dicchi Belgis dicuntur; ita quæ in hosce flumentanos aggeres, tanquam in vias

parat se Alex.

Prius supplet militum præfectos, qui desiderabantur:

Artes. Hesd.

tum castella & aggeres amplius munit.

maxime ad reparandum Couensteinium aggerem

vulgò Contradiccū, incumbit,

militares, semitæ transuersariæ contratendunt, Contradicchi appellantur. Horum maximus à Couenstenia villa, Couenstenius agger vulgo dictus, à Stabruco pago ad Scaldim vsque, tribus circiter milliaribus protenditur. Hunc iam corruptum, atque intercisum reparauerat ante Farnesius, & altiorem latioremque labore sanè summo restituerat: nempe vsui futurum, vt pars exercitus, è Strabruchi statiuis ad aggerem Scaldis transcenderet, atque inde ad naualem pontem accurreret, perque pontem ad Beuerensem exercitum commearet, eoque continuato traiectu, Brabantiæ Flandriæque castra coniungerentur. Accessit alia tunc quoque muniendi huius aggeris caussa: nimirum vt, si hostes à Lillo per inundatos agros nauigare Antuerpiam cogitarent, Couenstenij aggeris obiectu retardarentur. Hoc verò ipsum, quoniam in præsentia ausuros hostes magnoperè verebatur Alexander, relictâ Carolo Comiti Mansfeldio naualis pontis, quæ Rubasij fuerat, præfecturâ, ipse curam in Couenstenium aggerem sedulò intendit: cumque trabium fulcris, fascibusque, & congestitia humo firmatum, castellis aliquot dorso impositis, communiuit. Erat iam propugnaculum à Mondragonio cœptum in Scaldis aggere, in quem Couenstenius limes incidebat; à Sancta Cruce, ob loci figuram, appellatum. hoc absoluendum, tuendumque sibi Mondragonius seposuit. Alexander tria in aggere designauit. Primum longè à Mondragonio mille om-

1585

duas ob caufas.

castella ea in aggere mire sustollit,

Contradic.

1585 omnino passibus apud Couenstenij, nō-
bilis Antuerpiensis, ædes, extrui defen-
dique a Camillo à Monte imperauit, di-
ctumque est à Diuo Iacobo. Alterum
post tantumdem ferè spatij; Valentinus
Pardieus Mottæ dominus, Alexandri
iussu excitauit, ab ipso Mottæum, ac ple-
rumque Diui Georgij nuncupatum. Sed
absente postea Valentino, intrauit illud
Michael Benittus, vetus hispanorum
Centurio, quinque & triginta continuis
annis stipendia meritus. Tertium, quia
palis extra aggerem porrigebatur, à Pa-
lata primùm; postea à Victoria dictum,
Ioanni Gamboæ attribuit. Apud Stabru-
cum verò, quò desinebat agger, propu-
gnaculum Mansfeldius extruxerat ca- *Petr. Ernest.*
stris suis proximum: eique Camillum
Capisuccum, cuius statiua non procul
aberant, Alexander adiunxit. Feruebat
mira hæc Couenstenij collis munitio;
castellis modica ex area; & pene nulla;
certatim exurgentibus, ac velut in aëre
sublimibus, & suspensis: quum scissa *Et hostes apertis Scaldis aggeribus,*
Scaldis aggere, suprà ab Antuerpianis
prope vrbem, infrà ab auxiliari classe
apud Lilloum, campisque Brabantiam
versus ingenti aquarum copia, atque al-
tero iam Scaldi, latè inundatis; patuit *partē fluuij in vallem deuoluunt, per quā naues à mari Antuerpiam deuehantur.*
hostis consilium admouendi naues con-
tra Couenstenium aggerem, eoque obi-
ce fossoribus aperto, atque adeò factâ
per nouum alueum remis viâ, irrito irri-
soque Farnesiano ponte, Antuerpiam
nauigandi. Atque, vt huiusce consilij ad-
huc dubios, certè distractos, eoque im-
pares haberent Hispanos, polliciti erant

Hollandis Zelandisque auxiliaribus suis obsessi Antuerpiani, quo tempore Couensteniuim nauibus illi à mari, ipsi ab vrbe aggrederentur; se in Scaldicum pontem, nouis machinamentis, impetum facturos: iuratis Iambello, eiusque sulphuraria cohorte, Non antè desituros, quàm assiduè pertentatam, concussamque pontis molem alijs alijsque arietum impressionibus, planè proruerent. Ergo, vt inter eos conuenerat, auxiliaris centum quinquaginta nauium classis bifariàm distributa, partim in agrum alluuione vndantem, Holachio ductore, à Lilloo intulit se, proque loci arbustis, mali arboresque nauium apparuere, densiore silua: partim sub Iustino Nassauio Scaldim percurrens, nunc exscensionem ad Brabantiæ, nunc ad Flandriæ ripas ostentare: nunc aduersus pontem, rectà inuehi. Nec alijs artibus Holachiani interdum aduersus Sanctæ Crucis propugnaculum tormenta dirigere: sæpius in Couenstenium aggerem aggressionem minari: denique partes in omnes, armorum strepitum, metumque circumferre. intentis ad hæc, armatisque semper Regijs: Alexandro ipso modò pontem insistente, modò ad Couenstenium limitem conuolante, nec vnquam die noctuue somnum capiente. Id autem postquàm diebus aliquot, præsertim Holachiani quasi iam iam aggerem aggressuri continuauerant, animaduertentes à stationarijs, seu toties ostentata aggressione delusis, seu longo vigiliarum labore fatigatis, ad arma segnius accurri; intempesta

Simul classis à mari apparet.

pars eius per inundatos cāpos fertur in Couenstenīū aggerem,

pars per Scaldim in pontē.

1585

Hollan. & Zelan.

7. Maÿ

1585 sta nocte, viso circa Antuerpiam igne, quod vtrinque inuadendi signum erat, repentè circiter quingenti silentio Couenstenium aggerem scandunt inter Palatæ, ac Diui Georgij propugnacula interiectum, vbi Benittus stationem Hispanorum habebat: interfectisque primis stationarijs, quos semisopitos repererunt, ipso Centurione grauiter sauciato, interemptoque Centuriæ Instructore defensionem aufis; reliquis ad tutiora vtrinque castella confugientibus, aggeris iam partem obtinebant. succedebantque è nauibus alij, Holachio submittente. (erant enim supra duo classiariorum millia) quum è proximis stationibus hispani Centuriones Ortizius, & Verdugus, mox è Palatæ castello Gamboa Tribunus, cum hispanorum promptissimis accurrentes, restituto prælio, non modò ex aggere deiecere hostes; sed etiam naues ascensuros insecuti, complures eorum aut ferro cominus, aut nantes pilarum grandine eminus confecere. Quin & tormenta è Diui Iacobi propugnaculo in aggressores conuersa submersère naues quatuor propiùs admolas, omnesque iniectus ex alijs munitionibus metus absterruit: illata hostibus haud magna quidem clade, quippè eorum cæsis paulum supra trecentos, præter eos, quos in nauibus demersos aiebant, quosque aut nandi rudes, aut armis graues flumen hausit. Maior clade querimonia Holachij fuit aduersus Antuerpianos, qui signum ad inuadendum prælatis ex turri facibus edidissent, & tamen ad perse-

Couenstenius inuaditur,

Sergente

felici Holachianorum principio.

Greg. Ortiz. Ioannes Verdugus

Reijciuntur,

non tamen ea cum clade, maioris eorumdè querimonia aduersus Antuerpiēses.

quendam, quam ipse victoriam inchoasset, ex composito non adfuissent. Sed illi, nullum ab se facibus editum esse pugnæ indicium; Holachianos potiùs deceptos igne in Tolosana munitione fortè succenso, prælium festinasse affirmabant. Quamquam Alexander ad Regem scribens, aliunde rem trahit: opinaturque, Antuerpienses aggressionis Holachianæ dubios, expeditionem post principia distulisse, & quem sibi aditum successus aperiret, consultò expectasse.

Horũ responsio, *non satis probata Alexandro.* *1585* *Antuerpia* *20. Maij*

VERVM fuerint hæc prima leuiaque, nec satis vtrinque consentientia Couenstenij tentamenta. Sequitur iam magna hostium conspiratione certamen, mihi tanto accuratiùs dicendum, quantò raro aliàs in Belgio, audaciore loco, aut fallacioris alternatione victoriæ, aut nobilioribus audentium exemplis, aut præsentiore Cælitum ope, dimicatum est: exposita, ex vna parte, validiore, quàm ad illud tempus, nauium naualiumque sociorum classe: ex prompto quantum Antuerpiæ, in eo non machinarum minus, quàm mercium emporio; quantum apud Hollandos Zelandosque foret virium potentiæque: extracto ex vrbibus arcibusque præsidiariorum robore; ad præliatem hac decretorium publicæ libertatis diem, communi auxiliariorum, obsessorumque consensu, septimo Kalendas Iunias indictum: quo die Couenstenium obicem admota vtrinque classe inuaderent, perfossumque nauigaturæ annonæ aperirent. Ex altera parte Alexander, certus in hunc denique transuersarium

APPARATVS Fœderatorum longe maximus, *ex parte Fœderatorum* *ad inuadẽdũ Couenstenũ ab Antuerpia simul & à mari.* *26. Maij*

rium collem vim belli totam effunden- *Nec minor Alex. cura ad eum defendendum.*
1585 dam, nouis tormentis in eius castella
comportatis: loricâ ad vtrumque agge-
ris latus, à Sanctæ Crucis castello dedu-
ctâ; ad castellum Mansfeldij in Stabro-
chi continentem situm (quæ duo erant col-
lis extrema) palis longo ordine in aquam
defixis, & tamquam vallo nauibus vtrin-
que accessuris obiecto: nihil in munitio-
ne loci prætermisit, quo consilijs hostium
vbique præsens occurreret: atque, vt na-
uali super Scaldim ponte toties eluserat
ad eum diem illorum conatus, ita altero
hoc ponte super alterum in agris Scal-
dim fabricato, munitoque, eorumdem
vires, Deo duce, frustraretur, ac naui-
gationis ex hac quoque parte aditum in-
tercluderet. Nec distulere, vti condixe- *Antuerpienses vt hostem à Couenstenio auertant,*
rant, Antuerpienses ad naualem pontem
retentandum, Regios certè à Couenste-
nio auertendos, nouis varijsque cum ma-
chinis apparere: quarum aliquæ densa
horrentiaque veruta, aut latas acutasque
secures prætendebant è proris: complu- *nouis nauium machinis põtẽ aggredi parãt:*
res incendium foris alentes, intra cuni-
culos fulmina occultabant. Quod verò
eiusmodi machinas experti iam erant si-
ue à flexu fluminis, siue à vento facilè ad
ripas auerti, ac sistis repertus est ex Iam-
belli officina Germanus, qui rationem
obtulit, qua nauigium, non declinato *inter eas vna prorsus admirabilis:*
vsquam medios in pontem rectà incita-
retur. Eam ego rationem hìc paucis ape-
rire non grauabor. Aptauit ille ad pro-
ræ latera sub aquis prægrande linteum,
instar naualium velorum: quod expan-
sum pariter sub aquas, velut explicatum

 rete

rete sed nassa, prætendebatur naui: tum subter carinam deductum paulatim contrahebatur, donec sub medium puppis hinc atque hinc alligaretur. Sic velorum vsum Germanus inuertit: considerauitque, quemadmodum illa vento plena nauem impellunt, ità posse ab iisdem, si aqua implerentur, nauem incitari: & (quod is maximè quærebat) rectà deferri. Namque immisso in medium Scaldis alueum nauigio, necesse erat, vt velum implente aqua extensum ante nauem, non solùm eam pertraheret secum tanto violentius, quanto rapidius in medio fertur amnis, præsertim ab æstu relabentis Oceani concitatus; sed etiam eandem continer et, ne qua venti aspiratione è medio cursu transuersa abriperetur. Quippè ventus, qui summo in amne spirans inflectere in partes nauem solet, non eas vtique vires habiturus erat in depressiorem aquam carbaso inclusam, à qua, præter fluminis cursum, ac maris æstum, nauis ceu remulco, attrahebatur. Huic autem rapidissimæ incitationi sperauit ille nullam omninò molem, quantalibet stantem firmitate, adeò suffecturam, vt non ad eius pulsum arietis quatefacta, momentò collaberetur. Etiam sub mediam noctem Antuerpiâ emissæ pronò amne rapiebantur, quas dicebam, naues numero quatuordecim: quarum sex, maiores & ex occulto noxiæ, reliquæ palàm incendium minabantur. Præibant, ducebantque illas paruæ rates septemdecim, vinctæ simul, innexæque. vtque erant perforatis carinis, grauante aqua,

nauem

20. Maij

Aduenius hostiles machinæ;

hoc apparatu,

pede

1585 pede vix vno extabant à flumine, dolijs alliquantibus, ne haurirentur, eo consilio, vt ægrè obseruabiles, præsertim inter tenebras, ad moles ante pontem fluitantes, secutæ ab earum cuspidibus, quibus demissiores erant, accederent: perruptoque illo obice, sequentibus ad inuadendum pontem nauibus viam panderent. Sed euentu res caruit. Etenim Alexandri iussu, post acceptam superiore mense pontis cladem, consueuerant singulis noctibus, vigilum more, Scaldim percurrere biremes aliquæ, quas Anglus Centurio, oblatâ Alexandro operâ in id suâ, harpagonibus, atque anchoris instruxerat. Harum ad aspectum territæ præeuntes rates, distractæque, aliæ alio à rectoribus disparantur: interim à biremibus in maiores naues minorum ductu destitutas iniectis celeriter vncis, singulæ attrahebantur ad ripas, ibique ancho-râ firmatæ, postmodùm innocuæ dissiliebant. Verùm quum occurri simul omnibus haud perinde posset, earum vna securibus armata in cuspidatum incidens munimentum ponti præstructum, post quàm paulisper mutuis vulneribus conflixit, sectâ demum obiectarum trabium malorumque compage, molem aperuit: simul ipsam à spiculis apertam, ac laceram flumen hausit. At quæ inuersis agebatur velis, nullis teneri harpagonibus, vncisue potuit, quin prærapido in pontem cursu per apertam fractæ molis viam, rectâ inueheretur. Ac licet milites, remota illicò è ponte nauium vnâ (nam ita dispositæ postremò fuerant naues,

Contra eas promissum ab Alex.

Flotta

Vna tamẽ flottas perrumpit,

& viam aperit linteata:

ues, vt subduci ex vsu possent) liberum iter venienti recludere festinassent, ipsa tamen in proximam ei, quæ subducta erat, offendens, ineuitabili illam concussu fregit, obruitque. Atque hactenus Antuerpiensium machinamenta valuere. Namque in eas, quæ orto iam die secutæ sunt, incendiarias, sed minores naues, Anglorum æmulatione aliquot Itali, ductore Torello, per summam audaciam insilientes desilientesque, ad terram plerasque verterunt, ibique anchoris infrenarunt. tres aut quatuor elapsæ, sed remotis à ponte nauibus, apertaque patentem per amnem viâ emissæ, longius à ponte pestem eudinuere. vtque singulæ, ruptis cuniculis, procul inde concrepabant, ita repetitis militum sibilis, festâque armorum concussione, terrore iam in ludum verso, explodebantur. Immò non defuit, qui interius artificium exploraturus, hostilem nauem ingressus, felici temeritate, reperto fomite non procul à destinato incendij loco, ignem deferente, eoque protinus extincto, cuniculorum arcana introspexit ipse, & alijs admirabundis commonstrauit; ex quorum maximè narrationibus, quæ nos suprâ memorauimus, accepta sunt.

SED breui noua incessit milites sollicitudo ab vltimo obsessorum conatu. Adhuc enim supererat vnum Antuerpianis machinatoribus telum, in spem nouissimam seruatum. Id erat insolitatæ magnitudinis, ac formæ nauigium: cuius fundamentum pontonibus non absimile, trabibus in modum cratis ita conte-

quæ non sine aliqua pōtis clade pertrā-sit.

Aliæ idē tentant:

sed sine damno, & irrisæ.

& obseruatum in eis artificium,

Vltimus ab Antuerpiā conatus,

nauigium immane.

Itali n. 15. Alexād. Torell. Fanen.

1585 texebatur, vt relicta inter eas trabes spatia à vacuis dolijs complerentur, sustinereturque facilius imponenda moles. porrò trabes ac dolia crassis piceatisque tabulis supernè constrata planum carinæ solum æquabant: lateribus quaquauersùm communitis loricâ impenetrabili, ac denso ordine muralium tormentorum. Super hanc verò nauim solido tabulato tectam; nauis attollebatur altera in castelli speciem, figuræ propemodùm quadratæ: qua classiarij vehebantur circiter mille, sclopis plerique maioribus armati, præter eos, qui aut in inferiore occultabantur naui; aut in sublimium malorum corbibus plumbeam velut è nubibus grandinem emissuri visebantur. In huius autem effectu nauigij, quo nullum aut operosius, aut impensius Antuerpiæ fabricatum est: siquidem menses in eo septem insudatum, nec minus centum florenûm millibus insumptum ferunt; haud dici facilè potest, quantum fiduciæ reposuisse visi sint Antuerpienses: adeò, vt circum portentosam illam mobilemque arcem admirabundi, deque successu iam securi, nomen ei, *Finem belli*, iactantius indiderint, & manare ad hostes confidentiam nominis consuliò voluerint. Et tamen nullum eo machinamentum inanius vnquam fuit. Quippè Scaldi impositum, ac per flumentani aggeris scissuram apud Osteruelam in agros inundatos immissum; ægrè nautæ moliebantur: & vix Ordamo, cuius munitionem inuasit, admotum est, quum viciniori terræ ita inhæsit

Gabbie (margin, beside "malorum corbibus")

tuti nomē finis belli, (margin)

sed à nullo fructu (margin)

hæsit inseditque, nulla vt arte nautarum, nullo naualium sociorum conatu auelli, aut alleuari potuerit. Adeò QVÆ modum excedunt, speciem magis, quàm vsum habent. Idque satis experti sunt & Antuerpienses ipsi, qui machinam illam suam veriore vocabulo, *Perditas expensas*, ex inde appellauere: & hispani milites, à quibus post primum aspectum congressumque, militari ioco, *Carantamaula*, quasi ingens spectrum, terriculumque puerorum, nominari cœpta est. Sed hoc postmodùm fuit, tunc autem quum illam è portu soluisse auditum est, creditumque inuehi aduersus pontem, (sic enim Antuerpienses credi volebant ad distinendos in ponte milites) profectò alia mens eis fuit, viresque omnes in nouum illud, quod fama pertulerat, monstrum sollicitè parabantur.

postea appellatum est perdita expensa, & spectrũ puerorũ.

interim sollicitos in ponte regios distinebat.

HÆC autem tam multa, ac varia hostilium machinarum tentamenta dum in Scaldi Regios ex industria continebant, Couenstenius agger ab vtraque classe repentè inuaditur. Erat nauium summa paulùm supra ducentas. Ex quibus maiores centum fermè ac sexaginta, veterano milite, ac tormentis armatas ducebant, partim ab vrbe Consul Aldegundius, cum Iacobo Iacobio Antuerpianæ oræ præfecto, & Morgano, & Balfurio, Anglorum, Scotorumque Tribunis: partim à mari Holachius, cui aderant Iustinus Nassauius, Haulterius Valacriæ Gubernator, ac præcipui quique auxiliarium Zelandorum, Hollandorumque. Reliquas minores naues oneraueiant plerasque

COVENSTENIVM aggerem inuadunt Fœderatorum classes:

Aldegundius ab Antuerpia, à mari Hollachius.

26. Maij

1585 que saccis terrâ, aut lanâ oppletis: multas fascibus arborum, trabibusque, & cratibus, & vallis, ad subitos aggeres excitandos; & loricas prætendendas: nonnullas plicatilibus ad exscenfionem pontibus, ollis incendiarijs, factitijs ignibus, ac fabris fossoribusque instruxerant: præter eas, quæ rem cibariam Antuerpiæ destinatam abunde vehebant; Primus à Lilloo mouit beneficio accedentis maris Holachius, præmissis quatuor nauibus, pice, sulphureque, ac bellico puluere conspersis; quæ ab occultatis nauicularijs incensæ, naualium cuniculorum speciem referrent, &, velut primi in acie funditores, proturbarent è statione Regios, ac deterrerent. Et deterruerunt. Admotæ enim ad Couenstenium aggerem inter Diui Georgij, & Palatæ castella, (sectis antea subter aquas palis) vbi primùm in flammas ingenti cum tonitru, sed innoxio abiere, veriti qui illic curabant stationarij, ne ferialis sequeretur lapidum tempestas, dum se paulùm inde subducunt; strenui quique hostium è reliquis nauibus, in aggerem momentò emicant, vallum raro ea parte defensore scindunt, apertaque iam illic prora, semihoræ spatio, inter assiduos è Georgiano castello tormentorum ictus, casusque multorum, Holachiani circiter octingenti toto illo aggeris tractu potiuntur. Et quamuis post ea principia, è proximis propugnaculis Tribunus ipse Gamboa, & Padillia Centurio, cum plerisque stationarijs, interturbandæ hostium munitioni procucurrerint; tamen quòd

à mari

Prius Holachiani præmissis incendiarijs nauibus,

ac absterritis stationarijs,

aggerem conscendunt.

S. Georg. & Palatæ

Simon Padill.

Et adiuti ab Aldegundianis ex altera parte scādentibus,

quòd eodem tempore Aldegundius, post impulsas in aduersam aggeris partem suas quoque incendiarias naues, admouerat illuc Antuerpianam classem, submittebatque ad sociorum opem integros & festinantes; frustrà conatus Hispanorum fuit, quippè cæsis Padillia, alijsque intrepidè decertantibus, saucius Gamboa, ac militum multi, recedere inde, & castella tueri ab effusa hostium multitudine consultius tunc quidem habuere. Et iam occupato, quantum inter vtrumque Diui Georgij, & Palatæ propugnaculum intercedebat, spatio, munibant se se certatim hostes, fixisque celerrimè palis, atque intertextis ramorum fascibus, ingestisque saccis arenâ confertis, altè vallum extulerant, idque selectis è proxima quaque naui maioribus sclopetarijs sollicitè armabant, præfecto Morgano. simul infinito propemodùm numero fossores vtrinque admoti ad radices, & cliuum aggeris, tantum ex eo subduxerant, aperuerantque, vt per quam parum alicubi iam deesset, ne vtraque pars inundantis fluuij iungeretur. Quin & Balfurius cum Scotorum cohorte, & Valacriæ Gubernator cum præcipuis auxiliariorum in Georgianum castellum, contento cursu, ferebantur, loco haud dubiè potituri, quod à præsidiarijs plerisque saucijs teneretur, ni obuius factus è suo Diui Iacobi propugnaculo Camillus à Monte, & cum eo Italorum, atque Vvallonum pugnacissimi arcuissent exultantem hostem: licet ipsi non intermissâ è nauibus densâ pilarum

cæsis aut saucijs hispanorum præcipuis,

magno aggeris tractu potiuntur;

eumque communiunt;

simul fossores ad aggeris radices vtrimque admoti illum aperiunt.

Alij castellū inuadunt.

Sed reijciuntur.

Montiani.

1585 larum procellâ, à dextera ſiniſtraque peterentur, ſternerenturque complures. Sed multo atrocius confligebatur apud foſſores. quos vt operis ſecuros aſſereret, circumſtabat auxiliaris miles. Ipſique in primis ex annonarijs nauibus mercatores, quorum intererat pandi viam mercibus Antuerpiam, inſtantiùs vrgebant operas, *vt feſtinarent, ac vires exererent, quando ex eorum manibus pendebat vnicè victoria: neu permitterent; vt aggeſtitia paucorum palmorum gleba, ad quam videlicet Hiſpanorum redactæ ſpes demum forent, tot foſſorum millibus impenetrabilis, validam Hollandorum claſſem, ac libertatem Antuerpiæ moraretur.* Sed Regij tanto pugnacius, vt foſſores ab opere auerterent, irruebant. Atque vt ad ima aggeris plerumque res agebatur, ita inter aquas pectore tenus concurrentes, nunc haſtarum gladiorumque mucronibus ictum rarò fallentibus confoſſi confodientesque mutuo flumen cruore inficiebant: nunc contentius Hiſpani in ſciſſuras ipſas, & patefacti alicubi cauernas aggeris irrumpentes, ibi ferociter operas obtruncabant, aggeſtiſque earum corporibus hiatus obſtruebant, adeo vt ijdem, qui aggerem viui aperuerant, occluderent mortui. Verùm abundanti præter modum operarum multitudini pluribus in locis aggerem fodientium, non ita occurri vbique potuit, quin pertinaci conatu tantum aditus alicubi apertum ſit, quantum, ſecato apertionem fluuio, ratis vna, cum aliqua alimentorum portione, vtcunque pene-

Pugna acerrima apud foſſores:

qui ad opus animantur.

& quamuis multis eorum, & auxiliariorum militum caſis,

præualent tamen,

& ſciſſo alicubi apertoque aggere ratis vna pertrāſit,

penetrauerit: quâ Holachius ipse conscensâ, ductoque secum Ferrante Spinula, paulò ante capto, ac paucis post diebus extincto: Antuerpiam lætis vocibus impleuit. *In manu iam esse victoriam: perperfossum Couenstenium obicem, patere nauibus aditum, ac secuturam mox annonam; cuius primitias in ea rate viderent, & in captiuo illo argumentum victoriæ prægustarent.* 1585

& Antuerpiam ceu parta iam victoria nuncia exhilarat.

Enimuero credità statim victoriâ, tota vrbe discursum, alij properare ad portum, annonæ aduentum opperientes: alij Holachium frequenti corona circumstare, pugnam, cæsos, saucios, percontantes: multi publica lætitiæ signa edere, festo tormentorum ærisque campani sono gestientes: ignari, quid serus vesper allaturus esset.

Palatæ castellum periclitatur:

At Couenstenio in aggere, auctis Fœderatorum militibus, quorum non pauciores bis mille, ac quingentis iam conscenderant, res Catholicorum in arcto erant: in primisque Palatæ castellum, saucio Gubernatore, periclitabatur. Etenim partem eius extra aggerem palatione sustentatam tormenta è nauibus decusserant: & hostium munitio inter ipsum, & Georgianum propugnaculum interiecta, transcensum atque auxilium Georgianorum morabatur. Nec defuerat Mansfeldius (cuius imperio Brabantiæ ora regebatur) â Stabruco, quamuis nec inde satis liber accessus ad Palatam, milites illuc alios integrosque submittere. Sed eorum multis ab assiduo è nauibus coniectù pilarum, igniumque missilium prostratis, aut absterritis, hærebat

Gambæa

P. Ernest.

animi

1585 animi dubius: progressusque à castris ad suum in aggeris capite propugnaculum, quid in re præsenti opus foret, raptim anxièque cum aliquot militiæ primarijs consultabat. Ac multi quidem haud probabant, certam in perniciem dari milites collineantibus expositos, & amisso vallo improtectos. noctem potius expectandam, quo tempore parem iaculatoribus fortunam fore, & INTER tenebras etiam nudos tegi. Contrà alij, nihil cessandum existimabant, sed enitendum, vt in Palatæ castellum quoquo modo inferrentur aliquot tormenta, atque inde milites continenti agmine in hostilem munitionem Palatæ proximam emitterentur. Non pauci, hostium audaciam, & Regiorum metum referentes in Alexandri Principis absentiam, hunc aiebant festinatis nuncijs accersendum: neque dubitandum, quin eo præsente omnia in expedito forent. Sed, vt in huiusmodi rebus euenire solet, MVLTI consilium dabant, pauci periculum subibant. Erat inter eos Camillus Capisuccus, Italicæ legionis Præfectus. hunc in illo conuentu compertum habeo, ceteris animosius dixisse, & fortia verba factis adæquasse. Nam damnatâ omni morâ, *Quid aliud esse*, aiebat, *aut noctem, aut Parmensem Principem opperiri, quàm spatium scindendi aggeris, ac transmittendi commeatus hosti præbere? quo transmisso, quid vltrà opus fore nostris armis? At milites cæde sociorum timidos ægrè in hostem ire; &, vel si libenter eant, frustrà, atque in exitium ituros. Profectò se non aliquid sibi,*

De eius auxilio properè consultat Mansfeldius.

Variè disseritur.

Capisuccus offert se, legionemque suam ad opem ferendam.

ac legioni suæ supra ceteros tribuere: tamen Parmensi obstrictum, deuotumque se supra ceteros non negare. Inde sibi præ alijs audendi incitamentum. Itaque, quidquid ceteri aut dubitent, aut caueant; poscere se, ac legionarios suos copiam exeundi in hostem, paratos aut in fronte agminis, si ceteri sequi velint: aut si differant, & gloriam solis relinquant, solos in hostium munimenta inferre signa pariter, & victoriam. Notos sibi militum suorum animos, notas, & vires. ab his iactantiæ se, ac temeritatis absolui. sperare autem fore, vt, quæ inter consultandum magnifica dicuntur, in acie fortia probentur. Quod si secus belli sors tulerit, sibi quidem haud inglorium fore, militiæ suæ annis nouissimum hunc diem imposuisse. Sed meliora non dubiè præsumenda ijs, quibus iam toties adfuerit & manifesti Numinis præsentia, & causæ sanctitas, & Alexandri nomen. Aderat hæc dicenti eius legionis Centurio Instructorque Siluius Piccolomineus: cuius per hæc tempora Octauium filium Amalphitanum Ducem, austriaca per Germaniam, perque Belgium arma intrepidè, fortunatèque moderantem, crebrò in præsentis æui annalibus posteritas leget. Hic, quoniam eadem, quæ Camillus, nec minori contentione adseuerabat: proque legione fidem suam audacter interponebat; Mansfeldius, cui gratum id acciderat, atque ex eorum aspectu, quos secum duxerat Piccolomineus, benè de successu coniecerat, iubet illum trecentos ex ea legione milites seligere, atque extemplò adesse. Agebant in vicinis Stabruchi conturbernijs ex hac Italica

Idem cōfirmat instructor eius Piccolomineus:

Siluius

qui ad hāc opem legionarios suos,

1585 Italica legione centuriæ sex: nam reliquæ Scaldicum pontem stationariæ defensabant. Ex his apud Stabrucum centurijs Piccolomineus trecentos carptim delectos mistosque, sub Centurionibus notæ fortitudinis Marco Magdalenio, Ioanne Baptista à Prano, ac Ludouico Gambaloita, peralacres, ac pugnæ cupidos Capisucco Tribuno sistit: reperitque auctum nouis copijs Mansfeldium. Duxerat eas Ioannes ab Aquila, hispanæ legionis, quæ Petri Pacij fuerat, inuicti animi Præfectus. Hic audito procul à Couenstenio sex septemue milliaribus, crebrò tormentorum sonitu, ratus id quod erat, assumptis ex sua legione militibus fermè ducentis cum Bartholomæo Toralua, Michaele Cardona, & Gonzalo Castrio, veteranis impigrisque Centurionibus, obtulit intrepidè se suosque Mansfeldio: popòscitque primum in ea aggressione locum. quem quum iam spe præsumpsissent Capisuccus, & Piccolomineus, instabant, ne Italorum virtuti, qui decus illud primi efflagitassent, secuti post alij præhaberentur. contrà Hispani, militiæ ius, & nationis in Belgio prærogatiuam obtendebant, in eos procliuiore Mansfeldio. tum Aquila, non tempus illud exclamans, inter se, sed cum hoste certandi, apprehensâ Capisucchi dexterâ, *Eia*, inquit, *vir fortis, iuncti mistique in hostium munimenta contendamus: nationumque virtutem perduellium exitio probemus*. Lætus ea militari lite, ac litis definitione Mansfeldius, aggressionem adornaturus iam erat: quum

Roman. Neapol. Mediolan.

sub tribus Centurionibus adducit ad Capisuc.

Eandem opem offert Mãsfeldio Aquila hispanorum Tribunus.

Contentionem de primo in ea aggressione loco.

Inter Italos & Hispanos, Tribuni generosè cõponunt.

procul in altero aggeris capite clamores repentè attolli, atque à Sanctæ Crucis propugnaculo concursum propiùs fieri, magisque ac magis crebrescere tumultum admiratus, audijt aduenisse in aggerem Alexandrum. Detinuerant illum in ponte naues Antuerpiensium; nec inde, quamuis hostium classem adortam iam esse Couenstenium coniecisset indicio reboantium tormentorum, abire statim eum passa fuerat pontis cura. Donec, represso iam remissoque Antuerpiensium ad Scaldim conatu, aliquanto securior, suorumque ad aggerem periculo anxius, iubet Carolum Mansfeldium pontem, atque oram Flandriæ curare: ipse, tractis secum ducentis Hispanis hastâ armatis, sub Turrio Viuero priscæ militiæ Centurione, iter ad Couenstenium (quod non minus trium horarum spatio à ponte distabat) tanto celerius intendit, quanto tristioribus per viam nuncijs, alijs super alios, euocabatur. At vbi iam præsens tam multos hostium, fossorumque super aggerem videt; suosque, vndarum ritu, modò inferre, modò nauium tormentis obnoxios referre pedem: simulque audijt à Camillo à Monte tot primariorum cædem, Georgiani castelli discrimen, ac desperatam propemodùm Palatæ defensionem; omissa vel modica verborum cunctatione, vbi celeritate factorum opus esset, Montio mandat, quæ per viam tormenta subduxerat ex Diui Petri Diuæque Barbaræ propugnaculis, illicò transferat in suum Diui Iacobi castellum, at-

1585

Ad Palatæ periculum aduolat Alexander, à ponte iam defenso.

Petri Ern. fil.

Franciscus Turrius Viu.

ac multis in summo atque in imo aggere ordinatis,

Alen.

1585 que inde in naues indesinenter explodat: idem vt agat è Crucis munitione, præcipit Mondragonio: Viuèrum autem cum parte hastatorum in fossores, vicinum aggeris latus aperientes, immittit: tum ipse oculis, ac vultu præferens, quam collegerat animo, irarum nubem, contenta voce, ceu tonitru, adstantium aures mentesque perstringens, *Non suus*, inquit, *curæ est honor, nec Dei Regisque causa cordi est ei, qui me non sequitur*. Nec plura elocutus, inter Hispanorum hastas manipulosque, qui aderant, se conijcit, aciemque componit. Enimuerò ad eam vocem aspectumque, tanquam ad belli classicum, vidisses non modo primarios quosque, Ioannem Manriquum, Marchionem Bentiuolum, Comites Beuilaquam, ac Sfortiam Alexandri Principis affinem, aliosque honorarios bellatores, circa Alexandrum stipare se se, ac primum in pugna discrimen exposcere: sed etiam reliquos sparsim milites, confertos adesse, concussisque ferociter armis, non tam prælij quam victoriæ expectare signum. Nec minus è Stabruco Mansfeldius, quum iam obseruasset, mouere ex altera parte Farnesium, satis hoc hortamenti ratus, *Bene est*, inquit, *commilitones. Omnia, Dei benignitate, conspirant ad victoriam. Hinc Aquilæ auxilium tam opportunum, quàm non expectatum, diuinitus ad nos aduolauit: inde Alexander, dum res nostra maximè implicita, arctaque forent, in tempore adfuit, nodum ferro incisurus. hostis in medio tenetur, vtrinque feriendus. Non sustinebit illè*

ad sequādum suos inuitat.

Sequuntur Imperatorē præcipui quique duces.

Petr. Ernest. Mansf.

Ex altera parte Mansfeldius hortatur suos.

Io. ab Aquila.

Alexandri occurſum: ab eo fugatum, atque in nos obuerſum noſtra excipient arma, conficientque: atque adeo abſoluti huiuſce belli gloria penes nos demum erit. Sic redintegrata eſt vtrinque pugna, ſi vnquam aliàs, ferox, ac memorabilis. Super aggerem non ſanè ſeptemdecim pedibus in ſummo latiorem, homines facilè quinque millia dimicabant. In haſce breuiſſimi limitis anguſtias coniecerat ſe Hiſpanorum, prouinciarumque belgicarum potentia. atque hic delectus eſt campus, in quo robur vireſque partium ſe ſe colliderent, ac tum denique de Antuerpiæ poſſeſſione decernerent. Et verò non ſolùm locus neceſſitatem pugnandi tanquam concluſis caueâ gladiatoribus, imponebat: ſed ipſi, animo truci deliberatoque, diem illum aut victoriæ primum, aut vitæ ſupremum deſtinauerant. Quin & iuſiurandum addiderant Antuerpienſes, quo publicè ſolennique ritu vouerant, Non ſe ab aggere, niſi perfoſſo, ac tranſmiſſo, receſſuros. Et ſtabat à principio par feroci conſilio pertinacia. Multis in locis tenebant aggerem Fœderati: ideóque non acie vna, ſed ſectis per manipulos congreſſionibus, ceu pluribus ſeorſim prælijs, concurrebant. Et tamen quum plerumque gladijs, aut haſtis, non irrito armorum pulſu, cæderent ſe ſe; adeò nullo aut fugæ, aut trepidationis indicio, ſinguli veſtigium, quod ſemel preſſerant, obtinebant, vt non niſi proſtrati calcatique, velut deiecta machinis mœnia, locum vltrà tendendi victoribus præberent. Sed Alexandro cum hiſpana ha-

Pugnatur modico ſuper aggere à multis hominum millibus, neceſſitate, ac deliberatione vincendi aut moriendi.

1585

1585 hastatorum cohorte, interiectis aliquot sclopetarijs irruenti, vis nulla hostium satis fuit. recuperatoque, paucis suorum amissis, quantum à Crucis munitione ad Diui Iacobi castellum patebat, aggere, mouebat inde ad Georgianum propugnaculum ita explicata acie, vt & planitiem, & cliuum ex vtraque parte comprehenderet. Ipse autem nunc in prærupti aggeris descensu, ægrè consistente vestigio pendens, subeuntes è nauibus Antuerpianos hastâ propellere: nunc aggere in medio, breui cum parma, gladioque, cuius vibrandi mirus artifex erat, in confertos hostium cuneos irrumpere, atque aduersa resistentium ora concidere: vbique imperio, manu, aspectu ipso, animum suis, terrorem hostibus incutere; donec aditu ad Georgianum propugnaculum patefacto, atque adeo apertâ nouis copijs viâ à Crucis munitione, aggredi eodem impetu hostium munimenta decreuit. Sed erant illa aggere, ac vallo egregiè septa: nec minus selectis ex vniuerso exercitu præsidiarijs instructa: maximè autem à classiarijs qui vtrinque ad eius munitionis tutelam naues propiùs adegerant, assiduis pilarum emissionibus defensa: itaque Alexander non est ausus ea munimenta prius inuadere, quàm ante Georgianum castellum iuberet attolli loricam è sacculis terrâ confertis, ex qua campestria aliquot tormenta ad libellam dirigerentur in vicinum vallum: simul inducto in castellum maiorum sclopetariorum manipulo, inde classiarios absterreri curaret. Tum ag-

Alex. partem aggeris recuperat:

ac mira vbique manu,

& imperio gerēs.

Inter S. Georg. & Palata castella.

ad inuadēdum hostile vallū properat.

parapetto

Hisce in aliud rebus antè dispositis.

gressionem adornaturo nunciatur, Palatæ munitionem, submotis hostibus, teneri à Mansfeldianis: atque aggressionem in hostile vallum magna spe victoriæ festinari. Et verò non aliud generosa illa Hispanorum, Italorumque contentio iam promiserat. Namque egressi è Mansfeldiana munitione Capisuccus, & Aquila Tribuni: quorum ad latus aderant, huic Piccolomineus, illi Toralua Centuriones, sequentibus Italorum, atque Hispanorum centurijs, ex vtraque natione compositis; postquam Hispani, horumque exemplo Itali, positis humi genibus, implorauerant diuinam opem; in hostes Palatam obsidentes irruerunt: ijsque, post acre cruentumque prælium, quà cæsis, quà fugatis, castellum victores intrarunt: eique, suppressa in posterum Palatæ appellatione, Victoriæ nomen indiderunt. Quod vbi tormentis validè firmarunt, compositi rursum, præeuntibus quoque Tribunis, &, quos dicebam, Centurionibus, in hostium sepimenta direxere gradum, excepti ferociter à propugnatoribus, munitionem illam, vt spei vltimum, retinentibus. Et quamuis eodem tempore ex altera parte Alexandri miles inuaderet, explosis iam satis in illud è castello Georgiano tormentis; tamen hic quidem semel, illi vero bis, nec sine clade reiecti sunt. aucta vsque adeò ab eo successu Fœderatorum spe, vt iam ex vtraque classe certatim in aggerem succedentibus, & coëuntibus militibus, breuì multis in locis instaurata sit pugna. At verò tertium re-

1585

Eodem feruntur Mãsfeldijiussu Capisuccus, & Aquila, cum suis centurijs inuicem permistis.

& post cruentum prælium, Palatam intrãt, Victoriam inde appellatam.

Tum vallum aggrediũtur, bis reiecti,

Alex. mil. Mãsfeldiani.

1585 renouatam à Masfeldianis aggressionem ad extremum non sustinuere hostes. apparuitque, quid stimulata ab dedecore virtus, quid amittendæ gloriæ metus, quid vltionis spes, quid desperatio demum possent. Sesquihorà dubio euentu certatum erat. quum nouo repentè impetu percita Italorum, Hispanorumque legio pugnam redintegrant, ac densatis vnà spiculis, libratisque securibus, valli sepem distrahunt, aperiuntque. alij humeris sociorum innixi, aut super clypeos scandentes obiecta transcendunt: scissoque iam multis in locis aggere, irrumpentibus ex altera quoque parte Alexandri militibus, munimenta confertim intrant, ac multa cæde intus edita, loco potiuntur. Primus, qui vallum inscendit (namque hanc suæ quisque nationi laudem asserere Hispani, Italique contendebant) Bartholomæus Toralua Centurio Hispanus fuit. Quamquam, quòd eodem penè tempore in munimenta Tribunus ipse Camillus Capisuccus emicuerat, atque inde se se in hostem priorquam Toralua librauerat, parem Toraluæ prærogatiuam meruisse visus est. Ob hanc certè causam militem, cuius humeris sublatus valli summa apprehenderat, ex gregario ad Instructoris gradum post euexit. Ipsum autem Camillum multa cum laude complexus Alexander, valli expugnationem virtuti eius, concordique cum Aquila consilio acceptam retulit. eique propterea & Aquilæ apud Regem pariter commendatis, patentes vtrique litteras Tribunatus sui, (nam legiones

tertiùm inuadun

& validi sepè trāscendunt, vrgētibusque ex altera parte Alexādri militibus, munimēto potiuntur.

prima cū laude Toralua & Capisucchi.

Victorius Antonotius ab Assisio

cui, & Aquilæ litteras Tribunatus impetrat Alex. à Rege.

nes nondum accepto ab Hispania diplomate gubernauerant) cum honorifica regij in eos animi testificatione impetrauit. At Toralua multis vulneribus saucius, Alexandri iussu in Stabruchi prætorium, inque ipsius Alexandri lectum protinus illatus curatusque, ac vestimento, quod hesterno die Farnesius induerat, donatus, benignitatem Principis omni vallari corona potiorem duxit. Ferunt quo postremùm tempore in hostium munimenta cum Italis mouebant Hispani, Petrum Pacium huius hispanæ legionis olim Tribunum, virum apprimè pium, carumque militibus, qui aliquot ante menses in Teneramundæ obsidione ceciderat, conspectum hîc fuisse armis, quibus consueuerat, indutum præire suis, commonstrare subeundi locum, legionemque, qua solebat alacritate, in hostes animare. exterritos autem, qui primi viderant, indicasse ponè sequentibus, hos alijs atque al js, omnes stupore suspensos addubitasse, ludibrio ne oculorum fallerentur, an Pacium ipsum viuentem pugnantemque spectarent? Sed postquam error consensu excludebatur, accepto omine sibi persuasisse, curæ esse Deo conatus suos, quibus cœlesti ope promouendis se Superi miscerent, associarentque. Sic complures eorum, qui hoc viderant, & quidem iuratos enarrasse, Delrius author persanè grauis, ac rerum Belgij sui non ignarus affirmat. Quæ me viri sapientia permouit, vt rem loco attexere non dubitarem. Nam vt dubia, & admiranda vnde vnde conquirere, scri-

1585

Mirum de Pacio Trib. pridem mortuo.

lib. 2. disquisit. magic. q. 26. sect. 5.

1585 scriptoris existimo nimis fidenter abutentis credulitate legentium; ita seriò traditis consignatisque fidem silentio adimere, profectò & priorum, qui propè damnantur, dum prætereuntur: & posterorum, quibus rerum notitia subtrahitur, iniuriam duco. At intra expugnata munimenta non se tenebat Regiorum victoria, sed toto peruagabatur aggere, ægrè iam obsistentibus, qui paulò antè è nauibus vtriusque classis recentes subierant, prælium que crebris coitionibus conglobati, varijs in locis reparabant. Percurrebat agmina suorum Alexander, hos pugnæ componens, illis integros pro saucijs adiungens, alios implicitos & confertos expediens, omnes manu, ac voce animans, *Vt ferirent, mactarentque conclusos intra ea aggeris septa perduellium greges: vlciscerentur necem fortium commilitonum. Illum diem Antuerpiani belli finem facerent. aggerem illum, Antuerpiæ muros esse: exclusis inde hostibus, aditum in vrbem saltu patere.* Hæc dictitans animaduertit, Lilloum versus fluctuare; ac furtim recedere hostium naues, metu videlicet, ne, post recessum relabentis Oceani, limo hærerent. Tum verò id suis commonstrans, *Vicimus*, inquit, *socij. Deserit impios desertores suum mare. Præcidite, quæ fugitiuis spes nouissima superest, ad naues viam. neque vltrà finite è manibus impunè elabi in prælium redituros.* Nouo hinc furore animis subdito, crudescere vbique pugna: & quamuis multi auxiliarium Hollandorum, Zelandorumque nutare viderentur, directis modò ad naues, modò

An-tuerp. & Hol-lan.

Victoriã toto in aggere continuant Regij,

regente & animante illos Alexandro.

Ale-xand.

Eiusdem adhortatione,

ferocius feruntur

in nutantem hostẽ. dò ad hostem oculis, fluctuantibusque non minus animis, quàm nauigijs; non tamen Antuerpienses, quorum res propiùs agebatur, quidquàm à principio remittere, aut loco propelli. Perstitit illis patriæ cura, & promissorum fides, quamdiu FIDVCIA multitudinis, & mutuus respectus in pugna vel timidos attinebat. At vbi ab vno auxiliarium Hollandorum manipulo, in quem Augustinus Romanus, hispanus Centurio fere batur, cœpta est fuga, tum vero quasi pudore omnes exsoluti, effuso cursu naues petere, insequentibus Regijs, ac tanto plures à tergo fodientibus, quanto ipsa sibi turba præsentior pestis erat, dum inter cursu festinantium præpediti, affluente multitudine, velut cæci, alij super alios incidebant: &, quod in talibus accidit, MORA erat omnium, festinatio singulorum. Sed nusquam maior, quàm apud auxiliares naues pernicies fugientium: quorum alii ad eas iam applicitі, ac subituri, occursu validiorum deturbabantur: alij nauigia cateruatim ingressi, prægrauantesque, carinis fatiscentibus, hauriebantur: alij occupatis effugijs exclusi, euitandisque tantummodò Hispanorum gladijs intenti, se se in flumen, graues licet armis, fatigatique prælio, præcipites dabant: ac minore metu ab aquarum, quàm ab hostium periculo, certius periclitabantur. Adeò NIHIL æquè ex omnibus timetur, atque id, quod primum omnium timeri cœptum est. Nec minore clade ad alteram aggeris partem conflictabantur Antuer-

Resistunt diutius Antuerpienses:

mox ipsi ac reliqui ad naues cõfugiũt:

Iuramentum conceptũ

Hollãd. & Zeland.

Hic strages maxima.

tuer-

1585 tuerpiensium naues, quarum multæ sicuti propiùs ad aggerem accesserant, ac pertinaci spe recessum distulerant vltimæ, ità à reciprocante mari destitutæ immobilesque, certis pilarum emissionibus vicino ex aggere lacerebantur, magna vtique classiariorum strage: quam vt euitarent eorum complures, in flumen se demittebant, quasi nando assecuturi præeuntes naues, nec ideò plerumque fatum euitabant. quin etiam Hispanorum aliqui non minore sui fiducia, quàm hostium contemptu, nantes gladijs ore arreptis, in fugientes rates impellebant se se, captasque cum ijs, qui remanserant, nauticis illo audaciæ ostento perculsis, ad aggerem auehebant. hostium denique non pauci ad aggeris radices, vt se ictibus tormentorum subducerent, adhuc propiùs adnauigabant: ibique ab repertis, quos cæci fugiebant, hostibus (quippè non iudicij modò, sed etiam oculorum vsum abstulerat timor) promptis hastarum spiculis figebantur. Non defuere tamen ex his aliqui, qui decòri exitus curâ, facie iraque in hostem versa, non inulti cadebant. Desiderati dicuntur in hac Couensteniana pugna, horis fermè septem agitata, ex Antuerpianis quidem, auxiliaribusque, atque ex illis maximè, tria circiter millia, præter eos, quos flumen hausit. maiore vtique, quàm pro numero iactura, amisso robore veteranorum, ac militiæ præcipuis. captæ naues magnæ viginti octo, depressæ quatuor: repertæ in ijs æneа tormenta sexaginta quinque, ferrea

magno Hispanorum ausu.

Numerus occisorum ex Fœderatis.

Hollan. & Zelan.

Præda.

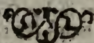
 1585

Cæsi ex Regijs.

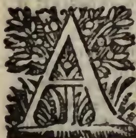
Gratiæ Deo reddita.

cura interemptorum salutis & sauciorũ & Couenstenij aggeris.

rea & minora omnino nonaginta, & copia bellici apparatus, commeatusque sanè quamplurima. Ex regijs verò cæsos fuisse non pauciores septingentis, & ex his Hispanos supra quadringentos: saucios autem quingentorum numerum excessisse compertum est. Recuperato in hunc modum fatali aggere, Alexander actis primùm victori Deo gratijs, easdem voluit à sacro ordine inter sacrificandum postridie vbique persolui: simul pro ijs, qui in pugna ceciderant, peragi (vti mos illi erat) exercitu præsente, emortuale Sacrum. Proxima, post sauciorum curam, cura non minus saucij Couenstenij aggeris fuit: quem tredecim omnino locis apertum ac lacerum, Vt repararent, præter ceteram materiam, & fasciumterræque complementa, aggestis cadaueribus hostium milites irati, ac festinantes obstruxere.

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER SEPTIMVS.

1585
LEXANDER, ne quid spatij perculsis hostibus relinqueret, audito perstare adhuc portentosum nauigium ad Ordamum, multasque in eum locum conuenisse Antuerpiensium naues; illuc Carolum Mansfeldium cum biremibus quinque, celocibus septem, ac viginti minoribus nauigijs, tormentis, ac milite instructis, immittit. Mansfeldius è nauali ponte soluens, per scissuram Scaldici aggeris, apud propugnaculum S.Petri, in campos alluuione vndantes illicò transgressus, tanta hostes celeritate circumuènit, vt facilè nulla videretur euasura nauis, nisi inopinatum in ipsa rei molitione infortunium intercessisset. Namque in Mansfeldiana biremi, qua vehebantur Comes Arembergius, Marchio Bentiuolus, Comes Beuilacqua, & complures viri primarij, cupidine adducti nauale illud prodigium, ac Noëticam, vti appellabant, arcam, oculis vsurpandi, fortè incenso bellico pulue-

PORTENTOSI nauigij reductio.

contra illud & alias naues Mansfeldius festinat,

Qui incensa eius naui paulū retardatur.

 1585

puluere, qui doliolo seruabatur, flagrauit repente nauis: Beuilacqua doliolo propius in flumen expulsus, nando Ordami ad ripas semiuiuus applicuit: aliqui in vndas proiecere se: nonnulli combusti periere: Mansfeldius, ac reliqui, ore ac manibus diu prætulere flammæ vestigia. Per hanc autem moram (nam multi ad opem vndique accurrerant) pleræque Antuerpiensium naues se se in vrbem recepere, præter nouem à Mansfeldianis insequentibus captas. Qua cum præda reuersi victores, circum ingens nauigium consistere, mirati, nullum inde propugnatorem, ex nauali turba nullum, nullum ceu deserta in vrbe habitatorem apparere. Et desertum planè illud reliquerant Antuerpiani. Nam pridie plerisque tormentorum exoneratum, quum ne sic quidem amoliri inde potuissent, abijssentque; redierant eo die cum classe, extracturi è nauigio milites, nauticumque instrumentum, ac subiectis flammis, eam lignorum siluam hostibus prærepturi. Et classiarios quidem, naualesque socios, ac supellectilis partem in naues iam abduxerant, cetera repentinus Manfeldij aduentus intercluserat. Hæc autem licet à captiuis, vti se habuerant, relata essent, haud tamen ijs fidem habuere Mansfeldiani: quantoque pacatiora omnia, nec hostile quidquam obseruabant, tanto occultiores in ea lignea mole, velut in altero Equo Troiano, dolos pertimescebant. Placuit, explosâ in illam ex æneo tormento pilâ, tanquam igneo tenta-

mox hostē aggressus

naues aliquot capit.

Finis belli

Tum ad nauigium maximū accedit.

Quod, vti inutile deseruerant Antuerpiani,

Timent in eo insidias aggressores.

Tentant illud.

1585 tentamento excitare machinæ torporem. Sed pilâ intra lateris tomentum surdo ictu acceptâ, non magis inde motum est nauigium, quàm si vastus in mari scopulus leni vndarum attactu lamberetur. Postremò ex audacioribus vnus, quasi muralem coronam primus adepturus, mox alij, ne minus auderent: tum præeuntium exemplo complures, captiuis obsidum loco secum ductis; socijs nempè discriminis, eodemque, si quod lateret, periculo inuoluendis, molem subeunt: tabulata, foros, statumina infrà supraque perlustrant, ac rimantur omnia. Nec vllis fraudum vestigijs vsquam repertis, à metu iam securi, de amouenda loco machina, Scaldicumque ad pontem Parmensi Principi sistenda, cum nauarchis consilium capiunt. Igitur auulso quidquid compactile, ac solutile fuit, mutilatum ea ratione nauigium alleuatumque, per inundatos Ordami campos in alueum fluminis trahunt, admonitoque Parmensi, pontem versus impellunt. Nec sine pompa id

aliqui subeunt:

ac securi insidiarũ,

in flumen detrahũnt:

Naues 9 factum. Præibant captiuæ naues, remulco tractæ: sequebatur Mansfeldiana classis, ipso, instar classis, nauigio in medium accepto. Addidere plausum obuiæ à ponte rates, explosaque, vbi in Alexandri conspectum venere, tormenta: tam effuso exercitus gaudio, vt per eam capti nauigij speciem, ipsa iam victa captaque in triumphum duci Antuerpia videretur. Et verò non solùm militum vulgus, qui, vt in omnem partem nimius, quantum antea ad machi-

& militari pompa,

ad Alex, deducunt:

næ famam extimuerat, tantum eius tunc 1585
præsentiam irrisit, atque vti formidandum pueris ludibrium contemptim habuit: sed etiam militum primores, atque Alexander ipse, demirati irritum tam vastæ artificium molis; qua hostes belli finem minati essent; verè aduenisse, pro malo vtrique eorum omine finem belli, exhaustâ iam obsessorum potentiâ, interpretati sunt. Nec sanè falsò.

magna spe finis laborum.

NAM vbi Antuerpiensium populus super cladem Couensteniánam, captum nauigium illud suum, atque adeò se spei vbique irritos viderunt, non vltrà ab Holachio decipiendos se, aut ab Aldegundio sustentandos, vano externæ opis accessu, conclamarunt. Apparebatque, scissa in partes ciuitate, multitudinem non diutius obsidionis mala toleraturam. Nec animaduersio in audaciores aliquot è plebe quidquam profuerat: quippe in carcerem coniectos vi populus extraxerat: nihil auso in posterum Magistratu: cuius neque consilium de Catholicis vrbe pellendis, quo alleuaretur vrbs, Aldegundius probauerat, veritus longè acriorem, ineuitabilemque multitudinis tumultum. Adde, quod repens ab vrbe prædiuitum aliquot mercatorum fuga: & Hansiaticarum ciuitatum legatio flagitantium, vt nisi pax iniretur, Hansiaticis mercatoribus liber egressus ab eo emporio suis cum opibus pateret; terruerant Antuerpiæ Magistratum, & multo audaciorem effecerant plebem. Sed Aldegundius nondum consumptis adhuc, quas apprimè calle-

Antuerpiensium populus non toleraturus amplius obsidionis mala,

frustra coercetur à Magistratu.

Pacem quoque flagitant mercatores,

1585 bat, artibus tractandæ multitudinis, spargit in vulgus, scripturum se Parmensi Principi, mox & iturum se in castra: &, si quidem æqua ab Hispano proponantur, nihil omissurum, quo pax breui componatur. Scripsitque, vt admitteretur: 9. Iun. atque admisso, vbi Alexander a Richardotto, cum quo Aldegundius primùm egit, audiuit, venisse illum, vt Antuerpiæ, Hollandiæque, ac Zelandiæ reconciliationem vnà misceret: intellexit, ea pluriumconiunctione prouinciarum, lento nimirum, implicatoque dierum multorum negotio, spe satis Anglorum auxilijs moram, ac spatium quæri. ideòque hominem cetera humaniter habitum, Antuerpiam remisit, pollicitum, se accepta à Magistratu populoque facultate, de Antuerpiæ seorsim causa transigendi, illicò rediturum. Sed cunctante, suspicatus Alexander, rem callidè prodici, vt ex agro circum Antuerpiæ, Mechliniæque suburbia, qualiscunque messis, quæ iam maturescebat, ab obsessis colligeretur; occupauit hanc quoque spem illis adimere, iussitque Ambrosium Landrianum cum Viluordiano suæ præfecturæ præsidio, rusticorumque caterua; & Vastium cum parte equitatus: hunc per Antuerpiæ, illum per Mechliniæ suburbia, eodem tempore populabundos excurrere: segetesque, 400. equit. 700 pedit. oleraque; & quidquid vsui esse poterat, auferre in castra. Tum ipse cum expedita equitum peditumque manu in Antuerpiensem agrum illatus, Burgerhoutum, munitam Antuerpianorum mili-

Aldegundius pro ea ad Alex. contendit.

qui Intellectis artibus illū remittit,

simul segetes per hostilem agrum aduehi iubet in castra:

Ipse arces circa Antuerpiam expugnat,

tum stationem, Berchemium, aliasque 1585
circà arces, ac propugnacula eodem impetu expugnat: atque Antuerpiam reliqua agri parte, quà demum sola extrà pomerium fruebatur, exspoliat: ciuesque, ac famem intra vrbem claudit. Enimuerò erupturа erat populi seditio: neque enim aliud dissonis per vrbem questibus audiebatur, præter panem, & pacem. Quum à Magistratu submissi, qui se per compita circulis insererent, spargerentque, Recens acceptas è Gallia litteras, quibus aduentare tandem auxilium certò nunciabatur. Addebant aliqui ciuium, nempè ex Aldegundij cohorte, sibi exploratum esse, Parmensem Principem oblaturum quidem conditiones haud spernendas, clàm tamen stipendiorum loco cum Hispanis pactum esse populationem vrbis: proinde viderent, ne breuis motæ intollerantia, & sustentatæ ad eum diem obsidionis decus, & rem omnem domesticam, & vxorum filiarumque pudicitiam, & patriam & vitam simul amitterent. Sed minus hæc, latrante intus fame, audiebantur foris: & plerique gallicas litteras Antuerpiæ natas in Aldegundiano conclaui suspectabant. Nam de Parmensi Principe dignior fama occupauerat vulgi animos. Acciditque interim parua quidem res, sed OPPORTVNITAS rebus etiam minimis pretium addit. Matronæ nobili ad curationem morbi, quo periculosè laborabat Antuerpiæ, opus erat asinino lacte, quod in vrbe haberi quum nusquam posset, obtulit se iuuenis, intre-
pidè

& vrbem suburbijs suis exspoliat,

Fames ad seditionẽ ciues impellit

sed sustẽtatur spe auxilij.

& metu populationis quã pactus esset cum hispanis Alexander.

Sed Alexãdri benignitas per occasionẽ exhibita,

1585 pidè ausurus ex agro suburbano, quamuis ab hostibus teneretur, iumentum adducere, ducebatque, quum captus ab Hispanis ad Alexandrum Burgerhouti adhuc agentem deportatus est; Alexander, re cognita, postquam iuuenem prater opinionem benigne habuit, ac pietatem eius vltro laudauit, iussit illico iumentum perdicibus, capisque Brugensibus, atque id genus auibus onerari: tum ea iuueni tradens ad ægrotam perferenda, mandauit, multam ei salutem officiose suo nomine diceret: testareturque, se non modò illi sanitatis, ac virium recuperationem, sed Senatui, populoque vniuerso prospera omnia, & salutaria ex animo cupere, ac precari. Profectò insperata hæc Alexandri comitas, cui statim Antuerpienses misso præstanti equo cum aliquot bellarijs, ac primæ notæ vino, publico nomine gratias egere, incredibilem ei ciuium beneuolentiam, accedente præsertim iuuenis prædicatione, conciliauit. Nimirum IN MILITARI armamentario, etiam benignitatis telum repositum habent prudentes belli Duces.

opinionē infregit.

AT Mechliniæ deditio rem confecit. In ea vrbe, post auditam in Coeustenio aggerere sociorum cladem, ortum erat inter præsidiarios, ciuesque diffidium: eodemque aucto post ademptam vicinæ segetis spem, magnopere timebatur à ciuibus, ne miles, direpta relictaque vrbe, in Blochusiam arcem, quam Mechliniæ proximam tormentis, ac cibaria communierant, se se inferret. Quod

MECHLINIÆ deditio.

ciues famè laborant, & à præsidiarijs sibi timentes:

 vbi

vbi Alexandro exploratum, occasio visa 1585
est Mechliniam inuadendi: statimque
expeditioni imposito Marchioni Ren-
thiaco, cum Licquio, ac Mottæo, man-
dat, rectà Blochusium festinantes, ho-
stium consilijs anteuertant. Renthia-
eus raptis illuc copijs, secutisque tormen-
tis, non modo Blochusium nondum in-
gressis eò præsidiarijs, sed etiam Ne-
cherspolram, aliasque Mechliniæ cir-
cumdatas munitiones in potestatem re-
degit, ipsaque ab vrbe, circumpositis
castris, deditionem expressit. Vrbs, pa-
eiscente Famausio Gubernatore, Par-
mensis arbitrio clementiæque dedita 19. Iulij
est: præsidiarij absque signis educti, si-
gna ad Alexandrum missa: qui habita
ciuitatis ratione, magnam partem ca-
tholicæ, mitiores multò conditiones Me-
chliniensibus edixit. Nam pro septin-
gentis præsidiarijs vrbe egressis, non ni-
si ducentos Vvallones Prouenio duce
substituit; iussis ciuibus vnà cum præsi-
dio vrbem suam tueri: & nullâ impositâ
mulctâ, veniam ciuitati, Regis nomi-
ne, liberaliter impertiuit: lætus ipse,
quòd paucos intra dies, nulla suorum
iactura, & Mechliniensem Archiepisco-
pum post longum exilium, in suam se-
dem (qua non alia inter sacras per Bel-
gium præfecturas insignior) reposuisset:
& vrbem vrbium Belgicarum florem, &
cum ea Mechliniense dominium, ex se-
ptemdecim prouincijs vnam, Principi
suo redonasset: eò maximè tempore, 21. Iunij
quo acceptis ab Rege litteris de Placen-
tinæ arcis, quæ hispano præsidio tene-
batur,

vnde post amissas vicinas munitiones,

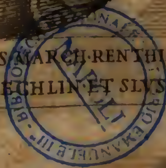
se dedunt Parmensis arbitrio,

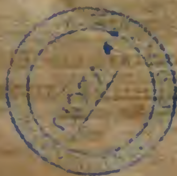
gratiosis ab eo conditionibus acceptis.

Carolus Gislelius Prou. Domin.

Ipse pro restituta Placentina arce, Regi Mechliniam rependit.

EMMANVEL LALINIVS MARCH·RENTHIACI
DVX EXPEDITION·MECHLIN·ET SLVSEN·

1585 batur, restitutione, agere posset regiæ liberalitati grates, cum victoriæ nuntio gratiores.

SED nuncium multo acceptiorem breui transmisit ad Regem, subactâ demum Antuerpiâ. Etenim Consul Aldegundius, vbi rem desperatam publicam vidit, sibi priuatim consulturus, legationem à Magistratu, ac ciuitate destinatam ad Parmensem festinauit. legati vnus & viginti fuere: inter quos eminebant Gulielmus Merodius Dufflæ dominus, Ioannes Sconhouius, Andreas Hesselius, & ipse Consul vrbis Philippus Marnixius Aldegundius. Quibus Beueræ ab Alexandro exceptis Aldegundium præsente regio, bellicoque senatu, omnium nomine in hæc verba prolocutum accepi. *Non hic adsumus, inuicte Princeps, vt annuam moram, qua aduersum te nostram defendimus, anxia legatione deprecemur. Quis enim vrbi toto Belgio potentissimæ à modicis adeò obsidentium copijs timuisset? Tuque ipse, vt NEMO fortium segnes amat, facilitatem nostram metumque voluisses, opinor, magis, quàm probasses. Compertus erat nobis militum vestrorum numerus: explorata castrorum necessitates, contempta nauium raritas, audita per exercitum querela: & seditiones in dies expectabantur. An tu cum decem, aut vndecim hominum millibus (neque enim cum pluribus tantum operis incoepisti) in obsidione duraturus esses, qui simul vrbem à terra, & ab vndis cingeres: Brabantiam equitatu percurreres: vicinarum vrbium auxilijs obsisteres? simul vastum adeò flumen, & suprà contra Gandauensium vires, & infrà*

DE ANTVERPIÆ deditione legati agũt cũ Alex.

A mõte S. Aldegund.

Aldegundij Antuerpiam dedentis oratio.

aduersum Zelandiæ, Hollandiæque potentiam claudere? tam multa per Scaldicum aggerem propugnacula inuaderes, classi classem, quæ tibi nulla tunc esset, opponeres: annonam, ac subuectiones in castra defenderes: omnia castellis, præsidijs, stationibus instrueres? Profectò nec si tu quinquaginta bellatorum millibus abundasses: nec si tibi milites centimani fuissent, credi poteras, rebus tam multis, tam loco distractis, effectu arduis, opere diuturnis, necessitate instantibus, suffecturus. Et tamen cum ista militum paucitate, Antuerpiam à terra, ab aquis, obsedisti: Flandriam, ac Brabantiam, sparsis vbique statiuis occupasti: annonam, quæque alia obsidentibus necessaria, nouum molitus alueum, in castra perduxisti: arces, ac munimenta super aggeres, perque campos alluuione submersos, proseminasti: &, quod fieri potuisse solùm credidimus, quia factum esse conspeximus, cum flumine maris auxilium trahente congressus es, atque aduersus æstuantis Oceani furias, aduersus acuta glaciei verbera, inter assidua classium certamina, Scaldim, aut veriùs mare, sub pontem misisti. At nos pontem, non sine tuorum clade, perfregimus. Tu à clade animosior molem extemplò reposuisti. Nos Scaldim in campos auertimus, & nauigationem alibi quæsiuimus. Tu hic quoque Scaldim insecutus, nouo illum ponte secuisti, & transuersarium aggerem nauigaturis obiectasti. Nos aggerem inuasimus, perfodimus, viam illic nauibus aperuimus. Tu victores inde depulisti, scissa aquæ reparasti, spem transmissionis omnem interclusisti. Quid vsquam machinarum est, quod non admouimus? quas vires classium, quæ miracula ignium, quas natantium moles arcium, non

1585 *exprompsimus? Quantum ab ingenio, quantum ab arte peti potuit, cælum, mare, ac tantùm non tartara in societatem auxiliumque deuocauimus. Et his tamen omnibus, non modò à mœnibus nostris te non abstraximus, non absterruimus, sed etiam in aliarum clades vrbium circumferentem arma & victorias, irritauimus. Rem perfecisti, Princeps, qua veterum, recentiumque temporum annales, maius vtique non habent. Sapè nos legimus, interdum & vidimus, assidenti hostilem ad vrbem Imperatori, dum vnam premit & capit, aliam procul amissam. Tu, dum Antuerpiam toto belli conatu obsides, ceu nostri securus, simul in Flandria Teneramundam expugnas, & Gandauum fame subigis: simul in Geldria nobis Neomagum eripis: simul in Brabantia Bruxellas, & Mechliniam ad deditionem cogis. sicque ad tres simul prouincias, dum vni insistis vrbi, victorias ex victorijs tibi nascentes extendis. Adeò committi vno cum hoste, magnitudini mentis tuæ parum est. Hac porrò diuturnæ contentionis inter oppugnantes atque obsistentes commemoratio eò denique pertinuit, vt planum facerem, defensionem à virium suarum conscijs non temerè susceptam, & ab ijsdem fortunam tuam expertis non timidè omissam. Gloriam deuicta Antuerpia Superi & virtus tua tibi dedere, Alexander: & nobis aliquid gloriæ posteri dabunt, quod à te non citò victi sumus. Vnum non nostra tantum, sed & tua & Regis auunculi tui causa rogamus obsecramusque; vt, sicut quantam vrbem ipse viceris, vincendo intellexisti, ita illam capiendo, ac potiundo, nihil de vi, maiestateque eius, nihil de victoria tua monumento, nihil de regia possessionis amplitudine, ac*

cen-

censu, imminutum velis. Imminues autem, si aut ciuium animis certa religione præscripta, aut eorumdem corporibus, ac fortunis, præsidio externorum imposito, ciuitatis statum immutaueris. Floret in præsens, si qua vrbs alia per Europam, Antuerpia. Ciuium numerum, conuenarum frequentiam, ægrè ineas. Naues omnium regnorum onerarias, per arma dum licet, quam amplus est Scaldis haud capit. postremò nullum vnquam terrarum gentiumque emporium est, quod plures vnà prouincias, & prouinciarum opes, negotiorum communione iungat, ac misceat. Durabit loco celebritas, quamdiu Religionis solitudo, arcium minæ, præsidiorum terrores, non obstruent hoc asylum. COMMERCIA *securitas alit. Quanta autem speranda sit inermi negotiantium populo securitas inter armatos, & prædæ assuetos, huius profectò vrbis populationes, incendia, excidia, luctuosò atrocique documento satis erunt. Quæ sanè mala, ne rursum Antuerpiæ pertimescenda sint, per hodiernæ deditionis leges, quas tecum inituri huc accessimus, sapientia, Princeps, tua præcauebit.* 1585

an. 1576 Vide lib. 8. dec. 1.

Respondet legatis Alexander.

Ad hæc Alexander breui responso, Accipere se dixit animo perlibenti Antuerpiæ legationem. atque vt ipse fortia militum suorum facta in Dei benignitatem, inque Dei Matris opem referebat; ita æquum esse, Antuerpienses agnoscere, vires suas, aut ciuitatum prouinciarumque fœdera, aut externorum Principum auxilia, contra legitimi Belgarum Domini potentiam, æquitatemque frustrà esse. In conditionibus statuendis non ea se cogitaturum, quæ peccauerint Antuerpienses, armis aduersus Religionem,

ac

1585 ac Regem motis: alijsque per Belgium populis, tanquam signo Antuerpianæ ex arce ad defectionem conuocatis; sed habiturum se in consilio clementiam Regis, ad eiusque respectum, conditionum præcipua moderaturum. Interim esse ab se designatos, cum quibus ipsi liberius congrederentur, viros prudentia claros, & partibus haud infensos; Irent ad eos, capitaque conferrent: tum se mentem Regis, non ingrata illis interpretatione, significaturum. Delegerat ad eam rem Alexander Pamelium, Richardottum, & Vandenburgium, priuati, Artesiæ, & Methliniæ consiliorum Præsides: omniaque eorum sapientiæ, arbitrioque tradiderat: exceptis solum capitibus ad obedientiam Regi debitam, Religionemque spectantibus: quæ solito attentius sepofuerat sibi, vti facere iussus erat à Rege. Namque cum multò antè Alexander, vt promptiores haberet ad deditionem Antuerpienses, ab Rege exquisiuisset; An videretur, non semper definiendum esse tempus hæreticis ad res suas captis in vrbibus expediendas; sed eos tamdiu tolerandos, dum spes sanioris mentis, ac reductionis affulgeret; rescripserat ad ea Rex, huiusmodi spatium indefiniti temporis haud indulgendum, quacumque spe, aut persuasione secuturæ reconciliationis. In quam sententiam quoniam sæpè aliàs ille disseruit; libet ex nouissimis ab Hispania litteris, quamquam posteriores fuere, partem manu Regis exaratam hic opponere. *In omni colloquio, conuentuque* *cum*

eosque ad tres Prásides remittit,

quorum arbitrio omnia tradiderat:

exceptis capitibus, de obediẽtia erga Regem, & religione erga Deum.

1. *Maÿ*

17. *Aug*

De Religione sententiam suam sic aperuit Rex.

cum ciuitatibus, vrbibusque, quæ in nostram potestatem venient, hoc primum, hoc supremum esto: vt hisce in locis Religio catholica recipiatur, nulla sectarum professione exercitione, siue vrbano, siue Forensi hæreticis vsquam permisso; nisi ad res eorum domesticas componendas mora temporis aliqua, eaque certa & circumscripta concedenda sit. Qua super re, ne quis interpretationi, aut moderationi locus relinquatur, plane edico. Sibi vt persuadeant, qui in nostris Belgij prouincijs victuri sunt, alterutrum eligendum, aut nihil de veteris Romanaque cultu Religionis immutandum, aut post definitum tempus illicò sedem alibi quærendam. Quæ si fiant, diuino equidem Numini confido, cuius honori obsequioque in hoc bellum tanto cruoris, tanto opum impendio, tot iam annis insistitur, omnia in melius processura, eiusque Maiestatem, pro ea qua solet prouidentia, ita res nostras perpetuò temperaturam, vt ex earum felici euentu intellecturi sint homines; quanti demum referat, Diuinæ bonitati se credere, debitumque illi seruitium rebus omnibus præhabere. Quod si aliter Deo, nostra ob delicta visum fuerit, ego satius duxero, mea omnia pro eius causa profundere, quàm ab hac, si forte minus fortunata, pia certè constantia, vel minimum cuiusquam humani consilij respectu aliquando deflectere.

Hoc autem Regis Catholici propositum Deo cordi fuisse, vel ex eo visum est; quòd, quo die illa scribebantur à Rege, 17. Aug erat autem decimus sextus ante Kalendas Septembres, eodem die, in Beuerano colloquio, acceptis conditionibus dedidere vrbem Antuerpiensium legati. quum tamen hi à principio agere cum

1586 regijs Præsidibus aggressi satis ostendissent, implicitum, tardumque reconciliationis negotium fore. Nam tribus illi capitibus, inter alia, immobiles insistebant: Vt Religio, qualis tunc erat, liberè exerceretur: vt semiruta non repararetur arx: vt nullum vrbi præsidium cuiuscumque nationis esset, imponeretur. Quin, vbi negatam Præsidibus facultatem audiuere de Religione disceptandi, Parmensem adeunt non vltrà progressuri, nisi eâ libertate impetratâ. Et Aldegundius quidem, inter alias cum Alexandro congressiones, semel seorsim à collegis, super eo capite quatuor continenter horas immoratus; affirmare ausus est, Ea libertatis conditione Zelandiam, Hollandiamque, atque adeò fœderatum omne Belgium ad Regis obsequium attrahi posse, idque in se recipere: sperareque, pro ea, quâ esset apud prouincias authoritate, magnum se vtrisque partibus beneficium breuì collaturum. Sed præcisa protinus ab Alexandro omni spe huiusmodi arbitrariæ, ac promiscuæ religionis, ex qua ciuitates, vt alebat, ac prouinciæ in sectas studiaque distractæ, neque inter se, neque cum Deo, aut cum Principibus Dei ministris seruare pacem queant; illum comiter admonuit, Reputarent apud se declinantium in dies rerum suarum statum, insperabile à Gallorum turbis auxilium, callidam Angliæ cunctationem, inuictam, nec sumptu exhauriendam, nec bello fatigandam Regis Catholici potentiam; addens obliquè aliqua, quæ ad pri-

Agunt legati cum Præsidibus.

Tribus in rebus dissentiunt.

Magna Aldegundius promittit si libertas Religionis concedatur.

cōtra Alexander cū eo sermonem habet.

priuatum eius commodum pertinerent, quæque spem gratiæ ab Regis clementia præmonstrarent. Hæc autem adeò facundè, spirituque tanto, ac verbis, vt ipse ad Regem scripsit, sibi à Deo planè 10. Aug immissis, antè Aldegundij oculos repræsentauit, vt demiratus ille insolitam dicendi vim, egressus inde confessus sit, Multis se cum viris eloquentibus sæpè congressum, nullum Parmensi Principe efficaciorem, affabilioremque comperisse: vsurparique posse à se illud Asdrubalis de Scipione iudicium, Mirabiliorem sibi coràm visum esse Farnesium; quàm auditum rebus bello gestis. Et profectò is siue alloquio Parmensis, comitateque captus, siue sustinendæ obsidionis spe deiectus, mutati argumentum animi paulatim ostendit, dum deditionis exinde capita pronior agitauit. Quin etiam edito postea libello; quum res ab Alexandro patratas, clementiam eius in victos, in seruanda fide sanctimoniam, ceterasque Imperatorias virtutes, liberali præconio celebrasset; adiecit inter alia, *Sumi aduersus Philippum Regem arma à subditis populis, integra conscientia, nequaquam posse.* Quæ sanè confessio non temerè inter loquendum prompta; sed litteris ad memoriam contestata; vt erat hominis auctoritate inter suos, & Caluinianâ sapientia longè clarissimi, Fœderatorum causæ momenti plurimum abrogauit, ipse suis offensus inuisusque, regendam ad Rempublicam postea non accessit. Tunc verò legatis, Regijsque, quos dicebam, Præsidibus, sæpè congressis, denique post ali-

eoque sermone is mirifice capitur;

T. liu, l. 28.

& pronior ad deditionem conficiendam redditur.

Immo edito post libro laudat virtutes Alexan. & Regis causam.

inuisus propterea Fœderatis;

1585 aliquam disceptationem, præsente Alexandro, *Primùm de Religione conditio firmata est: Vna, eaque vetus, & catholica Antuerpiensibus præscripta. Iussi ijdem templa, quæ diruerant, opportunè reponere: simul & eiectas religiosorum ordinum familias in urbem, inque sua loca, & bona recipere.* Quam de sacris ordinibus conditionem quum legati in huiusmodi verba concipi curassent, *vt eæ in vrbem religiosæ familiæ reuocarentur, quæ Carolo V. Imperatore domicilium Antuerpiæ habuissent;* Alexander, intellecto, per eam nempè fraudem excludi Patres Societatis Iesu, quorum ipse militiam aduersus hæreticos paratam maximè adhibebat; conditionem protinus reiecit, comprehendique omnes æquè voluit. Indulgentior aliquanto fuit in arce non restituenda: & in præsidio ex Hispanis, Italisque, à quibus sibi ciues cautum volebant, in vrbe haud collocando. In hunc tamen modum conditio lata est, *Vt Parmensis Princeps præsidium ex amicis nationibus in vrbem secum adduceret: &, si quidem Hollandi, Zellandique Regi suo reconciliarentur, vrbs ab arce, atque à præsidio libera in posterum foret: sin minus, Antuerpiæ securitati contra finitimos Zelandos, aliosque consuleretur.* In reliquis conditionibus liberalis per omnia Parmensis, præterita etiam læsæ Maiestatis crimina Antuerpiensibus, Regis nomine, condonauit: prisca vrbi priuilegia restituit: quadriennij moram permisit hæreticis ad res suas componendas. &, quamuis ob grauissimas in obsidione impensas, magnam earum partem pete-

Conditiones impositæ vrbi in deditione.

Dolus in ijs detectus.

re, mulctæ loco, non absurdè posset, non nisi quater centena florênum millia, nec semel omnia, ad stipendia militum imperauit. Captiuos, qui apud regios, quàm apud hostes, plures erant, liberos vtrinque dimitti placuit, si non antè pro redemptione pretium spopondissent: Tilinio excepto, cuius tamen causam Regi sepositam, eidem se commendaturum pollicitus est: effecturumque, vt sicut Lanuam paucis antè diebus cum Comite Egmontio commutatum, in Galliam remiserat, sic patrem quamprimùm Tilinius sequeretur.

1585

centum & sexaginta aureorũ millia

Recitantur in vrbe conditiones.

HÆC, atque alia deditionis capita (fuere illa septem & viginti) dum à legatis Antuerpiam reuersis coram Magistratu populoque, magna omnium auiditate, recitantur; ingens repentè tormentorum fragor, qui è Scaldico ponte, vicinisque aggeribus erumpebat, audiri cœptus est: crescebatque, quum egressi vrbe complures, atque è tumulis, ac turribus speculati, referunt misceri Farnesianum ad pontem, perque ripas fluminis aggeresque, atrocem profectò pugnam. haud dubiè aduenisse Gallorum, Anglorumue subsidium: ab his vrgeri inopinata aggressione Hispanos, atque vt imparatos non diù aduersum recentem, firmatumque militem duraturos. Igitur credita re, popularium multi, vt fermè SPES, & cupido credulos homines facit, nouis iam consilijs arma capessunt, hortantibusque, qui deditionem abnuebant, legatos circumsistunt, spatiumque ad deliberandum super conditio-

Sparsoque rumore aduenisse Angloruũ auxiliũ, & Regios aggressũ esse, dubitant Antuerpienses de conditionibus admittẽdis.

1585 ditionibus amplius exposcunt. donec ab nuncijs, alijs super alios, certiores fiunt, nullas Gallorum copias, classem Anglorum nullam apparuisse: sed festum illud ludicrumque militum certamen esse. Fuitque ex ijs salsior, qui re propiùs explorata, affirmauit, compertum sibi, non aduentasse quidem subsidiarias ex Anglia naues, sed Argonautarum classem è Colchis auream Parmensi pecudem attulisse. At illi in eum modum illusi, atque hortatoribus irati, ad audiendas iterum deditionis leges, eâdem, quâ modò abierant, leuitate, redière. Eorum tamen non paucos ad inspectandam eiusmodi militarem pompam clàm traxit auiditas. Agebatur illa in Farnesiano exercitu gratulatio ob aurei Velleris solennia: cuius torquem ab Rege antea missum distulerat Alexander in hoc tempus accipere; quo Antuerpianæ victoriæ iam securus, eo honestamento insignior vrbem intraret. Et milites pro studio, amoreque in Imperatorem suum in maius omnia cumulabant. Namque à Beuerianis castris, vbi Prætorium erat Principis, ad Calloum vsque, atque hinc ad Scaldim, & pontem, cohortes per stationes dispositæ protendebantur. pontem belli primores insederant: Scaldis ripæ, castella, aggeres, naues, armatis omnia legionibus collucebant. arx Diui Philippi in pontis capite ad Brabantiæ oram, augendæ celebritati delecta erat. Ad hanc Alexander è Beuera in equo mouens, Nobilitatis flore comitatus, exceptusque xpert

Illusi redeunt ad eas audiendas.

Illusionis occasio.

celebritas aurei Velleris ab Alex. susceptis.

Eius pompa narratio.

viam nouis identidem nunc equestris, nunc pedestris pugnæ irritamentis; vbi pontem attigit, læto tubarum tibiarumque cantu resultantem, ingenti tormentorum fragore è castris, è propugnaculis, è nauigijs infinitè reboantium, salutatus est. Emensus pontem, ac sacellum Philippææ arcis ingressus, post solenne Sacrum ab Archiepiscopo Cameracensi, Ludouico Barlamontio peractum, aurei Velleris collare induit è manibus acceptum Mansfeldij Comitis, qui in eo munere personam referre se dixit Octauij Parmæ Placentiæque Ducis, cum quo ante annos vndequadraginta in eum ordinem à Carlo V. relatus fuerat. Inde egressus, renouata vbique per ripas, aggeresque resonantium lætitia machinarum, inter faustas militum voces, prospera quæque Imperatori suo comprecantium, Beuerana in castra relectus est. Constititque inter omnes, à nullo vnquam Principum virorum sumptum id muneris fuisse magnificentiore pompa; quippè in medio veteranarum, ac toties victricium legionum, super admirandam Scaldici pontis molem; post memorabilem omnium, quæ aliquando fuere obsidionem, in potestatem redactâ Belgicarum vrbium potentissimâ.

1585

Alt apē-nij fra-ter.

Petr. Er-nest. Másfel.

39

Legatos deditionem offerentes excipit Alex.

NONDVM Alexander in castra peruenerat, quum obuios Antuerpiæ legatos habuit, deditionem ciuitatis, acceptis iam conditionibus, offerentes. Quos comiter amplexus apud se retinuit, præmissis in vrbem Præsidibus, Richardoto, & Vandemburgio, cum regio fecia-

17 *Aug.*

1585

S rgent. maior.

li: quibus additi sunt Centuriones Petrus à Castro, armare gladio solitus Alexandrum; Didacus Escouatius Mondragoniæ legionis Instructor, & Propertius Baroccius machinationibus præfectus, vt illi firmata iam deditionis capita constabilirent, & admissam deditionem promulgarent: hi extrà intràque lustrarent vrbem, venturoque Principi securitatem assererent. Et Antuerpiæ audito reconciliationis exitu; regiis præcursoribus magna populi gratulatione acceptis, illicò per vrbem discursum est. Insignia imaginesque Alenconij Ducis ad terram deiecta, hispani Regis vbique reposita: in Parmensis aduentum quæsitissima quæque apparari cœpta: omnia ex diuturno mærore metuque in hilaritatem, ac ludorum curas repentè conuersa. Decem adhuc dies supersedit vrbem ingredi Alexander. Quo tempore verbis exequi non est, quàm multi mortales ex omni Belgio, finitimisque locis illuc confluerent: alij vt triumpho victoris interessent: complures vt munimenta castrorum & auditam Farnesiani pontis molitionem contemplarentur; nonnulli vt operum formas, quæ breui deponenda rumor increbuerat, certa dimensione delinearent. Sed nulli hæc auidius circumspectabant, quàm legati Antuerpienses, quique ex vrbe relaxatis iam non minus animis quàm portis erumpebant: nunc imposita aggeribus castella suspiciebant, nunc alueum Parmam, portumque Perlam admirabantur: ad structuram autem pon-

missis in vrbē qui rem constabiliāt.

In magna populi lætitia, signa Alenconij deiecta, Regis reposita, & expectatus Alexandri aduentus.

Concursus externorum ad eius triūphum, & ad pōtem inspiciendum, maximè Antuerpiensium vrbe prodeuntium ad opera Alex. cōtemplanda:

 1585

tis, attoniti hærebant, operisque miraculum & oderant, & commendabant. at in Couenstenio aggere, recenti adhuc cruore, sparsisque artubus, ac truncorum corporum reliquijs horrido, nouissimam suorum cladem agnoscentes tacitè ingemiscebant: iuuabatque subijcere oculis, quod animi auersabantur:

TRIVMPHALIS ingressus eius

AT VERO Alexander Antuerpiam ingressurus, antè alia amouit à portu vrbi opposito in Flandriæ capite, atque à Tiliniano propugnaculo, mox & ab ipsa Antuerpia, milites præsidiarios, omnesque inermes Zelandiam versus emisit. Tum catholico exercitui apud Stabrucum conuenire iusso, Vastium imposuit, pro Mansfeldio, qui Lucemburgum, ad præfecturam suam, curationis causâ se receperat. Ex vniuersis autem copijs bis mille pedites selegit, in Centurias Germanorum octo, in Vvallonum duodecim distributos, hastis armatos, aut sclopis maioribus minoribusue: ac turmas equitum tres, loricatorum vnam, lancceariorum duas: hosque omnes subsistere ad Berchenium Brabantiæ pagum voluit. simul Georgio Bastæ imperauit, vt cum trecentis equitibus è Burgerhouto, tractum illum, quà sibi transeundum erat, excurrerent. Postero die è Beueranis castris cum aula profectus, traiectoque Scaldi, peditum partem è Berchenio in vrbem præmittit, ductore Licquio; qui eorum aliquos Georgianæ portæ, quam & Cæsaream vocant, imponeret: alios præcipua per vrbis loca distribueret, ac

Petr. Ernest. Mãsfel.

Corazze

Præmissi, qui vrbis ad vrbẽ, quique vrbis portas ac fora custodirent.

27 Aug.

veluti

1585 veluti totidem stationibus mutua sibi ope manum porrigentibus Antuerpiam complecterentur. Adeò non victam modò vrbem, sed victoriam ipsam in potestate habere voluit Alexander. Rebus ita compositis, refertis infinita hominum multitudine intrà extràque vrbem vijs tectisque, processit reliquus Alexandri comitatus, peditibus equitibusque; non tam ornatu vestium armorumque, quàm, (vt erant veterani omnes, selectique) ipso martiali aspectu, ac militari ferocia planè visendis. Sed visum ad se trahebat omnium Alexander, captarum vrbium prouinciarumque clarus titulis, quos pro imaginibus, simulacrisque solitis præferri priscis triumphatoribus, fama ei circumdabat: & spectantium cogitationibus suggerebat: auditarumque magnitudo rerum quanto illum homine maiorem prius admouerat animis, tanto tunc auidius quærendum oculis, fruendumque insatiabiliter exponebat. Circa ipsum vehebantur primores quique, Dux Arescothus, Caetanus Sermonetæ Dux, Princeps Chimacius, Comes Egmontius, Marchiones Renthiacus, ac Varambonius, Comites Aremsbergius, Mansfeldius, Altapennius, aliique, potissimùm Belgæ, nam ex Hispanis, Italisque, quo gratius foret Antuerpianis, tunc quidem raros admittere visum est. Cum hoc comitatu, & postremis prætorianis turmis, ductoribus Leone Lazaro Haller, & Nicellio, Cæsioque Comitibus, Georgianæ portæ successit Alexander: ibique præsto ei Virgo

militum aspectus

Ipse super omnes spectabilis.

Carol. Mansf.

ante vrbis portam à Virgine excipitur.

fuit, gentis more, Antuerpiam habitu symbolisque referens. quæ triumphali à curru cum nobilium puellarum choro descendens, Parmensem Principem venerabunda salutauit: traditaque illi aurea claue, Qualem ipsa precata olim fuerat ingressum Carolo V. Imperatori, cui porta illa primùm patuit, talem eius nepoti per eadem victoriarum vestigia gradienti magnificè vouit. Alexander accepto comiter dono, atque ad aurei velleris monile ante pectus addito, habuit sanè tota vrbe complura, quæ subitaria miraretur argumenta publicæ gratulationis. Nam & Merano in ponte rostratam columnam vidit miræ altitudinis tunc erectam, superpositis Alexandri Macedonis, & Romani Alexandri signis: & alibi alias pegmatum species, & arcuum moles, & ignium hilaria: in quas spectaculorum pompas illi ijdem toties noxij machinatores ingenium manusque nunc verterant: atque ipsa machinarum fragmenta paulo antè in vsum belli destinata, nunc in triumphi solennia concinnauerant, victorem mutato in obsequium artificio placaturi. His Alexander, alijsque operum apparatibus, grato, breuique aspectu æstimatis, in principem Dei Genitricis Basilicam, cum omni comitatu, festinauit. Ibique cum sacro Gratiarum carmine ad musicos modos dicto miscuit ille suas priuàtim preces gratesque, quas, secundum Deum, Magnæ Dei Matri persol uere se palàm testatus est. QVOD EIVS INSTINCTV SVSCEPTA, EIVS DV-

1585

& per vrbem varijs lætitiæ argumentis cõ salutatur.

In templum descendit

& grates Virgini persoluit.

CTV

1585 CTV ABSOLVTA FELICITER EXPEDITIONE, DOMINAM SVAM IN SEDEM, EX QVA SACRILEGE DEIECTA PRIDEM FVERAT, PIIS AC FORTIBVS ARMIS CATHOLICI REGIS, ALIQVANDO RESTITVTAM VIDERET, ATQVE ADORARET. Inde in ædes semirutæ, desertæque arcis rectà contendit: incedensque per agmen antè arcem subitò compositum ex militibus, qui præcesserant, quique ex vrbe illuc iussi conuenerant, paulùm in limitè arcis substitit: accitosque ad se propiùs Tribunos, ac Centuriones, antequàm per vrbem dispararet, paucis in hunc modum allocutus est. *Dei benignitate, ac virtute vestra, Commilitones, Antuerpiam tenemus. vt autem securi teneamus, ego vos ex omni exercitu selegi, quorum militari disciplinæ, in primisque modestia, atque inoffensa cum ciuibus conuersationi tutelam vrbis commendarem, tanto quidem impensius, quanto fixum magis firmumque huic Antuerpiensi populo fuerat, in vrbem præsidiarios non admittere: quòd ab ijs videlicet pertimescerent si non publicam direptionem, ac prædas, quamquam, & hoc illis persuasum erat; perpetuas certè rixas offensionesque, quas fortunarum suarum obiectu, quotidiè alerent. Eam vt euellerem ex illorum animis persuasionem, fidem ipse meam obligaui. nec futurum me promisi, ac spei vanum credidi, hoc delectu militum, habito, quibus præesse viros decoris sui memores, & de mea fide sollicitos non ignorem. Proinde vestrùm erit, curam omnem intendere continendis in sua cuiusque sede, officioque præsidiarijs: eorumque in*

Tum arcem ingressurus milites sic alloquitur.

ciues iniurijs, si quæ forte contigerint; haud impune transmittendis, sed protinus vindicandis: vt prius audiant militum animaduersionem ciues, quàm ciuium querimonias militum præfecti. Sic sancietur in ciuitate concordia, & longum obsequium. Mementoteque, degere vos in aditu Zelandiæ Hollandiæque; quarum arces aspiciantur ex Antuerpiæ mœnibus, & voces propemodum exaudiantur. Respicient illud Antuerpienses, si se superbius haberi sentiant domi suæ ab externo milite: QVI *quum semper ciuitatibus esse grauis solet, tum recens victis, tanquam fortunam suam è proximo respectantibus, grauissimus est. Itaque & intolerantius ferent iniurias à victoribus; & quasi deposita nondum ira bellum adhuc secum geratur, resument & ipsi non ægrè hostiles animos. Nimirum* FACILE *ignem concipiunt, quæ paulò ante extinctæ sunt, faces. Ego, quod ad me attinet, ne gloriosos Catholici exercitus labores, cuiusquam licentia frustretur, præsente cura inuigilabo.* Ita præmonitos in destinata iam vrbis loca separauit: iussitque per aliquot dies arma è manibus, velut in acie, nunquam deponere; donec habitis comitijs nouos Magistratus, remotis hæreticis, vrbi daret. 1585

Postea in stationes per vrbē distribuit

Pompa Hispanorum, Italorumque super pōtem exhibita honori Imperatoris sui.

HÆC dum Antuerpiæ triduum continuata gratulatione, agitabantur, Hispani, Italique, quando vrbe non admittebantur, saltem ne communis gaudij, cuius ipsi in primis authores fuerant, exortes forent, apud Scaldim, lætum Imperatori suo triumphum, subitario apparatu, meditati sunt. Nouerant, pontem tres intra dies dissoluendum. placuit per

stantem

1585 stantem adhuc machinam, pompam ducere: & in pontis capite, Marianam arcem pro arce Capitolina interim habere. Ergo alacritate mirabili, cæsis quotquot circà erant fruticibus, arboribusque, festas in ponte moles atque arcus attollunt: pontis latera, & loricas ramis conuestiunt: solum folijs integunt: postremò symbola & carmina in Alexandri laudem, qualia inter armatos esse poterant, ramis arborum passim appendunt. tum ipsi frondibus redimiti, composito gradu ponte incedentes, renouatà ad singulos arcus scloporum strepentium lætitiâ, in Marianam arcem inferuntur. Crederes mutuatos exemplum à Macedonis Alexandri militibus, qui post Nysæ victoriam, in colle captæ vrbis proximo, nescio quo instinctu in hilaritatem soluti, decerptis è nemore frondibus hederarum, vitiumque coronati, admirante primùm Alexandro nouam illam suorum pompam, mox & probante, lætis summo in colle discursibus Orgia celebrarunt præsidi nemoris Deo. Quin etiam Dux ipse tripudiantibus immistus, apparatis largè epulis bacchabundum agmen ad extremum excepit. Et istâ quoque epularis appendix in hac, quam dicebam, Hispanorum, Italorumque gratulatione non defuit. Namque dum festo tibiarum, vocumque concentu, magnæ Dei exercituum Matri in eius arce gratias persoluunt, audiunt improuisò aduentare ab altera pontis parte cum globo Nobilium Alexandrum. Is enim comperto, quid sibi honoris vltrò haberetur à mi-

Q. Curt. l. 8.

haud absimilis pōpa militū Alex. Macedonis.

Alex. Maced.

Farnesius ex Anturpia illuc se trāsfert:

à milite, delectatus præter modum ingeniosâ illa suorum beneuolentiâ; non distulit homo militaris, & commodare tunc illis præsentiam suam, & sequenti die exhibita cena gaudium cumulare. 1585

& cenam in sequentem diem illis designat.

Et vero iucunda oculis species erat, intueri cenantem super Scaldim exercitum, mensis, quantum à Brabantia in Flandriam patebat pons, lautè dispositis: intueri inferentes epulas Areschoti Ducem, Marchiones Renthiacum, Vastium, Varambonium: pocula ministrantes Comitem Mansfeldium, Chimaci Principem, Manriquum, Caetanum, Leuam, magnates omnes, ac primarios belli duces. Quum interim faustis cunctà vocibus militum personarent, Alexandro Imperatori vitam, & victorias, acclamantium. Sic pontis machina, altero post triumphal epulum die, vt erat virentibus arcubus, & coronamentis, symbolisque perornata, inter plaudentium, ac tripudiantium voces, deposita est. Decuitque victricem hostium molem non nisi triumphantem claudere supremum diem. Lignorum, ac ferri strues pleraque Baroccio, ac Plato, machinæ architectis, ex Alexandri dono tributa est. At verò in Hispania, neque enim intra Belgium tenuit se rei gestæ gaudium, magna ciuitatum gratulatione exceptus est victoriæ nuncius. Rex certè, vti scribit Granuellanus, tantis lætitijs incessit, vt veteres aulici, quique lateri eius à principio aderant, affirmarent, Nunquam profectò Regem siuè ex Sancti Quintini, siuè ex nauali ad Echina-

Cena super ponte.

Carol. Mansf.

Pontis depositio.

eius materia Plato ac Baroccio concessa.

Regis ob captã Antuerpiam lætitia.

20. Sept.

1585 nadas, siuè ex Tertiarum victorijs, æque gaudio perfusum, vt in præsentia ad captæ Antuerpiæ litteras gestientem viderunt. Et mihi narratum est à viro aulæ intimo, Regem, qua nocte Alexandri litteras accepit, non tenuisse se lecto, sed clàm Isabellæ filiæ vnicè dilectæ adijsse cubiculum, pulsatisque foribus, duo hæc protulisse verba, *Antuerpia nostra est*, ac recessisse. Et verò ex ijs, quas ego inspexi, litteris manu Regis, quæsitissimis præter morem verbis, ad contestandas Alexandro gratias exaratis, singularem fuisse regiæ lætitiæ sensum liquido apparet. Nempè inualuerat opinio, exemplum fatumque Antuerpiæ secuturas demum esse Zelandiam, Hollandiamque: atque adeò Belgium omne ad Principis obsequium sui rediturum. Sanè quum Carolum Colomam, clarum militiâ virum, profectionem in Belgium adornantem litteris instrueret Idiaquesius rerum Belgicarum in Hispania moderator, dixisse ei fertur; *Iret, tanquam breui rediturus: quippè à Parmensi Principe bellum Belgicum citò profligatum iri.*

Isole tertiere

5. Sept.

filiæ significata.

& multorū opinio. Belgiū ad Regis obedientiam reditur ū

AT ipse interea componendis Antuerpiæ rebus animum intendebat, creatoque nouo Magistratu, Campinium, & Vuerpium, illum vrbi, hunc vrbano præsidio præfecit. simul Mechliniensem Archiepiscopum ad sacra procuranda, & Societatis Iesu Patres ad instituendam litteris, ac religione iuuentutem, clausis hæreticorum gymnasijs, euocauit. Tum rebus alijs ad ciuitatis regimen ordinatis; ad remunerandos militum labores ope-

Ordinat Alexander regimen ciuitatis ciuile,

& sacrū,

stipendia distribuit, operam conuertit. aditoque Stabruco, 1585
ac lustrato ibi exercitu, stipendia, quæ multis multa debebantur, in milites distribuit. At ordinum ductores, instructoresque, & si qui ex gregarijs egregij quid fecerant, mercede scilicet ampliore dignos reputans, compositis in Hispaniam litteris, insertoque singulorum indice, regiæ liberalitati cohonestandos admouit. Horum nomina, quorum Alexander fortia ad Regem facta & palmas exposuit: & annos militiæ recensuit: & vulnera ipsa numerauit; si hoc loco historiæ attexerem, promptum mihi vtique foret, militari nationi rem gratissimam facere. Et profectò, nisi operis infiniti hoc esset, merebantur egregiæ, ac præliares animæ, virtutem suam, & Alexandri de se iudicium ad posteros propagari. Illud compendio absoluam, neminem vnum è primarijs militum ductoribus fuisse, quem Rex aut inter aurei Velleris equites, aliumue in ordinem hispanorum equitum non adscripserit: aut honestiore militiæ gradu non extulerit: aut alicui per Italiam arci non præfecerit: aut opulentiore censu non donauerit. eò progressus ad Alexandri postulata, vtquum in donatiui catalogo in Belgium misso, obseruasset Alexander, infra merita videri, quæ Tribuno Camillo à Monte, & Nicolao Bastæ equitum ductori dabantur: ideòque Regi repræsentasset diuturnam, ac fidelem vtriusque militiam: quæque pro altero auunculus Chiapinus Vitellius, pro altero Demetrius parens quadraginta annos na-

& militũ præcipuis mercedẽ ab Rege nominatim postulat, & impetrat,

nec patitur aliquos infra merita ab Rege donari:

1585 nauatâ Austriacis in bellis operâ, meruissent; Rex nouis, atque ex Alexandri voto liberalioribus litteris, vtrique pro dignitate consuluerit. Tanti est, exercitus Ducem esse, qui militum labores æstimet, societate laborum: & ipse æstimetur à Principe, opinione virtutis.

HÆC autem militum lustratio apud Stabrucum non sine aliquo fuit seditionis tentamento, in altera Scaldis ripa. Occasio ab æris militaris partitione capta est. adeò PECVNIA siue desit, siue suppetat, seditiosa res est. Qui ad Calloum in Flandriæ oræ propugnaculis agitabant milites, plerique Vvallones, audito ex pecuniâ in castra recens allatâ, stipendia distribui apud Stabruchum in Hispanos, Italosque; sibi persuaserant mercedem pro omni, quo militassent tempore, persolutum iri. At vbi bina ære stipendia, bina pannis viritim proponi vident; mærere primùm, mox vile pretium conspernari. Nec defuit, qui turbidos incenderet. *Et quando paria laboribus præmia efflagitarent, si in opulentissimæ vrbis victoria, pro denis vicenisque stipendijs, bina taciti reciperent? An militibus ætate in castris attrita, corpore vulneribus inualido, aliam superesse victoriam, in quam spes suas nouissimas extendant? Si arcendo militem à præda hostilis vrbis, & populatione promerita, species modestiæ quæritur; cur iustitiæ debitum, & ius belli aliunde non suppleatur? At profectò cum Hispanis suppletum esse, qui ære aliunde accepto, fructum victoriæ soli sentiant. Nempe iam inualuisse, vt pugnetur à Belga, vincatur ab Hispano: & quæcumque*

TVMVLTVANTVR Vvallones, ob stipendia non æquè nec tota persoluta, & vno ex ipsis incētore.

28. Octob.

sors

fors belli ceciderit; Belga semper pro victo sit. 1585

irritatur magis. Irritata huiusmodi vocibus seditio apud Calloum, per reliquas Scaldico in aggere stationes impetu persuasit; non vltra tamen, quàm vt regios Quæstores, & si qui ex Præfectis facinus auersabantur, extruderent. Nam nec sibi Ducem delegere, communi per singulas centurias consilio Præfectorum, audaciorumque, contenti: & immissos à propinquo Hollandorum præsidio, qui ad transfugium inuitarent, offensi, minaciter eiecere; *fideles tamen Duci, ac Regi,* professi, Stare sibi fidem erga Parmensem Principem, & Catholicum nomen: staturamque aduersus hostem, dum vita, & arma suppeterent, bellicam virtutem satis iam concertatoribus expertam. *ex quo placatior Alexander* Mouit ea responsio Alexandrum rei gnarum. Cumque audita primùm seditione, sibi illos domare decreuisset, eoque mandasset, signa aliquot peditum, equitumque Hispanorum, Italorumque obsidere Vuasiensem agrum, ne inde in Vvallonum stationes alimenta perferrentur; dissimulari tamen vno alteroue die placuit, ac mollioribus remedijs vsurus, Marchionem Renthiacum, veterem Vvallonum Ducem, Calloum misit; *mittit, qui eosdeceptos fuisse persuadeat:* qui falsos eos argueret, nec plura Hispanis, quàm alijs nationibus soluta stipendia perdoceret: quamquam si plura soluerentur, reputare eos debere, pecuniam ab Hispania prouenire; & externo militi deesse in alienis terris multa, quæ incolis & popularibus domi suæ præsto sunt. Verùm & Renthiacus à furentibus, variantibusque sine Duce militibus minus *sed non audiunt.* au-

1585 auditus est: & nunciatur Alexandro, ab Vuerpio Antuerpiani præsidij Præfecto, Compertum sibi, submissos à Calloo Antuerpiam, qui consilia cum Vvallonibus præsidiarijs occultè communicarent: iamque auditos aliquos, qui stipendia non accepturos se, nisi simul omnia, comminentur: plerosque tamen à contagione intactos esse. Id verò sollicitum in primis habuit Alexandrum, veritum, si quid Antuerpiæ turbaretur à milite, ne fraudem Ducis antè compositam, quam semper ipsi suspectauerant, nunc pro certo crederent Antuerpienses. Itaque quàm celerrimè germanica legione Comitis Arembergij è Burgerhouto Antuerpiam translata, quasi Calloum emittenda: atque ante vrbis mœnia cohortibus aliquot Hispanorum apparere iussis; ipse cum turma Epirotarum Antuerpiam intrat: imperatque Vvallones, qui ea nocte contubernium habere in arcis area deberent, alibi stationem agere. (timebatur enim, ne in eum locum conuenientes è tota vrbe milites signa miscerent: arcisque, ac tormentorum opportunitate præsidentes, seditionem incœptarent.) tum Arembergianis Vvallonum loco ante arcem locatis, occasionem conueniendi, atque adeò turbandi ijs, qui conscij erant, præsidiarijs, erant autem haud multi, opportunè præripuit. Ac mane nullâ interpositâ morâ, experturus eorum animos, decreta iam stipendia offerri voluit: quæ illi partim dissimulantes, plerique ignari, omnes mirè compositi accepere. Nec alius fuit eorum finis,

Alex. veritus ne illi cum Vvallonibus Antuerpiæ degentibus conspiret, varijs artibus securitati vrbis consulit.

qui

& tumultuantes ad obedientiã redire cogit.

qui in Flandriæ ora tumultuabantur. Intercluso enim ex Vuasia cibatu, ac dirempto cum Antuerpiensibus commercio, decimam post diem ad obsequium modestiamque rediere, oratâ prius venia, & tunc quidem impetratâ: posteà verò quatuor è primariis seditionis incentoribus, aliam ob causam, quæ non defuit quærenti, enecati sunt: ex Antuerpiæ autem præsidiariis, quibuscum de venia nihil actum erat, Centuriones duo, ac duo, qui à Calloensibus missi per stationes seditionem proseminauerant: hi quidem Antuerpiæ suspensi, illi autem, quia totum crimen haud liqueret, exuti centuriæ præfectura, in Frisia, ære suo militare iussi sunt.

non nullis eorum aut vita, aut gradu exutis.

ARCIS Antuerp. reparatio. optat illã populus,

HÆC autem Alexandri in tumultu præcauendo festinatio, auxit et ab Antuerpiæ Magistratu magnam pariter beneuolentiam, & pronius ad id, quod agitabatur, obsequium. Nam præsidiarij per Antuerpiensium domos dispertiti iam graues hospitibus habebantur: cœperantque ciues, insolito vt oneri domos suas subtraherent, instaurationem arcis exoptare: sed Magistratus, cui maior publici cura, & nullum hospitij priuatum incommodum, contrà erat. Hunc tamen opportunè aggressi Campinius vrbis Gubernator, & Cosmus Comes Masius intimus Alexandri aulicus, à secretis, sermone per occasionem iniecto de ciuium votis, quæ si spernerentur, verendum esset, ne in turbas erumperent: simul operam suam apud Principem pro arcis reparatione ciuibus pollicentes, flectere

non Magistratus:

Magistratus

qui persuasus ab Alexandri ministris,

 non

1585 non parum visi sunt animos Magistratus. Donec is quoque partim recenti beneficio Alexandri delinitus, partim horum, quos dicebam, congressibus, ac dexteritate permotus; Alexandrum adijt, atque inter gratias, quas egit ob seruatam à tumultu ciuitatem, haud omisit de restituenda arce mentionem facere, illius arbitrio rem integram permittens. Quod quidem quanto gratius Alexandro fuit, tanto dissimulantius id ipse prætereiens inopiam ærarij non ad eam modo ædificationem, sed etiam ad Scaldis aggeres scissurasque riparum, admonente iam hieme, reparandas, non falsò obtendebat. Postremò diuisis impensis, ciuitate, proximisque pagis ad ripas aggeresque reficiendos opem pollicentibus: ac Parmense partem mulctatitiæ pecuniæ in arcis instaurationem separante; arx quinto idus Nouembris, octauo post eius excidium anno, restitui cœpta est: accipiente frenum Antuerpia, tantoque Bucephalo, Alexandri demum viribus, ac dexteritate subacto. Et quidem inter initia creuit opus celeritate mirabili. Nam & vetera fundamenta vsui fuere, & magna pars lapidum, dirutis vicinis domibus, quæ ex materia depositæ arcis extructæ fuerant, operi rursus inseruijt. In eam, quum primùm habitari vtcumque potuit, præsidiarios non Vvallones, vti putabant, sed Germanos Alexander induxit, specie quidem quasi Vvallonibus offensus ob recentem seditionem: re vera vt Hispanos aliquando inducturus, promptius Germanos quippè externos,

Magistratus & eiusdē beneficio adstrictus

rem eius arbitrio permittit.

9 Nou.

Arx reponitur

Germanorum præsidium in eam inducitur;

quàm Belgas, committeret. Quo etiam spectauit, dum, ne aliquem Belgarum Procerum loco præficeret, se nouæ arcis Gubernatorem nominauit, destinato iam tum apud se ad eam præfecturam Mondragonio, quem idcircò voluit absoluendo operi præesse: mox eidem, abiens Antuerpiâ, suas Gubernatoris vices demandauit: posttremò eumdem satis iam per interualla, ac partitè muneri admotum, atque adeò declinatâ surdo illo ac pænè inobseruabili progressu, magnâ offensionis parte, arcis Gubernatorem palàm dixit: in eamque translatis aliò Germanis, Hispanos introduxit, ciuitate nihil aduersum ausâ, & in Alexandrum pronâ. Atque in hunc modum arx Antuerpiæ designata primùm à Margarita Austriaca Parmensi Duce, mox à Duce Albano extructa, pòst ab Orangio Principe diruta, demùm ab Alexandro Margaritæ filio, septuaginta aureorum millium impensâ restituta est. Sed antequam hæc absolueretur, (nam menses aliquot intercessere,) iam Alexander Bruxellas, veterem Brabantinorum Principum Belgicorumque Præfectorum sedem, cum aula concesserat, mutato ter domicilio: namque Namurco egressus primùm Montes in Hannoniam, exinde Tornacum in Flandriam, postremò Bruxellas in Brabantiam, aulam senatumque transtulit, noua semper sede, nouis sibi victorijs comparata.

1585

Gubernatoris nomē sibi reseruat Alex. postea sensim sine sensu in Mondragonium trāsfert. & hispanos demū introducit. Arcis huius designatio, cōstructio, ruina, restitutio. Alex. Bruxellas cum aula contēdit:

INTERIM Alexander, audito Adolphum Meursæ Comitem, Geldriæ pro Ordinibus Præfectum, recuperando Neoma-

PUGNA inter Meursium & Tassium:

J. G. incid.

CHRISTOPHORVS MONDRAGONIVS
ARCIS ANTVERP. PRÆFECTVS

1585 Nimega 10. Oct. magi obsidionem adornare, Altapennium eo immisit. Tentauerat id Meursius tribus antè mensibus: arcemque ab Altapennio non procul a Grauia ad Neomagi præsidium excitatam tormentis quatere iam cœperat: quum è Frisia illuc aduolans Verdugus prouinciæ Gubernator, iunctis cum Altapennio copijs, inde Meursium expulit, fugauitque: ac munitionem ad Rhenum extructam, in deditionem accepit. Sed acrius multo gesta res est ad Armetongam Geldriæ pagum. Martinus Schenchius rursum deseruerat Regis partes. causa iteratæ defectionis ferebatur, quod in Geldriæ præfectura posthabitum se Altapennio vidisset, quodque petenti posthæc militum regimen Anholtij Dynastæ, negatum esset ab Alexandro, qui non satis fidebat hominis inconstantiæ, temeritatique. Ex quo is damnata spe honestioris loci in Regis militia, multa Catholicis interminatus repetijt Fœderatorum partes: adhæsitque Meursæ Comiti, eo ferè tempore, quo Comes, & Villerius Vltraiecti Præfectus, paulùm suprà mille pedites, & equites septingentes, habito delectu, contraxerant, obuiàm ituri Ioanni Baptistæ Tassio, è Zutphania cum totidem ferè militibus Vltraiectinum agrum peruastanti. Et auxit ad pugnam animum, Schenchij accessus. Iamque in conspectum venerant equites vtriusque exercitus, pedites sequebantur: quum pari vtrinque certandi cupidine, quatuor in turmas partitur Meursius equitatum. ipse sinistrâ alâ retentâ, dexteram Ville-

Marginal notes (left): *Alphons. Vasqu. in com. & Franc. Verdug. l.5. Com* — *Vtrecht*

Marginal notes (right): *sed ante Meursius victus fuerat ad Neomagum: Schenchius desertos regis partibus ob has causas, adiungit se Meursio: qui copias suas instruit ad pugnam.*

rio, medias turmas Schenchio reliquit: simulque omnes in Tassianos mouere. *& Tassius suas:* Tassius, qui distributos similiter suos, partim Comitis Bergensis filijs, Hermanno, Friderico, & Osuualdo: partim veteranis equitum ductoribus attribuerat; *Gulielmus Com. Bergen.* excepit primò irruentes hostes, contentus sustinere vtcumque impetum, quasi cedenti propior, donec peditatus, cuius pars magna à proxima silua occultabatur, erumperet. *pugnatur,* quo præter hostium opinionem auctus, restitutis, qui laxati paulisper erant, ordinibus; tanta vi *Vincũtur Meursiani.* Meursianas primùm turmas impetijt, dispersitque: mox in succedentes strenuè quidem pedites, sed equitum auxilio destitutos incubuit, vt sesquihoræ spatio *hora cũ dimidio* victoriam non sanè contemnendam reportauerit, cæsis hostibus mille, ac quadringentis, *Numerus occisorũ,* plerisque peditibus, abductis equis omninò trecentis. relatis sex pedestribus signis, equestribus tribus. E ducibus Villerius in manus Tassij militum *præda.* venit: ex quibus emptus à Verdugo, postea duodecim florenûm millibus à suis *Verdug. l.5.cõm.* redemptus est. Schenchium, & Meursium in acie interemptos primùm fama retulit. fuitque, qui Schenchij gladium, equumque à se visum Arnhemij affirmaret. Dein tamen vtrumque incolumem Vltraiecti à fuga receptum res aperuit. *Vtrecht.* Apud Tassianos præter Centurionem Martinengum grauiter vulneratum, *Marius Martinengus* minima interfectorum, sauciorumque iactura fuit. *Schẽchius & Bergẽses fratres ceteris pugnaciores,* Obseruatum est, Schenchium, & Bergenses fratres, quorum vt ille ab Rege ad Ordines, ita hi ab Ordinibus ad

Re-

1585 Regem paulò antè transierant, ceteris ferocius, ac validius in acie concurrisse: quasi eo primùm facinore ostensuros, quantum momenti partibus accreuisset accessione sui; an vt iustiorem causam, quam vosi secuti erant, vincendo probarent? Nec ideò sibi Maurfius defuit, retentato Neomago, ac munitione ibidem validè obiecta. Sed citis, ac victricibus Altapennij copijs nunc quoque cessit, damnata ad extremum expeditione toties improsperè suscepta. *ob has causas:*

AT NON ita Carolo Mansfeldio aduersus Holachium obuènit. Rem ipse haud indiligenter exponam: namque Hispano inextricabiles inter angustias deprehenso nunquam superbius insultauit hostis. Post captam Antuerpiam, distributo in hiberna exercitu, Mansfeldius traditas sibi Germanicas legiones quatuor, inter Rauestenium, & Buscoducensem agros explicauit: ipse in Grauiam intentus, apud Herpenam cum paucis Vvallonum cohortibus consèdit. Ante Buscoducum Ioannes Aquila cum sua Hispanorum legione locum cepit, Bommeliam insulam, quam Mosa, & Vahalis efficiunt, cum tribus veteranis legionibus eiusdem nationis intrauit Franciscus Bobadilla, clarus genere, factisque Tribunus. Id verò visum Holachio per opportunum, memorabili clade, catholici robur exercitus vlciscendi. Comparataque classe centum circiter nauium, quarum pleræque planis carinis ferebantur, Dordrechto per Mosam Bommeliam accessit. apertisque, aliquot in locis,

Bobadillianæ legionũ maximum discrimẽ.

Legiones alia alibi hibernãt:

Bobadilla in insula Bommelia.

Cõtra has Holachius ex Hollãdia soluit.

cis, aggeribus, reuoluto amne insulam penè contexit; tanta quidem celeritate, vix vt spatium Bobadillæ fuerit trans Mosam in Empleum castrum, ac vicina loca deportandi copias, tormenta, cibatumque. Sed neque hîc ab increscente amne perfugium omninò fuit. Quamuis enim sublimiora insedissent Hispani loca, quia tamen ager à Bommelia insula ad Buscoducum aliquanto depressior iacebat, deriuatas in se facilè attraxit aquas: ac præter tumulos aliquot, in quos euaserant milites, reliquus circa flumen campus in speciem maris intumuit. Vbi autem Hispani (erant paulùm infra quinque millia, in sexaginta & vnum vexilla distributi) circumspexere se vndique aquis septos in tres velut insulas distractos, & volitantibus circà hostium nauibus obsessos; enimuerò ad aspectum enati repentè maris, atque obtinentis latè omnia hostilis classis, stupor omnium mentes, & membra torpor inuasit. Sed instabat acer animi Bobadilla: nec eos solùm, qui Empla secum erant, suprà tria Hispanorum millia: sed etiam qui proximos aggeres, ac tumulos occupauerant, per nuncios scaphis occultè traijcientes animabat. Ergo ad defensionem versi domos, ac templa communiunt, loricas marginibus aggerum prætexunt; rates hostium, si quæ propiùs adnauigarent, tormentis absterrent: nihil, quod timoris, aut periculi confessionem exprimeret, præ se ferunt. Quum interim huiusmodi conatus munientium, simulationemque ferociæ irride-

& ruptis obicibus insulam inundat.

Confugiũt ad loca sublimiora Hispani.

Hic quoque aquis obsidetur,

1585 rent hostes; certi conclusam aquis multitudinem, consumptis breui alimentis, in manus quiescentium, sedentiumque venturam: Missoque propterea ad Bobadillum, Hispanosque tubicine, deditionem imperauit Holachius, superbè admonens: vt quando inter caudinas planè furcas deprehensos se viderent, exemplo Romanorum & ipsi demitterent animos: ne demitterent autem sub iugum corpora, illis se gratiam non grauatè facturum. Ceterùm dimicationis, aut honestæ mortis copiam ne expectarent, intra ea latibula fame, ac frigore, pecorum more, perituris. Quæ sanè denunciatio, & si pari audacia contemptuque rejecta est: tanto tamen altius descendit in animos fortium virorum, quanto se magis non ab ope solùm, sed etiam à spe destitui quotidie videbant. Nam & cimbas cum literis ad Parmensem Principem ire ausas intercepérat hostis: & Mansfeldius ex vna parte, ex altera cum Buscoducensibus Aquila, tentato ad Hispanos accessu, repulsi bis fuerant. Et iam quintus erat dies, cum languescentibus præ ciborum inopia passim viribus: &, quod magis torquebat, frigore se intolerabiliter intendente, expositosque sub dio, ac male vestitos eorum multos exanimante: non vna inter obsessos audiebatur consultantium, frementiumque sententia. Alij eundum vel per aquas contendebant: ac modò ad hostem toties victum perueniretur, non desperandam aut victoriam, aut, quod in re præsenti proximum esset, mortem non

Ab Holachio ad deditionē superbè inuitantur.

Rejiciunt: ...

sed adiuuari à suis nequeunt,

frigore, ac fame torquentur.

Misere consultāt.

non inultam? Alij, per eas aquarum vo- 1585
ragines quo transmissuri essent modo? interrogabant, an non gurgitibus hauriendos, antequàm venirent in hostium conspectum? aut si venirent, nonne destinatis ictibus, velut aquaticas animantes, ludibrio figendos? Multi quid consulerent ignari, solùm illam exitus infelicitatem, totque annorum militiam, adempto armorum vsu, ignauè finiendam lamentabantur. Et quoniam vna adhuc spes in Parmensis aduentu reliqua erat, illum votis accersebant, illum vocibus inclamabant. *Adesset amantissimus Imperator: inspiceret indignam Alexandri militibus sortem: atque inde suos, illa fortitudine; cui ad eam diem insuperabile nihil fuisset, extraheret. Certè persuasum sibi esse, præsente Alexandro vinci se nunsquam posse.* Accessere ad reliqua mala effusæ vbertim pluuiæ, quarum auctu intumescentes aquæ iam iam supergressuræ aggerum summa, atque obruturæ omnia, minabantur, vt nihil propiùs quàm deditionem expectarent hostes ab hominibus morti iam deditis. Reperioque Holachium victoriæ securum cum Bommelianis consultasse de captiuis hispanis apud eos deponendis: sed Bommelianis tantam veteranorum militum multitudinem solis accipere metuentibus, illum misisse Gorcomum, & Dordrechtum expeditos nuncios, qui de captiuis per ea loca distribuendis agitarent. Neque inania moliebatur, nisi aliquid prorsus admirabile intercessisset. Miles hispanus dum ante contubernium, quod Emplensi

& Alexandrum inclamant.

Interim ingruentibus pluuijs penè obruuntur:

[illegible]latis Holachianis & de captiuis distribuēdis agitātib⁹.

Miles hispanus inter fodiēdum,

Reidan. l. 5.

Goricom, Dondrecht, vrbes Hollandia

1585 plensi templo additum erat, terram ad munimentum fodit; primos inter ictus, tabulam detegit: extractâ, videt in ea coloribus expressam, conceptæ Dei Genitricis effigiem. Accurritur a contubernalibus, velut ad effossum thesaurum. Aduolat Tribunus ipse Bobadilla. mirantur operis nouitatem, & tanquam recens inductos colores omnes sibi certò persuadent, non sine Dei numine, eo loci, eo temporis, namque instabat peruigilium Marianæ Conceptionis, cælestem imaginem inter extrema laborantibus apparuisse. Igitur supplicantium ritu illam in templum inferunt atque inter legionum signa collocatam proni omnes adorant: precanturque exercituum Matrem, Vti volens milites suos ex ijs elementorum, hostiumque insidijs, ipsa, quæ vna posset, eriperet: tenère iam se vicinæ liberationis pignus, imaginem eius, tam non opinantibus quàm egentibus clementer oblatam, pergeret, absolueretque beneficium suum. spondere interim se, quos in libertatem asseruisset, eius se nomini mancipatos in perpetuum fore. Nec frustrà imploratum est auxilium, vti mox subijciam: nec in immemores collatum esse ipsi commonstrarunt. Nam paucis post acceptum beneficium diebus, præeunte Bobadilla, conflata horum societas est, qui se Milites illibatæ Conceptionis Virginis appellari voluere. Ac suscepto per Belgium, translatoque postea in Hispaniam exemplo, cultam fuisse Dei Matrem à præsidiarijs militibus per

quartier

effigiem B.V. reperit, pictã in tabula.

Accurrunt:

Adorãt:

vota pro liberatione concipiunt.

quæ postea soluerunt, instituto sodalitio militum B.V. in Belgio.

per huiusmodi sodalitates a prima Bommeliana deriuatas scribit, qui nunc in Belgio militabat, Alphonsus Vasquius: à quo in sua legione institutam in Hispania vnam ex his, ob memoriam liberati apud Bommeliam hispani exercitus, ipse commemorat. Et verò digna res fuit, quam non sine aliqua grata in Virginem significatione pietatis audirent posteri. Nam quum maximè obsessos fames consumeret, simul hiemis rigor extingueret, simul fluuiorum incrementa submergerent: quum in omnium desperatione rerum, vna Dei Matris spes miseros non deleret: ceterùm vbique mors, atque hostis occurreret; nocte, quæ sacrum Virginei Conceptus antecessit diem, ventus adeò vehemens, ac præter modum frigidus inualuit, vt aquas, quæ per campos altè stagnabant, partim dispulerit, partim glacie acutissimè adstrinxerit. Vnde Holachiani, aliique è vicinis Hollandiæ locis extramitus aduecti ad trahendum, vti aiebant, retè, quo inclusos Hispanos fama vulgauerat; metu, ne gelu comprehensis implexisque nauigijs, ipsi inter eos campos hærere velut obsessi cogerentur, sollicitatis in Mosam remis, periculo sese imminenti subtraxere: magno vtique dolore iráque Holachij fine fine lamentantis, ereptam sibi è manibus victoriam, nulla Hispanorum virtute, sed solùm Dei nimis eo quidem die se Hispanum professi, patrocinio. Quin & abscessus ipse clade non caruit. Namque Hispani quum mane conglaciata

& in Hispania. *Audiuntur vota.* *Campi aquis inundati noctu conglaciant.* *Holachiani ne gelu comprehensi hæreant, in Mosam naues conuertunt.*

1585 *legionis instructor*

circa

1585 circa se omnia; atque abeuntem classem viderunt, adorata Dei Matre, cuius præsentem opem experiebantur, haud se munitionibus tenentes, alij super Emplensem aggerem armati, si quæ per easdem aggerum scissuras se in Mosam tarde referebant hostium naues, continuis emissionibus fatigabant. alij stimulantes vitesque suggerente, quam diu collegerant, irâ, ex aggeribus prosilientes, per inundatos duratosque gelu campos, quoquomodo possent, inuadebant hostem: ac viuere nempè se, atque vltioni pares ostendebant donec digressa iam classe securi liberique, tanto præsentius agnouere Dei Numen, quanto post diem ab hostium discessu alterum, cælo mollem in temperiem verso, gelu quasi munere perfunctum suo repentè defluxit, euanuitque. Id, quod Mansfeldio, ac Buscoducensibus opportunitati fuit accedendi, magnoque cimbarum numero Hispanos, cum Virginis tutelaris effigie Buscoducum deportandi. Quaquidem in vrbe mirum profectò, quanta ciues commiseratione ægrum illud agmen exceperint: quàmque ex animo alios veste, fomentis alios, omnes cibo recreauerint. Quamquam non ita in omnes caritas eualuit, quin eorum aliquos in ipsa curatione vita deseruerit: ac non pauci præmortuis gelu pedibus destituti sint. At verò Alexander magno interea plausu Bruxellis exceptus, triumphum læti, vt vocant, introitus celebrabat; quum tristi nuncio de legionum obsidione perculsus, intermissâ lætitiâ, nec alijs,

& Hispani in abeuntes collimeant:

ijsdem iā digressis statim gelu liquescente

ratibus Buscoducū asportantur:

atque à ciuibus benignè refisciuntur:

nonnullis eorum inter fomēta morientibus.

Bolduc.

alijs, quàm ſuâ equitum prætorianorum turmâ comitatus, Bommeliam curſum intendit. continuauitque die noctuque iter, conſilij certus, vel cum capitis diſcrimine humana pertentare omnia, quo caros commilitones, tantumque catholici exercitus robur ex hoſtium manibus in libertatem vindicaret. Sed in itinere certior factus à Baſſignij Domino, quem Herentaliæ obuium habuit, de hoſtium diſceſſu, deque Hiſpanis Buſcoduci iam exceptis; ingenti perfuſus gaudio, Didacum Excouarium pro ſe ad eos gratulatum miſit. Et Bruxellas reuerſus, compoſitis ad Tribunum Bobadillam, eiuſque milites, & ad Buſcoducenſem ciuitatem litteris, vtriſque gratias, nomine & Regis, & ſuo, egit: illis quidem, quòd mori magis, quàm dedi hoſtibus parati, decus fidemque, vt Hiſpanos decuit, ante vitam habuerint: huic autem, quòd fortiſſimarum legionum neceſſitatibus fraterna planè caritate vltrò ſubuenerint; deuinctis illa beneficij opportunitate vniuerſis per Belgium regijs copijs, & copiarum Duce. Neque his contentus, miſſis bobus octoginta in pauperes Buſcoducenſium familias diſtrahendis; ac ciuitati Cratère aureo donato, beneuolentiæ in illam ſuæ argumento; ſatis oſtendit, quàm ſeriò ſibi ſalus ſuorum militum cordi eſſet.

Alex. ad eos liberãdos adueniens, 1585

audit in via iam liberos.

ſcriptiſque litteris gratias agit

militibus pro conſtantia:

ciuibus pro benignitate:

Buſcod. ciuitat i

addito his donatiuo.

NEC minus ceſſabatur in Friſia: interque Gulielmum Naſſauium, & Franciſcum Verdugum, illum pro fœderatis prouincijs, hunc pro Rege præfecturam Friſiæ ſibi vindicantes, variè certabatur.

PVGNA inter Naſſauium, & Verdugum.

1585 tur. Slichenburgum inter alia, & Holdemarcam haud procul Stenonico, in aditu Frisiæ, Nassauius expugnauerat: cui tamen apud Groningam malè cesserat. Sed clades ad Boxumum prope Leonardiam accepta, altius illum perculit. Etenim Verdugus, audito hostium ad Stauriam aduentu, consistere circum ea loca Tassio Vicario mandauerat. Eodem Danus Nassauij & ipse Vicarius contendebat, iuncturus cum illo Frisios suos, quos paulùm supra duo millia, plerosque eius prouinciæ veteranos, in quibus spes Frisiæ sita erat, enumerabat. Sed Tassius intercurrens cum victore per eos dies exercitu, pugnandi aleam Dano obtulit. Nec ille, quamquam Boxumum retrahere copias maluisset, pugnam abnuit. Certatumque ab vtroque Duce, qui Præfectorum suorum vicarios non minus animos, quàm partes referebant, conatu primùm acri validoque, sed non pari vtrinque constantia. Intra horam tanta Dano clades illata est, vix vt decem ex duobus Frisiorum millibus superfuerint, qui aut in acie, aut in fuga cæsi, captiuè non fint. inter quos Dux ipse Danus auxit numerum captiuorum. Quamquam hunc Verdugus paulò pòst Daniæ Regi captiuum repetenti donum misit. At verò Tassianis non incruentam victoriam mors Osuualdi Bergensis effecit. Pugnabat hic prima in acie perquàm strenuè, congressusque cum Frisio signifero, atque interèmpto signum abstulerat: idque manu elatum dum hostium tergis insistens iuueniliter expandit agitatque, velo caput

Nassauius *varijs sue cessibus.*

Sed apud Stauriam inter Danum & Tassium eorum Vicarios,

Steno Danus

sic Alex. ad Regē postea scripsit 28. Feb. 1586.

magna Nassaniorum clades,

& capto Dano.

ex Tassianis vero, cæsis suis interempto Bergensi,

Guliel- mi Com. Bergensis filius

put

put inuolutus, à superuenientibus Tassianis errore signi pro hoste habitus, vt erat fugientibus immistus, glande transfigitur, conciditque: frustrà accurrente Hermanno fratre, in eadem pugna sauciato. Ex hac porro victoria incredibile videtur, quantum & Tassio nominis claritudo, & Verdugo imperij fines accreuerint. Siquidem nimio inde terrore concussis latè per prouinciam oppidis pagisque, ac multis eorum deditis; ab omni propemodum Frisia tributum Hispano pendi cœptum est. Vsque adeò VNA interdum clade, amissis fortibus viris, tanquam succisis neruis, reliquum corpus exercitus, vigore inde omni, viribusque destituitur.

Victoriæ fructus.

Reidan. lib. 4.

ANTEQVAM hæc fierent, Ordines fœderatarum prouinciarum, quando irrita legatione in Galliam, sola iam restabat, ad quam se verterent, Anglorum insula; illuc duodecim primarios viros destinauerant, qui Reginæ in manus traderent Fœderatorum nomine Belgium, præsentemque aduersus Hispanos opem, & Gubernatorem acciperent. Et Angla quidem à principio haud se magnoperè legatis honorificam, aut postulatis eorum facilem præbuit, siuè vt BENEFICIO suo commendationem à difficultate captaret: siuè re vera offensa, quod Belgæ reiecti è Gallia, ad se postremò confugerent; seque posteriorem Gallo duxerint, posteriore confugio. Nec deerant, qui Reginam deterrerent à fouendis palàm alienis dissidijs, exemplo non vtique Principibus probando, & in

PRINCIPATVM belgicum offerunt Angliæ Reginæ legati prouinciarũ.

Illa ab nuere videtur:

Et sui eã dehortantur ab huiusmodi patrocinio.

1585 in authorem quandoque retorquendo. NEQVE enim hæc fieri, quin simul fieri doceantur. Et fortasse ad hoc respexisse Galliæ Regem, non admissis, quæ ab huiusmodi legatione offerebantur. Denique considerandum, idem esse Anglorum signa contra Hispaniæ Regem in Belgium transferre, ac indicto bello arma Hispanorum in Angliam euocare. Contra alij, quibus vtilitatis lance expenduntur omnia, amplificationem, firmamentumque Regni memorabant. *Quippe portus,* aiebant, *in littorali Belgio si iuris Anglici fiant, arces ac munimenta futuros, quibus insula, prӕter maris vallum, pluribus in continenti propugnaculis defendatur. Nam quod legati reiecti a Gallis fuerint, non id metu sequioris famӕ, aut exempli curâ, sed domestica necessitate factum. Certè Belgas quanto magis exclusos aliunde, atque aliorum adminiculo destitutos, tanto pronius adhӕsuros porrigenti manum Angliӕ, atque adeò accipiendis conditionibus promptiores fore. Neque magnoperè laborandum, ne palàm prouocentur Hispanorum arma, satis iam submissis hinc toties in Belgium clàm auxilijs prouocata. Nimirum constare inter Principes, huiusmodi occulta subsidia, tentamenta belli esse: nec in alio differre ab armis palàm illatis, nisi quòd ibi personatum bellum geritur, aperto hic marte confligitur. Tanto autem minus timenda esse arma hispani Regis in Anglia, quanto se ille validius in Belgio attineri premique sentiet à geminis hostibus, quorum vel ab vno adhuc se se tot annis explicare non potuerit.* Talia dum apud Reginam variè iactabantur

Alij hortantur.

tur

tur, ambiguis illa responsis, mensem vnum, tenuit Belgarum legatos: Donec auditâ Antuerpiensium clade ad Couensteníum aggerem, verita, ne captâ (quod fore prævidebat) Antuerpiâ, Zelandi Hollandique, desperatis externis auxilijs, cum Philippo Rege in gratiam redirent, simulationem aliquando exuit: festinatisque nuncijs ad fœderatas prouincias, opem illis prælargè pollicita, cum legatis illicò transegit: Belgij principatum, qui offerebatur, illis remisit: auxiliares copias, & earum Ducem spopondit: copias definiri in hunc modum placuit, Vt pedites quinque millia, equites mille à Regina mitterentur, quibus belli tempore stipendium ipsa persolueret, eidem pace composita rependendum interim in Zelandia Flissingam, & Rammecham, in Hollandia Brilam, qui præcipui sunt earum prouinciarum portus, pignoris loco in Reginæ manus Belgæ traderent. Additæ ad hæc sunt aliæ aliæque conditiones, quas hìc memorare longum sit, nam fuere vna & triginta. Quibus confectis, auxiliarium copiarum Ducem, cum summo armorum imperio, Robertum Leicestriæ Comitem, designauit, virum, quo non alium aliquando in Anglia secundior spei aura sustulerit: aut mutata repentè sors, discrimine infeliciore depresserit: aut rursus ampliorem in gradum fortuna reposuerit: donec eadem, quæ attollebat ambitio, ad terram alliserit. Pater illi fuit (iuuat enim de hoc quoque supremo armorum Duce, quod in alijs præ-

1585

Reginæ principatum quidem non admittit,

sed milites promittit, & Ducem,

certis conditionibus:

Ramichine

Ducem nominat Leicestriæ Comitem.

Patris eius potentia.

1585 præstitimus, pauca hæc nosse) Ioannes Dudlæus Northumbriæ Dux, eo potentiæ prouectus in aula Edouardi Sexti Angliæ Regis, vt Edouardo extincto, in spem venerit, in filium Guilfordum, cui desponderat Ianam Greiam Henrici Octaui proneptem, Angliæ regnum transferendi. Transtulitque; & exclusis Mariâ, & Elisabethâ Henrici liberis, Angliæ Regina præconis voce Iana publicata est. Quo tempore Robertus & se Regis fratrem vidit, & regni successionem soboli suæ aliquando destinauit. Sed intra dies non amplius viginti, delato ad Mariam Henrici filiam Angliæ regno, Ianâ & marito capite obtruncatis, Ioanne Northumbriæ Duce eodem supplicio affecto: (sicut Edmundum Ioannis patrem Henricus Octauus capitis pœna antè mulctauerat) Robertus eiusdem cum patre, ac fratribus, coniurationis manifestus, publico iudicio damnatus est. Expectabatque in horas carnificis manum, quum Maria, præter omnium opinionem, placata Roberti patris, fratrisque nece; non vitâ modò, ac libertate illum donauit, sed etiam in gratiam receptum ad regni negotia liberaliter adhibuit. Quin (orbe conuerti iam cœpto) Elisabetha, post Mariæ obitum, in intimam familiarium cohortem admissum, breui alijs omnibus antehabuit. Et verò adiumenta illi artesque ad promerendam gratiam abundè aderant. Forma oris elegans, ac peruenusta, quæ primum videlicet aditum ei aperuit apud Elisabetham tali hamo capi

& felicitas.

Leicestrij pater, auus.

Par Leicestrij fortuna.

Resurgit hic adsummam Reginæ gratiam,

hisce conciliatoribus.

Aspectus elegantia;

solitam. Accedebat lepos orationis, atque festiuitas, qua nouis subinde illecebris, atque auocamentis à curarum mœstitia, Reginæ animo lenocinabatur. Super hæc, similitudo consentientium voluntatum, consiliorumque intercedebat omninò tanta, vt hinc apparuisse, quid cæli vis posset, quantumque vnum alteri attemperarent astra, scripserint aliqui. Quum tamen tàm longè petitis è cœlo caussis non egerent & mulieris conditio in amores adulatoresque pronæ, & versatilis viri solertia, qua vt erat histrio multarum partium, facilè ad aliorum mores ac vota, factitium ingenium circumflectebat. Postremò accendebat amorem veneratio, principiò quidem in aulicum seruitium demissa, postea in ipso seruitio superba, quasi ostenderet se obsequio dignum, dum obsequeretur: inoffensâ ab his Reginâ, quæ iam illum extra famuli sortem aspiciebat, ac maritum animo designabat. Hinc congestis, ac festinatis horum insignibus, illum Georgianum equitem, illum supremum Regiæ Occonomum, illum siluarum saltuumque Præfectum; simul Denbighiæ Dominum, mox & Leicestriæ Comitem creat, sibique, ac fastigio suo admouet: &, quo ipsa minus descendat, alterum attolit. Immò & ijs, qui Elisabethæ sensum introspiciebant, non aliò spectasse ipsa credita est, dum Leicestrium cum Maria Stuarta Scotorum Regina matrimonio coniungere tantoperè studuit, nisi vt, si Scota in eas semel nuptias consentiret, minus pude-

1585

lepore,

morum cum Reginæ moribus similitudine,

vel similitudinis simulatione,

reuerentia erga Dominā,

quæ illum ad summa quæque prouehit:

Camdenus parte 1. & 3. hist.

& spem, [illegible]

1585 puderet Angliæ Reginam in virum aſſumpſiſſe illum, quem alia quoque regiæ poteſtatis femina connubio ſuo dedignata non eſſet. Et sanè hanc ſemper hæſiſſe in Eliſabethæ animo dubitationem, oſtendebant illæ eiuſdem voces identidem aliquos interrogantis, Quid cenſerent dicturos Principes, atque in primis Hiſpanum, ſi aulico ſuo ſuæque ditioni ſubdito nuberet Angliæ Regina? Quarum vocum haud ignarum Leiceſtrium egiſſe cum hiſpano legato Guerrao Deſpæo, eique promiſiſſe, Si eas ipſe nuptias, Regis ſui nomine, Reginæ approbaret, ſe compotem voti Religionem Catholicam Angliæ redditurum. Ac Deſpæum per occaſionem ſeriò cum Eliſabetha id præſtitiſſe, exemplíſque Reginarum, etiam hiſpanarum, idem confirmaſſe; ego ex epiſtolis Deſpæi, reſponſiſque Philippi Regis, à noto mihi homine inſpectis exploratum habeo. Adeò in Leiceſtrij cum Regina coniugio proceſſum eſt. Verùm quum illa nunquam ſatis, vt famuli ſui vxor eſſet, acquieſceret; ac noui ſubinde mariti, alius alium truderent, atque Alenconius in primis ceteros poſthaberet; Leiceſtrius longa nuptiarum ſpe paulatim excuſſus eſt. Potentiam tamen apud Reginam, atque in Angliæ regno, quod ille regnum triginta ferè annos in poteſtate habuit, nunquam niſi cum vita depoſuit. Namque poſt hæc, Reginæ deſignatione ſupremus Anglarum copiarum ductor, ſummum in fœderatas Belgarum prouincias imperium Gu-

rem adiuuante Catholici Regis legato.

Ad nuptias tamen non peruenit.

Sed potẽtiam in regno maximam retinuit.

bernator exercuit: & Britanicæ classi à Regina præfectus contra Hispanos, victor in Anglia triumphum egit: & postremò in nouam potentiæ spem erectus, Reginæ Vicarium in Angliæ, Hiberniæque regnis renunciari se flagrantissimè contendit. impetraueratque; quum Regina ab Hattono Cancellario periculi admonita, ob nimiam vno in homine potentiam, intellexit quantum ex regno peteretur. Atque, vt illum timere iam cœperat, more videlicet Principum, qui VBI omnia in vnum congessere, beneficia sua in eo reformidant; non ausa palàm mutare, cum Leicestrio Cancellarium commisit, quo intrepidè abnuente ad scriptum iam diploma adijcere signatorium annulum; homo repulsæ ad eum diem insuetus, ex ira & furore contabuit. Sed his, quæ Leicestrio suprema fuerunt, omissis; designatum copiarum Ducem legatis Belgarum obtulit Elisabetha: laudauitque prudentiam eius, animumque quanticumque regiminis capacem, nec tacuit militarem scientiam. *Præfuisse illum primæ adhuc iuuenta bellicis tormentis in auxiliari exercitu à Maria Regina ad S. Quintinum misso, Pembrochio ductore. Tunc penes Angliæ militem stetisse laudem reportatæ pro Hispano victoriæ; primumque, qui in oppidi mœnia vexillum Regis intulerit, Henricum Leicestrij fratrem fuisse. Sperare nunc se, parem Anglorum virtutem, ac felicitatem fœderatas prouincias experturas. Certè meliori eorum causæ deberi exitum non dissimilem.* Excepere gratulabundi Leicestrium legari,

Vna tantum re non impetrata,

ex ira moerore decessit.

Nunc illum legatis offert copiarum Ducem,

laudatque

1585

Camdenus part. 3. hist. & Philopater in respon. ad edictum

I. Staus in Ann. & Herfordiensis in vita

ROBERTVS DVDLÆVS LEICESTRIÆ COMES
FOEDERATOR. GVBERNATOR.

1585 legati, quòd, præter hominis odium in Catholicam Religionem, magnum vtique vinculum societatis; non ignorabant, illum omnium acerrimè eam expeditionem nutanti Reginæ persuasisset ac proinde eidem supra omnes cordi futuram, tanquam consilij sui prolem, facilè sperabant. Et mota inde quoque Regina credebatur: præsertim quòd committendo prouinciam ministro perquàm opulento, regni ærario parceretur. Accedebant ad eam designationem commendandam consuetæ assentationes aulicorum: qui nimium læti, aliquando sibi ad Reginam aperiri aditum ab vno omnibus obstructum, confertim Leicestrium circumstantes, obsequium eius, & Reginæ consilium extollebant, faustisque precationibus pugnanti victorias, redeunti plausum & triumphum augurabantur. Quorum ille votorum haud ignarus, quippè in eodem ludo edoctus, aulam tamen non grauatè deseruit, gratiæ securus, & nouo interim imperio lætus.

Grata ea designatio legatis, commoda Reginæ, Aulicis optata, ipsi læta.

1586 INEVNTE anno octogesimo sexto, supra millesimum quingentesimum, Leicestrius longo agmine nobilium comitatus (quingentos excessisse aiunt) in Belgium venit: præmissis Ioanne Norritio cum valida Anglorum legione, & Philippo Sidneio consanguineo, qui portus, atque arces Reginæ attributas intraret. Ipse à fœderatis Proceribus vbique locorum festo apparatu exceptus, Agæ in principe Comitum Hollandiæ sede, pompa, quantam nemo Præfectis Belgarum

INGRESSVS Leicestrij in Belgium, excipitur vti supremus Belgij Gubernator:

 rum

rum exhibitam recordabatur, supremus 1586
fœderatarum prouinciarum Gubernator, contra quam inter Belgas & Reginam conuenerat, inauguratus est. Nempè in rem suam Belgis visum, ampliare homini potentiam, quo Reginam ad opem ferendam eo insuper nexu obligarent. Nec Leicestrius delatum reipublicæ regimen recusauit, imperij auidus, & Reginæ securus. Quamquam vbi in Anglia rescitum est, splendido illum satellitio cinctum, Gubernatoris insignia induisse, peroffensa Regina dicebatur: quòd, qui auxiliarium tantummodò copiarum ductor missus esset, supremam prouinciarum præfecturam, quem illa titulum diserte abnuerat, admisisset. Sed Anglæ offensio, acceptis à Leicestrio, atque à Fœderatis ea super re litteris, breui euanuit. Scilicet accessionem potentiæ vt recusare ad moderationis speciem illa retulerat, ita nunc eandem admittere, alienâ vtcumque culpâ, peroptabat. Apparuitque, non seriò Reginam antea noluisse, quando mox vt vellet, tam citò flexerit. Porrò Leicestrij aduentus, ac frequens Anglorum militum in Belgio conspectus, quantum fiduciæ depressis ad eam diem Fœderatorum animis, tantum sollicitudinis addidere Alexandro Principi: qui diuturno grauique perfunctus bello, atque in spem erectus, reliquas breuì prouincias ad Regis obsequium redituras; nouam iam videret nasci operis molem, nouos recentesque post Archiducem Matthiam, & tractas è Germania copias: post Ducem Alenconium,

offensa Regina ob eũ titulum;

sed in speciem;

& Alexandro nõ in speciẽ sollicito, ob nouas vires Fœderatis adiunctas

1586 nium, & adductas è Gallia vires; parari sibi hostes ab Anglia: atque adeò magnis ex integro viribus consurgere Fœderatorum consilia, eorumque imperium nouâ potentiâ, ærarioque firmari.

DECREVERAT ille, post captam Antuerpiam, Mosam amnem, qui Brabantiam vniuersam circumuallat, in potestatem redigere: spe inde in Rhenum proiecta. Iamque obsidionem Grauiæ Carolo Comiti Mansfeldio mandauerat. Eam ne in præsentia, Leicestrij ob metum Comes intermitteret, quippè ad famam pertinere sentiebat, nouis illum auxilijs instruxit. Sedet ad sinistram Mosæ ripam Grauia, validum per se oppidum & traijcientibus in Geldriam opportunum; ideòque cum cura à Fœderatis habitum, præfecto Hemertio nobili Geldro, cum præsidiarijs fermè quingentis, præter armatos oppidanos. Qua parte oppidum Brabantiæ iungitur, nouis operibus munierant, minus solliciti Mosam versus, vbi flumen ad loci munimentum vndas applicat. Ergo Mansfeldius rem aggressurus, vt auxilia Grauiensibus à Venlona, Geldriæ oppido ad dextrum Mosæ latus, intercluderet; Veteruerdam cœnobium, inter Venlonam & Arsenum, misso illuc Petro Coruera cum Hispanis centum, ex vetere Mondragonij legione selectis, occupauit. Captum cœnobium Centurio Coruera communire aggressus, citò sensit, nimis se prope Venlonam constitisse. Namque Martinus Schenchius, intellecto Mansfeldij consilio, & Grauiæ discrimine, è Ven-

GRAVIÆ obsidium.

situs eius,

& munitio,

à Mãsfeldio missus

Centurio Coruera Veteruerdam occupat:

 1586

è Venlona ſtatimq́; aduolauit, tractis ſecum ſexcentis peditibus, equitibus trecentis: ac cœnobium corona circumplexus, excidiumque loco interminatus, deditionem expoſcit. Sed à Coruerta intrepidè reiectus, admotis properè machinis aggreſſionem adornat, tanto vtrinque conatu, quaſi iam tum fortuna Grauiæ in vnius cœnobij expugnatione verteretur. Ter cœnobium, magna aggredientium vi, Schenchius inuaſit; ter maiori repugnantium ferocia repulſus eſt. Poſtremò ignominia præceps, quando nulla penetrandi ſpes erat, ignem rapi, & quatuor è partibus loco admoueri iubet. Ardebatque cœnobium, quum, quid coacta virtus poſſet, apparuit. Namque Hiſpani adhortatione Coruetæ ſtimati in mortem non inultam, è cœnobio feroces erumpunt: atque, inſtructa qualicumque acie, in hoſtem vadunt. Rarò aliàs impari magis numero certatum eſt. Hiſpanorum ſinguli aduerſus hoſtium nouenos dimicabant. & tamen tam pauci tam multis non pares modò fuere, æquatâ diù pugnâ; ſed etiam victoribus propiores, quò ferrum obuerterent, vulnera terroremque ſpargentes, attonitum nutantemque hoſtem planè repuliſſent; ni Schenchius obiecto equitatu, cohibitaque ſuorum trepidatione, prælium redintegraſſet. Tum verò ab affuſa multitudine circumuenti, poſt edita nouiſſimæ fortitudinis exempla, non antè conſumpti ſunt, quàm hoſtium ducentos & quinquaginta, ipſi non amplius centum, ante ſe proſtratos con-

Schenchius locum recuperaturus, ter aggreditur

fruſtra

ignem immittit.

Egreſſi Hiſpani pugnant

numero longè impares,

re longe ſuperiores.

ad extremum vincuntur.

ſpe-

spexere. E forti manipulo superfuere tantummodo sex, iique malè vulneribus toto corpore mulctati. quos vnà cum Coruera tribus pilis, hastâque traiecto, prædam nimis carò emptam victoribus, Schenchius Venlonam deportauit.

1586

admirabili hostiū clade. Sex superstites hispani Vēlonā deportātur.

DVM in hunc modum Grauianæ expeditioni eminus proluditur, Mansfeldius vrbem ipsam, castellis aliquot erectis, cominus vrgebat. duobus aditum hosti in vrbem interclusit à terra: totidem à Mosa. nam infra supraque Grauiam, palis in flumine adactis: & infra, Megam versus. vnde maius periculum, strato super palos ponte, additis vtrinque castellis, amnem clausit. Mox dispositis castris, Mondragonia Hispanorum legio ad oram sinistram fluminis tetendit: infra, quà Rauensteinium itur, hispanæ legiones Bobadillæ, & Aquilæ constitère: medius cum selectis Germanorum, atque Vvallonum centurijs Mansfeldius consedit: trans amnem verò Italica legio Capisucchi, adiunctis signis aliquot Burgundorum, Mochemum versus excurrit. Nec minus Holachius auctus Anglorum copijs, obsidentium conatibus obuiàm ibat. Aggerem in dextra Mosæ ripa, quem è vicino castro Diccum Batemburgicum vocant, properè insedit: in eoque propugnaculum extruxit, nec procul inde perquam ingens vallum obiecit, atque vtrumque militibus fermè octingentis, plerisque sclopetarijs muniuit. Ex hoc autem flumentano aggere quoniam inferri auxilium vicinæ Grauiæ facilè poterat, præsertim capto iam ab An-

Mansfeldius castellis, & castris Grauiam cingit.

Camill. Capis.

Holachius vicinis in locis munitiones extruit.

trincierone

Anglis Batemburgo; iubet Mansfeldius, 1586

contra eũ Trib. Aquila præmittitur.

illuc, traiecto amne, præcurrere Aquilam cum Hispanis suis; mox ipse cum Georgio Basta, & equitatus parte secuturus. Aquila nihil moratus, nisi quantum structura pontis non planè firmati transmissionem retardabat, legionem traducit, ponè sequentibus Hispanis trecentis, ex vetere Mondragonij legione, ductore Ioanne Casco. Vix ripam attigerant, quum conspectis procul hostibus, pugnandi ardore prouecti, non expectatis socijs pontem ægrè transmittentibus, arma raptim expediunt. Et Aquila magis alacritatem militum, quàm Mansfeldij consilium secutus iam aciem ordinabat;

pugnam adornat,

quum Cascus videns in fronte disponi Aquilianos, negauit ex militari disciplina id fieri: suis in agmine postremis externo die, nunc primum in acie locum deberi. Sed nihil ad ea respondens Aquila, nisi (more hominum, qui à rationibus destituti, ad potestatem authoritatemque deflectunt) Tribunum se esse, partesque suas nosse. simul legionarios promouebat, instantibus à tergo Mondragonianis, sociosque densato gradu præuertere connitentibus.

sed orta altercatione inter Hispanos de primo pugnæ loco,

turbati pugnant,

Caschi milites

Sic intempestiuè concertantes ad hostes peruenere. aggressique vallum legionarij, magis solliciti, ne à suis, quàm ab hostibus vincerentur, ab vtrisque victi sunt. Nam, vt erant à cursu fatigati, nec satis compositi, post acrem breuemque pugnam, facilè illos Hollachiani, plures & integri, e vallo reiecere. Verùm succedentibus Mondragonianis aucti Aqui-

& repelluntur.

læ

1586 læ milites, intestino certamine in hostem melius verso, tanta vi aggressionem coniunctim repetunt, dum hos pudor, illos gloria in pugnam accendit, vt vallo hostem expulerint, erectam munitionem expugnauerint, auxiliarem in Mosa nauem cum tormentis ceperint, fugientes flumentanum per aggerem mille non minus passibus insecuti sint. Sed in hac ipsa victoria iterum ab Hispanis peccatum est. Namque & vincendi auiditate abripi se longiùs passi sunt, ordinibus haud seruatis: & captum munire propugnaculum, quod redeuntibus receptui foret, curæ non fuit. Itaque prouecti hostem insectando, non procul Batemburgo præter opinionem conspicantur, è statione, quam aggeris tumulus occultauerat, Anglorum copias instructo agmine prodeuntes, duce Norritio: qui retentâ suorum fugâ, in Hispanos repentè mouit, coëgitque iam fessos, ac repentino turbatos occursu, totum illum flumentani aggeris tractum, quem modò mensi erant hostem fugando, eumdem fugiendo remetiri. Iamque propugnaculum, & vallum, & nauem recuperauerant Angli, non sine spe eodem impetu Grauiam irrumpendi; quum transmisso iam ponte apparuere decem Hispanorum signa, quæ pro Tribuno Bobadilla ducebat Acatius Ierra: exceptique læto omnes clamore, sistunt illicò fugam, atque in hostes conuertunt. qui & ipsi redditis consimilis lætitiæ vocibus, quippè pluribus aucti à Mosa sclopetariorum centurijs, quas festinatis nauigijs Leicestrius

Aquiliani Mondragoniani

postea compositi munitionem expugnāt: & hostes fugant.

mox ab ijsdem iā auctis

ipsi fugātur.

Sistuntur à nouis hispanorum auxilijs.

Acat. Centurio

& auctis vtrinque copijs. opportunè submiserat; ad instaurandam acrius pugnam, decernendumque, se se accingunt. Et erant nouis vtrinque auxiliorum accessibus iustæ ad confligendum copiæ. Fœderati paulum suprà quatuor armatorum millia, Hispani aliquanto pauciores numerabant. Ergo sumpta, tacito vtrinque consensu, modica quiete, qua mutuæ cladi sufficerent, hinc Aquila, inde Holachius ad pugnam suos instruunt, certos fixo locum vestigio non deserere, transitumque hosti, nisi prostrata super corpora, non relinquere. Proposito constantia par fuit. Sesquihora pugnatum est, tanta vtrinque ferociâ, vt quamuis effusis è cælo continenter imbribus, ac proprio hostilique cruore madidi, sæpe ad terram lapsante gradu deciderent; strati tamen, ac de genu pugnarent, obiectisque gladijs atque hastilibus, viam hosti transitumque præcluderent. Sed nusquam acrius, quàm super Hortigiosæ signo certamen exarsit. Huius Centurionis signiferum circumsteterant Angli: is tamen se, & signum strenuè defensabat. Sed humi prolapsus, ac velo implicitus, propè erat, vt signo ac vitâ exueretur: quum centuriæ Instructor Vega socio accurrens, vbi raptum iam signum asportari ab Anglis vidit; via vi facta, medios in hostes emicat, abstractumque mutua inter vulnera ex Angli manu velum victor referebat ad suos. Sed telis vndique appetitus, impar gliscenti Anglorum manipulo, vita prius, mox & signo spoliatus est. Nec ideò mors Vegæ Vasquium terruit, quo mi-

Marginalia: 1586; *obstinatissimè certatur.*; *16. April.*; *hora cũ dimidio.*; *Baldassar Hortig. Centurio*; *Magna de vexillo ter rapto dimicatio.*; *Hieron. Vega Sergent.*

1586 minus commilitonis vltor, decorisque hispani anxius, Anglum fortiter amplexus, ab eoque sauciato, ipse non integer, velum feliciter extorserit, ac Centurioni suo lacerum cruentatumque restituerit. Verùm increbrescentes pluuiæ, ventique violentius incumbentes, ad extremum diremère pugnam, neutris partium inuitis. Nam & Holachius pluribus suorum cadentibus, amissoque vallo, iam castello pertimescebat. Et Aquila excrescentibus aquis, ne suis ad munitiones reditus intercluderetur, magnoperè verebatur. Vtrique tamen necessitatem nacti, cui discessum ab armis imputarent, accusabant interea, quam optauerant, tempestatem. Atque (vti in æquato certamine vsu venit) vtrique se pro victoribus habuere: illi, quòd capto Batemburgo, ac recuperato castello, liberandæ vrbi propiùs imminerent: hi, quòd expugnato hostili vallo, inhibitisque auxilijs, destinatam Grauiæ opem elusissent. Neque in iactura militum impares admodùm fuere. Et si enim Hispani non plures quàm ducenti ac triginta occubuere, cæsis ex Holachianis non paucioribus septingentis; quia tamen fortissimi quique Hispanorum, atque in ijs Centuriones septem, ac viri nobiles complures desiderati sunt; æquatam propemodùm cladem indoluit, atque ad Regem scripsit Alexander. Sed victoriam hactenus dubiam, cædem, quæ pugnam diremerant, aquæ Fœderatis addixerunt. Etenim fluminis præter modum aucti opportunitate vsus Holachius, perfos-

Alphōs. Vasquez postea Sergētes maior

Imbrium ventorūque violētia acies dirimitur:

Holach.

Aquil.

vtraque parte sibi victoriam vindicante,

Consal. Gironus, Mich. Cardona Consal. de Castro, Didacus Flores, Ioseph Cordan, Ioannes de Ca-

cæsorum vtrinque numerus,

fosso, Rauenstenium versus, flumentano aggere, campos circum Grauiam satis iam imbribus stagnantes, altissimè innundauit: immissisque magno numero cimbis, annonâ, ac milite instructis, Grauiam contendit. Et quamuis Hispani partim è castellis procul fulminarent, partim in aquas desilientes, atque vmbilico tenus eluctantes, propiùs in traijcientes explodderent; non ideo tamen ab incœpto nauigantes absterrebant: quòd aut languidi è longinquo ictus spernerentur, aut ipsi mediis in vndis instabiles implicitique, aduersùs militem è tuto nauium iaculantem, tela tardiùs mouerent. Accedebat, quòd attollente se continenter alluuione, maior iam cura illos vrgebat ad munimenta redeundi, quàm accessum ad vrbem hostibus intercludendi. Itaque inspectantibus Hispanis, annona ad plures menses, milites circiter quadringenti, bellicus puluis, quæque alia defendendis arcibus vtilia, in vrbem illata sunt: tantis Holachij, mox & Leicestrij lætitijs, vt ille aduersa belli toties expertus, ea semel se iam diluisse: hic Anglicis auspicijs victoriam imputando, cessura similiter omnia sibi persuaderent, ac prædicarent.

Ab Holachio inducta alluuione, annona ac milites Grauiam aduehuntur. *irrito hispanorum conatu,* *& magno Holachij & Leicestrij triũpho.*

1586 *stillo, & Petrus Ramirez 29. April.* 25. *April.* *Leicestr.*

HIS anditis Alexander, statuit transferre se Grauiam. Et quoniam acceperat propiùs ad eam vrbem accessisse Leicestrium, scribit Altapennio, quem cum auxiliaribus copijs ad Septemuirum Coloniensem miserat, vt, si ad Nouesium ducti nondum essent aggeres, nec dicta aggres-

Alexander Grauiam se transfert. *Nus*

1586 aggressioni dies, Grauiam aduolaret, breui Nouesium reuersurus. Altapennius collectis illicò vasis, namque obsidio cœpta non erat, tanta iter celeritate ingressus est, vt (ne moræ aliquid festinationi afferret nox tenebris horrida) præire milites iuberet, qui casas agrestium paleis plerunque tectas incenderent, ad viarum vestigia properantibus commonstranda. Alexander interea Bruxellis profectus, præmisso cum parte copiarum Appio de Comitibus, non procul à Grauianis castris obuium habuit Altapennium: cum quo ad exercitum delatus non erexit modò militum animos ob improsperè gesta perculsos, sed etiam spe certa impleuit, mutatum iri fortunam belli, nec constituram præsente Alexandro Grauiam, quantauis munitione præfidentem. Firmauit spem militum celeritas Imperatoris, qui & pontem arcendis hostium auxilijs illicò restituit, & tormentis dispositis, vrbem tripartitò aperiendam statuit. Quamquam subitum eius discrimen omnes extemplò perculit. Namque tormentorum suggestibus obequitando, dum vltra citraque Mosam opera ipse perlustrat, directus è mœbibus ferreus globus equum eius inuasit, prostrauitque: territis, qui circà erant, proque Duce sollicitis: simul sparso in castris rumore, ictum pilâ Parmensem Principem concidisse. Ille tamen ad equi casum in pedes exiliens, accurrentibus anxiè militibus, hilari vultu, Bene sibi esse, respondit; accitumque ad se tubicinem pro-

illucque è Nouesio euocat Altapennium,

qui statim aduolat,

Eriguntur milites Ducis præsentia:

Sed subito.

eius periculo consternantur.

Ille tamē illæsus deditionem poscit;

properare Grauiam iubet, ac deditionem Grauiensibus imperare Alexandri nomine, quem, Deo duce, & viuum nunc scirent. & mox victorem expectarent. Tubicine non admisso, Alexander nihil cunctatus, machinas diruendæ vrbi expediri mandat. Prominebat è mœnibus in oram fluminis propugnaculum, modicum illud quidem, sed geminis iuxtà prægrandibus turribus communitum. in has potissimùm versis muralibus tormentis: simul propugnaculo duobus alibi ex locis, totidem vi machinarum impetito, tantam iam lapidum congeriem demiserant patefactæ turres, rostrumque propugnaculi, vt ante generalem aggressionem delecto manipulo prætentare ex ea parte ascensum, atque experiri hostium vires Alexandro placuerit. Ad id natio hispana, ex multis illud periculi decus sibi deposcentibus, prælata est. Natoque ipsos inter Hispanos certamine, è pluribus eorum choortibus viros omnino centum carpsit, miscuitque, ac Centurionibus Sancio de Solis, Francisco Turrio de Viuêro, atque Hernando Tello, ducendos tradidit. Et hi quidem, dato ad inuadendum signo, subiere ingenti animo propugnaculi ruinas: consertisque manibus, vt erant strenui ipsi per se, & calcar addebat Alexandri iudicium; adeò pugnaciter intulere arma, vt statim potituri loco crederentur. Iamque primus defensorum ordo, multis suorum cæsis, aut saucijs, pedem è propugnaculo referebat; quum è vicina turri, quam in subeundo Hispani neglexe-

& non admissa vrbem quatit.

& dispomit peculiarem aggressionem.

Offerunt se ad eam multi

Eliguntur Hispani

strenue subeunt:

1585 glexerant, sparsa lapidum tempestas, & secuta ignium missilia, ardentesque pice ac bitumine circuli, repressere paulatim victoriæ cursum. Plus adhuc ad terrorem, noxamque valuit præferuens arena è corbibus situlisque, in morem imbris effusa: qua se se in arma minutim insinuante, & corpus adurente, quum nullum aduersus ineuitabilem pestem remedium foret (vti nec vllum fuisse olim legimus, emissa quoque è feruefactis clypeis arenâ in Macedonis Alexandri milites Tyrum obsidentes) multi se in subiectum amnem immergebant, ac refrigerato paulùm ardore, redibant illi quidem contumaciùs in pugnam, sed turbatis semel ordinibus, atque auctis propterea hostium animis, ægrè se in gradum reponebant. Nec distulit Alexander signum receptui dare, satis illato prima illa aggressione hostibus metu, & fortissimorum militum discrimen non vltrà passurus. præsertim audito, Sancium de Solis cecidisse, visoque Turrio, dum semiuiuus è pugna asportaretur. Non plures tamen ex Hispanis, quàm sex occubuisse compertum est: quum ex defensoribus supra ducentos desiderati sint, partim ferro ab inuadentibus Hispanis, partim à muralibus tormentis noxiam in turrim obuersis interempti, quos inter, Brederodij vrbanæ militiæ Præfecti Præfecti mors magnæ vtique consternationi Gubernatori, ac militibus fuit. Idque valuisse ad subitam vrbis deditionem creditum est. Quamquam ego præpotuisse putauerim

Q. Curt. l. 4.

retardãtur miris modis:

& ab Alexandro reuocantur.

Cæsi ex hispanis,

ex Granianis:

Inter quos militiæ Præfectus.

apud præsidiarios memoriam Couensteni aggeris, in quo plerique eorum Alexandrum experti victorem, adhuc formidabant. Igitur, quum postridie, albescente vixdum luce, è mœnibus prospexissent dispositas tripartita aggressione machinas, aggressoresque; festinato tubicine ad Alexandrum, Gubernatoris cum litteris, colloquium super vrbis deditione postulatum est. Impositisque victoris arbitrio conditionibus, eodem die, qui fuit septimo idus Iunias, egressis vrbe armatis militibus circiter mille, cum supellectili, explicatisque vexillis, & secundo flumine Bommeliam vsque perductis, Grauiam intrauit regium Hispanorum, Germanorumque præsidium. Reperta sunt in vrbe tormenta & quidem magna, viginti septem, bellici pulueris dolia centum & octo; res cibaria in annum integrum sex hominum millibus suffectura. Quo magis Alexander miratus tam propere hostem cessisse locum omni apparatu militari, ac milite veterano communitum; grates persolui Deo palàm voluit, cuius quotidie clementiam experiri se scripsit ad Regem, gratulatus ei accessionem vrbis, sub oculis Leicestrij, noui hostium Ducis, expugnatæ. At Grauiæ Gubernatorem Hemertium statim ab Holachio detentum, etsi nullius proditionis manifestum, (nisi fortè PRODERE vrbem dicendus sit, quisquis vrbem impari animo suscipit defendendam) deditionis tamen præproperum, vna cum duobus Centurionibus, capite plebi iussit Leicestrius: ma-

Inde territis militibus Alexandrũ alias expertis,

Gubernator vrbem dedit,

magno apparatu bellico refertam.

Ipse deditionis pœnam capite luit

1585.

7. Iun.

6. Iun.

1586 magnam vtique laudem à militari disciplina relaturus, si cetera fecisses ad eam formam.

VENLO: NÆ expeditio

EODEM die, quo capta est Grauia, in potestatem redactis Megâ ad sinistram Mosæ ripam, & ad dexteram Batemburgo, Caroli Mansfeldij ductu, Alexander in Venlonam Geldriæ oppidum animum intendit. Quamquam eius expugnationem haud ita effectu promptam verebatur. Quippe Venlonam validè firmabant & noua ad veterem munitionem addita propugnacula, & duplicis fossæ ambitus, & fluminis obiectus, & ante oppidum insula castello munita: & super hæc, magna Venlonæ munimenta Venlonenses ipsi, strenui pugnacesque, quorum vel feminæ militaribus curis gloriarentur, recenti adhuc memoria, quum earum vna, ante annos septuaginta, hostibus vrbem inuadentibus, vexilliferum mœnibus iam insistentem aggressa, signum è manibus extorsit, ac domi victrix appendit. Accedebat Martini Schenchij in ea vrbe defendenda intentior cura: quòd ibi vxorem, familiamque, & prædas, vti ferebatur, ingentes deposuisset. Hoc verò ipsum & hispanum militem alliciebat, & Ducem iuuabat. Itaque comperto, Venlonâ abesse Schenchium, quanta maxima potest celeritate, post deditam Grauiam, Altapennium cum mille ac quingentis peditibus, & equitibus quingentis, sine vexillis, ac tubarum, tympanorumque strepitu, illuc properare: insessoque Geldriensi tractu, ex

Venlo

munita ... tum ab arte,

Mosa

tum à pugnaci virorum genio, ... etiam feminarū.

Isacius Pontanus lib. 11. Nortomus & alij

vnius exēplum:

tū à Schēchij vigilantia:

Quo absente obsidetur vrbs ex vna parte ab Atapennio,

1586

ex altera à Barbouio.

ea parte accessum ad vrbem hosti claudere iubet. Alteram verò fluuij Brabantinam partem attribuit cum ducentis peditibus, & turmis equitum duabus, Barnabæ Barbouio, iuueni strenuo, spectatæque in Traiectensi præsertim obsidione virtutis; in quam expeditionem adolescens, ac pæne puer; peditum centuriam secum ducens, militarem iam tum indolem Alexandro mirè probauit. Præterea Rurenundanis naues imperat vsui futuras ad pontem, quem super Mosam designabat. Denique Carolo Mansfeldio præcipit, cum tormentis Arsenum satis munitum pagum tendat, relicto in itinere Balansonio, qui Vellensem arcem Mosæ imminentem, atque adeò nauigaturis infestam aggrediatur: vti postea & hanc Balansonius, & Arsenum Mansfeldius expugnatunt. Ipse sub hæc mandata, cum reliquo exercitu Venlonem mouit. At Schenchius, qui Leicestrij iussu Geldriam prouinciam cum milite percurrebat, ratus post Grauiæ deditionem haud quieturum Alexandrum, ignarus tamen, quam is in partem bellum ferret; Geldriam vrbem, arcemque Vuachtendoncam, nouis firmare præsidijs festinauit. Inde in Venlonam conuersus, vrbem accurratiùs muniturus, pauidis nuncijs admonetur, itinera omnia Venlonam versus à Farnesiano insessa milite obtineri. Miratus, tanta celeritate, silentioque, tam multas illuc copias traduci potuisse: nec ideò mutato consilio, subeundam sibi aleam duxit, si qua vi posset opem afferre aliquam.

Barn. Barb. Mediolan

Parantur naues ad pontem:

Expugnantur aliqua loca, circum Venlonam.

Tent at Schenchius vrbem intrare.

1586 quam obsessæ vrbi. Quare assumptis quingentis equitibus ex Anglis, Geldrisque, sub mediam noctem in contubernium Italorum, interfecto excubitore, rapidus incurrit: tantumque terroris intulit eque-stri illa procellâ repentè immissâ, vt iam stationem pænè prætergressus à Venlonæ portis haud procul abesset. Sed cancellorum septa, inhibendis ex vrbe eruptionibus prætenta, dum paulùm remorantur cursum; Appius, qui illic curabat, viso ad cancellos interscindendos expediri secures, sua cum turma propere accurrens: adiunctisque sibi Tuccij Centurionis proximis stationarijs, tandiù impetum vltrà nitentium sustinuit, donec armis per vicina contubernia conclamatis, Schenchius, ne vndique clauderetur, respectare exitum coactus est. ac nondum aperiente se die, vt gnarus erat viarum, facilè per eas tenebas elapsus, effusum indè cursum Vuachtendoncam versus arripuit. Sed insequente Appio Cæsiæ turmæ accessione firmato, ipse vix triginta cum equitibus ingressus est arcem. reliquos aditu exclusos, eoque vagos Appius assecutus, cæsis ex eis circiter quinquaginta, captis centum viginti, cum equis paulùm suprà ducentos, victor in castra non magis prædam ex priuata pugna, quàm omen totius expeditionis apportauit. Et sanè circumsessâ iam Venlonâ ex vtraque Brabantiæ, Geldriæque ora, stratoque super Mosam firmatoque ponte ex quinque ac triginta nauigijs, è Ruremunda, Traiectoque (*Mastric.*) submissis, atque adeò coniunctis vtrinque

& tantum nō intrat.

Sed repellit eum Appius,

& eius comites cædit.

Circumcingitur vrbs.

castris pro-te coniun-ctis. que castris, magna spes aderat expugnandæ vrbis. Duo tamen haud leui futura impedimento videbantur. Semilunare apud Mosam propugnaculum, ex quo impunè infestabantur ponte commeantes: & parua Mosæ insula, ab vrbe non amplius quatuor ac viginti passibus abiuncta: quam arce ac præsidio munitam Venlonenses obtinebant, certi quandiu ea perstaret, hostem ex ea fluminis parte vrbi non accessurum. Vtrumque hoc Venlonæ munimentum simul aggressurus Alexander, Italis semilunam, insulam Hispanis attribuit. Et insulæ quidem aggressionem in hunc ipse modum ordinauit. Tres planas ingentesque rates, seu pontones vnà composuit & colligauit, earum latera præaltis cratibus saccisque fomento fartis circumsepit: tum alias minores cimbas pontonum obiectu tutas, sequi iussit. pontonibus cimbisque, habito ex Mondragonia legione delectu, milites hispanos omnino ducentos imposuit quatuor Centurionum ductu. addidit campestria aliquot tormenta, ramalium fasces, ligones, aliaque ex vsu subitariæ munitionis. Hæc dum è Geldriensi ripa Alexander vrgebat, è Brabantina cimbæ aliæ solidis & ipsæ pluteis, centum militibus, cum quatuor Centurionibus ex Mondragonij quoque legione, in eamdem insulam armabantur. Quibus absolutis, expectata secunda castrensi vigilia, iubet instructa vtrinque nauigia in insulam agi, ipse è Brabantiæ ora, cum decem muralibus tormentis partim in insulam, partim in semi-

Damna obsidentibus a Semiluna & à Mosæ insula.

contra hanc rates componit Alex.

atque hispanis armat

paulo ante mediã noctem

1586 milunam directis, exscensionem Hispanorum opperitur. Et illi quamuis assiduo plumbearum iactu glandium ex insulæ propugnaculo incesserentur, successu tamen non minore quam animo, duobus tantummodo amissis, insulam tenuere. Inter hæc Itali, erant ferme quadringenti ex legione Capisucchi, signum aggrediendæ Semilunæ accincti poscebant. Iamque præmissus Ludouicus Melzius, honorarius in ea legione miles; inspecta loci ruina à sex murallibus machinis continenter edita, iter abunde stratum retulerat ad inuadendum. Itaque emissi adeò concordi ferocique impressione subiere, vt, quamuis non sine multo vtrinque sanguine, pulso demum hoste, Semiluna potiti sint. magna vtique Melzij laude, qui primam excipiens à fulminante Semiluna plumbeam tempestatem, pila collum humerumque traiectus, non antè sensum doloris admisit, quàm priuatum damnum publica loci expugnatione sit vltus. eo quoque nomine de Venlonensi expeditione promeritus, quòd Venlona non solum post semilunam facile capta tunc est, sed etiam quòd eamdem postea bis ab hoste ipse defendit. Nam secutis inde annis, impositus italicæ, quæ Auali fuerat, legioni Tribunus: mox electus vniuersi equitatus regij, pro Triuultio in pugna interempto Vicarius, egressas Vuacthendonca hostium copias, Venlonam composita proditione irrupturas, cum parte equitatus repentè aggressus, omnes aut captiuos abduxit, aut occisione deleuit.

qui licet pilis appetiti, in insulam descendunt, mox & castello, potiuntur.

Itali semilunam inuadunt,

& expugnant,

cum Melzij laude

Melz. eques Hieros.

Alphonsus Aualus

Co. Theodorus Triuultius

Nec post multo, Thenis admonitus, ire quàm celeriter hostes Venlonæ excipiendos, ipse celerius præcurrens, explicatum pro mœnibus agmen accedentibus præter expectationem obiecit, iterumque regijs partibus Venlonam asseruit. Quæ tanto ego iustius attexuerim, quanto ipse in volumine de equestri militia à se scitè conscripto modestius præterierit. Iam vero quia insulæ defensores animaduerso, semilunam concidisse, veriti eumdem & ipsi casum in vrbem deserta statione transmiserant; Venlonam ab obsessoribus propius accessum est. Vrbis mœnia qua parte Mosæ applicantur, etsi per hiemem alluente flumine inaccessa sunt, tunc tamen recedente per æstatem Mosa, inter aquas & muros area non minor quinquaginta passibus intercedebat. Atque ex hac parte, moles quate facta semilunæ quoniam vrbem patefecerat, & fossa vallumque superanda hîc nulla erant, aggressionem in sicco per eiusmodi ruinas Alexander indixit, iusso equitatu per Geldriensem tractum extendi contra auxiliares, si quid inde Leicestrius attentaret, incursus. Interea, magnis in vrbe clamoribus, inter ciues & præsidiarios certabatur: quod illi desperata defensione, fortunarum populationi, liberorumque & coniugum cladi anteuertere satagebant: contrà hi, quos patriæ caritas nulla tangeret, & PAVPERTAS indemnes, atque adeò proiectiores faceret, experiri vltima obstinauerant. Sed impares multitudini arma iam minanti atque expedienti, po-

1586 Tilemõt

Inde in mœnia vrbis aggressio indicitur.

Sed eam non expectare ciues volũt:

ciues

contrà milites præsidiarij.

Præsidiarij

1586 ſtremò ceſſere. Id, quod in vrbium obſidione timendum eſt, quoties præſidiariorum vires infra ciuium potentiam habeantur. Ergo vtcumque compoſiti muros aſcendunt, amiciſque inde ſignis colloquium expoſcunt, ſurdis ad ea oppugnatoribus, & (vt INVISVM eſt obſidentibus vrbes deditionis nomen) omne de Venlona colloquium, cuius præda in manu eſſet, auerſantibus. Sed repreſſit militum ferociam Alexander: admonuitque, vt ciuitatem Regi aſſerere mallent, integram deuotamque, quàm per cædes atque incendia deformatam, & iniuriæ diù memorem. ſimul ſpem fecit, prædam illis ſuam, ſed modeſtiæ præmium, non defuturam. ſtatimque admiſſis ad colloquium Venlonenſibus, cum oppidanis quidem mollius tranſegit: tantùm vt templa euerſa reponerent, ac ſtipendia ingreſſuris præſidiarijs penderent, imperauit. ac milites abſque armis, ſigniſque, & equis abire omninò voluit. Vxorem verò Schenchij, ſororemque, ac reliquam familiam cum domeſtica ſupellectili, tradito, quo ipſe vehebatur, quadrigarum curru, honorificè dimiſit. Eodemque die, qui Principibus Apoſtolorum ſacer illuxit, quique dies ante annos ſeptem Traiectum Farneſianis victoribus aperuerat, introduxit in vrbem præſidiarios, impoſito illis ob rem benè geſtam Barbouio: prædaque omni ex manubijs ac ſpolijs Schenchianis per exercitum, pari expectatione & gaudio, prælargè diſtributa. Ipſe prædarum loco vnam ſibi ſepoſuit gloriam, quòd

tamen ciues præualent.

& ad colloquium eos admittit Alex.

compeſcit que milites ſuos prædæ inhiantes.

ac poſt cōditiones victis impoſitas,

vrbem intrat auſpicato in die,

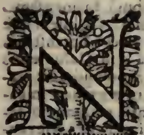
ac latis militibus in praeda Schinchia nam indu ctis. quod praenobilem munitionem, omni 1586 bellico instrumento validam subegisset, minimâ suorum, minimâ temporis iactu-râ, nempe intra dies paulò plures, quam quot insumptis mensibus, gemini Brabantinorum Anglorumque exercitus, pro Carolo Quinto tunc vndecenni Ven- *an.1511* lonam obsidentes expugnare nequiue-*Post remò victoriâ.* rant. Inde gratulatus est Regi Venlo-*& annexa victoria, Regi gratulatur.* nensem non simplicem vnius loci victoriam, sed ex eius expugnatione vrbis, quae vna demum reliqua ad amnem erat, subiectam Majestati eius Mosam, omnem, hoc est firmatam continenti velut moenium ductu ac vallo Brabantiam, patramque regijs exercitibus vltrà citràque commeantibus securitatem. Post haec commendata sacrorum procuratione Ruremundae Episcopo, in Vbios re- *Villelm. Lindanus* cuperando Nouesio, quò iampridem animus ferebatur, expeditionem festinauit.

DE BELLO BELGICO

DECADIS SECVNDAE LIBER OCTAVVS.

1586

NOVESIANA expeditio.

NOVESIVM, Agrippinensium vrbem, quatuor horarum spatio infra Coloniam haud procul à Rheni ripa, multis olim Romanorum Batauorumque prælijs; Claudio Ciuili Duce; & superioribus sæculis; longa improsperaque Caroli Audacis cum sexaginta bellatorum millibus obsidione nobilitatum, scriptores memorant. Hanc vrbem Ernesto Bauaro, Imperij Septemuiro Coloniensi obtemperantem, ante menses fermè tredecim, Meursæ Comes militari astû in potestatem redegerat. Nam quo die Diui Quirini festum solenni mercatu Nouesij celebrabatur, multis suorum militum, mercatorum habitu in vrbem inductis, ac certum ad tubæ signum, ijs qui foris oppetiebantur admonitis, portarum custodes aggressus est, ciuiumque paucis ad defensionem accinctis, vrbem cepit: & quæstu non minore trecentis florenûm millibus direptam, in Truchsesianorum manus tradidit. impo-

Nouesium bellis sæpè nobilitatum,

Tac. l. 5. & 5. hist.

Haraus in vita & alij

cepit Meursius diripuitque, ac Truchsesianis addixit,

posi-

posito ad eius regimen valido cum præsidio, Hermanno Friderico Cloëto, adolescente impigro, ac præferoci. A quo, assiduis excursionibus, pagi circà omnes oppidaque, in primis Colonia ipsa vsque adeò infesta habebantur, vt iam dominantibus per Agrippinensem prouinciam Truchsesianis, vix tutò efferre vrbe pedem auderent Colonienses. Et quamuis ad ea reprimenda Septemuir Ernestus; varijs legationibus, Parmensem Principem obsecrauisset, vt, quem ipse regijs pridem copijs eiecto Truchsesio, expugnatâque Bonnâ, in Coloniensis præfecturæ, atque in Septemuiratus gradu firmasset; nollet in præsentia imparem hostibus ex absentia regij auxilij ferocioribus, loco deijci; attamen Alexander, cui Antuerpiana obsidione tunc implicito haud promptum erat, remittere in Coloniense bellum, quos inde milites deuocauerat; sustentare Septemuirum spe secuturæ quamprimùm opis non omittebat. Sed interim noua Bauarus clade perterritus, ac spe aliunde destitutus, audito captam iam Antuerpiam, ire ipse Bruxellas, demum statuit, mutata veste, ac remoto aulicorum, clientumque comitatu: ne ea congressio palàm hostibus foret; & seruorum pompa petenti auxilium non conueniret. Sic ad Alexandrum improuisò ingressus, acti sque non sanè in speciem gratijs, pro ijs quæ ab illo beneficijs, vitâ propemodùm ipsâ carioribus, accepisset; denudauit ei, rerum suarum statum eò iam redactum, vt nihil propiùs esset, quàm vt amis-

in Coloniensem agrum, ipsamque Coloniam assiduè populabundis,

Ad hos reprimēdos opem ab Alex. petit per legatos Ernestus:

mox ipse mutata veste illū adit,

statumq; Ecclesiæ Coloniēsis exponit in hunc modum.

1586 Alex. ad reg. 25. Maij 1585.

1586 amissæ Coloniæ nuncio exanimaretur. *Nempè gliscere in dies hosti numerum, & audaciam: se ab vtroque, ac postremò etiam à consilio deseri. Nam & ab regio exercitu videre se quàm importuno tempore auxilium petat: & Gulielmum fratrem seriò denunciasse, nolle in posterum ob Coloniensem præfecturam opes insumere, quas filijs, & Bauariæ suæ debeat. Itaque, quando non aliunde sibi consuleretur, satius ducere, Coloniensem principatum vltrò deponere, quàm ab hoste ea demum ditione spoliari. Dolere equidem se, quòd prævideat, in eum locum facilè sufficiendum non perinde hispano Regi addictum, ac ipso domusque Bauarica profiteatur.* Alexander etsi, quò ea pertineret Septemuiri desperatio, intelligebat; quia tamen, præter Coloniensis Ecclesiæ, & Catholicæ Religionis causam, quam non dubiè periclitari videbat; Regis intererat, hæreticos in ea potissimùm parte non inualescere, ex qua occupato ad Nouesium Rheno, nauigationem ex Germania in Belgium interturbare, atque inde Geldriam, Brabantiamque percurrere infestis armis assiduè possent; idcircò iam statuerat apud se, ad restinguendam huiusce belli flammam Belgio proximam, quam primùm posset, accurrere. Quare Septemuirum abundè consolatus, omniàque ab Regis in illum beneuolentia prælargè pollicitus, in se recepit, absoluta, quam sibi necessariò assumenda erat, expeditione, continuò se, non suis modò militibus, sed præsentiâ quoque suâ, Coloniensi bello consulturum. Ita in spem erectum animatumque, Principem perhonorificè ab

Bauariæ Dux

Alexander & religionis & Regiæ causa permotus certâ Ernesto opẽ pollicetur

Grauia & Venlona

ab se dimisit, additis è belgica nobilitate, qui hominem comitarentur sub ignoti persona notissimum, nempè NVLLA larua totum Principem tegit: immò SOLES etiam (ti quum deficiunt) tunc maximè spectatores habent. Haud multò post quàm Septemuir abierat, Alexander non expectata, quam parabat in Grauienses, expeditione, dum de Altapennio in Vbios præmittendo cogitat (vti postea præmisit), festinatis litteris admonetur ab hispano apud Cæsarem legato, Principes aliquot Germaniæ, Imperijque Septemuiros hæreticarum partium, audito Coloniensis Archiepiscopi cum Parmensi Principe colloquio, questos esse apud Cæsarem, quòd externa Principum auxilia exercitusque in vrbes Imperij aduocarentur; ideòque inter se conuenisse, Nouesium nouo præsidio firmare, partemque suorum militum auxiliaribus Hispanorum copijs, si quæ à Parmensi aduenirent, opponere. Et Nouesium quidem, inducto milite & commeatu, non modò aduersus obsidij metum validè communitum est: sed etiam postea egressi inde præsidiarij, additique Truchsesianarum partium copijs Agrippinensem per agrum impunè grassantium, direptis incensisque, sub oculos ingemiscentis Coloniæ, pagis circiter quinquaginta, capta apud Bonnam munitione, sollicitatoque ad seditionem eius vrbis præsidio; adeò Septemuirum Bonnæ considentem subito pauore consternarunt, vt in Bauariam conferendi se, relicta in hostium manibus Coloniensi

eumque honorificè dimittit.

S. Ian. 1586. Gulielm de S. Clem.

Rescito hoc congressu germani hæreticarum partium Principes cum Cæsare queruntur: & Nouesium milite atque annona communiunt.

Nuys

Quin & egressi inde præsidiarij prouinciam miserè vexant. Hinc & Ernesti cō sternatio;

de

1586 niensi prouincia, impetum ceperit. fecissetque, nisi illum Vercellensis Antistes, Pontificis nomine, à consilio dignitati eius & Religioni perniciosissimo absterruisset, & spe certissimi à Parmensi Principe auxilij animasset. Nec Alexander, expugnatis jam Grauia, Venlonaque, vltrà cunctatus est, adeo vt, quum per eos dies honorifica legatione à Pontifice Xysto V. Galerum, Gladiumque solenni ritu sacros, Grimanus Abbas attulisset, distulerit munus accipere, admonito rogatoque Grimano, vt paulùm Ruremundæ supersederet, ne Nouesianæ cursum expeditionis, magna Catholicæ Religionis necessitate susceptæ, cui curas ipse suas, operi iam accinctus, addixerat, qualicunque morâ in præsens interrumperet: eâ, duce Deo, feliciter absolutâ, tunc magnificentius exponi donum posse. & digniorem fore se, qui illud acciperet. Igitur præmisso Vastio quingentis cum equitibus, ipse secundis castris, cum exercitu ac reliquis impedimentis, vno ante Nouesium milliari substitit. copijsque lato in campo lustratis, assumptis secum paucis equitibus, Nouesium vsque præcucurrit. atque vrbem contemplatus, quo castra loco poneret, & quam cuique Ducum attribueret castrorum partem, animo designauit.

I. Frāc. Bonhom.

& festinatum auxilium ab Alex.

Anton. Griman Patric. Venetus

qui dilata solennitate accipiendi nũcij à Pont. missi.

1. Iul.

Nouesium properat.

bidui via

HABET Nouesium à Rheno, præter mercium opulentiam, magnum sane contra hostium injurias munimentum. Licet enim is aliquantum à mœnibus recesserit, tamen porrecto illuc bracchio

NOVESII situs.

Rhenus

urbem complectitur, & cum Erfia tenui 1586
amne circumuallat: effectáque in eius
conspectu insulâ, duobus insuper castel-
lis auctâ, partem vrbis ceteroquin infir-
miorem opportunè communit. At op-
positam huic partem per se haud inuali-
dam, incredibili celeritate Cloetius Gu-
bernator, reparatis mœnibus, propu-
gnaculis, turribus, sedulus vbique ac la-
borum pertinax quotidie magis magis-
que firmabat, ciuium nullis ab opere
exceptis, &, si qui abessent, indepreca-
bili pœna mulctatis. Nec minus vrbi
firmamentum aderat à præsidiarijs mil-
le circiter atque sexcentis, cùm duobus
equitum signis; plerisque veteranis ex
Anglis Germanisque, præter cohortes
manipulósque complures oppidanorum:
quos & hæreseos Caluinianæ societas,
& ab eiectis paulò ante catholicis me-
tus, defendendæ vrbi accuratius admo-
uebat. denique & annonæ, comporta-
tis illuc vndique frumentis, & armorum
telórumque; & aliorum ex vsu longissi-
mæ obsidionis tam multiplex aderat co-
pia: vt profectò Nouesium à quanta-
cunque hostium vi securum videretur.
Explorata hæc Alexandro, prouisum-
que, castris in hunc modum circa vrbem
distributis. Quinque portis Nouesium
aditur. Aduersus primam, quæ Rheno
assidet, hispanicam Bobadillæ legionem
opposuit. Ad Bobadillæ dextrum latus
statuit Mondragoniam veterem; secun-
dæ portæ, quæ Nederensis siue inferior
appellatur, obiectam. Aduersus tertiam
locum capere hispanicam Ioannis Aqui-

munitio à natura,

ab arce,

à militibus

oppidanorúmque conspiratione,

& ab annonæ telorúmque copia.

Alexander circa vrbem castra distribuit hoc ordine.

1586 læ imperauit: sicut Italicas Camilli Capisucchi, & Gastonis Spinulæ aduersus quartam propè Erftam amnem. Ac postremo Germanicam Manriquij, Vuallonicam Boninguetti, & Burgundicam Varambonij è regione quintæ, quæ est ad alteram Rheni partem, collocauit. Inter has verò, atque Italicas, quòd spatij plurimum pateret, Germanicam Arembergij, & Vuallonicas Licquij, Octauijque Mansfeldij, apud Erftae ripam interiecit. At tormentorum sedem cum eorum præfecto Carolo Mansfeldio, post Aquilæ & Capisucchi terga constituit. ac retro post tormenta, locum continendi equitatus Vastio eius Magistro assignauit. Ipse non procul à Germanicis Burgundicisque castris, in semiruto Vallisgratiæ cœnobio tetendit. Capto in hunc modum castrorum loco, aggeribusque aperiri ac duci vbique cœptis, cinctum obsidione Nouesium videri poterat, si in insulam, quæ tractum vrbis fluuio incumbentis defendebat, deportari milites, eiectisque inde præsidiarijs, claudi, quod vrbis supererat, potuisset. Ad hoc autem ipsum pertentandum, dum Alexander è Bonna opperitur à Setemuiro Coloniensi nauigia, queis milites illuc transmittat; audit præsidiarios aduentu regij exercitus facilè territos desperata insulæ defensione, clàm in vrbem, intendentibus se tenebris, concessisse. Igitur eadem nocte, iusso Baroccio cimba insulam adire, locumque & castella explorare: quum is retulisset, insulam desertam prorsus à milite;

Guadethall.

Insulam vrbi adiacentem Nouesiani deserunt.

Propert. Baroc. Ingeguere

in eam prius explorată.

te: atque è castellis, alterum quidem, quod vrbi propinquum est, apertum ac peruium: alterum verò ad Rhenani brachij principium, integrum validumque; illicò Ioanni Ciacconnio hispano Centurioni mandat, ex Bobadillæ castris Rheno proximis, centum legionarios in insulam traducat, ac firmiore castello se teneat, dum plures illuc copiæ transmittantur. Is in insulam appulsus cum delecto manipulo, (cui etiam se Antonius Pacius eiusdem legionis Centurio cùm paucis aliquot adiunxit) parte suorum in validiore castello relicta, dum in alterum tendit, quinquaginta circiter militibus comitatus, obuiàm repentè habet magnam hostium manum, quæ in insulam, prospecta Hispanorum paucitate, silentio noctis redierat. Nec in ea quidem rerum iniquitate Ciacconius cedendum hosti ratus, pugnam capessit, animosius enimuerò quàm consultius. Certauit huic numerus, inde virtus, &, si conferantur vtrinque cæsi, hæc planè vicit. Sed paucitas ad extremum citius absumitur. Cadit ante omnes Pacius, cæduntur Hispani propemodùm omnes, capitur Ciacconius, capiuntur qui supererant omninò tredecim: abductique Nouesium velut in triumpho, ciuitatem successu gestientem, spe non duraturæ obsidionis impleuere. Alexander etsi iacturam, quam Centurioni imperia transgresso imputabat, ægrè tulit: solatus tamen eam est, audito, munitionem alteram intactam ab hostibus relictam: eòsque ne sic quidem

Alexander immittit hispanos centum.

quos Nouesiani in insulam reuersi aggrediuntur,

& post acrem pugnam,

Virtus

vincunt.

1586

1586 dem victores, in insula subsistere ausos esse. Itaque illuc alijs alijsque copijs, & vbi maiores aduenere naues, etiam tormentis deportari iussis, festinauit in potestate Insulam habere, quam expugnandæ vrbi magnum vtique momentum designabat. Neque prosperè minus cecidit eruptio alia Nouesianis. In aggerum atque accessuum operibus magno nationum certamine moliendis, omnium proximè se se vrbi admouerat Italica legio Capisucchi. Ea porrò vicinitas quantum oppugnatores iuuabat ad impetenda validiùs certiùsque mœnia, tantum ad erumpendum securiùs inuitabat obsessos, quibus è via fossæ cooperta prodeuntibus, minus itineris conficiendum erat in hostium conspectu. Hinc Cloëtus Gubernator, ac trecenti ex audacioribus, galea, parmulaque, ac stricto armati gladio, ex arcana imis in mœnibus portula clàm egressi, per aduersum fossæ marginem inobseruabiles, in planitie subitò èxistunt, atque in Italorum stationem improuisi erumpunt. Adstabat hìc ante operas cum militum globo Iulius Cæsar Grimaldus, nobilis strenuusque Centurio. Hunc se intrepidè opponentem circumstant, ac pugnantem hortantemque socios multis vulneribus confodiunt: reliquos, post breuem cruentamque pugnam partim in fugam conijciunt. Quin ausi in castra insequi fugitantes, iam contubernia adoriebantur, secutique illos fabri fossoresque, appropinquationum opera subruebant. Quum illuc procurrens legio-

Sed Alexander aliis illuc missis, insula potitur.

Approcci

In stationem legionis Italicæ erumpunt ex vrbe præsidiarij.

21. *Iul.*

Contra scarpa

Gennen.

cadunt,

ac fugãt.

Aprocci

legionis Instructor, alijque, increpito per iram & minas cæco suorum metu, in aggressores ferociter insiliunt, eosque terga è vestigio vertentes tanta vlciscendi cupidine ad portam vsque ciuitatis insequuntur, vt, è mœnibus crebra crepitanteque super arma plumbi grandine peterentur, haud tamen vel Capisucchi, qui superuenerat, imperio à cædendo, fugandoque abstrahi possent: pluresque interea caderent, dum vincebant, quàm cecidissent eorum commilitones, dum vincebantur. Quamquam tumultus, quàm cædes, maior fuit: desideratis, & quidem ex vtraque parte, non vltra nonaginta, plerisque tamen è regia.

Repri-muntur, atque in vrbē mira ferocitate fugantur:

1586 *Sylu. Piccolomineus*

HÆC autem Nouesianorum confidentia, hostem nacta, quem qui læderet, stimulabat, maturault oppugnationem: quam Alexander, inspectis antè operibus suorum iam fossæ vndique accedentium: & circumlustratis æstimatisque vrbis mœnibns, quæ situ & opere firma, quæ vetustate fluxa, bipartito distribuit: alteram contra Rhenanam portam, alteram contra huic proximam Nederensem. Hanc è Mondragonijs castris, tormentis decem oppugnari iussit, quatuor additis ante castra Bobadillæ, quibus lorica à Nederensi ad Rhenanam vsque impeteretur. Eam verò murorum partem, quam ante insulam amnis alluit, ac pro vallo est vrbi; erecto in insulæ ripa decem tormentorum suggestu, ac statutis quatuor similibus machinis huic suggestui proximis, turrim cubitumque muri iuxta Rhenanam quati

Oppugnationem vrbis bifariam distribuit Alex.

1586 ti voluit. Postremò vtramque oppugnationem inter Hispanos, Italosque partitus, illis Rhenanam, his Nederensem attribuit. ideòque Mondragoniani partim transire in Bobadillæ castra, partim in insulam transmittere, Itali in Mondragonij munimenta succedere iussi sunt: reliquis nationibus ad hos, aut ad illos, vti res & imperium vocauerit, accessuris. Verùm antequàm oppugnationem aggrederetur, placuit Alexandro, Bauaroque Septemuiro, qui tunc venerat in castra cum cohortibus aliquot Germanorum, per tubicinem explorare animos obsessorum, vellent ne vrbem Principi suo dedere, an belli euentum experiri. Illi sex horarum inducijs ad consultationem petitis, ijsdemque protractis, misso illinc Peuchenero Centurione, hinc Tassio, cum Billæo Ernesti consiliario; negant, sibi quidquam esse cum Bauaro: ideòque si Billæus facesseret, sibi cum Parmensi facilius conuenturum. Aduenerat illuc ex Italorum statione Parmensis: conditionibusque longè quàm ipsi sperare debuerant mollioribus, finem colloquio imponere conabatur: haud nescius, MAGNVM temporis reique compendium plerumque fieri, si cum Principe transigant disceptantes. Dum hæc agitantur, è mœnibus in Hispanorum castra explodi cœptum est. Mirari primùm Hispani, inter inducias à Nouesianis hæc fieri: tum irati pluribus in vrbem emissionibus & ipsi iniuriam retorquere. glíscebatque vtrinque pilarum certamen: quum Nouesiani,

Sed antè per tubicinem deditionem exposcit ab obsessis.

Illi aliquot horarum inducias petunt ad consultationem.

Felix Peuch.

Obtinent.

De conditionibus agitur.

Interuenit ipse Alexander.

Interim è mœnibus in hispanorum castra explodi cœptum est.

ni, occaſione, quam forte aucupabantur, inuenta, in Alexandrum ipſum, comiteſque ante portam Nederenſem conſultantes, directis ſclopis vim magnam letalium repentè glandium effundunt. Mira profectò res, quæque non abſque ope Diuinæ dexteræ ab inſontium capite ictus perfidorum depellentis, euenerit. Nec Alexandro, nec comitum cuiquam ea plumbi tempeſtas noxæ fuit. Et comites quidem ad huiuſmodi fragorem ſibilumque tranſuolantium pilarum, alios alio fuga ſparſim abripuit. Alexannder omnium poſtremus, inceſſu gradario; ac minaci vultu identidem mœnia reſpectans, ſalua maieſtate receſſit in caſtra, liberatoris Dei patrocinium agnoſcens, atque adorans: ſimul de proditorum ſcelere non prætermittendo tacitus ſecum ſtatuens. Interim diſſimulatâ irâ, inhibitiſque protinus ſuorum emiſſionibus, præſertim quòd iam tormentis maioribus agi ex Italorum ſuggeſtu cœperat; tubicinem ad repetendum colloquium in vrbem remittit: iuſſo tamen Taſſio de Gubernatoris dolo conqueri, quòd ceſſatione armorum petita pactaque, exerceri hoſtilia contra publicam fidem aut imperauerit, aut permiſerit. Quumque Noueſiani paucorum id facinus affirmarent: certè Gubernatorem à culpa eximerent, qui tunc altiſſimè obdormiret, excepta eſt cum riſu reſponſio: quaſi verò perſuaderi cuiquam poſſet, dum de vrbis deditione ageretur, Gubernatorem eius, iuuenem vbique peruigilem irrequietumque, decreto-

mox in ipſum Alex. & ſocios:

diuina manu mire eos protegente:

Diſsimulat tamen irã in perfidos Alexander:

ſolum mittit qui de violata publica fide obſeſſis obiurget.

Illorum ad hac reſponſio cũ riſu excipitur.

1586

1586 cretoriam illam horam somno transmisisse. Nec ideo de conditionibus vltrò citròque agitari desitum est. Sed frustrà colloquium extrahebatur: nimirum animos sumpserant Nouesiani, sedulitatem illam Parmensis, etiam post acceptam iniuriam, concordiam exposcentis, virium imbecillitatem interpretantes: eoque contemptim, & quasi per lasciuiam ad extremum respondent; Non esse, quòd Parmensis de vrbe, quæ nihil ad Hispanum Regem pertineat, anxiè labboraret. illam Cæsarei iuris esse: ideoque non posse à se, inconsulto Cæsare, quidquam statui: ad eum autem consulendum octo minimùm diebus laxari tempus deliberationi oportere. Alexander illudi regijs viribus satis iam expertus, quoniam nox appetebat, vrbis aggressionem indicit in sequentem diem,

25. Iul. quem Apostolo Hispaniæ tutelari sacrum, iustis Hispanorum armis faustum ominabatur. Et noctem quidem illam quantum in castris inter ignium ac tormentorum hilaria, militari cultu Hispani celebrarunt; tantum in vrbe, combustis in medio foro duobus è captiuis hispanis, truci illa victimarum immolatione litantes Hispanorum Sanctorumque odio, Caluiniani peregerunt: ignari quàm magnum, ac luctuosum vniuersæ vrbi ex ijs hostiarum cineribus, vno pòst die, suboriturum esset incendium.

PRIMA statim luce, è duobus locis, ac præsertim ex insula, muralibus tormentis omninò triginta, vi summa euerberari vrbs cœpit: perseueratumque

Reditur nihilominus ad colloquiũ, quod obsessi variè eludunt.

Ergo Alex. aggressionem indicit in sequentem diem, S. Iacobo dicatum.

cuius noctem: Hispani quidem religiosè ac militariter: Nouesiani verò impiè & barbare trãsegerunt.

Quatitur vrbs mane:

eadem contentione ad horas fermè nouem. donec quatefactis ab Hispanorum quidem oppugnatione, turris fronte, murique cubito ad Rhenum: ab Italis autem magna loricæ parte circum Nederensem portam: compertoque ex ijs, quæ hinc Aybarnes Instructor, inde Centurio Barlotta, spectatum missi, referebant, facilem per ruinas iam editas ascensum fore; Alexandri iussu, conclamatoque militariter Diui Iacobi nomine, vtrobique in muros itum est. Et Itali quidem Nederensem munitionem, pulsis repetita aggressione defensoribus, strenuè subiere. primusque, qui conscenso, inter plumbeæ grandinis nimbum, intrepidè propugnaculo, victoriam inclamauit, Cæsar Guidiccionius, eques Hierosolymitanus, fuit. eodem planè tempore, quo fortiter expugnata ab Hispanis Rhenana turri, in eius apparuit culmine regium vexillum, quod illuc Alphonsus de Mesa Gaditanus, gestans altera manu scalas, altera signum, incredibili audacia primus intulerat. Et licet, vter istorum murum inscenderit prior, disceptatum sit, digni tamen ambo, quos muralis coronæ honestamentum promeritos fuisse pronunciauerit post vrbem captam Alexander: Scipionem, credo, secutus, qui olim Q. Trebellium, & Sex. Digitium, huiusmodi sibi decus in magno militum studio deposcentes, tanquam pariter dignos muralibus ornamentis declarauit, induitque: sic ipse suorum ambos, diuersa præsertim in parte ceteris antegressos, virtute pares ha-

Aperitur. *exploratur ascensus ex ruinis.* *Ascendunt hinc Itali.* *qui primus inter eos?* *Inde Hispani qui inter hos primus?* *Inter vtrumque litem componit Alexander Scipionis exemplo.*

Petr. Aybar. Hisp. *Claud. Barlott. Vuallon.* *Cæs. Guid. Lucensis* *Liu. lib. 26. & Plut. in vita*

1586. habuit: Hispanumque gemmea spira pileo detracta, Lucensem aurea spica, quam insigni cum gemma plumæ loco pileo gestauerat, pro murali corona mento donauit. Hac autem murorum parte potitis vtrobique Farnesianis prima cura fuit, submissis lignorum fascibus, oppletisque cæspite & gleba corbibus sacculisque, se se raptim pro præsenti copia communire aduersus hostem ex alteris mœnibus (nam gemino mœnium ambitu vallatur vrbs) strenue propugnantem. Mox auctis campestribus aliquot tormentis, quæ illuc attolli iussit Alexander, infestis adeo libratisque ex alto emissionibus fatigabant apertos vulneri defensores, vt & eos a consilio, quod inierant, inuadendæ amissæ turris auerterint, anxios videlicet defendendæ interioris vrbis: & Hispani ad prætentandum vltra aditum, aggrediendamque oppositam ei, quam tenebant, portam accinxerint sese. Sed vetuit Alexander, quod ingruentibus iam tenebris transmittere fossam, quæ inter vtrumque murum intercedebat, anceps atque intutum foret. Satius habuit, consisterent in iis, quas occupauerant, ac muniuerant turris portæque stationibus, & mora vnius noctis, diem victoriæ suæ testem expectarent. Sed raro alias tumultuosius traducta nox est. Plena erant vtraque mœnia propugnatoribus: quorum mutuum aspectum subtrahebant tenebræ, nisi quantum breuis fulgor intermicantium ex tormentis ignium, ac relucentes tractim faces transuolantium

Alex. *& vtrumque donis æquat.*

Capam mœnium partem muniunt Farnesiani contra interiora mœnia.

Ex vtrisque mœnibus atrox & cæca per tenebras pugna.

tium telorum, hostem, ac secuturo mox ictui designabant. Inde strenuis ignauisque par audacia: quòd æquè in incertum pilas, & saxa, & missilem ignem, & cæca vtrinque vulnera iacularentur.

Erumpũt in fossam præsidiarij ad subruendam hispanorũ turrim.

Postremò ausi circiter quadringenti, pluteis & cratibus tecti, Cloëto duce, per obscurum noctis in fossam clàm erumpere, ad Rhenanam turrim, (vnde timebatur vrbi pernicies) prætio fossore subruendam, perniciem sibi & vrbi propiùs accersiuere. Namque malleolis, qui accensi spargebantur, detecti,

sed supernè missilibus obteruntur.

subito iactu lapidum, ipsaque turri in subiectos magnam partem impulsa, multi miserum in modum obtriti: non pauci letalibus globis ignem attemperatè ferentibus perculsi lacerique.

mox eodẽ descendẽtibus hispanis trucidantur.

postremò erumpentibus eòdem Hispanis, consertâque cominus pugnâ, omnes propemodùm internecione deleti sunt. Cloëto à paucis suorum, succiso femore, in vrbem rapto. Nec dies lætior, quàm nox fuit, ostensa obsessorum strage in referta cadaueribus fossa, & tormentorum tonitru interiores muros impetentium audiri statim cœpto.

Mane ad aggressionem accinguntur cohortes.

Iamque aderant delectæ accinctæque ad aggressionem cohortes,

auiditate furoreque incredibili.

tanta in excidium vrbis indignatione ferociaque, quantam non ita sæpè in aliorum annalibus quisquam animaduerterit.

causa irarum.

Impellebat ad vltionem milites discrimen Imperatoris sui, contra induciarum fidem pilis paulò antè hostiliter appetiti: tangebat præ alijs Hispanos audita suorum, in media vrbe, crudelis exustio: omnes accendebat spes ma-

nubia-

1586 nubiarum prædarumque, quarum, super opulentiam mercatorum, constabat receptaculum esse Nouesium. Nec ipsi se iam ciues militesque, pares defendendæ vrbi sentiebant, labefactatis ad Rhenum mœnibus, Gubernatore decumbente, amissis præcipuis defensorum. Et quamquam non deerant, qui læsam Principis patientiam, & irritatam hostium vltionem animo reputantes: eoque certi, ex se peti supplicium non victoriam, desperatæ honestæ deditionis securitate, satius ducebant, militum more pugnando, quàm pecorum instar, iugulum præbendo, cadere; repressa tamen horum desperatione, ad hostilem aggressionem maturè sistendam, communi nomine Centurionem Ristaldum, signiferumque Gaudentium festinatò præmittunt, à Parmensi Principe super deditione colloquium postulantes. Sed reiecti ferociter ab Hispanis, negantibus ad Parmensem Principem patère aditum, iussi sunt renunciare Cloëto Gubernatori, nuper in suorum fœda proditione dormienti, *Intempestiuè illum experrectum esse: & nunc dormire Parmensem Principem*. Cumque alijs ad Nederensem portam à Cloëto venientibus, deditionemque se offerre clamitantibus, idem truci cum risu ex composito responderetur ab Italis: (quippè per castra conuenerat eâ dormientis Parmensis Principis velut militari tesserâ, somno Gubernatoris illudere) compertum habeo, Siluium Piccolomineum pro Nouesianis Alexandrum adijsse, illosque paratos eius clemen-

Sed ciues antéuertunt:

ac mittũt ad Alex. pro deditione.

Reijciunt illos hispani, illuduntque.

Idem alijs legatis respondetur ab Italis truci cum risu:

mentiæ vrbem dedere affirmasse. & Alexandrum, qui vrbem à ruina sarctam tectamque Septemuiro tradere auebat, & ipse frumenti vinique copia illic abundè collecta vsurum se sperabat, iussisse adduci ad se Nouesiorum legatos, simulque admoneri aduocarique Septemuirum, vt eo præsente deditio transigeretur. Quum re animaduersa, Hispani Italique, enimuero irâ succensi, tam insignem perfidiam, contemptumque hominum ac Diuorum, Ciuitati caluinianarum partium receptrici, impunè fore: & (quod multos angebat magis) tam certa opulentæ victoriæ præmia sibi è manibus eripi; nihil colloquium morati, nec aliò quàm furoris sui ductu, Hispani primùm per Rhenanam portam, superato aggere, quem portæ obiecerant defensores: tum Itali per Nederensem ruinam proniore aditu, in vrbem penetrant: obuios quosque, nullo ætatis sexusue discrimine, implacabiliter obtruncant: quantumque conglobati alicubi ciues præsidiarijs immisti, armorum obiectu nitebantur furentium impetum cohibere, tantum vnà Itali Hispanique, coniunctis iam agminibus, ceu duorum torrentium auctu, ruptis aggeribus violentius ferebantur. Iamque desertis per vrbem stationibus, vbique fuga, & par fugientium cædes: ac præter imbelles pueros, atque mulieres, (turbam sæuientibus paratam, nisi illam primarij quique ordinum ductores, Alexandri iussu, sacras in ædes compulissent;) ceterùm non aliud per vias ac fora, quàm strata humi

Alexander tamen admittere illos statuit ob has causas.

Sed milites non expectato colloquio,

Hispani primùm ex vna parte:

mox Itali ex altera in vrbem penetrāt:

coniuncti-que cæde omnes cōplent:

1586

1586 humi cæsorum corpora visebantur. Nec melior eorum conditio, qui se rapidè è mœnibus demittentes, partim à Vastij equitatu, qui vrbem corona cinxerat: partim ab ijs, qui per castra mœnibus obiecta stationem agebant, passim interficiebantur. At Gubernator Cloëtus, cuius maximè supplicium tanquam subditi ac rebellis, exposcebat Septemuir ab Alexandro: præterquàmquòd violator humani iuris, & proscriptus à Cæsare habebatur; necari, festinato ad eum Centurione, iussus est. Ad quem lecto iacentem misso Societatis Iesu sacerdote, cuius opera in eo saltem mortis articulo à secunda se morte præriperet, quum is nihil sani admitteret ad animum: imò ad sopiendum rationis vsum, mortisque sensum, ingens vini poculum exhausisset, linteo ad collum iniecto strangulatus, atque è fenestra, quo militibus mortem eius minaciter efflagitantibus palàm esset, vna cum Caluiniano ministro, alijsque nonnullis, suspensus est. At Cloëti vxorem, licet speciem eius eximiam Alexandro mirè commendassent, ipse tamen in conspectum non admissam, cum sorore puellisque, addito honesto comitatu dimisit. hac quoque continentiæ laude, ipso quem admirabatur, Scipione non minor. Siquidem ille oblatam inter captiuas excellentis formæ virginem sponso intactam reddidit: Alexander collaudatæ pulchritudinis captiuam ne oculis quidem contingere, nec vllam ex ea voluptatem prælibare sustinuit: Macedoni Alexandro similior, qui

Eadem sorte ex vrbe fugientes interficiuntur:

& Gubernator omnium votis expetitus ad mortem.

strangulatus è fenestra suspenditur.

Quid de eius coniuge?

Alexandri circa eam continentia.

T. Liu. lib. 26. Val. Max. l. 4. c. 3. & alij

Da-

 1586

Darij vxorem captiuarum longè pulcherrimam spectari ab se passus non est. Atque adeò veterem ac declamatorum examinatam trutinâ quæstionem, Continentior ne Romanus fuerit, perductam ad se virginem inuiolatam remittendo, an Macedo regiam coniugem ad se perduci vetando, Farnesius hoc suo non leuis sanè momenti calculo, cognomini Regi adiudicauit. Trecenti adhuc armati supererant, modicæ miseræque reliquiæ duorum ferè millium præsidiariorum. Hi munitam in turrim confugerant portæ cohærentem contra Burgundorum statiua. nec ibi satis tuti, missis qui deditionem offerrent, quum non audirentur, inde egressi, abiectisque armis ante victorum pedes, eorum se clementiæ commisere. Nec ideò mitigatâ efferatorum militum irâ: ipsoque Altapennio tueri supplices frustrà conato, ad vnum omnes contrucidati sunt. Quin etiam teperio in Alexandri ad Regem litteris, eò progressam militum audaciam, sanè præter morem modumque, vt quum non nulli ex belli Proceribus, & Coloniensis ipse Septemuir, subducere quosdam ex ea carnificina voluissent, accurrentes illuc milites & quidem gregarij, ac semilixæ, nullo disciplinæ respectu, nulla Ducum reuerentia, in eorum propemodum manibus miseros confoderint. Adeò sanguinis rabies efferauerat animos, vt sisti nequirent à cæde, quamdiu qui cædi possent, superessent. Id verò vbi assecuti videbantur, inducta in vrbem solitudine, tunc ad prædas ac spolia qua-

Appion. apud A. Gell. l. 6. c. 8.

A. Gell. ibidem

Alexander

Præsidiarij, qui supererant,

deditionē offerunt,

& clemētiam implorant.

sed trucidantur omnes:

nullo Ducum protegentium respectu.

4. *Aug.*

1586 quaquauersùm discurrere, in tecta penetrare, ac ne, vti fit, certamen ipsos inter prædatores existeret, manipulatim per celebriores vias distributi, alij præ foribus domorum stationem agere, alij in conclauia interim irrumpere, arcana quæque rimari, quidquid vspiam aut auri argentique, aut gemmarum, aut vestium esset, diripere, sarcinarijs calonibus imponere, cum stationarijs, constante inter prædatores fide, partitò diuidere. Crescebatque numerus, tanquam audito classico, ad prædas accurrentium. Nam reliquus exercitus, animaduerso captum à socijs Nouesium, magno omnium impetu hinc admotis scalis, inde portis effractis, aliunde ex insula, festinata traiectione, certatim in vrbem effundebantur; quum subitum vrbis incendium auertit illuc festinantium prædatorum curas.

Vrbs diripitur:

Sed ignis prædatores inhibet.

COEPIT ea pestis ab regione ad Rhenum versa: ventoque immodicè perfurente, atque igneos sparsim globos in diuersa eiaculante, repentè corripuit magnam vrbis partem, obnoxijs igni domibus intrinsecus ligno plerunque conuestitis. Accessit & nox, malorum additamentum. quippè exitialis flammarum crepitantium fulgor, tectorum decidentium fragor, &, super omnia, miserorum aspectus, velut feralium vmbrarum tota vrbe volitantium, atque à debaccante igne in prædabundum militem incidentium, horrorem profectò terroremque vel ipsi armatorum implacabili sæuitiæ incutiebant. Sed nulla, quàm mulierum

INCENDIVM Nouesianum

 1586

rum miserabilior facies: quarum alias templis quamuis abditas scrutator ignis inuadebat: aliæ templorum ruinam fugitantes, paruorum liberûm morâ, implicitæ, à sequaci vbique flamma circumueniebantur. Iamque ignis pleramque vrbem rapiditate incredibili peruagatus, eâdem violentiâ consumptis exæquatisque humi publicis priuatisque ædificiis, inania locorum spatia patefecerat. Nec ideò residebat peruicax malum. vixque de quatuor Nouesij partibus, tribus incendio laceris, aut solo tenus depositis, vna supererat: Quam tamen partem peculiari Cælitum ope voracibus flammis superstitem fuisse creditum est. Siquidem ea in domo, ad quam ignis, cetera populatus, primùm substitit, repertum est Sancti viri corpus, quod pridem hæreticorum impietati subtractum catholicus ciuis apud se religiosè conseruabat. intellectumque est, inde finem incendio factum: illustrique documento venerabundi elementi, monstratum esse Sanctorum cultum, in ea præsertim vrbe, cuius excidium à sacrarum violatione reliquiarum prouenisse, multis non inconsideratè persuasum est. Licet enim Nouesianum incendium, cuius causam plerique ignotam habuere, Farnesius ad Regem scribens non neget fortuitò quidem potuisse contingere sumpto à munitione principio, in quam multum bituminis, picis, ac sulphurei pulueris ad iaculandos ignes, congesserant hostes: Nec absimile vero esse, natum ea ratione incendium, à militibus ipsis serò vr-

quam magnum fuerit:

Sistitur non sine miraculi specie.

Causa incendij,

quod casu videtur excitatũ,

bem

1586 bem ingressis adiutum fuisse, inuidia, ne prædâ, cuius se expertes videbant, Hispani, Italique soli fruerentur. Immò licet idem affirmet, multo certius compertum, eius authores incendij non nisi Nouesianos extitisse: idque Gubernatoris vxorem inficiatam non esse, eâque spectasse & cuniculos, furnulosque per vrbem dispositos, & bellicum puluerem sparsim multis in domibus proseminatum, & obstructa puteorum ora, situlasque hauriendis aquis subtractas; nempè vt perditis rebus idem incendium victam vrbem victoresque iuxtà inuolueret: aut certè solitudine Nouesij facta, non plus vrbis possideret hostis, quam ciuis amitteret. Addit tamen adhæc Alexander, consideranti sibi laborem industriamque, quam in extinguendo tectorum incendio & ipse adhibendam curauit, ne re præsertim frumentariâ priuaretur: & certatim adhibuere milites hispani aliique, quorum intererat, prædas non corrumpi. præterea reputanti animo insolitam militum rabiem in hostem insatiabiliter adeò sæuientium, vt eos neque Ducum imperia reprimerent, neque ex captiuis lucrum tangeret, neque vlla recordatio humanæ conditionis inflecteret; profectò videri, huiusmodi vltionem, militarem modum supergressam, altiùs vtique referendam esse; agnoscendamque occultam in eo excidio Diuini Numinis manum, vnde factum sit, vt, qua in vrbe paucis antè mensibus, Diui Quirini corpus, exterarum quoque gentium peregrinationibus celebre, bar-

& adiutū à militū inuidia:

Potius Nouesiani ipsi authores eius fuere.

Sed Alexander in eo incendio

occultam Dei manum,

vlciscētis Sanctorū reliquias agnoscit:

N

 1586

barbaro Caluinianorum tripudio combustum erat; ea demum vrbs, Deo Sanctorum iniurias vlciscente, incendio inexpiabili plecteretur. In hunc modum differuit, scriptâ ad Regem epistolâ, Alexander, gratulatus ad extremum eius Maiestati victoriam tanto maiori gloriæ Regio nomini apud omnes futuram, quanto non ad fines priuati imperij dilatandos, sed ad catholicæ Religionis dignitatem asserendam, tuendumque Sedis Apostolicæ iudicium aduersus exauthoratum Ecclesiæ Coloniensis Antistitem, ea expeditio, posthabito inter hæc Belgio, suscepta esset. Atque ita desijt memorabili fine Nouesium. Vna dies vrbem vidit florentem, hostiumque contemptricem: altera cædibus, ruinisque consumptam suis, ac propè nullam vidit. Quamquam non post multo, loci opportunitate, & prædiorum amore frequentiam reuocante, pristinæ celebritati magnam partem reddita est. Cæsorum in ea numerus haud certò iniri potuit. Ex præsidiarijs duobus ferè millibus, superfuisse neminem: ex ciuibus duo circiter millia, quà ferro, quà flamma occubuisse fama tenuit. Alexander ex his non nisi mille & quingentos ad Regem scripsit. At militum præda, Italorum præsertim Hispanorumque, non magna visa est, quia maximam sperauerant, & vero maximam ceperant, si non eam parto maximam ceperant, si non eam parciti cum igne, & ipso prædabundo coacti fuissent. Alexandro autem (id quod ei spoliorum loco erat) gloriæ datum reperio etiam carminibus poëtarum, quòd quam

Et victoriam peculiari ratione gloriosam Regi gratulatur:

Vrbs consumpta

reparatur.

Cæsorum numerus:

Militum præda:

Et gloria Alexãdri ex celeritate victoriæ.

4. Aug.

1586 quam vrbem vndecim mensium obsidione frustrà tentauerat cum potentissimo multarum nationum exercitu Burgundiæ Dux, eam ipse quatuor intra dies à positis castris, expugnasset.

Carolus Audax 1457.

INTER hæc porrò plaudentium gaudia, legationesque Principum, victoriam Parmensi gratulantium, opportunum ille duxit, dilatam Pontificiorum munerum ceremoniam, non Coloniæ, vt Septemuir optabat, sed in Nouesianis castris, inque ipso, quod tetenderat apud munitionem Vallis Gratiæ tabernaculo, militariter celebrare: vt, vbi catholicam Religionem defendisset, ibi eiusdem titulum Defensoris indueret. Id verò quoniam gratum militibus, quasi lætissima quæque cum eis communia Imperator haberet, mirum profectò, quanta eorum lætitiâ, apparatuque peractum sit. Kalendis Sextilibus vniuersus exercitus, fulgentibus armis, prouolantibusque signis, in legiones turmasque militari pompa distributus, campos vallesque circa Alexandri Prætorium latè contexit. In Prætorij sacello Tribuni, primarijque Ordinum ductores, quique à Pontifice, à Cæsare, ab alijs Principibus, ciuitatibusque legati aderant, propiùs adstitere. Ipse inter Ernestum Bauarum Septemuirum Coloniensem, & Ioannem Cliuiæ Iuliæque Ducem medius, post adoratum munerum maximum è cælo missum Christi Domini Corpus, sumptumque è Vercellensis Episcopi manu sacris operati; Gladium gemmeo capulo, gemmeaque vagina radiantem; & Ga-

DONA Pontificia gladium, & galerū.

Gnadenthall.

magno apparatu.

1. Aug.

accipit Alexander.

I Frāc. Bonhomius.

lerum è villoso serico, margaritisque contextum, Xysti Pontificis dona, ab eius aulico Grimano Abbate, patricio Veneto, magnificè iuxtà, ac reuerenter accepit. Addidit muneribus gratiam, qua erat eloquentia, Vercellensis, exposito veterum Romanorum Pontificum instituto, ea dona in Natalis Domini nocte consecrandi, catholicosque ad Principes, vti defensores Ecclesiæ transmittendi: precatus ad extremum, Xysti nomine, Diuinam clementiam, vt illo capitis tegumento, ceu galeâ salutis, Parmensem ipsum, regiumque exercitum communiret; ac victricem eius dexteram telo illo, velut Gedeonis gladio, in hostes Religionis armaret, toto interim exercitu, lætis tormentorum tonitruis, varijsque secutâ in nocte ludorum equestrium decursionibus applaudente. Cumulauit militum lætitiam honos & Marchioni Vastio, & Ciamplittæ Comiti habitus, Regis nomine, ab Alexandro: quorum alterum suâ ipse manu torque aurei velleris ornauit, alteri eiusdem ordinis insigne in Burgundiam, ne is præfecturam suam desereret, vltrò misit.

Nũcio Apostolico vim munerum commendante, cum bonis precationibus.

1586

Secretus Xysti cubicularius

Ad lætitiæ cōplementum, duo equites aurei velleris creantur.

Vastius

Ciampl.

REBVS in hunc modum absolutis, inductoque Ernesto Septemuiro in Nouesij, quod igni superfuerat possessionem; quoniam ex vniuersa Coloniensi ditione, Bercâ tantummodò, atque aliquot minora oppida Truchsesianæ factionis reliqua erant, ea vt regij exercitus opportunitate subijceret Ernestus, multis à Farnesio rationibus impetrauit. Is itaque Nouesio mouens, per viam pri-

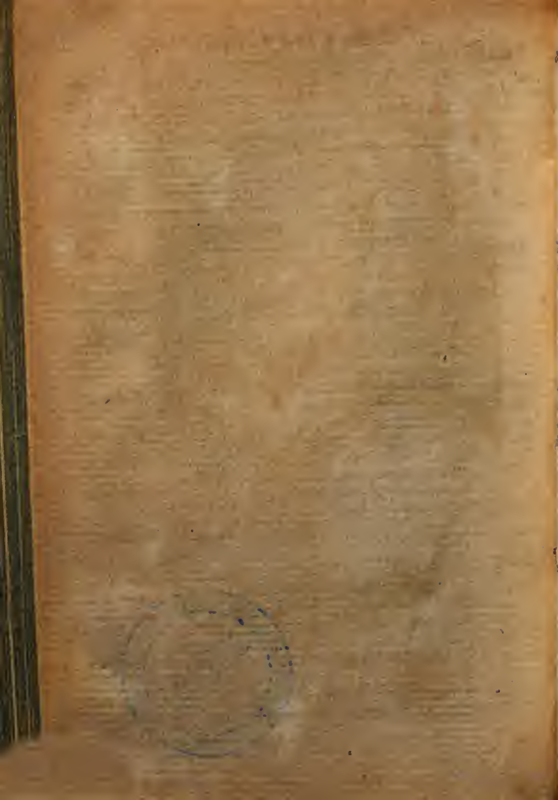
AD BERCHÆ obsidionem.

Rimberch.

inuitatur Alexander,

Alexander

IOANNES BAPTISTA A DE TASSIS
ZVTPHANIÆ PRÆFECTVS.

1586 primo Meursam, eiusque arcem, quam pro Adolpho Comite, eius Vicarius cum centum ac viginti præsidiarijs obtinebat: dein Alpense castrum, totidem ferè defensoribus munitum: tum quæcumque erant vltra citraque Bercam arces oppidaque, in potestatem cursim redigit, ac præsidiarijs vbique impositis, Bercam ipsam ad Rhenum sitam, quam ideò Reinbercam vocant, copias ducit. Intrauerant illam Schenchius, & Morganus: auditoque Nouesij fine, præsidium ad duo peditum millia, & quingentos equites auxerant, atque ad sollicitandum cum exercitu Leicestrium confestim miserant. Igitur antevertens Alexander, dispositis castris, obsidione oppidum cingebat, quum festinatis nuncijs audit, post captam Axelam in Flandria, periclitari Alostum, omnemque Vuasiensem tractum: ac præterea ingentes Anglorum copias obsidendæ Zutphaniæ admoueri. Distraxere in partes animum eius hæc audita: aduocatoque belli consilio; censuere alij, Quando illic prompto cum exercitu in armis essent, insistendum omnino cœptis: neque permittendum, vt relicto oppido demum vno, ex quo omnis Agrippinensium prouincia diuexari posset, irriti labores, quos ad eam diem susceperant, redderentur. Plures verò negabant, sapientis esse, aliena proprijs anteferre. instabatque Tassius Zutphaniæ Præfectus, ac discrimen vrbis, ne fortè, si desereretur ab Hispanis, Hispanos ipsa desereret, anxiè repræsentabat. Alexander ita rem temperandam

qui capit ante Meursam,

& alia.

Thomas Morg.

Tum Bercam mouet recenti præsidio munitam.

capta à Maurit io 20. Iul.

Sed tristi nuncio in Belgium vocatur:

Cōsultat.

Berca

Non eundum alij qui censent:

Plures affirmant.

Ipse temperamento vtitur.

existimauit, vt & Berchæ obsidionem, quam longam verebatur, contraheret, ne opem Belgio serius afferret; & repressis Berchensium excursionibus, impacatam Coloniæ prouinciam non relinqueret. Est in conspectu Berchæ, medio in amne insula: quam inter & oppidum, bellicæ aliquot naues, & in insula statio militaria, ne aditus obsessis per Rhenum pateat, excubare solent. Huc ante omnia animum appulit Alexander. Et quoniam sub eos dies in castra venerat Franciscus Verdugus Frisiæ Gubernator ab ipso euocatus, & Federicus è Saxoniæ Ducibus à Coloniensi submissus cum sexcentis armatis, & maioribus aliquot nauigijs; horum opportunitate vsus, milites legit omnino mille ex omni natione bello spectatos, traditque Verdugo in insulam ducendos. Appulsi, congressique cum præsidiarijs, pugnam simul & fugam inferunt, atque in naues compulsos, continenti pilarum emissione, Bercam vsque prosequuntur. Tum, vt iussi erant, vtque materies, continuatâ traiectione, subministrabatur, in Inferiore insulæ parte castellum raptim excitant; quod deinde transmissis aliquot tormentis, additoque Germanorum præsidio, firmatum est. Nec minus eodem tempore Alexander geminis munitionibus, quà parte Berca campos aspicit, ædificatis, ac militariter instructis, tribus veluti habenis Berchensium licentiam excurrendi, ab aquis, atque à terra, ita constrinxit frenauitque, vt quam inde castra mouit, Berchæ obsidionem potius al-

In insulā Berchæ oppositam, *armatos immittit,* *qui illam expugnat,* *& castellum in ea excitant.* *Idem geminis in continenti munitionibus facit Alexander, vrbe ferè obsessa.*

1586. *Elector*

1586 laxasse, quàm soluisse visus sit.

Leicestrij & fœderatorum progressus.

SED ANTÈ hæc Comes Leicestrius fœderati Belgij Gubernator, irà dedecoreque accensus ob Grauiam, ac Venlonam sub oculis expugnatas, nouo delectu, instante Ordinum senatu, pecuniamque submittente, exercitum auxerat, certus occurrere Parmensi, (vt tunc inaudierat) Nouesium obsessuro, aut obsidentem in castris inuadere. Simul oblata spe rei benè gerendæ per Vuasiensem Flandriæ tractum, illuc cum tribus armatorum millibus, Mauritium Comitem Nassauium immittit, addito Philippo Sidnæo sororis filio, Flissingæ Gubernatore. Mauritius Axelam oppidum Halostani Comitatus, noctu profectus, muro per tenebras transcenso à loci peritis, minima suorum clade oppidum capit: victoria eo memorabilis, quòd Mauritio, tanto dein Imperatori tunc primùm in aciem prodeunti, militare initiamentum fuit, simul & specimen, consilio illum, ac stratagemate, quàm aperta vi, dubiâque belli aleâ clariorem fore. Inde nullâ morâ interpositâ, Hulstum Flandriæ vrbem copias rapit, deditionemque ciuibus statim imperat. Sed illis defensionem parantibus, simul accurrente Mondragonio, arcis Antuerpianæ Præfecto, cum auxiliari milite, dimisso Hulstò Mauritius in Hollandiam, Sidnæus ad Leicestrium rediere. Qui apud Arnemium lustrato exercitu, præter fabros & cunicularios omninò mille, numerauerat octo millia peditum, atque equitum tria millia. Erant hi An-

Ille rei nescius Nouesio succurrere decernit.

Mauritius Axelam capit.

Maurit. *Hulstum frustrà tentat.*

Leicestr *Leicestrij exercitus*

ex Anglis, Scotisque, atque ex Hibernis. gli plerique, ac Scoti: quibus se addiderant, Hiberni mille ac quadringenti, arcubus ac sagittis minaces. Præerat autem vniuerso equitatui Robertus Essexiæ Comes, castris Villelmus Pelhamus, *Ductores,* Anglis præcipuè peditibus Ioannes Norritius. Comitabantur castra Gebhardus *& comites.* Truchsesius, & Emmanuel Antonij Lusitani filius, vana exercitus additamenta, nec militi grata, tanquam sinistrum omen secum ferrent. Hisce copijs adiuncturus eas Raitrum turmas, quæ Comite Meursio euocatore expectabantur è Germania, Leicestrius indicta Nouesium profectione, Arnemio signa mouit: præmissis cum militum parte Norritio, atque Cæcilio. Verùm audito, captum iam esse à Parmensi, incensumque Nouesium; quo tempore ne posita quidem circa vrbem castra opinabatur, & Berchæ idem fatum timeri; perculsus adeò tristi nuncio, incertusque quò verteret progressos illuc & procinctos milites; inita consilium primores belli adhibuit: visumque omnibus, Haud tutum esse, contra victorem exercitum Bercam ire: posse aliâ oppidum viâ liberari, nempe obsessâ primariâ aliquâ regiarum partium vrbe, ad cuius auxilium non dubiè Parmensem, posthabita alienæ arcis obsidione, aduolaturum. Placuitque Zutphaniam petere, absente Tassio loci Gubernatore, atque ab annona non satis munitam. Ergo Leicestrius, capto prius Duisburgo, oppido ad veterem Isalam & fossam Drusianam sito, impositoque Anglorum præsidio, Zutphaniam à Duis-bur-

Antonius, qui Regis nomen accepit.

Mouet cũ his Nouesium Leicestrius.

Sed audito illud iã captum,

consultat, quò progrediatur.

Zutphaniam decernunt:

1586 burgo sesquihoræ itinere distantem cum exercitu contendit. Prospectat Vrbs, è dextera Isalæ ripa, hinc cognominem prouinciam, inde, trans flumen, Geldriam, & Velauiam. Et ex hac quidem parte ipse Licestrius obsidendam vrbem sibi sumpsit: illam Gulielmo Comiti Nassauio Frisiæ pro Ordinibus Gubernatori, cum Norritio & Sidnæo muniendam tradidit. Nassauius occupato eminentiore tumulo, castra posuit prope patibuli locum: atque inde strato ratibus ponte, ad Leicestriana castra trans Isalam collocata sibi viam patefecit.

Zutphania

& capto prius Duisburgo, Zutphaniam obsident.

HÆC antequàm apud Zutphaniam peragerentur, Alexander admonitus capti Duisburgi, Verdugum, Tassiumque cum parte expeditorum militum illuc properare: alterumque Zutphaniam ingredi, alterum Borcheloæ à Zutphania non longius quinque horarum itinere, opperiri se iussit. Et Tassius quidem cum peditibus sexcentis, & duobus equitum signis Zutphaniam intrauit, totidem fermè in ea militibus ad præsidium repertis. Verdugus autem pedites quadringentos, equitumque turmas duas, quam ille veterem militiam secum duxerat è Frisia, circa Borcheloam distribuit, muniuitque. At Farnesius, qui adhuc ad Bercam hærebat, quamuis multa mentem eius agitarent, cœptum omittendumque Berchæ obsidium, præsens Zutphaniæ periculum, & nuncius hostilium è Germania copiarum; pari tamen hisce omnibus animo, primùm noua Berchensi obsidioni firmamenta adiecturus, Bercâ

Tassius

Sed Alexãder ante Zutphaniæ miserat subsidium è Berca.

Dubitat, an Zutphaniam ipse eat, an Berchæ subsistat, an Germanis occurrat.

cã statim mouet, animatisque adsubitum iter militibus, eoque iussis tridui cibaria secum ferre, iuxta Gaisense cœnobium haud procul à Vesalia, validum è nauibus pontem Rheno imponit, geminisque castellis claudit. quibus Germanico præsidio peditum omninò mille, equitumque scloperariorum centum, quos Septemuir Ernestus miserat, communitis, ClaudiumBarlottam cum trecentis Vuallonibus præfecit, hominem noti regio in exercitu roboris audaciæque, quique ad deposcenda pericula qualis mirè ipse proiectus, tales suos velle milites, eosque propterea tanquam morti ab se deuotos, militari vocabulo, *Perditos suos*, appellare solitus. Huic Alexander ante discessum, non solum Rhenani, vti dicebam, pontis & castellorum, sed etiam vicinarum tutelam arcium oppidorumque, quæ in Septemuiri potestatem per Agrippinensem prouinciam redacta erant, attribuit: præcipuè admonito, vt intentiore cura, ne quid subsidij per Rhenum Bercam adueheretur, excubaret. Tum ipse, post traductum pontem exercitum, oneratis in itinere frumento carris supra trecentos, Zutphaniam aduehendis, Bocholtum Monasteriensis ditionis oppidum diuertit, expectaturus, si certi aliquid de aduentu Raitrum afferret, qui exploratum ierat Camillus à Monte. Sic ille eodem tempore & Berchæ obsidionem è longinquo firmabat: & se subsidijs è Germania venturis opponebat: & Zetphaniæ non oblitus commeatum ciuitati parabat.

1586

Discedit.

Vesel

Elector Coloniens

Sed interim & nouis à longinquo munitioni bus Bercã obsidet:

& parat pro Zutphania commeatum:

Alex.

& se contra Germanos instruit.

Sed

1586 Sed Camillo nullos apparere vspiam Germanos referente: simul litteris à Verdugo certior factus, Leicestrium spe maiorum ex Anglia auxiliorum, admouere propiùs aggeres ad vrbis propugnacula; relicta ad celeritatem parte impedimentorum, Broefortium aduolat, inde Grollam prætervectus, Borcheloam, vbi munito prius loco Verdugus illum opperiebatur, accurrit. Neque hic moratus, quippe decretum ei, ante nasciturum diem, Zutphaniam ingredi, vt & præsidiarios ciuesque præsentiâ animaret suâ, & munitiones inde hostium prospectaret; Marium Comitem Martinengum præmittit, qui, quòd præsidiarius Zutphaniæ pridem fuisset, eoque gnarus locorum esset, suâ cum turma iter exploraret. Tum ipse eadem nocte, necessariæ quietis impatiens, cum trecentibus sexcentis equitibus, relictis ijs, quibus cum venerat copijs, vtpotè à via fessis, nec cum ijs facilè ante diem Zutphaniam peruenturus; iter aggreditur, trecentos fermè currus alimentorum ducens, ac per castellum à Leicestrianis temerè paulò antè desertum apud valetudinarium incedens, Zutphaniam sub ortum solis ingreditur. Nassauianis, qui castra circà habebant, non ausis per eas tenebras in hostem ire, quippe suspicatis vniuersi exercitus vires adesse. Ipse autem exceptus omnium gaudio, tanta milites securitate sui; & hostium contemptu præsens imbuit, vt ne Leicestrianorum in castra prorumperent, contineri vrbe vix possent;

Zutphania

Sed Germanis nō apparentibus, ...

Zutphaniam volat:

& cum carris alimentorū intrat:

sent. Sed repressis, postquam suas atque hostium munitiones procul inspexit, Centurionem Scotum, qui paulo ante à Tassio captus erat, ad se adduci iussit: interrogatusque de Ducis consilio, militumque numero, vere omnia retulit: addiditque numerari, quidem in vtroque exercitu tredecim millia peditum, duo equitum; decretum tamen esse Leicestrio, in aciem non prodire, neque pugnam conserere, donec aliquot insuper Anglorum Scotorumque millibus, qui expectarentur in dies, & Raitrum nonnullis equitum turmis (licet his minus tribueret) non augeretur. Quæ quoniam consentanea ijs erant, quæ aliunde afferebantur, dubitauit Alexander, subsisteret ne in vrbe, eamque ipsemet aduersus hostem defendendam susciperet, (quo magis inclinabat animus) an ad exercitum rediret, ac foris vrbi consuleret. Verum in posteriorem hanc sententiam conuenere statim omnes: differebatque Verdugus, *Infra dignitatem eius, regijque exercitus videri, tot victricium copiarum Imperatorem vrbe concludi. nec facile exemplis ostendi, Principem aliquem, aut exercitus vniuersi Ducem, salutem suam intra mœnium angustias commisisse. Præterea pro certo se habere, si attineri intra eam vrbem Parmensem Principem fama emanaret ad Angliæ Reginam, aut ad infensos Germaniæ Dynastas, illos collectas quantas maxime possent vires, certatim effusuros ad eiusmodi prædam capessendam, qua vna Belgium omne subtrahi posse hispano Regi non dubitarent. Denique esse complures Ca-*

Ybi de hostium viribus cognoscit.

Dubitat an in vrbe subsistat, eamque præsens defendat.

Dissuadet omnium nomine Verdugus.

tholica

1586 *tholica in exercitu veteranas Duces, quorum virtuti ac fidei sicut tutela vrbis secure credi posset, ita non posse illos absque nota offensionis aliqua preteriri.* Quibus ille permotus, relictis Zutphaniæ quidem ipso Verdugo, in castello autem è regione vrbis trans Isalam, Tassio; Borcheloam ad exercitum rediit: curauitque annonæ subsidium, quod in vrbem induceret, festinari: namque inductum ne menstruum quidem erat. *ipse acquiescit, & ad exercitum redit.*

IAMQVE frumentatores, pabulatoresque è Grolla, Oldenselia, Lingâ, Munstero, atque aliunde, tantum annonæ collegerant, vt quater hominum millia trimestri spatio ali possent. Hoc autem subsidium quoniam non sine hostium occursu, conflictuque, processurum facilè intelligebat Alexander, ductorem eius Marchionem Vastium nominauit, attribuitque illi pedites bis mille ac quingentos, ex quibus Hispani mille, reliqui ex alijs nationibus fuere, vicenis ex vnaquaque centuria decerptis, addidit magno quoque delectu equites sexcentos, plerosque Italos, atque Epirotas: mandauitque Vastio, vt ante secundam vigiliam Borcheloâ moueret, viamque ita moderaretur, vt sub ortum solis, planitiem iuxta pagum Varusfeldium occuparet; atque inde festinatis præcursoribus, Verdugo vicinum subsidium significaret. Fecerat hoc prius Alexander ipse, compositâque ad Verdugum epistolâ, & equiti ex leuiter armatis traditâ, illum præmonuerat de commeatu postridie in vrbem inuehendo, iussum

Annona subsidium Zutphaniæ inferendum.

Vastio committit Alex.

Albanesi

& delectos milites attribuit.

certis cõmãdatis.

ad litteris.

cum

cum peditibus mille sub auroram ve- 1586
nientibus occurrere. Sed capto equite *quæ intercipiuntur ab hostibus.*
à Lochemi, hostilis oppidi, præsidiarijs,
transmissâque ad Leicestrium epistolâ,
tanto is cautior effectus est, quanto præ-
teritum annonæ subsidium Zutphaniæ
receptum angebat magis eius animum:
atque (vt ferè homines post damna pru-
dentiores sunt, ac DOCENT plerum-
que, quæ nocent) attentiorem in poste-
rum, & tanquam emendaturum suorum
incuriam, stimulabat. Confestim ita- *Herum copia.*
que delectis tribus peditum millibus, &
equitibus quadringentis, impositum il-
lis Comitem Essexium equitum Magi-
strum iubet prope designatum hostibus
pagum insidias tendere, eosque præte-
rito successu audaciores, atque adeò mi- *& insidiæ.*
nore cura incessuros inuadere: se, cœpto *squadra volante*
prælio, alam expeditorum extra ordi-
nem equitum in tempore emissurum.
Et iam Vastius, præmisso ad Verdugum
Centurione Alphonso Vega, peruene-
rat ad pagum Varusfeldium, Zutphania
semihoræ spatio distantem. Præibat ip-
se cum turmis aliquot sclopetariorum:
sequebatur peditum agmen sclopis ma- *Quo ordine Vastius suos ducit:*
ioribus, hastisque densum: ad vtrumque
agminis latus incedentes sclopetarij ma-
iores minoresque, vehicula in medium
excipiebant: paucis post equitibus ter-
ga defendentibus. Vix pagum transie-
rat Vastius, quum subitò Essexio equi-
tatum ex insidijs educente, inter duos *Pugnatur.*
equitum Magistros pugna conseritur,
atrox equidem illa, ac perquàm vehe-
mens, quæque diu in belgicorum mili-

tum

1586 tum sermone versata sit, adeò vt, si quod ardens prælium iactantius efferrent, cum Zutphaniensi occursu comparare consuessent. Quippè inter veteranos, interque delectos veteranorum, prælium ciebatur, ideoque neutrò inclinatum aliquandiu stetit. Quin superueniente illinc subsidiaria equitum ala, ductore Philippo Sidnæo, hinc strenuè inferente turmales suos Annibale Gonzaga, ac rectâ fronte concurrentibus, integratum est atrocius certamen. Cadebant vtrinque multi: ipsum Annibalem equo excussum, letaliterque saucium pro mortuo habuere. Sidnæum ardentius in hostes intendentem, vulnus in femore acceptum è pugna extraxit, posteà extinxit. Nec procul à pernicie Vastius erat, quem Ducis militisque partes fortiter obeuntem lata securi aggressus Anglus eques à tergo, oppressurus haud dubiè videbatur, nisi hunc ferrum attollentem, periculum in tempore conspicatus eques Hispanus, directâ in pectus lanceâ medium transfodisset. Inclinare interea videbatur turma Epirotarum, capto Georgio Crescia eorum ductore in hostem animosius inuecto. quum Hispani Vuallonesque sclopetarij, qui occupatis vtrinque sepibus in militari via, ad latera sui agminis gradiebantur, paulùm progressi, complexique in medio hostilem equitatum, effusâ hinc atque hinc subita pilarum procella, restituère illicò prælium. Nusquam tamen acrius obstinatiusque, quàm circum plaustra commeatumque certabatur, collatis il-

diù dubie:

Primores quique cadunt:

Inclinant Epirotæ,

capto eorum ductore.

Restituūt pugnam Hispani Vuallonesque:

lue

luc immiſtiſque peditum equitumque viribus. Nam quantum regij ſclopetarij vehicula manu ducentes (plauſtrarij enim primo in congreſſu plerique aufugerant) illla promouere ſatagebant, ac præfeſtinabant, tantùm hoſtes, abſtractis viloris, territiſque aut ſauciatis equis, eadem retrahebant. Itaque, nauis inſtar in portum remis incitatæ, atque inde vento reflante in vndas reiectæ, carri ductoreſque prorſum rurſum, fluituante pugna, agitabantur. Nec minorem vehiculis moram equites afferebant, quos Eſſexius addenſatos, ceu murum vltrà tendentibus obiectauerat. Sed haſtatorum virtus, penes quos fuit eo die victoriæ decus, obicem planè diſiecit. conſertæ enim connixæque Hiſpanorum cohortes, valida haſtarum impreſſione in equitatum incumbentes, diuiſo penetratoque agmine aperuere viam plauſtris: quibus in limitaneas ſepes, mira celeritate ſubductis, ipſi inter eas & Eſſexianos equites medij, compoſito agmine, conſtitère: dumque hoſtem præliando detinebant, vehicula Zutphaniam verſus feſtinabant, donec acceſſu auxiliarium ab vrbe copiarum, Verdugo ipſo ductore, mox alijs eum Taſſio ecumpentibus, inductus demum eſt Zutphaniam commeatus. Et Eſſexiani, quandò nullum iam pugnæ pretium erat, ſimul aduentare Parmenſem nunciabant, paulatim abſceſſere.

ac pugnatur accerrimè circum alimentorũ plauſtra

quæ demũ Zutphaniam inferuntur.

1586

1. *Octob.*

PARMENSIS in itinere de ſuorum ſucceſſu edoctus, atque adeò Zutphaniæ ſecurus, ire ipſe ſtatuit aduerſus auxilia-

EXPEDITIO contra auxiliares Germanos.

1586 xiliarium Germanorum copias. Ad quorum iter explorandum quum iam multos præmisisset, vt erat deliberato consilio, quo illi cumque locorum essent, illuc progredi; audito, eos intra biduum triduumue Lingæ futuros, Lingam expeditionem indicit. assumptisque secum mille ac sexcentis equitibus, peditibusque fermè totidem, Borcheloâ confestim abit: ac per Deldemum approperato, die noctuque cursu, Oldenseliam aduolat, inde Northornum, postremò ad Amisiam, iussis equitibus singulos pedites post se in equos accipere, transmisso in hunc modum amne; Lingam tenuit. Hic exploratorum indicio cognoscit de numero deque consilio Raitrum, esse illos in equis circiter duo millia, pedites haud multò tunc plures, sed plures expectari: omnes tamen, audito Parmensem ipsum aduenire, an porrò pergerent, addubitasse; præsertim iratos aduersus Comitem Meursium, quòd is certo die æra pollicitus, non submissâ à Leicestrio pecuniâ, subduxisset repentè se, metu ne à delusis minantibusque detineretur. Hinc Alexandro in occasiones intendenti visum est, per hominem fidum sibi, ac Raitris acceptum, clàm explorare eorum mentes, an se regijs turmis libenter associarent: non tam quòd ea ipse militia magnoperè tunc egeret, quàm vt hosti, si posset, abstractas in patriam remitteret. Et res cecidit ex sententia. Nam post auditum Alexandri nuncium, delegatis inde duobus, vt ipsi vocant, Raitemagistris, ex-

Vadit in eos Alexander.

eius capta,

Embs Fumus

& iter.

Explorat hostium numerũ & consilia

turbida in Leicestrium.

Inde cum eis amice agit,

Alex. ad Reg. 10. Octobris

spe abstrahendi eos à Fœderatis.

ceptisque humaniter à Farnesio, de conditionibus cœptum est agi: conueniebatque inter eos, quum tristibus iterum a Verdugo nuncijs admonetur, arcem in insula ante Zutphaniam à Leicestrianis captam esse, eumdemque exitum munitioni trans Isalam Tassium pertimescere. Quamobrem intermisso haud grauatè negotio Germanos in præsens aggregandi, in eo institit, idque cum eorum legatis transigere satis habuit, vt quem animum erga Austriacam Regis domum ostendissent, eumdem quum primùm è Germania euocarentur, non mutatis, in quas conuentum erat, conditionibus, retinerent. Sic ambo aureis torquibus Alexandri manu induti redière ad suos: qui, quæ acta erant, consensu firmatis, concessere omnes in patrias domos. Et Alexander hoc interim lætus, quòd ne stricto quidem ferro, eam hostibus cladem intulisset, vt eo die Leicestrius quatuor suorum millia desiderauerit; ipse quo venerat itinere, Borcheloam quàm celerrimè reuersus est: relicto Vastio, qui aliquot carris frumento onerandis insisteret, nouam inde annonam Zutphaniæ illaturus.

ex abstrahit:

inque patriam redire persuadet:

Ipse Zutphaniam statim repetit.

VERVM hæc ipsa redeuntis Alexandri festinatio, vbi Leicestrio audita est, stimulus eidem fuit festinandæ aggressionis, qua castellum trans Isalam Velauiæ obuersum iam premebat, non sine spe loci potiundi: cui ob captam insulam afferri ab vrbe subsidium ægrè posset. auctusque peropportunè nouis Anglorum copijs, tantùm & tyronum robore, & ve-

Prius Zutphaniam Leicestrius aggreditur,

1586 & veteranorum industria demum valuit. vt quamuis semel atque iterum à defensoribus reiectus, tamen propugnaculum ad castelli latus adiunctum, tertium aggressus expugnauerit: mox & castellum ipsum, quod capta ea munitione defendi haud poterat, Tassio cum præsidiarijs sub noctem Zutphaniam abscedente, in potestatem redegerit. Qua quidem in expugnatione non ego præterierim duorum militum in vtrisque partibus facinora, priscis profecto æquanda, si nos, vt veterum admiratores sumus, ita nostrorum inuidi, certè incuriosi non essemus. Disiecta propugnaculi, de quo dicebam, fronte, ardebat inter oppugnatores defensoresque sæuius certamen. Defendebat eius partem Toletanus miles ex turma Verdugi, nomen haud proditum: vnde tota hominis gloria in patriæ nationisque decus cessit. Hic prætenta minaciter bipenni hasta, dum hostes ascensu arcet, infligitque in audaciores passim vulnera, ipse non integer, grandiore hostis gladio in vertebram adacto, dextera ei manus obtruncatur. Retinuit is tamen hastam manu altera: paulùmque se prælio subtraxit, non vt pluenti sanguinem brachio fomentum quæreret, sed vt hostibus malum adornans, hastam mutilato brachio alligaret, adstringeretque. Quo facto, ad pugnæ locum similis furenti se se referens, brachium læua addiuuans ac moderans, tanta non dexteritate modò, quanquam sine dextera, sed vi etiam nisuque vibrare ac intorquere bipennem hastam cœ-

& expugnat eius propugnaculum, mox & arcem ipsā.

Facinus insigne Toletani militis.

Alabarda

pit, vt non manu imminutus vna, sed 1586
auctus planè tertia videretur. perstititque alios cædendo, aut sauciando, alios insolita ferocia minisque perterrendo: nec antè à prælio desijt, quàm hostes, desperato ex ea parte ascensu, simul & aliunde repulsi, irrita tunc quidem aggressione discessere. Eat ad posteros huius quoque bellatoris fama cum Attilio Cæsaris milite, veterum præconijs decantato: qui nauali ad Massiliam prælio, abscissa gladio dextera, quam puppi iniecerat, vmbone sinistræ gestamine tamdiu obuios egit, ac vultu terruit, dum nauem pulsis hostibus victor obtinuit. Nempè vterque ministerium amputatæ manus virtute suppleuit: sed ille vsum dexteræ amissæ in læuam transtulit, hic ne in amissa quidem relinquens percussori locum gloriandi, suam manui vim restituit, vulnusque ipsum in hostem ferocius armauit. Vt profectò Toletanus non infra Romanum facti gloria, quandiu nomine carebit suo, in Attilij cognomentum adoptari meritò possit. Sed apud Anglos felicior militis virtus fuit. Redierat iam tertiùm ad eamdem munitionem oppugnandam Leicestrius, pluribusque quàm antea muralibus machinis quatefactam, certatim hinc Angli Belgæque inuadere, inde Hispani Vuallonesque defendere conabantur. Ducebat Anglorum manipulum Eduardus Stanlæus, properusque capti decus propugnaculi præripere manipularibus suis, partem ruinæ intrepidus ascendebat, quum obuius hostis directa in pectus

Eius cum Cæsariano milite cõparatio:

Val. lib. 3. Suet. & Plut. in Vit. Cæsaris

Attilius

Toletanus

Par quoque factũ Angli Cẽturionis,

Stãlæus

1586 ctus hastâ subeuntem transfixisse credebatur. Sed is iniecta celeriter in hastam manu, non modò ictum à pectore submouit, sed eâdem ambabus manibus apprehensâ, vi summa niti cœpit, vt aut illam è manu hostis extorqueret, aut hostem ipsum pertinaciùs adhærentem hastæ, ad se portraheret. Contrà, alter tanto validiùs contentiùsque renitebatur, quanto eripi sibi telum impatientiùs ferebat. Tunc Eduardus, quoniam á concertatore, seu loco seu lacertis præualente, euinci se, attollique à terra sentiebat, mutato ex occasione consilio, dum alter quantis maximè potest polletque viribus hastam ad se trahit, ipse astu vires elusurus, laxato retrahendi conatu, eleuari se cum hasta finit, adiuuansque nisum attrahentis hostis, saltu emicat in murum: tantumque ludificatis defensoribus improuiso illo ascensu terrorem iniecit, præsertim secutis ducem manipularibus, vt deserto post leue prælium propugnalo, in castellum aufugerint, atque inde Zutphaniam, non expectata, vti dicebam, aggressione se receperint. Eduardus autem complexu, ac laudibus exceptus à Leicestrio, creatusque non sine donatiuo auratus eques, propugnaculi gloriam, nouâ scandendi machinâ superati, à militum plausu reportauit; docuitque, NON SEMPER virium contentione rem confici: esse interdum, vbi cedendo, atque obsecundando, altiùs assurgatur. Sic Leicestrius expugnata ante vrbem insula, captisque ac munitis quaquauersùm castellis, non

plausum inde magnum ac dona consecuti.

600. Floren.

minus à se obsessam teneri Zutphaniam, quàm Bercam à Farnesio, gloriari potera tsi(quod hic cauerat Berchæ) noui rursum commeatus subuectionem arcuisset à Zutphania. Namque vbi Vastius multa cum annona, aliquot post Alexandrum diebus, Borcheloam venit; iterum in vrbem commeatus, Alexandro ipso ductore, pugnæ copiam hostibus offerente, sed, Leicestrio dum germanica deessent auxilia detrectante, inuectus est. In quo Fœderatorum Proceres, ciuitatumque Magistratus non sine querimonijs consilium Leicestrij admirabantur: quòd ad hæc accersenda Germanorum robora, quorum accessu sisti potuerant eiusmodi subuectiones in vrbem, ipse animo nimis quàm lento ac vario fuisset: pecuniamque ad Germanos euocandos ab Ordinibus abundè numeratam, alios in vsus erogasset: adeò, vt multi suspicarentur, in speciem à Leicestrio quæsitos è Germania milites: nempè vereri illum nimia eius nationis studia in Nassauios, inque Holachium Germanum hominem, quem ipse palàm auersaretur; ideòque augeri exercitum germanica militia noluisse. Sed erumpebant aliundè complures Ordinum, ac in primis Hollandorum quætelæ aduersus regimen Leicestrij: quòd in arces, atque in oppida Gubernatores contra patrium morem induceret: quòd locorum præfecturas, distracta in plures iurisdictione, confunderet: quòd in Anglos suos, nullo prouincialium respectu, honorifica, & quæstuosa quæque transf-

Commeatus Zutphaniam rursus inuehitur,

magnis Ordinum querelis in Leicestrium,

non accersentē præsidia Germanorū.

Alia eorumdem querimonia aduersus regimen Leicestrij.

1586

Farnesi

apud Reid. lib. 5.

1586 transmitteret. necessarium propè malum, & cuique nationi, quæ se externorum dominationi subijciat, expectandum. Has porrò querimonias quum non modò iactari per Belgium, sed etiam in Anglia, Reginæ ad aures admoueri Leicestrius planè sciret; non omittebat ipse, eiusque asseclæ contraria in vulgus serere: submissisque ad Reginam litteris, Fœderatorum Proceres vti inconstantes, intolleramtesque externi regiminis insimulare. Acciditque per eos dies aliquid, vnde accresceret Leicestrio concepta pridem suspicio, ne prouinciæ, Anglorum pertæsæ redire in gratiam cum Hispano cogitarent. Etenim paucis antè mensibus Stephanus Bathoreus Poloniæ Rex, bello ac pace inclytus, rogatu Alexandri, misso Christophoro Gloshouio nobili aulico à secretis, Hollandos Zelandosque commonuerat, ne commercia nauium è Poloniæ regnis in Hispaniam, Lusitaniamque, & Galliam commeantium retardari paterentur. Per eam occasionem suasu in primis Antonij Posseuini, magnæ apud Regem promeritæque authoritatis, visum est principi egregiè pio eosdem ad concordiam adhortari, litteris seorsim additis, per Stanislaum Sobocium militarem nobilemque virum perferendis. Quarum partem litterarum (namque ad Parmensem Principem exemplum earum Rex ipse transmisit) hìc ergo attexere non grauabor. Postquàm enim pristinam eorum felicitatem, præsentemque excusso Regis imperio calamitatem memorasset,

& Leicestrij in illos.

Inde eius suspicio, ne prouinciæ Regi reconcilientur.

24. Mar

Iuuit suspicionem officium Poloni Regis.

è Soc. Iesu

conantis hanc reconciliationem Ordinibus persuadere,

Stephanus Rex

ſet, quamquam dolere ſe dicit, quòd ſpe 1586
hiſce litteris ceciderit, qua ſibi perſuaſerat, poſt captam Antuerpiam, prouincias ad obſequium, debitamque Principi ſuo obedientiam redituras; omittere tamen noluiſſe, quin eos hortaretur, ne diutiùs bellum protraherent, hæſurum haud dubiè ſemper intra eorum viſcera, ipſiſque, liberiſque, coniugibuſque, ac fortunis ſuis exitiabile futurum, Quod vbi multis differuit, cauſam ſuſcepti conſilij ſui ſubijcit in hæc verba. *Quòd autem Gratitudines veſtras hortaremur, non curioſitas aliqua noſtra, vel quòd rebus alienis immiſcere nos velimus; verùm grauiſſimæ quædam cauſæ non impulerunt. Ac in primis, quòd etſi remotiore inter nos vicinitate disiuncti ſumus, humanum tamen, & ab officio Chriſtiano non alienum aut remotum eſſe iudicamus, rebus aliorum optimè conſultum velle, & de periculis eos præmonitos habere. tum quòd Gratitudinibus veſtris multarum rerum commercia noſtris cum hominibus intercedunt. denique quòd plurimùm totius Chriſtianæ Reipublicæ intereſſe arbitramur, ſedari inteſtinas iſtas turbas: neque Sereniſſimum Regem Catholicum, Principem potentiſsimum, ijs diſtineri, quominus vires ſuas contra Chriſtiani nominis hoſtes conuertat.* Cum hoc litterarum exemplo peculiarem epiſtolam Rex adiunxit, tradiditque
Addit ad has litteras, alias ad Alexandrum pro fratris ſui filio, Thomæ Saillio Poſſeuini aliquandiu comiti in Belgium redeunti, gratias Alexandro perhumaniter agens, quòd Balthaſſarem fratris ſui filium regia inuiſentem caſtra, vſumque militiæ è Farneſiana ſchola addiſcere cupientem, offi- *è Soc. Ieſu*

io-

1586 ciosè ſuſceperit · iuuenemque, quandiu in Belgio fuerit, eius fidei commendatum cupit. Hæc autem, quæ agitabantur, Leiceſtrio comperta, quamquam à principio illum non magnoperè ſollicitum habuere, quòd proceſſus inde nullos obſeruaret; perculere tamen additis ad eumdem mouendum lapidem aliunde machinis. arcanis ſiquidem è Germania litteris certior eſt factus, rogatum fuiſſe Cæſarem à multis Imperij Principibus, vt diſcordiarum incendio, inter Catholicum Regem, & Fœderatos Belgas in dies magis inardeſcenti, proximamque Germaniam ſenſim afflanti, aliquid remedij afferre dignaretur: & Cæſarem, deſignata iam legatione, decreuiſſe cum prouincijs agere, vt Principi ſuo reconciliatæ, finem aliquando imponerent eiuſmodi bello, quod tam multos Chriſtianæ Reipublicæ Principes damnosè inuolueret, cum magno Germaniæ Imperijque periculo, ſi fortè Hungariam, inter hæc vicina rerum turbamenta, communis hoſtis inuaderet. Quin etiam vbi Leiceſtrius comperit; non ſolùm legatos à Cæſare nominatos eſſe Salentinum Comitem Iſemburgenſem, & Othonem Bilantum Dominum Rederenſem, qui cum Parmenſi Belgarum Gubernatore, & cum Fœderatis prouincijs agitarent: & Coloniam, ſedem conuentui proponerent; ſed etiam prouincias congreſſus huiuſmodi præter morem non aſpernari; tunc verò Anglorum tædio id fieri ratus atque ad ineundam cum Hiſpano concordiam Belgas addi-

Eamdem ſuſpicionẽ firmant

audita Germanorum Principum cõſilia:

Et decreta Cæſaris legatio ad Hollãdos ſuper ea cõcordia:

Ex quibus Leiceſtrius occaſionẽ captat accuſandi Ordines apud Reginam.

Leiceſtr

Leiceſtr

addicturos animum sibi persuadens, Elisabethæ aperuit omnia, satis hinc causæ nactum se esse arbitratus probandi apud illam consilii sui, si minus Belgis fidere, ac plerasque arcium præfecturas Anglis tantummodò credere voluisset. Verùm hæ Poloni Regis, ac Cæsaris curæ successu caruere: & Angliæ Reginam parum illis motam accepi, non solùm, quòd huiusmodi legationes officiosè magis quàm anxiè institui à Principibus interpretaretur: & Hollandos Zelandosque crederet, molares esse prædurosac prægraues, qui ab aqua nisi rapidè immissa non euoluantur; sed etiam quòd alia tunc ei mens esset, vrgeretque domi maior in dies cura, indicto regni conuentu de Mariæ Scotorum Reginæ causa celebrando. Ad quem quum Leicestrius ante omnes euocaretur à Regina: ac satis iam expertus esset, post belli aduersa, minus sibi venerationis in Belgio exhiberi; occasionem haud neglexit subtrahendi se paulisper à Belgarum præsentia, apud quos (vt fermè VICTIS noua clades est aspectus suorum quasi exprobrantium) se signari oculis, factaque sua sermonibus euerberari, non vltrà sustinebat. Itaque Hagæ in frequenti senatu, expositâ discessus sui causâ breuemque reditum, & validiora ab Reginæ liberalitate subsidia pollicitus, deligendum proponit, cui Gubernatoris vices, dum ipse aberit, committantur. Ac præcipuos quosque percurrens, Mauritio imparem ætatem obtendebat: Holachium bonum militiâ haud negabat, sed

Sed Regis ac Cæsaris officia irrita fuêre.

Et Angliæ nihil illis mota est,

satis aliúnde sollicita.

Nouemb Mense 1586

Reuocatur Leicestrius in Angliam,

non inuitus.

Discessũ suum in Senatu pronunciat;

fastu

1586 fastu immodicum, nec amicis quidem tolerandum: Meursium præfecturis Geldriæ, Zutphaniæ, Transiselaniæ, atque Vltraiecti oneratum implicitumque dis- serebat. denique præter Anglos, homini Anglo placebat omninò nullus. Nec inter suos in Norritium, quamuis veterem partium Tribunum, magnoperè inclinabat, pronior in Guillelmum Pelhamum, in Rolandum Iorcum, atque in Guillelmum Stanlæum; quos vt beneficijs affecerat, ita securius inter beneficia sua imperium deponebat. Verùm quum Anglorum nemini senatores belgæ accederent; placuit ab hispanis Belgij Gubernatoribus exemplum petere: quibus Belgio aut vita abeuntibus, Respublicæ cura regio senatui credi consueuerat, à quo prouinciæ; Regis nomine annuloque administrarentur; ita in eius qualicumque absentis mora posse committi Rempublicam Ordinum senatui, qui cunctis in actis decretisque, Leicestrij signum ac nomen vsurparet. Ita rebus compositis, Leicestrius; scriptis ad prouincias litteris de regimine per absentiam sui
26. Nouembris senatoribus relicto, in Angliam discessit. Procerum nonnullis palàm offensus, populo; cuius patrocinium præseferebat; acceptior. Et Parmensis Zutphania iam profectus, quam commeatu ad quinque minimùm menses suffecturo, & bis mille præsidiarijs contra vim hostium famemque communierat, seuiente iam hieme, Bruxellas abijt. Qua in vrbe ciues excepturi reducem, post aliquot iam menses, Grauiæ, Venlonæ, Nouesij, aliarum-

differitq; de Gubernatore, qui absentis vicem sustineat.

Non probat nisi Anglum.

Sed non accedentibus senatoribus Belgis,

vicarium regimen Senatui committit,

& abit.

& Alexander Bruxellas redit;

1586 *deserere, dummodò Maiestas eius, cuius imperio vitam ipse suam filiorumque perpetuò mancipatam habet, susceptum consilium non abnuerit.* Sed abnuit Rex: tribusque hac super re epistolis, postquàm & consolationem ob mortem patris, & pro reportatis ea æstate victorijs, gratias miscuisset; in vna earum; *Considerantem se,* scribit, *quanti referat, non omitti ab eo prouinciam, quam in manibus habet, regitque summo cum Religionis regiarumque partium beneficio, indulgere illi reditum in Italiam non posse. Nam quod ad ipsius domus ac populorum necessitates attineat, iubere illum omnem animo sollicitudinem exuere: quippè se non alio prorsus affectu curaque in res Farnesiorum, quàm in suas (quando vti suas verè habeat) inspecturum. Postremò cogitare eum debere, si intra paucos dies vtroque parente orbatus ipse sit, superesse se, qui eidem vtriusque loco sit futurus.*

Non impetrat,

Rege ita respondēte.

p:. Dec.

1587 ALEXANDER, non desperatò in aliud tempus reditu in Italiam, interim audiendis populorum controuersijs, firmandæque in primis militari disciplinæ, quæ illi cura perpetuò cordi erat, anni principium sedulo impendit. Et habuit, vnde per eos dies de re castrensi vnicè mereretur. Qui litteras è Moscouia ab Rege Battoreo ad Parmensem Ducem attulerat Thomas Saillius è Societate Iesu, iussus ab Rege fuerat, arcana quædam, haud tutò consignanda litteris, cum eodem communicare. In eo iterato sæpius congressu, quoniam viri prudentiam ac sanctimoniam Dux mirificè probauerat, placuit eum deligere, apud quem

MISSIONIS castrensis auxilio Alexander auget militarē disciplinam.

Author eius,

& occasio.

quem animæ noxas, earum pœnitens expiaret. Habuitque exinde Saillium ad extremam vsque vitam conſcientiæ ſuæ moderatorem. Hinc aliqui ex aulæ belliique Proceribus, ſiue hominis ſuauitate capti, ſiue Ducis gratiam hac quoque imitatione captantes, eumdem ad ſacras confeſſiones adhibuere. Quin & per exercitum celebratus (namque ad gregarium quemque pari alacritate eius caritas porrigebatur) expeti à multis ad hoc miniſterium cœptus eſt. Gratum id Alexandro, qui iampridem meditabatur ex eo religioſorum hominum ordine, certum aliquod inducere in caſtra ſubſidium animarum. Etenim nouerat, ſæpè adhibitos, cum magno præliantium ac præliorum bono, Societatis Ieſu Patres à Gubernatoribus Albano, ac Requeſenio. Viderat, quanti eorum operam feciſſet Auſtriacus. expertus ipſe iam erat, illorum dexteritate, & quadam tractandi hominum animos peritia, multa in caſtris perſanata, quæ deſperatæ curationis habebantur. Acceſſit eiuſdem grauis abalienatio à Sacerdotum compluribus ex iis, qui legionibus veluti curiones adiungi ſolent: quòd illorum aliquos hæreſi aſperſos, aſpergenteſque eâdem labe legionarios: non neminem ab hoſtibus pretio emptum, atque ad eos explorata tranſmittentem certò compererat. Igitur alijs in horum locum inductis, ad rem certius ſtabiliendam, egit cum Saillio, vt in eam operam ſocios ex ſuo ordine complures euocaret. Euocati ſunt è varijs Collegijs Sacerdotes omninò duo-

Patres Societatis Ieſu adhibere ſtatuit Alex. ad hoc militum auxilium: exemplo praecedentium Gubernatorum, & præſertim tali occaſione.

Euocat eo in caſtra

1587

Io. Auſtr.

Cappellani Cæſar Palazolus in milite Eccleſiaſtico

1587 duodecim, ac totidem Sacerdotum adiutores, in quibus honesti aliquot iuuenes eiusdem Societatis candidati. Hosce omnes in familiam suam Dux primùm admisit, ac pro domesticis habitos ære suo aliquandiu aluit. postea regijs libris illorum nomina inscribi voluit militarem in modum; certisque eleemosynis (eæ fuerunt nummi aurei ducenti quinquaginta in singulos menses) ad substentandam vitam, stipendiorum loco attributis, sacrum manipulum legionibus immiscuit. Factum & Philippus Rex magnoperè probauit, & secuti per Belgium Gubernatores pari omnes curâ tenuere: haud dubiè intelligentes, æquum non esse, absque peculiari auxilio præteriri catholicos milites: qui, quòd nos suorum obiectu corporum defendant, plus alijs commereantur: quòdque inter quotidiana mortis pericula versentur, præsentiore animæ subsidio opus habent. Atque hoc est, in quod nouæ huic cohorti sedulò incumbendum fuit, viris ad eam rem accuratè delectis, qui & firmitudine animi, & robore virium, & peritia linguarum, iuuando varijs è nationibus militi pares essent. Porrò in hunc modum distribui primùm cœpti. Saillius apud Ducem, alij partim in legiones sparsi, partim in tormentorum statione collocati: in itinere peculiaria illis plaustra ad sacram ac domesticam supellectilem attributa: in castris suum eisdem tabernaculum seorsim erectum, quò, quantum per publicas curas liceret, identidem conuenire possent. Idem autem omni-

suis primùm,

pòst regijs alimentis sustentandos.

Rex factũ probat.

Munus ac labor eorum,

in castris.

omnibus vbique labor, insinuare pietatem in castris, & cum Ducis industria in exercendis varias per artes militibus, concertare: vt disciplinam quantum ille bellicam, tantum ipsi Christianam exigerent: dumque ille militiæ legibus, ipsi Christi præceptionibus bellatores imbuerent: eodemque tempore Dei timorem insererent ijs, quos hostibus timendos Imperator efficeret. Sed nusquam intentiùs hoc certamen exercebatur, quàm instante ad hostes expeditione. Tunc enim ordinum præfectis reficere cibo corpora, armare ferro exercitum, spe prædarum, & accessione gloriæ, animare suos satagentibus: isti animarum instructores partes suas interim ducebant, eosdem frequenti expiatione delictorum, tamquam deposito onere expeditiores, & Diuini refectione Panis, hoc est immortalis armaturæ munimento tutiores, in prælium emittere; publicis antè concionibus, priuatis alloquijs, institutis supplicationibus, atque alijs diuinæ iræ placamentis, cælestem pugnaturis opem polliceri. At verò quum motâ vtrinque acie, infestis signis concurrebatur: aut in mœnia obsessæ vrbis, facta impressione, conscendebatur: aut aduersus inuadentem scandentemque hostem vrbs defendebatur; tunc sacrorum horum militum constabat opera, & par operæ fructus. Sacerdotum adiutores obseruatis qui saucij pugnam deserere cogebantur, ad eos per furentes quaquauersùm pilarum emissiones conferebant se, ac manu prehensos, aut

Dux *in expeditionibus,* *in acie & pugna.*

sr in-

1587. si incedere nequirent, in humeros sublatos ad Sacerdotem deducebant: apud quem, accersita medentium ope, corporis simul atque animæ plagis curatio intendebatur. Quòd si qui milites in ipso pugnæ loco animam agerent, non deerant ex hoc Sacerdotum numero animosiores, qui capitis sui periculo alienæ saluti posthabito, illuc per cæsorum cadauera proreperent, pugnantibusque & cadentibus immisti, morientibus in tempore adessent, illâque decretoriâ æternitatis horâ, delictorum veniam impertirent. vt quorum vitam sua cuiusque militaris virtus, ac Imperatoris industria, ex hostium manibus non seruauerat, horum animas culpis expiatas è tartarei prædonis ore subtraherent. digni coronâ tanto, quàm ciuica, illustriore, quanto seruasse ciuem non qua parte morti debitus est, ac breui moriturus, sed qua immortalis, parque Cælitibus habetur; profectò præstantius, nec paulò perennius beneficium est. Vt mirum non esset, si hæc Patrum caritas, vt amorem iis venerationemque per exercitum conciliabat, sic eisdem aditum latius aperiret, vnde militaris licentia sæpius repressa: rixæ, ac nationum certamina, (qualia inter armatos, & gloriabundos facilè conseruntur) in hostium perniciem melius traducta: iniectus militibus ardor vlciscendi contumelias in Dei Sanctorumque imagines ab hostili impietate inferri solitas quin etiam per huiusmodi occasiones auctus in castris Sanctorum cultus, eorum nomina in expeditionum tu- *Laborum fructus.*

telam aſſumpta, Magnæ Matris imagines vexillis militaribus adiunctæ, atque adeo animati per ea milites, velut admiſſis in ſocietatem belli centuriatiſque Cælitibus. Hæc autem fouebat in primis Alexander, inuento ſuo quotidie lætior. Atque ex vberiore fructu, quem rei militari inde prouenire præſens agnoſcebat, ad expeditiones quoque maritimas adhibere ſacrum hunc ſalutaremque manipulum opportunè ſtatuit. Nec poſt multo ad hiſpanæ claſſis aduentum traiecturus britannicum mare, quatuor ac viginti ex eodem ordine ſelectis, ac Dunquercanas in naues diſtributis, non leue inde ſubſidium nauigaturo in Angliam bello deſignauit. Et quanquam ea tunc belgicarum nauium tranſmiſſio effectu caruit, Parmenſis tamen Ducis conſilium tenuit, & exemplum valuit: donec poſt aliquot annos, adnitente Marchione Spinula, claro illo per Belgium armorum Duce, cura claſſiarios naualemque turbam in maritimis expeditionibus adiuuandi, Iſabellæ Archiducis ſolenni diplomate, Patribus Societatis demandata eſt. Sic terrâ marique bellum ſequi cœpere Patres, certa ſacrorum procuratione attributa, magnis quidem ipſorum laboribus, multis in vtroque bello diſcriminibus, campiſque ac maribus ſæpè numero eorumdem cruore conſperſis; ſed magno quoque caſtrorum claſſiumque bono, quorum felicitas non magis interdum armatis præliantium corporibus, quàm exoneratis animis; tanquam prægrauantium mercium iactu, compa-rata

Admaritima quoque deſignat eos Alexander;

& publico diplomate adhibentur,

non ſine magnis eorū diſcriminibus,

ſed pari cum emolumento.

1587

1623.

1587 rata est. Sanè Ayronæ Marchio, prudens, acceptusque Belgarum populis Gubernator, quum in bellico suorum Senatu, multa in Hollandorum militia multi col laudarent, respondisse fertur; Vtcumque illa se haberent, vna in re Hollandos superari, missione castrensi: ob quam vel solam sperare se, Deum fortunaturum Catholicorum arma. Atque hoc est celebre illud in belgico exercitu militaris disciplinæ additamentum.

Dictum magni viri super hisce missionibus.

ex lib. 6. Imag. pr. Saeculi

IN HVIVS autem procuratione, nouum ingredienti annum Alexandro, vti dicere paulo ante incœperam, multa feliciter obuenere. Si quidem intra mensem arx Vuoua, castellum ac munitio apud Zutphaniam, atque vrbs Dauentria, in potestatem venere. Et in Vuouam quidem arcem valide munitam haud procul à Bergis ad Somam, Marcantius Gallus, armorum eo loco præfectus, siue odio incitatus aduersus Firminum Vuouæ Gubernatorem, à quo (vti rara ferme est inter militarem, ciuilemque præfecturas concordia) iampridem dissidebat: siue allectus pecunia à Steembergæ Præfecto, Alexandri nomine promissa; Firmino absente, præsidiarios à Steenberga milites induxit: ipse eiusque centuriæ duæ ad Regis se militiam transtulere, sexdecim aureorum millibus donati: quam tamen summam reperta ibi annonæ armorumque copia exæquauit. At verò ex Dauentria, vrbe Transiselaniæ principe, ac post Antuerpiam, atque Amstelodamum, emporio totius Belgii celeberrimo, quantum regiis partibus accel-

Felices Alex. successus.

Vuoua arx deditur,

à præsidii præfecto.

Bergh. opZom

deditionis causa,

& merces.

Dauentria.

Ouerisel

accessit? Præerat vbi cum præsidiarijs mille ac quadringentis, Anglis fermè atque Hibernis, Guillelmus Stanlæus, nobilis Anglus, Comiti Leicestrio adeò carus, vt quamuis catholicum esse, ac Hispano Regi militasse Comes non ignoraret, tamen Dauentriam illi credere, dissentientibus Fœderatorum plerisque, non dubitauerit. Is postquam Tassio Zutphaniæ Gubernatori consilium restituendæ Regi Dauentriæ aperuisset, solâ, vt aiebat, conscientiâ permotus; Tassiusque Parmensi præsens indicasset; cum Tassio conuenit, vt secum de remuneratione pretioue, quod præterquàm à Deo, admissurus non erat, nequaquam ageretur: tantùm caueretur vrbi, quam Hispanus nulli ciuium noxius intraret; præsidiarijs verò, si qui Regis in partes secum transirent, illicò stipendia soluerentur. Ita condicta nocte, apertâ ab Hibernis rei conscijs portâ, Tassius ac sexcenti pedites, equitesque quadringenti admissi sunt: deductique velut amicam in vrbem, forum adeò pacato agmine tenuere, vt Magistratus, ac ciuium plerique, accitas à Stanlæo Hibernorum cohortes ad muniendam vrbem existimarent. Sed vbi Tassium agnouere, & captam vrbem; trepidos, ac fugam molientes sistere StanlæusTassiusque iusserunt, securos inductis copijs nihil hostile in quemquam parari, solùm quæ Regis sint, repeti. atque hac vnâ tantummodo causâ motum se ad dedendam vrbem Stanlæus adiunxit, non autem largitionibus, aut honorum titulis,

Præfectus eius Stanlæus

cum Tassio agit de tradendâ vrbe,

hisce conditionibus.

Intrat ea Tassius,

nulli ciuiũ noxius.

Stanlæus facti sui rationem docet,

1587 lis, proditorum pretijs: quæ, quamuis oblata, respuerit, vti aliena à maiorum suorum claritudine, vitâque suâ. nec queri quemquam posse, fidem ab se fractam; quando eam nulli Magistratuum obligatam haberet; & obsequij, quod vni Comiti Leicestrio addixerit, obligatione solutum se ab eodem testes esse litteras, quas protulit Comitis manu exaratas. Sic ille ratione sui reddita, non tamen perinde ab omnibus accepta, in Regis militiam transgressus cum præsidiariorum parte (fuere illi omninò sexcenti) deditæ vrbis regimen aliquandiù tenuit, donec in Hispaniam ab Rege accitus est. Præmissis autem litteris Alexander commendauerat apprimè Regi insolitam viri moderationem addictumque Religioni ac Maiestati eius animum, dum spoliatus licet ab irata Angliæ Regina, ob Dauentriæ iacturam, fortunis sanè non modicis, raptisque insuper in carcerem vxore filijsque; paratum se tamen ostenderet, huiusmodi occasiones amplificandæ Religionis vitâ ipsâ mercari; ideòque Regem orauerat, ne permitteret, tantam animi magnitudinem inhonoratam regio in exercitu monstrari: sed quam ille facti sui mercedem ab vna Dei manu expectauerit, huius interim pignus à manu Regis, æmula Diuinæ benignitatis acciperet. vt, si non hominis, certè virtutis, atque adeò exempli habita fuisse ratio videatur. Sic ille æquè magnanimus, dum manu instructa calamo, contra Regis ærarium pro virtute pugnat: ac dum armata gladio, pro re-

21. April. — pòst abit in Hispaniam.

litteris Alexandri commendatus.

Alexand.

gijs opibus decerat aduersus hostem. 1587
Sed à fœderatis Ordinibus mire exagitatus: At vero Stanlæi facinus tanto acerbius tulere Ordinum magistratus, dirisque & execrationibus exagitarunt; quanto plura inde transfugia militum Anglorum & quidem nobilium ad Farnesij castra conspexere. Quæ fuit causa, cur Guilelmus Alanus, vir apprime doctus, composita ad hosce populares suos editaque epistola, & eorum consilium impensè commendauerit, & Stanlæum fecisse docuerit, quod à nobili catholicoque militum ductore factum oportuit: quodque nepotem decuit illius Stanlæi, qui relicto olim impio Ricardo Anglorum Rege, se militesque suos ad Henricum Septimum cum laude transtulerat. Quo die Dauentria, eodem castellum apud Zutphaniam traditum est Taffio à Rolando Iorco Eboracensi: quem cum octingentis peditibus, & equitibus centum, loco imposuerat Comes Leicestrius, vt ex ea munitione & Zutphaniæ immineret, & Velauiam tueretur. Addixerat hic quoque hispano Regi iampridem operam suam, ac Bruxellis ab Alexandro captis, in Antuerpiensi obsidione perquàm strenuè arma tractauerat. Inde in Angliam reuersus, regijs partibus magis relictis, quàm damnatis, Reginæ ob virtutem bellicam honorificè habitus, ac Leicestrio Belgium petenti inter militares comites additus est, mox arci ad Zutphaniam præfectus (contrà quàm agi cum refugis debuerat, qui securius habentur immissi alijs, quàm impositi,) nactusque occasionem, eiius-

Reidan. l. 6.

Postea S. R. E. Card.

defensus tamen ab alijs.

1486.

Castellum apud Zutphaniam,

Rolandus eius præfectus

1587 iuſmodi aliquam circumſpectabat animo, ac Parmenſi iam ſignificauerat; cum Taſſio rem tranſegit. Atque vbi primum audiſt, Dauentriam veniſſe in Regis manus, ſparſo de induſtria inter ſuos rumore, creditoque aduentare victorem Taſſium cum Hibernis Regi adiunctis, ſimul præſidiarios Zurphanienſes erumpere, ſimulato metu fugam ſuaſit, ac primus arripuit, relicto propugnaculo, quod defenſoribus vacuum, ſed largo commeatu, ac maioribus aliquot æneiſque tormentis à Leiceſtrio communitum, Taſſius intrauit. Rolandus ad Farneſium profectus cum turmalibus ſuis non diu catholico in exercitu militauit, veneno, vt aiunt, extinctus. Hi porrò complures continetque rerum felicium ſucceſſus tanto gratius Alexandro accidebant, quanto nulla ſuorum iactura, nulla caſtrorum aggerumque mora aut impendio, nullis agreſſionum ac præliorum periculis, tradita repentè victoria fruebatur. quaſi hoc eſſet, relicta hereditate vno die impunè diteſcere, non per incerta & longa mercaturæ diſcrimina lucrum facere. Quamquam hoc quoque ſubitarium vincendi genus, vt ſua negotiatione plerunque non caret, ita non tam felicitati, quàm ſolertiæ Imperatoris accedit.

deſerit ſimulato metu;

& ad Alexandrū accedit;

poſtea extinguitur.

6. Febr. AVGEBAT Alexandro lætitiam, quod, vt ad Regem ſcripſit, prouideret animo, accepta hoſtibus damna magnam fore inter Anglos & Belgas materiam querelarum. Neque enim Belgas omiſſuros, quin, ſicut Angli poſt amiſſam

DISCORDIA inter Anglos & Belgas.

Se inuicē dubiæ fidei insimulant,

Grauiam Belgarum nationi vecordiam, dubiamque fidem, scriptis etiam libellis, obiecerunt, adeò vt Leicestrius dicere auditus sit, Nullius se arcis securum, cui Anglus non præesset; sic Belgæ paria in præsentia referentes, Anglorum gentem perfidiæ ac proditionis insimulent. ex quo sperari possit, exasperatos in hunc modum nationum animos in apertas breui discordias erupturos. Nec diu distulere, quin erumperent.

Et apud Reginam Angliæ, litteris cōtendunt.

Etenim postquàm litteris è Belgio ad Reginam querulis, ad Leicestrium audacibus: ex Anglia responsionibus modò ambiguis, interdum asperis, aliquandiu certatum esset: Ordinum Proceres præsenti iactura perculsi, & futurorum metu anxij, partem authoritatis Leicestrio abrogandam, sibi, Comitique Mauritio astruendam, decreto sanxere, allegatisque ea de re ad Reginam, atque ad Leicestrium nuncijs, vtrumque

Belgæ abrogāt Leicestrio authoritatē:

submissè rogauerunt, vt factum tanquam præsens vnicumque remedium opprimendis proditionum initijs, quæ passim deprehendebant, excusatum vellent: veniret ipse Leicestrius, haud dubiè consilium ei, & cuicumque salus Reipublicæ cordi sit, probatum iri. Verùm nec

offenduntque Reginam, & maximè Leicestrium:

Regina æquo id animo accepit, quòd huiusmodi remedium peti à prudentia sua maluisset: & Leicestrius palàm offensus, rediturum se in Belgium primò negauit: mutauit tamen postea ad amicos scribens, *Sibi quidem multis Procerum iniurijs irritato satis causæ esse, Belgarum curam ab se reijciendi; tamen innocentis populi,*

1587 *li, sibique cari commiseratione motum redire decretuisse.* Quæ, aliaque in hanc sententiam, sicuti Leicestrio conciliabant populi studia aduersus Ordinum Magistratus; ita diuersis Regina litteris quotidie fatigabatur: dum alij Leicestrij defendentes acta, culpam auertebant in Belgarum Proceres, qui regere ipsi se nequirent, & rectorem pati nollent: alij, quidquid domi atque inter arma peccatum esset, ambitioni superbiæque Leicestrij, consiliorum intollerantis adscribebant. Itaque quum & in Belgio scissis fœdè prouincijs, aut fauore, aut odio in Leicestrium inter primores ac populum certaretur: & in Anglia à Senatoribus aulicisque variè attolleretur, deprimeretur ue Leicestrij regimen, Reginæ visum est, in Belgium mittere Thomam Sachuillum Burchusti Dominum, primarium Senatorem, qui dissidiorum causis inquisitis compositisque, viam Leicestrio, si remittendus videretur, emolliret. Sed hic nonnisi post mensem soluit ex Anglia. Interim Elisabetha, quæ dedecori ducebat sibi Angloque nomini, res Belgarum, post susceptum eorum patrocinium, domi militiæque in deterius quotidie verti, plures emissura in Belgium ac validiores copias, magnam pecuniæ summam in Regni conuentu poposcerat. quam, quia significatum sibi fuit, nunquam è populis exigendam, nisi sententiæ in Mariam Reginam Scotorum latæ executionem imperaret; ipsa occasionem inde festinandæ regiæ cædis aut habuit, aut quæsiuit. Quo id autem ino-

Quæ Belgarũ alij defendũt:

alij accusant.

Ad has cõtrouersias componendas mittit Regina Senatorem in Belgiũ:

& pecuniã poscit à suis ad exercitum augendũ:

modo peractum sit, quoniam super Mariæ fine, miris partium hinc odijs, inde studijs hodieque concertatur; ego securâ inter infensos & addictos narratione, in medio ponam, intermisso paulum rerum ordine, non vt opus varietatibus distinguendo, amæna Lectoribus deuerticula conquiram, sed vt facti memorabilis historia, quæ nostro adnexa est operi, incorrupta ad posteros fide, quoad per me liceat, extendatur. *Tit. Liu l. 9. id facere [illegible] non negat.*

DE MARIÆ Scotorum Reginæ morte.

ET PROFECTO rarâ vnquam vel in tragicorum scenas Regina prodijt, quæ nobiliori gratiarum comitatu, in admirationem amoremque sui: dein lugubriori spectaculo in commiserationem & lacrymas theatra conuerterit. Nata est Maria Iacobo Stuarto, centesimo quinto, vt Scoti numerant, Scotorum Rege. Ipsam quatuor Regnorum insignia ornauere. Sed forma, cui parem ea ætate fuisse nullam memorant, digna Europæ totius imperio habebatur. Æquabat decori corporis speciem verborum gratia: quam excellenti promptoque ingenio, non formæ, eius lenocinio captus, imputares. Sed super omnia Religio fuit, & erga veteres sacrorum ritus, Sedemque in primis Apostolicam reuerentia: vti eius addecebat heredem regni, in quo tres & octoginta Scotiæ Reges eâdem fidei constantiâ obsequioque in Christi Vicarium floruere. Septimo postquam nata est die, regnare Maria cœpit, amisso patre, adeo ad cunas ipsas exornandas præfestinasse visi sunt regales tituli. Octauo mense dia-

Vetus eius origo regia. Regales tituli. Scot. Goll. Angl. Hibern. Forma. Ingenium. Religio. Infans Regina Coronatur.

dema

1587 dema regni, sceptrumque inter festas populorum acclamationes accepit. Statimque coronas, & regias filiorum nuptias hinc Henricus Octauus Angliæ, inde Henricus Galliæ Secundus obtulere. Quin etiam ad hasce nuptias armata sunt regna: Scoti graui propterea bello terra marique ab Anglo lacessiti, a Gallo adiuti, a Legato Pontificis animati: qui Roma missus, ad Scotos, vt in auita religione persisterent, adhortandos, visa regia infante, laudasse eos dicitur, quod pro cælestissimæ indolis Principe aduersus obscœna hæreticorum monstra bellum gererent; relaturi non paulo plus solidioris gloriæ, vt aiebat, pro hac Helena, quam pro græca relatum esset apud Troiam. Desponsa demum Francisco, Henrici Regis filio, Galliæ Delfino, atque illuc armis traducta, inter nuptiarum solennia, Reginæ Scotiæ, atque Angliæ, atque Hiberniæ titulum assumpsit, Henrici soceri suasu: quod mortua per eos dies Maria Angla, Hispani Regis vxore, affirmaret Henricus, non ad Elisabetham, Henrici Octaui spuriam, sed ad Mariam Stuartam, Iacobo Quinto Henrici nepote genitam, pertinere Angliæ regnum. Retinuitque aliquandiu eam appellationem mortuo socero, inaugurata consecrataque Galliæ Regina. Atque hinc duci cœpta sunt fila funereæ illius telæ, quæ infelici sternenda suggesto, Mariæ supremis parabatur. Etenim Elisabetha ad Angliæ regnum assumpta, Stuartæ iampridem æmula inuidaque, vbi audijt, illam mi-

stis

Vxor expetitur a multis,

etiam armatis,

Legati Pontificij de ea præconium.

Patriarcha Venet.

Henr. II.

Galliæ Delfino despondetur.

assumpto trium Regnorum titulo.

Galliæ Regina consecratur.

Ægre fert Elisabetha assumptum a Scota titulum Angliæ Reginæ.

stis Angliæ Galliæque insignibus, vtriusque regni Dominam appellari, vt fermè POSSESORES malæ fidei timor possidet, verita ne per Gallorum potentiam attentaretur aliquid in Anglia, turbandum sibi Scotiæ regnum distrahendumque absente Regina, existimauit, occasionem apprime tunc nacta. Nam Iacobus Stuartus, Iacobi Quinti nothus, catholicæ Religionis ac monasticæ familiæ desertor, quum Morauiæ in Scotia Comitatum insanè ambiens repulsam ab Regina sorore passus esset; odio inflammatus præsidium sibi quæsiuit ab hæresi, vbique parata turbantibus. Aggregatisque sibi, quos Caluinianâ licentiâ iam allectos in Scotiâ, eoque Mariæ aduersaturos intelligebat; sacrum ordinem, quasi merito illum deseruisset, insectari, templa, ac cœnobia euertere; in opulentos Ecclesiæ reditus inuadere, sacrâque inde pecuniâ multos Nobilium inescare: demum impetrato à nimia sororis facilitate Morauiæ Comitatu, spes suas attollere: ac mortua Guisia regni pro absente filia moderatrice, mortuoque postea Francisco Galliæ Rege eiusdem marito; Scotiæ regimen sibi polliceri, ac tractare cœpit. Hinc illum & Angliæ Reginam facilè iunxit communein Mariam odium, & propria cuiusque vtilitas. Ictoque fœdere aduersus Catholicos, quibus dominantibus neque hæc diu tueri se posse regnum, neque ille adepturum se aliquando sperarent; vetus vtrobique Religio miseris sanè modis labefactata; ac duo præstantissima

Inde Scotiam turbat, per Iacobum Regis Scotiæ nothum; qui religionis desertor, & hostis,

Regimen Scotiæ prò absente Regina inuadit:

Icto fœdere cum Elisabetha, in vtroque regno religio cadit.

Prior Monasterij S. Andreæ

Maria Stuarta

Maria Guisia

Regina Morauius

1589 tissima Europæ regna, vno hinc spuria instigante, vnoque inde nobis adnitente, à complexu Ecclesiæ legitimæ matris, abstracta sunt. Et Maria quidem, cuius non minus perculit animum Religionis in Scotia, quam in Gallia mariti Regis interitus, in Scotiam reuersa, nullum præsentius remedium obijcere turbatoribus regni, quam coniugium & spem sobolis, meliorum persuasione, decreuit. Quamobrem euulgato Mariæ consilio, iamque varijs legationibus expetito certatim matrimonio, præsertim à Cæsare pro Archiduce Carolo, atque à Philippo pro Carolo Hispaniæ Principe, intercedere protinus Angliæ Regina, perque Morauium Mariæ suadere, ne maritum extra insulam quæreret, conata est. Nec illa dissentiebat, quæ iam animum adiecerat ad Liuiniæ Comitis filium: Henricum Stuartum Darlæi Dynastam. Causa huius consilij fuerat, quod Darlæus genitus ex Henrici Septimi Angliæ Regis nepte, secundus heres Angliæ regni habebatur. ideoque reputauerat apud se Maria, posse illum, si ex potentioribus Angliæ familijs vxorem duceret, Anglorum viribus subnixum sibi aliquando negotium facessere ad successionem. Accedebat decora iuuenis species vndeuiginti annos nati, par morum suauitas, & à Catholica Religione commendatio. Itaque festinauit accersere illum ex Anglia, vbi cum patre extorri à patria iampridem agebat: frustrà coniugium improbante Elisabetha, ac Darlæi loco Leicestrium Comitem

Redit præterea in Scotiam Maria,

& spargit noui coniugij famā ad terrendos hostes:

Multi illam expetunt:

Maria Lenox

sed illa in Darlæum inclinat, ob has causas.

19.

Leicestriū offert maritū Elisabetha:

mitem offerente, non vt Leicestrium Stuartæ iunctum vellet, hunc enim despondisse iam sibi Elisabetha ferebatur; sed (præter ea quæ alibi memorauimus) vt, dum moras nectendo, alium alio pelleret, nec alium, nec aliquem ad extremum induceret, id quod ad firmandum sibi Angliæ sceptrum ipsa referebat: & Morauij in primis intererat, ne Scotiæ & præsens regimen, & deuoratum spe regnum amitteret. Sed iam illa properato matrimonio, ac filio postmodum aucta, quem Scotiæ atque Angliæ Regem vidimus, quantum sollicitudinis Angliæ Reginæ Scotisque rebellibus incussit, tanto ipsa validioribus insidijs, struente Morauio, inuoluta est: sparso in vulgus rumore, decreuisse illam, firmato iam prole regno, veterem sacrorum cultum restituere, atque Ecclesiæ bona in plerosque Nobilium translata, ab vsurpatoribus repetere. eoque à coniuratis processum est, vt armis palàm sumptis, mox, quoniam aperta vis improsperè cesserat, occultè discordijs inter Reginam Regemque iactis, sed breui compositis: denique Darlæo Nobilium conspiratione perfidè interempto, viduam Reginam in potestatem aliquando redegerint. Neque hîc cessatum. Nam Iacobus Epburnus Botuelij Comes, Scotici maris Præfectus, quem Morauius ad cædem Regis incitasse, eidemque promisisse Reginæ nuptias eo consilio ferebatur, vt inuidia regiæ cædis apud Mariam inextricabilis adhæreret, si ipsa cum mariti interfectore matrimo-

callidè.

Maria tamen Darlao nubit, & filio augetur.

Crescunt turbamẽta Regni, hac Morauij arte.

Armis ac dolis agitur,

Darlaus Rex interficitur.

Ipsa cogitur nubere Botuelio Regis interfectori:

1587

Iacobus VI.

mo-

1587 monium contraxisset; hic inquam Botuelius postquam iisdem authoribus, quibus scelus patrauerat, est absolutus; armata militum manu Reginam Sterlino redeuntem inuasit: ac nuptiarum promissa proferens publicis Procerum tabulis obsignata, ad coniugij assensum adegit, non antè tamen, quàm ipse operam suam pro Catholicæ Religionis instauratione cum Regina sociandam, sacramento multis coram obligasset. Hoc autem vbi à primarijs Caluinianæ factionis auditum, versis in odium studijs, concitaque plebe, Botuelius regiæ cædis author, Pontificius satelles, patriæ proditor vulgò proclamatur. & gliscente rebellium armatorum numero, Regina quum se imparem subitæ inopinatæque aggressioni videret, ac speraret, elapso Botuelio, tumultum facilè sedatum iri, clàm illum emittit, conniuentibus hostium ducibus, quippè veritis, ne capto, vocatoque ad quæstionem Botuelio, ipsi regiæ cædis socij renudarentur. Nec ideò quieuere: quin etiam Reginam, quæ reiecto multorum obsequio ad eius tutelam certatim confluentium, in rebellium castra spontè processerat, impacati aggrediuntur, captamque in priuatas primùm ædes, dein necis in maritum patratæ insimulatam, in arcem quàm arctissimè custodiendam inducunt. Hic Maria, quum à Moraujo tristiora in dies, ac suprema expectaret, fideli subditorum operâ virilem vestem induta, ex arce fugam arripuit. Ac varios post casus, commissumque ad eam

qui se religionis defensorem Reginæ promittit

Ex quo odium in Botueliũ,

& eius fuga.

Regina in arcem captiua deducitur,

inde habitum mentita fugã arripit.

retrahendam prælium, vbi se ab insequentium insidijs expeditam ad Regni fines vidit, incerta animi quò progrederetur, quum comitum alij Belgium petendum; alij Galliam suaderent; ipsa, cunctis magnoperè dissuadentibus, Angliam antepoſuit. Mota dicitur ad hôc consilium capessendum, recordatione promissæ opis ab Elisabetha: quæ paucis antè annis, secti adamantis partem alteram Mariæ dono mittens adiecerat, *Si quando bipartitæ illius gemmæ symbolum remitteret, in Angliam Maria, quibuscumquè circumuenta necessitatibus; statim se eo monitore excitatam auxilium ei, quantum expectari à sorore posset, allaturam.* Sed nimirum FACILIVS sectus adamas iterum coire, quàm dissociati animi contentione religionis & regni, coalescere inter se possunt. 1587

incerta quò se conferat, Angliam anteponit, ob hanc causam.

Flor. Remund. l. 6. & alij

HAC datæ fidei & hospitij tesserâ ad Elisabetham præmissâ, in Angliam secura pergebat, quum à militari Tribuno obuiàm facto, paulùm subsistere, Reginæ Elisabethæ nomine, rogatur. Inde in Bortonum pagum deducta, appositisque custodibus cincta, tunc serò sensit, ac damnauit credulitatem suam: tantoque magis, quanto mox dicendam ad causam coram Elisabetha de Darlæi cæde, qui Londini natus ad Reginam Angliæ pertinere videbatur, euocata est. Quod illa auersata primùm, dein testata, Reginam se nulli mortalium, vni solùm Deo, & Christi Vicario subiectam; Legatos suos ad illud tribunal non tanquam ad iudicium, sed ad colloquium emisit.

Maria in itinere sistitur,

& vti rea euocatur ab Elisabetha.

Legatis pro se missis.

1587 emisit. Ibi multis sanè argumentis, & confessione famulorum Botuelij, qui ob eam cædem suspendio necati Mariam insontem insciamque, populo coram, testati sunt; (vti hoc idem postea Botuelius ipse captus à Danis in quæstione iurauit) Maria à suspicione obiectæ cædis, omnium qui aderant iudicio, exempta est; immò in altero etiam conuentu super eadem re indicto, reiecto in accusatores, Mortonum in primis atque Morauium, crimine, propius supplicio fuere; qui supplicium intentauerant. Quamquam Mortonus supplicium distulit, non euasit. siquidem aliquot pòst annis, Darlæi cædis manifestus, ob idque iussu Regis Mariæ filij, securi percussus, Mariæ innocentiæ testis fuit. Nec Morauius in hac Darleanæ causæ retractatione abijsset impunis, nisi multo antè ab inimico interemptus, spiritum, quem patibulo debuerat, præfestinè reddidisset. Verùm primis hisce ad Mariæ exitium frustrà tentatis, occasiones dein aliæ non defuere. Pontificiæ Pij V. litteræ diro Elisabetham anathemate ferientis, regnorumque iure spoliantis: mota in illam in boreali Anglia nobilium arma: fama nuptiarum Mariæ cum Thoma Houuardo Nolfolciæ Duce: auditus Albani Ducis aduersus Angliam belli apparatus in Belgio, atque inde transmissus in insulam Marchio Vitellius: hæc simul omnia comperta, & tanquam ad Scotiæ Reginam liberandam, & in Angliæ imperium, oppressa Elisabetha, sustollendam composita, nouum ei seue-

Camdenus & alij apud illum

innocens reperitur

accusatoribus non impunitis

Idem & alij

Iacobus VI.

Noua accusationis capita

 1587.

riusque iudicium intenderunt, deportataque in arctiorem custodiam, atque illuc missis ab Elisabetha è prima nobilitate iudicibus, rationem eorum, quæ obiectabantur, afferre iussa est. Nec illa negauit, quæsitam à se libertatem ex ea custodia, qua contra ius fasque, Regina nulli subdita, detinebatur. ob eamque rem implorasse se Romani Pontificis preces atque opem: litterarum autem, quas Pontifex in Reginam Elisabetham emiserit, ignaram se esse. non se respuisse vicina Ducis Albani arma, quibus ipsa in regnum suum, non in alienum statueretur. non se repudiasse consilium de nuptijs cum Norfolcio, nempe oblatum à Morauio Elisabethæ arcanorum conscio: non tamen vltra consultationem processum esse. postremò non se vlli miscuisse conspirationi nobilium, quamuis illi honorificum liberandæ Scotorum Reginæ titulum armis suis imposuerint. Quæ aliaque in hanc sententiam postquàm Maria disseruisset, scriptis ad Elisabetham litteris, expositoque quàm indignè secum actum esset, orauit, vt aut permitteret ire se in Galliam ad cognatos Guisios, à quibus speraret eam opem aduersus rebelles suos, quam impetrare in Anglia à sorore nequiuisset: aut certè non arceretur ab eius conspectu colloquioque, apud quam suspiciones omnes facilè purgaturam se non dubitaret. Sed non modo neutrum impetrauit, Duce ipso Norfolcio ob eam causam securi percusso, sed nouis iterum suspicionibus, nouis criminationibus

Ad ea Mariæ responsio.

bus

1587 bus Regina infelix appetita est. Nempè quo plures in libertatem eius intendebant, eo causam indeprecabilius aggrauabant: ac iuuandi studio, altius nocebant. Venerat in Belgium Ioannes Austriacus Caroli Cæsaris filius, opera in primis Gregorij XIII. qui miseratus indignam Mariæ sortem, Philippo Regi author fuerat, vt in prouincias Gubernatore tunc vacuas fratrem induceret, qui & ob patris memoriam acceptus Belgarum populis esse, & ob propriam maritimis in bellis claritudinem suscipere expeditionem in Angliam, ad liberandam Scotorum Reginam, non vana spe posset. Nec Austriacus quidquam omittebat, quo prouincias, quacumque ratione componeret: vt solutus omni per Belgium cura, ad Britannicam expeditionem se se accingeret. Quum Orangius arcana expiscatus, aperuit illa Elisabethæ: addiditque, sibi constare, Mariam Stuartam Pontificis Romani, Hispanique Regis communi consilio, coniugem Austriaco destinatam esse. Id vero variè torsisse dicitur Elisabethæ animum ambigentis consultantisque, satius ne foret, Mariam in Scotiam remittere, vexandamque rebellibus suis tradere, certè ab Anglia occasiones armorum procul pellere: an potius cum Mariæ morte, causas pro captiua conspirandi aliquando præcidere. Et quamquam in hanc partem ferebantur plerique consultores, seriò inculcantes, Maria incolumi nusquam fore aut Reginæ, aut Religioni in Anglia sec[...]itatem. eo-

in Belgium

vid lib. 8. & 9. Dec. prima

Ex aduentu Ioan. Austriaci in Belgium,

admonatur Elisabetha de coniugio eius, & Mariæ.

Consultat quid sibi de Maria agendum,

necandā plerique censent & suadēt:

que rem deueniſſe, vt diuerbium illud de duobus olim Principibus Contadino & Carolo, nunc duabus de Reginis vulgò vſurpetur, *Aut Scotam ab Angla aut Anglam à Scota*; Reginæ tamen publicum dedecus apud ſe ſubinde reputanti viſum eſt; callidiore conſilio ſpargere in vulgus, reconciliatam ſe Mariæ, ac breui cum ea relaxanda tranſacturam. Sic vtique ſperabat ſiſtere in præſens, ſi quæ à Belgio, aut aliunde prætentarentur: ſimul eiuſmodi conditiones Stuartæ imponere, quas illa facilè aſpernanteſ, res demum omnis in irritum caderet. Et ſanè, vbi audijt Maria, peti ex ſe inter alia, vt filium cum aliquot Scotiæ Proceribus obſidum loco in Angliam accerſeret: & ipſa antiquatæ iam per Angliam Scotiamque Romanæ Religioni nuncium remitteret; indignata reſpondit, conditiones vtcumque alias admiſſuram ſe: at mori potius, & ſi quid grauius eſt morte, pati velle, quàm aut filium, aut animam indignè proderet: auitam Religionem à tot retro Regibus progenitoribus ſuis ritè traditam & cordi & curæ ſibi perpetuò futuram. Finis colloquij fuit, mutatus, anguſtiorque carcer, imminuta familia, aucti cuſtodes. Quippè implicito belgicis turbis Auſtriaco, mox & extincto, omnem à Belgio metum exuerat Eliſabetha. Sed propior illam ſollicitudo excepit domi. Coniurauere nobiles aliquot Angli, promptiſſimo eorum Antonio Babingtono: in ſeque ſuſcepère. Anglam de medio tollere, Scotam ſubſtituere, Catholicam Religio-

Illa tamē velut placata reconciliationis cōditiones proponit,

quas Maria vti indignas auerſatur;

Conſpiratur ab Anglis contra Eliſabetham,

1587

Conrad. Sueuus Carol. Andegau,

gio-

gionem regno reddere. Sed prodita detectaque conspiratione, ac repertis coniuratorum ad Mariam litteris, illicò in quæstionem ipsa postulatur. Septem & quadraginta viri partim è senatorio, partim è forensi ordine ad cognoscendam causam festinantur ab Elisabetha. proferuntur coniuratorum ad Mariam litteræ: eius aulici duo, vti conscij arguuntur: omnia contra nouissimum Elisabethæ edictum attentata pronunciantur. At Maria tot inter causidicos & leguleios, questa primùm, agi secum contra quàm cum Principibus ritè inunctis & consecratis agi deceat. neque enim, quòd carcere attineretur, minus Reginam se, eoque liberam: neque Elisabethæ, aut vlli mortalium, præter quàm Christi Vicario, subiectam esse. Tum defensionem orsa, Inficiata non est, auditas sibi aliquoties multorum aut Anglorum Scotorumque, aut externorum Principum curas pro se in libertatem asserenda susceptas: ac pio illorum officio, proquo laudem apud posteros merebuntur, lætatam se fuisse: &, vt exitu non carerent eiusmodi conatus, optasse. Id verò an cum Elisabethæ vitæ discrimine quæsitum sit, neque se consciam fuisse. neque in talium conspirationes operam suam, aut nomen aliquando commodasse. A Babingtono, alijsque postremò conspiratis nullas se aduersus Reginam litteras accepisse: quæque ad eos scriptæ dicuntur Mariæ nominæ à Mariæ aulicis, dolo malo fictas esse: promptamque se, si illi in conspectum veniant, mendacij re-

Detegitur conspiratio:

& in Mariam inquiritur:

Illa rationem sui reddit:

redarguere. Ad extremum tacto dextera manu sancti Euangelij codice, auersum sibi Deum precata est, si quidquam contra Reginæ vitam egisset, aut cogitasset. *Vna in re confessa peccatum à se esse.* vna in re addidit agnoscere se non innoxiam, calamitatesque, in quas inciderit, non immeritam: quod indulgentior *Morauius* in apostatam monachum fuisset, quòdque post reditum è Gallia lenitate nimia Dei, & Catholicæ Religionis hostes in Regno suo tolerasset. Sed incassum defendebatur illa, quam iudices prædamnauerant. statimque & ab Ordinum in *Læsæ Meiestatis rea pronunciatur:* Londinensi vrbe conuentu Maria læsæ maiestatis rea pronunciata est: & *Parlamentũ* festinatâ legatione in Galliam, missus ab Elisabetha libellus regiæ damnationis ad Henricum Regem: & Mariæ, quid à Re- *Henr. III* gni Ordinibus decretum esset, Elisabe- *nihil inde territa, & ad Deũ versa.* thæ litteris significatum. Illa autem nihil inde consternata, quin vultu placido, actis nuncio gratijs, Deum precata est, vt quam innocentem sciret, fortem quoque, & in Catholica Religione, pro qua libens mortem oppeteret, constantem vellet.

Legatio è Gallia. INTEREA appulsus Angliam multo comitatu Pomponius Bellieuræus ab Henrico Rege ad Elisabetham allegatus cum responsis ad singula damnationis capita, magnis vrbem rumoribus *Londinum* *vulgo pro Maria liberanda:* impleuit, quasi propediem secuturam Mariæ libertatem, Ferebaturque, in mandatis Bellieuræus habuisse, omnem operam adhibere Galli Regis, Galliæque vniuersæ nomine, vt Scotiæ Reginam imminenti periculo subtraheret.

1587 Quamquam Bernardinus Mendoza, Hispani Regis apud Henricum Orator, vir aulæ Principum intelligens, affirmauit ad Alexandrum scribens, Videri, Reginæ liberationem fuisse minimam causarum decretæ legationis. illa potius Regi curæ esse, legatoque impensius iniuncta, vt Angliæ Reginam induceret ad pacem Bearniæ, Condæique Principibus, & Turenæ Vicecomiti, pro ea qua erat apud illos authoritate, persuadendam. simul vt de fœdere cum aliquibus Germaniæ regulis ineundo, Anglæ mentem exploraret, ac certi aliquid cum ea conficeret. quod confectum fuisse à Bellieuræo, ex aliquorum coniectura scripsit postea Alexander ad Regem. Sed siue Mariæ causam minus anxiè curauerit Galliæ Rex: siue potius illum, ne in eam curam totus atque armatus incumberet, intestina Galliæ bella retardauerint, certè ab eius legato non modò pro captiua Scotiæ Regina peractum est nihil, sed hæc ipsa legatio (vt cetera ad illum diem tentamenta) Mariæ in perniciem vertit, ac supremum ei fatum maturauit. Etenim post discessum Bellieuræi, quum ex bimestri dilatione supplicij, nutare crederetur Elisabethæ animus gallica legatione suspensus; ingens profectò sollicitudo inuasit tum hæresum antistites, tùm aulæ concilijque primores, Leicestrium, Cæcilium, Valsinganum aliosque nonnullos, certum sibi à Mariæ incolumitate, in quam capitis sententiam tulerant, infortunium metuentes. Quippè secum reputabant, post excessum Elisa-

22. Dec. 1586. — *RexNauar.* — *16. Mar 1587.*

aliys alia potior legationis causa creditur. — *obfuit certe ea legatio:* — *sollicitis anxiysque hæreticis,* — *ob has causas,*

sabethæ, haud dubiè Stuartæ deberi Angliæ regnum, hac autem rerum potiente, de se pariter omnibus actum esse, nempè nouam fore regni faciem, multò quam sub alia Maria, nouo Euangelio infestiorem: adesse enim Scotæ altiores spiritus, & odium in hostes catholicæ Religionis longa carceris iniuria proritatum. Inde ad Elisabetham conuersi eo quidem audacius, quo grata se offerre non ignorabant; queruntur, tot Procerum Senatorumque iudicium, ac regni totius votum tandiu prolatando contemni: *ea procrastinatione nihil effici, nisi vt ad nouas excitandas impiorum coniurationes spatium extendatur. posse in adyta irrumpere, qui toties in vestibulo fuerunt: nec semper aberrare, qui sæpe iaculantur. Itaque liberaret seque & regnum ea sollicitudine: pateretur Angliam vni parere, nam duo iam regni capita monstrari. nec magis Elisabetam Anglicanæ Ecclesiæ Principem ritè coli, quam Mariæ ad aram confugere Catholicorum reliquias.* Neque hoc contenti, comitiorum, quæ tunc agebantur, opportunitate vtentes euincunt, vt subsidium, quod ad reparandum in Belgio bellum enixè petierat Elisabetha, comitiorum decreto non exigeretur antè, quàm capitis sententia in Scotiæ Reginam iampridem lata executioni mandaretur. Sic, & Leicestrio pecuniam ad delectum noui exercitus vrgente: & Elisabetha illam qualemcumque necessitatem ad explendam cupiditatem amplexante, Mariæ festinata mors est. Igitur Elisabetha postquàm videri poterat ex supplicij dilatione meruisse cle-

1587

Maria Hisp. Regis vxor.

& mortē eius vrgētibus,

apud Reginam,

variasper artes.

1587 clementiæ laudem, & compulsa ad executionem imperandam declinasse inuidiam; iubet cum ea iuxta regij Senatus Ordinumque regni sententiam agi, conficique de sumendo supplicio mandatum, quod à Buchorsto supremo Angliæ Quæstore, atque à Roberto Besleo à regni secretis, ad Mariam in Fodringanum oppidum, vbi illa attinebatur, perlatum est: vltimaque ei necessitas, Reginæ, & regni nomine, indicta. Nec imparatam, aut auersam feralis nuncius inuenit. Hunc enim illa diuturni carceris exitum expectabat, haud inscia, in MAGNIS Principum iniurijs non incipi, vt desistatur. Illud grauius accepit, quòd euocatum ad se sacerdotem, aulicum suum ab eleemosynis, vt apud illum animi noxas, vti consueuerat, expiaret, aditu excluserint, multa in hæc priscæ pietatis sacramenta, ceu superstitionum inania, superaddentes: ipsamque ad huiusmodi deliramenta Catholicorum, in eo saltem articulo deponenda, certatim cohortantes. Quos illa quum facessere ab se iussisset, certos non aliâ se processuram viâ, quàm quæ ab Apostolis, ac Pontificibus Apostolorum successoribus monstrata esset: proque ea mortem libenti animo subire; vsque adeò copiosè atque constanter aduersus nouissima apostatarum commenta disseruit, vt admiratus inter eos, qui causæ præerant, vir sanè primarius, continere se haud potuerit, quin palàm diceret, *Necessariò tollendam è medio fuisse illam, cuius vita timeri posset, ne reformatæ religionis mors esset.* Ad quæ gaudio

Thesaurarius, sed postea.

Mortis sententia ad Mariam perfertur:

quæ de Sacerdote ad confessionem non admisso dolet,

sic impiè ipsi impij

& in sacramentorum irrisores inuehitur.

Cantij Comes

dio ipsa prægestiens (namque similia his audierat ab ijs, qui sibi nuncium mortis attulerant) egisse dicitur Deo grates, quòd ad Religionem catholicam in ea insula restituendam, instrumentum haberetur. Hæc autem ad eum, quem dicebam modò, sacerdotem Mariã perscribens, orat, vt se omni humano desertam auxilio, in illa noctium suprema non deseleret ipse: sed confitenti peccata sua soli Deo, quando apud hominem confiteri prohiberetur, veniam à Patre misericordiarum impetraret. Ac præterea compositis ad Elisabetham Reginam, ad Henricum Galliæ Regem, ad alios litteris, commendatoque, inter monita ad filium Regem anxiè transmissa, amore ac patrocinio catholicæ Religionis, pro qua mater occumberet, & in qua maiores sui Reges antè decesserant; in retractiùs cubiculum dimissis etiam plerisque fidelioribus ancillis, noctem illam precibus traductura se abdidit. Atque humi prostrata ante Domini è cruce pendentis effigiem, actis suppliciter gratijs per commemorationem beneficiorum, inter quæ mortem mox subeundam adnumerabat; Sacrosanctum Christi Domini corpus clàm apud se seruatum (potestate, quam Mariæ ob singularem in fide constantiam, ad hunc vsum indulserat Pius Quintus) è suis ipsa manibus veneràbunda suscepit.

1587

Cäden. in Elisab.

Tum scriptis aliquot epistolis; commendataque filio Regi catholica Religione,

Hen. III.

precibus ac sumpto Christi corpore se ad mortem parat.

Georg. Conæus in vita, Florim. de har. & alij

HÆC dum Fodringani agebantur, ferunt Londini eadem ipsa nocte, quam Elisabetha curis agitata insomnem ducebat; matronam in eius conclaui dormien-

SOMNIO Macrona

Regina Elisabetha mieotem, repentè spectris expergefactam exclamasse. *Videre se Mariam Stuartam capite obtruncari, mox & Dominam suam plecti eadem securi*. Quibus clamoribus Elisabetham, quæ similibus quoque imaginibus distrahebatur, exterritam sollicitè mandasse, aduolaret illicò nuncius Frodringamum, ac Mariæ supplicium differri suo nomine imperaret. Sed serò hæc parabantur, peracta iam, quatuor ante nuncij aduentum horis, Reginæ cæde. Etenim albescente vix dum die, festinantibus qui Mariam adseruabant, atque admonentibus, cuncta parata iam esse ad vltimum illum actum; paucis suorum comitata, iussisque (in questus enim & eiulatus eruperant) ne lætissimum ac triumphalem diem importuna lamentatione corrumperent; in aulam supplicij locum processit, pretiosioribus vestibus induta, piaculari corolla ad latus accincta, & crucifixi Domini signum vtrâque manu sustollens. Ad eius aspectum audiri totâ vbertim aulâ cœpere, quamuis premerentur, suspiria, & singultus. Creuitque palàm comploratio, vbi illam conspexêre ferale pegma, impar sanè Regiæ Maiestatis solium, ascendentem, sequente carnifice. Hoc è suggestu Maria solito lætior pulchriorque, (nam visam omnibus perhibent mira decori vultus specie prænitentem: siue natiuam oris formam commiseratio intendebat, seu vicinæ beatitudinis aliquis iam tum fulgor efflabat) conuersa ad multitudinem orauit, qui inter eos adessent, Catholicæ Religionis cultores, vt

Ex litteris Bern. Mendoz. ad Alex. Martij

exterrita Elisabetha Regina,

supplicio differri mandat:

sed serò.

Ipsa ad supplicij locum accedens cohibet suorum fletum.

de solito lætior & pulchrior

paucis circumstãtes allocuta,

vt ſecum in eo vitæ mortiſque confinio, preces conſociarent apud Deum: quem vt innocentiæ ſuæ cauſam ac teſtem adorabat, ita ab eodem veniam mortis ſuæ authoribus ex animo poſcebat. Poſtremò prouoluta in genua, poſtquàm ipſa ſibi velum è capite ſubmouit, & collum lacte candidius nudauit, crucifixum Dominum arctè complexa oſculataque, ceruices carnifici Regina ſubiecit. à quò tremebundo atque inhorreſcente, non niſi poſt tertium vulnus, auertentibus oculos ab eo ſpectaculo etiam qui mortem eius concupierant, regium Mariæ caput, ſacras inter preces, amputatum eſt. Hunc exitum habuit Scotiæ Regina: magnum, ſi quod aliud, vtriuſque ſortis exemplum. Forma, ingenio, regnis Scotiæ atque Galliæ, quæ adminiſtrauit, & quæ debebantur Angliæ, Hiberniæque titulis fortunatiſſimè cumulata. Sed verſa felicitate, à nothi fratris odio prodita, à Reginæ ſororis inuitatu decepta, ab hæreſi periclitante criminationibus circumuenta, à Magnatum Iudicumque priuatim ſibi præcauentium ſententijs oppreſſa, ab Eliſabetha amittendi regni metu damnata, nullo teſte coràm producto, ſine quo ex regni lege damnari ne priuatus quidem potuit, poſt viginti ferè annorum captiuitatem, poſt mutati ſexdecies carceris illuuiem, tanto vitæ ſpatio inter custodum iniurias traducto, deſtituta omni inuiſentium ſolatio, præter aliquas Romanorum Pontificum litteras clàm illatas; regnis, libertate, vita, ſpoliata eſt carnificis manu.

inter preces, & crucifixi Domini oſcula,

caput amputãdum præbet.

Elogium eius.

Co. Moran.

Reg. Eliſabet.

1587 AVDITA morte eius Elisabetha, ad abolendam fusi regij sanguinis infamiam, simulato mærore, lugubria induit: & quasi extortum sibi capitale mandatum, & contra quàm ipsa iniunxisset, festinatum fuisset à secreti scrinij ministro; statim reum illum agi, pecuniaque, & carcere mulctari voluit: multùm irridentibus, qui eodem tempore Londini videbant, festis ignibus, campanarumque sonitu, edi lætitiæ signa ob Mariæ cædem. ac postea in eiusdem ministri Apologia, qua is nihil ab se, nisi è Reginæ mente factum esse palàm testatus est, euolutam palliatæ fabulæ telam amplius agnouere. Certè Elisabetha publicum non euitauit odium EuropæPrincipum, violatam in Mariæ supplicio Maiestatem regiam succensentium insulaque in ipsa aulos vidit, qui posito ad tumulum lapide, facinus illud, *nefarium iudicium, barbaram & tyrannicam crudelitatem* notauere. E Mariæ abstulit illa quidem & regnum, & vitam; nempè res caducas, & breui auferendas; sed redditum ei æuum in cælo beatum, & mansurum imperium, pro eiusmodi iactura, creditum est. Sanè scribens ad Philippum Regem Parmensis Dux Alexander, postquam dixisset, Mariæ finem vulgò lamentandum, ipsi ad immortalitatem gloriæ appetendum fuisse; affirmare non dubitauit, *Posse Scotiæ Reginam in martyrum numero, qui in Anglia fudère sanguinem, meritò censeri atque adeò in cælo degere corona præcinctam, multo quàm quæ ei ablata esset in terris,* pre-

Dauisonus Secretarius

21 *Mar.*

LVCTVM simulat Elisabetha,

& in festinata necis ministrum inquirit,

non sine multorum risu:

& odio Principum:

& sepulcrali execratione:

& iudicio de ea Alexandri Parmensis, cum litteris ad Regem.

pretiosiore. Immò neque illô, neque vllo pòst tempore defuere complura & decòra ingenia, à quibus vario styli genere, Mariæ laudes per omnem eius vitam, inque ipsa præsertim morte constantissimè pro Religionis patrocinio suscepta, litteris commendatæ sunt. Vt profectò horum scriptorum authoritas facilè præhaberi debeat vni Georgio Buccanano, (nam reliqui ferè ex hoc lutulento fonte turbidum hausere) qui partim odio in Iacobum Regem Mariæ patrem, à quo propter hæresim exulare iussus fuerat; partim spe inductus à Morauio, si hic regno potiretur, se in Scotiæ Patriarcham assumendum; ea aduersus Mariam, deque Scotiæ regno scripsit, quæ & à regni Ordinibus damnata sunt, & ipse postea, vt nec in perfidia constans erat, coram Iacobo Rege Mariæ filio tanquam contumeliosè immeritoque concinnata reprehendit. Et ne hoc Iacobi gratiæ datum videretur ab homine commutabilis fidei, morti proximus, quum adulationi nulla merces, optasse dicitur tantum vitæ ac spiritus, quantum reuocare ac retractare, quæ emiserat, maculasque Mariæ falsò aspersas, suô vtique sanguine delere posset.

& pluriũ insignium virorum praeconÿs de eius vita obituque.

Quidquid Buccananus in Mariam insavierit.

qui tamẽ dicta scriptaque sua retractauit.

Pōtifex Vrban. Card. Peron. Card. Bellarm Flor. Ræmũ. de har Georg. Conaus in vita Mariæ Spondã. in Annal. & aliÿ permulti, & heretici aliqui vt Gul. Vdall. in vit Mar. Guliel. Cambd. in Elisabetha

IAM verò Elisabetha post Mariæ cædem, pecuniâ regij sanguinis authoramento, à populis acceptâ, Leicestrio mandauerat, vt milites in Belgium transmittendos tanto celerius contraheret, quando assiduis inde nuncijs afferebatur, dominante per eas prouincias Par-

SLVSÆ obsidio.

Elisabetha Regina milites in Belgiũ mittit.

1587. mensi Duce, simul Ostendæ, simul Bergis ad Somam, postremò & Velauiæ timeri. Et verò aggredi Ostendam consilium Alexandro fuerat: illucque iam *Bergop-Zom.* præmiserat Mottæum, hostium vires exploraturum. Sed à Regina, dum delectus habebatur, misso ex Anglia Rogerio Vuilliamo Norritij Vicario, qui se cum aliquot cohortibus Ostendam protinus inferret, atque adeò munito nouis præsidiarijs loco, *Sluis* Alexander, mutato consilio, de Slusa obsidenda cogitare cœpit. *Consultatur ab Alexandro de Slusa obsidione:* Et quanquam in bellico senatu multos fuisse comperio, qui arcem illam propè insuperabilem, & Antuerpiam alteram differerent; certè labores fore *9. Aug.* summos, & diuturnos prædicerent: vti veraces dixisse, expertus inde Alexander, negauit postea ad Regem scribens, se in operosiore ad eum diem obsidione laborasse: tamen & Flandrorum necessitates, qui maritimam illam oram à Slusanis miserè vexari querebantur; & continuata Alexandri in arcium expugnatione felicitas, ad eam expeditionem decernendam traxere demum omnium sententias. *decernitur:* Slusa è quinque Flandriæ prouinciæ portubus, à mari aliquanto retractior, situm sibi delegit propemodum inaccessum. *Situs eius, à natura prope inaccessus:* Munit illam à meridionali affluens oceano prælargus, atque olim quingentarum nauium capax alueus: qui vbi Slusam adit, in geminos canales separatur: alter ad dexteram Isendicam versus, ad læuam alter Dammum ac Brugas iter flectit: Prior vix Slusam deserit, quum in alia atque in alia

alia canalium diuerticula flexionesque distractus, atque identidem in se reciprocus, Slusensem agrum ad oppidum vsque Ardenburgum, paruas in insulas scindit. Posterior, qui Slusæ mœnibus propius alluit, bifariam & ipse discedit: pars Dammum gemino riuo recta procurrit, pars non procul à Slusa diuertens in plures canaliculos minutim spargitur: qui rursum Ardemburgum versus errabundi, primique ad dexteram alueis se se immiscentes, tam multis variisque meandris ac labyrintæis flexibus Slusam quaquauersum implicant, atque abscondunt; vt profectò alicuius Thesei filo ad eam adeundam opus esse videatur. Accedit, quòd hæ tam multiplices aquarum sparsiones sicut mari subsidente ipsæ quoque subsidunt, atque in paludes ac stagna pigrescunt: sic eodem attollente se, auctæ inundantesque omnem circa tractum alluuionibus integunt, atque hosti vrbem aggressuro maris vndas obiectant. Nec minora hisce naturæ munimentis, ars adiunxit. Nam, præter arcem ac munitiones vrbis, in insulis, quibus aiebam frangi Slusæ campos, propugnacula passim erexerant contra inundationes aggeribus ita septa, vt apertis iis obiicibus, aquarum vis in hostes immitti facilè posset. Inter alia prægrandem arcem ante portam, quam Brugensem vocant, inde venientibus obiecerant: ac in vtraque canalis magni parte, hinc quidem, Dammum versus, castellum extruxerant, cui à S. Anna nomen: illinc autem per Cat-

ab arte solerter communitus:

Dicchi

san-

1587 sandiæ insulam, quam idem canalis, & aliud à mari brachium contra Flissingam efficiunt, munitiones complures sparserant, quæ & aditum canalis, quo vrbs aditur, & eiusdem canalis diuortium prope vrbem tuerentur. Huic porrò tam validè compacto corpori par animus ac vires inerant, Gubernator inquam Arnoldus Groneueltius, clarus militari laude Tribunus: & præsidiarij ex Anglis Belgisque delecti mille ac septingenti, præter eos, qui sparsim per castella & stationes agitabant. Denique, ne quid ad loci securitatem deesset, prompta habebantur externa subsidia, quæ partim à Flissinga Zelandiæ portu, breui interiectu in Catsandiam aduehi licebat: partim ab Ostenda submitti, pedestres præsertim copiæ, tanto facilius poterant, quanto medio in itinere Slusam inter atque Ostendam, arx Blancheberga interiacebat, commeantesque auxiliares exercitus defensabat.

à præsidiarijs validè custoditus: & accipit dis externis alijs opportunus.

ALEXANDER loci, hostiumque haud ignarus, principio ad distrahendas hostium vires, misso equitum Magistro Rosendaliam, quasi Bergas ad Somam obsessurus, vbi audijt aduolasse illuc Comites Mauritium, & Holachium, tum ipse Slusam aggressurus, ante alia statuit vrbi subsidium ab Ostenda intercludere, iusso Carolo Mansfeldio cum aliquot Vuallonum signis Blancheber-gam præcurrere, arcemque illam hosti adimere. Qua in potestatem ante expectatum redacta, quippè præsidiarijs celeritate oppressis, protinus Alexander mo-

Marchio Vast.

Armatalio Alexāder intentata. ac statim in Slusam vertit.

A præmisso Mansfeldio capitur Blāncheborga.

8. Iun.

modico suorum comitatu, VI idus Iunias, Bruxellis Alostum abijt, sequenti nocte Gandauum, ac postridie Brugas. quam in vrbem iusserat murales machinas viginti Gandauo transuehi: exercitum verò Ardeburgum, decretam armorum sedem, conuenire. Hîc lustratis copijs non pluribus peditum quatuor millibus & quingentis à principio, postea quinque millia excessere, & equitibus fermè septingentis: (nam & cohortes aliquot turmasque Vastius secum duxerat, & plures ad Rhenum continebat Altapennius: & deuictæ continenter vrbes ac prouinciæ non modicam ab exercitu partem quotidie subtrahebant ad locorum præsidia) ex his duo millia Mottæo tradidit, Duci strenuo, ac maritimæ illius oræ peritiâ, ceteris prælato mandauitque, à Dammo, vbi ille tunc erat, Slusam peteret, versus Annæum propugnaculum: eoque capto: inibi castra poneret; ipse ad alteram partem, ex Ardemburgo reliquum exercitum moturus. Et Mottæus quidem Damménsi vectus canali, subitaque exscensione, captâ ante ædem S. Annæ munitiunculâ, mox facta à tormentis atque à milite impressione, castellum ipsum expugnauit, loco ad suorum castra, qui plerique Vuallones erant, attributo. At vero Alexander ex Ardemburgo, expectato dum deflueret mare, brachium eius seu canalem dexterum, qui Slusa ad Isendicam vergit, ingressus, in Ostburgum modicam insulam traiecit: inde inferiore alio brachio superato, exercitum

1587

Ipse lustratum Brugis exercitum

cum Mottæo partitur.

Dammum mediũ inter Brugas & Slusam

Mottæi successus.

& Alexandri.

1587 citum ex Hispanis Italisque ac Germanis constantem in Catsandiam deportauit. Consilium illi erat, captis eius insulæ castellis, ad latus ostij canalis castra figere: vt dispositis hinc ex Catsandiæ insula, inde ex S. Annæ continenti munitionibus, aditum Flissinganis auxilijs intercluderet. Sed quum transuersarios per Catsandiam aggeres, super quos, solo vbique stagnante, incedendum erat, ab hoste interruptos passim offenderet: atque adeò nisi huiusmodi secturæ obstruerentur, tormenta transmitti haud possent; tantum in eo laboris ac moræ interiectum est, vt subsidiariæ hostium naues canalem ingressæ Slusam aduolauerint. Groneueltius enim Gubernator, intellecto Alexandri consilio, statim in proximam Zelandiam miserat petitum à Flissingæ Præfecto Gulielmo Rossellio subitam opem Isque naues vndeuiginti, quot in promptu tunc erant, expedijt, annonæ bellique subsidia vehentes, ac milites omnino mille, plerosque Anglos ductore Rogerio Vuilliamo, qui cum primoribus aliquot eius gentis ad famam obsessæ vrbis illuc Ostendâ se transtulerat. Hæ autem naues magna exceptæ obsessorum gratulatione, ausæque post biduum, contemptis hostibus, alueum remetiri Flissingam petituræ, non eamdem fortunam expertæ sunt omnes. Namque interim Alexander totâ fermè Catsandiâ potitus, tormentis ad insulæ ripas collocatis prope Ostense castellum postremò expugnatum, quatuor earum obruit, reliquas

Diecchi

19.

Interim naues à Zelandia annonam & milite Slusa inferunt.

In reditu pars earũ tormentis ab Alexand directis obruuntur.

Redeunt aliæ audaciores,

quas fuga ſubtraxit. Neque tamen ceſ- 1587
ſatum à Fliſſinganis. Poſtridiè vndecim eorum naues, partim bellicæ, partim onerariæ, non procul à canalis aditu apparuere, opperientes dum mare ſubcreſceret, quo ſe Sluſam incitarent. Quin etiam ex ijs ſeptem, non expectato æſtus acceſſu, nocte ventoque fretæ alueum iam ingrediebantur. ac licet deprehenſæ à tormentis in eam partem antea deportatis noxiè peterentur, à principio tamen non ſe hoſti ſubmittere, ſed, vt erant maioribus minoribuſque tormentis inſtructæ, pugnam capeſſere tanto quidem obſtinatius, quanto proſpecta non procul nauigia, quæ Oſtendâ properabant, viciniori ſpe animos alebant.

& tormẽtis pariter lacerãtur.

Deinde vero, quoniam ſingulis fermè ictibus diſcerpebantur, è claſſiarijs ſanè plures: hærentibuſque ſicco nauibus neque receptui, neque declinationi locus relinquebatur; pars ſe in aquas immittere, ac nantes ad ſuos tendere: multi, (namque æſtus maris appetebat) nauigia moliri, ac retrorſum vertere connitebantur.

Summo hiſpanorũ in eas ardore.

Nam prius eadem viderat apud Couenſtenium aggerem

Atque hîc iterum ſuorum militum ardorem ferociamque, non ſine admiratione, ſpectauit Alexander. Nam quum ei ad ſiſtendam, quam Fliſſingani parabant fugam, paucæ adeſſent rates, (captis videlicet ab hoſte earum pleriſque, dum Gandauo Sluſam peterent,) non defuere Hiſpanorum complures, qui aquas ingreſſi, nanteſque arreptis ore gladijs, cetera inermes, ac tantùm audaciâ ſuâ tecti, in hoſtem ſiue natatu fugientem, ſiue è na-

uibus

1587 uibus eiaculantem impulerint intrepidè se: naues ipsas, immisso terrore sui, certatim inscenderint: captasque è bellicis duas, cum sexdecim tormentis, multoque belli apparatu, & ex vectarijs annonariam vnam, reliquis in altum ab æstu sublatis, ad Alexandrum victores adduxerint. Video equidem, hæc ingentium animorum ac virium ostenta multis fortasse plus admirationis allatura quàm fidei. Nam & qui præsens ea contemplatus litteris dein tradidit, attonitum hæsisse se scribit: affirmatque, multis se in Belgio, perque Europam bellis interfuisse, nusquam tamen aut spectatum à se, aut in veterum scriptorum monumentis obseruatum aliquid, quod militum horum planè aquatilium tam hìc in Slusæ mari, quàm in Conuesteniana alluuione, audaciam adæquauerit. Sed NON rarò videmus præsertim in bello, dominos vitæ fieri alienæ, qui fuerint contemptores suæ. Hæc quamquam feliciter eueniebant, considerabat tamen Alexander, ob aluei latitudinem, hostilibus nauigijs ægrè aditum præcludi, nisi obiectu aliquo pontis. Itaque è Catsandia transgressus in continentem ad Mottæi castra, inspectoque multis in locis alueo, iussit non procul ab ostio, adactis in aquas trabibus, adiunctisque, quæ nuper Gandauo acceperat, quæque ex hostibus eripuerat, nauigijs pontem sterni, obicem hostibus, suis transitum communicationemque. Tum Mottæo admonito, cum suis Vuallonibus Slusæ ad Brugensem portam aggeres admoue-

ac fortitudine plane mirabili.

Paul. Rinaldus in coment.

Alexander ad claudendum nauibus aditum

in canali pontem extruit.

ret: ipse ex altera parte vrbem aggredi 1587
curæ suæ duxit. Quam in partem, re- *& aggressurus vrbẽ, è Catsandia suos mouet,*
gressus in Catsandiam, quum primùm
Hispanos mouit, excepere illum, tran-
misso canali Isindicam versus flectente,
ingentes sanè difficultates, quales nec
cum alijs ipse militibus, nec milites alio
sub Duce facilè superassent. Sæpè velu-
ti nando in plerasque insulas enitebantur. *difficultates passus inauditas.*
ibi quamquam madidis fessisque,
hostium munitiones expugnandæ oc-
currebant. non rarò intercisis aggerum
itineribus, inter paludes resistebat ag- *Dicbi*
men, dum viarum fracturæ exæquaban-
tur, Accessit tanta tamque subita cibo-
rum penuria primis illis diebus (nam
postea abundè alimentorum fuit) vt mi-
lites euulsis vndecumque herbarum ra-
dicibus, calamisque super aggeres ena-
scentibus, pellere famem cogerentur.
Sed nihil æquè impeditum infestumque
experiebantur, ac multiplices alluuio-
nes. Namque intumescente mari, aper-
tis ab hoste aquarum septis mergebantur
insulæ, militesque pectore tenus inun-
dabantur. Quam dum illi perniciem
euitantes, aliam in insulam festinabant,
nouis ibi occurrentibus canalium riuis
colluctandum erat. vixque inde satis ex-
peditos alij rursus atque alij coëuntes
aluei comprehendebant implicabant- *Ho. Iliad. 25. Achil. & Scaman. flum.*
que, ac pro obsessis surda quadam con-
spiratione depugnabant. Vt sanè, quæ
hominum cum fluminibus prælia ceci-
nit antiquissimus Poetarum, hic extra
lyram & fabulam Alexander, eiusque
milites, experti sint.

HIS

1587 HIS demum longo circuitu superatis, hinc Alexandri, inde Mottæi agmina, in conspectu insulæ, quæ vrbi adiacet, constitere. Nam ex duobus, queis adiri vrbs poterat locis, ab aqua & terra; alterum quidem arx præalta, & maris brachium defendebant: in altero autem, qui aggredientibus promptior erat, omnem muniendi curam adhibuerant oppidani. Munitioni situm præbuit, quam dicebam, insula ante vrbem, campis ac Brugis obuersa. Arcem in ea præualidam excitauerant, propugnaculis, fossa, tormentis, ac militibus supra quingentos, plerisque Anglis, communitam. & plures submittere ex vsu poterat vrbs ponte insulæ coniuncta. Proximam huic munitionem addiderant, vallo, & militibus magna ex parte transfugis Vuallonibus, instructam. quam, quia dolijs quamplurimis terrâ fartis, eius loricas armauerant, (quæ vinaria vasa Hispanis tonelli dicuntur) Tonellatam appellauere. Vix in hanc insulam appulsis, & communire se Hispanis, Vuallonibusque seorsim aggressis, trecenti è Tonellata erumpentes, delecta ad pauorem intempesta nocte, stationem Vuallonum inuadunt; excubijsque, mox & vicinioribus interemptis, alijs clamore excitatis, prælium committitur, initio timidius ab Vuallonibus, virium numerique hostium ignaris: postea Mottæi accessu, compertaque inuadentium paucitate, funduntur ac fugantur ad munitionis vsque vallum Tonellarij: Mottæo ipso fugitantium tergis ante alios instante, donec pede

ab aqua

à terra

In insulā prope Vrbem consistūt Alexand. & Mottæus.

Insulam defendebāt Arx,

& arci proxima munitio,

à tonelis dicta.

ex hac erumpētes Tonellarij inuadunt stationem Vuallonū.

sed repelluntur.

pilâ ſauciato, pugnâ illum abſiſtere vis doloris coëgit. Hiſce autem eruptionibus quo crebrius Vuallones Hiſpanique petebantur, eo incitatius feſtinare munimenta vtrique ſatagebant. Sed, vt varia in parte munientes, diſpari ſorte vtebantur. Namque promotis non procul ab arcis foſſa Hiſpanorum aggeribus, Vuallones in primis adhuc ſuffoſſionibus hærebant, nacti paluſtrem & reſtagnantem humum, quæ vix infra ſeſquipalmum aperiebatur, quum ſubſiliens aqua feſtinare non ſinebat opera tardè cohærentia, & ſtatim fluxa. Aduerſus hæc non parùm remedij petitum eſt à ligneis capſis, pedes duodecim longis, latis tribus: rotis quatuor inſtar curruum adiectis ad latera, ſed fronte quam lateribus altiore ſolidioreque, ac feneſtellis ad tubos inſerendos aperta. quæ à cimbis in inſulam illatæ, tum à militibus promotæ, ac ſacculis terra grauibus firmatæ, aggerum loco ſtatuebantur: non tamen abſque multorum ſanguine, dum illi non intermiſſis irruptionibus turbare opera, hi tueri ac producere pari conſtantia nituntur. Sed longè acrius, ac iuſta propemodùm acie poſtea certatum eſt. Nam quum feſtinatis demum acceſſibus, ante vallum Tonellatæ conſtitiſſent Vuallones, in eamque tormenta iam diſponerent; Tonellarij, acceptis ab vrbe auxilijs, non expectata oppugnatione, in hoſtes procurrunt: exceptiſque inſtructo agmine à Mottæo, qui curato vtcumque vulnere ad ſuos redierat, dum magnis vtrinque animis viri-

buſ-

Difficultas fodiendi ſoli

Superatur nouo inuento:

quo tanquam aggere vtentes Vuallones.

aggreſsionem adornant.

erumpunt in hos Tonellarij:

1587 busque pugna prottahitur, erumpentes Angli ex arce Tonellatæ proxima, (ita enim inter eos conuenerat) contra Hispanos in parte alia curantes, tanto pronius feruntur, quanto eorum aliquos transisse ad Vuallonum subsidium obseruauerant. ciebaturque duobus in locis anceps obstinatumque prælium, Alexandro in hanc modò partem, modò in illam excurrente, & vtrosque, repræsentata veteri æmulatione, ad pugnam animante. Et fauit Vuallonum virtuti sors. Nam Claudius Barlotta Vuallonum Tribunus, quem è Rheni custodia euocauerat Alexander, in ipso ardore certaminis cum aliquot cohortibus superuènit: redintegratoque prælio, simul versis Alexandri iussu in Tonellatam muralibus machinis; transfugæ ad Barlottæ nomen territi non sustinentes recentium Vuallonum impetum, & munitioni suæ metuentes, effusâ fugâ propugnaculum repetunt. nec ibi consistere ausi, (namque frons eius facto hiatu discesserat, parsque corruerat) desertâ Tonellatâ, vicinam in arcem se se conijciunt, Cecidere ex his circiter ducenti, capti non pauci; ex victoribus desiderati fermè quinquaginta, saucij permulti: quos inter, Mottæus dexterum brachium pilâ traiectus, ac Brugas curationis causâ delatus, non nisi secto brachio demum conualuit: consolatus iacturam suam, quasi abscissi brachij loco, Tonellata, quam ipse hostium arci absciderat, brachium sibi gloriosius futurum esset. At verò Alexander, qui nihil ad viri optimè me-

& Angli erumpunt ex arce in hispanos,

vtrobique acerrime pugnatur,

sed nouis auxilijs forte acceptis,

superant Vuallones capta Tonellata.

Numerus vtrimque occisorũ sauciorũque:

inter quos Mottæus amisso brachio:

meriti curationem postea omisit, impetratâ (quæ curatio non minor fuit) Regis ad eum epistolâ consolationis ac spei plenâ; in Mottæi locum, dum ille abesset, Marchionem Renthiacum suffecit, iussum instare fabricandis nauigijs, quorum adiumento aggredi arcem statuerat, præsertim Tonellatæ propugnaculo destitutam: non tamen destitutam animis & auxilijs, quibus ab vrbe acceperis, apparebat Anglos nequaquam cessuros, quamuis perculsi post amissam Tonellatam, confestim receptui ab irruptione cecinissent. 1587

Arcis oppugnatio, IAMQVE ad arcis oppugnationem parata erant omnia. Nam & ad propugnaculi fossam aliquanto ab arce porrectioris, infestiorisque operibus obsidentium, Hispani Vuallonesque productis certatim obsidionalibus vijs accesserant; *eius propugnaculum prius quatitur:* & Mansfeldius rostrum eius quinque muralibus machinis iam decusserat: & Renthiacus nauigia duo construxerat, tabulatis in medio erectis turrium instar è solida materia, atque ab ictu sclopi maioris innoxia: inclusis in quamque turrim sclopetarijs vicenis quinis, habito delectu. Igitur Alexandri iussu, propugnaculum per ruinas disiectæ frontis inuaditur, *Approci Mãsfel. tormẽt. magist.* *moxinuaditur;* hinc Hispanos atque Italos animantibus Aquilâ, & Capisucco: inde Vuallones Germanosque ducentibus Barlotta, Sterpinioque. Pugnatum primò magna vtrinque vi. deinde quum regij præualerent, Vuilliamus loci defensor intercidi viam, quæ in arcem à propugnaculo ferebat, nouumque inter arcem *& expugnatur,* *Rogerius Vuilliã Anglorum ductor*

& pro-

1587 & propugnaculum duci vallum iubet; Anglis, dum hæc fierent, pugnam strenuè sustinentibus. Quibus perfectis, retractoque in arcem milite, regij propugnaculo quidem potiti sunt, sed auulso ab arce, quam simul intrare se putabant. Itaque nouo illis integroque labore aliud hostium vallum transeundum, fossa alia superanda, perque alias ruinas in arcem enitendum erat. Sed plurimum afferebat adiumenti captum propugnaculum, ex quo imminentes arci in defensores collineabant. Denique admotæ à Renthiaco naues, quæ turribus suis, proximam canali æquabant arcem, quum repentinis ictibus foderent Anglorum latera: simul à fronte Hispani vallum supergressi, ascensum intrepidè pararent; propè erat, vt arx eo die caperetur, nisi intercedentibus tenebris, à nocturna aggressione arcere milites visum fuisset Alexandro, promissa in sequentem diem illustriore victoria. quam tamen hostes vltro concessere, inuitati à vicinæ vrbis, in quam se reciperent, opportunitate: non semper optanda Ducibus opportunitate. vt propterea huiusmodi externæ munitiones ad munitam vrbem additæ, visæ sint multis anceps auxilij genus, suis sæpius obfuturæ, dum minus constanter à propugnatoribus transfugium in tutiora respectantibus defenduntur. In hunc modum Angli rebus suis, quo loco essent, æstimatis, sub mediam noctem incensis contubernijs arcem deserunt: ac transmisso ponte, statimque disiecto, in vrbem confugiunt tam insana trepidatio-

Tum ad oppugnationem artis se cõparant.

Vallum transcendunt.

Præsidiarij opportunitate vicinæ vrbis.

In eam deserta arce profugiũt.

tione, vt telorum multum ac fabrilium instrumentorum præ festinatione reliquerint, nonnullis etiam Anglorum, præuertente fugam incendio, absumptis. Cecidit in huius arcis expugnatione Sterpinius, fortis ac strenuus Altapennij subtribunus: Marchio Renthiacus plumbea glande brachio accepta grauiter sauciatus est. immò nec Alexander ipse periculo planè curauit, dum Nerio fossoribus præfecto nescio quid ex præsenti vsu mandat, sub latus sinistrum transuolante globo leuiter ictus. At milites cognitâ ex nocturno incendio subitâ inopinatâque hostium fugâ, magnis vtique curis ac periculis, in quæ se se sub nascentem diem comparabant, exempti; arcem læti ingrediuntur, mutua gratulatione gestientes, quasi iam finis laboriosæ expeditionis instaret, atque vrbis breuì expugnandæ pignus accepissent. Et vero hanc persuasionem non regij modò exercitus fuisse, sed aliorum quoque, audita Slusanæ arcis amissione, comperio. Certè Henricum Galliæ Regem, quum super mensam ea de re dissereretur, non aliud protulisse iudicium, in litteris obseruaui Mendozæ legati. Scribens enim ad Alexandrum, inter alia, Regem ait, dum publicè conuiuaretur, magnoperè laudasse victoriam captæ ad Slusam arcis: addito, non dubitasse se, vbi primùm accepit, illam à Parmensi Duce oppugnari, quin breuì expugnaretur: vti nec de simili vrbis fato capta iam arce dubitare. At non hæc Angliæ Reginæ à principio mens & iudicium fuerat. Nam Gro-

1587

Io. Baptista Nerius Florentin.

Gratulatio militũ arcem intrantium.

& Regis Galli iudicium

Henr. III.

17. Iun.

& Angliæ Reginæ sẽsus.

1587 Groneueltius Gubernator, post aliquot dies, quàm clausa vndique ab obsessoribus Slusa fuit, misso ex vrbe homine nandi perquàm perito, ausoque per obsessos canales inobseruatum meare, Reginam admonuerat de statu vrbis, docueratque annonam sibi tres intra menses abundè sufecturam: contra vim autem aggressionemque, satis à loco munimentisque, & à militum virtute cautum esse. Et illa donatum centum aureis nuncium tum quidem læta remiserat; at vbi de traiectis in insulam ante Slusam regijs copijs, deque arcis periculo audiuit, (capta nondum erat) increpitâ Leicestrij morâ, festinare illum, soluendæque obsidioni adhibere vim omnem ac celeritatem iussit. *à principio latantis;* *postea Leicestriū ad opem impellentis.*

DVCEBAT Leicestrius exercitum septem peditum millium atque equitum sexcentorum. Acceperatque à Regina librarum sterlinæ monetæ decem millia ad stipendia militum, quæ ipsa Belgis in singulos annos erat pollicita. Vix autem ab insula soluerat, quum audito, captam à Regijs arcem, quam inexpugnabile rebatur vrbi munimentum, anxius turbidusque, festinata nauigatione, Ostendam petijt. De cuius discessu ex Anglia certior factus Alexander, quando animatos iam suos expugnatione arcis animaduertebat, eo pronius sollicitandos putabat, *Vt instarent perterritis ac fugitantibus, suoque illos metu peruincerent. Quantum locorum circa vrbem amisissent hostes, tantum eos amisisse vrbis: nempè* ANIMAM *agere vrbem illam, cuius vires ac spiritus paulatim* *Leicestrius accurrit cum copijs & stipendio:* *40. millia aureorum* *Anglia* *Alexād. suos ad oppugnationem vrbis animans.*

latim ab extremis munimentis, ad intimas tanquam cordis angustias retrahantur. Et opportunè aderat Diui Hispaniarum Patroni peruigilium, eiusque faustis semper auspicijs oppugnari vrbem tormentis quatuor ac viginti, partim è capta iam arce, partim ex insulæ ora, imperauit. Nec planè cessauit secuta inde nocte, quo Slusanos è mœnibus iaculantes interfisteret distraheretque, dum pontem canali imponeret inter vrbem atque insulam fluenti Dammum versus. Erat hic super nauibus, (pleitas vocant) Farnesij iussu ingenioque fabricatus, longitudine passuum quadringentorum, latitudine quantam seni milites pariter incedentes occuparent. latera eius aduersus maiorum ictus tuborum, duplex lorica cespite interiecto stipata, solidè firmabat. superadditum quoque tectum, quò ipse miles à plumbea tempestate subduceret. Nocte vna cum accedente die, sternendo ponti insumpta, (nulla nauium, nonnulla fabrorum cæde) commeare per illum milites, ac mœnibus admoueri ad inuadendum cœpere. Namque tormenta continenter explosa mœnium partem, spatio centum circiter passuum, ac portam cum geminis turribus aperuerant. Ad hanc autem inspiciendam, æstimandamque murorum stragem, missos ab Alexandro Hispanos quinque ac viginti, cum Centurionibus Antonio Gomesio & Ioanne Pacio, aggressus repente est Slusanorum manipulus: confertoque prælio, quamuis Centurionum altero interfecto, altero sauciato, perui-
çere

eam quatere incipit: & pontē, canali imponit.

Pons

Structura pontis.

pereum mœnibus accedunt alicubi quate, actis.

Missos ad explorandum Slusam inuadunt.

Gomesius occubuit

1587 cere tamen Hiſpani: pulſiſque defenſoribus, turrium vnam ſubeuntes, in eius faſtigio, vnde in vrbem proſpectus, ſe ſe vtcumque muniere. Quin & Aquila Tribuno accurrente, propè erat, vt turris altera expugnaretur. Sed tormentis ab hoſte conuerſis in ſemirutas iam turres, ac Tribuno haud ſanè leuiter ſauciato, Hiſpani, ne parietum ruinâ obruerentur, vtrinque decedere coacti ſunt. Intereà ſub primas tenebras obſeruari cœptum, ex edita vrbis arce attolli collucentes faces: earumque variato ſubinde numero poſituque ſignificari aliquid, ac per eiuſmodi igneos characteres admoneri haud dubiè Fliſſinganos de ſtatu ciuitatis. nam eodem tempore è Fliſſingæ portu conſimiles luminum notæ, atque ignium ductus proſpiciebantur. Aperuitque dies arcanum noctis. quum manè quantum maris inter Fliſſingam & Catſandiam patet, ſtratum hoſtium nauibus repentè apparuit. Eodem die trepidis nuncijs ab Iſendica, ac Blanchenbergà, certior fit Alexander, illic timeri nouum hoſtem è Zelandia, hìc ab Oſtenda. Nec pòſt multò affertur, Comites Mauritium & Holachium, vaſtato flammis ferroque Campiniæ agro, admouiſſe copias Buſcoduco, facilè pericliaturo, niſi accurratur. Enimuerò ingens mæſtitia ac deſperatio Regios inceſſit, quaſi à metà, quam tanto cruore propemodum attigiſſent, iterum ad carceres, tot inſumptis fruſtrà laboribus, retraherentur. Quippè apparebat, hoſtium conſilium eſſe, aut auertere Alexandrum à Sluſæ obſidio-

Aquila

ab Iſend.

à Blāch.

Bolduc

repellūtur interfecto tamen hiſpano Cēturione: & Aquila Tribuno ſauciato.

Luminū ſigna ex arce attollunt Sluſani

Reſpōdēt Fliſsingani per ſimiles notas: & effectus apparuit. Præterea arma à Fœderatis aliòatque aliò inferūtur hoc conſilio.

dione: aut, si persistat, eodem tempore 1587 Isendicam aggredi ac Blanchenbergam: quæ videlicet arces, ad Slusæ dexteram læuamque, castra Dammi & Catsandiæ defendentes, si caperentur; facilè posse aut expugnari castra, aut in horum defensione Regios distineri, dum interim Zelandiæ naues, quæ ad ostium canalis accesserant, cum auxilio ad vrbem securæ peruaderent. Sed iam Alexander, *Quæ ab Alexan. prauisa:* quum primùm audijt, soluisse Leicestrium ex Anglia, nullâ interiectâ morâ ad Isendicam quidem cum octingentis peditibus, ac loricatorum turmâ, *Corazze* Petrum Caetanum: *atque ijs obuiam itum est:* ad Blanchenbergam autem cum trecentis sclopetarijs equitibus, ac tribus peditum signis Comitem Arembergium immiserat. Pontem verò in canalis aditu iam anteà fabricatum, pluribus tormentis, eiusque capita validis vtrinque stationibus communierat. Plus ei curarum Buscoduci discrimen afferebat. cuius in primis securitati, vt consuleret, euocandum sibi duxit è Rheni finibus Altapennium: *& euocatus ad Buscoduci defensionem Altapennius.* qui parte suorum ad Rheni tutelam relicta, parte secum ducta, obuiàm iret hostium conatibus. Sed dum Altapennius moratur, Loona ac Boxtela arces, Helmontium, Eindouia, aliaque per Brabantiam oppida pagique ad deditionem compulsa venere in Holachij manus.

GELDRIÆ vrbis deditio Altapennio promissa

CAVSA morandi fuit, potiundæ Geldriæ spes Altapennio facta à Pattono *Vrbs Geldria* Scoto, qui vrbem pro Schenchio Scotorum Tribunus administrabat. Hic Leicestrio infensus sæpius minato, se illum *Pattonus*

loco

1587 loco moturum:& recente inSchenchium irâ, quòd orto inter pocula iurgio, Schenchius in eum manus intendiſſet; ſtatuit huius iniuriam vlciſci, & illius minis anteuertere. Communicatoque conſilio de tradenda Regi vrbe cum Altapennio, qui è Rheno in Brabantiam illac contendebat; ſpondet, ſe illi proxima nocte, portarum vnam recluſurum. Sed tardiorem aliquanto reddebat Altapennium, recens in conſimili negotio diſcrimen Appij, cui pactus Vuanctendonchæ Gubernator, ſe oppidum arcemque traditurum, ſi reſtitutis bonis à Parmenſi Duce, in gratiam reciperetur; Appium ea pollicentem cum certo etiam pecuniæ additamento, in ſequentem noctem inuitauit. Nec diſtulere ad condictum tempus aut apparere Appius, aut prodire è porta Gubernator. Sed hic ad cancellos progreſſus, quaſi demiſſo ponticulo Appium excepturus, contorta haſta in pectus militis, quem ceteris anteſtantem, inter eas tenebras Appium credidit, intra vrbem repentè ſe clauſit: irrita tunc quidem Appij ſpe, ſed irritatis inde Regiorum armis, effectum eſt, vt expugnatâ poſt aliquot menſes Vuachtendochâ, eius loci victoria non iam cuiuſquam dolo, ſed Regiorum virtuti deberetur. Hoc documento cautior Altapennius, non antè ſe Pattono committendum putauit, quàm & eius animum altius exploraſſet, & adſcitos in ſocietatem facinoris fratrem eius, Scotorumque centurias comperiſſet. nam ab reliquis Geldriæ præſidiarijs Anglis & Geldris non magnoperè

ab irritato loci Tribuno.

Leiceſtrij

Dubitat Altapennius,

App. de Comitibus.

exemplo Appij

A Gubernatore Vuachtēdonchæ decepti.

A Mãſfeldio vide lib. 10.

Inde cautius ſe Tribuno cõmittit:

timebat, quos ob dilata stipendia segnes pro Leicestrio, & tam fide quàm ære vacuos fore sperabat. Ergo sub mediam noctem cum duobus equitum signis, tribusque peditum centurijs pergit designatam ad portam: reperitque egressum iam inde nullo comitatu Gubernatorem, qui se vrbemque Altapennio dedens, ostendit patentem regijs militibus securumque in vrbem aditum: tantùm admonitis rogatisque, ne ciuium vitæ fortunisque, vti conuenerat, graues essent. idque seruatum integra fide: armis in neminem districtis, præter quam in Anglorum manum repugnare primò ausam, moxque deditam: reliquis præsidiarijs fugam per auersam portam arripientibus, vis omnis prædantium in Schenchij supellectilem versa est. Feruntque tantam ibi repertam armorum, vestium, vasorumque, & militarium in primis equorum copiam, quarum ille prædarum pro conditorio Geldriam habebat; vt triginta aureorum millia, queis Pattonus, eiusque frater, & Scoti præsidiarij, Parmensis nomine donati sunt, longissimè superauerit. sic vnius hominis offensio & Leicestrium principe vrbe, & Schenchium opimis spolijs interuertit: docuitque, IMPORTVNE lædi eum, cuius fide opus habeas. Nec satis remedij malo adhibitum est ab vltione de Scotis militibus sumpta, quos Vuachtendonchæ in præsidio agentes, ad vnum omnes loci Gubernator, audita defectione, contrucidauit. ignatus, abalienata per eam sæuitiam natione, complures Pattono similes

ab eoque in vrbem ipse ac milites inducuntur.

præda eaque permagna solum è Schenchij fortunis capta:

Vltio de Scotis alibi sumpta ob irā prodita à Scoto Geldria.

1587 miles armati, qui hostilem induentes animum, non jam proditores inde se, sed innoxij sanguinis, ac læsæ patriæ vindices habituri essent. Interim Altapennius, adiectâ regijs partibus Geldria vrbe, cognominis prouinciæ capite, asser-taque inde vicinarum vrbium locorumque securitate; postquàm ciuilem eius bellicumque statum vtcumque composuit, in Brabantiam, quò ad opem Buscoduco ferendam euocabatur, intento cursu militem rapuit.

Mosa TRAIECTO amne ad Venlonam, excepere Altapennium copiæ Antuerpia submissæ à Mondragonio, ductoribus Vuerpij Domino, & Emmanuele Vega, Vuallonum, Hispanorumque, & Stanlæo Hibernorum Præfectis. Quibus ad suos, quos ducebat è Rheno, adiunctis, exercitum numerauit trium millium ducentorumque peditum, & equitum mille. Cum hisce copijs iter Helmontium celeriter intendens, oppidum ardere procul videt, subiecto ab hostibus igne; quum primùm aduentare Altapennium accepere: quin & desertâ Eindouiâ, mox etiam Tilburgo, vires omnes transtulerant apud Engelam, arcem Buscoduco proximam: quam plures iam dies Holachiani obsidebant aduersus Fabium Reginam loci Gubernatorem, sperantes ab huius expugnatione pendere Buscoduci fatum: hinc versâ Holachij festinataque curâ ad firmandam contra hostium conatus obsidionem. Et quoniam Engela hinc Mosam aspicit, inde assidet Disæ fluuio, qui ex Doimmela, & Aade Bus-

PVGNA apud Engelam.

Altapennius ad defendendũ Buscoducum properat: eius copiæ.

Boldue / *Holachius Engelã Buscoduco proximã obsidet,*

Aa

codocum confluentibus ortus, in Mosam breui se tractu deuoluit; Holachius strato super Disam ponte, armatisque aliquot in Mosa nauibus, atque auctis militum copijs, qui quatuor peditum millia excessere, paulùm infra mille equites erant, spem obsessis omnem præcidisse visus est. At verò Altapennius animaduerso Buscoduci discrimine ab Engelæ statu, quum primùm hostes in conspectu habuit, pugnæ auidus, in hunc modum copias instruxit. Ductorem equitatus Appium præire cum parte equitum iussit, sequi Hiberna Stanlæi signa, immista Vuallonibus Vuerpij, medios stare Megæ Comitis Germanos, postremò agmen claudere Bobadilliam legionem. Nec minus interitus animi Holachius suos in aciem eduxerat. compositoque ex Anglis Hollandisque agmine, frontem eius curruum ac vehiculorum vallo sepsit, terga fluuio ac ponte munijt: &, si vallum perrumperetur, nauium à Disa atque à Mosa subsidium, à quibus quaterentur hostium latera, destinauit. præterea seorsim ab alijs quingentos sclopetarios, plerosque pedites, qui pugnam inferrent, agmini præposuerat. Vix signum ab Altapennio datum, quum in hosce antesignanos prouolat Appius, succedunt Hiberni, Vuallonesque: atque, vt erant illi longè ab agmine progressi, antequam ab Holachio auxilium accederet, impares numero magna passim strage ab Appij equitatu impunè sternuntur. Sequitur felix pugnæ principium Altapennius: promotisque Ger-

eius exercitus.

Altapennius suos instruit ad pugnam.

& suos Holachius.

quam Vega ducebat

Primum agmen Regij fundunt:

Holachiani

CLAVDIVS BARLAMONTIVS. ALTAPENNIVS
ENGELEN . EXPEDITIONIS DVX .

1587 Germanorum hastis, inuadit perrumpitque vehiculorum vallum. Sed vallum longè firmius obtulere illicò se densato agmine Holachiani. Quippè nexi confertique non excepere modò, ac repressere inuadentium impetum; sed, nisi properè hispanam legionem Altapennius admouisset, eius inclinatura iam acies videbatur. Verùm dum ipse cum Hispanis in hostem vi tota illatus, prælium integrat, atque ante alios Dux idem ac miles præit, smerilli globo Mosana è naui emisso, collum traiectus, ex quo in terram, subitò procidit: pallioque à Vega properè tectus, ne Ducis casus militem consternaret, vitæ dubius clàm inde Buscoducum amotus est. Nec ideò, dum infortunium vulgò latuit, quidquam remisit restituta iam pugna. Quinimmò regiarum partium ductores, post æquatum aliquandiu prælium, dolore iraque vires ac ferrum acuente, vsque adeò valuere, vt penetrato per obstantium cædes agmine vltrà progressi, contempta, quæ non sine multorum cæde, ingruebat è nauibus pilarum tempestate, subsidium Engelanam in arcem postremò intulerint. Verùm sparsus per vtrumque exercitum prostrati Altapennij rumor, attonito magis, quàm territo regio milite, Holachianos noua ad pugnam alacritate reuocauit. Non tamen Appium, Vuerpium, ac reliquos Duces animus aut ratio deseruere: raptimque coëuntes, & quid in re trepida opus foret consultantes, statuunt, Appij consilium secuti, progressos in eum locum milites, vbi ab infestis naui-

& vallum vehiculorum perrumpunt:

nihilcedentibus Holachianis.

Cadit Altapenius.

Superant tamen Regij,

& Engelæ inferunt subsidium,

Tum de reuocãdo exercitu consultãt

bus tutò esse non licebat, haud diutius continendos; sed quando iam subsidium induxerint, quamprimùm inde reuocandos, ita tamen vt speciem pugnantium, non recedentium hostibus præberent. Idque facturos, si seruatis ordinibus, promptis in hostem armis, pedem non faciem referrent. Receperuntque in se se, Appius quidem statutis in fronte equitum turmis, primam hostium vim excipere, ac retundere: Vega autem legionarios suos, quibus pro absente Bobadilla imperabat, prima in acie immistos equitibus continere. Paria his reliqui ordinum ductores vltrò polliciti, animantesque regiminis quisque sui milites, tanto omnes ardore ferociaque prælium instaurant, vt non sustinere, sed inferre pugnam viderentur. Et verò patuit, quid posset aut concordia Ducum, (rara inter pares præsertim in bello virtus) aut multis collecta prælijs militum experientia. Nam & primores belli simul imperando, simul parendo, nec magis se suis militibus Duces, quam collegis suis milites se præstando: & milites non expectatis Ducum imperijs, gnari, ipsi per se quid in præsens vsui foret, nunc addensando ordines, nunc laxando: nunc pro cadente commilite (namque indesinenter à nauibus petebantur) integri obiectu locum explendo: semper autem pugnam regressumque miscendo, vnumque altero occultando; eò tandem loci deuenere, vt Holachiani dum eos recedere non putant, senserint recessisse, atque extra ictum fulminantium nauigiorum peditatum

Restaurāt pugnam:

& pugnātes recedunt:

magna Ducum, ac militū laude,

APPIVS DE COMITIBVS
EQVITVM DVCTOR.

lib. 8. *n. 278.*

1587 tum omnem emigrasse. Quin etiam, quoniam vis Holachij tota in Appij equites ferebatur, Hispani pedites aliarumque nationum; nouo se rursum ordine instruentes, quasi resumpto in hostem impetu redituri; inhibuere insequenti Holachio cursum, magnoperè admirato virtutem militum pugnaciter adeò ordinatèque, amisso Duce, recedentium: simul insidias verito, quarum auxilio freti hostes maiora viribus auderent, cosque, à quibus modò recesserant, prouocarent. Itaque haud tentandam nouæ pugnæ aleam ratus, retro flexit, non amissa spe Engelam expugnandi, nouo quamuis subsidio firmatam. At regij milites ac Tribuni, vt in acie aduersus hostem mirè concordes, ita post pugnam diuersi incertique, cuius interea ductum imperiumque sequerentur; ad Alexandrum mittunt, referentes quæ gesta essent: recuperata pleraque Campiniæ loca: in Engelanam arcem præsidium inductum: commisso prælio cæsos ex hostibus circiter nongentos, è victoribus vix septuaginta desideratos: sed ob Altapennij infortunium non ausi sunt tristem nempè victoriam Alexandro gratulari, solùm orauere, vt, quoniam expeditionis Dux si non despérata, quod verebantur, certè lenta curatione perdiù abfuturus erat ab exercitu, quam primùm aperiret, quem eius interim loco ijs copijs ipse præficeret: quidque eisdem agendum, si Slusam redeundum non esset, iniungeret.

& Holachij admiratione,

qui ab obsidione discedit.

Nuncius victoriæ ad Alex.

Numerus vtrinque cæsorum.

Altapennius

AT euulgata in Slusæ castris Alta-

Luctus exercitus apud Slusam, audita morte Altapennij: lætitia ex contrario nuncio. iterũque dolor certo iam obitu. Præcipuus Alex. mæror. & Elogiũ Altapennij.

pennij morte, (sic enim primùm credita est) luxit eum exercitus supra priuati Ducis morem. mox audito illum viuere, lætiora sperare cœperat: quum nouissimè nunciato, quarto, postquàm Buscoducum illatus fuerat, die occubuisse, milites quasi perfuncti iam mærentium officio, mortem audiuere segnius, quàm mortis opinionem antè doluerant. Sed Alexander non aliam suorum iacturam ægrius tulit. Quippè à teneris eum annis in militiam & clientelam acceperat, commendatum sibi non solùm à familia nunquam interruptæ in Regem partesque fidei, (qua laude constantiæ non vtique infructuosæ aut pœnitendæ, nulli Belgarum Proceres ante Barlamontios monstrabantur) sed maximè à propria adolescentis indole sanè præferuida ac martiali: quàm maturè introspectam primis militiæ rudimentis informandam sibi sumpserat Alexander, alueratque in spem magni aliquando Ducis, collatis in eum prætoriarum cohortium, & Germanicæ legionis, & Geldrorum prouinciæ præfecturis. quas ille vt accuratius administraret, intentis in Farnesium oculis, inde singula intentandi, ac peragendi excipiebat exemplum, adeò vt, quum interdum aliqua nimis quàm audacter aggrederetur, hoc quoque inter imitamenta computaret. idque nec gratiam ei, aut opinionem apud Alexandrum imminuebat, sua videlicet agnoscentem: & lætum habebatur, ac plausibile militari vulgo non aliam magis admirari fortitudinem solito, quàm quæ inter 1587

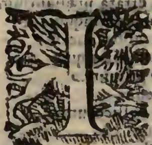
1587 inter præcipitia pendeat, & in confinio temeritatis pedem figat. Quod tamen Altapennij iuuentæ, nimiùm certaminis auidæ, admouisse causam mortis creditum est. Quamquam quum non magis audacia obfuerit Altapennio, quàm cautio non profuerat Hiergio fratri ante annos octo in obsidione Traiectensi pila similiter enecato, profectò NON rectè semper contuleris in errata præliantium euenta præliorum plerumque fortuita: facilius affirmaueris, QVO die se militiæ quis addixit, eo primum die reum se omnium bellicorum successuum obtulisse.

Ægidius Hiergij Dom. postea Com. Barlamont.

DE

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER NONVS.

ENGELA Holachio dedita.

INTERIM Alexander misso Florentio Floiono Barlamentij Comite, qui pro Altapennio fratre Geldriam, ac Rheni ripas curaret; non distulit, vti rogabatur, suis per Campiniam copijs extemplò consulere, imposito illis Marchione Vastio, cum mandatis, vt illico Buscoducum peteret, ac tueretur aduersus hostem. quem si fortè ad opem Slusæ ferendam mouere inde conspiceret, armis strenuè obiectis iter intercluderet. Et Vastius quamquam illuc Slusanis è castris aduolauit, reperit tamen Engelam obsidione pressam ab Holachio iam reuerso; suprema inter discrimina laborare. Defenderat illam ad eum diem pari animo successuque cum Burgundorum manipulo Fabius Regina: donec Holachius aucti fluminis occasionem nactus, apertis obijcibus, ad arcem armatis cum nauibus accessit. ex quibus (namque altius arce fluitabant naues) quum in defensores continenti pilarum ignium-

Vastius per Campiniā copijs impositus

Engelam accurrit,

diu defensam

Sed Holachius au ctu fluminis innundantis

1587 igniumque emissione fulminaret; milites que ac domos iuxtà prosterneret; Fabius, omissa spe auxilij, cuius accessum inundatio submouebat, non contemnendis conditionibus arcem dedit: tanta Holachij ac Fœderatorum gloriatione, vt quasi ex ea iactura, regiorum animi & corda contabuissent, crepuissentque, euersâ Engelâ, nouam inibi erectam arcem Mosæ propiorem, Crepicordium nominauerint. Quamquam
1629 superioribus annis post captum ab Ordinibus Buscoducum, ad eius vrbis præsidium, super ruinis veteris Engelæ, Engelana rursus munitio excitata est. Eodem tempore Vastius minore sui pompa, & maiore hostium damno, non solùm Boxtelam arcem ijsdem ferè conditionibus deditam cœpit, sed etiam Buscoducensem vrbem fame, hoc est acriore intus hoste laborantem, frumento inducto, ab intestina illa obsidione liberauit. Pergebatque Vastius, Loonam haud dubiè recepturus, quum reuocatus à Farnesio, iubetur cum Bobadillia legione Slusam properare, quippè gliscente hostium numero ad soluendam vrbis obsidionem quotidiè confluentium.

arcēdo accessum auxilij.

arcem obtinet, & a'iā erectam Crepicordium nominat.

Vastius inducto in vrbem frumento

Slusam euocatur ab Alex.

Maurit. CONVENERAT inter Leicestrium, & Mauritium, vt hic assumpto secum Præfecto Zelandici maris Iustino fratre, cum Carolo Houuardo supremo Anglicanæ oræ marisque Gubernatore, classem ex Anglis ac Zelandis instructam, apud aditum canalis, quà iter est Slusam, continerent: ipse copias suas Blanchembergam deportaret, eâque captâ

Iust. nothus

Consultatio Fœderatorum pro Slusâ

pede-

Leiceſtri⁹ Blãchẽb. inuadit.

pedeſtre inde prælium obſidentium caſtris inferret. Et Leiceſtrius quidem eò appulſus, tanta celeritate ad Blanchembergam arcem quatuor Anglorum millia è nauibus admouit, vt primos ſtatim cancellos ante arcis portam, pulſis inde præſidiarijs occupauerit. Et quamquam defendi arx diu poterat, eius tamen audito periculo Alexander ex nuncio, qui teſtis capti veſtibuli excurrerat feſtinatus ab Arembergio, ſtetit parumper deliberabundus cum ijs, qui aderant belli Ducibus, an immitteret illuc auxiliares aliquot copias: quòd ex vna parte, ſubducto è caſtris ac ſtationibus milite, infringeretur obſidio, hoſteſque ad inuadenda raris præſidiarijs loca inuitarentur: contrà ſi nihil extenuata obſidione perſtaret in caſtris miles, caputque ſuſceptæ rei vrgendo, cetera fortunæ permitterentur; expugnatâ Blanchembergâ, fractoque illo maris clauſtro, atque adeò apertâ hoſtibus ad Sluſam viâ, defendi ex ea parte caſtra vix poſſent. Ergo libratis vtrinque momentis, quum dilatis, quæ ab Arembergio in præſens petebantur, auxilijs, certa eſſet arcis amiſſio; viſum eſt, HAVD ſapienter proſpici ſummæ rei, vbi à iactura partis incipitur. nec ſibi gratam fore Sluſæ expugnationem addidit Alexander, ſi captâ Blanchenbergâ audiret, Arembergium tamquam in triumpho per Hollandiam trahi à Leiceſtrio, aut Leiceſtrianæ victoriæ teſtem in Angliam Reginæ ſubmitti. Itaque ire ipſe ſtatuit, Sluſanæ obſidionis aliquanto ſecurior: namque

1587

Leiceſtrius

Sollicitus de eius periculo Alexander

ire ipſe ſtatuit.

1587 aggeres, castella, ac reliquas munitiones paulò antè lustrauerat: & intentiore cura canalis præsidium, vnde præcipuus timor ab hostili classe contra eius ostium excubante, ex singulis Hispanorum centurijs quinos elegerat grandiore tubo armatos, ac stationarijs illic pontem ex vtraque ripa tuentibus immiscuerat, ceu neruos molliora corporis firmaturos. Igitur pro se, imposito vniuersæ obsidioni Renthiaco: iussoque Vastio cum parte equitatus circumire castrorum aggerumque terga; trecentos Vuallones leuiter armatos Blanchembergam versus illicò præmittit, sequiturque mox ipse cum parte Bobadilliæ legionis, duobus Raitrum signis, ac prætoriâ turmâ: certus cum modicis hisce copijs Leicestrium ad pugnam lacessere, arcemque obsidione liberare. Haud multum viæ ab Ardemburgo confecerat, quum Leicestrius, audito Alexandri consilio aduentuque, non explorato, quantus esset hostium exercitus, satis magnum ratus quemcumque duceret Alexander; à congressione abstinuit, fugiens belli aleam comparationemque, nec interim se minorem hoste habendum existimans, quandiu inter se virium periculum non fecissent. Itàque eâdem nocte retractis in naues militibus, à Blanchembergâ Ostendam versus properè soluit pugnandi necessitatem anteuertens: quum tamen militum numero supra dimidium superior foret. Adeò SOLA Ducis fama interdum bella profligat.

ac rebus apud Slusam ordinatis,

relicto pro se Renthiaco,

cōtra Leicestrium mouet.

qui non expectato hoste discedit.

AT

 1587

Slusani pontem vrbi proximum aggrediuntur,

AT verò Slusani aliquid interim ausuri per absentiam Alexandri, Flissinganam classem admonuere, vt eâdem nocte, dum ipsi proximum vrbi pontem inuaderent, classis in pontem alterum ostio canalis iniectum, impetum faceret. Et classis quidem fecit. simulque Slusani incendiariam nauem, Antuerpianarum in morem attemperato cuniculo, conspirante maris æstu, incitauere in pontem. Sed Renthiaci prouisu, soluta extemplò compage nauium, quibus pons insistebat, viâque inimicæ naui rapido cursu vadenti patefactâ, nulli noxia cuniculi pestis erupit. Nec feliciore successu Flissingani, post impetitum eminùs pontem multiplici flammarum iactu, retentata cominùs aggressione eumdem non instrenuè adorti, strenuiore semper Hispanorum virtute reiecti sunt. Vna demum Slusanis eruptio, ea nocte, post incendiariam nauem frustrà emissam, frustrà non fuit. Etenim non procul à Brugensi porta munitionem exexerant Hispani: eam egressi repentè oppidani, inter tenebras metumque ad defensionem pontis accurrentium Hispanorum, raptim inuadunt; fugamque arripiente Centurione, cui locum defendendum tradiderat Aquiliæ legionis Instructor, munitione potiuntur, præsidij dedecore maiori, quàm clade. Sed breuì recuperata sunt & locus, & decus. Namque Farnesius, cognito Leicestrij discessu, reuersusque celeriter ad suos, quantum lætitiæ traxit ex defensis validè pontibus, tantum dolo-

incendiaria cum naui.

frustra,

& Flissingani pontem alterum

pontem

pari successu.

Amittitur munitio ignauia hisp. Centurionis.

Sergentem agior.

Quæritur Alex. ea de re cum instructore:

1587 doloris iræque ex amissa munitione concepit. Obuioque legionis Instructore, *Egregium tu quidem Centurionem*, inquit, *tanti momenti loco imposuisti*. Cui ille quum audacter respondisset, *Non alium ab se impositum, quàm ex ijs, quos eius Celsitudo legisset*; ad improuisam liberamque responsionem paulùm reticuit, mitigatâque irâ, *Verè tu quidem*, subdidit: *& iste, & reliqui in exercitu Centuriones à me sunt, sed alij iustitiæ, alij gratiæ suffragio creati: ideòque non omnes æquè agnosco meos*. Haud obscure significans, esse aliquos inter militiæ præfectos, quibus non suo ipse iudicio, sed hispanæ aulæ commendatione regimen aliorum attribueret. Valuitque ea Alexandri vox, vt alius ex eadem legione Centurio, siue nationis ignominiâ perstrictus, siue propriæ laudis ex aliena ignauia petendæ occasionem nactus, onus in se susceperit inuadendæ munitionis: hortatusque centuriam ad reportandam non minus ex suis, quàm ex hostibus expositam fortibus viris palmam; locum magno animo aggressus, hostes loco proturbauit, decus suis restituit: sibi auxit. Nec post multo vtraque turri in potestatem denuò redacta, medioque murorum spatio inter turres suffossionibus ac tormentis quatefacto, exposcebant iam milites aggressionem & pericula, pars tædio laborum, multi ostentatione virtutis, plerique metu ne per deditionem prædâ fraudarentur. Nec militum alacritatem frustraturus erat Imperator, quum Slusæ Præfectus ac ciues, auditâ Leicestriani

qui libere respondet:

& Alex. ciuiliter accipit responsum.

& Centurio alter hispanus

munitionem recuperat:

Aggressionem exposcunt milites:

sed desperatis auxilijs.

ni exercitus fugâ, spectato Flissinganæ classis irrito conatu, cuius etiam tum naues complures à canalis aditu recedentes videbant; eoque desperatis aliunde auxilij, ac intra lacera apertaque vrbis mœnia male tuti, deditionem obtulere. Et Alexander, comperto armari rursùs Angliam ad Slusæ auxilium: ac breuì, vti ferebatur, viginti bellatorum millia inde solutura; veritus, si rei fama, licet in maius aucta, ad obsessos perualeret, ne illos tanti spes auxilij ad sustinendam obsidionem aliquot insuper dies, quòd sanè poterant, obfirmaret: atque adeò ne oblata tunc vltrò victoria, postea dubio successu, certis periculis, multo vtique sanguine esset emenda; colloquium facilè admisit: eodemque die, qui fuit octauo idus Augusti, acceptis ac datis obsidibus, hinc Caetano & Cæsio, inde totidem ex Anglorum primoribus, intra horas omninò quatuor confecta deditio est. datumque honori inexpugnabilis loci, defensorumque virtutis, vt milites abirent cum sua quisque suppellectili, explicatis vexillis, incensis scloporum funiculis, ac reliquâ alienæ victoriæ pompâ: facili ad ea Farnesio, quippè expugnationi vrbium intento, & sua victis solatia non inuidente. Immò Groneueltio Gubernatori submissè petenti litteras, quæ apud Angliæ Reginam fidem facerent operæ in defendenda vrbe ab se militariter impensæ, peramplas is tradidit cum perhonorifica testificatione regiminis eius. Fuere, qui egressi sunt vrbe, sub trede-

atque aperta multis in locis vrbe deditionem offerunt Slusani.

qui clementer accipiuntur ab Alex.

& dimittuntur liberaliter præsidiarij

præcipuè Gubernator impetratis ab Alex. litteris.

1587

9. Aug.

Petr. Caet.

Nicol. Cæs.

1587 tredecim signis, præsidiarij paulùm supra nongentos. præter saucios, qui fermè quadringenti ratibus duodecim ferebantur. Omnes extra canalem à Regijs deductos naues auxiliarium accepere. Cecidisse autem toto obsidionis tempore, ex Slusanis fermè septingentos proditum est: ex Regiis desideratos infra ducentos & quinquaginta, saucios aliquanto plures omninò patuit.

Integri ex præsidiarijs abeuntibus, & saucij mortui ex victis: & ex victoribus.

Io. de Riuas POST hæc Alexander inductis ad vrbis arcisque præsidium nouem Hispanorum centurijs, designato Gubernatore, Ioanne Riuio spectati animi consilijque Centurione, quem ex Teneramundæ præfectura euocauit, submisso in eius locum Centurione Chasco, notæ pariter virtutis; egit ipse, agique ab vniuerso exercitu voluit, sacra simul, ac militari pompâ, grates Dei clementiæ, ob expeditionem illa militum paucitate perquàm arduam, optatum ad exitum, breui mora perductam. Et verò admiratos comperio vel ipsos qui vicere, potuisse à quinque peditum millibus, ac septingentis equitibus obsideri vrbem tot castellis, insulis, mari, septam: tot paludibus, aggerumque obijcibus, eorumque sectutis, atque alluuionibus inaccessam. vt non minus profectò difficile videretur Slusam inuenire, quàm vincere. Suffecisse tam modicas copias aduersum eodem tempore coniuratas ad Slusæ auxilium hinc Zelandiam Flissingana classe, inde Angliam Leicestriano exercitu, aliunde Frisiam atque Hollandiam Schenchianis Holachianisque agminibus: atque ita suffecisse, vt, non

Alexander gratias Deo solenni pompa persoluit, ob victoriam, spectata inuadentium paucitate, & difficultatibus inuadendi & hostium numero.

T modò

modò hostium alios excensionem aggressionemque ausos in naues reiecerint: alios desperatò impenetrabili castrorum accessu, quærere alibi obsidionis auocamenta compulerint; sed vltrò etiam obuiàm auxiliaturis processerint, eosque terrore sui, quo nil conficientius inter arma, fugauerint. Denique intra dies non amplius quinquaginta, erexisse periniquo loco, ac nouo more aggeres: expugnasse toties castella, arcemque in primis ante Slusam, hoc est Slusam alteram: septis ac pontibus constrinxisse maris brachia; pugnasse cum fluminibus, hostium odia atque arma gerentibus: Slusam multo præsidio validam minima inuadentium clade in potestatem reduxisse; profectò in Slusensi expeditione, si vnquam alias, intellectum est, SAPIENTIA Imperatoris, ac virtute militum numerari exercitus, ac parari victorias. At verò Alexander postquam Renthiaco ac Vastio mandauit, vt copias è Slusensi agro deductas, designata per loca distribuerent; & pontes atque opera circa vrbem excitata deponerent, ne hosti ad Slusam inuadendam inuitamento atque vsui forent; quod, dum hæc scribo, factum est ad Arlam in Artesia, iisdem munitionibus ab Hispanis mox receptam, quibus fuerat à Gallis capta, Bruxellas rediit, ciuili bellicæque administrationi ex ea vrbe consulturus.

SLVSÆ iacturam secuta est inter Leicestrium ac primarios Ordinum insanabilis discordia: (consuetum nempè malum & secunda eorum, qui victi sunt, cla-

& temporis breuitate.

ex ligneis capsis

habitam merito maxima.

Ipse compositis Slusæ rebus Bruxellas abit.

DISCORDIA inter Fœderatos & Leicestriũ

1587 clades) dum quisque in alterum rei infelicis euentum referendo, acrius tunc factiosis concionibus, ac libellis, inter se decertabant, quam ante cum hoste conflixerant. Querebatur Leicestrius generatim de Ordinum desidia incon- stantiaque, qui & bellum non pararent, & pacem non admitterent. Præcipuè verò ferebantur eius querelæ in Holachium, & in Iustini Nassauij nauales socios: quòd ille destinatam Slusæ opem intempestiuè aliò deriuasset; hi quòd nauibus raro milite instructis auxilium liberandæ vrbis in speciem ostendissent. Ideò è classiarijs vno in carcerem tracto, & quæstioni subiecto, nihil omittebat, quo Ordinum culpam malignè pecuniam militemque submittentium palam faceret. Nec minore in ipsum, quamquam occultiùs ab Ordinum Proceribus regerebantur; turbis vsque adeò per Hollandiam in primis, Frisiamque glišcentibus, vt renouatis veterum motibus discordiarum, vrbium aliquæ obedientiam Angliæ Reginæ, atque Leicestrio præseferrent, eamque Comitis Mauritij, ac Senatorum imperijs præhaberent. Ex quo & Ordines permoti sunt ad Leicestrij præfecturam circumscripta potestate coarctandam: & Leicestrius irritatus ad eandem præfecturam, quam sponte obtulissent, & nunc aduersus pacta consentaque repeterent, constabiliendam: sic elusum dictitans Archiducem Matthiam: sic Ducem Alenconium coactum vim atque arma firmando imperio adhibere. Et aderant Leicestrio

Huius querelæ;

Holachio

Et per Fœderatas prouincias turbæ:

multis in Leicestriũ inclinantibus.

diminuta propterea eius authoritate ab Ordinibus

Inde acriores eius querimoniæ.

validiora, quàm Alenconio, populorum studia, ac professoriæ potissimùm linguæ concionalium ministrorum, à quibus authoritatem Ordinum in Anglos transferre cupientibus, vltrò incitabatur, vt aliquid supra inane Præfecti nomen auderet. idque in promptu fore, si vrbem ex primarijs aliquam, sibi nouis conditionibus Leicestrius adiungeret, in qua potentiæ non vtique precariæ sedem figeret. Nempè Alenconianum exemplum, licet euentû damnatum, probabatur tamen ab hominibus magis Alenconij designatione ac spe allectis, quàm fine deterritis: VITIO generis humani, tentata infeliciter ab alijs retentare non dubitantis: spectantisque magis, quid illi facere potuerint, quàm quid fecerint. Igitur firmato consilio, delectoque ad id Lugduno, vrbe Leicestrianæ factionis, rés in hunc modum composita est; Vt peditum in vrbe Præfectus, quasi litteris Leicestrij excedere Lugduno iussus, portæ insistens tympano signum ederet: acclamatisque Reginæ, ac Leicestrij nominibus, simul conscia armatorum ciuium manus curiam inuaderet, simul equitum agmen haud procul à porta latentium, vrbem irrumperet: comprehensosque è Magistratibus eos, qui Ordinibus fauebant, venturo Leicestrio adseruarent. Sed rarò latuit diu, quod sparsum est in plures: semperque paucorum fuit silentium, & fides. Quamquam Lugdunensium conspirationem sors magis aperuit, quàm perfidia. Etenim dum consulendo

Hæreticis

& suscepta consilia

Lugduni inuadendi, hoc astu,

Leida

Nicolaus Malda

Consilium detegitur,

1587 do tempus teritur, conspiratorum vnus in carcerem priuatam ob causam abducitur, inde omnes, quasi detecta conspiratione perculsi, nec etiam postquam patuit, illum ære alieno grauem ob vetus debitum in ius vocatum, securi quiescere, suspicati eam callidè causam obtendi ad occultandam indicatæ iam conspirationis conscientiam. Itaque eorum vnus, vt præmia aut certè veniam festinato indicio præriperet, conspirationem, & singulorum nomina edocuit Lugduni Magistratum. Statimque ijs, qui capi potuere, (nam plures euaserant) in vincula pertractis, tribusque publicò capitis supplicio affectis, desijt magis Lugduni tumultus, quàm securitas redijt. Immò nec alijs in ciuitatibus suspiciones factionesque quidquam remittebant: furente insuper Leicestrio, quòd talia de se iactarentur, sumptumque de reis supplicium fuisset, inconsulto se. Quare quum plenis conuiciorum libellis perstreperent omnia: quantoque illum effusius inter initia præfecturæ in cælum extulerant apud Angliæ Reginam, tanto nunc eumdem emissum ex Anglia ad Belgij dissidium, velut Orionis sidus lucidum sed procellosum, licentius quererentur; Regina, amissa spe componendæ vltrà ciuilis discordiæ; nec satis probata Belgarum licentiâ aduersus Leicestrium; ad se illum in Angliam reuocat, haud inuitum; quippè loci hominumque iam pertæsum: quemque non minus auertebant à Belgio indeclinabiles turbæ, famæque in dies de-

& conspiratorum aliqui plectuntur.

crescentibus turbis

& reuocato in Angliam Leicestrio.

crescentis, immò ipsius vitæ discrimina; quàm aula, & voluptates, & Reginæ fauor, in Angliam inuitabant. Quò is appulsus, compositis ad Ordines litteris iræ odijque manifestis, Belgicâ se præfecturâ tandem abdicauit. Sic nimirùm Gubernatores ab Ordinibus anxiè postulati, cum plausu excepti, gloriosè regimen exorsi, euentu demum infausto exire è Fœderatorum Belgio consueuere, expertis iam tertiò eorum prouincijs, quantum præsidij in ascititijs rectoribus, eiecto Domino, collocandum sit. & externis Principibus pariter expertis, quàm non diuturnum ineatur cum ijs fœdus, qui se tibi hactenus dedunt, tuum dum nomen ac vires hostibus obiectent: mox deficientem viribus, famâque vilescentem abijciunt, ac fortunam, quam sibi concilient, alibi quærunt. Et tamen offensus nuper in Matthia fratre Rodulphus, offensus post in fratre quoque Alenconio Henricus, offensa nunc in Leicestrio Elisabetha: nec minus irritati aduersus horum tentamenta Fœderati Ordines; pari vtrinque dissimulatione non modò nihil in se se hostiliter agitarunt, sed Gallia, Britanniaque Fœderatorum arma insuper adiuuerunt, non aliam opinor ob causam, nisi quia OFFENSÆ deuorantur, vbi maiori, quod instat, malo occurrendum est.

Qui Belgij præfectura se demum abdicat.

expertus ipse cum prouincijs,

& prouincia cum ipso, eandem sortem quam Matthias & Alenconius.

ET verò tempestas, quæ hoc tempore imminebat Angliæ regno, proniùs multo Reginam cum Fœderatis Ordinibus coniunxit. Id autem bellum, dum extra Belgium Hispania meditatur, ac

Quiescit inter aliorum dissidia Alex.

Parmensi Principi aliquid auocamenti à domesticis tumultibus impertitur; me quoque (quasi bellicorum discriminum particeps non tam calamo, quàm ferro accinctus Alexandrum, aliosque vtrinque Duces inter arma comitatus fuerim) iuuabit interea paulùm interquiescere: atque à continuatis obsidionibus, ab hominum cædibus, à locorum excidijs, ad mitiora de pace consilia, quæ molientibus hoc tempore magnis Europæ Principibus suscepta sunt, curas stylumque conuertere. Spectabat Alexander Ordinum Anglorumque discordias, vt multis videbatur, otiosus; quòd Fœderatorum prouincias intestinis factionibus distractas, ac minimè tunc quidem Fœderatas, per eam opportunitatem non inuaderet. Ille tamen belli gerendi percallidus, apud se reputans, quum partes ciuilibus discordijs confligunt, ex aggressione externa facilius coire, viresque si non animos consociare; spatium haud illibenter illis permittebat, quo suis se viribus attenuarent, attenuatisque recenti ipse cum milite superueniret. Quamquàm satis negotij erat Alexandro, qui hoc tempore partim magnis de concordia legationibus audiendis, mittendisque: partim apparando terra marique bello longè maximo, animum, atque operam adhiberet. Quæ porrò hæc concordia inter Hispanos, Anglosque, ac Belgas agitata, quæ eius prima consilia, quæ medias quæque postrema fuerint: simul quanto Regnorum ac prouinciarum apparatu

cum admiratione multorū.

sed non absque consilio:

nec sine cura pacificationis,

& bellici apparatus.

motum sit bellum, quibus illatum viribus, quo gestum euentu, ego in præsentia, separato pacis bellique negotio, quamquam eodem tempore vtrumque ferbuit, ex authographis arcanisque litterarum, complexus, multorum mensium opus, haud infructuosè memorabo. Agnoscet vtique lector, quàm rarâ sæpe concordiâ mentis ac frontis, magnos inter Principes de concordia dissceratur.

Originali

DE PACIFICATIONE inter Philippũ Regem & Elisabethã Reginam.

ET pacificationem quidem inter Philippum Regem, & Elisabetham Angliæ Reginam Fœderatorum partes complexam, mercatores duo negotiandam suscepere, Andreas Delous Belga, & Augustinus Grafigna Ligur: ille Antuerpiæ incola, hic Londini: vterque à mercatorum republica rogatus, vt pro eo, quem habebant, aditu in Parmensis Ducis Anglæque Reginæ aulas, de restituendo inter Anglos, Belgasque commercio, propter prouincias armis Elisabethæ palàm adiutas intermisso, sermonem inducerent. Nec difficilis vtrique ingressus in rem fuit. Quippè constabat, Anglam de suscepto pro Fœderatis bello non magnoperè lætam. & plerique eius regni Proceres haud ignari, quantum ex singulorum fortunis petendum esset ad eam armorum in Belgio continuationem, præsertim si quid in Angliam moueret ab Hispania Rex, pacem optabant. Hæc Ligur rimatus, adit primùm Vuillelmum Burghlæium, magnum ærarij Præfectum; tum Iacobum Croftum, Regiæ Censorem, Contrarotulatorem vocant quos (vt

Londra

Initium eius à duobus mercatoribus:

qui negotiantur illam,

apud Angliæ proceres,

Thesaurarius

Iamys Croft.

1587 (vt fermè administratio pecuniæ tenaciores timidioresque homines facit) alienos à belli sumptibus intelligebat. Apud hos mercatorum querelas deponit: rogatque, vt pro ea, qua præualerent gratiâ in Reginæ animo consilioque, viam inirent aliquam componendæ pacis, reponendique commercij. Quumque illi pronum ad pacem Reginæ animum responderent: &, si mens eadem Parmensi foret, posse aliquid confiteri non desperarent; extemplò Ligur ad Deloum Antuerpiam contendit; reperitque actum ab eo cum Parmensi omninò ex sententia. creuitque postea vtrique spes ex aduentu prænobilis Dani, quem super ea concordia Federicus Secundus Daniæ Rex allegauerat ad Alexandrum. Is enim audito, gratum Elisabethæ futurum, si ad pacem ineundam inter Hispanum Regem, Fœderatosque Belgas, atque adeò Reginam ipsam Fœderatis innexam, authoritatem ipse suam atque operam adhiberet, caussam libentissimè suscepit, more Principum, qui arbitria regnorum ambiunt, componique vsquam aliquid, se non appellatis, ad contemptum sui trahunt: compositaque in Hispaniam legatione, litteras ad Regem dedit, in quibus, (vt earum quàm longissimarum summam hîc attingam, laborisque ac temporis compendium lectori faciam) post deploratas tot populorum calamitates, qui ob reformatæ religionis studium, patriâ, fortunis, vitâ miserè spoliabantur: post obliquè perstrictam Romanorum Pontificum potentiam, nimis iam Principibus

& apud Parmensē Ducem.

Caius Ranzouius 28. Oct. 1586.

Vrget eādē Danus Rex per legatum ad Alex. sed prius litteras ad Philippū Regem dedit.

1 April. 1586.

quarum hæc summa;

ac regnis grauem: denique post excusatam Angliæ Reginam auxilia Belgis submittentem ex veteri sibi fœdere coniunctis; in eo pluribus elaborat, vt persuadeat, si Belgarum populis liberum Religionis arbitrium indulgeatur, haud dubiè sperari posse & illos ad debitam Regi suo obedientiam alliciendos, & Angliæ Reginam, omisso eorum patrocinio, Regi simul reconciliandam. Additque postremò, ad eam rem missum à se nobilem fidumque aulicum, qui regias curas suas Maiestati eius, & (si ex vsu visum fuerit) Angliæ Reginæ, ad eam pacificationem liberaliter offerat. Ad hæc quid responsum à Catholico Rege fuerit, libet ex eius verbis agnoscere, si tamen prius edixero, hoc regiarum litterarum exemplum, vt hîc à me proponetur vacuis alicubi spatijs interruptum, sic ab Rege transmissum ad Parmensem Ducem fuisse, & apud me esse. Causa haud mihi in promptu: nisi fortè ambigens Philippus, qua Danum appellatione, regiæ Maiestatis ne, an regiæ Celsitudinis salutaret, quòd eum nollet honore aut pari exæquatum, aut minore offensum; iusserit suum ad Dani epistolam responsum, cuius admonere quàm primùm necesse habebat Parmensem Ducem, mitti ad hunc nullis interim appositis dignationum titulis, quos ipse dein expensos in Daniam scribens adiecturus esset. Vt vt fuerit, mihi satis erit, sic vti rem comperi, in medium protulisse. sic autem ex hispano se habet. *Beneuolo animo, quem mihi ... Vestra litteris suis prima Aprilis* 1586

Guilliel-mus Vander Vuense

Philipp. Reg.

Altezza

ad Dania Reg.

Responsio Philippi Regis,

1587 *lis die exaratis ostendit, respondeo ipse pari amore amicitiaque: ac lætabor, si in ijs, quæ se in posterum offerent, occasionibus, idem vterque continuemus. Doloris sensus ex magnis per Belgium meum motibus, diuturnaque rebellione; digna res est   Vestra, ac propria omnium Regum Principumque, quos subditorum a Dominis suis defectio, detestabili exemplo tangit omnes. Quod non ego talium occasionem illis præbuerim, clarius est, quam vt disputationi subijciam. Potuerint quidem a principio peruersi quidam homines in fraudem miseros populos impellere, eorumque simplicitate ad sua interim commoda abuti; nunc certe tempus satis aperuit illorum artificium ac dolos. Et clementia, qua tam multos, qui se in viam debitæ obedientiæ reduxere, ego libens excepi; testis est locuples caritatis, qua cum illis ago; & simul pignus est inuitamentumque alijs, qui idem facere animum induxerint, nihil præterea, quod a me petant, opus habituri. Nam libertas Religionis, qua permissa componi posse omnia   Vestra pluribus inculcat, mihi sane proponi non debet. Si enim aliorum Principum mos inualuit, vt non alium patiantur suis in prouincijs sacrorum cultum, nisi quem ipsi profitentur: idque ad Religionis, regnorumque conseruationem pertinere arbitrantur; cur mihi non liceat, immo cur ego non debeam in meis prouincijs id agere pro vera germanaque Religione, quod alij pro falsis opinionibus suis non omittunt? Dummodo autem ex me non petatur, vt permittam aliquid aduersus Catholicam fidem, atque obedientiam, quam ipse meique subditi debemus Romanæ Ecclesiæ, nostroque admodum Sancto Patri, qui in ea tanquam Christi Do-*

mini

mini Vicarius inter homines præest: hoc inquam excepto, nihil à me subditi pro se petent aut cupient, quod assecuturi non sint. Itaque quum ego non me mensura metiar diuersa ab ea, qua quisque conuenire sibi putat, vt domi vtatur sua; non dubito, quin causam, quam pro me esse nemo inficiari potest, Vestra quoque adiudicatura sit mihi, ac probatura nequaquam imputanda mihi, quæ ex hisce bellis enascuntur mala; neque per me stare, quin ea protinus præcidantur. Quod si mei decepti tandiu populi resumere quam debent obedientiam aliquando velint, experientur & ipsi veniam clementiamque, quam ad hanc diem experti sunt omnes. Quod autem ad malam vicinitatem attinet, quam experior ab Anglia, omnes intelligunt, quanta esset causa, aut potius obligatio, vt alia mecum ratione ageretur. Et Vestra iudicare per se potest, quàm leues sint colores, quibus factorum suorum culpam obtegere, ac speciem eis aliquam inducere connituntur. quum palàm sit veterem concordiam eius regni cum Belgarum prouinciјs, non esse intelligendam, si scitè intelligatur, nisi inter vtriusque partis Principes, non autem vt inde seditionum prætextus subditis offeratur. Nihilominus tamen ob amicum animum, quo mihi persuadeo Vestram adduci ad hanc inter nos concordiam exoptandam; nolui aditum negotio claudere, cui aperiendo manum adhibuit tam bonus sequester, ac frater. Itaque rem omnem Parmensi Principi, meo cognato, mearumque belgicarum prouinciarum supremo Gubernatori committo, eique mando, vt, si aduersa pars agere ex rationis præscripto velit, à ratione ipse non discedat. idque si fiat, facilè 1587

Ve-

1587 *Vestra animaduertet, æquum esse, vt inde incipiat correctio ac satisfactio, vnde cœpit iniuria & offensio. Hunc autem ordinem si illi tenere noluerint, tunc demum re ipsa cognoscet, ab eis non tantum reuerentiæ haberi Vestræ, quanti ego illam æstimo, ac diligo. In quo animi proposito, vbicumque se dederit occasio, bonum me & amicum, & fratrem perpetuò comperiet.* Cum harum exemplo litterarum ad Alexandrum misso, addidit Rex exemplum quoque litterarum Daniæ Regis, & monita insuper aliqua, ex quorum vsu cum Dano per litteras, & in colloquio cum eius legato se gereret. Etenim Daniæ Rex certior factus è Philippi litteris, in Parmensem Principem transigendi negotij potestatem esse collatam, allegato ad eum, vti dicebam, gentili suo, ea ipsa litteris suis compendio repetijt, quæ prolixè ad Regem scripserat: *Magna*, sicuti aiebat, *concepta spe fortunati exitus, quando sibi cum eo Principe agendum esset, cuius prudentiam comitatemque præter militarem gloriam, omnium consensu nationum, celebrari passim audiret*, additque ad extremum, *Quoniam speraret Hispaniæ Regem in caussa Religionis aliquid remissurum, paratum esse se, homines ad colloquium deligere, quam primùm conueniendi tempus locumque ducereitur*, Cui Alexander, actis pro honorifica de se opinione gratijs, *Neque à se*, respondit, *quidquam omissurum, quandiu in Belgio fuerit, quominus oblata rebellibus gratia ad Regis Dominique sui obedientiam illos reuocaret: neque in præsens Maiestatis eius operam, quam beneficij loco ducebat, vllo modo aspernaturum. Mitteret*

Inde Rex Danus super eadem re scribit ad Alex.

6. Nou. 1586. *Qui sic respondet.*

teret proinde quos & quando vellet, securitatem loci non defuturam, modo sibi persuaderet, immotum Philippo Regi, Religionem à maioribus traditam sarctam tectamque aduersus nouitia concionalium hominum commenta perpetuò seruare: & aequiore illum animo passurum, iacturam prouinciarum facere, quam easdem cum iactura Religionis obtinere. 1587

Phil. R.

Sed Rex non vltra progressus est.

Verùm Daniæ Rex, seu desperato successu, seu potius offensus Fœderatis prouincijs, quòd eius legatus ab earum militibus captus, exutusque litteris fuisset; non modò progressus vltrà non est in suscepta alieni negotij cura, sed ad propriam vlciscendam iniuriam, retentis apud se Hollandorum nauibus, animum iramque vertit.

Feruet pacificationis negotium: scriptis ex Angliam Belgium, & hinc in Angliam litteris: vtrimque callidè.

AT calebat interea (nihil concessantibus Grasigna, atque Deloo) concordiæ spes ac propositum inter Anglos ac regios Belgas; scriptis inde à Burghlæio, & Crofto, ad Perenottum Campinij Dominum, & ad Præsidem Richardottum: atque ab his ad illos peramicis litteris de rei componendæ via modoque; secutis ad hæc Reginæ ipsius, atque Alexandri consimilibus litteris, promptum inuicem animum testantibus, operamque pariter pollicentibus. Sed, vt non mens & consilium vtrimque par erat, & de pace agitantes, aliud à pace propositum habebant; ita negotium modò remittebat, modò, vt conducibile partibus, intendebatur. Nouissimâ ante Scotæ Reginæ mortem coniuratione, simul auctis de gallico in Londinensi aula legato suspicionibus: auditisque eodem

Feder. Cāpigni frater Card. Granuel.

Causa cur pacificationē vrget Regina,

Alba. Spineus.

1587 dem tempore infaustis per Belgium processibus armorum Angliæ; Regina intuta domi, foris spreta, vtrobique anxla, vrgendæ pacificationi accuratius intendit, quo & aliquem sollicitudinis aculeum Gallorum animis incuteret, & cur-
8.*Febr.* sum victoriarum Alexandri, spe pacis intersisteret. Hinc eius ad Alexandrum solito blandiores litteræ, quibus illum ad legatos deligendos, locumque colloquij, ac tempus designandum inuitabat, *per litteras ad Alex.*
Hispan. Rex nihil moratura, vt aiebat, quin eam controuersiam, se inter, & fratrem Regem, tam æquo amicoque medio & conciliatore componeret. simul amissis ad Fœderatas Belgarum prouincias bis terque nuncijs, litterisque, eos hortata est, contra quàm aliàs factitauerat, ad colloquium cum Parmensi de pace ineundum, communemque causam coniunctâ operâ pertractandam; testata, si contumacius ipsi abnuerent, se quidem à suscepto de pacificatione consilio non recessuram. Nec alijs artibus Anglam petijt Alexander, quàm quibus ab ea petebatur. Nam quum responsum ad Reginæ litteras aliquandiu distulisset; audito, agitandum in regni conuentu de Fœdere cum Gallis Germanisque Protestantibus sanciendo; nihil moratus componit ad
27*Febr.* eam litteras, actisque gratijs, quod tantum sibi ab eius Maiestate tribueretur, nullam fore in se conficiendæ rei moram affirmauit. Ideòque arbitrium loci, quò legati designandi conuenirent, se Maiestati eius remittere, modò neutrius esset partis: ne, si alterius foret, obsides

& ad Fœderatos Belgas:

& causa cur Alex. in eandem incumbit.

Reginæ respondens.

ea pars mittere (quod rem protraheret) cogeretur. id verò se honori eius, & celeritati pacificationis attribuere. Neque hoc contentus, idem litteris peragi voluit à Richardotto cum Burglæio, & Crofto, atque alijs Regni Senatoribus, quos ab huiusmodi Fœderibus quæ cum Gallis designabantur, tanquam belli apparatibus alienos non ignorabat. Et res vtrinque fluebant ex sententia: quum hinc Slusæ obsidium, illinc nauium Gaditano in portu incendium, spem omnem concordiæ propemodum perdidere. Etenim Reginæ de bellico per Hispaniam apparatu per sollicitos nuncios recens admonitæ visum est, in Hispaniæ littora Franciscum Dracum, notum maritimis expeditionibus nomen, immittere, ad Hispanorum vires explorandas, & quidquid ex eo apparatu posset, corrumpendum. Sed antea festinatâ ad Alexandrum epistolâ peracriter de Rege conquesta est. inter alia: *Haud latere se* scribens, *quæ in caput suum cudantur: gladiumque, qui sibi cladem minitetur, prouidere. Sed non esse adeò abiectè se genitam, vt iniuriam sibi à quoquam fieri ignauiter laturа sit, aut inimici gratiam indignè sit deprecatura. Singulis fermè hebdomadis, in publicis rerum Hispanicarum, quæ circumferuntur, nuncijs, inque priuatis multorum inde in Angliam litteris, scriptum ab se legi,* HOC *anno fore occasum Angliæ: iamque Hispanos, venatoris illius persimiles, qui membra lupi nondum capti liberaliter in amicos diuidebat, Angliæ Hiberniæque regna inter se esse partitos. Non tamen ob huiusmodi minas, regium* pectus

1587

Cadix

Dracum mittit in hispania Regina,

& ad Alex. scribit in hūc modum.

5 April.

Ex Reginæ originali

Gazette

1587 *pectus suum aliqua ex parte concidere: immò spem habere, posse se adiutam ab ea, quam sæpius experta esset, Dei manu, vanas hasce potentias infringere, dignèque tueri regna, quæ à Deo, atque à natura tradita sibi, hereditaria possideret.* addit tamen, *Non idcirco se à proposito pacificationis amoueri, quam confici non alio libentius administro, quàm Parmensi Principe peroptaret.* At Reginæ indignationem longè maiorem, quàm ipsa sperauerat, clades extendit. Namque Dracus (libet enim rem carptim breuiterque perstringere ex ipsius Gaditanæ

Dracus in Gaditana ora.

30 *Apr.* 1587. *Andalutia.*

oræ Præfecti, Petri Castelli litteris, ad Antonium Gueuaram, generalem Beticæ Quæstorem) missus, vti dicebam, ab Angliæ Regina cum septem & viginti nauibus, magna electorum militum, & grandium tormentorum, igniumque missilium copia instructis, in Gaditanum fretum vela conuertit. Erant in Gadium portu nauigia permulta, pleraque (exceptis triremibus septem) cum mercibus, & nautica supellectili, partim ex Indijs recens aduecta, partim in Indias propediem nauigatura. In hæc nullo hostium metu, ac sub portus propugnaculo secura, Dracus, qua erat audacia, fulminis instar incurrit. Primùmque Genuensem nauem in Orientem mox soluturam, crebris laceram ictibus, submergit. tum naues quinque in nouam Hispaniam accinctas: ad hæc vrcas quatuor, (septentrionalis nauigij genus est, formâ ac magnitudine, parùm infra communes naues) quæ à Malaca paulò antè portum intrauerant, immisso igne succendit. Ne-

multa Regis nauigia

aut submergit,

que occursu territus regiarum triremium; 1587
aut succendit, quòd eas minoribus tormentis armatas, atque adeò innoxiè iaculantes, ipse maioribus machinis certiùs feriret: solùm retractâ paulùm classe, ne à portus propugnaculo læderetur, extra naualia non procul ab Herculæo freto, ingentem Marchionis Sanctæcrucij nauem inuadit, *galeone* & cremat: biremem gallicam eodem incendio absumit, *galeotta* alias fugat, capit alias, omnia terrore nominis sui complet. ex viginti quatuor nauigijs, quæ aut incendit, aut submersit; sex in Angliam abduxit mercibus onustâ, *aut mercibus onusta abducit in Angliam:* æstimata mercium iacturâ, eodem Petro Castello rationes minutim subducente, centum septuaginta duorum millium aureorum; quorum septemdecim millia Regi, reliqua priuatis mercatoribus periere. Vix audita sunt hæc in Belgio, quum simul aduenere ex Anglia litteræ, ad Richardotum aliæ, aliæ ad Campinium, ad alios aliæ: *14. Maij 1587.* quibus Drachi factum nequaquam Reginæ probatum fuisse, affirmabatur:

Anglorũ litteræ factum excusentiũ.

Missum quidem illum ad nauium numerum per Hispaniæ portus obseruandum, & illarum coniunctionem impediendam; vbi tamen Regina ex vltima Parmensi epistolâ solito propensiorem eius ad pacificationem animum introspexerit; tradito etiam sibi arbitrio loci, quò legati conuenirent; illicò à se per celerem nuncium Draco imperatum, ne quem ex Regis Hispani portubus intraret, neue hostile aliquid per eius maria vsquam moueret: tantùm an vera essent, quæ de belli consilio, deque apparatu classis euulgabantur, indagaret. Sed Regina mandatum Drachi festinatione præuentum.

1587 *tum. quem tamen, vt illa interminata est, non impunè, quum aduenerit, abiturum.* Horum certior factus Alexander, etsi quantum fidei habendum Anglæ Reginæ non ignorabat, tamen ne, si iniuriam agnosceret, intersistere cogeretur pacificationis cursum, quem continuari, consilium Regis esset; dissimulandum in præsens existimauit responderique à Richardotto voluit, *Hostile facinus apud Gades, malle Parmensem Ducem à piratis latrocinijs assueto acceptum agnoscere, quàm vlterà quærere: ideòque illum, nihil inde remissa pristina voluntate, non aliud ad rem conficiendam, nisi Reginæ de loco sententiam expectare.* Quæ eò tendebant, vt à nouo scilicet auxilio ex Anglia submittendo Slusanæ vrbi, quam obsidione aggressurus erat Alexander; Anglæ animum distraherent suspenderentque. Et verò non nisi post obsessam clausamque vrbem, intellectæ sunt artes. creditusque est Alexander voluisse obsidione eius vrbis, quæ præcipuo Reginæ præsidio tenebatur, vlcisci Gaditanam cladem. secutæque sunt querelæ ab Anglicani ærarij Præfecto, atque ab aulæ regiæ Censore transmissæ, Elisabethæ nomine, aduersus Alexandrum: *Quòd is per occasionem ineundæ pacis, Reginæ curas auertisset à Slusæ præsidio. quam vrbem ab Anglo milite custoditam nunquam illa sibi persuasisset attentandam ab eo, qui tantum concordiæ studium præseferret: stare tamen Reginæ propositum vrgendæ pacificationis. quin immò breui nominaturam, quos ad hanc rem designauit, legatos suos: proque eorum conuentu, aliquot loca signi-*

29. Maij

Drach

Responsũ Belgarũ.

Alex. dissimulat, vt securius Slusam obsideat.

Obsedit Slusam mense Junio

Burghleius

Croftus

Angloruũ querelæ audita obsidione.

significaturam, ex quibus Dux Parmensis eligeret, quem voluerit. Processura hac autem omnia multo securius, ac tempestiuius, si Dux retractis à Slusana obsidione copijs, intermissoque paulisper armorum vsu, pacificator mallet esse, quàm hostis. Sensit Alexander ad hasce demum inducias callidè referri tam citò placabilem Anglæ querimoniam. Nec recusato, ad quem vocabatur, ludo, exceptam scitè pilam quamuis obliquè fallaciterque submissam, eâdem arte remittendam putauit. Itaque haud aspernatus oblatum de armorum cessatione negotium, vsui nempè sibi futurum, quòd speraret, dum vltro citroque commearent nuncij litteræque; Reginam destinato ad soluendam Slusæ obsidionem subsidio supersessuram; Richardotto, Campinioque mandauit, Anglorum querelis vt responderent, *Ab Regina haud iure perstringi Parmensem Ducem: quasi verò Regi non liceret è suis vrbibus pellere externum militem, quem mittere in alienas terras licere sibi Regina existimauerit. Ad eius autem vrbis obsidionem motum esse Ducem non aliunde, quàm à Slusanis ipsis, quos assiduè per Flandria maritima prædabundos omittere non potuisset, quin ceu feras, ne impunè perrumperent, intra suorum claustra murorum coërceret: præsertim quum ad hoc & Flandrorum querimonia vrgerent, & submissa ab ijs stipendia inuitarent. Armorum vsum, inconsulto Rege intermittere, haud integrum Parmensi esse: in Hispaniam illum iam super ea re litteras dedisse. Interim venturis ex Anglia legatis non modò securitatem viarum, sed honorificos vbique occursus, ac debita*

1587

Belgarum responsio.

1587 *bita Regina obsequia per Regis prouincias afferturum*. Et tamen quum & Alexander Slusam premeret, mox etiam caperet: & Angla post dilatam aliquandiu Slusæ opem induciarum spe, missis illuc nouis armatorum copijs hostem ageret; calebat nihilominus vtrinque negotium pacificationis: & armorum iniuriæ mutuò illatæ acceptæque neutros ab ostentatione concordiæ retardabant. Adeò vtriusque partis intererat, dissimulare, se decipi.

ET iam ab Anglia soluerant legati Henricus Comes Derbiæ, eques Georgianæ periscelidis, & Guilelmus Broocus Cobhamus quinque Cantij portuum præfectus, & Iacobus Croftus Regiæ Censor, cum duobus legum peritis Valentino Dalo, & Ioanne Rogersio: qui Ostendam appulsi, nobilem è suo comitatu virum Brugas misére, gratias Parmensi agentes, quòd qui ex ipsis per belgicos hispanorum portus iter fecerant, eos non securè modò, sed etiam magnificè ac splendidè vbique locorum excepisset. submisso statim nobili aulico ab Alexandro, gratulatum eorum aduentum, addito sub famuli veste bellicæ rei machinatore, qui per eam occasionem, Ostendæ munitiones contemplaretur. At Fœderatæ prouinciæ quamuis à principio destinauissent Philippum Marnixium Aldegundium qui conuentui pro Ordinibus interesset, tamen postea mutarunt, firmato animo de pace cum Hispano non agere. Interea magna in planitie inter Ostendam, ac

LEGATI ex Anglia de pace.

Gartiera

officia vtrinque;

non sine aliquo militati astu.

Ingegnero

Legatus à Fœderatis nullus.

Locus colloquij.

1587

Neoportum figi explicarique tentoria iusserat Alexander: atque in hunc locum, vti medium inter Regis Ordinumque vrbes, Anglos inuitauit; allegatis illuc Regis nomine ac suo, Comite Arembergio aurei Velleris equite, Peronotto Campinij Domino, Richardotto Artesiæ Præside, cum Masio Brabantini fisci Præfecto, & Garnerio à Secretis, qui ab Ostendâ egressos Anglos, obuiàm facti è Brugis, in tentoria superbè ornata deduxere. Hîc postquam à belgica nobilitate salutati, mox regia excepti lautitia sunt, in tabernaculum seorsim ab alijs negotium prægustaturi conuenere. Extabat in campi medio perquàm amplum augustumque tabernaculum ad colloquium legatorum; circùm minora tendebantur, legatorum comitibus, Belgarùmque, & Anglorum Proceribus attributa. Procul hinc atque inde, ab Ostendæ quidem latere, septem peditum signa Chiliarchus Anglus in belli speciem explicauerat. Neoportum autem versus aliquanto plura Mottæus, instructis militarem ad pompam cohortibus continebat. Duo in hoc congressu acta. Inspectæ primùm expensæque vtrinque legatorum de pace agendi facultates. Et quamuis Regiorum litteræ à Parmensi tantummodò subscriptæ, acceptæ tamen sunt, quòd translatam in eum à Rege potestatem comperissent. Postea de vrbe conuentui designanda agitatum. Quumque Angli Ostendam præferrent, Regij omninò respuerent, adeò vt Londinum

Legati ab regijs partibus.

Vtrique cluemũt. (sic)

tentoriis superbe ornatis, & militariter munitis.

Fiscale

28. April.

Colonello

Londra

1587 dinum potius in Angliam ituros se dicerent, quam Ostendam, aut in alia rebellium loca; cessere non grauatè Angli, & Burburgum Hispanarum partium oppidum, Caleto vicinum, vnde breuior in Angliam nuncijs via, delegerunt, nullis petitis obsidibus, sed freti, vti dixere, Alexandri fide. Quò sub medium Maij mensis quum venissent, illicò apparuit, conuentum fore diuturnum. Nam quum Rex persuasum haberet, metu inductum ab Elisabetha de pace colloquium, Alexander tamdiu moram trahere disceptando iussus erat, dum de classe Vlissipone composita, atque aduentante admoneretur. Et Reginæ non minus quàm Hispano cordi erat hæc mora: quòd speraret, terendo dies per huiusmodi congressus, se tantum temporis insumpturam, donec elapsa nauigandi opportunitate, maritimis Hispanorum armis peti Anglia eo quidem anno minimè posset. Hinc primo in conuentu vocauere in dubium Angli, quas admiserant Regiorum facultates, iussi videlicet à Regina non acquiescere, nisi litteræ subscripto Hispani Regis nomine, proferrentur. Quibus post dies aliquot prolatis, agi de conditionibus cœptum est; Atque inter alia hæc præcipuè petiuere Angli: Vt ante pacem induciæ, Belgis, Anglisque, & Hispanis communes decernerentur: vt è Belgio emitterentur externi milites, Belgis graues, finitimis suspecti: vt Religionis arbitrium Fœderatis prouincijs indulgeretur. Quibus responsum à Regijs com-

Burburgi conueniūt legati.

à quibus de industria protrahitur colloquiū.

Lisbona

Proposita ab Anglis.

Induciæ ante pacem: missio externorum, ex Belgio libertas conscietiæ in prouincijs Fœderatis.

peri in hunc modum: Nimis quàm amplè cessationem armorum peti: nec Reginam debere sollicitam pro illis esse, qui continuata rebellione, arma Regis quotidiè prouocent: se tamen in oppidis, quæ Regina per Belgium pignoris loco possideat, inducias, manente colloquio, non ægrè pacturos. Externorum missionem sæpius concessam, semper exitialem regijs partibus extitisse: & armatis circà Gallis, Anglisque, & Hollandis, par non esse, tam fido Hispanorum præsidio Regem exarmari. Denique Religionem suis in prouincijs, prouincijs ipsis cariorem Regi esse, ac perpetuò futuram. nec æquum videri, pro Belgis hæreticis Reginam petere, quod pro Anglis Catholicis ipsa peti nolit. In nouissimo colloquio, de restituendis Regi portubus oppidisque, quæ in Elisabethæ manus tradiderant Belgæ, disputatum est. Affirmabant Angli, si pax sanciretur, Reginam haud recusaturam, quod poscebatur; modò ei pecunia ab Ordinibus debita rependeretur ab Rege. At illi negabant, huiusmodi summas assensu Regis mutuas ab ea datas; &, si rationes subducerentur, quantam vim auri fore, quod ex Regina reposci posset ob Regis impendia, ex quo illa rebelles Belgarum populos fouerit? Hæc agitantes legatos fama vicinæ hispanæ classis, ac tubarum pænè tormentorumque fragor exterruit: auersisque aliò mentibus conuentum, post trium mensium concertationem, repentè dissoluit. Reuersis in patriam Anglis,

Responsio belgarum.

Ostenda Berga ad Somam, Flissinga, Briela

Proposita a Belgis, restitutio oppidorū. Responsio Anglorū.

Disceptatio de pecunia belgis mutuo data.

Hispani

Sed ad famā hispanæ clāsis dirempto colloquio,

1587 glis, vnum ex eis actum in carcerem Reginæ iussu accepi, quod mandatorum limites super restituendis portubus transilijsset: siue is verè transilierit, seu potius Elisabethã imbecillitatis confessionem veritã, si in eas conditiones, quæ reiectæ fuerant, descendisset, culpam in Legatum transferri voluerit. Ego certè in arcanis ex Anglia litteris legi, Reginam super ea locorum restitutione, adhibitis in consilium Leicestrio, Valsingamo, & Amicio Pouuletto, quum hi Bergas quidem ad Somam, atque Ostendam, non autem Brielam, neque Flissingam reddendas percenserent, respondisse, Certum sibi esse, si pacis intersit, omnia pariter Hispano restituere. Ex quo responso prouenisse legati facilitatem conijci potest. Sed inusitatum non est, vt Principes errata sua ministrorum pœnã, si è re fuerit, tegant: his interim errantes, dum peccant ipsi, & alios pro se puniunt.

Iacobus Croftus *redeuns in Angliam legati: vno eorũ punito ab Regina.*

1588 IAM verò, vt expeditionem Britannicam propius aggrediar, ad quam respexisse creditus est, qui hunc annum octogesimum octauum fore ingenti calamitate memorabilem, & mundi climatericum, scripsit vno ferè sæculo ante hoc bellum, Regiomontanus. Consilium in Angliam conuertendi arma, quæ hoc demum tempore mota sunt, agitasse animo Philippum Regem ab anno vsque octogesimo tertio, in eius ad Alexandrum litteris comperio: in quibus mandat, quàm accurratè confici descriptionem portuum, castellorum, flu-

BELLVM Anglicũ, prædictũ à cronologicis.

Io. Regiomõt. 1479

destinatũ ab Rege

minum

1588

minum marisque tractuum, quibus aditur & munitur insula, atque ad se transmitti. Quod ab Alexandro per homines locorum gnaros, addito Centurione Plato, militari architecto peractum est, eodem Plato cum descriptione post in Hispaniam profecto. Ceterum multa Regis indignationem stimulabant aduersus Angliæ Reginam, tanto quidem acriore sensu, quanto pro beneficijs, proque vita ipsa, quam ei bis terque se dedisse Rex affirmabat; dum conspirationem insimulatam, è carcere, capitalique iudicio liberauerat; pro his alijsque promeritis alias super alias accepisse se indesinenter iniurias agnoscebat. Viderat statim ab initio Principem Orangium, ac Belgarum populos, consilio, pecunia, milite, ad defectionem ab illa concitatos: Indiarum prouincias à Draco, à Conditio, ab alijs eius emissarijs vexatas ac direptas; regiam pecuniam interuersam ac naues in Anglia retentas: Antonium pro Lusitaniæ Rege habitum, atque in Hispanos armatum: Alenconium spe nuptiarum in Angliam allectum, atque inde in Belgium ad capiendam Brabantiæ coronam instructum. Ad hæc, atque ad horum similia, quæ vtcumque Rex dissimulauerat, vltionemque distulerat: vbi nouissimè (nempè quo tempore Parmensis virtute Ducis plerisque prouincijs obedientiæ restitutis, reliquæ secuturæ sperabantur) sensit, ab Angla hostem professa, susceptum Belgarum patrocinium, & tanquam denunciato palàm bello, immis-

sum

Anglia

hac peculiari cura.

Ingegnero

Causaque Regem ad illud impulere.

dum Philippus Angliæ Rex erat.

Prima causa.

Rex

secunda,

tertia,

quarta,

quinta,

sexta,

1588

Io. Rer. Comment. 1579

1588 ſum magnis cum auxilijs Leiceſtrium, ac populos in defectione contumaciaque armatos; enimuerò plus nimio coargui patientiam ſuam ratus, ſtatuit fœminæ audaciam aliquando compeſcere.
Xyſt. V. Acceſſit inuitamentum à Pontifice Xiſto: qui Eliſabetham atrocioribus quotidie modis in Religionem catholicam ſæuientem, poſtquàm cæleſtibus armis fruſtrà corripuerat, vim bellumque inſuper obiecturus, Philippum Regem hortatus fuerat, vt pro ſuo, quo inter Principes gloriaretur, Catholico nomine: proque vetere in eam inſulam caritate, cuius ipſe regnum adminiſtraſſet, ad expeditionem ſe accingeret, qua & priuatos regnorum ſuorum, & publicas Religionis iniurias vltum iret. Addiditque præterea Pontifex, haud ſe bellicorum onerum immunem velle: ſed (vti Comiti Oliuario legato pollicitus eſt, atque hic Regi aperuit, Rex autem Alexandrum aliquanto pòſt admonuit) quum primùm ſibi nunciaretur, regium militem in inſulam intuliſſe pedem, ſe illicò ad belli continuationem decies centena nummum aureorum millia ſoluturum. Quod magis Xyſti magnanimitatem oſtendit, quàm belli ſubſidium fuit: quippè, vt partem huius ſummæ aliquam Pontifex elargiretur ante præfinitum hoc tempus, nullis adduci potuit aut Hiſpani legati, aut Cæſij Comitis à Parmenſi Duce propterea Romam miſſi, perſuaſionibus. In eo autem gratificari Catholico Regi non omiſit, quòd eius rogatu, Cardinalem creauit Guliel-

ſeptima cauſa adhortatio Pontificis

qui grande ſubſidium offert ad hoc bellum.

Henr. Guſmanus 8. Iul. 1587 10. Nou 1587

mum

mum Alanum Lincastriensem, virum de Religione, deque Anglia præclarè meritum: qui oblatam à Gregorio Tertiodecimo purpuram, raro modestiæ exemplo, subterfugerat. At nunc accipere id honoris Xystus Alanum voluit, quòd, vti Catholicus auebat, designaret hominem, velut alterum Polum, Angliæ legatum; ideòque ad Regem scribens, monet, vt quoniam ex ea creatione in Britannici belli consilium Romæ penetratum sit, classem educere quàm primùm festinet, ne vulgata per insulam expeditione, Catholici durius illic interea diuexentur. Igitur Rex firmato in bellum animo, ante omnes Parmensi Duci consilium suum aperit, eumque expeditionis Ducem instituit, addito qui rem maritimam cum imperio regeret, Aluaro Bassano Sanctæ Crucis Marchione. Erat hic Oceàni Præfectus, maritimis expeditionibus ea tempestate percelebris: ac nuper ad Tertias insulas, nauali pugna aduersus Antonium Lusitanum, magnis Gallorum Anglorumque viribus bella reparantem, bis victor. Huic Rex comparandæ classis per Hispaniam, Lusitaniamque: & Alexandro cogendi in Belgio exercitus, quem adiumento hispanæ classis in Angliam traijceret, partes attribuit: vtrique magnoperè admonito, vt cauerent, ne destinata ad hostes emanarent. Farnesius actis oblato pro munere gratijs, laudauit apprimè consilium tam pij gloriosique belli, cui speraret (nisi eiusdem insulæ delicta præpedierint) adfuturas

& legatũ designat Gulielmũ Alanum:

Reginaldus Polus Card. 7. Augusti 1587

Rex expeditionis Ducem Alexandrum, & classis præfectũ Sanctæcruciũ nominat:

1588 non minus in cælo auxiliares eorum copias, quorum sanguis pro Religione per Angliam fusus quotidie clamet ante Deum; quàm eorum, qui fortunarum patriæque iacturâ post fidem habitâ, varias in terras profugi, votis precibusque pugnaturi sint. Nec omisit Maiestati eius expendendum indicare, quoniam tanti apparatus belli clàm haberi neutiquam posset, Elisabetham facilè suspicaturam, quippè sui conscia, id molis in Angliam obuerti: ideòque sibi præ ceteris adiuncturam finitimas Gallorum vires in Austriacæ domus perniciem vltrò coëuntium. quom autem ab aliquot mensibus per gallicum cælum nubes aliquæ attolli ciuilium discordiarum grauidæ cernantur, ac signa vicinæ tempestatis prænotentur; optimum factu videri, si non antè ab Hispania moueantur arma, quàm, confligere inter se Gallis incipientibus, securus ex hac parte catholicus miles Angliam aggrediatur. Rex probato Alexandri consilio, quantùm gerendi belli certus qua data opportunitate, tantùm de ordine administrandi sollicitus, quoniam commodùm aderant in aula Ioannes Baptista Platus, quem Rex acciuerat, super Angliæ descriptione ab eo aliqua percontaturus: & Gulielmus Stanlæus, qui post traditam Parmensi Dauentriam, vt antè retulimus, in Hispaniam venerat; ab Rege honorificè habitus, atque vti miles belli sciens, & notæ iam fidei, in consilium adhibitus est. Vtrumque de ratione inceptandi huiusce belli priuatim

Alexādri moninum Regi trāsmissum.

Rex consultat de ratione administrandi belli.

tim consulere, vno tantùm Sanctacrucio præsente opportunùm duxit. Ac Stanlæus quidem, ante Angliæ aggressionem, petendam Hiberniam censuit. *Mare illic portuosum esse: captoque Vaterfordio munitoque, posse aut vicinam obiectamque Angliam tutò inuadi, quippè parato illo portu ad receptum hispanæ classi: aut si in Hiberniam progredi libeat, insulam armis obtineri posse. Quindecim annis se apud Hibernos arma gestasse, exploratos sibi locorum situs, armatorum vires, incolarum ingenia. esse Hibernorum plerosque, veterum sacrorum perquàm retinentes, omnes ferè Anglorum imperium moresque pertæsos, eoque perfacilè partibus adiungendos. Denique in se recipere,* (quod etiam Parmensi Duci ipse promiserat, libelloque tradito explicauerat) *si sibi millia sex veteranorum militum; si arma, totidem hominibus armandis: si puluis bellicus, si annona tres in menses tribuerentur, se in Maiestatis eius manus insulam adducturum. Qua adducta, habituras hispanas classes portuum commoda, & classiarijs alimenta: suppeditaturam insulam equites non contemnendos, pedites nunquam sex millibus pauciores, egregiè omnes exercitos, atque aduersus Anglorum nationem inprimis animatos: &, quod caput est, petitam inde hispanis viribus Angliam, frustra, capta Hibernia, reluctaturam. Nimirum vt vrbes expugnatis suburbijs, sic regnum, si adiacentia subtrahas, non diu stare.* At verò Platus, etsi quæ dicta à Stanlæo fuerant, non improbabat, plus tamen momenti in Scotia Angliæ contermina reponebat. *Multa in eo regno coqui. venisse; dum discef-*

Stanlæus censet, Hiberniam priùs inuadendam.

& se offert.

Hibern.

Platus prius Scotiā aggrediē-dam.

1588 *discessum è Belgio ipse parabat, ad Parmensem Ducem Scotorum Chiliarchum Gulielmum Simplium, iuuenem egregiè pium, audentemque, atque alios cum eo è primaria nobilitate, auxilium à Duce postulantes, at magna, aduersus Angliæ Reginam conspirantibus iam multis, pollicentes, non sine spe, Regem ipsum ad vltionem matris attrahendum. Id ante omnia, suo quidem iudicio, perurgendum: neque prius Angliam, quàm Scotorum armis implicitam, hispanis nauibus inuadendam, incœpta aggressione ab insula Vecti. Obiacere illam Angliæ, breui euripo interfluente, veluti munimentum tutelamque duorum portuum, qui præcipui in continenti Britannia numerentur. Munitam quidem præsertim à natura insulam esse: quam olim cepisse, gloriæ datum sit Vespasiano tunc Claudij Cæsaris legato. tamen quomodo in potestatem redigi queat, monstratum esse Parmensi Duci à Ioanne Vuercelleio nobili Anglo. qui vti vetus loci incola, detecturum se spopondit situm sibi vnicè obseruatum, quo appelli naues, intrarique insula, atque intra spatium viginti quatuor horarum obtineri possit. Ad hæc autem, ne quid subesse fraudis existimetur, Hispanis offerre se Anglum & locindicem, & fidei obsidem.* Hæc fatus, Vectem insulam in Angliæ delineatione, commentariumque super ea re Parmensis iussu accuratè confectum Regi considerandum obtulit. Nihil horum Sanctacrucio displicebat, tantum instabat vt expenderentur omnia, circumspectèque educeretur ea classis, in qua Hispani vires imperij veherentur. ac propterea existimabat, portum prius aliquem

Colonel. lo

Vectis

Portesmonth, & Hãpton

Suet. in Vespasiano

Sanctacrucius portum aliquem priùs capiendum.

quem

 1588

quem siue in Hibernia, siue, quod mallet, in Hollandia Zelandiaue, pertentandum: eoque capto, atque adeò tectà à tergo classe, expeditionem securè prosequendam. Cum Sanctacrucij sententia mirè congruebat Alexandri responsum, qui multis ab Rege de ea expeditione consultus, compositâ per eos dies epistolâ, Maiestati eius inter alia sedulò reputandum rescripserat, Britannicum mare foedis, horrendisque tempestatibus obnoxium, caecisque syrtibus insidiosum esse: atque adeò temerè in hæc discrimina hispanam classem immitti, si non prius ei receptus in portum aliquis contra maris aduersa statuatur. Atqui nullam esse tàm in regijs prouincijs, quàm in reliquo Belgio stationem tantæ classis, quantam apparari par est, omninò capacem, præter Flissingam. Huc igitur vertenda primùm arma: atque hoc portu in potestatem redacto, tum vero aduersus tempestatem ventorumque minas, prompto classi perfugio, prudenter ac tutò nauigandum. In qua deinde sententia tanto firmiùs inhæsit, quanto post captam Slusam, faciliùs expugnari Flissinganum portum sibi persuadebat. Itaque Regem scriptis rursum litteris, obnixè rogauit, vt attentandæ Flissingæ, spatium sibi permitteret, antequàm in ea maria hispana classis, stationis incerta proueheretur: polliceri se Maiestati eius, diuina fretum ope, multò quàm Slusam celerius portu potiturum. Sperabat autem Alexander, vt ex eius litteris conijcio, si Flissingam cepis-

idem sensit Alex.

1. Augusti 1587

portúque Flissinga proponit

15. Sept 1587

Flissinga

1588 cepisset, persuasurum se Regi, vt classem, mutato ordine, ad reliquum Belgium peruincendum conuerteret: vnde Anglia Batauorum munimento nudata certius adiri, atque expugnari posset. Nempè quod sæpè incassum petierat à Rege, vt conatum semel omnem perdomandis prouincijs adhiberet, eum nunc adhibitum, sed in Angliam destinatum, detorquere in Belgium satagebat. Sed Rex passurus haud erat ampliorem moram, quòd, vt ei respondit, & turbatæ iam res in Gallia, & minorie Germania metus raris inde militum euocationibus, & auersa aliò Turcarum arma, opportunum expeditioni tempus omninò præscriberent. Vrgebatque deliberatum iam bellum indigna Scotorum Reginæ cædes: cuius vltionem ad Principes pertinere omnes Rex aiebat, quorum scilicet omnium violata in eo scelere Maiestas videretur. Itaque de ijs, quæ hinc à Stanlæo, inde à Plato, ac Sanctacrucio proponebantur, sententiam Rex suam prolaturus, negauit, nouos sibi hostes in Hibernia quærendos: & apud eam insulam, aut alibi portum armis capere, ex quo gradus fieret in Angliam, lentum esse negotium. quantumque moræ protraheretur, tantum spatij ad instruendam defensionem hostibus indulgeri. Ideòque Sanctacrucium, vt festinaret, neue nimia circumspectione, belli opportunitatem corrumperet, seriò admonuit, Consilium fouendi Scotorum arma, Alexandri prudentiæ permisit: mandauitque ad eum

Sed Rex à temporis opportunitate, & à Scotorum Reginæ cæde permotus non probat consultorum cunctationē,

aperitque sententiã suam Alexandro scribens.

ſcribens, *Ne propterea intermitteret, quem cœperat, hominum armorumque apparatum: ſed audito, ſolui è Luſitania claſſem, inſtructum ipſe procinctumque in Belgio exercitum haberet; ſic enim ex compoſito rem, Deo duce, adminiſtrandam, vt Sanctacrucio in conſpectu Angliæ claſſem continente, ipſe milites ſuos paratis iam ratibus impoſitos, ſiue in Vectem inſulam, ſiue quò monſtraretur, feſtinatò tranſmitteret. Interim Sanctacrucij partes fore, claſſe in omnem belli occaſionem intenta, traijcientes Belgas eò vſque defendere, dum illos ab hoſtili, quæ ſe opponeret, claſſe, tutos appulſoſque conſpiceret.*

1588 28. Octob. 1587

ALEXANDER accepta Regis deliberatione, curas inde omnes ſollicitando militum delectui, fabricandis ratibus, fouendis externorum motibus, ordinando pro ſe abſente prouinciarum regimini, tanto proniùs intendit, quanto per eam occaſionem Hiſpanas præſertim atque Italicas legiones, quas ſupra modum attenuatas iampridem querebatur, ſuppleturum ſe copioſiùs aliquando ſperaret. Erant ei legiones Hiſpanorum tres, Italorum duæ, præter alias aliarum nationum.

Status Regij exercitus.

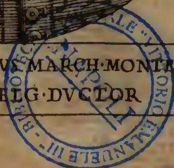
Hiſpanæ legiones tres.

Hiſpana Chriſtophori Mondragonij in centurijs viginti ſeptem, paulùm ſupra mille ac ducentos milites numerabat: ex quibus fermè trecenti in præſidijs agitabant, nongenti caſtra ſequebantur. Ioannis Aquilæ legio in viginti quatuor centurias diſtributa, milites non plures mille ac ducentis recenſebat: à quibus quingentos abſtraxerant præſidia, ſeptingenti in campo militabant. Franciſci

Bo-

J. G. incid.

BLASIVS CAPISVCCVS MARCH·MONTERII
ITAL·IN BELG·DVCTOR

1588 Bobadillæ legionem centuriæ vna & viginti, milites mille ac nongenti conficiebant: omnes sub signis, nulli in præsidijs erant. At legiones Italicæ Gastonis Spinulæ, & Camilli Capisucchi eò decreuerant, vt in centurijs septendecim vix mille ac sexcentos simul explerent, quorum trecentis ad præsidia sepositis, sexcentos ad prælia succinctos Spinula ducebat. Capisucchi milites infra septingentos, in octo centurias contracti, omnes armis campestribus attinebantur. Has ergo suppleturus legiones Alexander, ac nouas, vti cum Rege statuerat, additurus, ad legenda per Italiam minimum quatuor hominum millia, Blasium Capisuccum lanceariorum turmæ ductorem, virum militiæ impigrum interritumque illuc iam allegauerat, cum litteris ad Xystum Pontificem, ad Genuensium Rempublicam, atque ad Vrbinatium Ducem, Regis nomine oratos, vt suis in prouincijs delectus haberi ne grauarentur. mandaueratque eidem, vt ex patentibus Centurionum legendorum litteris, aliquas honoris causâ Pontifici, ac Duci offerret, vt, si illis videretur, Centuriones arbitratu suo dicerent. nam Respublica quadringentos & quinquaginta è Corsica centuriandos Flisco iam permiserat: tanta vbique locorum alacritate accurrentium ad danda belgicæ militiæ nomina, vt centuriæ, quas non plures tredecim scribi mandatum erat, omnes destinatum trecentorum peditum numerum facile excesserint. Certè centuria Syl-

Spin. Comes Bruay Capisuc. Marchio Podÿcatini

Italicæ duæ.

Ad has Italicas supplendas.

Marchio Monterÿ

mittitur in Italiã Blasius Capisuccus.

Dux Vrbin.

Resp. Gen.

lecti milites.

læ Barignani quadringentos ac triginta, Celsi-Celsij quingentos ac octoginta tres, Marchionis Rangonij sexcentos & quatuordecim numerauere. Lustratos autem in Insubria à prouinciæ Gubernatore Carolo Terranouæ Duce, & à Blasio Capisucco, repertosque omnes cum Corsis paulùm supra quinque millia, Blasius in Belgium duxit; nullo sub tribuno; quippè supplendis Camilli Capisucchio & Gastonis Spinulæ legionibus destinabantur. Et in legione Capisucchij, præter milites, suppleti quoque sunt Centuriones duo Parmensi Duci plures per annos probati, Alexander Caffarellus, & Tarquinius Capisuccus; hic pro Siluio Piccolomineo sclopetariorum, ille pro Antonio Gambaloita equite Hierosol. hastatorum præfectis. At Neapolitano in Regno, iussu Regis, à Prorege, Mirandæ Comite, accuratè delecta quatuor peditum millia Tribunum ductoremque habuere Carolum Spinellum expertæ sæpius inter arma virtutis. Nam & in Neapolitano bello aduersus Guisium Ducem honoratius miles: & in nauali ad Echinadas prælio, duarum triremium ductor: & in Lusitana expeditione, trium peditum millium Tribunus, strenuè vbique rem gesserat. Vt meritò illum, eiusque legionis Centuriones viginti, ex Neapolitana omnes nobilitate, magnoperè laudauerit, commendaueritque Prorex ad Alexandrum scribens: nec laudes supra virtutem reperit Alexander: legionemque ipsam quum primùm spectauit insigni vestium armorumque cultu perornatam,

Marginal notes (left): *lustratur in Insubria:* — *Additur his legio Neapolitana, Spinello Tribuno:* — *vterque in Italiam redierat.* — *Spinello Tribuno.*

Marginal notes (right): 1588 — *Syli. Pisauren. Cel. Rom. 8. Jul. 1587.* — *10. Jul. 1587.*

CAROLVS SPINELLVS NEAPOLITANOR
IN BELGIVM DVCTOR

lib. 9. *n. 324.*

1588 sicut videri sibi legionem theatralem, certamini accinctam ludicro, festiuè tunc dixit: ita illam postea in martis campo, armis decretorijs pugnacem ac victricem sæpius expertus est. Ad Hispanorum autem delectum, quorum sex millia Rex promiserat ab Hispania iampridem secreuerat Alexander in Belgio ex veteranis signiferis, octodecim: eosque in Hispaniam ducendos tradiderat Ioanni Moræo equiti Hierosolymitano: qui cum bellatorum manipulum Regi offerret, oraretque, vt sua illos voce centurionatus munere Rex honestaret, certus suam quemque centuriam ita sibi conscripturum, vt non alijs conquisitoribus opportunius Hispani ad belgicam militiam legi possint. Et Rex haud grauatè admissis, è militari singulorum aspectu, vultuque, qui cicatricibus insignis & merita proderet, & promerenda promitteret, fortes sanè viros interpretatus, omnes illicò Centuriones verbis honorificis creauit: delectatus insuper eorum responso, quoniam comiter interroganti, Num aliquid ab se peterent, respondère omnes, *Nihil aliud, nisi vt in Belgium remitteret sub Parmensi Duce tamdiu militaturos, dum reliquum vitæ pro Religione ac Rege profunderent*. Hisce autem Centurionibus Antonium Zunigam Rex imposuit belgicæ militiæ apprimè gnarum: qui collecta tria ferè Hispanorum millia sub octodecim signis in Belgium deportauit, veteranis ibi legionibus admiscenda. Secuti sunt horum discessum Catalani fermè totidem: quorum

Ad gubernandas hispanas, quæ leguntur, legiones, mittit Alex. veteranos signiferos in hispaniã;

30 Maij 1587.

quos Rex constituit Centuriones.

Dignum eorum dictum.

3000

Sequitur hos legio Catalana. rum plerosque ex illius provinciæ exulibus veniâ donatis Aloysius Queralta, nobilis & ipse Catalanus, Regis iussu conscripsit, ductor idem & Tribunus suæ legionis: quam, quia, semihispanâ linguâ Catalani loquerentur, legionem Vuallonum Hispaniæ, militari ioco, nominarunt. Non pòst multo ex Germania peditum tria millia, cum quatuor Raitrum turmis attulit Carolus Austriacus Burgautij Marchio: quem magnoperè cupientem Farnesianâ militiâ erudiri, in Belgium inuitauerat præmonitus Alexander. & è Burgundia quadringentos pedites, supplementum suæ legionis euocauerat Marcus Rye Marchio Varambonius. & in Vuallonum prouincijs, & in reliquo Belgio idem factitabant Chiliarchi, ductoresque omnes, suam quisque centuriam, turmam quisque suam, nouo complemento, Alexandri iussu firmantes. Strepebant passim vrbes agrique tympanorum sonitu, & conquisitorum delectibus cuncta feruebant. Eodem tempore miles ab Hispaniæ prouincijs, miles à Pontificijs terris, à Neapolitano regno, ab Insubria, à Corsica, à Germania, à Burgundia, à plerisque Europæ partibus in Belgium properabat. Publicæ quaquàuersum viæ, planè militares, euntium centuriarum, manipulorumque frequentiâ terebantur. Cum mari facilè comparares Belgium, ad quod vndique locorum tam varia nationum agmina, tamquam amnium nomina confluebant. Neque ordinarij tantùm milites, mediæue nobilitatis, sed viri sanè

Andrea Card. Austriaci frater

Vnâ quoque ducit ex Germ. Carolus Austriacus: & supplementum ducit è Burgundia Varãbonius, & alia supplētur aliunde:

magno vndique accursu:

præsertim primariæ nobilitatis.

sum-

CAROLVS AVSTRIVS BVRGAVTII MARCHIO
GERMANOR IN BELGIVM DVCTOR.

1588 summates, ac Dynastæ quotidiè in Belgium festinabant. Aduenere ab Hispania Rodericus de Silua Pastranæ Dux, & Ioannes Mendoza Marchio Inoiosæ: à Gallia frater Haumalæ Ducis Philippus Lotharingus, (quem priuatâ vlciscendi Guisij sanguinis causâ permotum ad Britannicam expeditionem, scribit ad Alexandrum Bernardinus Mendoza) ab Italia Ioannes Mediceus Magni Etruriæ Ducis frater: à Germania Carolus Archiducis Ferdinandi filius: à Sabaudia Amadeus Ducis frater: à Sicilia Octauius Aragonius Terranouæ Ducis filius, & Ferrantes à Bosco Aragonius Misilmeni Ducis frater: & ab vsque Africa Mauri Regis filius. quos honorificè appellatos, singulis quemque litteris Parmensi Duci commendat ab hispania Rex. præter alios complures multa generis claritudine præcellentes. Vt meritò Carolus Colcma in hispana de Belgarum tumultibus historia, neget, quemquam recordari, primariam adeò, splendidamque nobilitatem in belgica militia conspectam esse, ex quo Carolus Cæsar regna imperiumque deposuit. Hæc porrò militia in hunc modum aucta, (vt speciem eius summatim ob oculos ponam) pedites circiter quadraginta millia, equites tribus millibus aliquanto pauciores: hos turmis viginti ac duabus, illos legionibus vna & viginti comprehensos numerauit. Italicas tres Camillus Capisuccus, Gasto Spinula, & Carolus Spinellus Tribuni rexere. E quatuor hispanicis, Mondragoniam quidem, quòd Præfectus

Regina Scotiæ ex Guisia matre.

9. Augusti

Lib. 1.

Census regiæ militiæ

Italicæ legiones tres,

Hispanæ quatuor.

ctus Antuerpianæ arcis Mondragonius 1588
attineretur Antuerpiæ; Sancio Martinio
Leuæ tradidit Alexander. Quòd autem
Ioannes Aquila ex vulnere ad Slusam
accepto grauiter laboraret, eius legioni
Ioannem Manriquum de Lara, Ducis
Naiaræ filium imposuit. vti Bobadilliam,
absente Francisco Bobadilla, Emmanueli
Vegæ Capiuaccæ iampridem attribuerat.
Quartam verò Catalanam Aloysius
Germanica quinque, Queralta, quam duxerat, obtinebat. At
legiones Germanicæ quinque, Chiliarcos *Colonelli*
suos haud mutatos habuere Ioannem
Manriquum, Ferrantem Gonzagam,
Comites Arembergium, & Barlamontium,
& Carolum Austriacum Burgautij
Vuallonica sex, Marchionem. Vuallonicæ quoque septem
mansere omnes sub veteribus Ducibus,
Emmanuele Marchione Renthiaco,
Comitibus Bossuuio, & Octauio
Mansfeldio, Mottæo, Barbansonio, Balansonio,
& qui Farnesiam Alexandri
Burgûdica & Hibernica dua. ducebat, Vuerpio. Postremò Burgundicam,
& Hibernicam Marchio Varambonius,
& Gulielmus Stanlæus administrabant.
Equitum turmæ. At verò regendis equitum turmis,
ad veteres earum ductores vnde viginti,
tres Alexander adiunxit, Fauaræ in Sicilia *Fauara Lusitanus*
Marchionem, Octauium Aragonium
Terranouæ filium, & Aloysium Borgiam
Ducis Gandiæ fratrem, sub eodem equitum
Nauigaturi in Angliam. magistro Marchione Vastio. Ex his
porrò militibus pedites tricies mille, *triginta millia*
equites mille atque octingentos descripsit,
qui se in Angliam traiecturum sequerentur.
Commoraturi in Belgio. Et Belgio aduersus domesticum
hostem decies mille pedites, equitesque
mille,

1588 mille, præter affixos locis præsidiarios destinauit. delecto, qui supremi prouinciarum Gubernatoris, armorumque Ducis sustineret interea vices, Petro Ernesto Comite Mansfeldio, viro tam inter milites belgas, quàm inter Magnates Hispaniæ, atque inter aurei Velleris equites, omnium antiquissimo. Eius castrensem præfecturam Valentino Pardiæo Mottæ Domino, quem secum ducturus erat, attribuit. Mansfeldio autem si quid humanitus interim accidisset, in eius locum scripsit ad Regem sufficì posse Carolum Lignyum Arembergij Comitem, non malâ, vti sperabat, aliorum Procerum gratiâ: præsertim quum Dux Areschotus in Germaniam ad comitia iter meditaretur, & Marchio Renthiacus iam se ad expeditionem Anglicam, vti maris Præfectus, accingeret. Hæc dum ille ordinabat, eodem tempore nauigia Antuerpiæ, Neoporti, Dunquerchæ certatim parabantur. Ad eam rem cædi Alexander imperauerat siluas Vuasiani tractus; fabricarique naues tanta celeritate, vt non illæ manibus hominum fabrefactæ, sed arbores ipsæ in naues momento conuersæ viderentur. Erant onerariæ ferè omnes, ac planis carinis perquam amplæ, quibus equi virique transueherentur, imponerentur arma ac tela, obsidionales machinæ, futiles pontes, quæque alia aut traijcendo amni, aut struendo vallo, aut oppugnandæ arci ex vsu habentur. Ob eam causam accuratè conduxerat à Brema, atque Hamburgo nauicularios quamplurimos:

Grandi di Spagna

Campi Magister

6. Dec. 1587.

Horum supremus Gubernator pro Farnesio,

& huic ex occasione substituendus,

Materiã ad naues Alexander parat:

& nauales fabros,

maximè autem à Liguria, opera Petri Mendozæ, hiſpani apud eam Rempublicam legati, nauales fabros, ædificandi nauigia, & gubernandi iuxtà peritos. Simul quoniam naues varijs in locis fabricabantur, vt omnes traduci ad Flandricum littus, vnde ſoluendum erat in Angliam, tutò expeditèque poſſent, luſtrauit ipſe amnes; laxauit eorum ripas, & alicubi nouos alueos, inductis aliunde riuis, aperuit.

1588

Hic frater erat Io. Mãriqui Germanor. Chiliarchi.

& viam nauibus.

DE Scotorum Rege. Regni ſtatus:

NEC ideò ab incæpto pridem cum Scotis negotio ceſſabatur. Fluctuabat iamdiù miſerum in modum Scotia varijs factionum vndis, Eliſabethâ Reginâ in fretum illud ab Anglia ventos tempeſtateſque concitante. Alios noui Euangelij inducendi vanitas, alios veteris retinendi conſtantia: multos Mariæ Reginæ diuturnus indignuſque carcer, ciuilibus inter ſe turbis armiſque ſæpè committebant. Rex ipſe hinc atque hinc diſtrahebatur; donec audito matris ſupplicio, veritus (quod ei multi occinebant) ne, quæ matrem ſuſtuliſſet, & filium tolleret; excitari aliquando, & quidem implacabiliter in Anglam viſus eſt. Inde nobiles complures, quod de Regina liberanda conſilium inierant, id de vlciſcenda reſumentes, implorandum ſibi ab Hiſpano auxilium condixere, Guilelmo Simplio Scotorum Chiliarco, & Mortono Comite tranſactoribus, atque adminiſtris. Quos Bernardinus Mendoza (namque ad hunc notum ſibi hominem Pariſios ſe contulerant) libenter amplexus, litteris inſtructos ad Parmenſem

Rex de vlciſcẽda matris cæde cogitat: & nobiles pro eodem

ſem

1588 sem Ducem allegauit. Et Parmensis, re cum Philippo Rege communicata, quanto id opportunius accidebat destinatæ in Angliam expeditioni, tanto liberaliorem illis ab Rege, atque ab se opem pollicitus, addita præsertim pecunia, & spe maiori facta, in Scotiam remisit, cum mandatis Simplio traditis, salutaret suo nomine socios: atque, vt in suscepti consilij constantia persisterent, animaret: moneretque sedulò, ne arma ad Angliæ fines admouerent antè, quàm portu, quem designauerant, potirentur. Quin compositas ad ipsum Scotorum Regem litteras Simplio dedit, quas, si ex re videretur, Regi traderet. In ijs (vt sententiam hìc referam) *Aduenisse ad se nuper* aiebat *Simplium Chiliarcum: ac nomine multorum Scotiæ nobilium, qui ad vlciscendas tum Mariæ cædem, tum iniuriam vniuersæ Scotorum genti factam, conspirauerant, auxilium petijsse. Eorum postulata libenter ab se audita, quòd existimaret, perquàm gratum ei futurum. socios habere tam pia gloriosaque, atque expectata ab omnibus vltionis. Ideòque se & obtulisse in eam rem non grauatè operam suam, & eodem semper animo futurum in ijs, quæ ad Regiam eius amplitudinem dignitatemque spectauerint. Cetera ex Chiliarcho intellecturum.* Sic ille, nulla addita aut commendatione catholicæ Religionis, aut spe successionis ad Angliæ Regnum. Et Rex admisso perhonorificè Simplio, egit per litteras, quarum authographum apud me est; gratias Parmensi Duci, cuius humanitati adstrictum se in perpetuum profitebatur. Ea porrò, de quibus Simplius

confugiũt ad Alexandrum,

qui operã suam offert,

& ad Scotorum Regẽ litteras cõponit,

gratas Regi,

10. Maij *Originale*

plius egerit, gratissima sibi accidisse; nec illibenter acquieturum se omnibus, quæ idem de habito colloquio, ineundoque consilio relaturus sit. quibus si fortè contraria à quoquam referatur, ne fides ab Duce habeatur, ad extremum rogat. Et verò credibile est, oblatam à Parmensi operam Regi gratam accidisse: nempè vltionem ille animo premebat, dumtaxat incertus, peteret nè auxilium aduersus Reginam à Daniæ Rege, cuius filiam ambibat vxorem, an potius componeret se cum Hispano virium prævalido, & Anglis infenso. A quo quum vltrò nunc inuitaretur, conditionem haud aspernari visus est. Nisi fortè suspensè scribebat ille Rex in euentum scilicet intentus, & huc, aut illuc sè demum delaturus, vnde spes potentiæ maior affulsisset. Etenim eodem tempore ab Angliæ Regina, & à Parmensi Duce, Regis animus oppugnabatur.

facile vsuro Alex. opera.

NON cessabat illa litteris, legationibusque placare iuuenem Regem, & communione periculi in partes attrahere, subinde admonens, caueret sibi à consilijs Hispanorum; quibus decretum esset, post deuictam Angliam, continenti opera Scotiam subiugare. nec maius ab Hispano beneficium Scoto expectandum, quàm quod Vlyssi promisisse dicitur Polyphemus, nempè vt ceteris deuoratis, vltimus ipse deglutiretur. Nec diu reluctatus est Rex, & hæresi innutritus à puero, & circumsessus ab Reginæ emissarijs crebrò in aurem insusurran-

Sed Angliæ Regina

Anglia Regina

varijs illum artibus auertere conatur.

1588 tantibus, Reputaret apud se, conducibilius esse rebus suis, Elisabetham quam Philippum regnum Angliæ obtinere: illa defuncta, regnum ei ante omnes iure deberi: at Hispano armorum vi Angliam acquirente, spem successionis penitus omnibus præcludi. Itaque remittente paulatim, quem ceperat, maternæ vltionis impetu, cum Regina in gratiam rediit: immo Comite Mortono in carcerem coniecto, & conspiratione euanescente, Reginæ se aduersus Hispanos adiunxit. Compos ergo voti Elisabetha, Scoto in partes attracto, longius spes iecit. Et, quoniam per Hispanorum cunctationem licebat, properatis legationibus in Galliam, Daniam, Germaniamque, amicitiam renouauit, necessitatem exposuit, auxilium flagitauit. Quin etiam, vti comperio, missis ab eadem Constantinopolim is, qui paucis ante annis fœderis inter Turcarum Imperatorem, & Angliæ Reginam minister fuerat, supplicem libellum obtulit (libelli exemplum & Praga à Guillelmo de Sancto Clemente, & Venetijs à Ioanne de Tornoza, hispanæ in ea vrbe nationis Consule, missum est ad Alexandrum) in quo Turcam orabat, ne desertam vellet in eo discrimine Reginam: sed quando illum Deus fecisset omnis humanæ potentiæ summum, ad defendos idololatras, (tales præ Turcis ipsa Catholicos habebat) vteretur ea, qua vnice præstaret, magnitudine virium: ac immissis in Hispaniæ regna triremibus minimum sexaginta terrore sui nominis

& auertit; & sibi contra hispanum adiungit.

Tum ab alijs Principibus opem poscit.

Ipsum Turcarū Principē sollicitat.

Legat. apud Cæs.

minis absterreret hostem, qui auxilio fretus aliorum Principum, (eius in primis, qui Deus terrestris ab illis creditur, coliturque) Britanniam nunc inuadit, mox ipsum Turcarum imperium insatiabiliter inuasurus. Nec minus anxiè cum Fœderatis Belgis ad commune periculum propulsandum Regina transegit, contentiones inter eos, Anglosque quotidie inualescentes, Belgis æquior diremit: quæque à Comite Mauritio, atque à Magistratibus aduersus Leicestrium rogabatur, liberaliter indulsit. classe hispanica si peterentur Hollandi, naues, arma, militem prælargè promisit, si inuaderetur Anglia, parem ab illis opem, maximè aduersus Parmensis apparatum, pro fœdere atque amicitia poposcit. Nec Belgæ auxilium distulere, viginti bellicis nauibus in Angliam directis, classe, quam instruere iam cœperant, apud se retenta: cuius cum parte Scaldim se insessuros, ne Antuerpiâ naues in mare Parmensis educeret, polliciti sunt. Sic illa foris. At domi propiore nempè curâ, milites toto lectos regno contrahit: naues quàm multas potest, Carolo Houuardo rei maritimæ Præfecto, eiusque vicario Francisco Draco comparandas, regendasque committit, peditum equitumque ad terrestre bellum Comiti Leicestrio summum per insulam imperium attribuit. Henricum Seimerum cum peculiari classe Hollandicis nauibus iungenda, Flandricam oram, ne inde Parmensis egrederetur, circum ire iubet. alias demum copias ad regiæ vrbis, suique

1588

Cum fœderatis prouincijs transigit:

Pontif. Rom.

In Anglia milites ac Duces parat.

Admirallus

Londin.

1588 que custodiam, Husdono duce priuatim seponit. Postremò cauendum sibi, ac regno, per id maximè tempus existimauit à Catholicorum nobilitate: qui, vt in magna erant apud omnes existimatione, ita momenti plurimum allaturos Hispanorum partibus suspicabatur. Et licet eorum permulti studium operamque suam Reginæ aduersus externorum aggressiones offerent: siue spe conciliandi catholico nomini Elisabethæ animum, siue insita ab alienatione à peregrinis moribus, dominationeque; illa tamen præcipuum quemque, perdurante ea belli tempestate, partim in custodiam; partim in exilium amandauit; TVTIVS arbitrata, vincire manus, ne nocere possint: quam promereri animos, vt iuuare velint.

A catholicis nobilibus prauauet.

SED nusquam impensius, quàm per Hispaniæ regna construendæ classi insudabatur: Europâ vniuersâ in expectationem tanti apparatus erectâ. Et sanè nec Hispania quidquam operosius in maritimis expeditionibus aliquando elaborasse, nec superbius aliquid Oceanus vidisse ferebatur. Duo in primis nauium genera admirationi erant, quæ quòd vsitatum ad eam diem modum excederent, quasi tunc primùm immissa mari visa sunt. Alterum earum, quæ velis ac remis aguntur, sed reliquis triremibus tertià omninò parte longiores, latioresque. Non enim solùm præalta proræ puppisque propugnacula multo milite ac tormentis armauerant, sed maximè costas ac latera, singulos inter scalmos

CLASSIS hispana.

eius apparatus, præsertim nauium, tum quæ Galeassæ dicuntur.

Galeazze

mos

mos ac remigum transtra, singulis tor- 1588
mentis ita in orbem instruxerant, vtquòcumque se nauigium obuerteret, æquè noxium fulminaret. ex quo fiebat, vt, quum hæc remigum scamna, ob interiecta tormenta multò hîc latiùs, quàm in ceteris triremibus inter se distarent, ob hanc interscalmiorum magnitudinem, longiore forma nauigium extenderetur. Quamobrem sicuti veteres scriptores distinguere à communibus nauigijs triremes consueuere, eas longarum nomine appellantes: sic ab ipsis nauibus longis, hoc genus nauium, quæ propter immanem hanc formam Galeassæ vulgo dicuntur, longiorum appellatione distinguere non incongruum fuerit. Tales in Naupactæa pugna à Venetis primùm inductæ, victoriam Christianæ Reipublicæ perpetuò memorabilem pepererе.

Galera

tum earũ quæ Galeones.

Alterum genus erat earum nauium, quæ non nisi ventis ad velorum remigium laborantibus impelluntur. quæ, quoniam cum nauibus solùm veliferis ita rotunditate formæ conuenirent, vt tamen à triremibus aliquid longitudinis haberent, & vtrasque mole superarent, nominari Galeones cœptæ sunt. ego ingentes Gaulos, (sic enim genus nauigij non planè rotundi dictum apud veteres lego) libentius appellabo. nisi fortè oppida pelago innatantia appellari quis malit, si & populum oppido parem intrà ea tecta, pluribus distincta contignationibus habitantem; & arces defendendæ vrbi validas, è prora puppique surgentes inspexerit. Sed nihil æquæ

Galeoni

Festus & alij

huiusce

1588 huiusce nauigij magnitudinem firmitatemque ostendebat, ac grandium pondera tormentorum. castella, fori, ad rostrum, ad clauum, infra supraque tabulata, & quidem duplici ordine, tormentis in hostem minantibus armabantur. Profectò non densior hispidiorque sentibus suis histrix aduersus circumlatrantes canes instruitur, quum in se se conglobata cutem intendit, & aculeos eiaculatur; quàm crebra hæc tormentis & minax moles; ita suis vndique missilibus communiebatur, vt vndecumque inferentem se hostem, promptis quaquàuersum emissionibus, absterrere posset. Harum porrò, atque aliarum nauium, militumque in eis numerum, scio variè à scriptoribus euulgatum Ego satis habuero, indicem hic referre missum ex ipsa classe, paulò ante pugnam ad Alexandrum. Eius summa hæc erat.

Constat vniuersa classis nauibus magnis centum ac triginta quinque: partim triremibus ordinarijs, aut extra ordinem longioribus: partim rotundis solitæ magnitudinis, aut Gaulis præter solitum ingentibus, & ex ijs, quatuor longè vastissimis. reliquæ minores fermè quadraginta, pleraque onerariæ sunt vectoriæque, & maiorum additamenta. In his imposita legiones Hispanorum quinque, Tribunis Didaco Pimentello, Augustino Mexia, Alphonso Luzono, Nicolao de Insula, & Francisco Toletano, cum militibus octodecim millibus, & octingentis quinquaginta septem. Ad hæc nautæ naualesque socij septem millia, & quadringenti quadraginta nouem. Præterea Dynastæ Proceresque hispani ducenti, atque viginti.

Galeazze

Galeoni

Summa nauigiorum,

& militū

gi ti Milites voluntarij trecenti quinquaginta quatuor, cum horum famulis seruitijque sexcentis vigintiquatuor. Denique ex religiosis familijs Sacerdotes, quique aut ad agros curandos, aut ad militum licentiam manus iniectione coërcendam, aut ad alia classis ministeria adhiberi solent, sexcenti sexaginta nouem. Atque adeò in classe nauigant homines viginti octo millia, ac ducenti nonaginta tres. De bellicis tormentis, machinisque, & commeatu, nulla hîc mentio, sed horum apparatus quantus fuerit, ex magnitudine classis conijcere cuique promptum est. Nec defuere scriptores, qui ex libello, quem Mantuæ Carpetanorum editum vidisse se dicunt, tormenta, pilas, bellici pulueris dolia, plumbi pondo: ac, (præterea, quæ miles quisque gestabat arma) sclopos maiores minoresque, hastas, bipennes, aliaque id genus tela, quæ armandis in Anglia insularibus sufficerent, abundè numerauerint. quin & alimentorum ad senum mensium annonam, appositâ singulorum copiâ mensurâque, nimis quàm minutè percensuerint. Illud constat, rarò vnquam Hispanos expeditionem frequentiore nobilitate, speque victoriæ alacriore suscepisse, ideóque perpaucis in classem admissis ex alijs nationibus, facti gloriam hispano nomini eos quæsiuisse creditum est. Nec temerè sperasse id decus poterat ea classis Sanctacrucio Imperatore: qui cùm sæpè ex alijs maritimis hostibus, tum recente victoria ad Helenæ promontorium ex Eduardo Drachi fratris filio, Anglisque nauibus, Vlissi-

Venturieri

numerus

Nadrid.

Sanctacrucius classis Præfectus.

1588 Vlissipone triumphauerat. Verùm dum is naualem apparatum in ea vrbe dispo- nit, audito aduentare hispana cum indico auro nauigia, iussus à Rege cum parte nauium obuiàm illis ire, ac securitatem viæ præstare, reuersus incolumi gaza, paulò pòst moritur: tanto maiore quidem dolore Philippi Regis, quanto dedisse causam mortis Rex ipse ferebatur. Nam Sanctacrucius adornandæ classi Vlissipone insistens, quoniam multa in delectu militum, multa in nautarum ministerio requirebat, minus ob eam moram probabatur aliquibus, qui aut imperitiâ, festinabant, aut Regis obsecundare desiderio satagebant. Qua de viri cunctatione, litteris Alphonsi Leuæ, præferuido iuuenis ingenio, sed ignaro sollicitari à se fatum suum, Rex admonitus, vbi in conspectu Sanctacrucium habuit non perinde ac solebat exceptum, *Malè tu quidem*, inquit, *pro beneuolentia in te mea, mihi gratiam rependis*. Nec pluribus opus fuit, vt inde domum abiens ex mœrore de vita decederet. Adeò SÆPENVMERO homines inter vulnera inuictos erectosque, vnius verbi punctincula facilè prosternit: quasi istis pro corde sit honor, quo læso viuere non sustineant. Iam parem orbæ classi Gubernatorem, nec promptum Regi tunc erat inuenire, nec diu per otium quærere permittebat necessitas festinandi. Igitur Alphonsum Peresium Gusmanum Medinæ Sidoniæ Ducem, militiæ quidem haud ita peritum, sed clarum genere, diuitijsque per Hispaniæ

Lisbona

moritur: tali occasione.

Nam in ea expeditione obijt

Substituitur Medina Sidonia Dux.

regna præpollentem, pro Sanctacrucio Rex substituit, classe non aspernante, ferreo Duci aureum suffectum: quòd & primarij milites ampliorem sui vsum à nouo inexpertoque Imperatore sibi promitterent: & reliqui pecuniosum Ducem tanquam obsidem acciperent stipendij non defuturi. Accedebat multorum, ac in primis Io. Martinij Recaldi vniuersæ classis legati, & Michaelis Ocquendi Cantabricis nauibus præfecti in re nauali peritia: quorum operâ Sidonius, prudens ipse, & consiliantibus paratus, vti posset. 1588

Recald. Cātaber *Ocquen. Cātaber*

Imperatoriū vexillum accipit Sidonius:

REBVS in hunc modum compositis, post sacratum solenni precationum ritu, acceptumque imperatorium vexillum, placuit ab Vlissiponensi moniali, sanctitatis tunc famâ percelebri postea imposturæ damnata, eamdem bene precandi cæremoniam exposcere: nimio videlicet studio pietatis haud piè, certè omine non bono. siquidem paulo postquàm soluit è portu regia classis, ante promontorium, cui Finis terræ nomen, coorta horribili fœdaque tempestate, ita distractæ conflictatæque sunt naues, vt alijs aliò ventorum vi delatis, vix tertia è tanto numero pars Corunnam Gallæciæ portum vtcumque tenuerit. Quem in locum ferunt, Anglici maris Præfectum, audito Hispanorum infortunio, armatas illicò naues, secundo vsum vento direxisse, vt hostem collectis nondum viribus laborantem in ipsa statione conficeret. Aderatque iam in conspectu hispanæ oræ, quum reflantis impetu venti

& classis soluit,

statimque tempestate distrahitur.

19. Iun.

Carol. Houuard

Contendēs in eius partem Anglus

vento repellitur.

Camdenus in Elisabetha l. 3.

1588 venti retractus in Angliam, sequi vela votis contrarijs euntia compulsus est. Et hispanæ interea naues, remissa tempestate ad Corunnæ portum, atque ad reliqua Gallæci maris hospitia reuersæ, suppletis è Corunnæ præsidio classiarijs in ea iactatione desideratis, magno intrepidoque omnes animo resumpta nauigatione in Angliam contenderunt. *Recollecta clasis in Angliam pergit.* De classis mora, occasioneque morandi, deque secuta eiusdem alacri velificatione admonitus à Sidonio primùm, mox ab Rege Farnesius, confestim ad Mendozam legatum Parisios scribit: vt de 20. *Iun.* aduentu regiæ classis, deque occultato hactenus consilio hispani ac belgici apparatus, Philippi Regis nomine ac suo, edoceat Henricum Galliæ Regem. *De ea Gallia Regem admonet Alex.* Sic enim Regem mandasse, vt susceptæ expeditionis propositum, antequàm solueret ab Hispania classis, quàm maximè posset, cælatum haberet: ac, postquàm soluisset, primò id aperiret Henrico, ne quid fortè ille in se cudi, improbis in aurem obgannientibus, suspectaret. *Rec. Hisp.* Et verò licet destinari bello Angliam plerique consentirent, aliqui tamen ingenij vanitate, quasi diuersa à vulgo differe re, solitariæ reconditæque prudentiæ sit, aliò atque aliò rem trahebant. *Variæ opiniones quò tēdat hæc clasis.* Multi consultiùs vnde causam offensionis, illuc belli metum assignabant. Hollandi, quòd Reginam Anglam viderent tantoperè in pacificationem præter solitum persuadendam incumbere: quòdque clàm explorassent, Parmensem Ducem, post Slusæ victoriam, in Flissin-

gam Zelandiamque vertisse animum, idque cum Rege consilium communicasse; profecto ab hispana classe haud immeritò sibi metuebant. Erant, qui crederent, & Rex credi volebat, illam nauium magnitudinem, in Occidentalem Indiam parari, recuperandis per ea loca munitionibus oppidisque ab Anglo captis, eâdemque operâ Oceano à prædatorijs passim nauigijs liberando. Denique nec Gallus Hispani apparatum sine cura spectabat, veritus, ne ad fœdus, quod in Gallia concipi videbat, adiuuandum, eæ armorum vires ab Hispania Belgioque dirigerentur, sumpto à Caléti expugnatione principio. Et fouebat huiusmodi designationes Alexander, quo magis Reginæ animum super Angliæ videlicet aggressione suspensum haberet. Immò quum magnâ ephippiorum, frenorumque copiâ Namurci expositâ, ex artificibus ipsis intellectum esset, ad equos in Angliam deportandos illa confici; iussit pleraque venalia proponi: spargique in vulgus, mutato iam consilio, equestri illa supellectili opus vltrà non esse. Sed simulationem deponere coactus est: vbi ex Morosino Centurione, quem in Hispaniam ad Sidonium salutandum, atque ad statum regiæ classis inspiciendum miserat, audiuit, classem non procul abesse. tunc enim Brugis reuersus, Angliæ legatis, qui ad hoc vsque tempus disceptando colludendoque Burburgi substiterant, honorificè dimissis: ac militibus, vbicumque locorum erant, eductis,

1588

& Alexander consilium occultat;

Franc. Morosinus Mediolanen

quod aperit vicinam iam classi.

1588 eductis, perque maritimam oram, quæ apud Grauelingam, Dunquercham, ac Neoportum contra Britanniam latè panditur, distributis; haud dubiè ostendit, quam denique in partem ingens ea machina obuerteretur.

IAMQVE velis non minus Hispanorum spe, quàm vento tumidis, Armonicæ cornu prætervecta classis, videndam speculatorijs Anglorum nauigijs, æstimandamque se præbuit. Speciem ingentis vrbis Oceano spatiantis obiectam sibi retulere ij, quibus primùm inspecta est: cuius ceu mœnia duplici circumducta ambitu prealtæ densatæque triremium longiorum puppes ac proræ componerent: interiectæ his per interualla vastæ Gaulorum moles, superbas in turres & castella consurgerent: & Prætoria in medio ceteris excelsior, Regiam hispani Xersis attolleret, Sed eâ mox specie vario velorum flexu distractâ, æquatâ fronte, mare inter vtramque Britanniam ingressa, in conspectum venit Anglicarum nauium, quæ tunc se ad Plimutham, Cornubiæ extremæque Angliæ portum colligebant. Erant illæ ferè centum, numero ac mole longè infra hispanas. Et Auster Africus in proras ac faciem grauiter incumbens ægrè illas, nec satis compositè deduci è portu sinebat: vnde Houuardo ac Draco Ducibus timor improsperi certaminis, si inuaderentur. Sed eos metu liberauit hispanæ classis prætervectio. Nam Sidonius in Canalis ingressu (sic Angliæ fretum vocant nautæ) antequàm progrederetur, aduocato in Prætoriam bel-

Bertagna

Galeazze

Galeoni

Dux Medina Sidon.

Anglica & Gallica seu Bertagna Cornualia

Classis primum ab Anglis visa,

mira species.

Classis Anglorũ,

non satis composita ad praliũ.

Inde opportunitas inuadendi.

bellico senatu, iussa Regis aperuit. Ea erant, Vt regia classis canalem inuecta, vltrà in eas fauces tenderet, qua inter Caletum & Dorouernium in paucarum transuectionem horarum se se coarctat Oceanus: ibique munitâ contra vim hostium viâ, Parmensi Duci cum exercitu è Belgij portubus transmittenti adiungeret copias: quæ simul iunctæ, superato Thamisis ostio, contra Londinum exponerentur, à Parmensi ducendæ. Turbauit ea denunciatio plerosque Procerum pugnandi auidos, & paratos. Nec omisit libera oratione Recaldus admonere Ducem, *Videret, ne importuno in verba Regis obsequio, Regis causa proderetur. Si recta Plimutham peterent, quò secundus Auster inuitat & vela planè compellit, profectò non dubitare se, quin qualescumque hostium naues, inopinata tantæ classis impressione fundantur ac profligentur; certè ita distineantur, vt dum illuc ab Anglis vndique locorum accurritur, ac tota belli moles ad Plimutham conuertitur, extenuatis alibi præsidijs, interea Parmensi Duci liber in Angliam traijciendi aditus patefiat. Atque hoc & Regem ipsum, si præsens adesset, pro sua sapientia imperaturum; & Regis administros velut imperatum interpretari par esse. Nam si in terrestri expeditione non rarò Ducibus permittitur, vt iussa Principis ad incerta præliorum flectant ac temperent: in mari, vbi sæpius cum ventis, ac tempestatibus, quàm cum hoste luctandum, quid certi in tanto fortuitorum concursu præscribi, ac mandari posse? Denique mandatis obtemperari satis, si vincatur. nam cladium rationem exigi; victoribus præmia à Principe, ab* alijs

Sed inspectæ Regis litteræ negant.

Cales & Douer portus Galliæ, Angliæque

Angliæ fluu.

Suadet tamen pugnam legatus:

1588 *aliis gloriam rependi*. Sed non ideò Recaldus Duci persuasit, affirmanti, *In ea quidem cum Parmensi coniunctione copiarum, impositum sibi ab Rege munus mandatis regiis obsequendi, non relictum super iis arbitrium consultandi. Nec sibi tantum tribuere, vt quod Ducibus experta bello virtutis, ac felicitatis, id sibi in prima expeditione permitti à Principe statim velit. An, si fortè pugna secus cesserit, eumdem sibi sperandum veniæ locum, quem plurium palmarum Imperatores aliquando meruerint? Pugnæ ardorem, ac præripiendæ victoriæ cupiditatem, quam tantoperè præ se milites ferant, non nisi paucas intra horas, hoc est ad Vectem vsque insulam differri. eam prætervectis, acceptoque inibi de Parmensis apparatu, certiore nuncio, tunc se præliandi, ac vincendi copiam tanto auspicatius facturum, quanto non tam ab se, quàm ab Rege ipso, cuius imperio paruerint, pugnæ signum excepturi sint* Hæc fatus, disponi aciem, extensamque directa fronte classem, in cornua paulùm contrahi lunarique iubet. Cornu sinistrum Angliæ littoribus obuersum Petro Valdesio Bæticarum nauium ductori: dextrum Galliam respiciens, Michaeli Ocquendo, mare sæpius experto attribuit: ipse vocato in Prætoriam Didaco Floro Valdesio veteri duce, media se in acie locat: post se Recaldum legatum, qui terga defenderet, non longo ab reliqua classe interuallo, seponit In hunc modum instructos, vbi à Plimutha deflectere, contra, quàm Angli sibi persuaserant, ac præternauigare prospicit, qui Anglorum classi præerat Houuardus, solutus haud leui cura, insequi abeun-

Immotus ad hac Sidonius respondet.

ac disposita acie Anglos præterit:

P. Vald. Astur.

D. Flor. Vald. Astur.

Angli insequuntur.

abeuntes statuit: partitusque cum Draco classem, Hispanos duabus à Plimutha leucis aggreditur. Et Sidonius, quamquam progrediendi consilium ceperat, obuersis illicò in hostem proris, pugnam magno animo capessit. Certatum vtrinque ardentius, quàm perseuerantius. Nam & Hispanis ventus atram è sulphureo puluere in ora nubem ingerens, auferebat oculorum vsum: & Angli haud ab re veriti, ne, si propius pugnam consererent, impulsu concussuque hostilium machinarum pessum ipsi darentur; eminus, ac per interualla dimicare satius habebant. Vna legati subprætoria nauis, proxima periculo fuit: quippè procul à classe præliantem, primæque pilarum tempestati fortiter occurrentem Dracus ipse cum expeditis celocibus assiduè fulminantibus fatigabat. Sed admotæ illuc ingens Sidonij Prætoria, longiorque Alphonsi Leuæ nauis tamdiu hostem absterruère, dum legati nauigium ad reliquam classem multis acceptis illatisque vulneribus se recepit. At insecuta nocte, casu, an dolo libratoris belgæ, indignati, quòd ab Hispano Centurione proditor esset appellatus, quasi malignè in prælio tormenta direxisset, Ocquendi Cantabrica nauis repente conflagrare cœpit, dumque restinguendo igni Valdesius Gaulo vectus accurrit, cæca in nocte, ac procelloso mari, eius malo antennis Cantabricæ implicito diffractoque, nauigium inter eas tenebras à prætervecta iam classe inobseruatum, ac derelictum, Draco insequenti oppugnantique in prædam ces-

Hispani proras cōuertunt: & pugnāt.

Nauium aliquot Hispanarum infortunia.

Recald.

Galeazza

Bakardiere

Petr. Valdes

1587 cessit: Valdesius cum aliquot nobilibus in Angliam, veluti cœptæ iam victoriæ libamentum, Reginæ missus est. Nec dispar Cantabricæ fatum fuit, nisi quòd Ocquendo ipso, & plerisque classiariorum, & regiâ pecuniâ (nam in ea Quæstor regius vehebatur) alias in naues properè translatis, quidquid ex Cantabrica igni superfuit, paucis cum nautis mutilatis ac perustis, in Anglorum potestatem venit. Tristius adhuc Nicolai de Insula Tribuni naufragium fuit apud gallicam Gratiæ stationem, quò ventorum violentia deiectam, quam ipse ducebat, indicam nauem dum ab Anglis impigrè defendit; antennâ in caput incidente prostratus interijt: secuto Ducem interitu nauis, non tamen antè, quàm ad littus plerosque militum incolumes eiecisset. Hæc vti gesta erant scribens Sidonius ad Parmensem, quem singulis ferè diebus è sua prætoria per alios alio sque de statu classis admonebat, decreuisse se ait, Vectem insulam pertentare, vt stationem haberet aliquam, quò naues à iactatione subduceret: ideòque enixè orare, vt ad se mitteret quàm celerrimè vasa aliquot bellici pulueris, pilas quæ in promptu essent plumbeas ferreasque, atque in primis, nonnullos loci callidos naucleros. Quibus è Neoporto quàm citissimè acceptis, iamque Vectem adnauigans, obuium inde habuit agmen Londinensium nauium, quæ ad insulæ præsidium mittebantur: insequente simul à tergo Hoauardi ac Drachi classe. Ergo præsenti magnoque vtrinque animo, Hispa-

Haure de Gratie

Carol. Coloma l. 1.

2. Aug.

Rod. Tellus & Io. Gil. & Petr. de Leon

4. Aug.

Vectis

Pugna alia grauiorque.

spanis Anglisque ad pugnam instructis, 1588
primùm de præripiendo inuicem vento, cum eoque conspirando, certamen fuit. quo ab Anglis ob nauigiorum velocitatem denique prærepto, atque in partes attracto, quanto hi alacrius iniere pugnam, tanto infensius Hispani stimulante ira, aggressi sunt hostem. sensitque primam ab Hispanis emissionem Anglica nauis momento submersa. Quin & diuisa bifariàm classe, parte in Londinenses inuecta, parte in reliquas Anglorum

Comparatio vtriusque classis.

naues incumbente, quo se cumque vertebant immanes illæ castellorum moles, illuc minas ac terrorem latè spargebant. Nempè & militum numero, & numero ac robore ingentium machinarum, & maiorum minorumque tormentorum copiâ, longè præstabat hispana classis: à

Præstant in nonnullis Hispani:

In alijs Angli:

Ducis nautarumque experientia, à nauium forma, à pugnæ loco destituebatur. Inde ei vbique cura, ferreis iniectis manibus, nexisque nauigijs ad prælium nulla spe fugæ conserendum, hostes cogere. Contrà, naues Anglorum minores imparesque, vitare illud statariæ pugnæ genus: &, qua erant agilitate, inter prægraues ac tardas Hispanorum machinas, mobilia rostra circumflectere, partemque in omnem impetum capere: & tanquam in equestri certamine, sic remis quasi habenis vti: idque sedulò agere, vt nunc à tergo, nunc à lateribus incurrentes agmen hostile distraherent, auulsasque ab agmine circumsisterent, ac vastas, ictuumque capaces, globo non aberrante, certius impeterent. Sed nihil

Hispani

cos

1588 eos æquè iuuabat ac pugnæ locus, cæcis *& horum* identidem syrtibus breuibusque insidio- *meliorcō-* sus, atque ob latentes arenæ cumulos *ditio.* prope littorum oras, maioribus vtique *Bancos* nauigijs inaccessus. Quò tamen leues *vocant.* Angli expeditique, displosione facta, innocuo per syrtes recessu auolabant, Hispanis ad ignota vada, si insequerentur, adhæsuris. Hinc Sidonius remittente *Sidonius* ob noctem prælio, ad Parmensem Du- *Alexan-* cem properè allègat aulicum à secretis, *drum cō-* *Hieron.* cui mandatis aliquot instructo fidem ha- *sulit:* *de Ar-* beri epistolâ suâ voluit. In mandatis po- *zeo* stulata hæc erant. Primum vt Parmensis *5. Aug.* edoceret, quam in partem subducendam esse classem in eo freto periclitantem *& annonā* existimaret. ad hæc vt veniret ipse, cum *poscit.* quo speraret omnia in promptu futura: *Filipotes* aut certè Fleibotas minimùm quadraginta militariter instructas expediret, quæ vti leuia commodaque loco nauigia, similibus Anglorum nauibus opponi queant. postremò vt, quoniam ex nau- *sex men-* tica plurium mensium annona, pauco- *ses,* rum dierum superesset, eaque ferè corrupta; significaret ipse, vnde in Belgio suppeditari regiæ classi possent hæc cibaria: nam aduehere ab Hispania serum esse. Ad ea Parmensis, sibi quidem, re- *Respondet* spondit visum semper fuisse, ante expe *ad ea A-* ditionem de portu cogitare siue in Bel- *lex.* gio, siue alibi, modò alicubi capiendo: idque ab se Regi significatum. iam nihil superesse quod adderet, nisi vt è Regio mandato, atque in re præsenti Dux ipse consilium caperet, Quod ad aduentum suum attineret, moram in se militeque

suo transmissionis ac prælij cupientissimo, nullam fore, modò patefactâ, submoto hostium obice, transmittendi viâ. 1588
Neque Fleibotas sibi esse, vti Dux credere videbatur, armatâs, & ad pugnandum instructas, sed tantummodo transportando militi accommodatas. quamquàm vel si militares illæ forent, tamen haud posse Batauorum nauibus circà excubantibus eas opponi, sine accessu hispanæ classis. Idque quo testatius esset, aduocatis ad se Marchione Renthiaco maris Præfecto, ac præcipuis quibusque nauarchis, super ea transmissione sententiam exquisiuisse, ipso coram aulico Sidonij Ducis: affirmatumque ab omnibus, satis superque factura muneri suo ea nauigia, si mari, & quidem tempestatibus non agitato, & hostibus non obsesso, deportarent exercitum. Denique annonam, de qua etiam perscriptum fuerat ab Rege, Regiæ classi non defuturam. Hæc antequam responsa Sidonius acciperet, Vectem insulam, vento æquiore quàm hoste, prætereuectus, aderat in conspectu Calet. Ibi iactis anchoris festinato ad Farnesium nuncio Georgio Manriquo, vniuersæ classis Inspectore (Veedor), de aduentu suo admonitum orat, vt secum postridie ante Grauelingam futuro, coniungere belgicas copias vltrà non differat.

Sidonius Alexandrum iterum sollicitat.

IAMQVE Alexander Brugis profectus erat Neoportum: in quem locum plerasque naues per amnes perque ductas alicubi fossas, conuenire iusserat. Nam quæ Antuerpiæ fabricabantur, quum

Qui post mutatum aliquoties consilium in educendis nauibus,

1588 quum ægrè inde per Scaldim deduci possent in vicinum mare, hostium castellis Lilloo ac Liefensuco, fluuium vtrinque claudentibus: ac Iustino Nassauio Præfecto Zelandicæ oræ, Scaldim cum classe nuper ingresso, eas aduerso flumine Antuerpiâ Gandauum impelli mandauerat, & Gandauo per aluecum cataractæ Gandauensis, Isendichæ admoueri. Neque hinc in mare, quod poterat, deferri voluerat, metu Flissingani portus, ante quem transuehi necesse erat: sed canali ad hanc rem Isendica Slusam extructo, vt è Slusano portu se mari committerent, ac Flissingensium securæ Neoportum contenderent, primò designauerat. Sed postea veritus, ne non satis consultum esset nauibus, quamuis extra Flissingæ ictum retractis, si quidem Flandricum mare ad Ostendam, ac Neoportum obsideri Hollandis poterat, & obsidendum Anglorum classe inaudierat; atque adeò iter Slusa Neoportum infestum pariter futurum; mutato consilio statuerat, vitato mari, per interiora Belgij, viam nauibus aperire. Itaque ingenti sanè opere, ac celeritate mirabili; (namque fossoribus: quos secum ducturus erat in Angliam, abundabat, iisque die ipse noctuque imminebat) fossam remorum velorumque capacem ab extructo iam Slusæ canali Neoportum vsque perduxerat. In hunc igitur, atque in proximum Dunquerchæ portum nauibus iam appulsis, vniuersus nauigationi destinatus exercitus conuenit, imminutus ille quidem, quippe

Iustin. nothus fil. Princ Orang.

Saxum Gādau.

denique nouum per alueū

eas Neoportum & Dunquercam adducit.

 1588

quippe de eo plurimum detraxerat lues latè grassata, & multorum fuga. certè ex militia, quam ab Italia duxerat Blasius Capisuccus, tertias omnino duas interijsse dolet ad Regem postea scribens Alexander. Suppleuit tamen aliunde, 19. Aug. numerauitque nauigaturos milites, viginti sex millia peditum, præter equites mille. ex quibus quatuor erant Hispanorum millia, Germanorum nouem, Vuallonum octo, tria Italorum, Burgundorum mille, totidem Hibernorum Scotorumque. Porrò supra numerum erat alacritas omnium, cupido in Angliam traijciendi. Multi, præsertim ex Hispanis, suam qualemcumque supellectilem, & gregarios equulos vili vendiderant pretio, diuturnam in Anglia moram cogitantes, & meliora sibi ex Insulæ opulentia promittentes. Ita dispositis animatisque militibus: ad eorumque salutarem opem additis e missione castrensi Patribus Societatis quatuor ac viginti, conscensionem in naues Alexander imperauit. conscenderuntque eo die ac sequentis diei parte, Neoporti (facili ad littus accessu nauium, sine vlla ferè scapharum necessitate) homines circiter quatuordecim millia, pressi adeo confertique, nam paucarum fretum horarum transmittendum erat, vt (sicuti viros ego nobiles de se, deque commilitonibus suis dicentes audiui) iniecti in eas rates, compositique viderentur homines, non aliter quam in frumentarias naues congeri saccos stiparique mos est: lætis tamen omnes, atque

& exercitum supplet

mire alacrem.

Ronzini

7. Aug.

eius pars naues conscendit Neoporti:

Marchio Lātes & Io. Baptista Gotifredus Romani

exul-

1588 exultantibus animis vocibusque, soluendi signum expectabant. Et biduo intra eas nauium angustias expectasse, non leuia sanè incommoda alacriter perferentes, ijdem mihi narrare soliti sunt. Nec minus Dunquerchæ, appulsus illuc postridie Alexander, pro reliquo exercitu, cum quo ipse transmissurus erat, nauigationem ordinabat; quum subito, primum ex Antonij Leuæ Asculani Principis, tum ex aliorum atque aliorum aduentu cognoscit inopinatum hispanæ classis infortunium.

altera Dunquerchæ ad nauigationem disponitur.

Horum multa scribit Alexād ad Regē ex Relationibus Princip. Asculani & aliorum

NAVFRAGIVM hisp. classis.

DECREVERAT Sidonius classem Flandrico littori catenus admouere, dum interpositus inter hostium naues, atque oram Flandricam, tegeret ipse sinister Farnesianas copias, ad dexteram è Dunquerca & Neoporto, versus ostium Thamisis soluturas. Ergo quoniam in conspectum Caleti iam aderat, iactis, vti dicebam, anchoris, nuncium à Parmensi de accinctis ad transmissionem Belgarum copijs expectabat, vt eo audito, Dunquercam, quantum per hostes licuisset, accederet. Sed tale consilium exigua quidem res, ac planè ludicra, non distraxit modò, sed infaustum cladis principium cladis principium classi fuit. Dracus, qui & ipse in anchoris stabat inter Vectem & Caletum, potius ne partem aliquam quietis Hispano fineret, quàm quòd tantam inde pestem erupturam animo caperet; naues octo seponit ex ijs, quæ hostium ictibus laceræ ac fatiscentes, prælio habiles minus videbantur. Eas ceu sensum

Sidonius in anchoris expectat Alexandri nuncium:

10. Aug

Interim Dracus naues aliquot ignibus armat,

vltionis habituras, in Hispanos, à quibus plagas acceperant, armat. Multo nitro, ac præpingui bitumine, sulphuratisque ramorum fascibus, atque alijs ignium alimentis abundè complet: impositis, qui eas regerent, nautarum audacissimis. Illi tanto securius in hostilem classem euntes, quanto altiùs fraudem tegebat intempesta nox; quum propiùs accessere, naues succendunt, deseruntque æstui ventoque perferendas. At Hispani, vbi octona illa incendia, quasi è mari repentè nata, in se minaciter inuehi conspicantur, perculsi subito spectaculo: &, quoniam eorum multi in Antuerpiana obsidione militauerant, rati non simplex illud incendium esse, sed feralia intra eas machinas condi tonitrua fulminaque, quibus vniuersa classis ineuitabili strage momentò deleretur, Antuerpianos ignes, Antuerpianam pestem, turbati conclamant. Tum verò ingens tota classe trepidatio, dissonæque voces non vnum idemque iubentium. Alij obuiàm malo celeriter euntdum, & quid ludibrium illud flammarum occultaret, explorandum. Alij quidquid id esset, vncis atque harpagonibus ad littus, vbi se se innoxiè frangeret, attrahendum. Plerique, vociferante in primis Serrano Centurione, Antuerpiensium nauium cladem experto, aperiendam potius flammis venientibus latè viam inter naues: exitialemque dolum, quem grauido rates vtero non dubiè ferrent, quàm longissimè transmittendum. Nec cunctatus vltrà Sidonius,

& in classem hisp. immittit.

Terrentur Hispani memores Antuerpiensium nauium;

Matth. Seran.

1588 nius, attolli anchoras iubet, satius habens in Oceani aperta delatum, liberè cum hoste decernere, quàm ignoto illi ardentium nauium discrimini, dubio scilicet euentu, classem ignauiter obijcere. Vix anchoras sustulerant, anchorarijs aliquarum nauium rudentibus præ festinatione præcisis; quum crebrescere furialem in modum tempestas cœpit: scindi conflictu nubium, diráque tractim luce conflagrare cælum: sequi intumescentis modò, modò subsidentis pelagi ferales minæ: nauium pleræque longius, quàm ad declinandum inane illud formidati incendij terriculum opus erat, in altum abduci ventorum vi: nonnullæ mutuo illisu frangi, & vasto in præceps hiatu sorberi: aliæ Aquilone Cauroque perfurentibus, in Flandricæ oræ vada syrtesque compelli; simul agnoscere Angli, aduersus Hispanorum potentiam ventos adesse sibi commilitones, auxiliaresque, inde ab occasione audaciores, raram dissipatamque mari classem mane conspicati, leuibus ipsi nauigijs adoriri. Nec animus inter hæc aduersa Hispano defuit. conglobatique Dux ipse Sidonius, &. Recaldus, & Hugo Moncada, & legionum Tribuni Pimentellus ac Toletanus, alijque nonnulli, tamdiu in aggressoribus repellendis strenuè laborarunt, dum recrudescens ventorum violentia iterum alios aliò distraxit afflixitque. Nauis longior Neapolitani agminis, excusso gubernaculo clauda mutilaque, ad Caietanum littus eiecta est: circumsessamque

& sublatis anchoris perniciem declinaturos

atrox tēpestas inuadit.

ac distrahit.

& Angli dissipatas adoriūtur

Pugnatur.

Hugo fra ter Marchionis Aytonæ

Galleazza

caditur Moncada.

que à magno nauium numero, plano alueo per eauada tutò meantium, defendit illam diu ingenti fortitudine Moncada Præfectus. sed pilâ letaliter in fronte traiecto, peremptisque secum socijs, prædâ & paucis classiariorum facilè potiti Angli navem, eiusque tormenta Caletani portus Gubernator iuris sui fecit. Dispari exitu Lusitanum Gaulum Toletani, (vnum è quatuor in ea classe vastissimis) circa Flissingam, arenæ impactum Hollandorum clasis inuasit: ac post acrem pugnam, multis iam ictibus fatiscentem, Flissinganum in portum abduxit, saluo Toletano, & Hispanorum plerisque scaphâ in terram appulsis: at non saluis, qui nauem victores intrauerant. nam dum se vino optimæ videlicet notæ in ea reperto auidè ingurgitant, nullâ curâ exonerandæ sentinæ multis in locis apertæ, supergressum mare nauem hominesque momentò hausit. At Pimentellus similem magnitudine indicam nauem continenti vndarum verberatione allisuque iam fractam, quum horas fermè sex, aduersos quinque ac viginti Hollandorum nauigia, non sine hostium admiratione & clade tenuisset, demum plerisque suorum se cadentibus superstes ipse, se suæque qualiscumque nauis exuuias, cum aliquot nobilibus Hispanis, hosti dedidit.

HORVM, aliquorum iacturâ cum ingenti mærore Alexander auditâ, vario curarum æstu fluctuare, impotenti similis, visus est. Modò impetu abreptus compellere in naues milites, quos Dun-

quer-

& nauis capitur. *eadē sors Toletanī nauis, ipso tamē saluo,* *victoribus & naui submersis.* *Pimentellus, & nauis in manus hostium veniunt.* *Alexander dolore ex iactura*

1588 *Alexād ad Regē 10. Aug* *Car. Coloma lib. 1. & Gul. Cāden. lib. 3. & alij Reidan. lib. 8.* *Galeone* *Iidē fere & alij. Alex. ad Regem 10. Aug*

1588 querchæ præstò esse mandauerat: modò euocare, ac Dunquercanis adiungere, qui Neoporti iam conscenderant: tum indicere sequentem diem, quo simul omnes ad quodcumque discrimen è portu soluerent, adeò deliberatè, vt Centurionem imperia detrectantem, ac pericula obijcientem, manu sua confodisse rumor fuerit. modò desistens, reputare secum temeritatem suam, si illud veteranæ militiæ robur, florem illum Europæ nobilitatis, modicis adeò immunitisque exceptum ratibus furenti Oceano committeret, excubantibus contrà Hollandorum, Anglorumque classibus, nec expectato hispanæ classis, quæ viam communiret, accessu. Itaque iussa contrarijs iussis abrumpens (quamquam soluisse iam Hispanos Hibernosque omnino mille pugnamque fortiter ausos, ad vnum omnes perijsse, sunt qui scribant) supersedendum sibi putauit à conscensione Dunquerchæ ordinata. Immò & Neoporti in naues ingressis, biduoque intra ea vehicula consistentibus, exscensionem imperauit, expectaturus certius aliquid de Sidonij consilio. namque illum agitasse de reditu in Hispaniam, recens à classe nuncius afferebat. Et verò postquàm Sidonius vidit, præcidi sibi modum, copias suas cum Farnesianis coniungendi: nam nec ipse admouere illuc classem poterat, quin arenosos in Zelandiæ cumulos allideretur; (furente enim Cauro, vti tunc maximè perfurebat, in eius oræ vada breuiaque compelluntur naues) nec Farnesio persua-

Varie agitur.

Reidan. lib. 8.

Idem ibi.

Sidonius cum superstite classe

debatur, vt milites suos educeret, quamdiù Flandricum mare ab Anglorum Hollandorumque classibus obsessum non liberaretur; haud vltrà tempestati obluctaturus, nec in supremum obiecturus exitium, quæ supererat, classem, Hispaniam repetendi consilium cepit. Ergo directis in Septentrionalem Oceanum proris, ne se in Caleti angustias ac vada rursùs induerent, per Scotiam, perque Orcades, perque Hebrides, immensò sanè marium tractu, vniuersam Britanniam Hiberniamque circumuecti, haud facile dictu est (neque enim altum tenere nautis licebat, præsertim non ita locorum peritis) quàm crebris horrendisque tempestatibus, ac naufragijs, conflictati sint. ad Hiberniæ littora decem omninò naues solutis compagibus periere; submerso inter alios Alphonso Leua, Siculårum triremium nobili strenuoque Duce: capto Alphonso Luzono, legionis Neapolitanæ magni animi Tribuno, atque in Angliam cum alijs multis satis hostiliter habitis, abducto. Humanius cum ijs actum, quibus ad maritimas Scotiæ, atque Noruegiæ oras impulsis, liberum in Hispaniam iter præstitum est. Michael Ocquendus vix Cantabricum Sancti Sebastiani portum attigit: & Ioannes Martinius Recaldus portum Corunniæ nondum intrauerat, quum vterque ex laboribus, ac mœrore, non leui iacturâ hispanicæ militiæ, interiere. Medinæ Sidoniæ Dux ad Sanctandreanum veteris Castellæ portum appulsus cum paucis nauibus, ijsque saucijs muti-

la-

1588

in hispaniam iter instituit: crebris cōflictatus naufragijs, ac iacturis suorum; præsertim Leuæ, Luzoni, Ocquendi, Recaldi,

Legio Hispanorū ex præsidiis regni Neapolitani

1588 latisque, & velut in magno naufragio collectis malè cohærentibus tabulis, vt erat animo æger pariter & corpore, domum, permissu Regis, curationis causâ concessit. Omnium porrò inire censum amissarum nauium hominumque haud sperauerim, quum eos, qui interfuere, absurdè variantes, & quasi eiusdem vi tempestatis in diuersa distractos, animaduertam: Ex vniuersa centum ac triginta quinque nauium classe, (præter onerarias) duas & triginta aut captas ab hoste, aut tempestate submersas. ex hominibus viginti octo millibus ac ducentis nonaginta, desideratos decem circiter millia partim in pugna cæsos, alios ab Anglis, aut ab Hollandis, captos, non paucos morbo assumptos, memorant hispani scriptores: Angli verò, Hollandique, immodicè discrepantes, vix decem hominum millia superfuisse cladi: duodeuiginti millia desideratos: naues ferè octoginta variè amissas, in Hispaniam ne sexaginta quidem reuersas affirmant. Sed imminuerint iacturam, vt libet, auxerintue scriptores, cladem certè magnam pronunciauit Hispania, dum publico inuoluta luctu, retrahenda Regis edicto fuit: vtque olim Romæ, post infelix cannense prælium, senatus consulto, intra triginta dies contracta est comploratio; ita imponi per Hispaniam oportuit aliquem lustitij modum atratis lugentium familijs. Vnum ea tempestas, quæ cælum ac mare permiscuit, Regis hispani pectus adeò non perculit, vt ne accessisse quidem ad illud visa sit. Rem mi-

Ipse æger domum abit:

Numerus amissarũ nauium hominũque,

Ant. Herrera lib.4.histor. & alij 18. mil.

In publico Hispaniæ luctu,

mihi certò exploratam hîc agnoſcere, 1588
noſtræ ætatis intererit; ne magna exempla è priſcis ſemper annalibus repetamus; quaſi verò præclara quæque facere, dos temporum ſit non perſonarum. Aduenerat in aulam ſtatim ab accepta clade nuncius prægreſſus redeuntem claſſem, quum ante Regis cubiculum inambulantes Chriſtophorus de Mora, & Ioannes Idiaqueſius, veteres aulici, carique ante alios animo Principis, nuncium ſubitò circumſiſtunt, quid apportet, anxiè ſciſcitantes. auditâque hominum nauiumque iacturâ, conſternatis, & vter eorum Regi cladem aperiret ambigentibus, ſumit eas Mora in ſe partes, facilè concedente Idiaqueſio. ingreſſuſque cubiculum, Regem litteras ſcribentem reperit. interrogatuſque, quid eſſet noui, non ſatis proſpera afferri de claſſe quum reſpondiſſet, inducitur nuncius, ex quo clade prolixius audita, ſtante Rex vultu, *Ego verò*, inquit, *ago ex animo gratias Diuinæ Maieſtati, cuius à liberali manu tantum potentiæ viriumque circumdatum mihi video, vt aliam rurſus in mare claſſem educere non dubiè poſſim. Neque multum referre arbitror, quòd aqua decurrens aliquando intercipiatur, dummodo fons ex quo fluxerit, ſaluus ſit.* His dictis, calamum reſumit, & eâdem, qua cœperat, tranquillitate vultus ad ſcribendum redit. Enimuero hæſit Mora attonito ſimilis ad eum aſpectum, reuerſuſque ad Idiaqueſium ſollicitè expectantem, exquirentemque, quo mœroris ſenſu Rex plagam accepiſſet, ſubridens, *Rex*, inquit, *totum hoc*

Ex relatione Chriſtophori de Mora

Mora poſtea Luſitaniæ Prorex

Regis hiſpani voces,

factûque.

1588 *infortunium nihili facit, nec ego pluris quàm ipse.* Tum quæ audierat, videratque, magna vtriusque admiratione denarrauit. Scio responsum hoc Regis visum fuisse nonnullis stoicæ cuiusdam indolentiæ imitamentum: cuiusmodi speciem Philippus adamare solitus videbatur, veluti rebus humanis altius impositus, ab iisque, quæ mortales vexant, infortuniis inaccessus. Verùm hanc ipsam firmitudinem mentis, vel in speciem vt libet inconcussæ, tam facilè præseferre; tantùmque imperare animo suo potuisse, vt in maxima clade, in tanto opum impendio, in summa suorum consternatione, æmulorum lætitiâ, hostium triumpho; nihil inde in se motum, turbatumque nihil, seu verbis seu fronte protulerit; profectò aut solidè armatum fuisse oportuit animum illum, ex quo tela tam validè coniecta, nullo vulnere inflicto, resilirent; aut nimis quàm potentem, arbitrumque sui, qui quos vellet affectus, æquè vultu promeret, ac sub præcordiis premeret; nulli quantumuis repentinæ malorum aggressioni subiectus, nusquam imparatus. Certè Octauianum Cæsarem, ad nuncium Varianæ cladis, adeò consternatum legimus, vt per continuos menses barbâ capilloque submisso, caput interdum foribus illideret: reddique sibi cæsas iam legiones mota videlicet mente, vociferaretur. Quum Rex hispanus, quo die certior de clade est factus, quinquaginta auri millia ad sauciorum, & egentium militum, nautarumque curationem, ac solatium attri-

Aulicorũ super his admiratio:

& aliorũ varia interpretatio:

quæ non imminuit constantiam Regis,

Suet. in vita

cum Cæsaris facto comparatam:

Largitio eiusdẽ in reduces.

attribuerit. compoſitâque, quæ nunc extat, epiſtolâ ad ſacros per Hiſpaniam Antiſtites, eos cohortatus ſit, ad grates Diuino Numini, ſolenni ad aram ſacrificio perſoluendas, ob eam, quam eius bonitati ſeruare viſum erat, claſſis partem. Vt glorioſior profectò Philippus fuerit ab hac conſtantia, quàm fuiſſet ab Anglicana victoria: quando illam ſui demum milites ei peperiſſent, hanc ipſe ſibi lauream dux & miles impoſuit. At longè diuerſa per Angliam, perque fœderatas prouincias, rerum facies erat, tanto effuſiore vbique lætitia, quanto ſe periculo propiores intellexerant. Regina triumphali curru inter vexilla deuictorum hoſtium ad templum vecta ſuſpendiſſe dicitur Hiſpanorum ſpolia, actis ſimul gratijs ob rem proſperè geſtam propitio, vt ſibi videbatur, præſentique Deo: quem tamen dum maximè amicum ſibi perſuadere voluit, tunc maximè iratum habuit, permiſſa videlicet abuti proſpero illo ſucceſſu ad hæreſim ſtabiliendam, cuius ab ſe regnoque ſuo iugum, per ipſam cladem excuſſiſſe poterat, magno ſuo, ſuorumque bono victa. præſertim quum in hac quantacumque victoria, neque magnam Angli gloriandi materiam venti tempeſtateſque reliquiſſent: neque ideò ſe magis pios venditare potuerint, quia fortúnatiores fuere, niſi fortè Saracenorum, Turcarumque perfidiam Chriſtianæ Religioni præhabendam putarent, quòd collectas multo Chriſtianorum apparatu vires illitam ſæpè ſecundis prælijs profligauerint.

1588

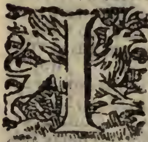
ac pietas in Deum.

Elogiũ ei debitum.

Reginæ Angliæ triũphus.

D B

DE BELLO BELGICO DECADIS SECVNDAE LIBER DECIMVS.

IAM verò Parmensem Ducem, etsi audito dissipatæ classis infortunio, ingens mæror excepit, præcisa sibi occasione deportandi in Angliam belgici exercitus, penes quem insulæ inuadendæ onus, & deuictæ decus, futurum erat; haud tamen minus angebant hominis animum erepta simul spes, quam auide conceperat, post britannicam expeditionem, fœderatas, quæ supererant in Belgio, prouincias, illo victricis adiumento classis, aliquando debellandi. Accessit & alia priuatim cura à sinistro rumore, quo aspergi se parte aliqua culpæ ob eam cladem passim audiebat. Is primùm rumor emanauit, sicuti, comperio, ab eorum nonnullis, qui missi ab Duce Sidonio ad sollicitandum Farnesium, obseruantes Belgarum nauigia, nec tormentis armata, nec è portu solutura, vti videbatur, nisi post multos dies ad conscensionem videlicet insumendos; quæ viderant, Sidonio retulere. inde

Alexandri dolor ex amissa occasione Anglicæ victoriæ:

& ex erepta spe belgij citius debellandi.

& ex sinistro de se rumore.

Primi sparsere illum in classe:

inde per classem indignatio, ac postea 1588
è reuersis in Hispaniam classiarijs, de
successu multa dum narrant, non defuere, qui affirmarent, (vt inuidiæ onus in alios deponere vsitatum est: & MORTVI partus nulla se matrem libenter agnoscit) incuriâ Parmensis Ducis effectum esse, vt Belgarum exercitus opportunè deportari, iungique ad Hispanorum naues nequiuerit. quòd si, vti Sidonius vrgebat, iuncti essent, victoriam in manu futuram procul dubio fuisse.

postea in Hispania:

De huiusmodi querelis, multis in vrbibus, perque aulas principum virorum variè differi perfertur ad Alexandrum. Præcipuè verò litteris Octauij Lalattæ, 15. Octob
qui erat ei à negotijs per Insubriam, admonetur, multa Mediolani, inque aula Terranouæ Ducis, prouinciæ Præfecti, de successu classis, non sine Parmensis aliqua sugillatione disceptari: motumque inde Pyrrhum Marchionem Maluetium non omisisse cum Gubernatore conqueri, quòd eius in domo pauci aliquot homines prælicenter adeò de tantó Principe obloquerentur. Præterea in Mediolanensi arce mirè altercatos ea super re nobiles aliquot Italos, Hispanosque: atque his ad extremum ratione adactis, vt faterentur, culpam aliò trasferendam, præsertim in Hispaniæ consilium, à quo de portu, in quem se reciperet classis, præcautum non fuisset; cessatum à contentione aliquantisper esse. sed rursum sermones alios, non quidem ita palàm, at indignius audiri cœptos. Quippè in secretioribus aliquorum litteris

Inde alibi.

Admonetur Alexander de se sinistre differi, in Insubria,

& in alijs eiusdem litteris

ris

1588 ris significari, Farnesium dubiæ in ea expeditione fidei visum multis fuisse, quasi cum Angliæ Regina colluderet: ac magna animo volueret, quæ sub ipsum Philippi Regis excessum, tanto fretus exercitu, perficeret: ideòque bellum quod profligare posset, in eam opportunitatem attemperatè protrahere. His adhuc grauiora Parmensi aperit ab Vrbe Roma patruus Cardinalis. Nam legisse se scribit in arcanis è Gallia relationibus, deliberatum fuisse, amouere illum è Belgio, atque in Hispaniam ea in naui deducere, quam conscensurus erat, vt in Angliam traijceret: eodemque tempore Rodericum de Silua Pastranæ Ducem Belgio Gubernatorem imponere. sed re detecta, traiectionem varijs ab eo nominibus elusam esse. Additque, Venetijs sibi significatum, proximum Philippi Regis morbum, quamuis vulgò ignoratum, tamen haud procul à supremis fuisse: (more videlicet Principum, in quorum ægritudines non penetratur, nisi aut postquàm conualuere, aut dum efferuntur.) inde sollicitudinem hispana in aula multis iniectam, ne decedente Rege, Belgium turbaretur. Parmensis Ducis potentiam excessisse ministri modum: cinctum illum magnis exercitibus veteranis, victoribus, obsequentibus: Europæ nobilitatem belgicis in castris collectam ab vnius pendere nutu: & adesse illi imperatorias artes, quibus nobilitatem iuxtà, ac multitudinem regat; hostibus ipsis nihil in eo displicere, præter hispani

Alexād Farnes. Cardinal.

in Gallia.

Venetijs

in hispana aula.

In quæ multus sermo de nimia Alex. potentia.

Gu-

 1588

Gubernatoris nomen. quòd si isti ab accersendis sibi Dominis nunc è Germania, nunc è Gallia, modò ex Anglia fessi iam, atque externorum pertæsi, oculos conijciant in Parmensem Ducem, eumque ob belgam matrem, auumque belgam, belgici sanguinis Principem considerent, quanta eum moderatione futurum, vt oblatum sibi principatum, quem pro amisso Lusitaniæ regno computare possit, recusandum putet? Itaque in Hispania decretum, non expectato Philippi Regis fine, anteuertendum occasioni: dumque integra & Regis auctoritas, & Parmensis in auunculum reuerentia, maturè illum Belgio subtrahendum. Hæc scribens Farnesius Cardinalis adiungit, se ea securius enarrasse, quòd æstimatis & loco vnde prouenirent, & rerum ipsa repugnantia; intelligeret, meras esse fabulas, & commenta eorum, quibus ægrè sit, Belgium Principi suo restitui: id quod, nisi Parmensis inde amoueatur, breui futurum timeant. Et verò rem tetigisse Cardinalem, legatus Mendoza demonstrauit, ipsa famæ origine planè comperta. sic enim ille Parmensi scribit. *Nobiles Anglos, qui cum Elisabethæ Reginæ legato Parisios venerant, in multorum aures insusurrasse, Parmensem Ducem ex composito nihil mouisse adversus Angliæ Reginam; nec in posterum quidquam moturum. addere verò ipsum Angliæ legatum, constare sibi, Philippum Regem decreuisse Farnesium è Belgio remouere: atque in huius decreti arcanum hoc modo penetratum esse. In naui, quæ captiua in-* An-

Mathias, & Alenconius & Leicest.

Margarit. Austriaca Parmens. Dux, Caroli V. Imperat.

Cardinalis Farnesii de his iudicium.

Et legati Mendozæ litteræ.

Apud Reg. Gall. 30. Aug

Angliam primæ est abducta, repertum esse fasciculum litterarum, quibus ad Reginam allatis, illam in vnis earum legisse scriptum mandatumque ab Rege, vt quum primum Dux Parmensis nauem conscendisset in Angliam traiecturus, illico per Belgium renunciaretur prouinciarum Gubernator Pastrana Dux, idque Parmensi à Regina præfestinato nuncio indicatum.

Atque ex his omnibus, quæ hactenus multis è locis, ne quid omitterem retulli, totam redordiri seriem sermonum de Parmensi Duce: originemque ac processum, compositumque quasi fabulæ corpus æstimare licet. Non submissam à Farnesio suorum militum opem, quam Sidonius exposcebat, Hispanorum aliqui culpæ ei verterunt, vt imprompto imparatoque. idque & eorum captiui in Anglia, & simul in Hispania multi iactarunt: & in alias quoque terras pertulit fama. Nec deerant, qui crederent. Quod tamen quia profectum à Parmensis indiligentia, desidiaque sibi persuadere non possent, qui virum præseruidum ac belli fulmen nouerant; aliam subesse causam huic qualicumque culpæ interpretati sunt. Et vacuum hunc, expositumque interpretantibus locum primi occupauere Angli: qui ab Regina in Belgium de pace missi ad Alexandrum, Caleti in reditu cum loci Gubernatore differentes de trimestri irritoque Burburgensi congressu, (ne nihil effecisse viderentur) affirmarunt, opera quidem sua persuasam fuisse Parmensi cum Regina concordiam, eamque fuisse procul dubio secuturam, si non Hispanus deliberato

Horum omnium origo, progressusque.

ita legat. Mēdoz. ad Alex

berato pridem consilio bellum maluisset. Quum verò iidem postea cognouere, secutis in britannico freto classium certaminibus, Parmensem suis cum Belgis non interfuisse, omissionem illam auxilij, quam Hispani in Anglia captiui tarditatem Farnesij incusabant, ipsi in tacitam eius cum Regina consensionem, quasi operæ suæ pretium, retulerunt, idque Angliæ legatus Parisijs confirmauit, addiditque commentum illud regiarum litterarum, quarum metu traiectionem in Angliam Parmensis interturbasset. Quod sanè commentum ab Angliæ Regina profectum disponendo Parmensis animo ad quod parabatur inuitamentum, mox subijciam. Hi porrò ab Anglis rumores, qui quo auidius arriperentur, occultius spargebantur, in Hispaniam delati peperere quos dicebam sermones aliquorum, qui siue publicâ de re solliciti, siue Alexandri gloriæ infensi, nimiam eius potentiam è Belgio remouendam, ante Regis obitum, in aula differebant: eademque in alias prouincias, sed nouis suspicionibus aucta, nempè ex consueta interpretandi licentia, peruulgarunt. Ex quibus denique fontibus fluxere illa, quæ dein Venetijs, Româ, atque alijs è locis in hanc sententiam perlata paulò antè memorauimus: pronis ad talia scilicet scribenda plerisque eorum, qui quæ atrociora, & secretiora sunt, ea vti veriora, in lucem se proferre gloriantur, neglectis quæ exposita & in medio patent: furum effractorumque persimiles, aperta

Angli Deputati

1588 aperta prætereuntium, obſignata atque abſtruſa rimantium. Sed Alexandrum tam multis litterarum ſpiculis appetitum parùm inde motum, parùmque de huiuſmodi ſuſpicionibus amoliendis ſollicitum, ego quidem in eius ad Regem regioſque miniſtros litteris obſeruare me memini. Credo, quod Regis animi certus, apud alios defenſionem dedignaretur: nec ignoraret, ALIQVA contemptu melius refelli. & moles huiuſmodi nullo fundamento ſurgentes, quo in maius excreſcunt, eo per ſe ſe pronius nemine impellente corruere. Solùm in eo, quo carpi ſe primùm ſenſerat, tanquàm expeditioni promptas non habuerit naues, haud omiſit pauca dicere, & quidem obliquè, ac non turbatè, nec anxiè. Namque in epiſtola, qua Regem conſolatur ob claſſis infortunium Chriſtianæ Reipublicæ, cui arma illa militabant, communiter dolendum; ſibi eo præterea nomine deplorandum ſcribit, quòd poſt ſuſceptos tam multos multorumque menſium labores, aggredi ad deſtinata, & egregiam, ſi vnquam aliàs, eius Maieſtati nauare operam non licuerit: præſertim quum mirè alacres, atque accinctos nauigationi milites haberet. quorum alij conſcenſis nauibus Neoporti, auidiſſimè ſignum expectarent: alij Dunquerchæ non quidem naues ingreſſi, ſed ad nuncium liberi ab hoſte maris tam facilè conſcenſuri eſſent, quàm conſcendiſſent Neoporti: vbi die vix amplius vno, homines quatuordecim millia in nauibus diſtribuerit.

Alexander his ſermonibus parum motus.

Solùm de nauibus ac militibus tanquam ad expeditionem imparatis, ſic ad Regem ſcribit.

buerit. In quo deceptos fuisse, qui considératis Dunquérchæ nauibus, non ad pugnam armatis, nec ingresso milite ad nauigandum expeditis, imparatum videlicet itineri belgicum exercitum euulgarunt, quum tamen & ante traijciendi opportunitatem stipati in nauibus milites contineri frustrà, eorumque cum detrimento, non debuerint, vt ipse Neoporti expertus erat: & quotiescumque soluendi necessitas nunciaretur, compelli tunc milites in naues facilè posse, conscensio ad Neoportum ostendisset. Neque oportuisse, naues, quæ solùm ad deportandum exercitum armis hispanæ classis iam securum destinarentur, formâ aliâ fabricari, aut instrui tormentis bellicis, ac reliquis præliaribus armamentis: aucto interim sine causa sumptu, qui propterea instructæ in Hispania classi prælargè impensus fuerat, vt ad inermium tutelam nauium belgicarum is satis esset. Sic enim diuisas fuisse partes, inter maritimum Hispanorum, ac terrestrem Belgarum, exercitus: vt hic è portubus antè non solueret, quàm ille tutum ab hostibus mare ad ostium vsque Thamisis præstitisset: sicuti Maiestas eius ex suarum litterarum exemplis, quæ mittebantur, recognoscere id poterat. (quo certius enim sua Regi mandata ad memoriam reuocaret, misit ad eum Alexander exempla litterarum, quibus hæc ipsa munerum diuisio cum Sanctacrucio primùm, postea cùm Sidonio accuratè seruanda præscribebebatur.) Quum verò subdit 1588

1588 ſubdit Alexander, regiæ claſſi nunquam licuerit, hanc belgicis copijs traiectionem aſſerere: inſuper autem circa Neoportum, atque Dunquercam, Hollandorum Anglorumque perſtarent claſſes, in ſoluturos è Flandriæ portubus intentæ; profectò non debuiſſe ſe in depoſcendis periculis alioquì non ſegnem, tantum lectiſſimorum militum, tot veteranorum legiones, fragilibus adeò nauigijs impoſitos certum in diſcrimen dare. Itaque non dubitare ſe, in eo britannicæ expeditionis negotio quin & Maieſtatis eius imperio, & ſuo Ducis officio ſatisfecerit. Ad hæc autem quid reſponſi ab Rege datum, quoque ſenſu ab eo accepta, quæ de Parmenſi Duce circumferebantur, mox alia complexus opportunius expediam. Nam ſecutum eſt aliquid ſub hoſce dies, quod dum nouas ſuſpiciones cumulando, pluribus fabulam implicare nexibus videbatur, ad nodi caput attingendum certius aperuit viam. Rem ego, vti ex litterarum cùm exemplis tùm authographis legi, paucis euoluam.

Reſponſū Regis paulo poſt additur.

Originali

AGEBAT cum Centurione Barocciо bellicorum operum architecto, de obſidione Bergarum ad Somam, ſuo ſub tentorio Alexander: quum ingreſſus illuc Præſes Richardottus, aduenisse ait Antuerpiâ Genuenſem nomine Ioannem Iacobum Fliſcum cum litteris ab Anglia; quas quia gratas eius Celſitudini futuras affirmaret, admitti cupiebat. Admiſſus, Barocciо coram & Richardotto, litteras offert: aperit Alexander: nomen, vti

Ingegnero

DE ALEX. inuitato ad Belgij principatum.

assolet, scriptum in calce nullum videt. conuersusque ad Fliscum, *Qua tu fiducia*, inquit, *hoc genus ad me litterarum? Quia* is subdidit, *qui eas ab Anglia scripsit Horatius Pallauicinus, peculiari mihi epistola significauit, ne vererer, litteras suas, quamuis anonymas dare. negotium in ijs contineri, quod & Parmensi Duci perquàm acceptum, & mihi perutile futurum esset.* Redit ad litteras: interque legendum, mutari aspectu, ac subinde subsistere conspiciebatur: donec ad finem vsque perlectas excandescens irâ proijcit ad terram. O scelestum exclamans, ò impudentem. mox efferuescente acrius sanguine, surgit impetu è sella, strictoque pugione Fliscum arripit, haud dubiè iugulaturus. Sed apud se reputans, satius fore, hominem seruari, vt ex eo quæstioni subiecto, rei series eliceretur, abstinuit: addiditque minaci vultu; *Si coram me Pallauicinum hic haberem, cui præsens respondere possem, responsum profectò darem, quale ipse commeritus est. & te, si gnarum negotij crederem, quod hisce litteris includitur, illico ad supplicium rapi iuberem.* Tum regressus ad eas iterum legendas, quum, nihil residente ira, ij, qui adstabant, attoniti ignarique quid tandem illud esset, placare vtcumque animum eius, sedareque paulisper attentarent; litteras ipsas vtrique inspiciendas tradit, quo intelligerent, an sibi satis causæ foret excandescendi. Earum hæc erat fermè sententia. *Quoniam ex Hispanis in Anglia captiuis cognitum sit, Proceres regiæ classis de eius Celsitudine conqueri: ac pro certo habeatur, illos acerrimò deposituros*

Litteras anonymas cum stomacho legit.

Excandescit in latorem earum: acrius in authorē.

Legendas præsentibus præbet.

1588

31 Aug.

1587 *turos huiusmodi querelas apud Regem; propterea interesse plurimum, vt eius Celsitudo apud se sedulò reputet, quales demum motus in aula Regis ijdem concitaturi sint ex huiusce cladis occasione, atque adeò quanta inde iactura propriæ existimationis, commodorumque sit ei prouentura. Itaque si, sublimes inter cogitationes suas, ipsa secum expenderit hunc rerum statum, seque præsentibus accommodauerit, ea nempè audiendo admittendoque media, quæ conducibilia visa fuerint; dubitandum profectò non esse, quin condicta consiliorum communicatione congressuque, via iniri queat aliqua, vnde effectus existant, quos præsens opportunitas in manus tradit. Hunc autem congressum Bononiæ in Gallia haberi commodè posse. In quem locum, si eius Celsitudini videbatur aliquem destinare mentis suæ conscium atque interpretem; conuenturum illuc harum scriptorem litterarum, aut eius loco alium rei gnarum fidumque. Quod si tam fortunatè sibi contigerit, vt eius Celsitudini persuadeat, quanto plura in Belgarum prouincijs sperare possit aliunde, quàm à Philippi Regis manu; mirificè gauisurum se, quòd hac significatione, quantum eius Celsitudini cupiat, aperuerit.*

Lectis cum stomacho iràque litteris, iussit Alexander amoueri Fliscum, & quæstione adhibita rem ab eo excuti. Quin & Richardottum, Barocciumque, quæ legerint audierintque; iudicio attestari voluit; tum cognitionem omnem iure habitam in bellico tribunali à generali iudicialium causarum Quæsitore, ac litteras ipsas ad se atque ad Fliscum ab Anglia perscriptas properatò misit ad Regem, adiecitque in eâdem, qua hæc mit-

Litteras & quæstionem de earum latore,

Ferdinandus Salinas 29. Sept.

ad Regem mittit;

tebat, epistola: Peracta à se quàm celeriter hæc omnia, quòd sciret in huiusmodi causis non licere homini honesto, suique simili paulùm interquiescere, aut per incuriam quidquam omittere, quod Principi protinus non aperiat.

DE HORATIO Pallauicino: IPSE interea animo secum euoluere, quæ mens, quodue consilium, aut quæ spes Pallauicino fuerit, ad tantum facinoris pertentandum. Degebat hic à multis iam annis in Anglia, priscæ inter suos nobilitatis: atque opum copiâ per insulam notissimum nomen. *Gratia eius apud Reginam ob subsidium ei præbere solitum,* Inde ei gratia apud Reginam, quæ pecuniosi hominis auro ad subita quæque liberaliter vtebatur. Et ipse libentius subministrabat hæc arma, quoties in Hispanos, quos apprimè oderat, inferenda essent. Ante annos fermè septem, obsidionem Cameracensem, qua premebat vrbem Princeps Alexander, soluit Dux Alenconius, grandi pecunia, quam à Regina Elisabetha acceperat, & hæc à Pallauicino. 1581 Quinque pòst annis, Henrico Nauarræo Regi, aduersum Guisianos, diuturnum Regina subsidium è Pallauicini gaza suppeditauit. *præsertim contra hispanos.* *Guliel. Cāden. in Elisabetha* Nec pòst multo, ad exercitum in Germania pro eodem Nauarræo, sed Reginæ pecuniâ, colligendum, vim auri magnam eundem contulisse compertum est. Quin, hoc naualis belli tempore, inter alios Angliæ Proceres, ipse quoque operam suam Reginæ obtulit aduersus Hispanorum classem, atque ære suo naues in prælium eduxit. *Hinc coniectura, submissum illū fuisse à Regina ad pertētandum Alex.* Ex quo conijci non absurdè potest audax illud inuitamentum, quo is

Pat-

1588 Parmensem Ducem est aggressus, ab Angliæ Regina fuisse, vsa eo scilicet ministro, quem sciret Hispanis infensum, atque adeò partes eiusmodi impigrè actu- rum. Immo verisimile duxerim, figmentum illud litterarum, quas ipsa tanquam in nauibus repertas cum Alexandro communicasse dicebatur, huc videlicet spectasse, vt ad eius rei qualemcumque famam, abalienatum per hæc ab Rege Alexandri animum, facilius ad quod mox inuitaretur, attraheret. Id porrò si ex voto proueniret, Farnesiusque Belgio potiretur (quod successurum Regina sibi persuadebat ob Ducis felicitatem, militumque in eum studia & populorum beneuolentiam) quantum ademptura se & Hispano dominationis, & sibi à vicino præpotenteque Rege sollicitudinis? Quòd si Parmensis oblatam noui imperij occasionem obstinatius auersaretur, non ideò tamen nihil actum esse sperabat enim ad nuncium vel reiecti Principatus altè feriendum Hispani Regis animum, & laudaturum fortasse præsentem Alexandri fidem, sed simul de fidei constantia dubitaturum: atque adeò acturum cum eo exinde cautius, subsidijs ab Hispania parcius submissis, extenuataque in Belgij administratione potentia. Quas ille artes si multis antè annis in Austriacum fratrem, ob vanum planè rumusculum oblatæ belgicæ dominationis, inclementer exercuit: an omissurum in præsentia, ne easdem artes in sororis filium tam apertè ad asserendas sibi prouincias incitatum, senior

antea dispositum rumore de litteris in classe repertis.

Reginæ ratiocinatio,

ad Alexandrum aut imponendum Belgio,

Rex hisp.

iam, atque in dies suspiciosior, imperijque tenacior, non adhibeat? Hanc porrò authoritatis ac potentiæ detractionem, tanquam diffidentiæ argumentum tanto Parmensem Ducem grauiùs passurum, quanto, ob recens fidei suæ meritum, maiora vtique signa confidentiæ, & caritatis ab auunculo expectauerit: quibus fraudatum aut non diù retenturum, quam frustrà habitam videat neglectamque modestiam: aut è prouincia, cui decorè iam præesse non liceat, facili ad veniam Rege, discessurum. Remoto autem inde Farnesio, quem vnum, fatalem expugnando Belgio Imperatorem, Fœderati ipsi dictitent; resumpturas haud dubiè prouincias, ad excutiendum è ceruicibus iugum, pristinos animos viresque: atque adeò nouis ex integro renascentibus bellis, nimiam Hispanorum potentiam, nusquam reperto aut curarum, aut impendiorum fine, paulatim attritum iri. Sic Angliæ Regina sperasse credita est, Vtcumque ea oblati Belgij tentatio demum cederet, se certè telo ancipiti armatam, graue hispano Regi vulnus inflicturam. Sed casso nempè ictu vibratum est telum. Nam ex vna parte, immotus ad eam aggressionem Farnesius, vsque adeò fœdum abominatus est facinus, vt hominis audaciam animo reputans, ac deliberabundus, an simulato paulisper assensu, admissoque Bononiæ colloquio, inde captum ad se adduci iuberet; abiecerit illicò eiusmodi cogitationem, quasi illam proditoris personam vel ad paucos dies induere, indignum enim-

1588

aut è Belgio denique remouendum.

Neutrum conficit,

stante Alexandri fide:

1588 enimuerò se vitaque sua, &, vt ad Re-
29.*Sept.* gem scripsit, culpæ penè proximum exi-
stimauerit. præsertim, vt ad eumdem
addidit, quòd Bononiensis colloquij spe-
cies apud ignaros quid sub ea lateret, si-
nistris vtique interpretationibus esset *Et auctà*
obnoxia. Ex altera parte Rex, perspe- *in illum*
cta Alexandri fide constantiaque, tanto *Regis be-*
eum carius amauit: testatus id ad eum *neuolẽtia*
epistolâ, quam ego ijsdem, quibus ab
17.*Octo.* Rege scripta est verbis, latinè hic redde-
re opportunum duxi. ea ab Hispano sic
29.*Sept.* habet. *Litteras manu tua exaratas III.*
15.*Oct.* *Kal.Octobris, ego Idibus huius mensis accepi.*
Quæ abs te in eis scribuntur, luculenter osten- *his litteris*
dunt candorem pectoris tui, ex quo illa proue- *ostensa.*
niunt. Profectò audacia, quam mihi narras, magna fuit, ac modis vsurpata perquàm indignis, sed eius nimirum proprijs, vnde illa est, Hominem ludificatum capere, haud ab re fuisset, causam tamen, ob quam abstinueris, laudo. Quamquam non erat, quod tu propterea de sinistra tui fama verereris. In quo ipse verba non insumam, vt in re certissima, qualis est securitas, quam ego ex te, tuque ex me habemus, argumentis quamplurimis ex tua meaque parte confirmatam Denique nec possum ego mihimetipsi magis confidere, quàm tibi semper confisus sum: nec tu optare potes, aut petere, vt pluris ego te faciam, quàm adhuc feci. Proinde omni te sollicitudine liberum volo. Cordi autem erit Deo efficere, ne tam praua tentamenta mercede aliquando sua careant. Neque his contentus, post adscriptum diem locumque extremæ, vti fieri solet, epistolæ, manu Rex sua (nam epistolam manu Ioannis Idiaque-

fij:

 1588

sij, cui rerum cura belgicarum præcipuè incumbebat, exarauerat) hæc addidit. *Pro certò habeas, mihi persuasum esse nihil abs te hactenus omissum, quo mihi per omnia penitus satisfaceres. Quin etiam confido, si addi potuisset aliquid ad hanc satisfactionem, in te mea causa fuisse facturum vt adderes.* Similia his ad Alexandrum, peculiari seorsim epistola scribens Idiaquesius, *Affirmasse sibi Regem* ait, *adeò cumulatè satisfactum sibi ab eo, cùm in alijs rebus ad Britannicam expeditionem spectantibus, tum in ista temerarij hominis tentatione, vt quid cumulatius cuperet ab eius Maiestate Dux ipse Parmensis profectò non habeat, Vnum addidisse Regem, In mentem sibi venisse, num satius visum esset, simulare aliquandiu cum illo conspirationem, vt dum liberius aperitur cum Anglis commercium, ac dum vltro citroque commeantes nuncij, per occasionem redimendi detentos Flissingæ Hispanos, minus suspiciosè excipiuntur ab Anglis Flissingæ præsidiarijs, clam obseruaretur, an ij præsidiarij possent arte aliqua decipi, atque vrbs capi: hunc verò futurum fuisse parem dolum, quo eludi dolosa ista natio mereretur. Id autem iniunctum sibi fuisse ab Rege, vt ad eum suo nomine scriberet, cumque, si locus simulationi superesset, ad hoc idem retentandum hortaretur.* Verùm cò res processerat, permisso abire iam Flisco, vt resumi huiusmodi conspirationum imitamenta non liceret. At Alexandri gaudium ex hoc tam honorifico Regis de se iudicio, super alias eiusdem litteras simili tenore compositas, sanè perquàm cumulatum fuit. Creuitque in dies, nouis argumentis

Additamentum Regis pro Anglica expeditione.

Idem de vtroque confirmat Idiaquesius. 17. Oct.

Alexandri gaudium ex hoc Regis censu.

1588 tis regij erga illum animi fiduciæque. Præsertim postquàm tradita ei in manus semel atque iterum gallica expeditione, qua nullam Rex ardentius aliquando susceperat: atque adeò aucto nouis legionibus eius imperio; palàm fuit, quàm ex vano aliqui in Hispania dissertabundi, vt ante memoraui, de nimia Farnesij potentia tanquam Regi iam suspecta dubitasse ferebantur. Interim ipse præter alia, quæ ab Hispania, Italiaque in eamdem cum Rege sententiam ad se scribi quotidiè videbat: nouissimè ex litteris patrui Cardinalis acceperat, Xystum Pontificem, audientibus Oliuario legato, atque aliquot Purpuratis, postquàm militarem eius virtutem copiosè commendasset, acriter intiectum in eos fuisse, qui culpâ illum inuoluere ob britannicum successum temerè conarentur. Et verò si quis eam consideret gloriæ cupiditatem, quá, si quisquam aliquando mortalium, flagrabat Alexander: si parem huic cupiditati magnitudinem famæ, quæ ab expugnato, inque libertatem catholicæ Religionis asserto prænobili Europæ regno, ante oculos ei obuersabatur: si huius adipiscendæ laureæ opportunitatem, quàm à classe post Hispanorum memoriam instructissimá sibi videbat offerri; (suo enim tantummodò ductu imperioque gerendá res erat in Anglia) profectò facilè inducet animum vt credat; nihil ab eo prætermissum, quo tam gloriosæ palmæ occasionem, vitâ ipsâ mercandam, totus arriperet: atque ad belgica deuictarum prouinciarum

& ex hoc postea eiusdem Regis argumēto,

Alex. Farnes.

Henric. Gusman.

& ex aliorum litteris,

& ex Pōtificis iudicio de britannico successu.

Gloria cupiditas, qua flagrabat Alexander,

& opportunitas cū sequenda;

persuadēt nihil ab eo prætermissum.

rum nomina. titulum quoque britannici triumphatoris adiungeret. Præsertim quum ex ea victoria speraret, breuì secuturam reliqui Belgij expugnationem: atque adeò se, post belgicum Leonem, herculeo sanè labore perdomitum, spolium herculeo non impar induturum. 1588

Causæ, vnde hæc expeditio nō successerit. Sed mihi in successum maritimæ huius expeditionis animum intendenti, non vni imputanda causæ infelicitas eius videri solet. Multum ad illam contulit trienni j propè spatium adornandæ classis, insita genti cunctatione) dilatatum: & Anglis, ne imparati opprimerentur, *Prima causa.* (quod facilè euenisset) indultum. Præterea quantum à principio dilatione, *secunda,* tantum postea festinatione peccatum est, illato in hostem bello, ante prouisum bellatoribus aliquod in tempestate perfugium. Nec parum classi obfuit nau- *tertia,* tarum imperitia, vti obfuturam Alanum Cardinalem subueritum accepi. Adhibitus enim ab Rege in consilium, cùm multa super britannico bello scitè prudenterque disseruit, tum illud in primis admonuit, ministeria nautarum, à quibus victoriæ spes veheretur, hominibus, nisi locorum peritissimis Rex ne committeret. Id effecturum, si Anglos ceteris præhaberet, quippè inter eos fluctus syrtesque genitos, atque adeò natali salo, patrijsque ventis, ac tempestatibus suis assuetos, seque inuicem sæpius expertos tales ab se, si delectum sibi permitteret, non paucos, & quidem religione catholicos, ac fidos offerri posse. Sed Rege haud tutum rato, classem in Angliam bellum

1588 bellum importantem, Anglis credere, Alani consilium frustrà fuit. Quod ille viro sibi amicissimo grauissimoque (à quo id ego audiui) dum non sine lacrymis narraret, miserari magis quàm damnare solitus erat Regis quamuis sapientissimi conditionem; cui ex vna parte vtilem multorum operam in loco adhibere suspicio non permitteret: ex altera, suspicionem ne vnquam deponeret, aliquoties in fraudem inducto prudentia suaderet. Ad hæc peccatum esse ante Plimutham, Hispani ipsi sensere, dum nimiâ Sidonius obedientiâ, ne mandatorum Regis religionem violaret, occasionem opprimendæ in portu hostilis classis elabi è manibus passus sit. Quamquam haud me fugit, Sidonij factum non perinde omnibus, qui in classe tunc erant, improbatum esse, cognita perseuera iussione Regis, quem videlicet apprimè tenacem eorum, quæ mandasset, haud ignorabant. Ac fortè veniebat illis in mentem id, quod in Hispania occultis aliquorum sermonibus sparsum fuerat: quodque à Veneto apud Regem legato Reipublicæ suæ scriptum ferunt; in eo, quod primùm Mantuæ Carpetanorum habitum est, consilio, post acceptum naualis victoriæ nuncium, incusatum fuisse Ioannem Austriacum, quòd contra quàm ei imperatum fuisse à Rege dicebatur, commisso prælio, collectas ea in classe Christianæ Reipublicæ vires in casum dubij euentus obiectasset: nec defuisse in illo cætu, qui laudibus in cælum ferens pri-

Mutius Vitellescus Generalis Soc. IESV

quarta,

Gratian lib. 5. de bello Cyprian.

Madrid

T. Mãlius apud Liu. lib. 8. & alios A. Postumius apud Valeriũ Max. & alios

scos

ſcos olim Duces, qui filiorum ſanguine romanas ſecures imbuiſſent, quòd contra edicta cum hoſte pugnaſſent; reuocandam in Hiſpania huiuſce exempli ſeueritatem affirmauerit. & tamen Auſtriacum & victorem, & fratrem fuiſſe. quid Sidonio cogitandum, ſi, neglecto Regis imperio, pugnam ante præſcriptum tempus infeliciter attentaſſet? nam manere hodieque illam, quam barbaro olim Duci amicus memorabat conſuetudinem Regum, Vt caſus aduerſos hominibus tribuant, ſecundos felicitati ſuæ. Sed nulla certior eius infortunij cauſa fuit, quàm, quæ minus caueri humana vi potuit, tempeſtas tam atrox ac pertinax, vt ſicuti nulla vnquam claſſis imperioſus, ac formidabilius calcauit britannicum mare, ita negauerint Angli, obſeruatum à ſe, Oceanum ſuum in nauium aliquando perniciem truculentius, atque implacabilius inſurrexiſſe. Ex quo factum, vt Hiſpani non modò non adiungi tegendis Belgarum copijs, promota ad eos claſſe, nequiuerint: ſed ipſi ventorum rabie huc illucque raptati, ac naufragijs paſſim obruti, omiſſa ſpe videlicet omni britannicæ victoriæ, cedere ad extremum non tam hoſtium virtuti, qui eo ſucceſſu lætari magis, quàm gloriari potuere, quàm ventis tempeſtatibuſque Anglorum loco præliantibus, coacti ſint: Deo (ſi eius reuerenter interpretari conſilia fas eſt) ita permittente, vt magna hæc identidem exempla humanam potentiam ſuæ imbecillitatis admoneant: ſimulque

Datames, Pādates apud Æmil. Prob. in vita

quinta.

Fructus ex britannico ſucceſſu.

158 id boni inter hæc mala è Britannia colligatur; vt ex eo loco, vnde referre victoriam hispanis armis in præsens in- concessum fuit, alias interim palmas suo coëmptas sanguine quotidie referant fortissimi aduersus hæresim bellatores: habeatque Religio illum terrarum angulum sepositum sibi, ceu Martyrum seminarium.

BERGARVM obsidio.

HISPANÆ classis infortunio mutare consilia coactus Alexander, ne tam florentibus cinctus copijs, rei benè gerendæ occasiones amitteret, dum pars adhuc aliqua militaris anni superesset; statuit exercitum britannico bello destinatum varias in expeditiones trifariàm didistribuere: partem in Geldria ad retentandum Vuactendoncham Comiti Mansfeldio committere, addito cum suis Germanis, Burgautio Marchione: partem cum reliqua Neapolitana legione, ad Ernestum Coloniensem Antistitem pro Bonna laborantem allegare: ceteros Hispanorum plerósque, apud se aggrediendis in extrema Brabantia Bergis ad Somam, attinere. Stimulabant illum ad Bergarum aggressionem vicina Bergis oppida, assiduis Bergensium excursionibus prædisque vexata. Et ipse, quòd ea vrbs Anglorum præsidijs, Morgano eorum Chiliarcho teneretur, auebat Reginæ lætitiam, loci iacturâ, interturbare. Ergo quoniam ex insula Thola certior erat ad Bergas accessio, partes imponit inuadendæ insulæ Marchioni Renthiaco, à quo frustrà tentatâ, vrbem ipsam, Tholâ omissâ, obsidere parat.

In tres expeditiones designat exercitũ Alexãd.

Obsidionis Bergensis causæ.

Colonellus

Ad Vrbem obsidendam contendit Renthiacus.

De-

Defendebatur illa, præter alias munitiones, castello inter vrbem & Scaldim: quod nisi in potestatem redigeretur, incassum petebatur vrbs. Hæc expendenti Alexandro litteræ ab anglo milite arcanæ perferuntur. Res ita se habebat. Cum Hispano, qui captiuus Bergis attinebatur, amicitiam contraxerat Anglorum par. quorum alter castello, de quo dicebam, Centurionis loco præerat. Huic, vt castellum Parmensi traderet, persuadere non leuium spe præmiorum Hispanus adnitebatur. Nec ille abnuebat Dumque de ratione rei ordinandæ quasi deliberabundus paulùm hæret, interim quæ cum Hispano agitauerat, aperit omnia Peregrino Vuillogbeio, qui tunc anglis militibus pro Leicestrio imperabat. Laudatur fides: animatur vt pergat, tanto quidem impensius, quanto sperari posset, Gulielmum Stanlæum, quem Angli post traditam Dauentriam implacabiliter oderant, eodem cum alijs laqueo irretiendum. nam Parmensem Ducem facilè vsurum eius ministerio, quippè hominis angli, atque huiusmodi machinationibus assueti. Sed irritus spei fuit: Stanlæo ad id operis nequaquàm adhibito. Facinus igitur vbi in se recepit subcenturio, litteras ea de re per Anglorum alterum consilij conscium, ad Parmensem mittit Hispanus, additque venturum subcenturionem ipsum, ac destinata coràm firmaturum. Nec post multo aduenit, confirmauitque, pauca pactus in præsens, plura sub rem peractam accepturus. Sanè commo-

De castello ante Vrbem hispanistra. dendo agit Anglus subcenturio.

Petr. de Luque

Sic Alex. scribit ad Regem 30. Octob.

1588 modum erat Alexandro ea ratione potiri loco, quem vicinitate Vrbis, amnisque tutum, vi expugnare perquàm tardum prouidebat, præsertim appetente iam hieme. De Angli tamen fide subueritus, præsente Renthiaco expeditionis duce, ita rem composuit: vt lacunas, perquas adeundum necessariò castellum erat, exploraret ante Didacus Escouarius Centurio, Leuiæ legionis Instructor. idemque explorato accessu, cum tribus delectis Centurionibus, & militibus centum, præiret ductore Anglo subcenturionis socio, ac subcenturione agmen subsequente, vt facilè in potestate esset. post hanc centuriam, in tumulo ante lacunas cum parte legionis suæ consisteret Sancius Leua Tribunus: à quo non procul abesset Renthiacus ipse cum armatis omninò mille, plerisque Italis, & Vuallonibus: eo consilio, vt fallentibus fidem Anglis, recedentem Escouarium Leua tutaretur, & Leuæ Renthiacus auxilio foret. Sic ille suos ad ancipitem euentum præmuniebat, haud ignarus, IN capillatam fronte occasionem non iniiciendam manum, nisi armatam; ne forte venenatis morsibus anguinei capillamenti, quale gestant proditores, improuidè capiaris. Decreta nocte sistit se Renthiaco Anglus subcenturio; &, quo sibi plus fidei habeatur in ducendo agmine, nam socius qui duceret non comparuit, vinciri se iubet. Vinctus, sed liberiore perfidia, ac traditus Escouario, lacunas cum centuria hispana transmittit. castello vicinus

Dubitat de eius fide Alexander, & caute ordinat aggressores:

Alphōs. Mēdoz. & Greg. Ortiz & Hurtad Mēdoz.

Anglus illos ducit ad castellum.

cinus seligit Escouarius ex audacioribus homines triginta; qui cum Anglo ingrediantur: cum his ad cancellos præstructos castelli portæ vbi accessit Anglus, prætulitque notum præsidiarijs conuentumque signum, cancelli protinus aperiuntur. Quindecim silentio intrant: dumque porta vt pandatur expectant, occlusis repente cancellis, in eos, qui admissi erant, quique propius aderant, pilarum tempestas effundi cœpit. Et Escouarius quidem, proditione animaduersa, suos non ita cancellis admotos reuocabat quam minima recedentium iactura: quum a Lenæ legionarijs inopinato turbatum est. Insinuauerant se in hanc legionem honorarij complures, quorum vt aliquando laxior est in bello licentia, sit anceps est auxilij genus, vti de Elephantis in acie adhibendis dictum legimus: nempe quanto hi mole, atque ferocia: & illi authoritate, atque fiducia præstant alijs, tanto interdum minus quam alij in rectorum potestate utuque sunt, in vtramque partem violentiores. Ab his emissa voce, contra quam ex disciplina militari caueri solet: *Irrumpere, captam iam munitionem*; extemplo complures, mota legionis parte, præcipiti illuc gradu per cœnum, perque palustrem eum tractum inferuntur, cancellos effringunt, incredibilique contemptu hostium, ac mutua certantium cæde, subire munitionem vi contendunt. Sed præsidiarij, quibus præuisa parata erant omnia, e vallo, ex aggeribus, ex vrbe ipsa, non incerta emissione

& prodit. *Recedunt proditi.* *Alij ignari pergũt.* *Elephan* *Honorarij* *acpugnãt, non sine aliqua iactura:*

Iaculabantur. ideòque Renthiaco, ac Leua receptum sollicitè, quantum poterant, anxièque iubentibus; post editum magnæ potiùs quàm tempestatiuè fortitudinis documentum, cessère demum Regij, maiorem aliquanto cladem passi ab aquis in reditu, quàm in aggressione ab hostibus. Nam & æstus maris per aggerum scissuras erumpentis, obseruata pridem vada confundebat: & nox illunis horridaque; consilij iuxta, ac viæ confusionem cumulabat. Itaque, vti narrabat Comes Belgioiosus, qui honorarios inter aggressores vlterius & ipse processerat, cæcæ aliquos voragines hausere: nonnulli pigro luctantes in fossisque luto, à valentioribus extracti, atque in humeros subducti sunt: omnes tamen plus omninò discriminis inter eas angustias, quàm iacturæ ad extremum sensere: & nisi iacturam auxisset mors Nobilium nonnullorum, nimis quàm auidè memorabili aliquo facinore inclarescere properantium, clades nullo habita loco fuisset, nam cæsos ab hoste, præter eos, qui primi cancellos intrarunt, non plures quàm viginti, vulneratosque omninò quindecim, pro certo numerarunt qui interfuere. Sed pro numero conditio amissorum fuit. E tribus Centurionibus agmini præmissis solus Alphonsus Mendoza, sed fracto dextero brachio euasit: Ioannes Hurtadus Mendoza pugnando cecidit: Gregorius Ortizius in hostium potestatem venit: Leuam Tribunum, dum recedentibus instat, pilâ ictum inualidumque,

iactura maiore in reditu.

I. Iacobus Balbianus Comes Belgiosa

& Alex. ad Reg. 30. Octob.

ſui milites diſcrimini ſubtraxere. capti ſtrenuè præliantes Ioannes Mendoza Marchio Inoioſæ, & Innicus Gueuara Ognatæ Comes: quorum illum Gubernatorem Inſubriæ, hunc legatum ad Vrbanum Octauum Romæ vidimus. At verò Anglus ſubcenturio in concœptæ iam pugnæ tumultu elapſus è manu hiſpani militis, quem ſcilicet maior tunc ſui premebat cura; poſt Bergenſium qualeſcumque plauſus, contulit ſe ad Angliæ Reginam, ſeruati pretium loci petiturus. Et illa quidem haud grauatè aliqua eum pecunia donauit, addidiſſe tamen dicitur, Abiret in domum ſuam; non oblituram ſe illum euocare, quoties ſibi opus homine foret, cui perſona proditoris imponenda eſſet. Alexander interea, quoniam inſiſtere Bergarum oppugnationi per hiemis inclementiam in ijs paluſtribus locis non vltrà licebat; ne tamen liberos iam ſe, irrita aggreſſione, iactarent hoſtes, non euocauit inde militem antè, quàm excitatis aliquot in Bergenſi tractu munitionibus valido cum præſidio, frenum procurſionibus Bergenſium imponeret: atque adeò vicinorum poſtulatis, quorum cauſâ expeditionem ſuſceperat, non planè fructu carentibus ſatisfaceret. In hæc incumbentem, copiaſque aliò alias in hiberna ſeparantem, nuncius expugnatæ à regiis exercitu Bonnæ opportunus exhilarauit.

Cenſus eorum.

Proditor ab Anglorum Regina pretiū nauatæ operæ poſcit.

Reginæ reſponſum.

Carol. Coloma lib. I.

Alexād. aggreſſionem ſoluit,

excitatis prius munitionibus ad Bergēſes frenandos.

VRBEM hanc Septemuir Auguſtalis, Erneſtus Colonienſis Antiſtes, auxiliaribus potiſſimùm armis Alexandri, eie-

BONNA à Schenchio expugnata.

ctis

1588 ctis ex ea, vti iam memorauimus, Truchsesianis, ante annos fermè quatuor, recuperauerat. Sed eamdem militari astu Martini Schenchij sub exitum anni superioris amiserat. Etenim Schenchius, homo inquies, & occasioni temporique insidiari solitus, obseruato, Parmensem Ducem britannica implicitum expeditione, illuc omnes & milites, & curas cogere, peropportunum duxit, in Geldria, aut in Coloniensi agro, quas ille prouincias, arce perquàm valida nuper excitata ad Rheni diuortium, infestas habebat, audentius aliqnid attentare: placuitque Bonnam inuadere, quòd & honestiorem præferre titulum posset recuperandi eam Truchsesio, cuius se militem ferebat: & præterea sciret, non ita extinctas in ea vrbe reliquias Truchsesianarum partium, vt scintillæ identidem aliquæ ex compresso illo incendio non erumperent. Igitur eductis è Berca ad Rhenum ducentis fermè peditibus, ac paulò pluribus facilè aggregatis aliunde prædarum spe; cum equitibus omninò trecentis, sub mediam noctem, ex oppido Popeldorfo Bonnam accedit: assumptisque suorum paucis admoueri iubet Rhenanam ad portam æneum Pyloclastrum, Pettardum vocant, nouum per hæc loca portarum excidium. Quid illud sit, quoniam in hac Bonnensi aggressione videndum se primùm dedit, paucis cognoscere haud importunum habeo. Est hæc machina fusili ex ære vas, formâ mortario non absimile: immò in Iuliacensi bello ad

occasio ob. sidendi.

Schinch. Schans

Rimber. ch

Schechius Bonnæ ad portam improuisus accedit,

Mortariũ portæ admoueri iubet.

Eius machinæ artificium, ac vis.

subruendam Aldendorfij portam; adhibitum à se fuisse ex aromataria officina mortarium, Tonsinus talium machinator & scriptor enarrat. Magnitudo illi varia: ea nunc maxime probatur, quam gestare, ac pallio tegere miles non imbecillus queat: adeò cuniculos non modò sub terram fodere, sed etiam nobiscum ferre excogitauimus. In latere ansulam habet ad suspendium, & ab imo propemodum fundo palmaris prominet ad inferendum intrò incendium canaliculus. Vbi autem inditum vasi bellicum puluerem malleo presserint, atque ad os vsque constipauerint, summumque os stupeo obturamento, ac cerata ad extremum tela concluserint; roboreum assem latitudine vasis ampliorem, ac ferrea cruce firmatum eidem oti superaddunt, adstringuntque; eo nempe consilio, vt per illud additamentum, fracturæ plus fiat in ostio, quam sola mortarij latitudo faceret, angustiorem videlicet, imparemque subituris militibus apertionem. Temperatum hoc modo Pyloclastrum, post terebratam, quæ impetitur, portam; terebramque ibidem claui loco relictam; ex ansula ad terebram alligata suspenditur, ore medias in fores verso, ac per sulphuratum fomitem, qui canaliculo est insertus, incenditur. Tum verò, flammis, ferratoque asse in portam arietantibus ineluctabili planè vi, quantò contumacius obstatur, tanto impotentius obiectum quodcumque repagulum in frusta conciditur; ostiumque hiatu vastiore

1588

anno 1610 *De arcium expugnatione l.3 cap. 14.*

1588 stiore dispanditur. Sic vna demum reperta est clauis, cui; (quod nullis fabrûm ferramentis, nullis furum effractariorum scalpris adhuc contigit) seræ obicesque portarum omnes, adapertiles sint. Talis à Schenchio machina Bonnensi portæ applicari iussa, irritatis interea fuste saxisque sinibus, qui forte inibi stabulabantur, vt incondito eorum grunnitu operatum strepitus obtunderetur; tanta illicò violentia flammas euomuit, ac sparsim impulit, vt non fores modò fractæ reuulsæque dissilierint, sed etiam murus portæ continuus eodem impetu ad terram procubuerit, adituque irrumpentibus patefacto, capta sit prius, quàm capi Bonna se senserit. Post cædem, ac secutam ciuium direptionem expilationemque, curæ Schenchio fuit, munire vrbem aduectâ ex agris annonâ, auctis præsidijs, atque excitatis in aduersa Rheni ripa aliquot propugnaculis, quibus se contra Septemuirum Coloniensem, quem recuperandæ vrbi omnia tentaturum prouidebat, instrueret.

Porta affigitur.

eaque perfracta,

miles vrbem prædabundus ingreditur.

Et Schenchius munit.

ET verò Coloniensis non damno solùm Bonnæ in præsens amissæ, sed metu etiam Coloniæ, ne breui amitteretur, meritò sollicitus, ad consuetam Parmensis opem properè confugit. secutæque eodem tempore Bauariæ Ducis litteræ, quibus is Ernestum fratrem, eiusque Coloniensem tum Ecclesiam, tum prouinciam, experto sæpius Farnesij patrocinio commendabat. Nec post multo missus ab eodem Septemuiro aulicus Alexandro exposuit, tum magnum per ea

BONNA ab Alexãdri militibus recuperata.

Coloniẽsis opem ab Alex. poscit.

loca terrorem Schenchij nominis iniectum, vt è re præsenti existimauerint Septemuiri, & Cliuiæ Ducis administri, inducias aliquot mensium inter ipsum Coloniensem, & Schenchium pacisci: ad eamque rem non aliud, quàm assensum eius Celsitudinis expectari. Erat Ernesti consilium, (vt à se deprehensum scribit ad Regem Alexander) totius huiusce belli onus imponere demum Regi, quem pro certo habebat, ne Schenchius à Coloniensibus per inducias securus in regias prouincias arma conuerteret, in se potius vno suscepturum belli molem: atque adeò, pro ea, quæ est ei potentia, profligatis hostibus, breui omnia compositurum. Id verò consilij detestatus Alexander, Neque Regem, neque se talibus inducijs Septemuiro indecoris, Coloniensi prouinciæ exitiosis assensuros vnquam esse, aulico respondit. compositisque in eamdem sententiam litteris ad ipsum, atque ad fratrem Bauariæ Ducem, hortatus est, ne se huiusmodi pactionibus implicarent, quæ nec Regi, nec ipsis, sed tantùm Protestantibus hæreticis forent conducibiles. quamquam, quod ad Regis prouincias attineret satis firmatas aduersus finitimorum hostium conatus, haud magnoperè illis pertimescendum. vt autem suis Rex signis auspicijsque Bonnam obsideat, hoc est in Imperij limites arma inferat; quum id sine Cæsaris offensione, sine magnis Germaniæ Principum querimonijs tentari non possit, ab ipso non expectandum. non tamen omissurum, (vti ad

pacisci cū Schēchio cogitat.

Retrahit illum ab hoc consilio Alexander.

1588

10 Mart

Regi

cam

1588 eam diem non omisit) milite, pecuniaque partes Coloniensis Ecclesiæ tueri, non minore cura impensaque, quàm si ipse in se Bonnense bellum recepisset: modò id Coloniensis Septemuiri nomine, ac præsentia, quibusque potest, copijs administretur. Licet autem belgicam tunc omnem militiam, subdit Alexander, magnæ instantique expeditioni accinctam haberet; tamen excerpturum se inde tantum auxiliarium equitum peditumque, quantum Schenchij progressibus, & quas in Rheni ripa extruit, munitionibus occurratur: Interim optimum factu videri, si Ernestus ipse, quum Coloniense bellum ad Religionis, atque ad Imperij tranquillitatem iuxtà pertineat, Romani Pontificis, ac Cæsaris imploraret opem: ille, vt tantum pecuniæ ab vrbe submitteret, quantum contrahi vna saltem Germanorum legio, ac trimestri spatio ali posset: hic, vt si minus alia in re, certè imperatorio edicto Schenchium sociosque proscriberet. Eodemque tempore Gulielmum à Sancto Clemente, hispanum legatum apud Cæsarem admonuit, vt vrgeret eam proscriptionem, magnum vtique momentum ad nonnullos Germaniæ Principes ab aperta Schenchij defensione deterrendos: & ad hispani Regis arma hoc quoque nomine cohonestanda. Simul & Romam Comiti Oliuario legato scripsit, vt statu Coloniensis Ecclesiæ Pontifici repræsentato, ab eo eliceret & litteras & subsidium, quo perculsus ac iacens Ernesti animus subleuaretur. Neque

& milites promittit, sed militaturos sub signis Electoris.

Curat à Pontifice subsidiũ:

Xystus V.

Rodulph Imp.

& ab Imperatore edictum contra Schẽchiũ.

quæ his contentus, Blasio Capisucco, mandauit, vt cum sua lanceariorum turma, ac trecentis Vuallonibus, addita equitatus parte Granianæ Ducis, per Agrippinensem prouinciam, ac præcipuè per Bonnensem agrum infestis signis excurreret, hostemque, dum Bonnæ aliunde consuleretur, à locorum præda atque incendijs absterreret. Quod ille ex præuiâ sui famâ, quæ multa per eos Rheni tractus, strenuè ac feliciter peregit, illatis modò in hanc partem, modò in illam, aut armis, aut armorum metu: paucis ad prælium prodeuntibus, pluribus occursum euitantibus: ipso vnum hoc dolente, non fuisse, quos vinceret.

& præmissis illuc ex catholici exercitu copijs.

Rebus ita præmissis, Alexander aduocato ad se Arescoti Ducis filio Carolo Croyo, Chimaci oppidi in Hannonia Principi, Bonnensem expeditionem committit, attributis ei ex Belgarum nobilium equitatu turmis sex, quæ à Præfectorum vicarijs regebantur: totidem equitum leuiter armatorum signis, Cordubâ ductore, ac recens scripto Lotharinga legione, Chiliarcho Sanblemontio. Præterea iusso Io. Baptistâ Tassio è Frisia Bonnam petere, & Chimacio afferre cohortes aliquot Frisiorum & consilium suum. Horum aduentu firmatus animo Septemuir, vt quamprimum cum hisce copijs, & quos habebat apud se, Vuallonibus obsideretur vrbs, absente tunc Schenchio, Chimacium vrgebat. Nam Schenchius congressum Capisucchi vitabundus, & explorato Alexandri proposito maiora Septemuiro subsidia de-

Principē Chimaciū expeditioni præficit:

Tenenti Io. Cordub.

Blas. Capisuc.

1588 destinantis; ad Casimirum excurrerat, militem commeatumque periturus, relicto, qui Bonnæ interim moderaretur, Othone Podlisio nobili Dynasta, cum præsidiarijs fermè ter millibus, veteranis plerisque, ac prædarum spe Schenchium iampridem secutis. Nec distulit Chimacius positis castris aggeres vrbi circumducere: licet Tassius magnoperè contenderet, vt obsidio à Transrhenanis prius castellis, vnde in vrbem auxilia, inciperetur. Crederes illum infortunij sui præscium abhorruisse supremam fatalis loci obsidionem. Etenim Chimacio aggressionem vrbis ante reditum Schenchij opportuniorem affirmanti cessit demum Tassius: atque oppugnationem, quam postridie decreuerant, ordinaturus, dum noctu fossam ac muros, qua erat sui fiducia ex longa felicitate collecta, propius contemplatur, pilâ à puero lixa è fossæ margine in eum clàm directa, icto capite statim occubuit. Adeò NIHIL tam firmum, cui non sit periculum ab inualido. Corpus intrà vrbem attractum, & mox redemptum Coloniam deportatum est, summâ militum sacrorumque pompâ, ac planè supra militaris Tribuni modum, sed non supra bellicam viri virtutem, qua & ipse multis partis victorijs, Regis per Belgium partes animosè defendit, & gentiles eius Austriacæ domui per Hispaniam Germaniamque, operam suam Principibus acceptam perpetuo addixere. Nos certè, posterique omnes, Tassiorum genti non parum hoc nomine debemus, quod au-

qui castra circa Bonnam ponit,

Muros vrbis perlustrans Tassius occiditur!

Bacaglione

Eius funus:

aucto per eos firmatoque transmittendarum commercio litterarum, dispositis ex eorum designatione, certa per interualla, tabellariorum cursorumque stationibus, publicum factum est obuiumque commodum, quod antea rarum, ac tantummodò potentiorum non sine magnis impensis proprium fuerat. Vt meritò ipsi à Cæsaribus, atque ab Regibus hispanis iure potestateque in perpetuarios hosce nuncios accepta, amplissimam præfecturam, quæ tantam societatis humanæ partem amplectitur, soli per Austriacas prouincias administrent. Tassij mortem sensit, pro eo ac debuit, Alexander: præsertim audito, Schenchium nouis cum auxilijs in Palatini prouincia contractis, Bonnam intrasse: ac præterea Ernesti Vuallones fermè sexcentos iussu, vt ipsi aiebant, Coloniensium, castris abijsse: frustrà conato Chimacio Principe, oblatis etiam regijs stipendijs discessionem sistere. Quo intentius Alexander Bonnense bellum complexus, Verdugo Frisiæ Præfecto per litteras mandat, vt Bonnam ipse se transferat: Carolum Spinellum, cum duodecim è sua legione signis, eòdem immittit, mox secuturo Chiliarcho Echembergio cum suis Germanis, & cum aliquot tormentis Coquela Mottææ legionis subtribuno, quem pro Tassio præesse Frisijs cohortibus imperauit. Verdugus postquàm Bonnam attigit, inspectis hostium ac suorum munitionibus, author Chimacio fuit, vt omissa tunc vrbis aggressione, (quod etiam Tassius antè censuerat)

& Tassiorum familiæ inuentum,

Poste

Corrieri

Alexāder ab Bonna obsidionē mittit Verdugum;

& Spinellum cum parte suæ legionis,

& alios.

1588 rat) vis transferretur omnis aduersus arcem ac propugnacula, quæ in altera Rheni ripa è Bonnæ regione Schenchius extruxerat, indeque Rheni dominus subsidia in vrbem facilè transmittebat. Ergo Lotharinga legione cum parte equitum circa Bonnam relicta, reliqui trans Rhenum cum Verdugo deducti sunt. & paucos intra dies, è tribus hostium munitionibus, duæ in Chimacij Principis manus venere. Sed tertia, quæ longè ante alias & mole, & defensorum virtute præstabat, diu regios tenuit fatigauitque, crebris ex ea nec improsperis eruptionibus, Ad quas reprimendas, post obiecta hinc atque hinc gemina ex aduerso castella, decreta est eius oppugnatio: ac primæ aggrediendi partes legioni Neapolitanæ attributæ sunt, secundæ Echembergianis. inter Neapolitanos primum à Spinello Tribuno locum centuriæ suæ Alexander de Montibus impetrauit, iussus, non ante auditum inuadendi signum, suos quamcumque ob causam promouere. Iamque propugnaculi angulum tormenta decusserant, latusque penetrauerant, rarescentibus inibi defensoribus. præsertim quòd in eamdem partem ex Bonnensi ripa colubrinis tribus ad auertendos à defensione præsidiarios, Chimachij iussu Samblemontius fulminabat. Quod dum Neapolitani intenti signo conspicantur, nec tamen (signo videlicet inaudito) se mouent; mirati, qui ponè adstabant Germani, cur strata ad inuadendum via, illi pedem non inferrent, concito gradu

Ab vrbe transfertur obsidio trans Rhenum.

ibi munitio hostilis inuaditur.

non seruato præscripto inuadentibus ordine.

præ-

præcurrunt ipsi, ascensumque primi mo-liuntur. Id verò indignè ferens Montius, nec passurus præripi sibi locum, suos eodem impellit: ac dum vtrique præpropera festinatione nitibundi ruinas subeunt, deque suis magis, quàm de hoste, referre victoriam, gliscente æmulatione iraque, contendunt; defensores, sumptis per eam occasionem animis, pugnam redintegrant, scandentesque non irritis in confertos ictibus, loco proturbant, ac referre pedem cogunt; relicta, vt in re tristi solet, nonnulla inter nationes offensione: ac præcipuâ Spinelli querelâ aduersus Montium, pugnam contra quàm imperatum esset, aggressum. quamquam & hunc iniuria loci à Germanis prærepti, & Germanos occasio rei benè gerendæ vtrumque tegebant: maximè apud nouitium belli Ducem, qui nondum expertus obedientiam militum, seueriore documento periculum facere authoritatis suæ subterfugeret. Post hunc improsperæ oppugnationis euentum, omissis in præsens huiusmodi tentamentis, admoueri propiùs aggeres, ac suffossionibus agi, Chimacius imperauit. Et iam Germani ad arcis alam (sic propugnaculum appellabant, quod ab arce longius aliquanto prominebat) festinatis operibus tam propè accesserant, vt colloquia cum defensoribus (fortè illi quoque Germani erant) facilè miscerent. quumque huiusmodi sermonum commercia sæpius intercederent, (contra quàm periti ac fidi locorum præfecti permittere con-

Alex. & Mont.

Inde irrita aggressio:

& inter aggressores dissidia,

Chimacius

Felicius per suffossiones res geritur.

1588 sueuere, non ignari, per inermes quoque congressus expugnari armatorum arces) præsidiarij seu territi, seu corrupti Echembergianis alam concessere; quæ vbi in potestatem venit, defensores, amisso liberiore per reliquam arcem commeandi vsu, atque adeò deposita in dies magis magisque ferocia, de ea tradenda colloquium petiere. traditaque, atque habiti à Chimacio militariter, acceptis per Rhenum cimbis, vsque in Hollandiæ limitem deducti sunt. At Schenckius, ante arcis amissionem, veritus, ne alæ iactura secum traheret & coniunctæ huius arcis, & aliquando Bonnæ discrimen, additis loco præsidiarijs, ipse in Angliam properè transmiserat, Reginam oraturus, vt vrbem diuturna obsidione laborantem, ne præda Hispano fieret, in suam fidem patrociniumque susciperet. Sed occupatis Anglorum animis armisque comparandæ nouæ classi ad inuadenda hispaniæ regna, ideoque Reginæ non auditus ad Casimirum rursus excurrit, inde confestim repetens Bonnam, reperit non modò amissam Transrhenanam arcem, sed etiam traductis inde copijs, nouisque è Belgio additis, multo grauiorem vrbi obsidionem intendi. Etenim Alexander, octo reliquas legionis Neapolitanæ centurias, septem Vuallonum sub Claudio Barlotta, & aliquot præterea turmas cum ipso Georgio Basta equitatus vniuersi Commissario, Bonnam immiserat; eorumque accessu Chimacius nouis operibus vrbem circumuallabat, castellis recepti-

Arce

deditur propugnaculum,

& arx ipsa.

Interim Schēchius ad petendam opē in Angliam,

& ad Casimirum excurrit.

& Chimacius nouis è Belgio copijs auctus, nouis operibus vrbem circūuallat.

Forti

ptibusque certa per interualla ex castrensi disciplina excitatis. Videns itaque Schenchius nec promptum sibi tentare vrbis aditum, nec, si aditus pateret, tutum vrbe includi; statuit opperiri à Casimiro copias, cum queis & faciliorem ingressum, & in vrbe securitatem sibi pollicebatur. Sed fraudatus hac quoque spe, paucioribus quàm animo conceperat Casimirianis, eoque aggredi castra nequaquam ausis, ita curisque agitatus, consilium Nouesij obsidendi cum ijs, quos tunc habebat, & quos sperabat, militibus continuò capit, si fortè eo iniecto metu, auertere illuc à Bonna Chimacium posset. Sed non propterea inde auerso, quippè Nouesij securo; Bonnæ instabatur. Et quamquam nihil interea pro Schenchio Gubernator Podlisius omittebat, validis eruptionibus modò in Neapolitanos, sæpius in Lotharingos incessendo, tamen promotis semper aggeribus, vrbi solita nationum æmulatione propinquabatur. Primi omnium ad fossæ labrum festinatis operibus accessere Neapolitani: nihilque territi siue à furnulis, sub fossæ margine occultatis, atque improuisò incensis: siue à cryptis ima intra mœnia latentibus, ac impunè iaculantibus; iam ramorum fasces cespitesque, & si quæ obcæcando exæquandoque hiatui præstò erant, proijcere in fossam incœptabant. Itaque multi iam ciuium militumque, quòd defensionem crescentibus quotidie oppugnatorum viribus imparem viderent, (si modo tacitus tunc quoque cum hoste consensus

Schēchius ad auertēdum à Bonna Chimacium,

Retirate

Nouesium obsidet,

non auertit.

Appropinquatur vrbi magna cũ laude Neapolitanæ legionis,

Casematte

Ciues de dedendâ vrbe cogitant.

non

1588 non intercessit)de vrbe Ernesto reddenda agitare aggressi sunt. Idque vt inculpati facere crederentur, ac necessitatem dedendæ vrbis imponerent sibi aliunde quàm à metu; alimenta, quorum perparcus ad eam diem vsus, laxè inde profusèque distrahere, atque ad sustinendam famam, famem accersere vltrò cœpere. Accessit & illud rei ematurandæ inuitamentum. Per eos dies Chimacio Principi nunciatur, Petrum Ernestum Comitem Mansfeldium à Parmensi Duce Bonnam mitti, incertum, auxiliarem, an Præfectum. & dubitari potuit, alióne Parmensis Chimacium destinasset, aptioremque accelerandæ expugnationi Mansfeldium prætulisset; an potius eo nuncio stimulare Chimacium voluerit, ne Bonnensis victoriæ decus præripi sibi ab alio pateretur. Namque Mansfeldius iter illud nimis quàm lentè moderans, iussus id facere videbatur, nisi fortè veritus ipse Chimacij Principis offensionem, moras consultò nectebat. Et sanè valuit id ad victoriæ celeritatem. Etenim ex vna parte Bonnenses, audito aduentare nouis, vt ferebant, cum auxilijs Mansfeldium, quantum imminui spem defendendæ vrbis sentiebant, tantum sibi properandum existimabant cum Chimacio pacisci, à quo conditiones vtique molliores accepturos se, quàm à Mansfeldio seuerioris ingenij Duce sperabant. Ex altera parte Chimacius vrgere oppugnationem, tormenta disponere, locum, ordinem, horam ag-

Verdugus lib. 6 Alphōs. Vasquez in comment. & Carol. Coloma lib. 2.

quasi à fame compulsi.

& nunci aduentis Mansfeldij,

verè Bonnenses terret.

& Chimacium sollicitat,

gressoribus attribuere, quantoque remissius defensores spe pactionis agebant, tanto ipse intentius omnia festinare. Sed iam à Pudlisso Gubernatore, atque à Bonnensi magistratu aderant legati de vrbis deditione transactuti: firmatisque conditionibus, postridie milites incolumitatem corporum bonorumque pactos, non tamen composito agmine, nec explicatis signis, neque fumantibus sclopetorum funiculis, Bonnâ egressos partim Bercam, complures Vuactendoncham vsque comitati sunt tres ex Neapolitana Spinelli legione centuriæ: Caracciolo, Afflictoque Centurionibus ex eadem legione datis ad securitatem obsidibus. Eodem die, qui fuit IV. Kalendas Octobris, Coloniensis Septemuir Ernestus, medius inter Chimacium Principem, & Verdugum Frisiæ Præfectum, Bonnam, à Truchsesiana inde factione bis eiectus, bis regiis armis restitutus, intrauit.

ac deditionem festinat:

Cola Maria Carac. Federicus Afflict.

in deditã vrbe Coloniensis ingreditur.

Verdug. in commen. lib.6. 28.Sep.

ALEXANDER audita Bonnæ recuperatione, iussit Chimacium Principem pleràsque copias Comiti Mansfeldio tradere; relicto Ioanne Corduba, qui cum sua lancea riorum turma, & aliquot peditum signis Ernesto adesset: Mansfeldio autem mandauit è loco vbi tunc foret, Venlonam peteret; atque inde cum Marchione Burgautio mox affuturo coniunctus, Vuactendoncham, Geldrorum oppidum, modicum illud quidem, sed omni tunc Geldriæ infestissimum, repens inuaderet. Eam expeditionem successu ancipitem multa redebant;

VVACTENDONCHÆ obsidio

Vasquez in Comment.

Mansfeldio commissa ab Alex.

Eam vti arduam

1588 debant: loci munitio, auctum modò ex Bonnensibus præsidium, & super hæc, palustres circum campi aquis per hiemem obtinentibus omnia, propemodum inaccessi: cuiusmodi oppidorum situs visuntur multi apud Belgas, solitos ad ædificandum seligere magis loca, vnde hostem propulsent, quàm vbi vitam producant. Hæc Vuactendonchæ inuadendæ difficultas, deterrebat bellicis consiliarijs haud sanè paucos. Et Verdugus ipse, antequàm ad suam præfecturam discederet, Mansfeldium admonuerat, vt cogitaret, quam arcem, quaue anni tempestate aggrederetur: subuerêri enim se, quisquis eam expeditionem Parmensi persuaserat, ne aut rei militaris ignarus, aut inuidus Alexandri gloriæ foret: respondente ad ea Mansfeldio, tanto se mandata libentius executurum, quanto plus laudis ex difficiliore victoria speraret, innixus Alexandri iudicio, atque fortunæ. Prima Comiti cura fuit, castris procul à Vuactendoncha dispositis: ac vijs, vnde auxiliorum accessus ad oppidum, milite præseptis; in duobus, quos aliquantum extare, tumulis obseruauit, propugnacula duo planiformia excitare; atque obsidionalibus machinis è Geldria, atque Venlona proximè deportatis castra receptusque communire. quum nihil concessarent interea defensores, Lancteiro loci Præfecto, per crebras eruptiones turbare opera, & in castra vsque pertendere, ac speciem sui ex hostium contemptu præbere. Et

Frisia

multi dissuadebāt,

Verdugus in primis.

Ipse tamen perstat:

& castra ponit.

piatte forme

 verò

verò præbebant. Nam vt assueti loco vliginoso stagnantique, certius occulta voraginum euitabant, atque agilius se se tenaci è cœno expediebant. Sed, cadentibus quamquam multis è Mansfeldianis, propugnacula surgebant, ac supra mœnium altitudinem attollebantur: illatisque in ea, summa celeritate tormentis, (nam celeritatem vicinæ timor hiemis intendebat) impeti turres, & quati summa domorum cœpta sunt. Sed nihil æquè defensores absterrebat, ac ingentes globi ex ære fusi, excauatique, ingesto intus sulphureo puluere, aliaque inextinguibili materia confer[t]i: qui è grandibus excussi in sublime mortarijs, scintillantibus è tenui foramine funiculis attemperatæ longitudinis, vbi in tecta, quò destinabantur, ex alto graues inciderent, pondere ea pessum dabant: simul incensi ipsi diffractique, vicina quæque contumaci aduersus aquam incendio corripiebant. Hoc pilarum genus, vnde aucta dein vidimus & granata, & ollas, & consimiles pestes, in quibus morti componendis ingenium efferauimus; excogitasse, dicitur, paucis fermè diebus ante Vuactendonchæ obsidium, Venlonensis artifex, vrbis vtique suæ malo. Nam quum Venlonæ ciues Cliuiensem Ducem epulis excepissent, placuit, oblectando Principi, recentis artificij periculum facere. Itaque vno ex hisce globis in altum expulso, postquàm præceps ac minax recidiens fastigio domus incubuit, pertractoque lacunari interiora penetrauit, fuso

appetitus valide ab obsessis.

Bombe

vrbem tormentis infestat, præsertim nouo pilarum genere.

Earum inuentor

Thuan. lib. 89. & alij

1598 fuso ex vna in aliam domum incendio, paucas intra horas, duæ minimùm tertiæ partes vrbis, tardis præ ignis rapiditate remedijs, conflagrarunt. Scio esse qui scribat, ante hoc tempus vno alteroue mense, Bergis ad Somam simile quid, nec dissimili exitu ab Italo tentatum fuisse; qui fœderatis Ordinibus, ad quos transfugerat, pollicitus sit, fabricaturum se vasa globosque è ferro excauatos aut è lapide, qui in obsessas vrbes librati accensique, ac plura in fragmina, velut in acinos, dissultantes, quidquid sparsim contigissent, pertinaciter inflammarent. Sed hic è scintilla in materiam ab se paratam fortè incidente correptus, ac serpente igne membratim excruciatus peremptusque, an quod promiserat, præstare potuisset, incertum reliquit. Harum autem inuento Venlonensium machinarum vtens opportunè Mansfeldius, quàm inopinatam, tam profectò ineuitabilem tectorum atque hominum inferebat oppido cladem: adeò, vt eiecti se domibus passim procumbentibus habitatores, nec tamen per vias & in apertto tuti à procella desilientium supernè globorum, aut à contactu sequentium vbique flammarum; id remedij solum haberent, si se in loca subterranea, cryptasque, & intimos humi recessus abderent, furentemque tempestatem vtcumque subterfugeret. Hæc verò pernicies quoniam maximè petebat oppidanos, qui se suis sedibus, ac sensim eripi sibi patriam videbant; facilè eos commouit, coniunxitque, vt conuen-

Reidan. lib. 8.

patriæ suæ noxius.

Inuentionem est qui ad alium referat.

cum inuentoris nece.

Strages domorum ab hisce machinis

mouet oppidanos.

ad suadendam Gubernatori deditionem

tum vnà, Lancteirum Gubernatorem sedulò vrgerent; Consideraret, quem in locum redacta res iam esset; destrui paulatim omnia: namque ex oppido quantum superesse? profectò si hostis pergeret, quid vltrà ipsi defenderent non habituros, nisi si sub terras aliam sibi conderent, vt iam cœperant, Vuactendoncam. Nec falsa Gubernator audiebat. Sed vt ei decus proprium, quàm damnum alienum potius erat, negauit admissurum se aliquid indignum se præfecturâque suâ: *causam & ciuium, & militum communem esse: immò si ipsi parietum ac saxorum ruinam tantoperè sentirent, meminissent militem alienis commodis libertatique sanguinem ac vitam commodare. Nihil adhuc omissum, factumue à se, quod pœnitendum, aut excusandum haberet. Alterum iam mensem vigilantia sua, ac militum fortitudine, arceri à muris hostem, quod sequitur anni tempore pro se militibusque cælum, atque hiemem pugnaturam. Hac Mansfeldium curam atque subactum, non virium fiducia, aut spe victoriæ inductum propiùs vineas opera mœnibus admouisse, oppugnationem in posterum diem, vt ferunt, indicta: nempe vt, quando properanti nostrum in auxilium hiemi nimbis ac tempestatibus armatæ cedendum videt, expertus prius omnia, extremosque prætentatis, honestius recedat. Sed vt neque hoc ipsum ei contingat ex sententia, cum delectis bellatoribus progressurum se obuiam, effecturumque, vt ante à militum virtute quàm à temporum necessitate fugatum se videat.* Hæc fatus, hortatusque dein suos ad subruendum fossæ imminentem ho-

qui eos ad constantiam hortatur:

Ipse cum delectis præsidiariis erumpit

1588 hostem; vix dum manè diluxit, quum accinctos ad prælium, quòd infaustū illi casnum erat, educit. Transierat iam iniecto ponte Mansfeldius cum exercitus parte Nerium amnem; qui ante oppidum tenui fluens aqua non tenue munimentum fossæ admouet: ac directis è duplici suggestu muralibus tormentis, queis dum propugnaculum Nerio obuersum aperiretur, milites paratis iam ponticulis cratibusque fossam ingressi in oppidum penetrarent, omnia ad oppugnationem adornauerat, quum Lancteirus, propugnatorum promptissimis secum eductis, hostium partem, qui iam flumen transmiserant, ante fossæ marginem improuisus aggreditur. Sensit Mansfeldius suorum periculum: dissimulatoque magis, quàm contempto, conuersus ad eos, *En prodiere*, inquit, *ex incensis latibulis suis extractæ demum feræ. Non hæc militaris eruptio est, sed fuga ex urbana conflagratione malè superstitum; ultimus hic est morientium conatus, ac breues minæ, non pluris utique faciendæ, quàm anguium, quum secto corpore postremùm cauda ferociunt.* Simul hæc dicebat, simul alios trans amnem festinare gradum imperabat. Pugnabaturque ab utraque parte quàm acerrimè. Et principio quidem apud Mansfeldianos, non expectata eruptione, plus cædis erat, sed damni tamen minus, superante numero: deinde verò vbi Lancteirus è pugna, quam inter primos strenuè ciebat, sauciatus excessit, vertere demum terga præsidiarij, fortissimis suorum amis-

in Mansfeldianos aggressionem adornātes,

cōfirmat eos Mās-feldius,

Pugnatur:

dubiè primum

post, caso Gubernatore, fugantur. sis, coacti sunt. Hæc porro clades, ac desperatio Anglici auxilij, quod è Gertrudisberga Norritius adducere conabatur, milites adegit, & oppidanos in sententia firmauit, vt missis ad Mansfeldium oratoribus, de loci deditione transigerent: Et quamuis præsidiarij primò conditiones abnuerent, (nam Bonnensibus immisti durius tractabantur) cessere tamen, præsertim deditionem vrgentibus oppidanis: & sine armis ac signis, permissis tamummodò sarcinis cuique suis, sub exitum Decembris emissi sunt. Mansfeldius autem lætus captâ nunc armis à se Vuastendoncâ, quam antea dolo frustrà tentauerat, & quam propè insuperabilem multi canebant, postquam præsidij parte è Grauia educti locum muniit, Bruxellas ad Alexandrum reuersus est. qui super ea victoria Regi scribens, Comitem eidem impensè commendat, dilaudatque, quòd homo id ætatis in perdifficili adeò expeditione ad exitum feliciter adducenda, labores omnino nullos vel cum vitæ discrimine subterfugerit. Quæ epistolæ verba satis ostendunt, non à Carolo Mansfeldio, quod multi scribunt, sed ab Ernesto patre captam fuisse Vuastendoncam.

& deditio successit.

Alphons. Vasquez in comment.

Alexander cum victoria nuncio, Mansfeldium Regi commendat.

30. Decembris

GERTRVDISBERGÆ deditio.

HÆC dum obsideretur, magno præsidiariorum tumultu agitabatur Sangertrudisberga, oppidum ad Meruam fluuium, seu potius mare: situm piscatu opulentum, & hostium iniurijs naturâ in primis, ac manu subtractum adeò, vt à multis inter arces Belgarum inexpugnabiles

Diuæ Gertrudis mis

1588 gnabiles adnumeraretur. inde lis vetus inter Batauos ac Brabantinos, prouinciæ quemque suæ Gertrudisbergam asserentes: ac solitos olim, illos quidem ad possessionem retinendam, hos vero ad recuperandam, sacramento adigere Principes suos. Accesserant noua vrbi munimenta ab Orangio Principe, qui hanc sibi veluti clauem aperiendæ Brabantiæ sepofuerat. Erat loci præsidium sub Ioanne Vingefeldio nobili Anglo, mille ac quingentorum peditum, equitumque trecentorum, ex quibus non pauciores septingentis numerabantur Angli: qui ob postremas inter Leicestrium Ordinesque dissensiones, ac distractas propterea Fœderatorum prouincias, etiam post qualemcunque reconciliationem, inuisi suspectique Hollandis habebantur, præcipuè Comiti Mauritio, qui vt Gertrudisbergæ Dominus, atque adeò vrbi suæ timens, statuerat postquam sibi in locum patris adscito belli summa tradita erat, illo Anglorum præsidio Gertrudisbergam, & se, tali denique metu liberare. Gubernabat vicinam huic oppido Bredam vetus Centurio, Spinulæque legionis Instructor Odoardus Lanceaucecchia: quem inter, & Anglorum militum nonnullos familiaritas intercedebat. Hic quoniam Mauritij consilium penetrauerat, vtendum sibi occasione putauit ad Anglos non satis ex se pacatos, ab Ordinibus abstrahendos: ac partibus conciliandos. detectoque illis, quid Mauritius moliretur, facilè renouauit veterem in Ordines iram. Igitur

Guicciardinus in descript. Belgij

Lis de eius dominio.

Munitio.

Angli præsidiarij Com. Mauritio infensi.

Gaspar Spin.

Odoard. ex Alexandria

ac sollicitati à Bredæ Gubernatore,

 1588

hostilem animum erga Fœderatos ostendunt.

Angli missis, qui debita dudum stipendia ab Ordinibus minaciter efflagitarent, testati sunt, si diutius æra differrentur, se sibi ex submisso mulctatoque oppido abundè soluturos. oppidanos interea diuexare, portoria interuertere, prætemauigantes vi sistere, prædas abducere; cuncta hostium ritu agere. Mauritius, dissimulata offensione, complacare militum animos per Norritium, perque alios primarum partium apud Anglos, & egressuris quina offerri stipendia ex denis, quæ debebantur, primùm instituit. Sed quum illi ne vnciam quidem ex vniuersa summa remissuros se, neque ex vrbe veluti eiectos, pedem elaturos superbè responderent; omissa dissimulatione, armis domare contumaciam, Ordinum decreto, iubetur: comparatoque raptim exercitu quatuor circiter millium armatorum, (plures postea conuenere) partim nauibus è Dordrecto, partim campestri apparatu ad Dongam flumen, obsidione oppidum cingit. sua videlicet oppugnaturus impendio multo, quæ longè minore sumptu solutis stipendiis recepisset. Intendebat ad hæc Alexander, & vt cœpta Gertrudensium militum firmaret, opportunum habuit, compositis ad eos litteris, præsens aduersus Hollandorum conatus auxilium polliceri. Sed nunciis litterisque nulli aditus ad obsessos patebant, quippè non solùm factitias vias inter humiles fessilesque campos, ad siccum iter, aggerum more, attolli solitas, munitionibus occupauerant: sed etiam à mari continuâ nauium

Mauritius post mollia remedia,

arma parat.

Mauritius

& vrbem Anglosque obsidet.

Alexander opem illis pollicetur.

Dicchi

uium

1588 uium coronâ, & à terra castrensi ambitu ita cuncta obseperant, accessus vt omnes & commercia Gertrudenbergensibus interclusa viderentur. Sed inuenere illi exitum, necessitate monstrante. Nam quum angustius quotidiè premerentur, eoque collatis anxiè capitibus sententiisque, opus sibi Parmensis ope cognoscerent; tres obtulere, se milites perferendis Bredam litteris ad Praefectum Lanceamocchiam, delectaque nocte, inter imbrium ac tonitruum fragores fallendis auribus oculisque percommodâ, demissi è moenibus, natanteque, nec nisi serò, postquàm extra ictum erant, intellecti, Bredam incolumes peruenere. Ibi aduentus sui signo, vti inter eos conuenerat, facibus dato è Bredana turri, acceptoque consimili ex obsessa ciuitate responso, illico à Lanceamocchia ad Parmensem Ducem Bruxellas inmissi sunt. Quò profecti, quid communibus suis decretum esset, Farnesio exposuere: *Multa sibi stipendia ab Hollandis deberi, eorum loco verba primùm reddi, deinde minas & probra ingesta, postremo arma & obsidium illata, sed non terrorem propterea iniectum: neque se ea de causa quasi supplices ad hispana arma, quae hactenus non instrenuè oppugnauerint, confugisse; satis sibi animorum, satis virium esse, quibus minas & conatus obsidentium frustrentur. Sed quoniam experti iam sint, nunquam satis cautum iri inter suspectos ac suspectantes, idcirco omissis infidae reconciliationis consiliis, tutiora cogitasse, ac decreuisse, se vrbemque in eius manus committere, quem nemo adhuc hostium fuerit, qui vel armatus non*

obsessi à Mauritio, Bredam ad Gubernatorem mittunt;

inde Bruxellas contendunt,

Alexandro deditionem vrbis offerunt.

timuerit, ita victus non amauerit. Neque de se queri Hollandos meritò posse, quòd commissam sibi vrbem Hispano permiserint; quando ipsi dum eam Hispano rapuere, alijs idem ab exemplo faciere commonstrarunt. Ad ea Alexander postquam accipere se respondit, quam Regis vrbem Regi restituerent; ad obsidionem paucos adhuc dies, quadem, quam cœperant, constantiâ sustinendam admonuit, pollicitus accessurum quamprimùm se, reiectoque ante muros hoste, nauatam ab obsessis militibus operam non infra eorum opinionem ac vota remuneraturum. Ita dimissis nuncijs, protinus euocatam è vicinis locis præsidiorum partem, eisque adiunctas Bobadillam Arembergiamque legiones, Bredam, ductore ipso Arembergio præmisit. Simul, quoniam à Valentino Mottæ Domino, noua oblata occasione, ad Ostendam retentandam vrgebatur, signa aliquot peditum ex Suicijs, Italis, ac Ferrantis Gonzagæ legionibus, cum turmis equitum Nicolai Cæsij, ad eam expeditionem Mottæo permisit, non tam quòd ei successuram ex sententia speraret, vti non successit, quàm vt hostium copias disspararet, ne nouis auxilijs in Gertrudensem obsidionem validius conuenirent. Namque de obsessorum fide constantiaque sollicitus, ac veritus ne fortè illi, vbi se liberos obsidione viderent, mutato repentè consilio, aut vrbem in Angliæ Reginæ nomen assererent, aut Hollandis reconciliati obsequium resumerent; decreuerat quibus armis opem Gertrudensibus ferebat, ijsdem si fallerent,

Alexander eos obsidione liberados,

copias legit

& alias copias Ostendam immittit,

ad auertendos alio Fœderatos.

Angli.

1588 rent, vi ad deditionem eos adigere, vrbemque ex eorum manibus extorquere: idcirco & hostium vires aliò distrahi cupiebat; & suas, quibus ipse præsens interesset, augeri voluit.

ATVERO Mauritius, audito præmissas à Parmensi Duce copias Bredam aduentare, oppugnationem sollicitè festinauit, euerberatisque continenti tormentorum impetu mœnibus, curante à mari Petro Vanderdosto, rei maritimæ per Hollandiam præfecti legato, & à terra Villersio castrorum præfecto, in ipso propemodum conatu aggrediendi, aggressionem resistere coactus est; adeò oppugnantium multi crebra ineuitabilique pilarum tempestate è mœnibus sternebantur, interfecto præsertim Villersio, cum aliquot belli Ducibus, grauiterque saucio, præter complures alios, Vanderdosto. Itaque omissa in præsens oppugnatione, communire castrensem aggerem aduersus externa subsidia perseuerauit, consilium inde inuadendi hostem opportunius feliciusque capturus. Sed hoc ipsum consilium fama aduentantis Alexandri interturbauit. Etenim is, vt præmissam Gertrudensibus opem præsentiâ vrgeret suâ, quamquàm ægro iampridem corpore, assumptis aliquot turmis, cum Pastranæ Duce, Petro Caetano, Caroloque Mansfeldio, Bruxellis continuò Liram abijt, atque altero die Bredam aduectus, iussit, multo igne è turri elato, & crebro festoque sonitu tormentorum, aduentum suum obsessis Gertrudensibus significari, inde exploraris

Mauritius oppidum aggreditur.

Vice admiralius.

infeliciter.

Alexand.

& audito aduentare Alexandrus.

 1588

ratis obsidentium consiliis & castrorum situ operibusque, postridie hostem in ipsis munitionibus aggredi constituit. Sed Mauritius ab insolito obsessorum gaudio, atque ab exploratoribus certior factus, congredi cum Parmensi Duce non sustinuit, impar ipse militum numero, ac veritus, ne eodem tempore eruptione Gertrudensium, & regiorum aggressione, medius interciperetur. Quamobrem signis sub primam noctis vigiliam silentio motis, Raimsdoncam proximum pagum petiit, ac postero die milite nauibus imposito, Dordrectum se recepit, nouis è vicina vrbe promissis, atque ostentata classe animos Gertrudensium stimulaturus. Securiora cum iisdem è Breda Parmensis agitabat, misso ad illos Odoardo Lanceonecchia, vt pulsis iam hostibus, promissorum memores quamprimum ad se certos homines, qui de deditione transigerent, Bredam allegarent. Allegati, post conscriptas vtrinque conditiones, quarum præcipua fuit, vt denum mensium stipendia militibus soluerentur, redire Gertrudisbergam iussi sunt, efficereque, vt à Præfectis militum, atque à Magistratu firmarentur pacta conuentaque.

VERVM reuersi ad suos legati cum Odoardo & Ferdinando Salina, supremo iudicialium causarum per exercitum Quæstore, aliam profecto ciuitatis faciem repererunt. Nam & crebris fœderatorum Ordinum legationibus, & priuatis Anglorum procerum litteris, & super hæc prælargis à Mauritio promissis allecti 1589

recedit.

Angli legatos ad Alexandrũ mittunt.

scribũtur deditionis capita:

Sed Anglorum multi mutato consilio.

 allecti

1589 allecti iam militum multi non palàm modò nutabant ipsi, sed etiam socios ad vetus sacramentum in Ordinum Mauritijque nomina repetendum certatim vrgebant. Contrà alij, & equites maximè, insidam cum Hollando reconciliationem affirmabant, & iniurias redituras metuebant: præterea datam Bredæ Præfecto dexteram; iram victoris Alexandri, ac vindicem eius exercitum memorabant. Ac primò quidem, quasi in senatu, sententijs dissidebant; mox iurgijs incalescentes, perfidiamque alteri alteris obiectantes; neutrà pars falsò arma rapere, in partes furiosè discedere, & glis centè hinc atque inde conglobantium se numero, gemina iam acies videri, ac prælium expectari. Et prælium sequebatur, sed accurrentes Odoardus & Salinas, ille pro veteri amicitia orando obiurgandoque, hic pro ea quam haberet rei componendæ potestate, abundè suprà quàm conuentum erat, offerendo: vterque minas vltionemque à deluso Parmensi Duce intentando, furentium denique impetum continuerunt; pacemque, vnde tumultus occœperat, timore haud vano tardarunt. Iuuit opportunè vox, incertum vnde emissa, ac statim credita, Adesse Alexandrum ad portas, promissam liberatamque vrbem amico vel populabundo agmine, prout ipsi Gertrudenses eligerent, intraturum. Sedatis ergo seu metu, seu quæstus auiditate discordantium animis: addito ad conditiones, vt quina stipendia donatiui loco militibus impertirentur, præter de-

Lancea-vecchia.

ad Mauritium inclinãt:

alij persistant.

tumultuantur,

atque arma expediunt.

sedantur:

na iam conuenta: ac præterea, ne Hispani, neue Itali (quod ciuitas magnoperè metuebat) ad præsidium loco imponerentur; acta Bredam missa sunt ad Alexandrum; qui firmatis iam omnibus, inde abiens cum Carolo Mansfeldio, cum quingentis Vuallonibus, & cum parte legionis italicæ Camilli Capisucchi, præter aliquot turmas Georgij Bastæ, Gertrudisbergam accessit, obuio cum clauibus Magistratu. tum egredientibus præsidiarijs accepto ære, intrauit ipse post premissos Vuallones, Italis ante portas custodiæ relictis, equitibusque mœnia obequitare iussis.

& Alexander egredientibus Anglis, vrbē ingreditur.

10. April.

PARVA interim res, quiquid ad eum diem actum fuerat, penè perdidit. Id ego, vti ipse Parmensis Ioanni Idiaquesio in Hispaniam fusè perscripsit, paucis contraham. Remanserant in vrbe ex Anglis pedites circiter quadringenti, ac turmæ equitum duæ, vehicula opperientes, quibus impositâ supellectili Bredam peterent, ibi Regis in militiam, vti postulauerant, adscribendi. Hos Alexander dum componeret, Odoardo, quem Præfectum loci designauerat, imperauit, ne vrbem ingredi quemquam sineret Italorum aut Hispanorum, nisi ex aulæ belliue Proceribus vno, alteroue, ad summum quàm paucissimis; ne forte plurium conspectus externorum, ciues offenderet, quasi conditiones violarentur. Nec post multo Pastranæ Dux, visendæ vrbis cupidus, cum aliquot Hispanorum comitatu ad portam accedit. Opponit se illi Centu-

1. Maij. 1589

TVRBÆ repente nata.

Externos arceri vrbis aditu iubet Alexander:

Gertrudisberg.

Pastranæ Duci comites suos introducturo,

1589 rio foris excubantium Italorum. sed agnitum, nihil moratus intromittit. Verùm comites secum trahere paranti restitit illicò, qui cum globo militum illuc venerat Odoardus, negans patère illis aditum in vrbem: ita sibi à Parmensi, ne quemquam admitteret, seuerè mandatum. Tum is toruè hominem intuens, Quasi verò, inquit, in hisce mandatis non excipiantur mei similes. Nec ideò absistebat alter, affirmans, sibi quidem imperia maiorum exequenda, non interpretanda: innuensque militibus, vt ostium occluderent, abibat. Hîc verò Dux offensæ impatiens, impulsis vi foribus, comitem vnum, & alterum, & reliquos manu prehensos secum attrahit: mox Odoardum assecutus non procul à foro, stricto gladio, in hominem vadit. Ille, vetus miles, defensione contentus, facilè repellebat Dynastæ hispani furibundos magis ictus, quàm timendos. Quum inferentibus se pugnæ hinc comitibus Ducis, inde Odoardi militibus: simul Anglorum accursu manipulatim à foro; innumeri extemplò fulsere gladij, ignari, quem peterent, cui accurrerent. Donec tumultu audito, compertâque causâ, prouolans illuc cum Mansfeldio Alexander, nimiam armorum confidentiam increpuit, inhibuitque: retraxit in forum Anglos, Vuallones in mœnia, vnde iam festinabant, protinus remisit. Tum apud se reputans, quàm propè factum sit, vt inter eas turbas, in eaque armatorum licentia, vir sanè primarius,

Pastrana — *Odoardus* — *resistit Gubernator.* — *Ille vi suos intromittit.* — *& Gubernatorem aggreditur, multis hinc atque hinc arma stringentibus.* — *Dirimit pugnam Alexander: & considerato periculo tã Pastrana* — *Pastrana*

atque inter Hispaniæ Magnates Regi apprime carus, à gregario quopiam milite confoderetur? quanto cum Regis mœrore, & querimonia? atque adeò quanto apud eumdem cum gratiæ famaeque periculo? Nec minus animo versabat horrebatque discrimen vrbis ac sui, si per eam intestinæ discordiæ opportunitatem, vicina Mauritij classis in conspectum se dedisset, pronis ad accipiendum veterem dominum Gertrudensibus hæreticis fermè omnibus, eoque catholicorum regimen auersantibus. & prætereà si, qui emissi, (nec procul aberant) præsidiarij, ad noui tumultus famam statim reduces, consilia ac vires cum Anglorum agmine adhuc in vrbe subsistentium consociassent, (id quod de hisce hominibus venalem fidem huc illucque flectentibus dubitari potuit) quo se modo infida in vrbe conclusum cum paucis Vuallonibus atque Italorum cohortibus defendisset? Proinde in eos commotus, quorum videlicet, hinc indeflexa seueritate, inde intempestiuè vsurpata nobilitatis prærogatiua, in ea pericula publicam rem priuatamque tam propè coniectam vidisset; statuit id non absque publica aliqua significatione præterire. præsertim quòd pertinere ad exemplum intelligeret, si aggregandæ Anglorum cohortes edocerentur, nullum vtique laxamentum disciplinæ, quæ læsa nonnihil ab Hispani Ducis licentia videri poterat, catholico in exercitu impunè permitti. Placuitque, quo mollius ageretur,

quam vrbis,

& sui,

& detrimento disciplinæ militaris.

tur,

1589 tur, Mansfeldium & Caetanum Parmensis nomine significare Pastranæ Duci, vt se Bredam conferret, ibique subsisteret tantisper domi, dum illuc ipse, compositis Gertrudisbergæ rebus, adueniret. Et Odoardo, vt Bredam reuersus certo se loco contineret, imperauit. Quò postquam venit Alexander, admisit qua solebat antea comitate Pastranæ Ducem, audiuitque haud grauatè facta excusantem, affirmantemque: Nihil se per contemptum, aut per contumaciam attentasse; sed hominis inurbanitate coactum fuisse, vt vltra morem modestiæ suæ progrederetur. Ad quæ Farnesius tantùm addidit, Odoardum, militem quàm aulicum meliorem esse: id tamen ei non magnoperè vitio tribuendum; immo belli Ducibus curandum, ne per isthæc molliora mandatorum interpretamenta, vis obedientiæ militaris eneruetur. Tum iusso Odoardo Ducem submissè adire: exceptoque ab eo perhumaniter, composita res est. Sed ante hæc, componendo Gertrudisbergæ statui operam adiecerat: creauit è numero catholicorum, quos paucissimos repererat, magistratus: aduocauit ad res sacras ordinandas Antistitem Buscoducensem: addidit vrbis præsidio septem præterea cohortes Vuallonum, sub vetere centurione Monceauo: ciuitatem Odoardo Lanceanecchiæ commisit, qui & huius & Bredæ præfecturas, dum aliud statueret, administraret: denique Mansfeldio imperauit, contra Heusdam castellum

Alexād.

Pastranā Bredæ attinet,

eoque humaniter audito;

iussoque Gubernatore Pastranam submissè adire, rē planè cōponit.

compositoque prius Gertrudisbergæ statu ciuili sacroque.

1589

lum excitaret, quod simul præsidio foret Gertrudisbergæ, simul excursiones ab Heusda in Buscoduci confinia cohiberet. ipse autem ductis secum duabus Anglorum turmis regiæ militiæ adscriptis, (nam pedites ex eâdem natione ad Stanlæum Chiliarchum miscendos eius legionarijs immiserat; opportuna semper eorum, qui ab hostium castris transeunt, distractione) Bruxellas reuersus est, Regi gratulatus apertas iam in Hollandiam fores, vnde liberior ingressus in hostium abdita, Deo duce, sperari queat. Sed non hæc ideo victoria imminuit Alexandro morbum, quo pridem ex aqua intercute laborare cœperat. Accesserat & febris in reditu contracta, quam Diliam traijciens, subsidente ponticulo, cum equo prolapsus, & aquis coopertus, deponere madidas vestes Bruxellas vsque contempsit. Itaque medicorum consilio ad Spadanas aquas profecturus, militiæ per Brabantiam hibernanti Carolum Comitem Mansfeldium præfecit: & ne per absentiam suam interea cessaretur, iubet illum Heusdam, & vicinas arces, assumptis ad ea, quibus opus sit, copijs attentare. Sed rarò absente Duce, mansit in castris è nationum præsertim varietate constantibus, idem tenor disciplinæ. Non est exercitus ex eo genere machinarum, quas multiplici rotarum serie mobiles si mane temperaueris, nullo per reliquum diem moderante, ipsæ se ordinatè circumagunt, æqua horarum partitione, ac pulsu; Solarium est, quod, nisi

Beldue

Tam gratulatus Regi ex hac victoria apertam in Hollandiam viam,

ager Bruxellas redit.

Inde ad Spadanas aquas iturus partem exercitus Mansfeldio committit.

Horologium

1589 nisi sol adsit, ac perpetuò præsens vmbras dirigat, nulli est vsui. Et sanè sensit Imperatoris absentiam exercitus eius.

MANSFELDIVS obsidere Heusdam eminus aggressus, captis Herpta, & Hæmertio Heusdæ proximis, parabat obsidionem contrahere, aditumque externis auxilijs intercludere: quum spe allectus à Bommeliensi ciue Bommeliam potiundi, dum partem militum eò transfert, vtrique intentus, neutram obtinuit: proditione hîc detecta punitaque, illic extenuata obsidione, atque adeò commeatu ab hostibus in vrbem facilè comportato. Iacturam tamen vtcunque postea reparauit. Nam conuento apud Spadanos fontes Alexandro, eiusque imperio, auctus Sanctij Lauræ, & Ioannis Manriqui, & Francisci Bobadillæ Legionibus: (quarum mediam Didacus Auila Calderonus, postremam Emmanuel Vega Capiuacca, Centuriones primarij, Tribunis absentibus, moderabantur) Bommelianam insulam intrauit: & Brachela, & Rossemio in potestatem redactis, castra posuit ad Hedelam arcem prope Mosæ ripam contra Crepicordium, sitam magis opereque, quàm præsidiarijs fermè quingentis, ac præfecto Sidemburgio munitam. Huius ad fossam promoto Mansfeldius aggere, petitaque incassum deditione, tormentis furere ab aurora ad occidentem vsque diem perseuerauit: concussaque mox & alicubi disiecta iam arce, Sidemburgius, ac milites

Mansfeldius arces aliquot capit

Bommel Huesd.

& nouis auctus copijs

Mense Iunio

Bommelianam insulam intrat.

Hed

HEDELAM obsidet, oppugnatque

lites non expectandam aggressionem decreuere, misso propterea in muros ad petendum colloquium tympanista: quod per contemptum pilâ traiecto non satis militariter ab Hispano iaculatore; nec ideo cessantes pileis super hastas impositis, magnisque clamoribus deditionem offerre, accepti sunt arbitrio victoris ac dedita arce, relictisque armis ac vexillis, eodem die dimissi sunt.

colloquiū non admittit. in deditione arbitrio suo accipit.

ACCIDITQVE inter hæc aliquid per quàm indignum, decorique hispanæ militiæ insuetum. Ex hispanis legionariis, quidam Hedela quærerentur, certis stationibus continebantur, postquam viderunt arcem dedi, complures tanquam soluti eâ curâ, stationes ac signa deserere, ac vicina in loca respicere cœperunt, spe alicuius prædæ, ac per absentiam Imperatoris, & minore cum Tribunis metu. Id vero Mansfeldius ægrè ferens, præsertim egredientibus tunc ab Hedela præsidiariis ac disciplinam regij exercitus famâ exinde minorem æstimaturis, iubet, quando à Centurionibus reuocare milites constantibus parum proficiebatur, in remotiore castrorum parte tympana tubasque repente occinere, subitaque ad arma conclamari: quasi adesset hostis, qui noua in arcem auxilia inueheret, aut in aliquos e sparsis ac palantibus improuisum irrueret. Creditum id militibus, quoniam in aduersa Vahalis ripa hostem paulo ante conspexerant. Sed idem armorum signum, quod Hispanos extemplo reuocauit, conglobauitque, præ-

Militum Hedela abeuntiū cades. Hispanos ad prædā sparsos

astu reuocat Mansfeldius.

Sed mutuo errore,

1589 præsidiarios Hedela abeuntes, ceu vecitos, ne in se illud classicum cecinissent, suamque in necem redirent, Hispanis, in fugam huc atque illuc ignatos trepidosque distraxit. At ea ipsa fuga quasi manifestos recentatæ aggressionis argueret, in ipsorum perniciem Hispanos incitauit. Et accendit cupidinem vltionis ipse aspectus insulæ, in qua eædem legiones ante quatuor annos aquis obsessæ, enectæque frigore, hostibus ludibrio, & tantum non prædæ fuerant. directis itaque sclopis, aut strictis gladijs inermes atque innoxios inuadunt, manu vtique inclementiâ, & aduersus imperantes contumaciâ, vt imbuti miserorum sanguine, nisi trucidatis propemodum omnibus (nam è quingentis vix triginta superfuisse ipsi tradunt hispani scriptores) sisti ab insana illa cæde nequiuerint. At vbi resedit inconsultus furor, quamquam turbidos & adhuc minaces, subijt vltro facti pudor, & aperta erga Mansfeldij commentum indignatio. Grauius tamen super eo facinore Comes ipse Mansfeldius, ac Tribunus Leua, cuius à legionarijs ea cædes occœperat, discordarunt, in verba prouecti tanto ex vna parte irreuerentius, quanto ex altera imperiosius. Profuit tamen præsentia Antonij Leuæ Asculani Principis, & Roderici de Sylua Pastranæ Ducis, qui in belgio Regis exercitu inter honoratios hastatos, auspicari sub Parmensi Duce militiam, non vtique duxerant infra dignationem Magnatum hispanorum. Horum au-

Carol. Coloma lib. 2. Alphonsus Vasquez in comment. & alij

Leua Mansfeld.

& Insulæ aspectu incitantur hispani ad perniciem militum abeuntium.

sequitur cædes:

& contentio inter Mansfeldium & Leuam.

 thori-

thoritate contentio palàm desijt, offensio mansit in occulto. Sed hic vtcumque latens & indigestus humor torsit adeò corpus hoc regij exercitus, vt paulo pòst summum in discrimen adduxerit. Nimirum non magis (ex effatis medicorum) in semicurato purgationibus corpore letales plerumque morbos pariunt humorum reliquiæ: quàm dissensiones in speciem cohibitæ, sed magna adhuc ex parte in præcordijs belli Ducum pertinaciter abditæ, exercitum omnem non modò ad præclara quælibet audenda segnem inualidumque reddunt, sed interdum etiam ijs obnoxium cladibus exponunt, quas voto potius quàm gladio intulisset hostis. Offensionem Leuæ facilè excepere milites sui, amore in Tribunum, ac veteri odio in Mansfeldium, velut hispanis, vt ipsi aiebant, infensum, & insitâ Mansfeldiæ familiæ superbiâ durius imperantem. Decreuerat hic in extrema ad Occidentem insula Bommeliana munitionem excitare, quam hostium castello obijceret, & inibi transmisso Vahali aditum in Hollandiam patefaceret: vti monstratum sibi, iniunctumque fuerat è Parmensi Duce; in hostium latibula vndecunque vias excogitante. Et res haud caritura successu videbatur, nisi importuna Hispanorum seditio intercessisset. Etenim postquàm innotuit, in ea adhuc insula, ex Mansfeldij designatione persistendum, ac pòst in aliam inde insulam transnatandum, turbari Leuianis in castris cœptum est. Ac primum

componitur contentio, non offensio:

Mansfeldio munitionem excitaturo

obsistunt Leuiani

1589

Mansfeld.

1589 mùm quum è conspectu Præfectorum aberant, clàm multi conuenire, ac secreta colloquia miscere: tum, vbi mens eadem omnibus apparebat, palàm per stationes, perque contubernia, Comitis designationem, & funestæ memoriæ locum auersari. *Quid enim*, aiebant, *an exciderat animo* (& erant permulti, qui commeminerant) *quanto in discrimine paucis antè annis Hispanorum arma, decus, vita, atque adeò Regis ac Religionis caussa, eadem in insula, hostibus circa insultantibus versata sint. At eosdem nunc hostes per Vahalis ac Mosæ ripas pugnæ intentos ab se aspici: & eamdem obsidionem, inundantibus, appetente iam hieme, fluminibus timeri posse. An expectandum, vt iterum intra hæc septa temere conclusis, iterum ab imbrium auctu, à fame, à gelu extrema passuris, nouo cælum miraculo opem ferat? Fuerit Mansfeldij temeritatis, in has semel paludes hispani robur exercitus ad hibernandum proiecisse: nunc autem stoliditatis nostræ futurum, si eidem militiam hanc eluuionibus rursum obruere destinati pareatur.* Sic illi conceptas animo turbas loci aspectu, & periculosum prouisu incendebant. Sed egestas magna, & pecuniæ spes abundè supplendæ, præter vetus odium in Mansfeldium, tumultuandi caussæ militibus erant: præsens timor ab insula, occasionem admonebat, additâ ob Alexandri absentiam, audendi libertate. Etenim anni superioris hieme, hispanæ legiones, quæ Liræ, quæque Mechliniæ hibernabant, otij aliquidà bello nactæ, præliares curas (more gentis armis assue-

Mansfeld.

in seditionem acti.

Vera hui⁹ seditionis causa:

Hibernãtes hispani.

ob ludrica spectacula, ſuetæ) in ludrica certamina commutauerant. mox laſciuientes, omiſſis durioribus militiæ meditamentis, ad voluptaria conuerſi, amatorijs ornati ſymbolis, nunc Maurorum, nunc Turcarum, nunc Indorum habitu, ſub oculis nobilium feminarum huiuſmodi ſpectaculis geſtientium apparuerant. Inde gliſcente inter cohortes æmulatione pomparum, *& immodicos sũptus,* multi à mercatoribus interpoſitæ fidei, nam pecunia defecerat, varias veſtimentorum formas, equorumque phaleras coëmentes: complures ipſa, quæ debebantur, ſtipendia negotiatoribus oppignorantes, aut à ditioribus Præfectis mutuam pecuniam ſumentes; *ad pauperiem & æs alienũ redacti,* breui in magno ſpectantium gaudio, ipſi ære alieno graues eò degenerant, vt amiſſa cum re etiam fide apud caſtrenſes annonarios tabernarioſque, nihil accepturos ſe ab eis, niſi præſentibus nummis, exinde ſperarent. Hac porrò ſollicitudine anxij circumſpectare animo *remediũ a ſtipendijs & prædis meditantur.* cœperant, qua ratione aut debita ſibi plurium annorum ſtipendia ſemel extorquerent omnia, aut opulentum in *Viuandieri* oppidum irrumpentes, (vt ab eadem natione factum eſſe, capto olim Aloſto, recordabantur eorum aliqui) ſtipendia ſibi prælargè perſoluerent. Ergo an deſtinata exequerentur in præſentia, oblata vti dicebam occaſione, agitare ferociter inſtitere Leuæ legionarij. Nam Bobadillianos & Manriquianos, quamuis par propè cauſa horum eſſet, Subtribuni Emmanuel Vega Capiuacca, & Didacus Auila Calderonus turbidis Le-

tiano-

1589. uianorum consiliis subductos, obsequij constantes habuere, siue amore ac reuerentia erga Parmensem Ducem, siue æmulatione ac simultate inter ipsos ac Leuam, qui se gratiam sibi ac legionibus suis apud Ducem ac Regem, comparatione seditiosorum cumulaturi. At Leuiani, quos non solum peculiare in Mansfeldum incendebat odium, sed & veteris prærogatiua legionis extollebat, & magna vtrique nomina Asculani Principis & Pastranæ Ducis in eadem legione militantium, securos, (vtcumque res caderet) animabant, quamprimum peragere quæ designauerant, properarunt. Visæque contubernijs affixæ, aut collectæ ex humo schedulæ, in quarum alijs, *Regi vita, & crux malè rem gerentibus*, acclamabatur; in alijs epistolæ in morem *Parmensi Duci milites sui. In exercitu esse qui perniciosis Comitem consilijs prodant.* Reperta & vna tribus cum verbis, *Tertium* ... Quæ vt initia seditionis classicum, dum Leua Tribunus, eiusque Instructor Escouarius detestati, deprehendendis authoribus intendunt, conspirati non vltra distulere. Erat vetus hæc legio vnius ac triginta centuriarum, harum octo alibi in præsidijs agebant, tres ac viginti hic militabant. Ex his centuriæ octodecim, nam quinque immotæ tunc quidem stetere, sub primam noctis vigiliam è contubernijs quasi signo dato raptim exsiliunt, contemptisque Præfectorum plerisque, (aliqui conniuebant) apud sedem armorum conueniunt, signa ac centurias miscent.

inde Leuiani seditionem tumultuati.

Mansfeld.

clam initio per hac principia:

Sergente mag.

30. *Aug.*

mox palam.

scent, magnoque tympanorum ac vocum strepitu ad arma conclamant. Primus Didacus Auila, atque Instructor Ortizius hostem rati, legionem suam, quæ non procul aberat, protinus educunt, ordinantque. Accurrit & Comes Mansfeldius cum Vuallonum manipulo: mox quoque Vega, qui longius inde Bobadillianos continebat, cum parte suorum festinauit. At postquam nulli apparebant hostes, præter Leuianos, qui occupato infestis armis militari foro, dissonisque vocibus nunc Malum regimen, peioresque consultores deuouebant; nunc Aurum & discessum ex insula efflagitabant; Comes hactenus prodire ausus, inter Manriquianos, quos ei promptus animi Auila circumdederat, quò hæc turbamenta spectarent, opperiebatur. Obsederat vetus hæc legio forum: callem qui è foro in Hedelcensem arcem, Mansfeldij sedem, rectà ferebat, obtinebant Manriquiani: quorum agmini addiderant se, Escouario ductore, centuriæ quinque è Leuianis. Instructo composito pariter agmine Bobadilliani constabant. Belli facies erat, & ad pugnam dispositæ hostium acies videbantur. Nec sanè mitiorem hostili specie aggressionem Leuiani præferebant, Tribuno ipso, qui placandis suis insistebat, etiaci clamore ab se reiecto: Patribus Societatis, qui apud eos sacra procurabant, & reliquis à Mansfeldio vltrò citròque commeantibus, non modò surda obstinatione repulsis, sed etiam missis ex sua legione audacioribus, qui & dissociatas centu-

tympanorum ac vocum strepitu.

Accurrunt aliæ legiones: & Mansfeldius.

sed hic nō satis à vi securus recedit.

Repellitur Leua Tribunus.

Subtribunus.

Armorum platea.

Leua.

1589 centurias ad se reducerent, & ex alijs legionibus in partem conspirationis, quos possent, attraherent. Et verò è dissociatis plurimi transfugium parabant, nisi Centuriones sui, & fideliores quique militum, nudatis gladijs, additis Manriquianorum minis, fugam vtcumque repressissent. Transiere tamen ex eis non pauci, & ex alijs legionibus nonnulli: quibus aucti Leuiani, intumescente motu, ac renouatis repentè succlamationibus, subitoque tympanorum pulsu, & multa sclopórum, sed innoxia explosione, in Manriquianos feruntur: incertum, (nullo enim duce, ne satis firmis consilijs agitabantur) an vt Mansfeldium peterent, constringerentque: an vt reliquos ex suis centurijs ad se inde pertraherent, alioque, quos vtràque in legione esse complures cœpta non aspernentes opinabantur, sibi adiungerent, miscerentque: idque si obtinerent, tum sublatis signis insulâ excederent, aliumque pro Mansfeldio Ducem, dum Parmensis admoneretur, eligerent. Verùm vbi densatis in fronte militibus, prætentis cum hastis expectari se à Manriqui legione, atque à tergo instare Bobadillianos infestis signis, animaduertunt; sistunt immoti gradum, quanto à spe decepti magis, tanto minus inferre vim ausi. non cessantibus interea hinc Tribuno Leua, ipsoque Asculano Principe, mox & Pastranæ quoque Duce: inde præcipuis aliarum legionum Præfectis, quibusque aut gratia apud commilites, aut honesti cura inerat, adire, conspi-

& alij tumultum compositi.

crescit seditio.

In Mansfeldium feruntur.

sed terrentur aliarum legionum armis.

& honorû alloquijs.

spiratos, inserere se in ferociorum manipulos; illis hispanæ militiæ dedecus, illis spretum in Mansfeldio Alexandri Ducis imperium, inque Alexandro spretam auunculi Regis Maiestatem ante oculos ponere: ad eamque notam, quam suo nomini iniustum irent, obsequio præcauendam, adhortari, ac misto precibus terrore compellere. Idem Societatis agere Patres; hostium non procul excubantium admoneotes, qui si forte per eam occasionem ingruerent, verendum esse, ne Deus talibus offensus, inobsequentium arma minimè prosperaret.

& religiosorum adhortationibus.

Donec post insumptum inter hasce turbas plerumque noctis, lux in suas quemque contubernijs, ad centurias ac signa retractos reperit Leuianos. Crederes, quidquid modò turbatum discordijs, quidquid clamoribus atque armorum minis attentatum nocte, nunc somnium fuisse, tanta in castris inerat quies, factorumque dissimulatio; planè vt ex ipsis tumultus incentoribus non defuerint, qui, vt se culpæ immunes ostentarent, etiam præ ma nauatæ operæ in complacandis sociorum animis petere auderent. Sed agnitis à Leua, eorumque primarij octo comprehensi, re cum Mansfeldio Comite communicata, quinque ex his procul à turba, obstricto collo, tres addito palàm suspendio, necati sunt: nullo inter hæc motu legionis, ceu peiora pertimescentis: & eandem ob causam festinante supplicium Leua, ac, ne quid atrocius in suos statueretur, occupante: simul & Mansfeldio facilè

Denique sedantur, mira factorum dissimulatione, sed octo ex illis plectuntur a Tribuno,

illis

1589 illis qualemcumque animaduersionem permittente, nempè vt nullâ ab se pœnâ reis impositâ, integras querelas suas Parmensi deferendas reseruaret. Interim consilio habito, visum est Comiti, omissâ in præsens, quam designauerat, expeditione, in finitima Hollandiæ loca, non vltrà experiri militum animos, quos tristi adhuc silentio, vultuque turbidos, non appatebat, factæ ne conspirationis, an potius infectæ mæror tangeret. Itaque reuocatis, quæ apud Heusdam supererant, copijs: atque arcibus, quas Bommeliana in insula ceperat, aut erexerat, sexcentorum Vuallonum præsidio firmatis, sub Grobbendonchio & Mosquetterio Centurionibus, transmisso apud Rossemium amne Mosa, exercitum circa Grauiam deportauit. Hic dum Parmensis imperium à Spadanis aquis expectat, clàm habitam de Bommeliana conspiratione, eiusque authoribus & consilijs quæstionem ad illum mittit: qui iam ab Ortizio primùm, pòst ab alijs de nocturno illo tumultu certior factus, ingenti cura sollicitus, amplius super eo motu inquiri, seque diligenter edoceri mandat. Comperitque ex testificatione multorum, atque ex eorum, qui pœnas iam dederant, confessione, Leuianorum tentamentum manifestariam seditionem fuisse. Namque eos palàm recusasse in Bommeliana subsistere, aut inde aliàm in insulam progredi: inter eos conuenisse, ne cuiquàm in posterum, nisi ex sua natione parerent: neuè stipendiorum summam admitterent, nisi cum au-

Mansfeldio permittente.

Mansf.

qui susceptam expeditionẽ omittens,

Gaspar. filio.

exercitũ Grauiam deportat.

& habitã de Leuianis quæstionem mittit ad Alex.

qui rebus excussis.

reæ monetæ incremento, postulato insuper diuturnæ militiæ donatiuo. His inter alia compertis, audit nondum satis quiescere apud Grauiam Leuianos: timendumque, ne in alias sensim legiones proserperet malum. Et ipse, qui eam præ omnibus legionem caram habebat, quippè longâ militiâ, & multâ fortium factorum gloriâ præstantem; quòd tamen iam pridem obseruaret, superbire in dies militem, arroganti ostentatione laborum: atque inde multa sibi super alios attribuere, laxiore cura disciplinæ; veteri cœperat, ne ea aliquando licentia in perniciem verteret, commilitesque illustri exemplo pelliceret, ne puderet sequi. Nunc quando eò ventum esset, occurrere inualescenti malo quamprimùm statuit, remedio aliquanto acriore ancipitique; sed GRAVES morbos vel temerarijs medicamentis interdum curari non ignorabat. Dissoluendam sibi proposuit contumacem legionem, sic vt militibus eius alijs aliò disparatis, tumultuandi confidentiam, quæ in consensu se se vnà respicientium inerat, opportunè subtraheret: atque hunc fluminis tumorem agris agricolisque minitantem, multiplici in riuos sparsione comprimeret. Id verò vt & motu quàm minimo perageret, & legionis, quantum fieri poterat, honori consuleret, quasi expeditionem aliquam in Flandriam meditaretur, festinatis litteris ex Eburonibus, vbi æger adhuc degebat, Leuæ Tribuno mandat, omissa apud Grauiam statione, quamprimùm legionem

& metu grauioris mali,

dissoluere legionem statuit.

Ac primùm scribit ad Leuam Tribunū simulata expeditione.

1589

9. Non.

nem

1589 nem nauibus impositam, per amnem Mosam Namurcum deportet: inde apud Tiletum, oppidum inter Gandauum, Brugas, & Cortracum: cum Valentino Mottæ Domino se coniungat, ibi audituros, quid factu circa ea loca opus sit. Simul Mottæo, & Caetano præcipit, ille vt cum aliquot cohortibus, hic cum quatuor equitum signis eòdem conueniant: scilicet ad expeditionis opinionem eo apparatu suadendam, &, si quid fortè à Leuianis turbaretur, prompto illo peditum equitumque auxilio sedandum. Eodem tempore Ioanni Baptistæ Tassio vniuersi exercitus Inspectori scribens, aperit quid consilij ceperit super veteri legione supprimenda: iniungitque Tiletum se conferat, traditisque litteris suis Leuæ Tribuno, ac singulis Centurionibus, curet pro sua prudentia, vt ea militum distractio nullis tardatum cuiusquam turbis exitum sortiatur, eâ gratiâ delectam à se Flandriæ partem, arcibus frequentem, ac portubus fida custodia communitis: vt & inter præsidiarias eorum locorum centurias valde attenuatas legio distribui proximè queat: &, si fortè imperata facere recusent, non adeò liberum aufugiendi aditum reperiant. At verò Tassius, siue sponte sua, siue suasu Asculani Principis pro Leua gentili suo laborantis, antequàm mandata exequeretur, Parmensi Duci significandum putauit: *Quanti operis ea res foret. vnam illam esse legionem veluti seminarium, in quod noui ab Hispania milites transmitti consueuerint: vt in eo veterum bellatorum*

Tielt

eum ad alios.

Sed consilium aperit Tassio Inspectori.

Veedor generalis qui postea legatus apud Reg. Galliæ.

Tassius pro legione deprecatur.

13. *Octob.*

rum consortio, militaribus praeceptis in spem & ipsi veteranæ aliquando virtutis adolescant. An verò vniuersus Regis exercitus ea disciplinæ iactura plectendus sit, eius sapientiæ ex pendendum relinquere. Addidit ad suas Tassius, Pastranæ Ducis, & Principis Asculani epistolas, queis illi orabant, ne florentissimam quot in Belgio tunc essent, quotque fuissent aliquando legionum, tali dehonestamento notatam vellet: sed potius animaduersione in pauciores contracta, ceteros sibi ac Regi, liberali veniâ deuinciret. Sed nihil inde motus Alexander, Tassio quidem, *Illam ipsam sibi causam esse*, respondit, *distrahendæ legionis, ne tyrones in ea schola ad contumaciam erudiri perseuerent. Nec defuturam in regio exercitu legionem, in qua bellicæ virtutis pariter ac militaris obsequij tyrocinium ponatur.* Pastranæ verò & Asculano Dynastis asseueranter affirmauit, *Verti in eo causam Regis, regijque exercitus securitatem. Motum legionis non simplicem stipendiorum efflagitationem fuisse, in quo tamen modestiæ fines excedendi non fuerant: sed imperij neglectum, ac militiæ detrectationem. id quod ex seniorum militum confessione, nunquam de hispana natione ad hanc diem auditum. Ideoque spectare ad ipsos, quibus præ ceteris Hispaniæ Magnatibus, commoda Regis amplitudinemque cordi esse non dubitat, susceptum consilium non modò æqui facere, sed etiam authoritate sua prouehere. Nam quod ad decus legionis pertineat, curatum à se, vt nulla pœnæ mentione imperetur illis hæc diuisio, sed vt necessaria supplendis Flandriæ præsidijs raro iampridem milite firmatis. Et quam-*

Idem orant Pastrana, & Asculanus.

Alexander respõdet Tassio,

& Pastranæ, & Asculano.

1589

1589 *quamuis illos, in speciem hæc dici, re vera puniri se, haud dubiè intellecturos, & par esse, vt intelligant; tamen quum hæc deliberatio neque verbo intimetur velut culpa reis: neque scripto, vti mos est, in tabulas tanquam pœna referatur; nihil, quod quidem extet in posterum, fortissima legionis honori detractum iri. detractum autem, si intelligeretur, esse qui pro impetranda illis venia, quæ culpam arguere nimirum solet, tantopere laborarent.* Abijt ego Tassius Tiletum, reperitque eò accessisse iam Leuam. ac post lustratam Alexandri nomine legionem, ac peculiares aliquos in ea milites ære præ alijs donatos, Leuæ tradit Alexandri litteras. In ijs continebatur, *Visum è publico præsentique bono esse, legionem eius alijs sub signis per Flandriæ præsertim præsidia distribuere. Id se Regis nomine imperare: sperareque pro eius erga regiam Maiestatem reuerentia obsequioque, enixè curaturum, vt sedato quàm maximè compositoque milite peragatur. Quibus autem arcibus, quibusue legionibus attribuendis quisque sit, noluisse se præscribere, eius prudentiæ permisisse. deligeret ipse, ac distribueret. tantùm Centurionibus & peculiari munere in exercitu fungentibus arbitrium loci deligendi reseruaret: vti in litteris ad Centuriones* (quas Tassius eodem tempore singulis tradidit) *significabatur.* Perculsus inopinata denunciatione Leua, perculsa pariter legio, omnesque ceu fulmine attoniti hæsere aliquantisper, variè animum exprimente vultu; nunc demisso, nunc minaci, modò in obsequium verso, rursum parendi ambiguo, aut etiam contumaciæ propiore. donec exemplo

Tassius Alexandri litteras tradit Leuæ Trib.

Earum summa.

Offitiali

Rem ita gestam Tassius Alexãd scribit 30. Octobr. 1589.

Leuianos parendi ambiguos in obsequio firmat Leua

suo, obedientiæ modestiæque legionem Tribunus admouit. Nam postquàm Tassio respondit, Promptum se & Ducis Parmensis imperio statim obsequi, & eidem obsequio legionem addicere; euocato ad se centuriæ suæ signifero, is erat Petrus Sarmentus, quem postea Tribunum habuit regnum Neapolitanum: *Age*, inquit, *& vexillum demitte, complicaque, non amplius bellicos in vsus veteri legioni præferendum*. Paruit is, detracto velo ex hasta, hastâque fractâ. Sequuti exemplum reliqui signiferi, non tamen omnes æquè prompti. Aliqui non tenuere præ dedecore lacrymas, quique toties vulnera siccis oculis velut aliena tolerauerant, nunc penetranti altius telo inter suspiria & gemitus succumbebant. Alios longius abripuit dolor. iussi vexillum deponere, discerpsère manibus velum, hostile in frusta concidère, quasi iam religione soluti in ijs signis Principem venerandi: atque adeò non passuri ex tam gloriosis victoriarum instrumentis vel minimam ignominiæ particulam superesse. Fuere spectaculo aliquæ simul centuriæ, quarum & Signiferi demissis tractisque sono signorum velis: & Centuriones hastulis præfecturæ insignibus humi afflictis, aut fractis: & Instructores bipennium hastarum spiculis terræ inuersis: & tympanistæ, fistulatoresque lugubri legionem sono velut extinctam depositamque, emortuali pompa complorabant. Sed iam instante partitione, acrior cura successit circumspectantibus, quem quisque sibi locum deligeret, aut

voce, & exemplo.

Varius legionis sensus.

Ginette

Alabarde

Piffiri

Distribuitur legio,

1589 aut fors imponeret. Aderant in hac legione, cuius centuriæ, vt aiebam, octo in præsidijs alibi degebant, milites omnino mille ac septingenti. ex hoc numero ij, quibus arbitrium sedis eligendæ datum fuerat, Gandauensem arcem praoptarunt. Maiores minoresque sclopetarios, qui ex Alexandri præscripto non nisi per Flandriam distribuendi erant, à Tassio atque à Leua permissum est eorum Centurionibus, vt ipsi distribuerent. Pars itaque Neoportum, multi Dunquercam, alij Slusain, nonnulli ad propugnaculum cataractæ Gandauensis, plures Teneramundam missi sunt hastati ferè omnes, ac præcipui quique, in castra, Bobadillianis Manriquianisque miscendi transiere. Miserationem inter hæc mouit militum affecta ætate manipulus: qui varijs è centurijs circa Tassium conglobati, lamentabili voce alleuamentum aliquod militiæ precabantur. Nudauerant aliqui pectora cicatricibus aperta: ostendebant alij capitum canitiem, & terga senio recurua: nonnulli etiam ora pandebant vacua dentibus inspectanda: omnes attritæ defectæque viribus ætati aliquem Antuerpiana in arce locum orabant, in quo semesa membra, artusque castrorum laboribus inutiles, remotâ à prælijs statione reponerent. Non erat Antuerpia inter eas sedes, ad quas eligendi arbitrium se extenderet, Tassius tamen tam æqua veteranorum postulata, certus de Alexandri erga milites clementia, non reiecit. Sic alijs aliò spatsim abeuntibus,

Sas de Gant.

alijs aliò missis.

Miserabilis aliquorum aspectus.

& preces.

bus, tanquam partibus sensim commorientibus, vetus legio finiuit. Rexerat illam diu Christophorus Mondragonius, Caroli V miles: cui ad arcis Antuerpianæ præfecturam admoto Sancius Martinus Leua successit, relictâ equitum lanceariorum turmâ. Sub vtroque Tribuno summa quæque milites patrauerant, ac rarò sine illis victor Alexander: quod ipse singulari in eos beneuolentia, & frequenti commendatione cùm in litteris ad Regem, tùm in quotidianis colloquijs testabatur. vnde legioni superbia, factorumque iactantia: mox licentia, & disciplinæ laxamentum: & post hæc, dedignatio parendi, & contumacia. At Leuam nullâ suorum culpâ implicitum retinere apud se ad belli consilia: & præcipuos quosque incorruptæ fidei Centuriones in nouam, quam designabat animo legionem, transcribere statuit Alexander, misso in Hispaniam Præside Richardotto, qui magnis de rebus agere cum Rege iussus, exposuit etiam veteris legionis successum, eius supprimendæ necessitatem, & nouæ instituendæ consilium. quæ quum Rex & facta probasset, & eius arbitrio facienda permisisset; vti scriptis ad eum litteris declarauit; Alexander, qui ex Eburonibus confirmata valetudine iam redierat, vniuersam Hispanorum militiam recensuit. Ea tunc erat sex ferè millium armatorum, sub signis octo & sexaginta: quæ legionibus duabus, ac præterea centurijs quatuordecim nulli legioni addictis continebanbanban-

1589

Elogium legionis.

30 Mart 1590.

Hispanorum militiam recenset Alexander.

1589 nebantur. Ex hisce liberis centurijs, atque ex hispanæ classis militibus, qui ex Anglia Scotiaque, partim pretio redempti, partim tempestatibus ad Galliæ littora delati, inde in Belgium recens appulerant, legionem tertiam composuit, duobus hominum millibus constantem, quem ad numerum reliquas duas æquè reduxit. superfuitque tantum adhuc militum, quantum supplendis locorum præsidijs opus fuit. Tribunum autem nouæ legioni, in magna expectatione multorum, præfecit Alphonsum Idiaquesium, iuuenem quidem illum, quique ad id muneris paucos militiæ annos, sed longum, inter regios ministros, patris obsequium, probatamque Regi in intima regnorum cura fidelem operam afferebat: nec tamen ipse præter patris merita, carebat proprijs, in turmæ præfectura cum laude spectatus, & maiora promittens. Addidit ei Alexander plerosque è Leuianis Centurionibus diuturnâ militiâ probatis, & nullius noxæ in suorum seditione compertis. Et quoniam reliquæ duæ legiones sine Tribunis iam diu regebantur, pro Didaco Auila Calderono, qui Ioannis Manriqui Tribuni partes sustinebat, ad Cortraci præfecturam translato, Tribunum nominauit Antonium Zunicam S. Iacobi equitem, qui pedestres copias ab Hispania ante duos annos in Belgium adduxerat, militem egregiè fortem, & capiendis animo consilijs, & manu expediendis æquè promptum. Legioni verò Bobadilliæ non

Legionem tertiam cōponit:

eius Tribunum nominat,

Ioannes Idiaquesius

& Tribunos aliarum duarum:

alium Tribunum imposuit, quàm qui 1589
eam pro Francisco Bobadilla in Hispania commorante, accuratè prudenterque gubernauerat, Emmanuel Vega Capiuacca. Denique ne Sancius Leuam ab omni vacuus munere appareret, vir alioqui claris ortus parentibus, & qui non modò multa domus suæ merita, & fratrum res fortiter gestas, obitasque mortes; sed etiam strenuam operam suam, & fusum pro Rege sanguinem, haud vanus prædicatione memorare posset: idcircò, vti multa cum hominis laude ad Regem scribit, apud se illum honorificè habere statuit, consilio prudentiâque Maiestati eius inseruientem: donec oblata occasione, ad præliares iterum curas reuocandus videretur. Sic ille magnanimitatis suæ non oblitus, militari disciplinæ inuigilabat. Namque quem fortè submittendum censebat, eum prorsus extinctum, & iniecta humo, ne assurgat, tumulatum velle, immo, potentis animi, & nimium sibi metuentis arbitrabatur.

Leuam vero apud se honorifice habet.

10. Iun. 1590.

Alex. dd

AT EGO, dum rerum magis, ne eas distraherem, quàm temporum rationem habui, nonagesimum in annum transgressus sum. A quo vt pedem retrò feram, multa me admonent, actæ locorum ipsorumque prædatorum prædæ, orta super his legionum disceptatio, impensa ab hoste humanitatis officia, fortuiti magnorum militiæ Ducum obitus, pugnæ expugnationesque, atque alia memoratu digna, quæ sibi annus repetit octogesimus nonus. Ex legione

1589 ne Bobadillia apud Mansfeldium agente, vna Thenis centuria manserat ad præsidium contuberniorum. Exploratâ horum militum paucitate, cohortes aliquot, quæ Bergis ab Somam nuper egressæ, prædatum huc atque illuc discurrebant, coniunctis peditibus circiter quadringentis, & vnâ equitum turmâ, (tenebris, & inexpectata aggressione pro maiore numero suffecturis) noctu Thenas accedunt, ascensuque scalarum vrbem ingressi, nullo tunc in ea parte mœnium excubitore, in forum silentio contendunt, vbi statio erat militum non amplius quadraginta; nam reliqui cum Centurione Masco, alibi per vrbem, plerique morbo aut vulneribus inualidi decumbebant. Stationarij in re subita, præsenti tamen animo, loco erumpentes, postquàm sublatas sibi ab hoste vident hastas ante stationis domum dispositas, arma ab ira mutuati, strictis alij gladijs, alij è statione iaculantes, subeuntem hostem non modò stationis aditu prohibent, sed Masco cum suorum manipulo accurrente, in imum vsque forum submouent. Quin etiam, interempto in pugna Centurione, ex iactura ferocius irritati, hortante Ioanne Morali stationis decurione, rursum erumpunt, & confertos in hostes rapidè illati, cæsisque eorum multis, interque alios Hollando expeditionis ductore, stationem indomiti repetunt: fremente circùm hoste, quòd sesquihoræ iam spatio ab hominibus paucis in vnam domum quadringentis militibus

Maio Mense 1589. Tilemõt Berghopzom

STATIO Hispanorum Thenensis à Bergensibus inuaditur.

Christophorus Maseus

Pugnatur.

Caperale

litibus aditus intercluderetur. Donec iussu galli Centurionis, qui subierat Hollandi locum, iniecto vndique in stationem igne, arsere Hispanorum aliqui, alij haud ignauè morituri, decurione præeunte, in hostium se se globos inijciunt, editaque multorum strage, experimento fuere, morientium morsus animantium letales esse. Ex nonaginta Hispanis sex cum decurione superarant. in quos abstineri arma, ac viuos abduci Gallus imperauit: decurionem verò saucium iacentemque miseratus, captusque admiratione virtutis eius sociorumque, deportari illum in vicinam domum voluit, nam statio conflagrabat, ac benigno alloquio consolatus, crumenam auro plenam curationis causâ in sinum coniecit. Tum collecta iam omni, quæ per ea contubernia seruabatur Centurionum militumque supellectili Bobadilliæ legionis, aliâque multa per domos prædâ, non vltrà Thenis subsistere ausi sunt, metu partim à ciuibus, quos non iam noctis horror, & incerti hostis terror inclusos contineret: partim ab auxilijs facilè superuenturis. itaque relicta confestim vrbe victores actis ante se captiuis abscedebant.

Stationis domus à Bergensibus incẽditur.

Stationarij non inulti caduntur.

Victores cum captiuis & præda abeunt.

QVVM fortè eo ipso tempore è Gertrudisbergensi expeditione redibat Bartholomæus Toralua, ducebatque centuriam suam Manriquiæ legionis Arescotum: ac viso agnitoque hoste, animatis ad pugnam suis, postremum agmen infestus aggreditur. Nec pugna diù præ-

Sed ab alijs hispanis forte obuijs

dato-

1589 datores tenuit. Primi, spoliorum magis quàm sociorum decorisque curâ, fugam protinus capessunt: alij abiectis sarcinis, primos sequuntur: reliqui prædâ onusti, dum se remque, diuisa mente, defendentes, nunc arma in hostem, nunc oculos ad fugam vertunt, eoque non toti pugnant, facilè in Hispanorum potestatem ipsi ac præda deueniunt. Quamquam intentis ad rapienda spolia, liberandosque commilites Hispanis, pauci hostium cæsi, plerique elapsi sunt. Non post multo quàm Arescotum cum præda ingressi erant Hispani, Emmanuel Vega legionis Bobadilliæ ductor, eiusque centuriones, qui Thenas ad hibernandum attributas iam redierant, audito ex liberatis socijs, prospero Toraluæ successu; gratulatum ei victoriam mittentes orauere, vt res sibi ablatas, quando amicas in manus venerant; ad se remittere ne grauarentur. At Toralua, rapta ex hoste ea spolia respondebat: nec posse à se fraudari eo quæstu milites suos, quos ipse ob eam quoque causam in pugnæ discrimen adduxerat. præterea spatium elapsum iam esse viginti quatuor horarum, intra quas repetere ablata, iure belli, domino liceat. itaque contenti socijs, quos remiserat, manere ea bona æquis possessoribus paterentur. His tamen Vega nequaquam acquiescens, compositis litteris ad Alexandrum Spadæ agentem, rogat suo ac suorum Centurionum nomine, velit iubeatque, bona legionis, vestem, pecuniam, vasa, quæque alia apud Toraluam

Prædæ spoliantur.

Lis super ea præda, inter priores dominos, & nouos possessores.

uam-

uam detinerentur, notis jam dominis quamprimùm reddi: neque permittat, se suosque non minus hostilia à Toraluæ militibus, quàm ab hostibus pati. Alexander, nam Toraluæ quoque litteris fatigabatur, controuersiam Quæsitori vniuersi exercitus disceptandam, ac dirimendam permisit. Ille autem, quòd videret magnis ab vtraque legione studijs contendi, causam, quam vni addicere sine alterius offensione non posset, procrastinando sustentabat, sperans à subita aliqua expeditione, vti mox euènit, aliò studia curasque militum auertenda. interea dum bona apud Toraluam manere passus est, ei profectò causam, surda quadam definitione adiudicauit: magnis inde Vegæ, eiusque Centurionum quærimonijs, Toraluæ tenacitatem inurbanitatemque assiduè perstringentium. quas ille voces facilè transmittebat condonabatque, memor ALEATORI post iacturam permitti, vt chartulas lusorias discerpat. Sed quam inter Hispanos, ac socios humanitatem Vega non reperit, eam hoc ipso tempore in hoste hollando expertus est. E spolijs, quæ Thenis ablata sunt, viginti quatuor vexilla intra arcam obuoluta prædones asportauerant Bergas ad Somam. Ea res angebat summopere Vegam, ne vnquam hostes quasi in prælio rapta Bobadilliæ legioni signa monstrare gloriarique possent. Itaque ausus ad Bergarum Gubernatorem litteras dare, petita prius ab Alexandro facultate, (ne quid cum hoste commercij haberet, incon-

1589

Auditor generalis

Possessores præualēt.

Toralua

& domini insignē experiuntur in hoste liberalitatem.

1589 consulto Duce) orat, vt vexilla, quæ delata Bergas inandierat, pro sua humanitate remittere Thenas vellet, certus non esse ista Bobadilliana signa: huius enim legionis signa cum Parmensi Duce in Gertrudisbergensi expeditione tunc fuisse: sed quæ nunc repeterentur, Parmensem in Britannico bello primùm erigenda explicandaque destinasse. Quæ destinatio quoniam effectu caruerit, reseruata eius imperio fuisse in aliam, quæ se offerret, expeditionem. ceterùm huiusmodi vexilla quum exposita non fuerint, nihil habere militaris, nihilque pretij, præter sericum velum. id autem ipsum recipere, se ac Centuriones suos magni beneficij loco habituros. Gubernator, præter omnium spem, quasi ostensurus, Hollandum non alijs vtique signis gloriari, quàm quæ hostibus in acie victis ruportare sit solitus; arcam ipsam cum vexillis Emmanueli protinus remisit. quin etiam ex ijsdem spolijs craterem, guttumque, & concham ex argento (& hæc fortè Emmanuelis vasa fuerant) raro inter hostes exemplo liberalitatis adiecit. Quod tamen additamentum & si magni quidem Emmanuel æstimauit, præsertim vt Toraluæ tenacitati beneficentiam hostis obijceret: at reducem cum vexillis famam, cuius iacturam fecisse verebatur, omni auro argentoque cariorem habuit. Inualescat vtinam hoc certaminis genus inter hostes: vt collatis in hunc modum signis, spolijsque receptis, effusa potius liberalitate, quàm sangui-

ne

ne, pro victoria concertetur.

1589

Ernestus Bauarus Elector Imp.

BLIENBECHÆ obsidio.

SVB HOC tempus Parmensis è Septemuiro Coloniensi, qui Tungros venerat, & à Verdugo Frisiæ Gubernatore auxilium rogatus; quòd hic à Gulielmo Nassauio, captis aliquot arcibus: ille ab Adolpho Niuenariæ & Meursæ Comite, atque à Martino Schenchio, è Berca omnia circùm loca infestantibus premebantur; ad hunc quidem, Marcum de Rie Varambonij Marchionem; ad illum autem, Pattonum Scotum Chiliarchum protinus immisit. Varambonius suscepta peralacriter expeditione in Bercam, Geldriæ, prouinciæ suæ finitimam & infestam, instructus tribus ferè millibus peditum è varijs nationibus, & quadrigentis equitibus ductore Appio de Comitibus Beccam petijt turrim in Rheni ripa, vnde Schenchius transmittere amnem, ac Bercam comportare commeatum solitus erat. eâque captâ, exercitum admouit ad Bliembecanum castrum, quod inter Mosam & Rhenum, situ opereque ac milite validum, vnum in ea prouincia Schenchius obtinebat. Quò intentiorem curam ad eius obsidium attulit Varambonius, iusso cum parte equitatus Appio itinerum aditus obsidere: aggeribus summa celeritate circumductis, tormentisque trifariam dispositis, atque indesinenter explosis. Sed postquàm parùm damni mœnibus inferebatur; quòd pilæ terreno haurirentur, suffossionibus tentare arcem visum est. Ac dum pontem è dolijs fabrefactum Plati machinatoris ingenio,

Rinberc.

Colonello

Becca prius capitur.

deinde Blienbeca oppugnatur

genio,

1589 genio, fossæ imponere milites conni-
tuntur, subita defensorum eruptione, ipso loci Gubernatore præeunte, magnis vtrinque animis pugna committitur, non modica hinc atque hinc cæde. Et quamquam Bliembecani denique reiecti sunt, letaliter saucio Gubernatore, atque intra paucos dies extincto, mors tamen Plati, qui tribus glandibus è maiore tubo appetitus occubuit, non leui exercitum damno, nec impari dolore Alexandrum affecit: qui idcirco ad
10.*Iun.* Regem scribens, diuturnam eius vtilemque operam, atque obita sæpenumero pericula accuratè commemorat, vulnera ipse enumerans, quorum nouissimum illud, septimum esset, dum Regi manu atque ingenio militat. oratque propterea, vt annuum reditum, quo is nuper à Maiestate eius donatus, nondum acceperat, in filium transferre dignaretur. id & futurum alijs inuitamento, & se velut beneficium sibi vnicè collatum ab regia manu habiturum. Sic Alexander prompta erga milites suos caritate, eorumdem in se studia amoremque prouocabat. vt mirum non esset, dum ipse militibus, ceu membris suis prospiciendo, verè caput se præstabat: si illi, vti membra se gererent, quæ pro sui defensione capitis libenter opponerent. At Bliembechæ, post Gubernatoris obitum, militum præfecti qui supererant, ortâ discordiâ: metuque ob elatum à Varambonio terreum tumulum, ex quo continuis, nec fallentibus tormentorum emissionibus, tecta

eius Gubernator cadit.

& ex Regijs Platus:

quem Regi laudat,

& filium commendat Alexander.

ha-

habitatoresque petebantur; progressi ad colloquium, pactique, vt armati, nec sine supellectili, relictis tantummodo vexillis abirent; arcem Varambonio dedidere. Ferunt in hac obsidione inter præsidiarios interfectos, dum spoliarentur, feminam multis confossam vulneribus repertam esse: mirantibus, qui robur eius, & ferociam in subeundis periculis, quorum signa cicatricoso præferebat in vultu, sæpiùs inter pugnandum experti erant. planè vt fuisse mulierem, non nisi post mortem agnosci potuerit. 1589. 24. Ian.

Deditur Blienbeca.

Femina virum mentita inter cæsos reperta.

CAPTA, munitaque Bliembeca, ad obsidium Berchæ ad Rhenum, quod erat expeditionis caput, cum exercitu Varambonius contendebat; quum audito, Schenchium de arce sua sollicitum, ad eam liberandam cum aliquot cohortibus aduentare, iubet extemplo Neapolitanam legionem obuiàm illi procedere, cœptoque prælio, dum ipse succederet, distinere hostem. Quod tanta legionis celeritate peractum, vt superueniens Varambonius, fusum iam illum fugatumque compererit. Inde nihil moratus iter prosequitur, eo quidem festinantius, quo ad opem Berchæ importandam properare Meursius: & paulò pòst secuturus Schenchius nouis auctus militibus ferebantur. Nec falsò: nisi, quod Schenchius explorato, signa aliqua Regiorum Groningam petere, mutato consilio, venientibus occurrere, atque vlcisci acceptam cladem quamprimùm decreuit. Erant Regij, Vual-

Blienbeca

Schenchius Blienbecha auxiliaturus fugatur.

Idem redit.

Blienbeca amissa

lones

1589 lones fermè septingenti, Pattono Chiliarcho, turmæque lancea riorum duæ, atque vna sclopetariorum, ductore Ioanne Contrera Gamarra: quas copias cum pecunia, & militari supellectili, Verdugo Frisiæ Præfecto mittebat Alexander. Schenchius compendio viarum vsus, Pattono in Lippiensi campo improuisus anteuertit. iniectaque pugnandi necessitate, signa conferuntur, dubio primùm euentu, sed saucio, pòst etiam capto Contrera, captisque lancea riorum signiferis, quum prius in hostes confregissent velorum hastilia; Pattonus præcipuè trepidus, ne & ipse in Schenchij potestatem veniret, cum quo priuatas inimicitias gerebat, fugam arripuit, Lippiam amnem pernici equo transuectus. eadem equorum velocitas omnes ferè turmales texit: peditum complures cæsi, & cum pecunia supellex amissa. Non tamen Schenchio ea sui victoria diu licuit.

Qui postea Cōmissarij gener.

& Pattoni copias aggreditur,

easque fundit,

IAM PRIDEM IS intercipiendo Neomago animum intenderat: nunc successu lætus, & accessu militum firmatus rem aggreditur. Nauigijs aliquot per Vahalim, cuius in sinistra ripa assidet Neomagum, noctu præmissis, ac certum vrbis aditum tentare iussis, ipse maiore armatarum nauium apparatu subsequitur. Et primi, quamuis à ciuibus detecti, irrupère tamen, domumque amni obiectam inuadentes, Schenchium cum socijs opperiebantur. Qui vbi aduenere, portas alij Cliuiam, alij Antoniam aggrediuntur, accurrentibus

Nimega

NEOMAGVM Schenchius tentat,

partes in omnes (iam enim illucescebat) præsidiarijs, ciuibusque. Tribus in locis obstinatissimè pugnabatur. Nam & fractis cancellis in forum peruenerat Schenchius: & Antoniam quatiebant alij: & primi adhuc domum, quam insederant, defendebant. Quatuor propemodum horas Neomagi fatum pependerat, ter amisso, ter recuperato foro. Sed, vt REPENTINÆ irruptiones vim omnem in impetu habent, earumque si non figitur mucro retunditur; remittebat paulatim ille inuadentium conatus, eductisque, & in eos directis aliquot maioribus tormentis, Schenchianos in multa suorum cæde spes victoriæ deserebat: solùm metus à Schenchio, quem hoste ferociorem formidabant, ne fugam apertè capesserent, continebat. Sed affluentibus magis magisque non militibus modò, ac ciuibus, sed feminis etiam, puerisque, è fenestris, è tectis tela omnis generis contorquentibus; impares iam Schenchiani effusè portas repetere, ipse fugientibus implicitus tanquam à refluente amne retrorsum agi, omnes cursum ad naues præcipites intendere. Hic verò multo maxima strages fuit. Non enim solùm ab insequentium ciuium agminibus in fuga cædebantur, sed etiam dum naues cæca festinatione conscenderent onerarentque, aut simul omnes prægrauante multitudine hauriebantur; aut, ne haurirentur, contis ac remis, ab ijs, qui iam primi occupauerant, non pauci in Vahalim proturbaban-

in vrbem penetrat:

pugnatur variè euentu.

Schenchiani fugantur ex vrbe.

eorum ad Vahalim cades:

1589 habantur: multi non expectatis nauigijs in aquas se proijcientes, deprimentibus armis mergebatur. nec alios, abiectis armis nandi peritia iuuabat, quin ictibus è ripa destinatis figerentur. Schechius ira furens ac frendens, postquàm neque in conscendendis nauibus, suorum certamen sistere, atque ordinare valuit, nonnullis sua manu propterea interemptis, dum consulere ipse sibi ad extremum parat, in pontonem insiliens nimio multorum pondere dehiscentem, momento, absorptus est. Homo mirè pugnax ac ferox, quique per ancipitia fortunam libentius prouocabat: planè vt sua illi vitia famulari viderentur. temeritas impunè ei sæpè numero fuit, interdum & in gloriam vertit. Arma nunquam accuratius tractabat, quàm quum effusè potus, ac vino amens: immò ebrietate ipsâ, quæ resignare ac aperire occulta quæque consueuit, illum ad arcana occultanda vti solitum ferunt. Ad ingenij tristitiam, qua nunquam risisse dicebatur, tantum iracundiæ interdum addebat, vt milites veluti mancipia pulsaret atque transfigeret; & tamen raro alius suis carior fuit, nempè quos assiduè prædarum spe alebat, & verò præ largè ditabat. Laborum patientia admirationi erat. vbi aut necessitas cogeret, aut spes alliceret, affixus equo dies noctesque traducere, in equo cibum, in equo somnum capere, prorsus habitare in equo consueuerat. Ceterùm infamiâ laborauit mutatæ toties fidei ab regijs partibus ad fœderatarum Ordines prouinciarum, ab Ordinibus ad re-

frustra eos retinente Schechio,

qui demum mergitur.

Elogium eius.

Reidan. l. 8.

gia iterum castra his tertium desertis in Truchsesij militiam transcriptus, ac postremo Ordinibus redditus, ac neutris vnquam partibus satis acceptus, dum nemo suum nisi in dies numerare volaticum hominem posset, cuius videlicet non pes, sed penna teneretur. Corpus eius inter cadauera, quibus constratum flumen erat, (neque enim quingentis pauciores submersos ferunt) repertum ab ijs, qui ad spoliandos hostes certatim ex vrbe proueniebant, magnâ Neomagensium lætitiâ spectatum est, ferociam & minas in vultu retinens, & adhuc timendum: mox lætitiâ in vltionem versâ, amputatum caput, sectumque partes in quatuor corpus, ex totidem turribus, atque ex vna portarum vrbis aliquandiu pependère: dum Varambonij iussu indè remota, ac duobus pòst annis à Mauritio Comite sepulcro militariter illata sunt. Schenchij morte nihil à suscepto consilio Berchæ liberandæ retardatus Adolphus Meursæ Comes; quin potius Schenchianis auctus militibus, qui se ei addiderant omnes, copias quas posset maximas per Geldriam, cui pro Ordinibus præerat, comparabat, vt Bercam re frumentaria laborantem, inducto commeatu subleuaret: plurimum referre arbitratus, teneri à Fœderatis eiusmodi arcem, ex qua vicinæ Geldrorum vrbes, quæ ferè omnes regiarum partium erant, vexari assiduè, & aliquando recuperari possent. Profectus itaque Harnemium, quò conuenturos milites opperiebatur, dum arma in eam expeditionem, ac vasa

1589 *Elector. Imperij exauthoratus*

Meursius cum cõmeatu Bercam ad Rhenũ properat.

Harnemijcopias lustrat.

Meursius

sa

1589 sa bellici pulueris in milites distribuendi, vnum in locum extrahi iubet; oblatum à quodam talium operum artifice grandius Pyloclastrum experiri, se multisque coram, voluit: tormentoque portæ affixo, fortè scintilla in adstantia pulueris vasa desilijt, ac protinus excussis vibratisque parietibus, non nullos repentinatis ignium inflammauit, aliquos relabentium tectorum ruina contriuit, Comes ipse dirè ambustus postridie extinctus est, non modicâ iacturâ partium, quas tamen ille assidua magis quàm felici armorum tractatione aduersus Hispanos tenacissimè defendebat, eorum odio quàm damno clarior. Huius, & Schenchij continuata paucos intra dies infortunia quum Berchæ audita sunt, adegere præsidiarios ac ciues longa obsidione ac fame pressos, vt animum inducerent ad deserendam tandem aliquando defensionem vrbis, quam Superis inuitis, atque ipsis contrarijs elementis, propugnare videbantur: siquidem ex ijs Ducibus, vnde subsidium sperabatur, alter igne, aquis alter infeliciter perijsset. Iamque colloquium ab hoste petituri erant, quum festinatis ab Holachio litteris, nouis instructos copijs annonarios currus aduentare nunciatur. Ducebant hoc subsidium cum ter millibus ac quingentis peditibus, & equitibus quadringentis, Comes Obersteinius, & Verius Anglus Chiliarchi, quos pro Meursio, & Schenchio fœderati Ordines supposuerant. In Alpensem agrum peruenerant, quum

Pettardo | *8. Octob. 1589.*

Nouum mortarij genus experturus igne corripitur, & comburitur.

Interim Berchenses ob famem ad deditionē inclināt:

Sustinent illos noua Ordinum auxilia.

Varambonius, qui non inde procul aberat, per expeditum nuncium, à Comite Mansfeldio apud Grauiam agente, aliquot Hispanorum cohortes in auxilium poposcit: rogatoque insuper Comite ipso, vt præsentia sua victoriam firmaret, addidisse fertur, Veniret nullo de pugna dirigenda contentionis metu: paratum se, imperia ex illius ore capessere, eaque inter hastatos milites libenter exequi. Nec quidquam distulit Comes Mansfeldius: ac præmissis sex centurijs Hispanorum, ductore Toralua, etiam se venturum promisit. Erant Varambonio milites ferè hostium pares: quorum Italos mille è Spinellia legione Alexander de montibus tunc ducebat: Burgundi sub ipso Marchione paulum supra octingentos numerabantur: Hispanos ferè quingentos adduxerat iam Toralua: & equites auctos ad octingentos Appius regebat. Cum hisce copijs Varambonius non longe à Berca selegerat munieratque tumulum, propter quem ducturi commeatum credebantur hostes. Sed hostibus aliâ incedentibus viâ, impeditiore illa quidem, eoque Regijs improuisa; protinus occurrere cum turmis Appium, ac distinere venientes iubet. auditoque, propè iam esse Mansfeldium, (sic enim præmissus ab eo hispanus Centurio Villaseccaj nunciabat) Spinellianos illuc festinare imperat, eòdemque ipse cum reliquis mouet. Appius iter silua obsitum, atque autumnalibus aquis inexplicabile tandem emensus, Anglis, qui

Carol. Mansfeld. *Quibus se opponit Varambonius, cum hisce copijs, Varambon. App. de Comitibus cum quibus pugnat loco non satis equo: Federicus Villaf.*

1589

1589 qui primo in agmine apparuere, obtulerat se, & quamuis alicubi dehiscente solo instabilis fluctuaret, omnia tamen infra equitatus sui vires arbitratus, accessu præsertim Neapolitanæ legionis, pugnam capessit, animosè magis, quàm feliciter: non solùm dum palustri humo, ac minus equitabili certatum est, sed etiam postquàm inde egressus, æquiorem nactus est campum. Nam neque facilè ordinare impositas à via turmas licuit, vrgente hoste; & Neapolitanæ cohortes loci iniquitate primùm turbatæ, parùm præstare mutuam equitibus opem valebant. Et tamen admirationi dicuntur hostibus fuisse, adeò per medias hastas Germanorum, quorum orbem agmini curruum circumdederant, bis ad currus vsque, saucij sauciantesque peruenere. Nec minus strenuè aduersus agmen Oberstenij pugnabant Hispani, Burgundique, Varambonio nunc Ducis, nunc militis partes intrepidè suprema inter discrimina sustinente. Sesquihoram, spe auxilij, sustentata est à Regijs pugna: donec audito, venire armatos ab obsessa ciuitate Berchenses commeatum excepturos; Varambonius, quando subsidiarij à Mansfeldio milites non apparebant, paulatim receptui ad eum, quem munierat tumulum, signum dedit, insequente hoste, ac fortissimos quosque, qui pugnam postremi ciebant, passim cædente. Nec multum inde cesserant, quum ecce turma equitum, qui venienti Mansfeldio præibant, ex vicino scloporum fragore cœptam iam pugnam in-

ac fortius quàm felicius.

hora vna cum dimidia.

Decedunt non sine cæde Varamboniani.

Sed noui auxilijs aucti redeunt.

interpretati, addensato gradu, recedentibus adiunxere illicò se, vtràque omnes in pugnam redeuntes, terga vertere coëgerunt hostem. qui, festinantibus inter hæc curribus, contentus alimenta obsessis inferre. vrbe se commeatumque conclusit: desideratis non pluribus quinquaginta ex suis, ex Regijs facilè supra quadringentos, prima tamen cum laude Neapolitanæ legionis, & cohortium Hispanarum. ex illa Ferdinandus Spinellus Zir. Marchio, & Ioannes Antonius Carafa, & Alphonsus Palaganus Centuriones: ex his Centuriones totidem Didacus Guerra, & Cosmus Puialtes, & Bernardinus Toletanus, strenuè dimicantes obiere præter signiferos septem, & equites complures; inter quos Ioannes Coloma, post raptum è signiferi manu hostile vexillum, ipsumque signiferum interemptum, pilâ traiectus, tantoque magis vexillum amplexus; illo inuolutus occubuit. At Spina Centurio Neapolitanus, letaliter saucius: & Corellius Hispanus eques, viginti & duobus vulneribus perfossus, postquam deficiens sanguis, non animus, vtrumque prostrauit; ille à pugna retractus, post breuem medelam, rursus arma & pericula poposcit: hic inter cadauera spirans adhuc repertus, sublatusque, quamquam maiore mortis parte in corpus recepta, tamen ex insperato conualuit, auctamque ex priuata vitione ferociam in bellum attulit. Nec sua in hoc conflictu caruere commendatione Duces partium. Varambonius, nullo formidato discrimine,

1589

commeatus tamē in vrbem inducitur.

Cæsorum vtrinque numerus.

militum aliquorū laus

Ex Hisp.

Eques Aragon.

Thomas Spina.

Hieron. Corell.

maximè Ducum vtriusque partis.

1589 mine, manu exemploque pertinaciter adeò pugnæ institit, vt semel ab hostium, in quos se coniecerat, manipulo circumuentum iam ad deditionem cogerent, nisi properè hastati aliquot Hispani accurrentes captiuitati Ducem exemissent. Verdus autem commeatum & per iter hosti inexpectatum deduxit, & loco potiore defendit, & ipsâ fugâ ad celeritatem vsus in vrbem festinanter inuexit. Scio super hac pugna variè traditum à Scriptoribus; quum alij improsperum eius exitum Comiti Mansfeldio attribuerint, qui non magnoperè laborandum sibi existimauerit in eius acceleratione subsidij, ex quo partæ victoriæ decus penes Ducem expeditionis futurum esset. nempè Marchioni iam tum offensus, quum Geldriæ præfecturam, se posthabito, in illum contulit Alexander. Alij ipsum potius Varambonium accusant, qui gloriæ auidus ne partem victoriæ cum Mansfeldio communicatam haberet, præuertere aduentum eius, dato in pugnam milite, festinauerit. Ego neutrum affirmare promptum habeo: quum in litteris, quas de hac expeditione Farnesius ad Regem accuratè scribit, neque Mansfeldium, neque Varambonium defuisse muneri suo disertè contestetur. Sed quum in ijsdem litteris non obscurè carpat nimium ardorem militum ad vires potius ostentandas, vt ipse loquitur, quàm quòd imperatum id fuisset; facilè crediderim, sui confidentiâ, & hostium contemptu, à præmissis ad pugnam

Coloma lib.2.

Improsperam hanc pugnam Mansfeldio alij tribuunt.

Reidan. lib.8. Vasq. in Cōment. Eques Rinald. in Relation.

alij Varābonio.

6. Nou.

Alexander nimio ardori militum.

gnam militibus peccatum esse. id quod 1589
sæpius euenit maiorem expertis hostem, quia contempserint, vt minorem. Nec ideò expugnandæ Berchæ omissa spes est reputantibus, quæ inducta erant paucorum denique dierum alimenta, auxisse magis ductoribus gloriam, quàm se dasse obsessis famem. Aduenerat iam in castra Mansfeldius, eique tradiderat Varambonius vicarium exercitus sui regimen, euocatus ipse, in Geldriam ab Alexandro: qui, quòd obsidionem paulò diuturniorem vereretur, tandiu ab esse illum nolebat à præfectura sua hostium insidijs tunc exposita. Accedebat metus, ne fortè, non coëuntibus animis, diuersi arma tractarent. malum, quod in bello non rarò videmus, quoties aliqui, publica re, priuatis simultatibus posthabita, non iam Principi suo, sed, surdo quodam transfugio, hosti militant. vnde sæpius acceptas ex inopinato clades, & NON plura medicorum dissidio funera, quàm corruptas discordiâ Ducum victorias computamus. Sed quam præcauerat in castris discordiam Alexander, exceperant eam in vrbibus, exercebantque permulti, insito, vti assolet, studio nationum, aut assumpto semel partium patrocinio. Namque audito, missum ab Alexandro Mansfeldium pro Varambonio, hinc Belgæ, inde Burgundi, quique alterutris fauebant, Germanorum, Hispanorumque non pauci, Alexandri factum aut laudantes, ac breue iam Berchæ obsidium, celeremque victoriam: aut car-

Mansfeldius exercitum accipit à Varambonio, in Geldriam euocato.

Geldria

1589 carpentes, ac diuturnam in castris moram, turpemque discessum affirmatè pronunciantes, mordicus inter se tanquam in acie concertabant, negotium videlicet otiosorum, vmbraticis hisce pugnis de summa rerum in circulis decernentium. Sed iam Mansfeldius, antequàm accepisset continuandæ obsidionis partes, dum Bercam peteret, copias suas Rhesam Rheno imminentem admouit, apud quam validum proxima æstate castellum Schenchius fabricauerat, ijs qui Bercam versus, eo loco Rhenum transmitterent, opportunum. Hanc circumuallere arcem Comes aggressus, quarto die murorum parte machinis labefacta, misso tympanista, deditionem defensoribus imperauit. Et illi, post mortem Schenchij, animis fracti, & fossâ multo iam rudere complanatâ; haud vltrà morati tradidere arcem, cum armis exeuntes, relictis tamen vexillis, omnique, quo arx abundè instructa erat, bellico apparatu. Arci tria Germanorum signa ex legione Egmontij imposuit, vexilla ad Alexandrum misit: lætus, quòd, non modò illum Rheni traiectum clausisset hostibus, sed etiam regijs exercitibus Transiselaniam aut Frisiam petentibus è Resa Anholstum, ex hoc Breefordium, hinc Grollam, iter commerciumque securius, tanquam per regiarum partium loca, vnius ferè horæ spatio inter se distantia, aperuisset. Hinc nullo tardatus hostium occursu Bercam progressus acceptoque armorum imperio, ac fir-

Sed ante Mansfeldius Rhesam inuaserat,

ac cæpit.

Inde Bercam aggressus

1589

firmata nouis aggeribus & castellis obsidione, non se inde recessurum, nisi vrbe fame, aut ferro domita, Berchensibus denunciandum curauit. Nec iactatas ex vano minas breui intellectum est. Nam bis reiectis, qui annonam inferre tentauerant, iam ciuitas alimentorum inopiâ laborabat, ac vitiatis fœdo cibatu corporibus, morbi latè gliscebant, & funera sequebantur: non sine querimonijs plurimorum, quibus sicuti curæ non erat, quis Bercam Dominus obtineret, ita frustrà arceri ac vinci aiebant Hispanum, dum interea sub Hollando victore, fame ipsi commoriebantur. Notum id Comiti ex ijs, qui quotidiè ex vrbe profugiebant: quorum multos redire vi compulsos, iubebat obsessos admonere, ne se falli sinerent inani spe auxiliorum. remedium miseriarum, si se reddere Principi suo festinarent, in ipsorum manu situm esse. sin cunctarentur, præsentibus calamitatibus populationem, & excidium vrbis accessura ex arbitrio victoris. Hinc adiecto ad famem hoc quoque metu, Gubernator, ac Magistratus, quoniam tumultuari ciuitas videbatur, compositis litteris ad Comites Mauritium, atque Holachium, quo res loco esset exponunt, addentes, nisi intra mensem subueniatur, famem hostibus apertu ram Berchæ portas. At illi iam pertæsi nimios sumptus in eius vrbis auxilium, quæ longè posita defendi ægrè demum posset; respondent, Nouum apud Regios armorum apparatum, qui sub gal-

fame illâ premit

& minis non vanis nuncijs, que terret.

Mansfeld.

Gubernator de Ciuitatis statu admonet Ordinum duces.

Simon Dorth

liea

1589 licæ expeditionis nomine timendum esset, ne in Hollandiam destinaretur, non permittere, vt aliò miles, & pecunia distrahantur. proinde res suas ipsi componerent: &, quando iam longa obsidione, fidei ac famæ satisfecerint, necessitati in præsens cederent; conditionibusque, quæ fortes viros deceant, cum hoste transigerent. Tunc verò statim delecti, profectique ex vrbe legati ad Comitem Mansfeldium, & ad Septemuirum Coloniensem, qui in castris aderat, deditionem obtulere, conditionibus non pœnitendis: impetrato, ne pecuniâ plecterentur ciues, neue armis spoliati emitterentur milites. quorum alterum ciuitati ad inopiam redactæ Septemuir indulsit: in altero Comes imitandam sibi duxit Imperatoris sui facilitatem, dicere soliti, PARVM referre, quàm splendidè armis induti, modò arcibus exuti abirent hostes. Abierunt autem militari, vti optauere, pompa circiter mille (ex duobus nempè millibus, qui vrbem intrauerant) & hi quidem ægrè superstites, ac fame enerues adeò fluxique, vt mirum esset, tantam armorum curam fuisse illis, qui vix artus, ne dum arma, sustinere possent. Eodemque tempore Septemuir Ernestus cum Carolo Comite Mansfeldio, ac victore cum exercitu Bergam ingressus, recepta hac vna, quæ supererat, vrbe, in omnem Coloniensis imperij possessionem inductus est. Quod ille, quoniam regijs armis acceptum referebat, nihil prius habuit, quàm vt honori-

quibus deditionem non abnuentibus.

cũ Mansfeldio gratis conditionibus paciscitur.

Dux Parmen.

Et septẽuir in vrbem receptus.

norifica legatione gratias Parmensi Duci ageret, cuius beneficio Bonna bis capta, expugnato Nouesio, domita ad extremum Berca, reliquisque per Agrippinenses fines arcibus atque oppidis, Farnesiani militis virtute ac sanguine recuperatis; nunc demum se Coloniensem Antistitem, Imperijque Septemuirum agnosceret. Et Alexander, Ernesti litteris in Hispaniam missis, gratulatus est Regi non solum amplissimæ gloriæ accessionem, asserto in libertatem felicibus eius armis, repositoque in pristinum statum amicissimo Principe; sed etiam eadem opera partam belgicis prouincijs securitatem, Geldriæque inprimis ab hostium illic dominantium incursibus consultum. Itaque considerandi sibi res belgicas, haud temerè videri, finem aliquando instare diuturni grauissimique belli. Iam Mosam, quanta esset, captis circa vrbibus, Principi suo fluere: Rhenum aut partium amicis adiunctum, aut hostibus abstractum: mare receptis in Flandria portubus nauigationibus apertum: Belgium, quàm longè protenditur à primis contra Britannicum mare Flandris, ad extremos vsque Frisios, regijs armis securè percurri. solos adhuc Zelandos, Hollandosque, (ad horum enim limitem submotas rebellium vires;) indomita pertinacia bellum gerere. sed vtrisque motam ac frenum iniectum, illis à Slusa Flissingæ portui obuersa, his à Gertrudisberga Dordrecto cominus infesta. Atque adeò monstrata in Zelandiam

honorifica legatione gratias agit Alexandro.

qui missis in Hispaniam Septemuiri litteris, Regi gratulatur absolutū Coloniense bellum, & partā inde magnā Belgij securitatem.

Simul quo loco res belgicā sit Regi commemorat

1589

Zeland.

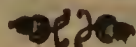
Hollād.

1589 via, & Hollandia penetrari cæpta, sperari possit, hisce quoque prouincijs ad obsequium denique pertractis, breui Belgium omne Deo, Regique suo restitutum iri. Sic Alexander in procinctu omnia, & tanquam ex facili finienda promittebat: quo Regem, vt ego quidem interpretor, allectum non vana spe pacandi aliquando prouincias, à proposito gallicæ expeditionis, vti Belgio minimè conducibilis, retardaret, nihil hisce tamen litteris assecutus, nisi vt Rex & belli fine per Belgium gauderet, & bellum posse in Galliam simul importari non desperaret. minus fortè secum reputans, solem ipsum, quamuis ditione imperioque complectatur vniuersa, ad alterum hemisphærium non transferre lucem, quin alterum tenebris inuadendum relinquat. Sed potentiæ Rex suæ, virtutique Alexandri omnia tribuebat.

vt eum finiendi belli spe allectum.

à gallica expeditione remoueat.

Rex

INDEX
RERVM ET SENTENTIARVM, quæ in secunda Decade continentur. Primus numerus indicat Librum, secundus paginas.

A

Pon-

Altem-

Sententiæ ad A. Spectantes.

Aduersis cum fluctibus colluctantes, quidquid affertur, ne hauriantur, arripiunt.
Non creditur aggressurus, qui non sit superior.
Plerumque fit, vt quam pauci ardua aggrediuntur, tam dein multi aggressos imitentur.
Turpe est non animaduertere eadem te arte petendum, qua prouocaueris.
Aleatori post iacturam permittitur, vt cartulas lusorias discrepat.

B

Bar-

Sententiæ ad B. spectantes.

Bellum hoc quoque nomine ira Dei est, quod sæpe in eo necessitate peccatur.
Beneficio suo commendationem à difficultate aliqui captant.

C

Sententiæ ad C. spectantes.

CAlliditas ad extremũ se ipsam perditum it, & magnam veneni sui partem bibit.

Nemo adeo intractabilis est, cui suum denique manubrium non sit, quo capi, ac teneri possit.

Facile captiui transeunt animo in eas partes, unde nequeunt expedire corpus.

Familiare est hominibus supra vires humanas credere, quiquid supra captũ illorum sit.

Non semper virium contentione res conficitur: est interdum, vbi cedendo, atque obsecundando altius assurgatur.

Gliscit in arbitrantium cætu contumacia, *Obsequentes singuli contumaces vniuersi.*

Commercia *Societas alit.*

Tutum non est, ingenia odijs innutrita, nouo conciliata beneficio velut delinitam lactis haustu viperam in sinum admittere.

Consilia omnia, & præcipue bellica tandiu tuta, quandiu tecta.

Tunc offertur absque necessitatis

Sententiæ ad D. Spectantes.

INuisum est obsidentibus Vrbem deditionis nomen.

Prodere Vrbem dicendus est, quisquis vrbem impari animo suscipit defendendam.

Sua quisque acrius defendit, *quàm raptor inuadit aliena.*

Desertor *rarò fortiter finit.*

Dissociati *animi contentione religionis, & Regni rarò coalescere inter se possunt. Quædam non fiunt, quin simul fieri* doceantur.

Animi dum suspensi hærent, perleui pulsu huc illuc transferuntur, non minus quam quidquid pendet, versatile est.

Veterano Duci *repentinus magis, quàm improuisus occurrit hostis.*

Non plura medicorum dissidio funera, quam corrupta, discordia Ducum *victoria numerantur.*

Prima expeditione Dux *æstimatur, nec magis ex inspectis cuiusque in ortu sideribus tenorem vitæ præcinunt coniectores, quam ex fortuna primum prodeuntis in aciem Imperatoris, reliquæ cursum militiæ præsentiunt hostes.*

E

Sententiæ ad E spectantes.

PErcupidus emptor *fastidiosum venditorem facit.*

Magister est hodiernus, hesternus error.

Errorem *suum amantes iuuat non agnoscere errantium Ducem.*

Vna interdum clade amissis fortibus viris tanquam succisis neruis, reliquus exercitus *vigore inde omni, viribusque destituitur.*

Peritia Ducum, & virtute militum congeminantur exercitus.

Facilius plerumque expugnatur, *quod sua munitione nunquam creditur oppugnandum.*

Res in exitu *ęstimantur, & cum abeunt ex oculis, tunc videntur.*

F

Sententiæ ad F. spectantes.

Falsis ex vero fides, peti solet.

Sola Ducis fama interdum bella profligat.

Superat metum fames, quæ nec imperantes audit, nec supplicium seipsa maius nouit.

Gaspar

Grey-

Al-

Sententiæ ad H. Spectantes

Parum refert, quam splendidè armis induti, modo arcibus exuti abeant hostes.

Sæpenumero homines inter vulnera inuictos, erectosque unius verbi punctiuncula facilè prosternit, quasi istis pro corde sit honor, quo læso viuere non sustineant.

Nihil in hostibus, vel semiuictis tutò despicitur.

I.

Sententiae ad I. spectantes.

Non *magis cordi in homine, quam* Imperatori *in exercitu nouissimū mori datum est*

Raro impunitas *frustra proponitur, & plerumque spe veniae scelera disparantur*.

Solitaria non incendunt infortunia.

Iniuriam *aliqui putant finem accipiendi*.

Repentinę irruptiones *vim omnem in impetu habent; earumque si non figitur mucro, retunditur*.

Insidiae, *quò magis in aperto fiunt; eò minus creduntur posse fieri, praesertim ab hostibus timeri in luce iam desitis*.

Inuidia *ad foelicitatem vnicè intenta, ad merita caecutit*.

Contentius inuidiam *à se remouent, qui segnius euitarunt*.

Nihil tam firmum, cui vel ab inualido *non sit periculum*.

Nonnunquam plus vitium addit ira, *quàm demit plaga*.

L

Idia-

Sententiæ ad L. Spectantes.

I*Mportunè* læditur *is*, *cuius fide opus habeas.*

M.

Mosa

Sententiae ad M. spectantes

MOrtui partus nulla se matrem libenter agnoscit.

Aegrius miles *sustinet se suis posthaberi, quam ab hoste vinci.*

Miles *externus, quum semper ciuitatibus esse grauis solet, tunc recens victis tanquam fortunam suam è proximo respectantibus grauissimus est.*

Quo die se militiae *quis addixit, eo primum die rerum se omnium bellicorum successuum obtulit.*

Fidelis ministri *partes sunt, si qua ex animaduersionibus, ac repulsis timentur odia, in se transferre: obiectuque sui, Principem tegere ab inuidia: illi benificentiae materiam, illi gratias seponere.*

Quae modum *excedunt specem magis, quam vsum habent.*

In ipsa multitudine *pauci demum sunt illi, qui bella conficiant, vti ex hasta quantumuis oblonga, palmus tamen ferrea cuspidis plagam facit.*

Fiducia multitudinis, *& mutuus respectus, in pugna, vel timidos attinet.*

Graues morbi, *vel temerariis medicamentis curantur.*

Erroris confessio est mutandi *fecisse.*

N.

Sen-

Sententiæ ad O. spectantes

IN capillatam frontem occasionem non iniiciēda manus nisi armata; ne forte uenenatis morsibus sanguinei capillamēti, quale gestaut proditores, improuidè capiatis.

Facilè trepidant oculi non stantibus animis.

Offensæ moderantur, vbi maiors, quod instat malo occurrendum est.

Humana omnia opinione constant.

Opportunitas rebus etiam minimis pretium addit.

P.

Qui-

Rode-

Sententiæ ad R. spectantes.

QVos vrges, nisi prosternas, à te repulsos adiunges ex aduerso stantibus.

Vitium est generis humani, vt tentata infeliciter ab alijs retentare non dubitent.

Regem quasi elegerint diligunt, qui regi ab eo voluere.

S.

Sententiæ ad S. Spectantes.

Scelus sceleri viam emollit.

Pro semiuicto habetur quisquis semisomnis inuaditur.

Non solent homines capi, nisi spe aliquid ante momorderint.

Diuina se dextera libens adiungit supplicum pietati, vbi superborum impietas vindicanda est.

Adæquandum est necessitati subsidium, ne si abundet, effundatur.

Nunquam satis cauetur inter suspectos, & suspectantes.

T.

Til-

Sententiæ ad T. spectantes

Facilè veniunt in potestatem alienam, qui pra timore semel. exiere de sue.

Minorem se fatetur quisquis timet.

Plus plerumque timendum *ab uno quem læseris, quam sperandum à multis, quorum commodo inseruieris.*

Metu *anxijs omnia in portenta vertuntur.*

Nihil æque ex omnibus timetur, *atque id, quod primum omnium timeri cœptum est.*

Quisquis à suis transfugit, *nouis semper argumentis peracti semel sceleris opus habet, quo se constanter improbum persuadeat.*

V.

Sententiæ ad V. spectantes.

Nomen quomodocunque Victoris non erubescendum.

Alia Victoria ad tuendam victoriam opus est.

Victoria quo plura victis eripit, eo magis spargit, extenuatque victores.

Victorias agrius incipias, quam continues.

Victis noua clades est aspectus suorum, quasi exprobantium.

Ne-

Necesse est, vt mediocritatem humanæ virtuti præscriptam excedat quisquis homine maior habendus sit.

Victi *rarò victores amant.*

Tunc *veris lachrymis defletur clades publica, vbi cum* domestico *funere coniuncta est.*

Proprio *ex vsu quæque prehabentur, nec fœdera, societatesue res alia stringit, aut laxat magis, quam* vtilitas.

Animam agit Vrbs *illa, cuius* vires, *ac spiritus paulatim ab extremis munimentis ad intimas tanquam cordis angustias retrahuntur.*

X.

Z.

Voces aliquot militares in hoc Opere vsurpatæ.

Alabarda) Bipennis hasta.

Approcci) obsidionales accessus.

Obsidionales viæ obliquo ductu ad fossores, militesque tegendos. Operum appropinquationes sinuato itinere ad declinanda hostium tela.

Auditor generale) Militarium causarum generalis Quæsitor.

Baracche) Castrensia tuguria.

Batteria, luogo) suggestus tormentarius, Tormentorum sedes.

Breccia) Mænium ruinæ. Rudere complanata fossa.

Cannoni da batteria) Tormenta obsidionalia.

Caporale) Decurio.

Case matte) cæcæ cryptæ: Imæ cryptæ ad latera propugnaculorum.

Colonnello) Chiliarcus, Tribunus.

Commissario generale della caualleria) Commissorum in equestri militia curator, Equitum Commissarius.

Compagnia di caualli volante) Expedita leuis armaturæ turma.

Contramina) contrarius cuniculus, transuersus meatus.

Contrascarpa) Fossæ pars mænibus aduersa.

Conuoglio) carri subsidiarij.

Cornetta) Equestre Vexillum.

Cornetta del Generale) labarum, imperatorium Vexillum.

Corpo di guardia) Militum statio.

Cortina) interiecti muri lorica.

Caualiere) Tumulus mænibus impositus.

Caualli da bagaglio) equi sarcinarij.

Gabbionare) loricæ vimineæ, corbes, corbium, seu cistarum obiectus.

Galeazze) Naues longiores.

Galeoni) ingentes Gauli.

Gio-

Giostre) Decursiones ludicræ, voluptuariæ prœliorum simulacra.
Guardie) stationarij.
Ingegnero) machinator bellicus, à bellicis machinamentis, machinali scientia clarus.
Mezzaluna) semilunare munimentum.
Moschetti) maiores sclopi, tubi furcillis librari soliti.
Moschettieri) maiores sclopetarij, sclopetarij furcillis tubos librantes.
Orlo della fossa) fossæ labrum, vel margo.
Parapetto) lorica post circitorum viam.
Pettardo) pyloclastrum.
Petto à botta di moschetto) torax solidus, fidusque contra ictum maioris sclopi, thorax ab ictu sclopi maioris innoxius.
Piattaforma) planiforme propugnaculum.
Pistola) fistula ferrea.
Poluere di archibugio) puluis bellicus.
Punta del baloardo) rostrum propugnaculi.
Ridotti) receptacula.
Rinforzi) subsidia, subsidiariæ copiæ.
Ritirate) interni receptus, perfugia secundaria.
Riuellino) portæ munimentum, moles portæ præstructa; propugnaculum paulum à mænibus abiunctum.
Ronda) circitor.
Saluocondotto) fides publica; assertitiæ litteræ, liberi commeatus tessera.
Scarpa della muraglia) ima muri decliuitas, vel curuatura; muros à summo leuiter inflexus.
Seminella) ducti humi pulueris linea.
Sergente d'vna compagnia) instructor centuriæ.
Sergente d'vn terzo) legionis instructor.
Sortite cieche) inopinatæ eruptiones
Tenente della caualleria) equitum legatus.
Terrapieno) terrea munitio, locus humo congestitia firmatus.
Trauerse) transuersa sepimenta.
Trincea) agger militaris, fossa è terræ aggestu in alterum labrum altior, ac munitior.
Trincea intorno alli alloggiamenti) castren-

lum, vel septum.

Trincea intorno al luogo asse-diato) sepes militaris, vedi Approcci.

Truppa di caualli) equitum globus, equitum manus, parua equitum turma.

Truppetta) paruula equitum manus, vel turma.

Venturieri) honorarij bellatores.

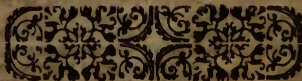
Venute) itinerum aditus.

Vettouaglia) res cibaria.

Visitator generale) inspector vniuersi exercitus.

Viuandieri) mercatores annonarij, mercatores castrenses.

FINIS.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII PONTIFICII.

NE quis Secundam Decadem de Bello Belgico P. Famiani Stradæ Societatis Iesu quocumque idiomate infra decennium imprimere, vel alibi impressam venalem habere sine speciali Authoris facultate, vel ab eo causam habētium audeat, sub excommunicationis latæ sententiæ ipso facto incurrendæ, à qua nonnisi à Summo Pontifice, præterquam in mortis articulo absolui possit. Quoad subditos verò eiusdem Summi Pontificis temporali dominio subiectos etiam sub quingentorum ducat. auri de Camera, & amissionis librorum, & typorum pœnis, vt amplius constat in originali. Dat. Romæ 24. Octobris 1647.

Summa Priuilegij Cæsarei.

FErdinandi III. Imperatoris authoritate cautum est, ne quis intra Sacri Imperij Regnorumque ac Dominiorum eius hereditariorum fines, imprimat, aut vendat Secundam Decadem de Bello Belgico P. Famiani Stradæ Societatis Iesu, per decennium, absque authoris facultate: sub pœnis, quæ in Cæsareis Litteris continentur datis 3. Septembris 1647.

Summa

Summa Priuilegij Regij.

LVdouici XIV. Galliæ & Nauarræ Regis authoritate idem sancitum est intra totidem annos per eius Regnum ac loca alia regiæ ditioni subiecta, vti in eiusdem Litteris latius patet datis 1. Martij 1647.

IDem quoque per Neapolitanum Regnum cautum est authoritate Ducis de Arcos, Neapolitani Proregis, vt in eius Litteris datis 30. Nouembris 1647.

HOC idem authoritate Comestabilis Castellæ, Insubriæ Gubernatoris cautum est per Mediolanensem Ducatum, vti constat ex eiusdem Litteris datis 4. Februarij 1647.

